Ediţia a X-a a fost revăzută şi adăugită după cum urmează:

Partea întâi - **"Introducere în dreptul civil"** – conf. univ. dr. Petrică Truşcă

Partea a doua - **"Subiectele dreptului civil"** - lector univ. dr. Marian Nicolae

Pentru aducerea ei la zi s-a folosit literatura de specialitate,

Prof. univ. dr. GHEORGHE BELEIU

DREPT CIVIL ROMÂN

INTRODUCERE ÎN DREPTUL CIVIL
SUBIECTELE DREPTULUI CIVIL

EDIŢIA A X-A
REVĂZUTĂ ŞI ADĂUGITĂ de:
Lector univ. dr. **MARIAN NICOLAE** şi Conf. univ. dr. **PETRICĂ TRUŞCĂ**

Universul Juridic
Bucuresti

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BELEIU, GHEORGHE
Drept civil român : introducere în dreptul civil : subiectele dreptului civil / prof. univ. dr. Gheorghe Beleiu. - Ed. a 10-a, rev. şi adăug. / lector univ. dr. Marian Nicolae, conf. univ. dr. Petrică Truşcă. – Bucureşti : Universul Juridic, 2005
ISBN 973-8446-70-8

I. Nicolae, Marian (ed. şt.)
II. Truşcă, Petrică (ed. şt.)

347(498)(094)(075.8)

Distribuţie: Prin S.C. ROLCRIS IMPEX S.R.L.,
Bd. A.I.Cuza nr.50, sector 1, Bucureşti
Tel./Fax:(021) 222.222.3
E-mail: rolcris_carti@yahoo.com

CUVÂNT ÎNAINTE

În noaptea de 10-11 octombrie 1997, a încetat din viaţă Profesorul univ. dr. GHEORGHE BELEIU, unul dintre cei mai străluciţi civilişti români.

Nu am putea evoca mai bine personalitatea marelui dispărut decât reproducând o parte din calităţile sale personale - inteligenţă sclipitoare, minte iscoditoare, neconformism, o capacitate remarcabilă de analiză şi sinteză, dar şi o putere de muncă neobişnuită - calităţi care l-au propulsat ca un reper în domeniul juridic.

Toţi cei care au avut privilegiul de a-i fi apropiaţi şi colaboratori au preţuit nu numai Profesorul, dar şi Omul Gheorghe Beleiu. Consecvent cu el însuşi, şi-a păstrat umorul şi optimismul, starea de spirit şi puterea creatoare până în ultimul moment.

La plecarea prematură dintre noi a celui care a fost omul şi dascălul Gheorghe Beleiu, resimţim o grea şi nedreaptă pierdere pentru ştiinţa dreptului, cât şi pentru învăţământul juridic superior din ţara noastră.

În activitatea ştiinţifică a elaborat o serie de lucrări - studii, articole, comentarii de jurisprudenţă şi recenzii în reviste de specialitate - precum şi cursuri universitare, din care se desprinde "Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil"*, ediţiile 1992, 1993, 1994, 1995, iar cea din 1997 urma să fie actualizată până la sfârşitul anului, dar, din nefericire, timpul a întrerupt o viaţă în plină activitate creatoare.*

Mărturisim că raţiunea pentru care am acceptat actualizarea prezentei lucrări a stat în imensa datorie morală pe care o avem - alături de atâtea promoţii de jurişti - faţă de cel care a fost marele om şi profesor GHEORGHE BELEIU !

MARIAN NICOLAE
PETRICĂ TRUŞCĂ

ABREVIERI

A.U.B.	- Analele Universității București - seria "Drept"
B.J.-C.S.J.	- Buletinul Jurisprudenței Curții Supreme de Justiție a României (1993-1999)
B.Of.	- Buletinul Oficial
C.A.	- Curtea de Apel
C.D.	- Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem
C.D.H.-C.C.	- Culegere de decizii și hotărâri ale Curții Constituționale a României (1992-1993, 1994-1999)
C.civ.	- Codul civil
C.com.	- Codul comercial
C.fam.	- Codul familiei
C.m.	- Codul muncii
C.pen.	- Codul penal
C.pr.civ.	- Codul de procedură civilă
C.pr.pen.	- Codul de procedură penală
C.S.J.	- Curtea Supremă de Justiție a României
cf.	- a se compara
Dreptul	- Revista "Dreptul" - serie nouă
Decr.	- Decret
Dec. sau dec.	- Decizie
Ed.	- Editura
H.G.	- Hotărârea Guvernului României
Juridica	- Revista "Juridica"
P.R.	- Revista "Pandectele române" - serie nouă
R.J.N.	- Revista Justiția Nouă
L.	- Lege
M.Of.	- Monitorul Oficial al României, Partea I
n.a.	- nota autorului
n.n.	- nota noastră (a autorului)
op.cit.	- opera citată
O.G.	- Ordonanța Guvernului României
O.U.G.	- Ordonanța de urgență a Guvernului României
P.D.-C.S.J.	- Probleme de drept din deciziile Curții Supreme de Justiție (1990-1992)
R.D.C.	- Revista de drept comercial - serie nouă
R.R.D.	- Revista română de drept
S.civ.	- Secția civilă
S.pen.	- Secția penală
S.c.a.	- secția de contencios administrativ
S.C.J.	- Revista "Studii și cercetări juridice"
S.D.R.	- Revista "Studii de drept românesc"
s.n.	- sublinierea noastră
T.jud.	- Tribunal județean
C.Ap	- Curtea de apel
C.jud.	- Revista „Curierul judiciar"

TITLUL I

CARACTERIZARE GENERALĂ A DREPTULUI CIVIL ROMÂN

CAPITOLUL I

NOŢIUNEA, ROLUL, PRINCIPIILE ŞI DELIMITAREA DREPTULUI CIVIL

§ 1 Noţiunea dreptului civil român

1. DEFINIŢIA DREPTULUI CIVIL ROMÂN

În decursul timpului, dreptul civil - ca ramură a sistemului dreptului românesc[1] - a primit mai multe definiţii[2].

---

[1] Prin "sistemul dreptului românesc" înţelegem totalitatea normelor juridice adoptate de statul român, norme rânduite în cadrul *ramurilor de drept,* care, la rândul lor, sunt alcătuite din *instituţii juridice.*

[2] În 1906, **D. Alexandresco,** *Explicaţiunea teoretică şi practică a dreptului civil român în comparaţiune cu legile vechi şi cu principalele legislaţiuni străine,* tomul I, ediţia a II-a, Bucureşti, Ed. Tipografiei ziarului "Curierul judiciar", p. 34, arăta că "Dreptul civil sau privat este acela care reglementează raporturile particularilor dintre ei, şi care este propriu unei naţiuni *(jus proprium civitatis)".*

În 1921, un alt mare civilist, **M. Cantacuzino** *(Elementele dreptului civil,* p. 17) scria: "Orice societate, organizată de Stat, se ocupă întâi de regulamentarea sa lăuntrică adică [illegible] membrii unei societăţi vin în contact unii cu alţii sunt de

Definim *dreptul civil român ca acea ramură care reglementează raporturi patrimoniale şi nepatrimoniale stabilite între persoane fizice şi persoane juridice aflate pe poziţii de egalitate juridică.*

Din această definiţie rezultă că elementele (ori trăsăturile) definitorii ale dreptului civil sunt următoarele:

Întâi, dreptul civil român este o ramură a sistemului de drept românesc, adică o totalitate de norme juridice.

Normele dreptului civil sunt cuprinse în “izvoarele dreptului civil” (Codul civil şi alte legi)[1]. Acestea formează *conţinutul* dreptului civil.

Totalitatea normelor de drept civil este ordonată în *instituţiile dreptului civil,* adică grupe de norme de drept civil care reglementează *subdiviziuni ale obiectului dreptului civil*[2].

---

individuale, şi în asemenea caz, dreptul intervine cu reglementarea şi cu sancţiunile sale pentru ca ciocnirea intereselor individuale să nu fie în contradicţie cu binele obştesc. Aceste raporturi formează obiectul dreptului civil, sau mai exact *privat,* cu ramificaţiunea dreptului comercial privitor la raporturile derivate din acte de comerţ”.

În 1940, **N. Rarincescu** *(Noţiuni de drept civil,* vol. I, p. 26), răspunzând la întrebarea “Ce este dreptul civil?” arăta că “... dreptul civil este acea ramură a dreptului pozitiv care se ocupă numai de acele raporturi dintre oameni, în care oamenii lucrează ca simpli particulari”.

În 1967, **S. Brădeanu** şi **I. Rucăreanu** (în *Tratat de drept civil,* vol. I, *Partea generală,* Ed. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 36), arătau că dreptul civil poate fi definit ca acea ramură a dreptului unitar român care reglementează “o parte însemnată a raporturilor patrimoniale şi raporturilor personale nepatrimoniale strâns legate de individualitatea persoanei, raporturi în care părţile figurează ca subiecte egale în drepturi, condiţia juridică a persoanelor fizice şi aceea a persoanelor juridice, în scopul dezvoltării şi perfecţionării relaţiilor sociale..., al afirmării multilaterale a personalităţii umane”. Asemănător este definit dreptul civil, în 1989, de către **O. Calmuschi** (în *Tratat de drept civil,* vol. I, *Partea generală,* p. 19). În 1987 (*Dreptul civil, Teoria generală,* p. 21) defineam dreptul civil ca ramura dreptului unitar “care reglementează raporturile patrimoniale şi nepatrimoniale dintre persoane fizice şi persoane juridice pe baza egalităţii juridice a părţilor”.

Recent, prof. **I. Dogaru,** scrie “... dreptul civil este acea ramură a dreptului unitar român care reglementează raporturile patrimoniale şi nepatrimoniale ce-i constituie obiectul de reglementare juridică, între persoane fizice şi persoane juridice aflate pe poziţii de egalitate juridică” (Drept civil român. Tratat, vol. I, Ed. Omnia Uni – S.A.S.T, Braşov, 1998, p.24). Prof. **E. Lupan** defineşte dreptul civil, ca “acea ramură de drept, care înmănunchează normele juridice ce reglementează relaţiile patrimoniale şi nepatrimoniale în care părţile se găseau pe poziţie juridică de egalitate, precum şi *condiţia juridică a subiectelor de drept*” (În *Drept civil. Teoria generală,* Cluj-Napoca, 1992, p. 9, de **E. Lupan, M. Răchită, D. Popescu**). Tot recent, prof. **Şt. Răuschi** evocă cele două varietăţi ale definiţiei dreptului civil (fără a opta, expres, pentru una din ele *(Drept civil,* Ed. Fundaţiei “Chemarea”, Iaşi, 1992, p. 9).

Pentru alte definiţii, mai recente, a se vedea: **Tudor R. Popescu-Brăila**, *Drept civil,* Bucureşti, 1993, p. 5-15; **P. M. Cosmovici,** *Introducere în dreptul civil,* Ed. All, Bucureşti, 1993, p. 14-25; **T. Pop,** *Drept civil român, Teoria generală,* Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1993, p. 8-10; **E. Poenaru,** *Drept civil,* vol. I, Ed. “Europa Nova”, 1994, p. 20.

[1] De problema “izvoarelor dreptului civil” ne vom ocupa în capitolul următor.

[2] *Obiectul* unei ramuri de drept îl constituie o categorie, omogenă, de relaţii sociale, ce cad sub incidenţa normelor acelei ramuri. La “obiectul dreptului civil”

În ordinea studiului lor (în facultate), *instituţiile dreptului civil* sunt următoarele:

1. *Raportul juridic civil,* în general, care reuneşte normele generale ce stabilesc: părţile, conţinutul şi obiectul acestui raport; principalele norme din această instituţie sunt cele ce reglementează *drepturile subiective civile* şi *obligaţiile civile* (care formează *conţinutul* raportului juridic civil) şi *bunurile* (care intră în *obiectul* raportului juridic civil); tot în această instituţie încadrăm şi normele dreptului civil care reglementează *izvoarele* raportului juridic civil concret (actele şi faptele juridice) şi *proba* (dovada) raportului juridic civil;

2. *Actul juridic civil,* în aspectele sale generale, comune, care reuneşte normele ce stabilesc: *categoriile* de acte juridice civile; *condiţiile* (elementele) actului juridic civil; *efectele* actului juridic civil şi *sancţiunea* actului juridic civil, care este nulitatea;

3. *Prescripţia extinctivă;* această instituţie reuneşte normele ce reglementează: *efectul, domeniul, termenele* şi *cursul* prescripţiei extinctive în dreptul civil;

4. *Subiectele dreptului civil;* această mare instituţie a dreptului civil are două componente: *persoana fizică* (subiectul *individual* de drept civil) şi *persoana juridică* (subiectul *colectiv* de drept civil);

5. *Drepturile reale principale;* este instituţia alcătuită din normele ce reglementează principalul drept real - *dreptul de proprietate* - în diferitele sale forme (privată şi publică) şi derivatele (dezmembrămintele) dreptului de proprietate (uzul, uzufructul, abitaţia, superficia, servitutea, administrarea ori folosinţa);

6. *Obligaţiile civile, în general;* această instituţie reuneşte normele care privesc: *izvoarele* obligaţiilor civile: *contractul civil; actul juridic civil unilateral; fapta juridică licită; răspunderea civilă delictuală* (fapta ilicită); *stingerea* obligaţiilor civile; *transmiterea* şi *transformarea* obligaţiilor civile; *garantarea* obligaţiilor civile;

7. *Contractele civile speciale* (îndeosebi cele reglementate de Codul civil);

8. *Dreptul de proprietate intelectuală* (dreptul de autor şi dreptul de inventator, acesta din urmă fiind cunoscut şi ca “dreptul de proprietate industrială”);

9. *Succesiunile* (dreptul de moştenire), cu două ramuri: devoluţiunea succesorală *legală* şi devoluţiunea succesorală *testamentară* (de reţinut că primele trei instituţii enumerate, din punctul de vedere al ştiinţei dreptului civil, alcătuiesc introducerea în dreptul civil).

Apoi, obiectul dreptului civil este format din *raporturi patrimoniale* şi *raporturi nepatrimoniale* (numite şi “personale nepatrimoniale”), stabilite între persoane fizice şi persoane juridice.

Este *patrimonial* acel raport al cărui conţinut poate fi evaluat în bani, adică pecuniar (ex. raportul ce are în conţinutul său dreptul de proprietate ori raportul născut din contractul de vânzare-cumpărare sau dintr-un fapt ilicit ce cauzează un prejudiciu material).

Este *nepatrimonial* acel raport al cărui conţinut nu poate fi evaluat în bani

persoana fizică ori dreptul la denumire, dreptul la sediu pentru persoana juridică). În consecinţă ansamblul relaţiilor sociale ce formează obiectul dreptului civil este compus din două mari categorii: *raporturile patrimoniale* şi *raporturile personale nepatrimoniale*.

Trebuie subliniat că dreptul civil *nu* reglementează *toate* raporturile patrimoniale şi nepatrimoniale din societate. Şi alte ramuri de drept au obiectul format din raporturi patrimoniale şi nepatrimoniale, precum dreptul comercial, dreptul familiei, dreptul muncii şi securităţii sociale, dreptul financiar, dreptul internaţional privat etc.

Pornind de la această împrejurare, este necesar *să fie determinate* raporturile patrimoniale şi cele nepatrimoniale care constituie obiect al dreptului civil.

Această *determinare* se realizează pe două căi:

- prin *autodelimitarea* obiectului de către normele fiecărei ramuri de drept; prin *ipoteza* normei juridice se precizează raportul la care se aplică; prin însumarea acestor ipoteze se obţine însuşi obiectul ramurii de drept; autodelimitarea este opera legiuitorului;
- prin *delimitarea* unei ramuri de drept faţă de celelalte ramuri de drept; această delimitare se face, în primul rând, după criteriul obiectului de reglementare; delimitarea aceasta este opera interpretului legii (practician ori teoretician)[1].

Pentru a se putea forma o imagine globală a *obiectului dreptului civil*, încă de la începutul studiului acestei ramuri, apare potrivită o enunţare a *subcategoriilor* ce intră în alcătuirea celor două componente mari: raporturile patrimoniale şi raporturile nepatrimoniale.

Raporturile patrimoniale civile sunt alcătuite din următoarele subdiviziuni:

- *raporturile reale*, adică acele raporturi care au în conţinutul lor drepturile reale (dreptul de proprietate şi celelalte drepturi reale principale);
- *raporturile obligaţionale* (sau de obligaţii), care sunt raporturi ce conţin drepturile de creanţă[2], indiferent de izvorul lor - act juridic sau fapt juridic (licit sau ilicit).

Raporturile nepatrimoniale, la rândul lor, sunt formate din următoarele trei subdiviziuni:

- *raporturile care privesc existenţa şi integritatea subiectelor de drept civil*, adică acelea care au în conţinutul lor drepturi personale nepatrimoniale precum: dreptul la viaţă, sănătate, reputaţie;
- *raporturile de identificare*, adică acele raporturi ce au în conţinutul lor drepturile cu ajutorul cărora se individualizează subiectele de drept civil, cum sunt drepturile la nume, domiciliu, denumire, reşedinţă ş.a.;

---

1) [illegible]

- *raporturile generate de creaţia intelectuală*, alcătuite din acele raporturi ce au în conţinutul lor drepturile personale nepatrimoniale ce au ca izvor opera ştiinţifică, literară, artistică sau invenţia (ex. dreptul la paternitatea operei).

După felul subiectelor lor, raporturile civile pot fi grupate în:

- raporturi numai între persoane fizice;
- raporturi numai între persoane juridice;
- raporturi mixte - între persoane fizice şi persoane juridice.

Cel de-al treilea element al definiţiei priveşte *subiectele* raporturilor de drept civil, care sunt *persoanele fizice* şi *persoanele juridice*. De reţinut că, pentru dreptul civil, este subiect nu numai omul privit *individual* - desemnat prin sintagma "persoană fizică" - ci şi *colectivul de oameni* care, întrunind condiţiile cerute de lege, are calitatea de subiect *colectiv* de drept civil - desemnat prin sintagma "persoană juridică".

În fine, *al patrulea element al definiţiei* se referă la *poziţia juridică a subiectelor* raportului de drept civil, care este de *egalitate juridică*, prin care se înţelege faptul că una din părţi nu se subordonează celeilalte; într-o altă exprimare, în raportul juridic civil, părţile se află pe picior de egalitate juridică. Egalitatea juridică a părţilor este atât *metoda de reglementare* specifică dreptului civil, cât şi o *trăsătură caracteristică* a raportului de drept civil.

2. TERMINOLOGIE

Expresia *drept civil* este folosită în *trei înţelesuri*.

Primul înţeles este acela folosit în definiţia de mai sus; în acest înţeles, "drept civil" înseamnă *ramură de drept*, adică ansamblu ori totalitate de norme juridice. Înţelesul acesta mai este desemnat, în doctrină, mai ales prin utilizarea expresiilor *drept obiectiv* şi *drept pozitiv*.

Al doilea înţeles este cel de element al conţinutului raportului juridic civil şi se exprimă în formula completă: *drept subiectiv civil*, adică o posibilitate recunoscută de legea civilă subiectului activ - titularul dreptului subiectiv civil - în virtutea căreia acesta poate avea o anumită conduită, poate cere o conduită corespunzătoare dreptului său de la subiectul pasiv, iar în caz de nevoie, poate face apel la forţa coercitivă a statului pentru protecţia dreptului său.

În al *treilea înţeles*, prin "drept civil" este desemnată o *ramură a ştiinţei juridice*; mai exact, se desemnează acea ramură a ştiinţei juridice care are ca obiect de cercetare dreptul civil ca ramură de drept. Ştiinţa dreptului civil, la rândul ei, constituie obiectul *disciplinei de învăţământ*, desemnată cu această expresie: *drept civil*.

Este de reţinut că, în ciuda celor trei înţelesuri pe care le are, expresia *drept civil* îşi dezvăluie, cu uşurinţă, înţelesul în care este folosită, din contextul în care se află, astfel că, practic, este exclusă confuzia.

§ 2. Rolul dreptului civil

3. POZIŢIA DREPTULUI CIVIL DE "DREPT COMUN"

Acest aspect al rolului dreptului civil are în vedere dreptul civil ca ramură de drept.

Poziţia ori funcţia dreptului civil de a fi "drept comun" se exprimă în următoarea idee: atunci când o altă ramură de drept nu conţine norme *proprii* care să reglementeze un anumit aspect al unui raport juridic, se apelează la norma corespunzătoare din dreptul civil; într-o exprimare plastică, putem spune că dreptul civil "împrumută" norme ale sale altor ramuri de drept, când acestea n-au norme proprii pentru un caz ori aspect, ori invers, alte ramuri de drept "împrumută" norme de la dreptul civil.

De altfel, unele ramuri de drept prevăd în mod expres împrumutul unor norme juridice de la dreptul civil. În acest sens, art. 295 alin. 1 din Codul muncii, stabileşte că: „dispoziţiile prezentului cod se întregesc cu celelalte dispoziţii cuprinse în legislaţia muncii şi în măsura în care nu sunt incompatibile cu specificul raporturilor de muncă prevăzute de prezentul cod, cu dispoziţiile legislaţiei civile", (spre exemplu, art. 57 din Codul muncii. În stabilirea drepturilor şi obligaţiilor părţilor contractului individual de muncă, se va face aplicarea art. 970 alin. 2 C. civ., potrivit căruia „convenţiile obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligaţiei, după natura sa").[1]

În alte ramuri de drept împrumutul normelor juridice civile se face în mod tacit, întrucât ramura respectivă nu cuprinde reglementări speciale pentru anumite aspecte, fiind nevoite să apeleze la normele dreptului civil, cu toate că nu există un text de lege care să facă trimitere expresă la aceasta.

Pentru ilustrare, citâm o soluţie, mai recentă, a practicii noastre judecătoreşti rezumată astfel: "Recunoaşterea paternităţii poate fi făcută prin testament, conform art. 57 alin. 2 din Codul familiei".

În lipsa oricărei precizări de text şi faţă de exprimarea generică întrebuinţată de art. 48 alin. 2 şi 57 alin. 2 din Codul familiei, *trebuie admis că recunoaşterea filiaţiei se poate realiza folosind oricare din cele trei forme de testament reglementate de art. 858 şi următoarele din Codul civil*, respectiv, autentic, olograf sau mistic.

Tot astfel urmează a se vedea că valorificarea efectelor juridice ale unui testament olograf, în astfel de litigii, urmează a se face pe calea unei acţiuni în constatare, iniţiată de către beneficiarul recunoaşterii.

În sfârşit, mai este de observat că alegerea formei testamentului olograf, pentru a face o recunoaştere de paternitate, rămâne la opţiunea celui care face

recunoaşterea, aceasta fiind valabilă chiar dacă actul astfel întocmit nu include dispoziţii pentru cauză de moarte, deoarece în concepţia actuală a dreptului, testamentul nu este decât un tipar juridic, care poate să cuprindă chiar acte ce nu sunt de ultimă voinţă ca recunoaşterea unui copil din afara căsătoriei. O asemenea recunoaştere este valabilă, chiar dacă testamentul nu cuprinde, în nici o măsură, alte dispoziţii, cu condiţia ca actul respectiv să fi fost scris în întregime, datat şi semnat de mâna testatorului recunoaşterii, respectându-se astfel în totul forma testamentului olograf.

Aşa fiind, autobiografia defunctului poate servi ca act valabil de recunoaştere a paternităţii, sub forma unui testament olograf, dacă se face dovada că autobiografia a fost scrisă, datată şi semnată de către cel decedat"[1)] (s.n.)

4. ALTE ASPECTE ALE ROLULUI DREPTULUI CIVIL

Dreptul civil este chemat ca, prin normele sale, să contribuie la ocrotirea valorilor omului, atât patrimoniale, cât şi nepatrimoniale.

De asemenea, dreptul civil constituie o garanţie a formării unei conştiinţe juridice corecte, precum şi a respectării şi întăririi moralei; o asemenea contribuţie o aduce dreptul civil, bunăoară, prin sancţionarea abuzului de drept (comis în exercitarea unui drept subiectiv civil) ori prin recunoaşterea unor efecte juridice pozitive, favorabile pentru buna-credinţă.

În fine, ştiinţa dreptului civil, prin realizările sale - noţiuni, soluţii, fundamentări - este importantă în aplicarea corectă a legii, dar şi în continua perfecţionare a legislaţiei civile. Desigur, nu putem omite importanţa dreptului civil în formarea unui bun jurist, încă de pe băncile facultăţii.

Toate cele de mai sus îngăduie *concluzia* următoare: dreptul civil ocupă un *loc* important, central, am putea spune, în sistemul dreptului românesc.

[1)] Decizia nr. 856/1989 a Secţiei civile a Tribunalului Suprem, în revista Dreptul nr. 3/1990, p. 68; a se vedea şi decizia nr. 1944/1986, tot a S. civ. a T.S., în *Culegere de decizii ale T.S. pe 1986*, p. 125-128.

În contextul distincţiei dintre *dreptul public şi dreptul privat*, în doctrină se precizează: "Iar cât priveşte Dreptul civil, el constituie *dreptul privat comun*, în sensul că el este aplicabil tuturor raporturilor de drept privat, în afară de acele raporturi care sunt guvernate de dispoziţii speciale (ca, de pildă, dispoziţii de drept comercial, de dreptul muncii etc.). Deci, în [illegible] de drept privat nu există dispoziţii speciale se aplică

dreptului civil român

ILOR DE PRINCIPII

:ului nostru, şi în dreptul civil întâlnim *trei*
'ora le spunem *principii*. Într-adevăr, după
;, distingem:
lreptului român;
lreptului civil român;
tituţii de drept civil.
dreptului român sunt idei de bază ce se
României, ca stat de drept, în curs de
'Teoria generală a dreptului". Considerăm că
lemocraţiei, principiul egalităţii în faţa legii,
araţiei puterilor în stat[1]. Asemenea principii
i a ţării - Constituţia - şi de alte legi mari,

ile dreptului nostru, *în întregul său*, fireşte,
'il român.
dreptului civil sunt idei călăuzitoare pentru
'inte, aceste principii privesc *toate* instituţiile
anifestă prezenţa cu aceeaşi intensitate. Au
'ă, următoarele principii:

ţii civile;
ilor personale, individuale cu cele obşteşti

: subiective civile ori al garantării lor[2].
:. principii sunt consacrate *in terminis* de
pentru care le şi reţinem ca principii
lui nostru civil.
lui civil sunt idei de bază ce se aplică fie
sau mai multe instituţii ale dreptului civil.
decât principiile fundamentale ale dreptului
'ocaţie *generală*, pentru această ramură de

N. Popa, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami,

ncipiu fundamental al dreptului civil şi principiul
ı bună-credinţă" - T. Pop, *op.cit.*, 1993, p. 14.

Asemenea principii se studiază în cadrul diferitelor materii ori instituţii ale dreptului civil, în toată semnificaţia lor. Aici ne mulţumim să evocăm câteva asemenea principii, precum:

- principiul consensualismului, care priveşte *forma* actului juridic civil;
- principiul forţei obligatorii (*pacta sunt servanda*), principiul irevocabilităţii şi principiul relativităţii (*res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*), care privesc *efectele* actului juridic civil;
- principiul ocrotirii bunei-credinţe, întâlnit în mai multe materii ale dreptului civil (drepturi reale, răspundere civilă etc.)[1];
- principiul proximităţii gradului de rudenie, ca principiu specific devoluţiunii succesorale legale.

6. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI CIVIL

a. *Principiul proprietăţii*

În toate timpurile, dreptul de proprietate a fost socotit ca principalul drept real al omului.

Acest principiu este consacrat în Constituţie şi dezvoltat de normele dreptului civil:

- în *Constituţia României*, dreptul de proprietate este consacrat, în principal, în art. 44 şi art. 136. Astfel, potrivit art. 44:[2]

"(1) *Dreptul de proprietate*, precum şi creanţele asupra statului, sunt garantate. Conţinutul şi limitele acestor drepturi sunt stabilite prin lege.

(2) Proprietatea privată este garantată şi ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetăţenii străini şi apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condiţiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană şi din alte tratate internaţionale la care România este parte, pe baza de reciprocitate, în condiţiile prevăzute prin lege organică, precum şi prin moştenire legală.

(3) *Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică*, stabilită potrivit legii, cu dreaptă şi prealabilă despăgubire.

---

[1] Şi art. 57 din Constituţie prevede că: "Cetăţenii români, cetăţenii străini şi apatrizii trebuie să-şi exercite drepturile şi libertăţile constituţionale cu *bună-credinţă*, fără să încalce drepturile şi libertăţile celorlalţi" (s.n.). Mai recent, "principiul bunei-credinţe" este enumerat printre "cele mai importante principii ale dreptului civil", (vezi **E. Lupan**, *Reevaluarea principiilor dreptului civil român*, în Dreptul, nr. 5-6/1994, p. 86).

[2] Modificată şi completată prin legea de revizuire a Constituţiei României nr. 429/2003, publicată în M. Of. nr. 758/2003, republicată de Consiliul Legislativ, în temeiul art. 152 din Constituţie, cu reactualizarea denumirilor şi dându-se textelor o nouă numerotare. Legea de revizuire nr. 429/2003 a fost aprobată prin referendum naţional şi a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003. Republicarea Constituţiei României s-a făcut în M. Of. nr. 767/2003.

(4) Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau altă natură discriminatorie a titularilor.

(5) Pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.

(6) Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.

(7) Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(8) *Averea dobândită licit nu poate fi confiscată.* Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(9) Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii" (s.n.).

Art. 136 prevede, la rândul său, că:

"(1) *Proprietatea este publică sau privată.*

(2) Proprietatea publică este garantată și ocrotită prin lege și aparține *statului* sau *unităților administrativ-teritoriale.*

(3) Bogățiile de interes public ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite prin legea organică, *fac obiectul exclusiv al proprietății publice.*

(4) Bunurile proprietate publică sunt *inalienabile. În condițiile legii organice,* ele pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi *concesionate* ori *închiriate; de asemenea, ele pot fi date în folosință gratuită instituțiilor de utilitate publică.*

(5) *Proprietatea privată este inviolabilă, în condițiile legii, organice"* (s.n.).

- *Codul civil român* dezvoltă, cum este și firesc, aceste dispoziții cu caracter de principiu (art. 480 și urm.).

Potrivit art. 480 C.civ.: "*Proprietatea* este dreptul ce are cineva de a se bucura și a dispune de un lucru în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege" (s.n.), iar conform art. 481 din același cod: "Nimeni nu poate fi silit a ceda proprietatea sa, afară numai pentru cauză de utilitate publică și primind o dreaptă și prealabilă despăgubire".

- În afara Constituției și a Codului civil, există numeroase reglementări privind materia dreptului de proprietate, atât de drept privat (civil, comercial etc.), cât și de drept public (penal, fiscal, administrativ etc.). Principalele acte [illegible]

societăți comerciale[1]; cu modificările ulterioare; Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată cu modificările și completările aduse prin Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, M. Of. nr. 653/2005; Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării construcțiilor și unele măsuri pentru realizarea locuințelor, republicată (M. Of. nr. 933/2004); Legea nr. 33/1991 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică; Legea nr. 112/1995 privind reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinație de locuință trecute în proprietatea statului; Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare cu modificările și completările aduse prin Legea nr. 247/2005; Codul silvic (Legea nr. 26/1996); Legea nr. 1/2005 privind organizarea și funcționarea cooperației;[2] Legea locuinței nr. 114/1996 republicată; Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia; Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989[3] etc.

Normele dreptului civil reglementează conținutul și exercițiul dreptului de proprietate - posesia, folosința și dispoziția (*usus, fructus și abusus ori: ius possidendi, ius utendi, ius fruendi și ius abutendi*) - , formele dreptului de proprietate (proprietatea privată și proprietatea publică), modurile de dobândire și stingere, precum și mijlocul specific de ocrotire al acestuia (acțiunea în revendicare)[4].

---

[1] Publicată în M. Of. nr. 98/1990. Potrivit art. 5 alin. 1 din această lege: "*Regia autonomă* este *proprietara* bunurilor din patrimoniul său.

În exercitarea dreptului de proprietate, regia autonomă posedă, folosește și dispune, în mod autonom, de bunurile pe care le are în patrimoniu, sau le culege fructele, după caz, în vederea realizării scopului pentru care a fost constituită" (s.n.).

Potrivit art. 20 din aceeași lege: "Bunurile din patrimoniul *societății comerciale* sunt *proprietatea* acesteia, *cu excepția celor dobândite cu alt titlu*" (s.n.).

Aceste dispoziții trebuie "citite" în prezent, ținându-se seama de prevederile pertinente din Constituție (îndeosebi art. 136 alin. 2 și 6), Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia (art. 1, 4, 11 și 12), ca și de alte prevederi aplicabile în materie, din care rezultă că regiile autonome și societățile comerciale cu capital de stat sau aparținând unităților administrativ-teritoriale pot deține bunuri proprietate publică numai în *administrare, concesiune* ori *folosință*, după caz.

[2] Publicată în M. Of. nr. 172/2005. Regimul juridic al bunurilor aflate în proprietatea societății cooperative este stabilit în art. 64-65 din Legea nr. 1/2005. Astfel, potrivit ar. 64: „(1) Proprietatea societăților cooperative este privată. (2) Patrimoniul societăților cooperative se compune din partea divizibilă și partea indivizibilă".

Conform art. 65: (1) „Orice înstrăinare sau transmitere a folosinței imobilizărilor corporale, care sunt proprietatea societății cooperative, se poate realiza numai cu plată, cu aprobarea adunării generale".

[3] Legea nr. 10/2001 a fost modificată și completată prin TITLUL I al Legii nr. 247/2005.

[4] [illegible] I. Filipescu, A. I. Filipescu, *Dreptul civil. Dreptul de*

ı juridic proprietatea este *privată* sau *publică*
Dreptul de proprietate publică este acela care
dministrativ-teritoriale asupra bunurilor care,
lestinația lor, sunt de uz sau de interes public
)impotrivă, *dreptul de proprietate privată* este
:ice sau juridice, inclusiv statului sau unităților
ınurilor care sunt de uz sau de interes privat.
:etate publică sunt inalienabile, insesizabile şi
rile proprietate privată sunt, dimpotrivă şi în
imprescriptibile extinctiv, dar prescriptibile

a titular fie persoana fizică, când vorbim de
ă, fie persoana juridică, în care se încadrează:
a cooperatistă, proprietatea altor persoane
utonome, societăților comerciale, uniunilor,
›nale, cultelor religioase, fundațiilor etc.

legii civile

t, pentru persoanele fizice, în art. 4 alin. 2 din
ersoanele fizice şi persoanele juridice, astfel:
ı, gradul de cultură sau originea nu au nici o

.cest principiu trebuie înțeles astfel: toate
:ă categorie se supun - în mod egal - legilor
a *acelei* categorii de subiecte de drept civil.
incipiu e consacrat în art. 4 (2) şi art. 16 din

elor individuale cu cele generale

trebuie observat în toate raporturile civile. El
le fizice, cât şi pentru persoanele juridice.

:le proprietate privată şi publică în România, Ed.
C. Munteanu, *Drept civil. Drepturile reale*, Ediția a
'rept civil. *Drepturile reale principale*, Ed. All Beck,

sacră principiul egalității în drepturi. Egalitatea în
e de şanse pe care Constituția o acordă tuturor
in :. :6, care garantează *egalitatea în fața legii* şi a
fără discriminări. Prin conținutul sau, alin. 1 se
ie, care identifică criteriile nediscriminării, acestea
ı, limba, religia, sexul, opinia, apartenența politică,
tinescu, A. Iorgovan, I. Muraru, E. S. Tănăsescu,
Beck, 2004 p. 21-22).

Într-adevăr, în chiar art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 se dispune că "Drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute în scopul de a se satisface *interesele personale* materiale şi culturale *în acord cu interesul obştesc*, potrivit legii şi regulilor de conviețuire...".

În art. 26 lit.e) din acelaşi act normativ se prevede că este persoană juridică acel colectiv de oameni care are o organizare de sine stătătoare şi un patrimoniu propriu afectat realizării "unui anume scop, *în acord cu interesul obştesc.*"

Tot o consacrare a principiului pe care-l avem aici în vedere este realizată şi de art. 3 alin. 2 din acelaşi Decret nr. 31/954, în formula următoare: "Ele (drepturile civile - n.n.) pot fi exercitate numai potrivit cu scopul lor economic şi social". Exercitarea drepturilor civile cu încălcarea acestui principiu constituie *abuz de drept*, care se sancționează ca atare. În Constituție, acest principiu e consacrat de art. 26, 40, 41 (5 şi 7) şi 56.

d. Principiul ocrotirii (garantării) drepturilor subiective civile (art. 1 (3), 18, 21, 25, 26-30, 44, 46 etc. din Constituția României)

În afară de Constituție, acest principiu este consacrat - expres - în Decretul nr. 31/1954 şi în Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice ale omului (la care România a aderat prin Decretul nr. 212/1974).

Potrivit art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954: "*Drepturile civile sunt ocrotite de lege*" s.n.

Iar potrivit art. 26 din Pact: "*Toate persoanele* sunt egale în fața legii şi au, *fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii*. În această privință, *legea trebuie* să interzică orice discriminare şi să *garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală şi eficace* contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naştere sau întemeiată pe orice altă împrejurare"[1]. Garantarea drepturilor subiective civile (şi nu numai) este prevăzută şi de "Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, amendată prin Protocoalele nr. 3, 5 şi 8 şi completată prin Protocolul nr. 2", ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 (în M. Of. nr. 135/1994).

---

[1] Principiul egalității în fața legii este înscris în *Convenția cu privire la drepturile copilului* (pe care România a aprobat-o prin decretul Preşedintelui României, nr. 47 din 17 septembrie 1990 - M. Of. nr. 108/1990 şi a fost ratificată prin Legea nr. 18 din 25 septembrie 1990 - M. Of. nr. 109/1990), în art. 2 pct. 1 prevăzându-se că: "Statele părți se angajează să respecte şi să garanteze drepturile stabilite în prezenta convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenența etnică sau originea socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de statutul la naştere sau de statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia".

Mai trebuie menționat că, în ce privește ocrotirea drepturilor personale nepatrimoniale, pe cale civilă, Decretul nr. 31/1954 conține un întreg capitol - Cap. III - "Ocrotirea drepturilor personale nepatrimoniale" (art. 54-56)[1].

În caz de încălcare a dreptului subiectiv civil, se poate obține restabilirea lui, pe calea *procesului civil* (reglementat, în principal, de către Codul de procedură civilă)[2].

§ 4 Delimitarea dreptului civil

7. NECESITATEA ȘI CRITERIILE DELIMITĂRII

Delimitarea dreptului civil față de alte ramuri de drept constituie o *necesitate*, izvorâtă atât din rațiuni practice, cât și teoretice.

Într-adevăr, *în practică* se pune problema *apartenenței* unui raport juridic concret la o ramură sau alta de drept; este, de altfel, o problemă de *calificare* juridică a unui anumit raport de drept. Corecta calificare a unui raport concret este de maximă importanță practică, deoarece numai o astfel de calificare asigură o *aplicare corectă a legii.*

Când judecătorul este învestit cu soluționarea unui litigiu, prima întrebare căreia trebuie să i se dea răspuns este aceasta: cărei ramuri de drept aparține raportul juridic din speță? Numai după ce se răspunde corect la această întrebare se poate determina *care sunt normele aplicabile* acelui caz: normele dreptului civil ori normele altei ramuri de drept.

Teoretic, problema delimitării dreptului civil față de celelalte ramuri de drept este impusă de faptul că există multe asemănări (iar nu numai deosebiri) între raporturile reglementate de ramuri diferite de drept.

E ușor de sesizat că *nu toate* raporturile patrimoniale și nici cele personale nepatrimoniale sunt reglementate de dreptul civil; și alte ramuri de drept au în obiectul de reglementare raporturi patrimoniale și nepatrimoniale; de aici întrebarea: care raporturi - patrimoniale ori personale nepatrimoniale - formează

---

[1] Pentru o altă prezentare a principiilor dreptului civil, a se vedea **E. Lupan**, în *Dreptul civil. Teoria generală*, Cluj-Napoca, 1992, p. 23-29 (de **E. Lupan, M. Răchită** și **D. Popescu**) în sensul prezentat, de noi, al principiilor dreptului civil, a se vedea și **I. Dogaru**, *op. cit.*, p. 19-23; **Șt. Răuschi**, *op.cit.*, p. 17-21; a se mai vedea și **T. Pop**, *op.cit.*, p. 13-19; **E. Poenaru**, *op.cit.*, p. 20-22; **G. Boroi**, *Drept civil. Teoria generală*, Ed. All, București, 1997, p. 5-7; *idem, Drept civil. Parte generală*, ediția a II-a, Ed. All Beck, București, 1999, p. 6-7.

[2] Prin *procesul civil* înțelegem activitatea desfășurată de instanță, părți, organul de executare și alte organe sau persoane care participă la înfăptuirea justiției în pricinile civile, precum și raporturile dintre acești participanți, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor ori intereselor civile deduse judecății și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor

obiect de reglementare pentru dreptul civil, și care pentru alte ramuri de drept? Întrebarea primește răspuns prin delimitarea dreptului civil față de celelalte ramuri de drept.

În operația limitării se utilizează diferite *criterii*.

Asemenea criterii folosesc atât la constituirea ramurilor de drept, cât și la delimitarea lor.

Se admite, în general, că asemenea criterii sunt: *obiectul* de reglementare; *metoda* de reglementare; *calitatea* subiectelor; *caracterul normelor; specificul* sancțiunilor; *principiile*.

Vom face, în continuare, o caracterizare a acestor criterii, din punct de vedere al dreptului civil, după care le vom utiliza în delimitarea dreptului civil față de celelalte ramuri de drept.

Prin *obiect de reglementare* se înțelege o categorie omogenă, unitară de relații sociale care sunt reglementate de un mănunchi de norme juridice care, la rândul lor, sunt unitare, uniforme. Obiectul de reglementare este criteriul determinant, hotărâtor, în constituirea și delimitarea ramurilor de drept.

După cum am arătat, obiectul dreptului civil este format din două mari categorii de raporturi sociale: *patrimoniale* și *nepatrimoniale*.

Nu toate raporturile patrimoniale, însă, intră în obiectul dreptului civil, ci numai cele *reale* (care au în conținutul lor drepturile reale) și *obligaționale* (care au în conținutul lor drepturile de creanță).

Tot astfel, nu toate raporturile nepatrimoniale constituie obiect de reglementare pentru dreptul civil, ci numai cele care privesc: 1) existența și integritatea persoanelor; 2) individualizarea ori identificarea persoanelor; 3) creația intelectuală, realizată de subiectele individuale și cele colective, de drept civil.

Metoda de reglementare este criteriul de delimitare și constă în modalitatea de influențare a raporturilor sociale de către societate, prin stat, care edictează normele de drept.

Specifică și generală, pentru dreptul civil, este metoda *egalității juridice a părților;* în raportul juridic civil, o parte nu este subordonată celeilalte, ci ele sunt pe picior de egalitate.

Există și alte ramuri de drept care folosesc această metodă.

Nu mai puțin, există destule ramuri de drept care folosesc o metodă total diferită, și anume aceea a *subordonării părților:* o parte a raportului e obligată "să asculte" de cealaltă sau, altfel spus, o parte comandă, iar cealaltă trebuie să execute.

În anumite ramuri de drept asistăm la o utilizare conjugată a celor două metode de reglementare.

Din împrejurarea că nu toate raporturile patrimoniale și nepatrimoniale sunt reglementate numai de dreptul civil, iar metoda egalității juridice a părților nu este aplicată exclusiv de dreptul civil, decurge necesitatea de a se recurge la alte criterii de delimitare.

[illegible] calității subiectelor raporturilor juridice.

Pentru dreptul civil este specific - sub acest aspect - faptul că normele sale nu pretind o calitate specială, fiind nu numai necesară, ci și suficientă, aceea de *persoană fizică* (ființa umană, luată individual) și de *persoană juridică* (un colectiv de oameni cu o organizare proprie, având un patrimoniu propriu, în vederea realizării unui anumit scop).

După cum se va vedea, alte ramuri de drept impun subiectelor raporturilor o calitate specială: organ al puterii legislative, administrației ori justiției, cetățean, comerciant, rudă, etc.

Alt criteriu, luat uneori în considerare în opera de delimitare a ramurilor de drept este acela al *caracterului normelor;* în unele ramuri de drept sunt specifice, preponderente *normele dispozitive* (*permisive* ori *supletive*), iar în altele, *normele imperative* (*onorative* ori *prohibitive*).

Pentru dreptul civil, sunt caracteristice normele *dispozitive*[1].

Caracterul sancțiunii este un criteriu care prezintă utilitate practică, putând servi la calificarea, într-un anumit fel, a unui raport juridic, îndeosebi în ipoteza în care, în legătură cu acel raport, se naște un conflict de interese, declanșându-se un proces.

Încălcarea oricărei norme juridice atrage o consecință negativă pentru autorul încălcării. O astfel de consecință, însă, are conținut diferit, în ramuri diferite de drept.

Pentru dreptul civil este specifică *restabilirea dreptului subiectiv civil încălcat* - adesea printr-un proces civil - constând fie în repararea prejudiciului cauzat, fie în încetarea acțiunii de vătămare a dreptului personal nepatrimonial.

În fine, delimitarea dreptului civil față de alte ramuri de drept apelează, uneori, la *principii.* În genere, fiecare ramură de drept își are cristalizate principiile care-i orientează acțiunea într-un anumit domeniu al relațiilor sociale.

Dacă, într-un caz determinat, pot fi identificate principiile: proprietății, egalității în fața legii, îmbinării intereselor personale cu cele generale și garantării drepturilor subiective, se poate trage concluzia - până la proba contrarie - că ne găsim în fața unui raport de drept civil.

---

[1] Sunt dispozitive normele juridice de la care se poate deroga. Ca exemplu de normă *permisivă* citâm cazul art. 1296 alin. 1 și 2 din Codul civil: "Vinderea se poate face sau pur sau sub condiție. Ea poate avea de obiect două sau mai multe lucruri alternative".

Ca normă *supletivă* menționăm cazul art. 1305 C.civ.: "Spezele vânzării sunt în sarcina cumpărătorului, în lipsă de stipulație contrarie".

Sunt *imperative* normele de la care nu este permisă derogarea. Ca normă *imperativă onerativă* menționăm art. 1312 C.civ.: "Vânzătorul este dator să explice curat îndatoririle ce înțelege a lua asupra-și. Orice clauză obscură sau îndoioasă se interpretează în contra vânzătorului".

Ca normă *prohibitivă,* citâm art. 1513 C.civ.: "Este nul contractul prin care un asociat își stipulează totalitatea câștigurilor. Asemenea, nulă este convenția prin care s-a stipulat că [illegible]

De menționat - în încheiere - că, în activitatea de delimitare a unei ramuri de drept față de alte ramuri se poate face apel la toate criteriile enunțate ori numai la unele, în funcție de dificultatea ori complexitatea aspectului în discuție.

8. RAMURILE DE DREPT FAȚĂ DE CARE SE DELIMITEAZĂ DREPTUL CIVIL

a. *Dreptul constituțional și dreptul civil*

Dreptul constituțional este ramura de drept care conține norme fundamentale pentru existența și dăinuirea statului de drept român, din care se inspiră celelalte ramuri de drept, deci și dreptul civil.

Dreptul constituțional reunește normele care reglementează: bazele statului român, organele statului (potrivit principiului separației puterilor în stat), drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățeanului român, însemnele statului român.

Deși, la prima vedere, legătura dreptului constituțional cu dreptul civil nu se evidențiază, totuși trebuie reținut că, în realitate, această legătură se manifestă pe mai multe planuri, dintre care menționăm:

- Constituția conține norme care consacră principii ale dreptului civil (cum ar fi principiul proprietății și principiul egalității în fața legii);
- principalele drepturi și libertăți ale omului - care sunt și drepturi subiective civile ale cetățeanului - sunt consacrate în legea fundamentală a țării (ele fiind dezvoltate în normele cuprinse și în legi civile);
- organele de stat, reglementate în constituție, sunt din punctul de vedere al dreptului civil, persoane juridice (în majoritatea lor);
- garanțiile juridice ale drepturilor subiective civile sunt stabilite de Constituție.

Privite comparativ, dreptul constituțional și dreptul civil conțin atât asemănări, cât și deosebiri, dacă luăm în considerare criteriile de delimitare[1].

Într-o exprimare sintetică, asemenea *asemănări și deosebiri* sunt:

- dacă în dreptul civil majoritare sunt raporturile patrimoniale, în dreptul constituțional sunt dominante raporturile nepatrimoniale, chiar dacă unele raporturi nepatrimoniale sunt vizate de normele ambelor ramuri de drept, dreptul constituțional le are în vedere în măsura în care conținutul lor este format din drepturi ori libertăți fundamentale ale cetățeanului, pe când dreptul civil le reține în măsura în care conținutul lor este alcătuit din drepturi subiective civile cu caracter nepatrimonial;

---

[1] Pentru aceste aspecte, a se vedea: I. Muraru, *Drept constituțional și instituții* [illegible] București, 1993, p. 5 și urm.; I. Deleanu, *Drept constituțional și instituții*

- pe când subiectele raportului de drept constituţional se află pe poziţii de subordonare - ca regulă - în dreptul civil funcţionează egalitatea de poziţie juridică a părţilor;

- dacă normele dreptului constituţional cer subiectelor sale o calitate specială - organ de stat (al puterii legislative, executive ori judecătoreşti) ori cetăţean român - dreptul civil nu cere subiectelor sale decât simpla calitate de persoană fizică ori persoană juridică;

- majoritatea normelor dreptului constituţional sunt imperative, pe când în dreptul civil majoritatea o constituie normele dispozitive;

- dreptul constituţional are sancţiuni specifice - cum ar fi suspendarea din funcţie (art. 95 din Constituţie) - ce nu presupun un proces; restabilirea dreptului subiectiv civil încălcat se realizează, cel mai des, prin proces;

- pe lângă principii comune există principii specifice, proprii, atât pentru dreptul constituţional, cât şi pentru dreptul civil.

Corelaţia dreptului civil cu dreptul constituţional poate fi uşor observată în practica Curţii Constituţionale. Mai mult, de curând se vorbeşte despre "dreptul civil constituţional român"[1].

b. Dreptul administrativ şi dreptul civil

Dreptul administrativ este ramura de drept care reglementează raporturile sociale născute în cadrul administraţiei publice; într-o altă formulare, am putea spune că dreptul administrativ este ramura de drept ce conţine normele care reglementează condiţiile realizării puterii executive în statul nostru.

Între dreptul civil şi dreptul administrativ există unele asemănări, dar mai multe deosebiri[2].

În delimitarea dreptului civil faţă de dreptul administrativ e nevoie să se ţină seama de următoarele aspecte mai semnificative:

- dacă în dreptul civil predomină raporturile patrimoniale, în dreptul administrativ sunt majoritare raporturile nepatrimoniale;

- pe când în dreptul civil părţile sunt pe poziţie de egalitate juridică, în raporturile de drept administrativ subiectele se află în poziţie de subordonare, ca regulă;

- în raporturile de drept administrativ e necesar ca măcar un subiect să fie un organ al administraţiei publice, pe când în dreptul civil, după cum am arătat, raporturile pot fi: numai între persoane fizice, numai între persoane juridice, între persoane fizice şi persoane juridice; mai subliniem că, un organ al administraţiei de stat poate apărea şi în raporturi de drept civil, numai că, în astfel de cazuri, el se manifestă ca persoană juridică, iar nu ca purtător al puterii de stat;

[illegible]

- dacă în dreptul civil predomină normele dispozitive, în dreptul administrativ sunt preponderente normele imperative;

- dreptul administrativ are sancţiuni proprii, precum amenda contravenţională ori confiscarea.

Apropierea dreptului civil faţă de dreptul administrativ se manifestă, în practică, în cazurile în care, potrivit legii, încheierea unui act civil este precedată de emiterea unui act administrativ individual - de regulă *autorizaţie*.

În practică, adesea, delimitarea dreptului civil faţă de dreptul administrativ este întâlnită în materia *contenciosului administrativ*[1].

c. Dreptul civil şi dreptul financiar

Dreptul financiar este ramura de drept care reglementează raporturile sociale născute în procesul constituirii şi utilizării sumelor cuprinse în bugetul de stat. Principalul obiect de reglementare al dreptului financiar îl constituie raporturile stabilite în legătură cu ceea ce se numeşte "finanţe publice". Sursa principală a veniturilor la buget este impozitul, iar principala cheltuială a bugetului o constituie întreţinerea aparatului de stat.

În linii mari, delimitarea dreptului civil faţă de dreptul financiar se pune în termeni asemănători celor de la delimitarea faţă de dreptul administrativ. Sunt de menţionat:

- marea majoritate a raporturilor de drept financiar este formată din raporturi patrimoniale (cum indică şi denumirea lor, de altfel);

- părţile, în raporturile de drept financiar, sunt în poziţie de subordonare;

- în raportul de drept financiar, întotdeauna o parte este un organ al statului cu atribuţii fiscale;

- normele dreptului financiar sunt, ca regulă, norme imperative;

- dreptul financiar dispune de sancţiuni proprii, distingându-se majorarea pentru întârziere în plata impozitelor;

- în afară de principii comune, atât în dreptul financiar, cât şi în dreptul civil, există principii proprii, specifice[2].

1) A se vedea, spre exemplu, A. **Iorgovan**, *Drept administrativ*, I, Ed. Hercules, 1993, p. 126-129, 130; *idem, Drept administrativ; Tratat elementar*, II, Ed. Hercules, 1993, p. 25-46; 102-107, 185 şi urm.; dec. nr. 35/1992 a S.C.A. a C.S.J., în Dreptul nr. 10/1992, p. 87; **R. N. Petrescu**, *Criterii de distingere între actele administrative de autoritate şi actele de gestiune ale statului - implicaţii pe planul contenciosului administrativ*, în Dreptul nr. 10/1992, p. 39 şi urm.; **V. Prisăcaru**, *Contenciosul* administrativ român, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Ed. All Beck, Bucureşti, 1998, p. 76 şi urm.

d. Dreptul civil și dreptul comercial

Prima precizare ce trebuie făcută aici este următoarea: nu se confundă dreptul comercial (intern) cu dreptul comerțului internațional; pe când dreptul comerțului internațional este o parte a dreptului internațional privat român, *dreptul comercial* este o ramură de drept care - după o lungă "suspendare" - își configurează, tot mai viguros, statutul.

Încercând o definiție, vom spune că *dreptul comercial este acea ramură care reglementează raporturile ce se stabilesc în activitatea comercială internă realizată de către comercianți.* Principalele instituții de drept comercial sunt: *comercianții*, cu accent pe societățile comerciale și *actele și faptele de comerț* (izvoarele raporturilor concrete de drept comercial). Formarea și dezvoltarea dreptului comercial constituie o expresie concretă a trecerii României la principiile economiei de piață, la privatizare.

Între dreptul civil și dreptul comercial există, neîndoielnic numeroase asemănări, ceea ce face destul de dificilă delimitarea lor.

Totuși, pasul cel mai important în această delimitare este făcută pe plan legislativ; într-adevăr, dacă principalul izvor al dreptului civil îl constituie Codul civil (de la 1864), principalul izvor al dreptului comercial îl constituie Codul comercial (de la 1887), la care se adaugă Legea societăților comerciale nr. 31/1990 republicată (M. Of. nr. 1066/2004) și Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată (M. Of. nr. 49 din 4 februarie 1998).

Un act normativ "de trecere", de la dreptul civil la dreptul comercial, îl constituie Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale.

O semnificație aparte, din punctul de vedere care interesează aici, o au dispozițiile art. 47 din această lege: "Relațiile comerciale dintre regiile autonome, cele dintre societățile comerciale cu capital de stat, precum și relațiile dintre ele ori între ele și stat se vor desfășura pe baze contractuale.

Contractele încheiate între agenții economici menționați la alin. 1 vor fi guvernate de principiul libertății contractuale și de reglementările cuprinse în Codul civil și Codul comercial român, cu excepțiile decurgând prin prezenta lege"[1].

O lege care interesează ambele ramuri de drept este Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului[2].

---

[1] Potrivit art. 8 din Codul comercial român: "Statul, județul și comuna nu pot avea calitatea de comercianți".

[2] Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării și lichidării judiciare (M. Of. nr. 130/1995) a fost modificată și completată prin Legea nr. 99/1999 privind unele măsuri pentru

Având în vedere criteriile de delimitare cunoscute, în delimitarea dreptului civil față de dreptul comercial trebuie să se țină seama de următoarele asemănări și deosebiri:

- ambele ramuri au în obiectul de reglementare atât raporturi patrimoniale, cât și nepatrimoniale; raporturile nepatrimoniale din dreptul comercial sunt mai puține, față de cele din dreptul civil; deși propriu ambelor ramuri de drept - contractul (cel civil, respectiv cel comercial) - cunoaște serioase deosebiri de regim juridic; spre exemplu, există reguli deosebite privind proba contractului, după cum împlinirea termenului extinctiv produce efecte diferite: în dreptul civil, *dies non interpelat pro homine* (fiind necesară, ca regulă, punerea în întârziere a debitorului), pe când în dreptul comercial *dies interpelat pro homine* (art. 1079 și 1088 C.civ.)[1];
- în ambele ramuri de drept, metoda de reglementare este cea a egalității juridice a părților;
- în ambele ramuri există atât subiecte individuale, cât și colective; totuși, pentru dreptul comercial este necesar ca *una* din părțile raportului, măcar, să fie *comerciant;*
- deși în ambele ramuri există sancțiunea răspunderii (contractuale), există și deosebiri de regim juridic între răspunderea civilă și cea comercială;
- pe lângă principii comune, cele două ramuri de drept au și principii proprii, specifice[2].

e. Dreptul civil și dreptul familiei

Dreptul familiei este ramura "care reglementează raporturile personale și patrimoniale ce izvorăsc din căsătorie, rudenie, adopție și raporturile asimilate de lege sub anumite aspecte, cu raporturile de familie, în scopul ocrotirii familiei"[3].

Între dreptul civil și dreptul familiei există atât asemănări, cât și deosebiri. Într-o formulare concisă, sunt de menționat următoarele:

- dacă ambele ramuri au ca obiect de reglementare atât raporturi patrimoniale, cât și nepatrimoniale, raportul dintre ele este invers: pe când în dreptul

---

[1] Potrivit art. 1 alin. 2 din Legea nr. 26/1990, "În sensul prezentei legi, comercianții sunt persoanele fizice care exercită în mod obișnuit acte de comerț, societățile comerciale, regiile autonome și organizațiile cooperatiste".

[2] Pentru amănunte, a se vedea **Fr. Deak, St. Cărpenaru,** *Contracte civile și comerciale,* Ed. Lumina Lex, 1993, p. 5 și urm. Cu privire la obiectul dreptului comercial, a se vedea, spre exemplu: **I. Rucăreanu,** *Curs de drept. Elemente de drept civil și comercial comparat,* București, 1980, p. 121-122; **C. Vivante,** *Trattato di diritto commerciale,* vol. I, 1902, ediția a 2-a, Torino, Fratelli Bocca Editori, p. 1 și urm.; **St. Cărpenaru,** *Drept comercial român,* I, Ed. Atlas, București, 1992, p. 5-7, și 16-17; *idem, Drept comercial*

civil dominante, majoritare sunt cele patrimoniale, în dreptul familiei cele mai multe sunt nepatrimoniale;

- ambele ramuri utilizează metoda egalităţii juridice; o nuanţă aparte există în dreptul familiei, atunci când e vorba de raportul părinte-copil minor;

- în dreptul familiei se cere - după cum reiese chiar din definiţie - o calitate specială subiectelor sale (soţ, părinte, copil etc.);

- fiecare ramură de drept are sancţiuni proprii (ex. decăderea din puterea părintească este specifică dreptului familiei);

- normele majoritare în dreptul familiei sunt cele imperative, pe când în dreptul civil domină cele dispozitive;

- pe lângă principii comune, fiecare ramură are şi principii specifice, proprii.

f. Dreptul civil şi dreptul muncii şi securităţii sociale

Dreptul muncii este ramura care reglementează raporturile generate de contractul individual de muncă, inclusiv cele conexe.

Asemănări şi deosebiri există şi între dreptul civil şi dreptul muncii.

Pe scurt, acestea sunt următoarele:

- obiectul ambelor ramuri este format atât din raporturi patrimoniale (majoritatea), cât şi personale nepatrimoniale;

- dacă în dreptul civil poziţia de egalitate juridică a părţilor se menţine tot timpul, în dreptul muncii această poziţie este caracteristică doar încheierii contractului de muncă, pe parcursul raportului de muncă există o disciplină a muncii, care implică subordonarea salariatului;

- sfera subiectelor dreptului muncii este mai restrânsă decât în dreptul civil (ex. minorii sub 14 ori 15 ani);

- în dreptul muncii există, pe lângă răspunderea patrimonială, şi răspunderea disciplinară;

- dominante, în dreptul muncii, sunt normele imperative, pe când în dreptul civil, cum se ştie, sunt majoritare cele dispozitive;

- pe lângă principii comune, cele două ramuri au şi principii specifice, proprii[1].

g. Dreptul civil şi dreptul procesual civil

Dreptul procesual civil este definit ca sistemul de norme care reglementează modul de judecată şi de rezolvare a pricinilor privitoare la drepturi şi interese civile, precum şi modul de executare a hotărârilor judecătoreşti sau a altor titluri executorii.

---

[1] Codul civil reglementa "locaţiunea de lucrări", devenită contract de muncă

Într-o formulare concisă, corelaţia dintre dreptul civil şi dreptul procesual civil a fost exprimată, în literatura de specialitate, astfel: "Dreptul procesual reprezintă tocmai cealaltă faţă a dreptului material, aspectul său sancţionator care, evident intervine numai în caz de nevoie. Dreptul material civil ar fi ineficace dacă, pe calea procesului civil, nu s-ar asigura realizarea lui şi, tot astfel, procesul civil ar fi de neconceput fără existenţa unui drept material pe care să-l apere şi să-l valorifice"[1].

h. Dreptul civil şi dreptul internaţional privat

Ca obiect de reglementare, dreptul internaţional privat se referă la aceleaşi raporturi ca şi dreptul civil şi dreptul familiei, cu deosebirea că le priveşte sub aspectul lor internaţional, adică sub aspectul pe care îl prezintă când ele conţin un *element de extraneitate*. Asemenea elemente sunt: cetăţenia străină, naţionalitatea străină, situarea în străinătate a unor bunuri, încheierea ori executarea în străinătate a unui contract etc.

Metoda de reglementare specifică dreptului internaţional privat este aceea de indicare - prin "norma conflictuală" ori "de trimitere" a legii aplicabile unui raport cu element străin.

Lato sensu, dreptul internaţional privat cuprinde şi "dreptul comerţului internaţional".

Corelaţia dreptului civil cu dreptul internaţional privat se desprinde, cu uşurinţă, din analiza textelor Legii nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internaţional privat (M. Of. nr. 245/1992)[2].

i. Dreptul civil şi dreptul penal[3]

Deosebirile dintre aceste două ramuri de drept sunt evidente, astfel că nu apare necesară o dezvoltare a lor. Reţinem aici doar faptul că dreptul penal ocroteşte valori care formează obiectul unor drepturi subiective civile, iar Codul penal utilizează noţiuni ori concepte care au înţelesul stabilit de dreptul civil, precum: drept de proprietate, convenţie etc. Este un aspect ridicat şi în jurisprudenţă, inclusiv în cea a Curţii Constituţionale (ex. Decizia nr. 38/1993, în M. Of. nr. 176/1993).

---

[1] **V. M. Ciobanu,** *Tratat teoretic şi practic de procedură civilă,* vol. I, *Teoria generală,* Ed. Naţional, Bucureşti, 1996, p. 42 şi urm.; **I. Deleanu,** *Procedura civilă,* I, Ed. Servo-Sat, Arad, 1998, p. 7-35; **I. Stoenescu, S. Zilberstein,** *Drept procesual civil, Teoria generală,* Ed. E.D.P., Bucureşti, 1989, p. 30.

[2] A se vedea şi **I. Filipescu,** *Drept internaţional privat,* vol. I, Bucureşti, 1993, Ed. Proarcadia, p. 11 şi urm.; **T. Popescu,** *Dreptul internaţional privat,* Bucureşti, 1993, p. 5 şi urm.; **D. Al. Sitaru,** *Drept internaţional privat, Tratat,* Ed. Actami, Bucureşti, 1997.

j. Dreptul civil și dreptul procesual penal[1]

Și între aceste două ramuri ale dreptului nostru deosebirile sunt evidente. Totuși, se cuvine a remarca faptul că ele împrumută reciproc noțiuni, cum sunt: reorganizarea persoanei juridice, parte civilă, persoană responsabilă civilmente, capacitate de exercițiu etc.

k. Dreptul civil și dreptul ecologic[2]

Dreptul ecologic este o ramură de drept ce-și croiește drum spre statutul de "drept de cetate", adică ramură autonomă.

Într-o încercare de definire, am putea spune că dreptul ecologic este ramura de drept formată din ansamblul normelor care reglementează conduita oamenilor în vederea asigurării unui mediu corespunzător, sănătos, neviciat, care să permită evoluția individuală a colectivităților umane.

Neîndoielnic, dreptul ecologic nu este numai o ramură *internă* de drept, ci el are și semnificație internațională.

Dreptul civil se poate socoti un "beneficiar" al dreptului ecologic.

---

[1] Pentru definiție, vezi **I. Neagu**, *Drept procesual penal*, Ed. Academiei, București, 1988, p. 43 *idem, Tratat de procedură penală*, Ed. Pro, București, 1997, p. 13.

[2] Pentru o încercare de definire a dreptului ecologic, a se vedea **M. Duțu**, *Despre necesitatea, conceptul și trăsăturile definitorii ale dreptului ecologic*, în "Revista română de drept", nr. 5/1989, p. 22; idem, *Dreptul mediului*, București, 1993, p. 39 și 42; vezi și D.

CAPITOLUL II

TEORIA LEGII CIVILE (IZVOARELE DREPTULUI CIVIL)

SECȚIUNEA I

LEGEA CIVILĂ CA IZVOR AL DREPTULUI CIVIL

§ 1 Noțiunea de izvor al dreptului civil

9. SENSURILE EXPRESIEI "IZVOR DE DREPT CIVIL"

Genul proxim pentru noțiunea de "izvor de drept civil" îl reprezintă cea de "izvor de drept"[1].

Expresia "izvor de drept civil" este primitoare de două sensuri ori înțelesuri.

Într-un prim sens, prin izvor al dreptului civil înțelegem *condițiile materiale de existență* care generează normele acestei ramuri; suntem în prezența noțiunii de "izvor de drept civil" în *sens material*.

În cel de al doilea sens, juridic, expresia "izvor de drept civil" desemnează *formele specifice de exprimare* a normelor dreptului civil; de data aceasta, suntem în fața noțiunii de "izvor de drept civil" în *sens formal*.

Atragem atenția că nu trebuie să se confunde acest sens formal al noțiunii "izvoare de drept civil" cu o noțiune apropiată, ca formulare, dar diferită, ca și conținut, și anume "izvoarele raportului juridic civil concret". Dacă prima noțiune privește *actele normative*, cea de a doua se referă la *actele și faptele juridice* (individuale).

10. FORMELE DE EXPRIMARE A IZVOARELOR DREPTULUI CIVIL

Ca și în alte ramuri de drept, și în dreptul civil normele sale îmbracă forma - generică - de *acte normative*, adică acte ce emană de la organele de stat

învestite cu prerogativa legiferării. Legea fundamentală - Constituţia - stabileşte prerogativele legiferării.

Astfel, în art. 67 se prevede: "Camera deputaţilor şi Senatul adoptă legi, hotărâri şi moţiuni, în prezenţa majorităţii deputaţilor", iar art. 73 (1) dispune: "Parlamentul adoptă legi constituţionale, legi organice şi legi ordinare". Potrivit art. 78: "Legea se publică în Monitorul Oficial al României şi intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei".

Potrivit art. 1 alin. 1 din Legea nr. 90/2001 privind organizarea şi funcţionarea Guvernului României şi a ministerelor (publicată în Monitorul Oficial nr. 164 din 2 aprilie 2001): "Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcţionează în baza votului de încredere acordat de Parlament şi care asigură realizarea politicii interne şi externe a ţării şi exercită conducerea generală a administraţiei publice". În art. 26 alin. 1 din aceeaşi lege se dispune: "În exercitarea atribuţiilor sale Guvernul adoptă hotărâri şi ordonanţe. Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor. Ordonanţele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare sau, în cazuri excepţionale, ordonanţe de urgenţă, potrivit art. 115 alin. 4 din Constituţie."

Art. 27 alin. 1 dispune: Guvernul adoptă hotărâri şi ordonanţe în prezenţa majorităţii membrilor săi, iar alin. 3 prevede: "Hotărârile şi ordonanţele Guvernului se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniştrii care au obligaţia punerii lor în executare şi se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I. Nepublicarea atrage inexistenţa hotărârii sau a ordonanţei. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituţiilor interesate."

De reţinut că, potrivit art. 108 (1) (2) şi (3) din Constituţie: "Guvernul adoptă *hotărâri şi ordonanţe*. Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor. *Ordonanţele* se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele şi condiţiile oferite de aceasta" (s.n.).

Constituţia (art. 121-123) şi Legea administraţiei publice locale nr. 215/2001 publicată în M. Of. nr. 204 din 23 aprilie 2001 (art. 3 alin. 2 şi art. 130 alin. 1) prevăd că autorităţile administraţiei publice locale sunt: consiliile locale, primarii precum şi consiliile judeţene alese prin vot universal, egal, direct, secret şi liber exprimat, iar Guvernul numeşte câte un prefect ca reprezentant al său, în fiecare judeţ şi în municipiul Bucureşti. Consiliul local şi respectiv judeţean adoptă hotărâri, iar primarul şi prefectul emite *dispoziţii*, respectiv *ordine*.

În concluzie, *principalele* forme juridice în care se exprimă izvoarele dreptului civil sunt *legile* - actele normative adoptate de Parlamentul României - şi *hotărârile Guvernului României*.

Nu mai puţin, trebuie să amintim că, potrivit art. 100 (1) din Constituţie "În exercitarea atribuţiilor..., *Preşedintele României emite decrete*". Evident, pot fi socotite izvoare ale dreptului civil numai acele decrete care conţin norme generale (iar nu şi decrete individuale) şi numai dacă au ca obiect de reglementare relaţii sociale care intră în "obiectul dreptul civil".

Tot caracter de izvor al dreptului civil are şi actul normativ adoptat de un ministru ori şeful unui alt organ al administraţiei de stat - indiferent de denumire: *ordin, instrucţiune, regulament* etc. - dacă are ca obiect de reglementare relaţii sociale ce intră în "obiectul dreptului civil".

În afară de actele normative sus-menţionate - ca forme (tipuri) de izvoare ale dreptului civil român - se cuvine a se reţine că, în măsura în care n-au fost abrogate după Revoluţia din decembrie 1989, constituie izvoare ale dreptului civil şi actele normative anterioare, care reglementau raporturi civile: *legi, decrete, ordine, instrucţiuni*[1].

În categoria izvoarelor dreptului civil trebuie încadrate şi *reglementările internaţionale* (convenţii, pacte, acorduri etc.), cu condiţia ca România să fie *parte* la ele (prin aderare ori ratificare) şi evident, numai dacă acestea privesc relaţii sociale ce intră în obiectul dreptului civil român. Cu titlul de exemplu, asemenea izvoare sunt: Pactul internaţional privind drepturile civile şi politice ale omului (ratificat prin Decretul nr. 212/1974) şi Convenţia cu privire la drepturile copilului (aprobată prin Decretul nr. 47/1990 şi ratificată prin Legea nr. 18/1990). De altfel art. 11 (2) din Constituţia României prevede: "Tratatele ratificate de Parlament potrivit legii, fac parte din dreptul intern", iar potrivit art. 20: "(1) Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanţe între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale, cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile".

§ 2 Acte normative în vigoare care sunt izvoare de drept civil

11. LEGILE

a. Constituţia

În doctrină se face deosebire între *legea fundamentală*, care este *Constituţia*, şi legile celelalte, numite ordinare, care includ şi *codurile*.

Potrivit art. 73 (1) din Constituţia României: "Parlamentul adoptă legi constituţionale, legi organice şi legi ordinare".

Deşi este principalul izvor pentru dreptul constituţional, *Constituţia* este izvor important *şi* pentru dreptul civil, deoarece: 1) unele din drepturile fundamentale ale cetăţenilor sunt, în acelaşi timp, drepturi subiective *civile*, care au ca

titular persoana fizică; 2) principiile fundamentale ale dreptului civil au ca izvor primar chiar textele constituționale; 3) normele constituționale care reglementează organele statului interesează dreptul civil sub aspectul regimului persoanelor juridice române.

b. Codul civil român

Având ca model Codul civil francez de la 1804 (numit și Codul Napoleon), Codul civil român a fost adoptat în 1864 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865.

Cum e firesc, Codul civil reprezintă principalul izvor al dreptului civil.

Structural, Codul civil este alcătuit dintr-un titlu preliminar "Despre efectele și aplicarea legilor în genere" - și trei cărți:

- Cartea I - "Despre persoane" (în prezent abrogată);
- Cartea II - "Despre bunuri și despre deosebitele modificări ale proprietății" (având patru titluri);
- Cartea III - "Despre diferitele moduri prin care se dobândește proprietatea" (cu XX de titluri).

În decursul celor 140 de ani, Codul civil a suferit unele abrogări (exprese ori implicite) sau modificări[1].

c. Alte legi civile

Codul familiei (Legea nr. 4/1954, cu modificările suferite) este principalul izvor pentru dreptul familiei. Nu mai puțin, în acest Cod există multe dispoziții care reglementează relații ce intră în obiectul dreptului civil, cum sunt cele privind *capacitatea civilă* a persoanei fizice.

Ca legi-izvoare de drept civil mai menționăm:

- Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, cu modificările ulterioare (M. Of. nr. 98/1990);
- Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată (M. Of. nr. 1066/2004);
- Legea fondului funciar, nr. 18/1991, republicată (M. Of. nr. 1/1998), cu modificările și completările ulterioare, inclusiv cele aduse prin Legea nr. 247/2005;
- Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, nr. 50/1991, republicată (M. Of. nr. 933/2004);
- Legea privind vânzarea de locuințe și spații cu altă destinație, construite din fondurile statului și din fondurile unităților economice bugetare de stat, nr. 85/1992, republicată (M. Of. nr. 264/1998);
- Legea privind raporturile de drept internațional privat, nr. 105/1992; (M. Of. nr. 245/1992);

- Legea nr. 66/1993 a contractului de management (M. Of. nr. 244), modificată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 39/1997 (M. Of. nr. 151/1997);
- Legea nr. 16/1994 a arendării (M. Of. nr. 91/1994) modificată și completată prin Legea nr. 65/1998 (M. Of. nr. 126/1998);
- Legea nr. 32/1994 privind sponsorizarea (M. Of. nr. 129/1994), cu modificările ulterioare;
- Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică (M. Of. nr. 139/1994);
- Legea nr. 10/1995 privind calitatea în construcții (M. Of. nr. 12/1995);
- Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială (M. Of. nr. 92/1995), cu modificările ulterioare;
- Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului, republicată (M. Of. nr. 1066/2004);
- Legea privind asigurările și reasigurările în România, nr. 136/1995 (M. Of. nr. 303/1995), modificată prin Legea nr. 172/2004 (M. Of. nr. 473/2004);
- Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr. 8/1996 (M. Of. nr. 60/1996);
- Legea cadastrului și a publicității imobiliare, nr. 7/1996 (M. Of. nr. 61/1996) cu modificările ulterioare, inclusiv cele aduse prin Legea nr. 247/2005;
- Legea privind regimul armelor de foc și al munițiilor, nr. 295/2004 (M.Of. nr. 583/2004);
- Legea nr. 26/1996 - Codul silvic (M. Of. nr. 93/1996);
- Legea privind evidența populației și cartea de identitate, nr. 105/1996 (M. Of. nr. 237/1996), cu modificările ulterioare;
- Legea apelor nr. 107/1996 (M. Of. nr. 244/1996);
- Legea nr. 114/1996 a locuinței, republicată (M. Of. nr. 393 din 31 decembrie 1997), cu modificările ulterioare;
- Legea cu privire la actele de stare civilă, nr. 119/1996 (M. Of. nr. 282/1996), cu modificările ulterioare;
- Legea minelor, nr. 61/1998 (M. Of. nr. 113/1998);
- Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic la acesteia (M. Of. nr. 448/1998);
- Legea nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M. Of. nr. 459/1998).
- Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare;
- Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, cu modificările aduse prin Legea nr. 247/2005, titlul I;
- Legea nr. 455/2001 privind semnătura;
- Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și Justiției, precum și unele măsuri adiacente (M. Of. nr. 653/2005).

titular persoana fizică; 2) principiile fundamentale ale dreptului civil au ca izvor primar chiar textele constituționale; 3) normele constituționale care reglementează organele statului interesează dreptul civil sub aspectul regimului persoanelor juridice române.

b. Codul civil român

Având ca model Codul civil francez de la 1804 (numit și Codul Napoleon), Codul civil român a fost adoptat în 1864 și a intrat în vigoare la 1 decembrie 1865.

Cum e firesc, Codul civil reprezintă principalul izvor al dreptului civil.

Structural, Codul civil este alcătuit dintr-un titlu preliminar "Despre efectele și aplicarea legilor în genere" - și trei cărți:

- Cartea I - "Despre persoane" (în prezent abrogată);
- Cartea II - "Despre bunuri și despre deosebitele modificări ale proprietății" (având patru titluri);
- Cartea III - "Despre diferitele moduri prin care se dobândește proprietatea" (cu XX de titluri).

În decursul celor 140 de ani, Codul civil a suferit unele abrogări (exprese ori implicite) sau modificări[1].

c. Alte legi civile

Codul familiei (Legea nr. 4/1954, cu modificările suferite) este principalul izvor pentru dreptul familiei. Nu mai puțin, în acest Cod există multe dispoziții care reglementează relații ce intră în obiectul dreptului civil, cum sunt cele privind *capacitatea civilă* a persoanei fizice.

Ca legi-izvoare de drept civil mai menționăm:

- Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale, cu modificările ulterioare (M. Of. nr. 98/1990);
- Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată (M. Of. nr. 1066/2004);
- Legea fondului funciar, nr. 18/1991, republicată (M. Of. nr. 1/1998), cu modificările și completările ulterioare, inclusiv cele aduse prin Legea nr. 247/2005;
- Legea privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, nr. 50/1991, republicată (M. Of. nr. 933/2004);
- Legea privind vânzarea de locuințe și spații cu altă destinație, construite din fondurile statului și din fondurile unităților economice bugetare de stat, nr. 85/1992, republicată (M. Of. nr. 264/1998);
- Legea privind raporturile de drept internațional privat, nr. 105/1992; (M. Of. nr. 245/1992);

[1] Pentru detalii istorice privind Codul civil, a se vedea, mai recent, **O. Sachelarie** și **P. Cosmovici**, în *Tratat de drept civil*, vol.I, *Partea generală*, 1989, p. 31-52.

- Legea nr. 66/1993 a contractului de management (M. Of. nr. 244), modificată prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 39/1997 (M. Of. nr. 151/1997);
- Legea nr. 16/1994 a arendării (M. Of. nr. 91/1994) modificată și completată prin Legea nr. 65/1998 (M. Of. nr. 126/1998);
- Legea nr. 32/1994 privind sponsorizarea (M. Of. nr. 129/1994), cu modificările ulterioare;
- Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică (M. Of. nr. 139/1994);
- Legea nr. 10/1995 privind calitatea în construcții (M. Of. nr. 12/1995);
- Legea nr. 36/1995 privind notarii publici și activitatea notarială (M. Of. nr. 92/1995), cu modificările ulterioare;
- Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului, republicată (M. Of. nr. 1066/2004);
- Legea privind asigurările și reasigurările în România, nr. 136/1995 (M. Of. nr. 303/1995), modificată prin Legea nr. 172/2004 (M. Of. nr. 473/2004);
- Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr. 8/1996 (M. Of. nr. 60/1996);
- Legea cadastrului și a publicității imobiliare, nr. 7/1996 (M. Of. nr. 61/1996) cu modificările ulterioare, inclusiv cele aduse prin Legea nr. 247/2005;
- Legea privind regimul armelor de foc și al munițiilor, nr. 295/2004 (M.Of. nr. 583/2004);
- Legea nr. 26/1996 - Codul silvic (M. Of. nr. 93/1996);
- Legea privind evidența populației și cartea de identitate, nr. 105/1996 (M. Of. nr. 237/1996), cu modificările ulterioare;
- Legea apelor nr. 107/1996 (M. Of. nr. 244/1996);
- Legea nr. 114/1996 a locuinței, republicată (M. Of. nr. 393 din 31 decembrie 1997), cu modificările ulterioare;
- Legea cu privire la actele de stare civilă, nr. 119/1996 (M. Of. nr. 282/1996), cu modificările ulterioare;
- Legea minelor, nr. 61/1998 (M. Of. nr. 113/1998);
- Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic la acesteia (M. Of. nr. 448/1998);
- Legea nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M. Of. nr. 459/1998).
- Legea nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare;
- Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989, cu modificările aduse prin Legea nr. 247/2005, titlul I;
- Legea nr. 455/2001 privind semnătura;
- Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și Justiției, precum și unele măsuri adiacente (M. Of. nr. 653/2005).

12. DECRETELE

Stricto sensu, termenul *Lege* desemnează actul normativ ce emană de la puterea legislativă - Parlamentul României, având această denumire.

Lato sensu, prin *lege* se desemnează *şi* celelalte acte normative: decrete, hotărârile guvernului, ordinele miniştrilor etc.

De *lege lata*, dreptul civil român are mai multe izvoare care îmbracă forma *decretelor*, dintre care menţionăm:

- Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice şi persoanele juridice;
- Decretul nr. 32/1954 de punere în aplicare a Codului familiei şi Decretul nr. 31/1954;
- Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripţia extinctivă;
- Decretul nr. 212/1974 de ratificare a Pactelor internaţionale privind drepturile omului.

13. HOTĂRÂRILE ŞI ORDONANŢELE GUVERNULUI ROMÂNIEI

a. Hotărârile Guvernului României

După legile adoptate de Parlament, hotărârile Guvernului sunt de mare aplicaţie şi în domeniul dreptului civil, îndeosebi, în materia persoanei juridice.

Cu titlu de exemplu, menţionăm:

- Hotărârea nr. 280/1990 privind vânzarea de mărfuri, prestarea de servicii şi executarea de lucrări, cu plata în rate (M. Of. nr. 46/1990);
- Hotărârea Guvernului nr. 485/1990 privind înfiinţarea şi organizarea Asociaţiei Generale a crescătorilor de păsări şi animale din România (M. Of. nr. 63/1990);
- Hotărârea nr. 131/1991 pentru aprobarea Regulamentului privind procedura de constituire, atribuţiile şi funcţionarea comisiilor pentru stabilirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, a modelului şi modului de atribuire a titlurilor de proprietate, precum şi punerea în posesie a proprietarilor republicată (M. Of. nr. 7/1993);
- Hotărârea nr. 20/1996 pentru stabilirea Normelor metodologice privind aplicarea Legii nr. 112/1995 pentru reglementarea situaţiei juridice a unor imobile cu destinaţia de locuinţă, trecute în proprietatea statului, republicată (M. Of. nr. 27/1997);
- Hotărârea nr. 525/1996 pentru aprobarea Regulamentului general de urbanism (M. Of. nr. 149/1996);
- Hotărârea nr. 216/1999 pentru aprobarea Normelor metodologice - cadru de aplicare a Legii nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M. Of. nr. 140/1999).
- Hotărârea nr. 1210/2005 privind organizarea şi funcţionarea Agenţiei Naţionale de Cadastru şi Publicitate imobiliară, (M. Of. nr. 718/2005).

b. Ordonanţele Guvernului României

Potrivit Constituţiei, Guvernul poate adopta două categorii de ordonanţe în sfera de acţiune a legilor (a normelor juridice primare): *simple* (în temeiul unei legi de abilitare) sau de *urgenţă* (în lipsa unei legi de abilitare emise de Parlament, în cazul ivirii unor împrejurări excepţionale)[1].

Unele dintre aceste ordonanţe cuprind sau pot cuprinde şi norme de drept civil.

Exempli gratia, pot fi amintite aici următoarele:

- Ordonanţa nr. 68/1994 privind protejarea patrimoniului cultural naţional, cu modificările ulterioare (M. Of. nr. 247/1994);
- Ordonanţa de urgenţă nr. 40/1999 privind protecţia chiriaşilor şi stabilirea chiriei pentru spaţiile cu destinaţia de locuinţă (M. Of. nr. 148/1999);
- Ordonanţă de urgenţă nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice (M. Of. nr. 68/2003).

14. ACTE NORMATIVE EMISE DE CONDUCĂTORII ORGANELOR CENTRALE ALE ADMINISTRAŢIEI DE STAT ŞI ACTE NORMATIVE ADOPTATE DE ORGANELE LOCALE EXECUTIVE

În măsura în care au caracter normativ şi reglementează relaţii sociale care intră în obiectul dreptului civil, aceste două categorii de acte normative intră în noţiunea de "izvoare de drept civil".

Exempli gratia, menţionăm:

- Ordinul nr. 471/1990 al ministrului culturii pentru aprobarea Normelor cu privire la organizarea spectacolelor, concertelor, a altor activităţi artistice şi distractive la care se percep tarife de intrare (M. Of. nr. 108/1990);
- Ordinul nr. 710/C/1995 al ministrului justiţiei pentru adoptarea Regulamentului de punere în aplicare a Legii notarilor publici şi a activităţii notariale nr. 36/1995 (M. Of. nr. 176/1995).

15. DENUMIREA SPECIFICĂ A UNOR ACTE NORMATIVE

Anumite acte normative - care sunt, în fond, legi, hotărâri ale guvernului sau ordine, instrucţiuni ale miniştrilor - poartă o denumire specială: *Statut, Regulament, Contract-cadru* sau *Contract tip, Standard, Norme*. După părerea noastră, suntem în prezenţa unor *denumiri* specifice ale izvoarelor de drept civil menţionate mai sus, iar nu în prezenţa unei *categorii* distincte de "izvoare de

[1] A se vedea şi art. 115 (4) din Constituţiei României

drept civil directe", cum s-a pretins în doctrină[1], așa cum o denumire specifică pentru *lege* este aceea de *Cod.*

§ 3 Problema altor izvoare de drept civil

16. MODURI DE ABORDARE ȘI REZOLVARE PÂNĂ LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN DECEMBRIE 1989

a. Precizări prealabile

În cadrul acestui paragraf avem în vedere problema de a ști dacă alături de actele normative există și alte izvoare ale dreptului civil. Mai concret, problema care se pune este aceea dacă s-ar atribui sau nu calitatea de izvoare ale dreptului civil obiceiului, moralei, jurisprudenței, doctrinei și principiilor de drept.

Această problemă a primit în doctrină rezolvări diferite înainte de 1989, motiv pentru care mai întâi vom enunța pe scurt aceste soluții, urmând ca apoi să arătăm cum ar trebui ea rezolvată în condițiile actuale ale statului de drept român.

b. Moduri de abordare și rezolvare anterioare Revoluției din decembrie 1989

Un prim mod este acela la tratării problemei sub titulatura "Alte izvoare directe" ale dreptului civil (altele decât "actele normative" - n.n.) și "Izvoare indirecte ale dreptului civil"; în această optică, s-a precizat că:

- "Un important izvor direct al dreptului nostru civil îl constituie, așa cum a învederat prof. dr. Tr. Ionașcu și E.A.Barasch în lucrarea *Teoria și practica litigiilor precontractuale,* principiile generale ale politicii economice a Republicii ..., România": în temeiul art. 24 din Legea nr. 5/1954, "Principiile generale ale politicii economice sunt încorporate legislației noastre"[2];

- "Pentru a rezolva problema valorii *obiceiului* ca izvor de drept este necesar să distingem în prealabil, în funcție de conținutul normei care alcătuiește obiceiul, între obiceiurile care prezintă o rămășiță nesănătoasă a trecutului și împotriva cărora statul luptă prin legile sale, obiceiuri fără de care atitudinea statului este indiferentă din punct de vedere juridic și pe care, dacă le combate, nu o face prin mijloace de constrângere, ci prin mijloace morale, de convingere (a căror recunoaștere juridică ar fi totuși în contradicție cu politica statului de

---

[1] **Y. Eminescu,** în *Tratat de drept civil,* vol. I, *Partea generală,* Ed. Academiei, București, 1967, p. 64-68. Teza aceasta e ușor atenuată de **O. Calmuschi,** în *Tratat de drept civil,* vol.I, *Partea generală,* 1989, p. 102-103. Pentru exemple anterioare revoluției din decembrie 1989, vezi **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Teoria generală,* p. 51.

[2] **Y. Eminescu,** *op.cit.,* p. 71.

combatere a lor fie și prin mijloace nejuridice) și, în sfârșit, obiceiurile pe care statul le sancționează, dându-le putere juridică obligatorie.

Este evident că numai acestea din urmă pot constitui un izvor de drept, valoare care le este conferită prin referirea pe care legea o face în unele dispoziții ale sale, la noile obiceiuri" (se citează: art. 970 alin. 2, 1450, 600, 607, 610 și 1080 din Codul civil): «În sfârșit, trebuie să amintim și cazurile în care obiceiul are direct valoarea unui izvor de drept. Exemple de acest fel găsim în special în dreptul maritim, unde așa-numitele "uzuri interpretative" (practici ale diferitelor porturi) sunt un important izvor de drept, fiind chiar, adesea, "codificate" în regulamente ale uzurilor diferitelor porturi»[1].

- *"Regulile de conviețuire socialistă* nu pot fi, ca atare, considerate ca izvor de drept, întrucât, așa cum s-a arătat în literatură, ele sunt o varietate de reguli morale, a căror respectare este asigurată exclusiv prin măsuri de influențare, și nu prin posibilitatea unor măsuri de constrângere, trăsături caracteristice normelor juridice"[2].

- "Practica judiciară nu este un izvor de drept"[3].

- "Opiniile diferiților juriști (știința juridică) nu pot constitui un izvor direct de drept"[4].

Un alt mod, în esență, l-am prezentat, în 1987, astfel:

«Considerăm că au valoare de izvoare de drept civil numai acele obiceiuri la care textele legale fac trimitere expresă dar și-n aceste cazuri asemenea obiceiuri sunt încorporate, de actul normativ în cauză, astfel că nu sunt izvoare distincte de actele normative»;

Nici doctrinei (literatura de specialitate) nu i se poate recunoaște calitatea de izvor de drept;

- *Regulile de conviețuire socialistă* urmează soluția de la *obicei.* Aceste reguli nu constituie izvor distinct, dar în măsura în care legea face trimitere la ele, cum e cazul art. 1 din Decretul nr. 31/1954 - ele sunt încorporate sau notificate de actul normativ respectiv;

- *Principiile de drept,* în general, cele de drept civil, în special "fiind consacrate în texte exprese din diferitele acte normative[5] nu pot fi considerate un izvor distinct, ci ele se aplică în calitatea lor de dispoziții ale actelor normative".

17. SOLUȚII DE DAT ÎN CONDIȚIILE STATULUI DE DREPT ROMÂN

Pentru a se armoniza cu principiile statului de drept român, soluțiile ce urmează a fi reținute *de lege lata* - în ce privește obiceiul, morala, precedentul

---

[1] *Idem,* p. 72.

[2] *Idem,* p. 73.

[3] *Idem,* p. 74.

[4] *Idem,* p. 76.

[5] **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Teoria generală,* p. 54-55.

judiciar, doctrina şi principiile de drept - considerăm că trebuie să fie, în esenţă, următoarele:

1. *Obiceiul* (cutuma) reprezintă o regulă de conduită stabilită în practica vieţii sociale şi respectată un timp îndelungat, în virtutea deprinderii, ca o normă socotită obligatorie *(longa, inveterata, diuturna consuetudo, opinia necessitatis).*

Pentru a rezolva problema valorii obiceiului ca izvor de drept trebuie să facem următoarea distincţie:

- obiceiurile la care trimit, în mod expres, anumite texte din acte normative nu pot fi socotite ca izvoare de drept distincte de aceste acte normative, ci ele fac parte din dispoziţia normelor juridice respective, prin încorporare;

- obiceiurile la care normele juridice cuprinse în acte normative nu fac trimitere, dar au valoare de izvor de drept, distinct şi pot fi folosite în interpretarea unor acte juridice.

Exemple de obiceiuri din prima categorie se găsesc în legislaţia civilă în vigoare (Codul civil).

Astfel, potrivit art. 970 alin. 2 C.civ., convenţiile "obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, *obiceiul* sau legea dă obligaţiei, după natura sa", iar art. 1447 prevede că "Reparaţiile mici numite locative, ce rămân în sarcina locatarului, dacă nu s-a stipulat din contră, sunt acele pe care *obiceiul locului* le consideră astfel...".

Tot astfel, potrivit art. 980 C.civ., "Dispoziţiile îndoioase se interpretează după obiceiul locului unde s-a încheiat contractul".

În privinţa gardului sau zidului comun, art. 600 C.civ., precizează că înălţimea se hotărăşte după "regulamentele particulare" iar potrivit art. 607, distanţa dintre arborii ce se sădesc pe două vecinătăţi se stabileşte prin norme speciale sau se determină după *"obiceiurile constante şi recunoscute".*

De altfel, chiar şi în cazul când un text legal face trimitere expresă la obicei, acesta nu poate fi considerat un izvor distinct (de sine stătător) pentru dreptul civil, întrucât, deşi regula de conduită este oferită de cutumă[1], sancţiunea pentru nerespectarea acesteia intervine în temeiul dispoziţiei legale; dacă s-ar abroga textul de lege care face trimitere la cutumă, atunci nerespectarea obiceiului nu ar putea fi sancţionată.

Exemple de obiceiuri din a doua categorie - adică cele care au valoare de izvor de drept - se găsesc, îndeosebi, în dreptul maritim, unde aşa-numitele "uzuri interpretative" (practici ale diferitelor porturi) sunt un important criteriu de interpretare a convenţiilor din acest domeniu, fiind chiar "codificate" în regulamente ale uzurilor diferitelor porturi, precum şi în cadrul burselor de mărfuri sau de valori.

---

[1] Pentru opinie contrară, a se vedea **T. Pop**, *Drept civil român. Teoria generală,* Ed. Lumina Lex, 1993, p. 35.

Rolul acestor uzuri ale comerţului maritim se manifestă în două moduri: fie prin explicarea expresiilor şi termenilor din contract, fie prin completarea clauzelor contractului cu ceea ce în mod obişnuit se presupune că părţile au voit.

Este de reţinut că în dreptul civil, obiceiul este tot mai puţin folosit şi *aceasta este explicabil* dacă se ţine seama că obiceiul este expresia juridică a unor rânduieli a căror evoluţie este lentă. Iar pe de altă parte, principiul legalităţii reclamă şi el ca reglementarea raporturilor sociale să se facă prin acte normative adoptate de organele legislative.

2. *Regulile de convieţuire socială (morala)* urmează soluţia de la obicei. Aceste reguli nu constituie izvor de drept distinct, dar în măsura în care legea face trimitere la ele, atunci sunt încorporate sau notificate de actul normativ respectiv.

3. În principiu, nici *jurisprudenţa*[1] nu reprezintă izvor al dreptului civil, pe considerentul că organul de judecată este abilitat de a soluţiona pricina cu care a fost sesizat, prin aplicarea normelor de drept la situaţia de fapt pe care a fixat-o cu ajutorul probelor administrate, şi nu atribuţia de a edicta asemenea norme.

Pe de altă parte, prin hotărârile judecătoreşti se pronunţă soluţii de speţă, care produc efecte numai faţă de părţile din procesul în care a fost pronunţată, potrivit principiului relativităţii, soluţii ce sunt incompatibile cu natura de izvor de drept, care reprezintă o normă generală, opozabilă tuturor.

De *lege lata,* argumentul de text care se opune recunoaşterii calităţii de izvor de drept civil pentru practica judiciară îl reprezintă dispoziţiile art. 124 alin. 2 din Constituţie şi art. 4 C.civ[2].

- Art. 124 alin. 3 din Constituţie dispune: "Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii". Dispoziţiile alin. 3, deşi stabilesc principiul independenţei judecătorilor, poate fi folosit şi ca argument în sprijinul opiniei că, în sistemul de drept românesc, jurisprudenţa nu este izvor de drept distinct, deoarece, judecătorul care înfăptuieşte justiţia, supunându-se legii, este realizatorul unui act decizional elaborat în cadrul activităţii de aplicare a legii[3].

- Un alt argument de text care se opune recunoaşterii calităţii de izvor de drept civil jurisprudenţei este cuprins de art. 4 C.civ., potrivit cu care "Este oprit judecătorului de a se pronunţa, în hotărârile ce dă, prin cale de dispoziţii generale şi reglementare, asupra cauzelor ce-i sunt supuse".

Desigur că nimic nu se opune procedeului ca un judecător să ia în considerare, în speţa pe care o judecă, o soluţie pronunţată anterior, de aceeaşi instanţă, într-un proces analog, însă această soluţie, chiar dacă ar influenţa mai multe

---

[1] A se vedea şi **G. Boroi**, *Drept civil. Partea generală,* Ed. All, Bucureşti, 1998, p. 12.

[2] În acest sens şi art. 1 alin. 2 din Legea nr. 303/2004 privind statutul magistraţilor, publicată în M. Of. nr. 576/2004, astfel cum a fost modificată şi completată prin Legea nr. 247/2005, TITLUL XVII. Prin această lege titlul Legii nr 3003/2004 s-a modificat, având următorul conţinut: „Legea privind statutul judecătorilor şi procurorilor".

[3] A se vedea în acest sens, **G. Boroi**, *op.cit.,* 1998, p. 13.

procese, nu se transformă într-o normă obligatorie, astfel încât nu poate fi creatoare de drept[1].

În prezent, importantă pentru aplicarea unitară a legii civile este jurisprudența Curții Constituționale și a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

4. *Doctrina*, care se compune din lucrările scrise prin care se comentează ori interpretează normele juridice nu constituie izvor de drept, dar aceste opinii și soluții formulate contribuie la perfecționarea normelor de drept[2].

5. *Principiile de drept*, în genere, cele de drept civil, în special "fiind consacrate în texte exprese din diferitele acte normative[3] nu pot fi considerate un izvor distinct, ci ele se aplică în calitatea lor de dispoziții ale actelor normative".

În concluzie, de *lege lata:*

1. *Sunt izvoare ale dreptului civil numai actele normative;* în această noțiune, însă, se încadrează atât reglementările *interne* (legi, decrete, hotărâri și ordonanțe ale guvernului, ordine sau instrucțiuni), cât și cele *internaționale* acceptate de România (prin "aprobare", "aderare" ori "ratificare");

2. *Obiceiul* (cutuma) și *morala* (bunele moravuri) *nu sunt și nu pot fi izvoare distincte ale dreptului civil;* regulile de conduită cristalizate în cadrul acestora *se integrează în ipotezele și dispozițiile normelor de drept civil*, în măsura în care aceste norme fac trimitere expresă la obicei sau regulile de conviețuire socială (morală);

3. *Precedentul judiciar* (practica judiciară) și *doctrina* (literatura de specialitate) *nu sunt și nu pot fi izvoare ale dreptului civil;* ele prezintă însă utilitate în interpretarea și aplicarea corectă a normelor cuprinse în actele normative, ca și în perfecționarea legislației civile[4].

---

1) **T. Pop**, *op.cit.*, 1993, p. 36.

2) Teze asemănătoare ori identice aparțin și **O. Calmuschi**, în *op.cit.*, p. 103-106; **Iosif R. Urs, S. Angheni**, *Drept civil*, vol.I, Ed. Oscar Print, 1998, p. 47.

3) **Gh. Beleiu**, Drept civil. Teoria generala, p. 54-55.

4) Pentru o prezentare a practicii, mai recentă, vezi Colectiv, *Probleme de drept din deciziile Curții Supreme de Justiție (1990-1992). Civil, Penal, Comercial, Contencios administrativ*, Ed. Orizonturi, București, 1993.

SECȚIUNEA a II-a

APLICAREA LEGII CIVILE

§ 1 Aplicarea legii civile în timp

18. PRECIZĂRI PREALABILE

Ca orice lege și legea civilă acționează concomitent, simultan sub trei aspecte: 1) o anumită durată (căci legea civilă nu este eternă) ceea ce se numește "aplicarea legii civile în timp"; 2) pe un anumit teritoriu (există atâtea legi civile naționale câte state suverane coexistă), ceea ce se numește "aplicarea legii civile în spațiu"; 3) cu privire la anumite subiecte, care sunt destinatarii legii, ceea ce se numește "aplicarea legii civile asupra persoanelor".

Privindu-le global, legile civile: a) *se succed* - din punctul de vedere al timpului; b) *coexistă* - din punctul de vedere al spațiului (teritorial); c) *au determinate categoriile de subiecte la care se aplică.*

De reținut că legea civilă se aplică - sub cele trei aspecte - *cât timp este în vigoare.*

Intrarea în vigoare a legii civile. Potrivit art. 78 din Constituție: „Legea se publică în Monitorul Oficial al României și intră în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei[1]".

---

[1] Constituția României a fost revizuită prin Legea nr. 429/2003 ocazie cu care s-a modificat și textul rezervat intrării în vigoare a legii. În vechea reglementare legea civilă intră în vigoare pe data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, iar excepția la data prevăzută în cuprinsul ei, dacă legea stabilea o anumită dată de intrare în vigoare. De reținut este faptul că, de la data intrării în vigoare, legea devine obligatorie și este presupus a fi cunoscută de toți, și nimeni neputând invoca nerecunoașterea ei (**nemo censetur ignorare legem**). Noua reglementare pleacă de la realitățile vieții practice că la data apariției Monitorului Oficial în care legea este publicată punea în situații de multe ori imposibile subiectele de drept civil (persoane fizice, persoane juridice) de a se conforma dispozițiilor unei legi care deși publicată nu reușeau cunoașterea ei, în special imposibilității distribuției acestuia pe întreg teritoriul țării.

În astfel de situații, subiectele de drept erau sancționate pentru că nu au adoptat un comportament potrivit cu noua lege. Datorită acestor neajunsuri s-a impus această modificare, introducându-se un termen de grație de 3 zile, perioadă în care există prezumția că subiectele de drept (persoane fizice, persoane juridice sau autorități) interesate au timpul necesar să intre în posesia Monitorului Oficial în care legea este publicată.

Prin această modificare se realizează o distincție foarte clară între momentul publicării legii, care coincide cu data publicării în Monitorul Oficial și momentul intrării în vigoare a legii, care, dacă nu este prevăzut expres în textul ei, o dată ulterioară publicării, se realizează după împlinirea a 3 zile de la data publicării.

Ieşirea din vigoare a legii civile se produce prin *abrogarea* ei, care poate fi expresă ori implicită[1]. *Desuetudinea* nu poate fi primită ca mod de ieşire din vigoare a legii.

19. PRINCIPII ŞI EXCEPŢII PRIVIND ACŢIUNEA LEGII CIVILE ÎN TIMP

În practică, cele mai multe probleme de aplicare a legii civile se pun în legătură cu aplicarea sa în timp, în caz de succesiune a legii civile.

Pentru rezolvarea unor astfel de probleme, în decursul timpului s-au cristalizat anumite principii, cu unele excepţii pe care acestea le comportă.

Două sunt principiile care guvernează aplicarea legii în timp, şi anume:

- principiul neretroactivităţii legii civile noi;
- principiul aplicării imediate a legii civile noi.

După cum se poate observa, din chiar denumirea lor, aceste două principii se presupun şi se completează reciproc.

Principiul neretroactivităţii legii civile este regula juridică potrivit căreia o lege civilă se aplică numai situaţiilor ce se ivesc în practică după adoptarea ei, *iar nu şi situaţiilor anterioare*, trecute; într-o altă formulare, potrivit acestui principiu: *trecutul scapă legii civile noi*[2]. Constituţia dispune în art. 15 (2), că: *"Legea dispune numai pentru viitor, cu excepţia legii penale sau contravenţionale mai favorabile"*.

Legislativ, acest principiu este consacrat, *expres*, în chiar art. 1 al Codului nostru civil, astfel: *"Legea dispune numai pentru viitor; ea n-are putere retroactivă"* - s.n.

În privinţa calculului celor 3 zile se adoptă sistemul intermediar stabilit de art. 1887 şi 1889 C. civ., respectiv, data publicării în Monitorul Oficial nu intră în calcul, însă prima zi în care legea începe să producă efecte juridice începe după împlinirea orei 24 a celei de a 3 zi de graţie; spre ex. Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei, precum şi unele măsuri adiacente, a fost publicată în data de 22 iulie 2005 şi a intrat în vigoare în data de 26.07.2005.

La o dată ulterioară prevăzută în textul ei a intrat în vigoare Legea cooperaţie agricole nr. 566/2004; Potrivit art. 77 „Prezenta lege intră în vigoare la 30 de zile de la publicarea în Monitorul Oficial al României, PARTEA I."

[1] "Cu titlu de exemplu, cităm art. 123 alin. 1 din Legea nr. 1/2005 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei, potrivit cu care „La data intrării în vigoare a prezentei legii se abrogă: Decretul – Lege nr. 66/1990 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei meşteşugăreşti, publicat în M. Of. nr. 23 din 9 februarie 1990. În acelaşi sens, şi dispoziţiile art. 31 din Legea nr. 554/2004 privind Contenciosul administrativ: (2) Pe data intrării în vigoare a prezentei legii se abrogă Legea contenciosului administrativ nr. 29/1990, publicată în M. Of. nr. 122 din 8 februarie 1990, cu modificările ulterioare, precum şi orice alte dispoziţii contrare."

[2] A se vedea şi dec. civ., nr. 371/R/2002 Trib. Bistriţa Năsăud, în *Culegere de practică judiciară 2002*, Editată de Ministerul Justiţiei la Ed. All Beck, p. 1.

Principiul aplicării imediate a legii civile noi este regula de drept potrivit căreia, de îndată ce a fost adoptată, legea nouă se aplică tuturor situaţiilor ivite după intrarea ei în vigoare, excluzând aplicarea legii vechi.

De lege lata, acest principiu nu este consacrat *expresis verbis*; nu mai puţin, existenţa lui - neîndoielnică - se întemeiază, după părerea noastră, pe două raţiuni: 1) el este o consecinţă firească a principiului neretroactivităţii, dacă este exact că legea nu are putere retroactivă, pentru viitor, însă, ea trebuie aplicată de îndată; 2) regula de interpretare, consacrată de art. 978 Cod civil - *actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat* - impune această soluţie.

Excepţiile de la cele două principii ale aplicării legii civile în timp sunt:

- *retroactivitatea legii civile noi*, care înseamnă aplicarea legii civile noi la situaţii juridice anterioare adoptării ei, această excepţie îşi poate găsi aplicarea numai dacă este consacrată *expres* în legea nouă, deoarece excepţiile nu se prezumă (nu se presupun), ele fiind de strictă interpretare şi aplicare. În legătură cu această "excepţie de la principiul neretroactivităţii legii civile" se pot formula două observaţii:

1. dispoziţia constituţională (art. 15 alin. 2) nu permite nici o excepţie de la acest principiu;

2. principiul neretroactivităţii vizează normele juridice cuprinse în noua lege destinată a reglementa situaţii juridice. El nu vizează probleme de interpretare. În măsura în care este vorba de o simplă interpretare, problema aplicării în timp a legii civile se pune în legătură cu legea interpretată, iar nu cea interpretativă. Este motivul pentru care în lucrările de specialitate, de regulă, nu se menţionează o asemenea excepţie de la principiul neretroactivităţii legii civile. Iar dacă noua lege nu este pur interpretativă, va putea produce efecte numai pentru viitor. Prin urmare, interpretarea - indiferent pe ce cale se efectuează - nu este o problemă de aplicare a legii civile în timp.

- *ultraactivitatea (supravieţuirea) legii civile vechi*, care înseamnă aplicarea, încă un timp oarecare a legii vechi, deşi a intrat în vigoare legea nouă, la unele situaţii determinate, precizate în legea nouă; fiind tot excepţie, şi supravieţuirea legii vechi trebuie consacrată expres de lege. Socotim că greşit s-a făcut aplicaţia excepţiei ultraactivităţii, în lipsă de text expres, a art. 12 din Decretul nr. 144/1958 - abrogat prin Legea nr. 50/1991 - în practica unor instanţe (ex. Dec. civ. nr. 7/1992 a Trib. Jud. Constanţa - cu opinie separată - în "Dreptul", nr. 12/1992, p. 83).

În determinarea practică a legii aplicabile la o situaţie juridică concretă, determinată, cu respectarea principiilor menţionate mai sus este de mare folos observarea regulii următoare: *o situaţie juridică produce acele efecte care sunt prevăzute de legea civilă în vigoare la data producerii ei*, regulă cristalizată în adagiul *tempus regit actum*. În timpul din urmă, o corectă aplicare a regulii

tempus regit actum s-a făcut în practica Curţii Constituţionale (ex. Deciziile nr. 3, 21, 14, 15 şi 27 din 1993, M. Of., I, nr. 95, 96 şi 163/1993)[1].

În fine, mai menţionăm că, în doctrină, pentru a se delimita domeniul legii civile noi de acela al legii vechi, s-au propus mai multe criterii, distingându-se între: drepturi câştigate (*iura quaesita*) şi simple expectative; drept şi interes; situaţii juridice abstracte şi situaţii juridice concrete; situaţii juridice obiective şi subiective; fapte trecute (*facta praeterita*), fapte în curs de a-şi produce efectele (*facta pendentia*) şi fapte viitoare (*facta futura*); constituirea, modificarea şi stingerea situaţiilor juridice; situaţii juridice legale şi situaţii juridice voluntare (contractuale)[2].

§ 2 Aplicarea legii civile în spaţiu

20. REGULI ŞI EXCEPŢII PRIVIND APLICAREA ÎN SPAŢIU A LEGII CIVILE

În precizarea regulilor şi excepţiilor privind aplicarea legii civile în spaţiu, trebuie să ţinem seama de faptul că există *două aspecte* ale problemei: unul *intern*, care vizează situaţia raporturilor civile stabilite între subiecte de drept civil de cetăţenie ori naţionalitate română, pe teritoriul României; unul *internaţional*, care vizează ipoteza raporturilor civile cu un element de extraneitate - cetăţenie, naţionalitate, locul încheierii şi executării contractului, locul producerii delictului civil ori consumării efectelor sale etc.

Aspectul intern al aplicării legii civile în spaţiu se rezolvă simplu, ţinând seama de următoarea *regulă:* actele normative civile care emană de la organele centrale de stat se aplică pe întregul teritoriu al ţării, iar reglementările civile ce

---

[1] A se vedea şi *Culegerea de decizii şi hotărâri, 1992-1993,* Bucureşti, 1994, editată de Curtea Constituţională.

[2] Pentru amănunte, a se vedea: **M. Eliescu,** *Conflictul legilor în timp;* în *Tratat de drept civil,* vol.I, partea generală, 1967, p. 79-131: **O. Căpăţînă,** *Aplicarea legii în timp,* în *Tratat de drept civil,* vol. I, Partea generală, 1989, p. 111-143; **Tr. Broşteanu,** *Arbitrariul şi relativitatea formulelor doctrinale cu privire la aplicarea legilor în timp,* I.A.G. "Vremea" Bucureşti, 1932; pentru un caz din practica judiciară, în care s-a aplicat principiul neretroactivităţii legii civile (în speţă - art. 30 din Legea nr. 58/1974, în prezent abrogată, şi art. 44 din Legea nr. 59/1974, text de asemenea abrogat), a se vedea decizia nr. 840/1983 a secţiei civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1983,* p. 24-25; **V. Pătulea,** *Principiul neretroactivităţii legii civile în condiţiile conflictului între legi succesive de inspiraţie politică opusă,* în Dreptul, nr. 7-8/1991, p. 83 şi urm.; **Şt. Răuschi,** *op.cit.,* p. 31-36; **I. Dogaru,** *op.cit.,* p. 36-40; **P. M.Cosmovici,** *Introducere în dreptul civil,* Ed. All, Bucureşti, 1993, p. 43-47; **N. Popa,** *op.cit.,* p. 110-116; **G. Boroi,** *op.cit.,* 1999, p. 17-23. A se vedea şi dec. nr. 1932/1991 a S.civ. (IV) a T.M.B., în *Culegere de practică judiciară pe anul 1993,* Ed. Şansa, 1992, p. 70-71.

emană de la un organ de stat local se aplică doar pe teritoriul respectivei unităţi administrativ-teritoriale (ex. judeţ). De la acest principiu este cunoscută o excepţie, în materia publicităţii imobiliare: în teritoriile din Transilvania şi nordul Moldovei se aplică prevederile din Decretul-lege nr. 115/1938 pentru unificarea dispoziţiilor privitoare la cărţile funciare[1] (care conţin sistemul publicităţii imobiliare reale), iar în restul teritoriilor (sudul Moldovei, Muntenia, Dobrogea şi Oltenia) se aplică dispoziţiile Codului civil şi ale Codului de procedură civilă (care conţin publicitatea imobiliară personală, prin registrul de inscripţiuni şi transcripţiuni).

Aspectul internaţional se rezolvă de către "normele conflictule" ale dreptului internaţional privat, care presupun aşa-zisul "conflict de legi" în spaţiu.

Codul civil român conţine următoarele norme conflictule, în art. 2: "Numai imobilele aflătoare în cuprinsul teritoriului României sunt supuse legilor române, chiar când ele se posedă de străini".

"Legile relative la starea civilă şi la capacitatea persoanelor urmăresc pe români, chiar când ei îşi au reşedinţa în străinătate" (art. 2 a fost abrogat prin art. 183 din Legea nr. 105/1992).

"Forma exterioară a actelor e supusă legilor ţării unde se face actul".

Cele trei alineate ale art. 2 din Codul civil conţin reguli de drept internaţional privat cunoscute în doctrină şi în formulările următoare:

- imobilele sunt supuse legilor ţării pe teritoriul căreia se află: *lex rei sitae;*
- starea civilă şi capacitatea civilă ale persoanei fizice sunt supuse legii cetăţeniei - *lex personalis* este *lex patriae,* iar capacitatea persoanei juridice este supusă legii naţionalităţii, determinată de sediul său (ca regulă);
- forma actului juridic este cârmuită de legea locului unde se încheie: *locus regit actum.*

În dreptul internaţional privat există şi alte reguli - *lex causae* - care rezolvă posibilul "conflict de legi" în alte domenii ale raporturilor civile; bunăoară, raportul civil născut dintr-un delict civil este supus legii locului comiterii faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu - *lex loci delicti commisi* - ori legii locului unde se consumă efectele negative ale delictului civil: *lex loci lessionis.*

De reţinut că, atunci când judecătorul român aplică o lege străină, o face pentru că el se supune legii române, care *îl obligă* să aplice acea lege[2].

Normele conflictule sunt conţinute, în prezent, în precizata Lege nr. 105/1992 (vezi, îndeosebi, art. 1-10, 11-17; 25-33-36-39, 40-48; 49-100; 103-126; 145-147).

---

[1] De reţinut că treptat şi progresiv de la data finalizării lucrărilor de cadastru general şi a registrelor de publicitate imobiliară pentru întreg teritoriul administrativ al unei unităţi administrativ – teritoriale, îşi încetează aplicabilitatea dispoziţiile Codului civil şi Codului de procedură civilă, precum şi ale Decretului-lege nr. 115/1938, devenind aplicabile dispoziţiile Legii nr. 7/1996 a cadastrului şi publicităţii imobiliare (art. 72), aşa cum a fost modificat prin Legea nr. 247/2005, TITLUL XII.

[2] Pentru o prezentare, întrucâtva diferită, a "aplicării legii civile în spaţiu", a se vedea **O. Căpăţînă,** în *Tratat de drept civil,* vol.I, *Partea generală,* 1989, p. 143-146.

§ 3 Aplicarea legii civile asupra persoanelor

21. CATEGORII DE LEGI CIVILE DIN PUNCTUL DE VEDERE AL SUBIECTELOR DE DREPT CIVIL CĂRORA SE APLICĂ

Ca şi în alte ramuri de drept, legile civile au ca destinatari oamenii fie priviţi individual - ca persoane fizice - fie luaţi în colective organizate - ca persoane juridice.

Din punctul de vedere al sferei subiectelor la care se aplică, legile civile (normele pe care le conţin) pot fi împărţite în *trei categorii:*

- *legi civile cu vocaţie generală de aplicare,* adică cele aplicabile atât persoanelor fizice, cât şi persoanelor juridice; încadrăm în această categorie, spre exemplu, Codul civil, Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice şi persoanele juridice şi Decretul nr. 167/1958;
- *legi civile cu vocaţia aplicării numai persoanelor fizice;* din această categorie fac parte, spre exemplu, Codul familiei, O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice ori Decretul nr. 212/1974 de ratificare a Pactului internaţional privind drepturile civile şi politice ale omului;
- *legi civile cu vocaţia aplicării numai persoanelor juridice;* în această categorie includem, bunăoară, Legea nr. 15/1990 privind reorganizarea unităţilor economice de stat ca regii autonome şi societăţi comerciale sau Legea nr. 1/2005 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei, ori Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale, republicată (M. Of. nr. 1066/2004).

În concluzie, corecta aplicare a legii civile presupune respectarea principiilor care cârmuiesc acţiunea acesteia sub trei aspecte: timp, spaţiu şi persoane[1].

[1] Cu privire la aplicarea legii civile (aplicarea normelor de drept civil) a se vedea şi G. Boroi, *op.cit.*, 1999, p. 17-24.

SECŢIUNEA a III-a

INTERPRETAREA LEGII CIVILE

§ 1 Noţiune

22. DEFINIŢIA, NECESITATEA ŞI CLASIFICAREA INTERPRETĂRII LEGII CIVILE

a. Definiţia interpretării legii civile

Prin "interpretarea legii civile" înţelegem *operaţiunea logico-raţională de lămurire, explicare a conţinutului şi sensului normelor de drept civil, în scopul justei lor aplicări, prin corecta încadrare a diferitelor situaţii din viaţa practică în ipotezele ce le conţin.*

Din această definiţie rezultă că "interpretarea legii civile" este o noţiune ce conţine trei elemente definitorii, şi anume:

- interpretarea legii *este o etapă a procesului aplicării legii civile;* această aplicare nu presupune, întotdeauna, intervenţia unui organ de jurisdicţie civilă (de regulă, o instanţă judecătorească); bunăoară, interpretarea legii civile intervine la încheierea unui contract civil, prin voinţa exclusivă a părţilor, iar acestea, pentru stabilirea exactă a drepturilor şi obligaţiilor lor contractuale, procedează la o "interpretare" a normelor civile aplicabile acelui contract;
- *conţinutul* interpretării este tocmai *lămurirea sau explicarea sensului voinţei legiuitorului exprimată într-o anumită normă de drept civil;*
- *scopul* interpretării este *corecta încadrare a diferitelor situaţii din circuitul civil, în ipoteza normei de drept civil,* ceea ce asigură justa aplicare a legii civile.

b. Necesitatea interpretării legii civile

În practică, interpretarea legii civile este impusă de mai multe împrejurări.

Întâi, după cum demonstrează realitatea, oricât de bună ar fi o lege, la data adoptării ei, ea este "depăşită" de dinamica vieţii, apărând situaţii care nu au fost avute în vedere de legiuitor la acea dată; în asemenea cazuri, se pune problema de a şti dacă o situaţie nou ivită poate fi sau nu încadrată într-o anumită normă de drept civil; rezolvarea problemei solicită stabilirea sensului, înţelesului acelei norme; cităm, pentru ilustrarea unei astfel de împrejurări cadrul art.

1000 alin. 1 din Codul nostru civil, în legătură cu care, după mai mulți ani de la adoptarea Codului, s-a atribuit - în doctrină și practică judiciară - sensul pe care îl are și în prezent textul: *"Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat* prin fapta persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde sau *de lucrurile ce sunt sub paza noastră"* (s.n.); din interpretarea acestui text s-a născut o adevărată "teorie a răspunderii civile delictuale pentru fapta lucrului"[1].

Apoi, interpretarea legii civile este impusă de formulările - generale - pe care le utilizează legiuitorul în redactarea textelor, în grija sa, justificată, de a nu-i scăpa anumite situații din viața practică; ori, asemenea formulări cer explicarea sensului lor, pentru a se putea stabili dacă o situație sau alta se încadrează ori nu în ipoteza normei astfel redactată; pentru ilustrare, menționăm dispoziția art. 19 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă: "Instanța judecătorească sau organul arbitral poate, *în cazul în care constată ca fiind temeinic justificate cauzele pentru care termenul de prescripție a fost depășit*, să dispună, chiar din oficiu judecarea sau rezolvarea acțiunii, ori să încuviințeze executarea silită" (s.n.); prin explicarea noțiunii "cauză temeinic justificată folosită de text, s-a ajuns la determinarea "domeniului" repunerii în termenul de prescripție extinctivă[2].

În fine, interpretarea legii civile este cerută de utilizarea, de către legiuitor, a unor termeni sau cuvinte ori expresii care au un sens tehnic-juridic, iar nu cel din vorbirea obișnuită.

Bunăoară, asemenea termeni sunt: "mobil", "imobil", "forță majoră", "rezoluțiune" ori "reziliere"[3] etc.

c. Clasificarea interpretării legii civile

În stabilirea felurilor interpretării legii civile se folosesc, în general, *trei criterii de clasificare*.

Astfel, *în funcție de forța sa* - obligatorie sau neobligatorie - se distinge *interpretarea oficială* (care este obligatorie) și *interpretarea neoficială* (care nu este obligatorie, din punct de vedere juridic).

În funcție de rezultatul interpretării se deosebesc: interpretarea *literală* (numită și *declarativă*), interpretarea *extensivă* și interpretarea *restrictivă*.

---

[1] Pentru amănunte, a se vedea, spre exemplu, **C. Stătescu**, *în Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, de **C. Stătescu** și **C. Bîrsan**, Ed. Academiei, București, 1981, p. 279-280; **L. Pop**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, vol. I, Ed. Fundației "Chemarea", Iași, 1993, p. 292-293; *Idem, Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 284-285; **I.P.Filipescu**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Actami, București, 1994, p. 154.

[2] Pentru dezvoltări, a se vedea, spre exemplu, **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 339-340.

[3] Explicarea acestor termeni se face cu ocazia studierii instituțiilor dreptului civil în care sunt folosiți (bunuri, răspundere, contract civil).

Al treilea criteriu este cel al *metodei* de interpretare folosite, în funcție de care se disting: interpretarea *gramaticală*, interpretarea *sistematică*, interpretarea *istorico-teleologică* și interpretarea *logică*.

1. *Interpretarea oficială și interpretarea neoficială a normelor dreptului civil*

Este *oficială* acea interpretare care este făcută în exercitarea atribuțiilor ce-i revin potrivit legii, de către un organ de stat aparținând puterii legislative, executive ori judecătorești.

Dacă interpretarea provine de la *însuși* organul de stat care a edictat actul normativ supus interpretării, iar aceasta se concretizează în *norme interpretative* (generale, abstracte), interpretarea oficială se numește *autentică;* spre exemplu, un articol de lege, neclar, este interpretat printr-o lege ce emană de la Parlamentul României sau un articol dintr-o hotărâre a guvernului este interpretat printr-o hotărâre a guvernului.

Prin ipoteză, actul normativ interpretativ este *retroactiv*, în sensul că face parte din actul normativ interpretat de la data intrării lui în vigoare, care este anterioară.

Așadar, interpretarea dată printr-un astfel de act normativ are în vedere și situațiile juridice apărute în intervalul de timp cuprins între momentul intrării în vigoare a actului normativ interpretat și momentul intrării în vigoare a actului normativ interpretativ. Din punct de vedere teoretic, se poate afirma că nu se încalcă prin aceasta principiul constituțional al neretroactivității legilor, întrucât, situație juridice concrete i se aplică legea ce a cârmuit-o, lege care nu a fost modificată de actul normativ interpretativ.

Dacă însă, sub pretextul unui act normativ interpretativ, în realitate se modifică un act normativ anterior, atunci pretinsul act normativ interpretativ nu se va aplica decât pentru viitor.[1]

Interpretarea oficială autentică are *caracter general obligatoriu*, ca însuși actul normativ interpretat.

Oficială este și interpretarea dată de organele puterii judecătorești - instanțele judecătorești - numită și interpretare *juridică;* obligativitatea acestei interpretări este *numai la speță*, adică în cazul soluționat prin hotărârea judecătorească definitivă, intrată în *puterea lucrului judecat; res iudicata pro veritate habetur.* Este soluția care decurge din faptul că, în sistemul nostru de drept, precedentul judiciar nu este izvor de drept civil distinct; judecătorul *aplică* legea civilă, el *nu creează* legea civilă (art. 4 din Codul civil)[2].

De reținut că interpretarea judiciară este componenta principală a *interpretării jurisdicționale*, în această noțiune (cu valoare de gen proxim) intrând și interpretarea dată de alte organe de jurisdicție decât instanțele judecătorești; un asemenea organ (obștesc) de jurisdicție este Curtea de arbitraj comercial internațional de la București

---

[1] G. Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. All Beck, 2001, p. 28.

[2] Vezi *supra*, nr. 17.

(C.A.B.), care este organizată şi funcţionează pe lângă Camera de Comerţ şi Industrie a României (potrivit art. 13 din Decretul-lege nr. 139/1990)[1].

Este *neoficială* interpretarea care se dă legii civile în doctrină (literatura de specialitate) ori de către avocat, în pledoariile sale în faţa instanţei judecătoreşti. O asemenea interpretare *nu are putere juridică obligatorie,* dar ea poate fi însuşită - dată fiind forţa de convingere pe care o conţine, datorită rigurozităţii demonstraţiei - de organul de stat ori obştesc căruia se adresează.

2. *Interpretarea literală, extensivă şi restrictivă*

Este *literală* interpretarea impusă de concluzia că, *între formularea textului* legal interpretat şi *cazurile din practică* ce se încadrează în ipoteza sa *există concordanţă,* nefiind motive, prin urmare, nici de a extinde şi nici de a restrânge aplicaţiunea dispoziţiei în cauză.

Această interpretare este întâlnită frecvent în practica interpretării legii civile, fiind impusă ori de texte clare, precis redactate, ori de dispoziţii ce conţin enumerări limitative[2].

De o asemenea interpretare s-a bucurat, în practica judiciară, art. 845 Cod civil, care dispune: "Valoarea bunurilor înstrăinate unui succesibil în linie dreaptă, cu sarcina unei rente viagere sau cu rezervă de uzufruct va fi socotită în porţiunea disponibilă şi excedentele, de este, se va trece în masa succesiunii. Imputaţia şi raportul nu pot fi cerute de succesibilul în linie dreaptă care a consimţit la aceste înstrăinări"[3].

Terminologic, interpretarea "literală" se numeşte şi *declarativă;* fiind numită "literală" după rezultatul (concluzia) interpretării, ea nu trebuie confundată

---

[1] Decretul-lege nr. 139/1990 este publicat în Monitorul Oficial al României, I, nr. 65 din 12 mai 1990. Menţionăm că, potrivit art. 5 lit.j, camerele de comerţ teritoriale reglementate prin acest act normativ - "*organizează,* la cerere, arbitrajul ad-hoc" (s.n.).

[2] Un asemenea text este cel al art. 11 din Decretul nr. 31/1954: "Nu au capacitate de exerciţiu:

a) minorul care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani;

b) persoana pusă sub interdicţie.

Pentru cei ce nu au capacitate de exerciţiu, actele juridice se fac de reprezentanţii lor legali".

[3] În practica judiciară s-a decis că "Instanţele nu pot constata fără probe, numai pe baza unei prezumţii legale dedusă din dispoziţia art. 845 C.civ. că un act de vânzare-cumpărare privind pe un succesibil în linie dreaptă, este în realitate o donaţie deghizată şi să dispună reducţiunea acesteia în limita cotităţii disponibile, atâta timp cât actul nu s-a făcut cu sarcina unei rente viagere sau cu rezervă de uzufruct deoarece textul de lege de mai sus instituie prezumţia de libertate numai în situaţia în care în actul de înstrăinare cu titlu oneros se prevede o asemenea sarcină sau dezmembrământ al proprietăţii" (dec. 1150/1984 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 6/1985, p. 72-73. Tot o interpretare literală s-a dat şi art. 884 C.civ.: prin decizia nr. 4/1984 a fostului Tribunal Suprem în compunerea prevăzută de art. 39 alin. 2 şi 3 din Legea nr. 58/1968 (în *Culegerea de Decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1985*, p. 68-72).

cu interpretarea "gramaticală" (care este o varietate a interpretării legii civile după *metoda* de interpretare)[1], în practică, se poate ajunge la o interpretare "literală" (*nu literară*) fie folosind metoda interpretării "gramaticale", fie folosind o altă metodă de interpretare, cum este cea logică.

Este *"extensivă"* interpretarea impusă de concluzia că, între formularea textului legal interpretat şi cazurile din practică la care se aplică acel text nu există concordanţă, în sensul că textul trebuie extins şi asupra unor cazuri care nu se încadrează în *litera* (formularea) textului; deci, interpretarea extensivă este cerută de formularea prea restrictivă a unui text legal, faţă de intenţia reală a legiuitorului, pe care o conţine acel text legal.

Pentru ilustrare, citâm cazul art. 21 din Decretul nr. 31/1954, care reglementează ceea ce în doctrină se numeşte "comorienţii", astfel: "În cazul în care mai multe persoane au murit în aceeaşi împrejurare, fără să se poată stabili dacă una a supravieţuit alteia, ele sunt socotite că au murit deodată". După o îndelungă interpretare literală a textului - în sensul că se aplică doar dacă persoanele au murit "în aceeaşi împrejurare", fără să se poată stabili dacă una a supravieţuit alteia -, în ultima vreme este larg împărtăşită, în doctrină, opinia potrivit căreia textul este aplicabil - extensiv - şi în cazul în care moartea a survenit *în împrejurări diferite,* dar în acelaşi moment, fără a se putea stabili dacă una a supravieţuit alteia[2].

Este *restrictivă* interpretarea impusă de concluzia că, între formularea unui text legal şi cazurile de aplicare practică, există neconcordanţă, în sensul că formularea este prea largă faţă de ipotezele care se pot încadra în text; după cum se observă, aceasta este interpretarea diametral opusă celei extensive.

Considerăm că unei asemenea interpretări - restrictive - trebuie supus art. 53 din Legea nr. 15/1990: "Bunurile care rămân în proprietatea statului, cum ar fi clădiri guvernamentale, bunuri necesare desfăşurării activităţilor administraţiei de stat, rezerve ale statului şi altele asemenea, se înregistrează la Departamentul Rezervelor Statului şi se administrează direct de instituţiile cărora le sunt date în folosinţă.

Actele de decizie cu privire la aceste bunuri se aprobă de Ministerul Finanţelor şi Ministerul Resurselor şi Industriei cu excepţia situaţiilor în care prin lege se dispune altfel" (s.n.). Întrebarea care se pune, faţă de redactarea alineatului 2, este următoarea: prin "acte de decizie" (formulare imprecisă, chiar pleonastică), trebuie înţelese atât *actele de dispoziţie,* cât şi cele de *administrare,* ori numai primele? Întrucât textul conţine o dispoziţie de *excepţie,* considerăm că el este de strictă interpretare şi aplicare, astfel că urmează a fi înţeles ca referindu-se doar la actele *de dispoziţie* care au ca obiect bunuri prevăzute în alin. 1 al art. 53. Tot o interpretare restrictivă trebuie dată şi alin. 2 al art. 1 din

---

[1] O asemenea - regretabilă - confuzie (a interpretării "gramaticale" cu cea "literală" o găsim în dec.nr.14/1991, a C.S.J., în Dreptul, nr. 2/1992, p. 82.

[2] Pentru amănunte, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Persoanele,* Bucureşti, 1987, p. 81-83; **Fr. Deak,** *Tratat de drept succesoral,* Ed. Universul Juridic, 2002, p. 50-52.

Legea nr. 31/1990: "Societăţile comerciale cu sediul în România sunt persoane juridice române", în sensul că priveşte *doar* societăţile comerciale înfiinţate potrivit acestei legi.

3. *Interpretarea gramaticală, sistematică şi istorico-teleologică*

Interpretarea gramaticală este lămurirea înţelesului unei dispoziţii legale civile pe baza regulilor gramaticii, adică ţinând seama de sintaxa şi morfologia propoziţiei ori frazei, de semantica termenilor utilizaţi în textul interpretat, ca şi de semnele de punctuaţie.

Pentru ilustrarea acestui fel de interpretare, cu consecinţe practice importante pentru capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice, menţionăm cazul art. 23 alin. 1 din Codul familiei, care reglementează ceea ce doctrina numeşte "căsătorie putativă", astfel: "Soţul care a fost de bună-credinţă la încheierea căsătoriei declarată nulă sau anulată păstrează, până la data când hotărârea instanţei judecătoreşti rămâne definitivă, situaţia unui soţ dintr-o căsătorie *valabilă*"; textul a primit interpretări diferite, în decursul timpului[1]. Credem că stabilirea sensului corect al textului se bazează exact pe interpretarea gramaticală a lui, adică, ţinând seama de construcţia sa, el trebuind să fie citit astfel: soţul care a fost de bună-credinţă la încheierea căsătoriei declarată nulă sau anulată păstrează situaţia unui soţ dintr-o căsătorie valabilă, dar *numai până la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti, iar nu şi după această dată.*

Tot pe baza unei interpretări gramaticale se ajunge şi la stabilirea sensului real al art. 13 din Decretul nr. 31/1954: "Domiciliul unei persoane fizice este acolo unde ea îşi are locuinţa statornică sau principală" şi anume: 1) dacă persoana fizică are o singură locuinţă statornică, aceea este domiciliul său, 2) dacă persoana are mai multe locuinţe statornice, domiciliul său este acolo unde are locuinţa principală; concluzia aceasta se desprinde din folosirea, de către text, a particulei *sau*, iar nu a celei de *şi* (caz în care ar trebui să se dea altă soluţie)[2].

Interpretarea sistematică, constă în lămurirea înţelesului unei dispoziţii legale ţinându-se seama de legăturile sale cu alte dispoziţii, din acelaşi act normativ ori din alt act normativ.

Interpretarea sistematică a legii civile este întâlnită frecvent în practică, mai ales în ce priveşte determinarea *domeniului* de aplicare a unei dispoziţii, plecând de la calificarea ei ca *normă generală* ori *normă specială,* prin respectarea următoarelor două reguli:

- norma generală nu derogă de la norma specială: *generalia specialibus non derogant;*

[1] A se vedea, pentru acest aspect, spre exemplu, **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Persoanele,* 1987, p. 100 (nota 31).

[2] Pentru dezvoltări, cu privire la interpretările date art. 13, a se vedea **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Persoanele,* 1987, p. 167 şi 171.

- norma specială derogă de la norma generală: *specialia generalibus derogant.* În aceste reguli, "norma generală" reprezintă *regula,* iar norma specială constituie excepţia.

La o interpretare sistematică este necesar să se recurgă pentru înţelegerea dispoziţiei art. 8 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954: "Minorul care se căsătoreşte dobândeşte, prin aceasta, capacitatea deplină de exerciţiu". Într-adevăr, acest text trebuie coroborat cu art. 4 din Codul familiei, potrivit cu care: "Bărbatul se poate căsători numai dacă a împlinit vârsta de optsprezece ani, iar femeia numai dacă a împlinit şaisprezece ani.

Cu toate acestea, pentru motive temeinice, se poate încuviinţa căsătoria femeii care a împlinit cincisprezece ani. Încuviinţarea se poate da de Primăria Capitalei României sau de prefectura judeţului în cuprinsul căruia îşi are domiciliul femeia şi numai în temeiul unui aviz dat de un medic oficial".

Interpretarea istorico-teleologică înseamnă stabilirea sensului unei dispoziţii legale, ţinându-se seama de finalitatea urmărită de legiuitor la adoptarea actului normativ din care face parte acea dispoziţie, într-un context istoric dat. Pentru această interpretare, este de mare interes "expunerea de motive" la adoptarea unei legi; de asemenea, trebuie să se ţină seama de prevederile din "preambulul" unui act normativ[1].

§ 2 Interpretarea logică a legii civile

23. REGULI DE INTERPRETARE LOGICĂ A NORMELOR DE DREPT CIVIL

În practica aplicării legii civile, de mare importanţă este interpretarea logică, adică lămurirea sensului ei pe baza legilor logicii formale, a raţionamentelor logice, inductive şi deductive (silogismele).

Interpretarea logică a normelor juridice a fost utilizată din cele mai vechi timpuri, dobândind o înflorire aparte în dreptul roman, ceea ce a dus la formularea unor *reguli şi argumente de interpretare* logică, adesea exprimate în adagii.

În doctrină şi practică se reţin, în general, *trei reguli de interpretare logică.*

a. *Excepţia este de strictă interpretare şi aplicare: exceptio est strictissimae interpretationis.* Această regulă de interpretare a fost aplicată în practica noastră judiciară pentru stabilirea sensului exact al art. 142 din Codul familiei, care se referă la punerea sub interdicţie judecătorească[2].

[1] În doctrină se reţin, de către unii autori, două metode de interpretare: istorică şi teleologică.

[2] A se vedea dec. nr. 691/1978 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1987,* p. 189.

După cum am arătat, în interpretarea sistematică a legii civile se ţine seama de raportul dintre legea generală (regula) şi legea specială (excepţia), raport exprimat în adagiile: *generalia specialibus non derogant* şi *specialia generalibus derogant*.

Pe baza acestei reguli de interpretare logică se ajunge la ceea ce am arătat că este interpretarea restrictivă. În general, sunt supuse acestei interpretări: 1) textele legale care conţin enumerări limitative; 2) textele legale care instituie prezumţii legale (căci *nulla praesumtio sine lege*); 3) textele care conţin o excepţie.

b. *Unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă: ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*. Această regulă ţine seama de faptul că, unei formulări generale a textului legal trebuie să-i corespundă o aplicare a sa tot generală, fără a introduce distincţii pe care legea nu le conţine.

Această regulă de interpretare a fost avută în vedere în stabilirea sensului exact al art. 14 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954: "Domiciliul minorului este la părinţii săi sau la acela dintre părinţi la care el locuieşte statornic" (alin. 1). Întrucât textul foloseşte termenul generic "minorul", înseamnă că se aplică atât minorului "sub 14 ani" cât şi celui "între 14 şi 18 ani" fără distincţie[1].

c. *Legea civilă trebuie interpretată în sensul aplicării ei, iar nu în sensul neaplicării: actus interpretandus est potius ut valeat quam ut pereat*. Această regulă de interpretare este conţinută în art. 978 C. civ., pentru interpretarea convenţiilor, dar, pentru identitate de raţiune, ea este extinsă şi la interpretarea normei de drept civil.

După cum am arătat, de *lege lata*, principiul aplicării imediate a legii civile noi se întemeiază (şi) pe regula de interpretare logică consacrată în art. 978 C. civ.

24. ARGUMENTE DE INTERPRETARE LOGICĂ

a. *Argumentul per a contrario*. Acest argument valorifică regula logicii potrivit căreia, atunci când se afirmă ceva, se neagă contrariul: *qui dicit de uno, negat de altero*.

Acest argument poate fi folosit în înţelegerea art. 5 din Codul civil:

"Nu se poate deroga prin convenţii sau dispoziţii particulare (adică acte juridice unilaterale - n.n.) la legile care interesează ordinea publică şi bunele moravuri"; într-adevăr: *per a contrario*, se poate deroga, prin convenţie sau act unilateral, de la legile celelalte, care *nu* interesează ordinea publică şi bunele moravuri (evident, dacă nu-i vorba de norme imperative).

[1] Pentru o aplicaţie, mai recentă, a acestei reguli, vezi dec.nr.1173/1991 a S.civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1992, p. 109-110; a se vedea şi dec.nr.2073/1992 a S.pen. a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1993, p. 95-96. În acest sens şi art. 25 alin. 2 din Legea nr. 105/1996.

Valoarea practică a acestui argument de interpretare logică este, totuşi, relativă, el trebuind să fie utilizat cu o oarecare circumspecţie (căci nu tot ce nu e interzis expres, este permis întotdeauna)[1].

b. *Argumentul a fortiori* (cu atât mai mult). În baza acestui argument se ajunge la extinderea aplicării unei norme, edictată pentru o anumită situaţie, la un caz nereglementat expres, deoarece raţiunile care au fost avute în vedere la adoptarea acelei norme se regăsesc, şi mai evident, în cazul dat. Bunăoară, în rezolvarea problemei de a şti dacă textele civile ce reglementează dobândirea *dreptului de proprietate* prin uzucapiune, se aplică, ori nu, şi la dobândirea *altor drepturi reale principale*, se apelează la acest argument, raţionându-se astfel: dacă prin uzucapiune se poate dobândi dreptul de proprietate (cu cele trei prerogative ale sale: *usus*, *fructus* şi *abusus*), cu atât mai mult se poate dobândi un dezmembrământ al acestui drept. Pe acest argument se bazează şi maxima: *qui potest plus, potest minus* (cine poate mai mult, poate şi mai puţin).

c. *Argumentul de analogie: ubi eadem est ratio, eadem lex esse debet*.

Acest argument are în vedere faptul că, unde există aceleaşi raţiuni, trebuie aplicată aceeaşi lege, aceeaşi soluţie. Acest argument este folosit, în practică, în mod deosebit, pentru rezolvarea "lacunelor legii", ceea ce se realizează prin aplicarea "prin analogie" a normelor de drept civil edictate pentru cazuri asemănătoare. La această interpretare este chiar obligat judecătorul, într-un anumit sens, deoarece art. 3 din Codul civil dispune: "Judecătorul care va refuza de a judeca, sub cuvânt că legea nu prevede, sau este întunecată sau neîndestulătoare, va fi urmărit ca culpabil de denegare de dreptate".

În practica noastră judiciară sunt dese cazurile de aplicare a argumentului de analogie, bazat pe identitatea de raţiune ori motive[2].

d. *Argumentul reducerii la absurd: reductio ad absurdum*. Pe baza acestui argument se învederează că numai o anumită soluţie este admisibilă, raţional, soluţia contrară fiind o absurditate, ce nu poate fi, deci, acceptată. Se poate aplica această interpretare art. 28 din Codul familiei.

Acest argument este folosit frecvent în literatura de specialitate, în probleme controversate, pentru combaterea altor argumente ce pot fi invocate în sprijinul opiniei contrare.

[1] Pentru interpretarea *per a contrario* a art. 27 alin. 2 din Codul familiei, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drept civil, Persoanele*, 1987, p. 159.

[2] Din practica mai recentă, citâm soluţia dată prin decizia nr. 1984/1989 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem (în Dreptul nr. 4/1990, p. 73): "... dacă potrivit art. 60 alin. 2 din Codul familiei copilul din căsătorie care şi-a pierdut această calitate, prin efectul hotărârii judecătoreşti de admitere a acţiunii în tăgăduirea paternităţii are dreptul ca într-un an să introducă acţiune în stabilirea paternităţii, este logic şi în spiritul legii ca şi copilului din afara căsătoriei, care şi-a pierdut paternitatea, să i se recunoască acest drept"; C. Ap. Bucureşti, s. IV. civ., dec. nr. 601/1995, în *Culegere de practică judiciară civilă* 1993-1998, p. 123; idem, dec. nr. 1534/1996, p. 125.

În concluzie, trebuie reținut că, în practică, un text legal poate fi interpretat apelându-se la mai multe metode ori reguli de interpretare, uneori conducând la aceeași soluție, alteori ajungându-se la soluții diferite, chiar contrarii[1].

[1] Cu privire la interpretarea legii civile, a se vedea și **A. Cojocaru**, *Interpretarea normelor de drept civil*, în *Tratat de drept civil*, vol.I, Partea generală, 1989, p. 147-156; **G. Cornu**, *Droit civil. Introduction. Les personnes - Les biens*, Editions Montchrestien, Paris, 1985, p. 156-158 (nr. 386-417); **J. Carbonier**, *Droit civil, Tome premier*, Paris, 1955, p. 123-125; **N. Popa**, *op.cit.*, p. 171 și urm.; **I. Dogaru**, *op.cit.*, p.44 și urm.; **Şt. Răuschi**, *op.cit.*, p. 39 și urm.; **P. Cosmovici**, *op.cit.*, p. 48 și urm.; **E. Cârcei**, *În legătură cu interpretarea legii și a convențiilor civile*, în Dreptul nr. 1/1993, p. 40-47; **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 24-36.

TITLUL II

RAPORTUL JURIDIC CIVIL

CAPITOLUL I

NOȚIUNE, CARACTERE ȘI STRUCTURĂ

§ 1 Noțiunea raportului juridic civil

25. DEFINIȚIE

"Raportul juridic civil" este o specie de "raport juridic". Deci, în definirea raportului juridic civil trebuie pornit de la ceea ce înseamnă raport juridic, în general[1]. Se admite, în doctrină, că raportul juridic înseamnă o relație socială reglementată de norma de drept.

În consecință, *raportul juridic civil este o relație socială - patrimonială ori nepatrimonială - reglementată de norma de drept civil.*

Două idei esențiale sunt de reținut în legătură cu această definiție.

Întâi, condiția *sine qua non* a raportului juridic civil o reprezintă reglementarea unei relații sociale prin norme ce intră în conținutul dreptului civil. Prin urmare, dacă orice raport juridic civil este o relație socială, întâi și întâi, nu orice relație socială, prin ea însăși, este raport juridic civil; pentru a avea această calitate este absolut necesar ca să "îmbrace haina juridică", ceea ce se realizează prin reglementarea ei de către norma de drept civil.

[1] Pentru acest aspect, a se vedea, spre exemplu, **N. Popa**, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Actami, București, 1998, p. 290-294.

Apoi, fiind reglementată prin norma de drept civil, relația socială nu-și pierde calitatea sa primordială - aceea de a fi un raport *social* - adică o legătură între oameni.

§ 2 Caracterele raportului juridic civil

26. ENUMERARE ȘI CONȚINUT

a. Raportul juridic civil are caracter social

Conținutul acestui caracter rezidă în două aspecte: pe de o parte, prin reglementarea sa de către norma de drept civil, relația dintre oameni nu-și pierde trăsătura sa de a fi relație *socială* și, pe de altă parte, norma de drept civil (ca orice normă juridică de altfel) nu se poate adresa decât conduitei oamenilor, în calitatea lor de ființe sociale, dotate cu rațiune. Legea nu poate stabili reguli de conduită pentru lucruri. Chiar în situațiile în care se vorbește despre "regimul juridic al *bunurilor*", în realitate, se are în vedere conduita oamenilor - ei între ei - cu privire la lucruri ori bunuri[1].

b. Raportul juridic civil are caracter volițional

Acest caracter trebuie înțeles astfel: o relație socială devine raport de drept civil pentru că acest lucru *s-a voit*, de către legiuitor, atunci când a fost adoptată norma juridică civilă; caracterul fundamental al normei juridice - de a fi *voință de stat* - se transmite și relației sociale care este reglementată prin norma juridică.

Acest prim aspect al caracterului volițional al raportului juridic civil este *comun* tuturor raporturilor juridice.

Există, însă, și un al doilea aspect - *specific* - pentru raporturile juridice civile *care izvorăsc din actele juridice civile*; într-adevăr, după cum se va vedea, actul juridic civil înseamnă *manifestare de voință* în scopul de a se produce efectele juridice. Prin urmare, la această categorie de raporturi juridice civile, pe lângă voința exprimată în norma de drept civil care reglementează actul juridic civil, există și voința autorilor ori autorului actului juridic civil [după cum e vorba de actul bilateral (contractul civil) ori cel unilateral]. Pentru această categorie de raporturi juridice civile se vorbește, în doctrină, *de caracterul dublu volițional* (ori "dublu caracter volițional").

---

[1] Acest aspect a fost excelent subliniat de **N. Titulescu**, în *Observațiuni asupra reorganizării facultăților de drept*, București, 1904, p. 47-48.

c. Raportul juridic civil se caracterizează prin poziția de egalitate juridică a părților

Egalitatea juridică a părților este nu numai metoda de reglementare a dreptului civil, ci, în același timp, și un caracter propriu raportului juridic civil.

Conținutul acestui caracter se exprimă în nesubordonarea unei părți față de cealaltă.

De reținut că acest caracter nu trebuie confundat cu principiul fundamental al dreptului civil care este "principiul egalității în fața legii civile", întrucât, în cazul "caracterului" e vorba de poziția unei părți față de cealaltă - care este de nesubordonare -, pe când în cazul "principiului" este vorba de poziția subiectelor de drept civil față de legea civilă. Totodată, acest caracter al raportului juridic civil nu trebuie înțeles în sensul că subiectele dreptului civil ar fi egale ca patrimonii sau că, în orice raport civil, părțile ar avea un număr egal de drepturi subiective civile și de obligații[1].

§ 3 Structură

27. ELEMENTELE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

Trei sunt elementele constitutive ale raportului juridic civil: *părțile, conținutul* și *obiectul*.

Părțile sau *subiectele* raportului juridic sunt persoanele fizice și persoanele juridice care sunt titularele drepturilor și obligațiilor civile.

Conținutul raportului juridic civil este dat de totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor civile pe care le au părțile.

Obiectul raportului juridic civil constă în acțiunile ori inacțiunile la care sunt îndrituite părțile ori pe care acestea sunt ținute să le respecte; în alți termeni, obiectul raportului juridic civil constă în conduita pe care o pot avea ori trebuie să o aibă părțile.

Fiind constitutive, adică esențiale, aceste trei elemente trebuie să fie întrunite *cumulativ*, pentru a fi în prezența unui raport juridic civil.

---

[1] Pentru o prezentare asemănătoare a caracterelor raportului juridic civil, a se vedea, mai recent, **T. Pop**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, 1989, p. 54-56. Precizăm că autorul reține, distinct, "Caracterul de raport juridic în care părțile au o poziție specială față de unele norme de drept civil" (p. 56); în esență, e vorba de posibilitatea părților de a deroga de la normele dispozitive. În opinia noastră, nu suntem în prezența unui *caracter al raportului juridic civil*, ci a caracterului unor *norme* de drept civil.

CAPITOLUL II

NOŢIUNI GENERALE PRIVIND PĂRŢILE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1. Definiţii şi categoriile subiectelor de drept civil

28. DEFINIŢII

a. Precizare prealabilă

De reţinut că, în acest capitol, nu ne vom referi decât la câteva noţiuni, elementare, privind părţile raportului juridic civil, absolut necesare înţelegerii celorlalte părţi ale "introducerii în studiul dreptului civil"; expunerea detaliată a subiectelor de drept civil va face obiectul celei de a doua părţi a dreptului civil pentru anul I.

Cu această semnificaţie, vom avea în vedere: definiţiile categoriilor de subiecte de drept civil; determinarea, pluralitatea şi schimbarea subiectelor raportului juridic civil; capacitatea civilă (capacitatea de folosinţă şi cea de exerciţiu).

b. Definiţia persoanei fizice

Pentru dreptul civil, "persoana fizică" este subiectul *individual* de drept, adică *omul, privit ca titular de drepturi şi obligaţii civile.*

Această expresie este folosită de legea de bază în materia subiectelor de drept civil, care este Decretul nr. 31/1954 ("privind *persoanele fizice* şi persoanele juridice").

c. Definiţia persoanei juridice

Pentru dreptul civil, "persoana juridică" este subiectul *colectiv* de drept, adică *un colectiv de oameni care, întrunind condiţiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective şi obligaţii civile.* Această expresie este folosită de menţionatul Decret nr. 31/1954, în chiar titlu.

Expresia echivalentă este aceea de "persoană morală".

Pentru a avea calitatea de persoană juridică, legea civilă română cere ca un colectiv să întrunească, cumulativ, trei condiţii: 1) să aibă o organizare proprie;

2) să aibă un patrimoniu distinct; 3) să aibă un scop determinat, în acord cu interesul obştesc[1].

d. Definiţia generală a subiectului de drept civil

Aşa cum "dreptul civil" este o parte a dreptului român, noţiunea de "subiect de drept civil" reprezintă diferenţa specifică în raport cu noţiunea de "subiect de drept", care este genul proxim.

Pe baza acestei precizări şi a celor două definiţii de mai sus, se poate formula definiţia generală a subiectului de drept civil.

În consecinţă, vom spune că, prin *subiect de drept civil* se înţelege *acea specie de subiecte de drept care cuprinde persoana fizică şi persoana juridică, în calitate de titulari de drepturi subiective şi de obligaţii civile.*

29. CATEGORIILE SUBIECTELOR DE DREPT CIVIL

Din cele arătate mai sus rezultă că există *două mari categorii* de subiecte de drept civil:

- *persoanele fizice* care sunt subiecte *individuale* de drept civil;
- *persoanele juridice,* care sunt subiecte *colective* de drept civil.

Fiecare dintre aceste două mari categorii de subiecte de drept civil comportă unele *subdiviziuni* ori subcategorii.

Astfel, în categoria *persoanelor fizice* pot fi deosebite subcategoriile următoare:

- *minorii sub 14 ani,* care sunt persoane fizice lipsite de capacitate de exerciţiu;
- *minorii între 14 şi 18 ani,* care sunt persoane fizice cu capacitate de exerciţiu restrânsă[2];
- *majorii,* care sunt persoanele fizice de peste 18 ani, cu deplină capacitate de exerciţiu.

După criteriul *cetăţeniei,* persoanele fizice pot fi categorisite în:

- persoane fizice care sunt de cetăţenie română;
- persoane fizice care sunt de *cetăţenie străină;* în această categorie includem şi persoanele fizice *fără cetăţenie* - numite *apatrizi* - şi pe cele *cu dublă cetăţenie* (din care nici una nu este română).

După cum se va preciza la timpul cuvenit, această împărţire prezintă importanţă nu numai în dreptul public (constituţional, administrativ etc.), ci şi în dreptul privat, cum e dreptul civil, spre exemplu în materie imobiliară.

[1] Cele trei condiţii obligatorii, esenţiale pentru existenţa calităţii de persoană juridică sunt prevăzute de art. 26 lit.e) din Decretul nr. 31/1954, în formula următoare: este, în condiţiile legii, persoană juridică, orice organizaţie (deci, colectiv), "care are o organizare de sine stătătoare şi un patrimoniu propriu afectat realizării unui scop anume în acord cu interesul obştesc".

[2] Prin căsătoria sa, femeia sub 18 ani dobândeşte deplina capacitate de exerciţiu (art. 8 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954 coroborat cu art. 4 din Codul familiei).

În categoria *persoanelor juridice*, de asemenea, putem deosebi între:
- persoanele juridice *particulare ori private;*
- persoanele juridice *cooperatiste şi obşteşti;*
- persoanele juridice *mixte;*
- persoanele juridice *de stat.*

După criteriul *naţionalităţii* lor, se pot deosebi:
- persoanele juridice de *naţionalitate română* (în principiu cele cu sediul în România);
- persoanele juridice de *altă naţionalitate, străină.*

§ 2 Determinarea, pluralitatea şi schimbarea subiectelor raportului juridic civil

30. DETERMINAREA SUBIECTELOR RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

Prin "determinarea" subiectelor raportului juridic civil înţelegem, în contextul de aici, *cunoaşterea* părţilor acestui raport.

Această determinare se realizează *diferit,* după cum e vorba de raporturi civile ce au în conţinutul lor drepturi *absolute* ori drepturi *relative*[1].

Într-adevăr, *în primul caz,* este cunoscut sau determinat *numai subiectul activ,* care este însuşi titularul dreptului subiectiv civil; spre exemplu, este cunoscut proprietarul unui bun. *Subiectul pasiv* este format din toate celelalte subiecte de drept civil, ceea ce înseamnă că subiectul pasiv *este nedeterminat.*

În cel de al doilea caz, este determinat *atât subiectul activ* (de regulă, numit *creditor), cât şi subiectul pasiv (debitorul);* este cazul, spre exemplu, al raportului juridic civil născut din contractul de donaţie, cu cele două părţi determinate: donatarul (subiect activ) şi donatorul (subiect pasiv).

De menţionat că, dacă unui drept absolut i se aduce o atingere, printr-un fapt ilicit cauzator de prejudicii, se naşte un raport obligaţional, în conţinutul căruia intră dreptul la repararea prejudiciului cauzat şi obligaţia corelativă, fiind determinat atât subiectul activ - creditorul - cât şi subiectul pasiv - debitorul.

31. PLURALITATEA SUBIECTELOR RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

Cazurile majoritare din circuitul civil sunt cele în care raportul juridic civil se stabileşte între o persoană - ca subiect activ - şi o altă persoană - ca subiect pasiv. Un asemenea raport este *simplu,* sub aspectul subiectelor sale.

[1] După cum vom arăta (*infra,* nr. 40), absolute sunt drepturile nepatrimoniale şi cele reale, iar relative sunt, ca regulă, drepturile de creanţă.

Există, însă, şi cazuri în care raportul juridic civil este stabilit între mai multe persoane, fie ca subiecte active, fie ca subiecte pasive.

Pe categorii de raporturi de drept civil, pluralitatea de subiecte se înfăţişează astfel:

- *în raporturile reale,* având în conţinut dreptul de proprietate, subiectul pasiv - nedeterminat - este constituit, întotdeauna, din pluralitatea celorlalte subiecte de drept civil, în afară de titularul dreptului de proprietate; subiectul activ, însă, poate fi o persoană - în cazul *proprietăţii exclusive* -, ori să fie alcătuit din mai multe persoane, determinate, în cazul proprietăţii comune; deci, *pluralitatea activă* există, în cazul raporturilor reale pe care le avem în vedere, sub forma mai multor titulari ai dreptului de proprietate asupra unui bun ori asupra unei mase de bunuri; *proprietatea comună* există, *de lege lata,* în una din următoarele *trei forme:*

- *coproprietatea* presupune că mai multe persoane (care poartă denumirea de coproprietari) deţin în proprietate un lucru sau câteva lucruri determinate (cunoscute), fiecare dintre coproprietari având o cotă-parte ideală şi abstractă din dreptul de proprietate (1/2, 1/4 etc.), dar având o parte determinată din lucrul privit în materialitatea lui, astfel că dreptul fiecăruia se întâlneşte cu al celorlalţi în orice particică a lucrului. Spre exemplu, X şi Y cumpără împreună un teren în suprafaţă de 1000 m^2, convenind ca fiecare în parte să aibă o cotă de 1/2 din dreptul de proprietate asupra terenului, respectiv 500 m^2;

- *indiviziunea* presupune că mai multe persoane (fiecare având calitatea de coindivizar) deţin în proprietate o universalitate (o masă) de lucruri, fiecare având o cotă-parte ideală şi abstractă din dreptul de proprietate, dar neavând un anumit lucru sau anumite lucruri din universalitatea respectivă; e cazul, spre exemplu, al moştenitorilor unei persoane, până în momentul realizării partajului succesoral.

După cum se poate observa, principala deosebire dintre coproprietate şi indiviziune priveşte obiectul acestora; *coproprietatea* are ca obiect un lucru determinat, pe când indiviziunea are ca obiect o universalitate (o masă) de lucruri. Întrucât nu există diferenţieri de ordin calitativ (de regim juridic), de regulă, coproprietatea şi indiviziunea sunt studiate împreună sub denumirea de proprietate comună pe cote-părţi.

- *devălmăşia* este acea formă a dreptului de proprietate comună care se caracterizează prin aceea că titularii săi nu au determinată (cunoscută) cota-parte ce ar reveni fiecăruia din drept, ci acesta este nefracţionat, astfel că dreptul de proprietate nu este divizat şi, cu atât mai mult, nici lucrul sau lucrurile nu sunt fracţionate. Devălmăşia poate rezulta din lege şi din convenţia părţilor . Legislaţia în vigoare reglementează un singur caz de devălmăşie legală. Este vorba de dreptul de proprietate devălmaşă a soţilor asupra lucrurilor dobândite în timpul căsătoriei.

Proprietatea comună, în oricare din cele trei forme, încetează prin partaj (împărţeală), cu excepţia cazurilor de proprietate comună pe cote-părţi forţată şi perpetuă.[1]

- *în raporturile nepatrimoniale*, decurgând din creaţia intelectuală (operă şi invenţie), pluralitatea activă se înfăţişează drept *coautorat;* "opera comună" a fost creată de mai multe persoane, cu contribuţia fiecăreia determinată (opera comună divizibilă) ori nedeterminată (opera comună indivizibilă)[2];
- *în raporturile obligaţionale* (de creanţă) pluralitatea poate fi:
  - *activă*, când există mai mulţi creditori;
  - *pasivă*, când există mai mulţi debitori;
  - *mixtă*, când există mai mulţi creditori şi mai mulţi debitori.

Regula şi excepţiile în caz de pluralitate, în domeniul raporturilor obligaţionale.

Regula o reprezintă divizibilitatea, spunându-se că, *în principiu, obligaţiile civile sunt conjuncte*, ceea ce înseamnă: 1) în caz de pluralitate activă: fiecare dintre creditori nu poate pretinde de la debitor decât partea sa; 2) în caz de pluralitate pasivă: fiecare codebitor nu este ţinut decât pentru partea sa din datoria comună.

Spre exemplu, A şi B împrumută cu 10.000 lei, pe C şi D; divizibilitatea, în acest caz, înseamnă că, în lipsă de stipulaţie expresă contrarie, A şi B nu pot cere decât 5.000 lei fiecare, respectiv C şi D nu pot fi obligaţi decât în restituirea a 5.000 lei, fiecare.

Fiind regula sau principiul, divizibilitatea nu trebuie prevăzută expres, ea subînţelegându-se.

Excepţiile de la divizibilitate sunt: *solidaritatea şi indivizibilitatea.*

Solidaritatea poate fi activă, oricare dintre creditori fiind în drept să pretindă întreaga datorie de la debitor; debitorul plătitor se liberează faţă de toţi creditorii solidari.

În caz de solidaritate pasivă, oricare dintre debitori poate fi obligat la plata întregii datorii; dacă unul dintre debitori plăteşte, creanţa se stinge faţă de creditor, încetând şi solidaritatea, rămânându-i, însă, dreptul de regres contra celorlalţi codebitori.

[1] Literatura de specialitate menţionează următoarele cazuri de coproprietate forţată şi perpetuă: coproprietatea lucrurilor comune necesare sau utile pentru folosirea a două imobile (zidul, şanţul, gardul); coproprietatea asupra părţilor comune din clădirile cu două sau mai multe apartamente având proprietari diferiţi; coproprietatea asupra unor bunuri considerate de familie (tablouri, hârtii de familie, lucrări funerare).

Pentru detalii cu privire la proprietatea comună, a se vedea, spre exemplu, **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Drept civil. Drepturi reale*, T.U.B., p. 175 şi urm.; **L. Pop**, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Cordial, Cluj-Napoca, 1993, p. 97 şi urm.; **C. Bîrsan, M. Gaiţă, M.M. Pivniceru**, *Drept civil. Drepturile reale*, Institutul European, Iaşi, 1997, p. 94 şi urm.

[2] Pentru detalii, a se vedea: **St. Cărpenaru**, *Drept civil, Contractele speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moştenire*, Tipografia Universităţii Bucureşti, 1983, de **Fr. Deak** şi **St. Cărpenaru**, p. 329 şi urm.; **Y. Eminescu**, *Tratat de proprietate industrială*, vol.I, *Creaţii noi*. Ed. Academiei, Bucureşti, 1982, p. 57-58; Legea nr. 64/1991; Legea nr. 129/1992 privind protecţia modelelor şi desenelor industriale (M. Of. nr. 1/1993).

Şi în caz de indivizibilitate, oricare dintre codebitori este ţinut de întreaga datorie.

Deşi, la prima vedere, între solidaritatea pasivă şi indivizibilitate nu ar exista deosebiri, în realitate există deosebiri însemnate, în ce priveşte:

- izvorul lor; dacă există un izvor comun - convenţia - există şi izvorul propriu: solidaritatea se poate naşte (şi) din lege (solidaritate legală)[1], pe când indivizibilitatea poate izvorî (şi) din natura bunului care formează obiectul obligaţiei;
- întinderea lor: solidaritatea funcţionează numai faţă de cei între care s-a născut (faţă de moştenitori obligaţia transmiţându-se fracţionată, divizată), pe când indivizibilitatea se transmite către succesori.

32. SCHIMBAREA SUBIECTELOR RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

În analiza acestei probleme se cere a fi făcută distincţia între raporturile nepatrimoniale şi cele patrimoniale.

În prima categorie de raporturi civile - nepatrimoniale - nu se pune problema schimbării, nici a subiectului activ, care este titularul dreptului, întrucât drepturile nepatrimoniale sunt inalienabile, şi nici a subiectului pasiv, care este nedeterminat (fiind format din toate celelalte subiecte de drept civil, în afară de subiectul activ).

Pentru a doua categorie de raporturi civile - cele patrimoniale - e necesară distincţia între raporturile reale şi raporturile obligaţionale (de creanţă).

În cazul raporturilor reale poate interveni o schimbare a subiectului activ printr-un mod legal de transmitere a bunului ce formează obiectul dreptului real (spre exemplu, proprietarul A îşi vinde bunul cumpărătorului B, care devine proprietar). Nu intervine o asemenea schimbare în cazul bunurilor scoase din circuitul civil.

În cazul raporturilor obligaţionale poate interveni o schimbare atât a subiectului activ (creditorul), cât şi a subiectului pasiv (debitorul).

Subiectul activ poate fi schimbat prin: cesiunea de creanţă, subrogaţia personală, novaţia prin schimbare de creditor.

Subiectul pasiv poate fi schimbat prin: stipulaţia pentru altul, novaţia prin schimbare de debitor, delegaţia (perfectă şi imperfectă) şi poprire.

[1] Astfel, potrivit art. 1003 C.civ.: "Când delictul sau cvasi-delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ţinute solidar pentru despăgubire". Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale prevede, în art. 71 alin. 3, că "Administratorul care, fără drept, îşi substituie altă persoană răspunde solidar cu aceasta pentru eventualele pagube produse societăţii".

Aceste mijloace de "transmitere ori transformare" a obligațiilor civile fac obiectul analizei detaliate de către "Teoria generală a obligațiilor"[1].

[1] A se vedea, spre exemplu, **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. All, București, 1994, p. 314 și urm.:

- *Cesiunea de creanță* este mijlocul specific de transmitere a obligațiilor constând în acordul de voință (contractual), prin care creditorul (numit cedent) transmite în mod voluntar, cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, dreptul său de creanță unei alte persoane numită cesionar, care va deveni astfel creditor în locul său și care va putea încasa creanța cedată de la debitor (numit debitor cedat). Potrivit art. 1391 C.civ.: "La strămutarea unei creanțe, a unui drept sau a unei acțiuni, predarea între cedente și cesionar se face prin remiterea titlului", iar conform art. 1393: "Cesionarul nu poate opune dreptul său la o a treia persoană decât după ce a notificat debitorului cesiunea.

Același efect va avea acceptarea cesionării făcută de debitor într-un act autentic".

- *Subrogația personală* este un mijloc de transmitere legală sau convențională a dreptului de creanță, cu toate garanțiile și accesoriile sale, către un terț care a plătit pe creditorul inițial, în locul debitorului (art. 1106 C.civ.) (**C. Stătescu, C. Bîrsan**, *op.cit.*, 1994, p. 319).
- ***Novația prin schimbare de creditor*** constă în substituirea unui nou creditor celui vechi, situație în care debitorul va fi liberat de creditorul inițial și, ca efect al novației, se obligă față de noul creditor (art. 1128 pct.3 C.civ.) (**C. Stătescu, C. Bîrsan**, *op. cit.*, 1994, p. 324).
- *Delegația* este o convenție prin care un debitor aduce creditorului său angajamentul unui al doilea debitor, alături de el sau în locul lui (art. 1132 C.civ.);
- *Stipulația pentru altul* este acel contract prin care o persoană numită promitent se obligă față de altă persoană numită stipulant să execute o anumită prestație în folosul unei terțe persoane, numită beneficiar, care nu participă și nici nu este reprezentată la încheierea contractului.
- *Poprirea* este o modalitate de executare silită indirectă, prin care creditorul urmărește sumele sau efectele pe care debitorul său le are de primit de la o terță persoană.
- *Novația prin schimbare de debitor* are loc atunci când un terț se angajează față de creditor să plătească datoria, fără ca, pentru aceasta, să se ceară consimțământul debitorului inițial (art. 1128 pct.2 și 1131 C.civ.).

Cu privire la "transmiterea și transformarea obligațiilor civile", a se vedea și: **T. Popescu**, în *Teoria generală a obligațiilor*, de **T. Popescu** și **P. Anca**, Ed. Științifică, București, 1968, p. 387; **I. Filipescu**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Anul II (Note-sinteze de curs), București, 1992, p. 243 și urm.; *idem, op.cit.*, 1994, p. 202-215; **L. Pop**, *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, 2000, p. 458-472. **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 44-48.

§ 3 Capacitatea civilă

33. NOȚIUNI GENERALE

În partea introductivă a dreptului civil este necesar să înfățișăm și câteva noțiuni elementare privind capacitatea subiectelor de drept civil, de asemenea noțiuni fiind nevoie pentru înțelegerea problemelor ce urmează.

Capacitatea civilă este expresia care desemnează capacitatea *în dreptul civil*. Ea are ca gen proxim noțiunea de "capacitate juridică" sau "capacitate de drept", care înseamnă aptitudinea – generală – de a fi titular de drepturi și obligații.

În structura capacității civile intră două elemente: *capacitatea de folosință* și *capacitatea de exercițiu*.

Aceste două elemente trebuie prezentate, distinct, pentru persoana fizică și pentru persoana juridică.

34. CAPACITATEA CIVILĂ A PERSOANEI FIZICE

a. *Capacitatea de folosință a persoanei fizice*

Aceasta este aptitudinea, generală și abstractă, a omului, de a avea drepturi și obligații civile (art. 5 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954).

Începutul și sfârșitul acestei capacități sunt stabilite de art. 7 din Decretul nr. 31/1954, astfel: "Capacitatea de folosință *începe de la nașterea persoanei* și încetează o dată cu moartea acesteia.

Drepturile copilului sunt recunoscute *de la concepțiune*, însă numai dacă el se naște viu" - s.n.

Conținutul acestei capacități este dat de aptitudinea de a avea toate drepturile și obligațiile civile, cu excepția celor oprite de lege.

b. *Capacitatea de exercițiu a persoanei fizice*

Aceasta este *aptitudinea omului de a-și exercita drepturile civile și de a-și îndeplini obligațiile civile, prin încheierea de acte juridice* civile (art. 5 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954).

Potrivit art. 11: *"Nu au capacitate de exercițiu:*

a) minorul care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani

b) persoana pusă sub interdicție.

Pentru cei ce nu au capacitate de exercițiu, actele juridice se fac de reprezentanții lor legali" - s.n.

În art. 9 se prevede: "Minorul care a împlinit vârsta de paisprezece ani are *capacitatea de exercițiu restrânsă*.

Actele juridice ale minorului cu capacitate restrânsă se încheie *de către acesta, cu încuviințarea prealabilă* a părinților sau a tutorelui" - s.n.

În fine, potrivit art. 8 din același Decret nr. 31/1954: *"Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră"*.

Persoana devine majoră la împlinirea vârstei de optsprezece ani.

Minorul care se căsătorește, dobândește, prin aceasta, capacitatea deplină de exercițiu".

35. CAPACITATEA CIVILĂ A PERSOANEI JURIDICE

Capacitatea de folosință a persoanei juridice este aptitudinea subiectului colectiv de drept civil de a avea drepturi și obligații civile.

Potrivit art. 33 din Decretul nr. 31/1954, această capacitate se dobândește de *la data înregistrării* sau de la o altă dată (după distincțiile prevăzute în acest articol).

Art. 34 alin. 1 dispune: "Persoana juridică nu poate avea decât drepturi care corespund scopului ei, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut"; acest text consacră *principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice*.

Capacitatea de exercițiu a persoanei juridice este aptitudinea sa de a exercita drepturile civile și de a-și îndeplini obligațiile civile, prin încheierea de acte juridice, de către organele sale de conducere.

Dispozițiile de principiu, privind capacitatea de exercițiu a persoanei juridice se găsesc în art. 35 alin. 1 și 2 și art. 36 din Decretul nr. 31/1954.

Potrivit art. 35 alin. 1 și 2: "Persoana juridică își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile prin organele sale.

Actele juridice făcute de organele persoanei juridice, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sunt actele persoanei juridice însăși", iar potrivit art. 36: "Raporturile dintre persoana juridică și cei care alcătuiesc organele sale sunt supuse, prin asemănare, regulilor mandatului, dacă nu s-a prevăzut altfel prin lege, actul de înființare ori statut" - s.n.

CAPITOLUL III

CONȚINUTUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

SECȚIUNEA I

DREPTUL SUBIECTIV CIVIL

§ 1 Definiția dreptului civil

36. PRECIZĂRI PREALABILE

După cum am arătat la "structura raportului juridic civil", prin *conținutul* acestui raport se înțelege totalitatea drepturilor subiective și a obligațiilor civile pe care le au părțile lui.

Dacă drepturile subiective civile formează *latura activă* a conținutului raportului juridic civil, obligațiile civile alcătuiesc *latura pasivă* a lui.

Oricărui drept subiectiv civil îi corespunde o anumită obligație civilă: este un adevăr care nu cere o demonstrație specială.

Dreptul subiectiv civil și obligația civilă constituie, prin urmare, elementele conținutului raportului juridic civil.

Cunoașterea acestor elemente implică o analiză, distinctă, a fiecăruia.

Vom avea în vedere, în cele ce urmează, primul element - *dreptul subiectiv civil* - în aspectele sale generale și esențiale: definiție, clasificare, recunoaștere, ocrotire și exercitare, după care, în secțiunea a II-a, vom analiza al doilea element: *obligația civilă*.

37. DEFINIȚII ALE DREPTULUI SUBIECTIV CIVIL DATE ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE

Precizăm, de la început, că, în formularea diferitelor definiții pentru dreptul subiectiv, s-a plecat de la împrejurarea că, pe de o parte, nu există o definiție legală a dreptului subiectiv civil, în general, și pe de altă parte, există unele definiții pentru *anumite* drepturi subiective civile (ex. art. 480 C.civ., definește dreptul de proprietate).

Definițiile date dreptului subiectiv civil, în decursul timpului, diferă mai mult ca formulare, decât ca substanță, după cum se poate constata în continuare.

Pentru *Matei Cantacuzino*, "dreptul subiectiv este puterea ce o are fiecare individ de a pretinde ca facultățile, aptitudinile și puterile sale care sunt îngrădite, sau, mai exact în limita în care ele nu sunt îngrădite prin lege, să fie nu numai respectate, adică nesupărate de alții sau de societate prin organele sale, ci să fie, atunci când ele s-au tradus în acte de voință creatoare de raporturi cu alții, sprijinite de societate prin organele sale spre a fi aduse la îndeplinire efectele raporturilor create"[1].

Într-o altă definiție, "Dreptul subiectiv este puterea sau prerogativa recunoscută de dreptul obiectiv persoanelor fizice sau persoanelor juridice (denumite titulare ale dreptului), în calitatea lor de subiecte active ale raportului juridic, de a pretinde subiectelor pasive să dea ori să facă sau să nu facă ceva (să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea unei acțiuni), folosind, la nevoie, aparatul de constrângere al statului"[2].

După o pătrunzătoare analiză a diferitelor definiții date dreptului subiectiv, *I. Deleanu* precizează: "dreptul subiectiv ar putea fi definit ca prerogativă conferită de lege în temeiul căreia titularul dreptului poate sau trebuie să desfășoare o anumită conduită ori să ceară altora desfășurarea unei conduite adecvate dreptului său, sub sancțiunea recunoscută de lege, în scopul valorificării unui interes personal, direct, născut și actual, legitim și juridic protejat, în acord cu interesul obștesc și cu normele de conviețuire socială"[3].

După părerea noastră, aceasta este mai mult decât o "definiție" a dreptului subiectiv: este o *explicare* a dreptului subiectiv. Deci, formularea propusă este prea întinsă, pentru a fi reținută ca "definiție". Totodată, i se mai poate reține și neajunsul următor: parțial, se definește dreptul subiectiv prin *obligație*, îndatorire, atunci când se spune că dreptul subiectiv este prerogativa recunoscută de dreptul obiectiv în temeiul căreia titularul "trebuie să desfășoare o anumită conduită"; dispare, în acest fel, deosebirea dintre dreptul subiectiv și obligația civilă[4].

---

[1] **M. Cantacuzino**, *Elementele dreptului civil*, p. 30. Autorul, referindu-se la formula lui Ihering: "drepturile subiective nu sunt decât interesele juridicește apărate", arată: "Această formulă e prea îngustă. Ea confundă conținutul și scopul dreptului subiectiv cu esența, cu fundamentul lui." Nu credem, însă, că poate fi acceptată teza autorului "Esența dreptului constă în noțiunea de raport", fără rezerve; în realitate, în formula propusă, se confundă partea - dreptul subiectiv - cu întregul, care este însuși raportul juridic civil.

[2] **E. Roman**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, 1967, p. 182. Cu privire la rezervele față de această definiție, vezi **A. Pop, Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală a dreptului civil*, T.U.B., 1980, p. 120.

[3] **I. Deleanu**, *Drepturile subiective și abuzul de drept*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 49.

[4] Mai menționăm și faptul că partea ultimă a definiției "în scopul valorificării unui interes personal, direct, născut și actual, legitim și juridic protejat" reprezintă mai mult un

În fine, mai recent, se înfățișează definiția următoare: dreptul subiectiv civil poate fi definit "ca fiind posibilitatea juridică a titularului unui drept de a desfășura, în limitele legii, o anumită conduită, în virtutea căreia poate pretinde persoanei obligate să aibă o comportare corespunzătoare, ce poate fi impusă, în caz de necesitate, prin forța coercitivă a statului"[1].

38. DEFINIȚIA PE CARE O FORMULĂM

Dreptul subiectiv civil este *posibilitatea recunoscută de legea civilă subiectului activ - persoană fizică ori persoană juridică - în virtutea căreia acesta poate, în limitele dreptului și moralei, să aibă o anumită conduită, să pretindă o conduită corespunzătoare - să dea, să facă ori să nu facă ceva - de la subiectul pasiv, și să ceară concursul forței coercitive, statului, în caz de nevoie.*

Rezultă că *elementele definitorii* ale dreptului subiectiv civil sunt următoarele:

- dreptul subiectiv civil este *o posibilitate* (putere ori facultate)[2] *recunoscută de legea civilă* subiectului activ, persoană fizică ori persoană juridică;

- în temeiul acestei posibilități, *subiectul activ:* 1) *poate avea, el însuși, o anumită conduită,* cum este cazul dreptului absolut (real ori nepatrimonial); 2) *poate pretinde o conduită corespunzătoare* subiectului pasiv (să dea, să facă sau să nu facă ceva, după caz, cum e cazul dreptului de creanță, care este un drept relativ) și 3) *poate apela la concursul forței de constrângere a statului,* în caz de nevoie (adică atunci când dreptul său este nesocotit ori încălcat, nerespectat)[3].

---

aspect de drept procesual civil, decât de drept substanțial; a se vedea "condițiile acțiunii civile", în **V. M. Ciobanu**, *op.cit.*, p. 70-73.

[1] **T. Pop**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, 1989, p. 70-71; pentru alte definiții, a se vedea: **E. Lupan**, în *op.cit.*, p. 64-65; **Șt. Răuschi**, op.cit., p. 62-63; **I. Dogaru**, *op.cit.*, p. 75-76; **P. Cosmovici**, *op.cit.*, p. 63; **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 53. A se vedea și **D. Ștefănescu**, *Contribuții la elaborarea unei noi definiții a dreptului subiectiv*, în Dreptul nr. 7-8/1991, p. 77-83; acest autor definește *dreptul subiectiv* ca fiind "*acel interes individual pe care voința colectivă îl poate impune ca fiind în conformitate cu interesul social - exprimat în norma de drept - și în virtutea căruia subiectul activ poate pretinde subiectului pasiv să săvârșească sau să se abțină de la săvârșirea unei acțiuni*" (*Ibidem*, p. 82).

[2] Uneori, însuși legiuitorul desemnează "dreptul subiectiv" prin cuvântul "facultate"; cităm în acest sens, cazul art. 71 alin. 1 din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale: "Administratorii care au dreptul de a reprezenta societatea nu îl pot transmite decât dacă această *facultate* (s.n.) li s-a acordat în mod expres".

[3] În opinia lui **T. Pop** (*op.cit.*, p. 71) "caracteristicile" dreptului subiectiv sunt: a) conferă titularului dreptului posibilitatea juridică de a desfășura o anumită conduită, dar numai în limitele legii; b) conduitei titularului dreptului îi corespunde corelativ o comportare corespunzătoare din partea subiectului pasiv; c) conduita subiectului activ și comportarea corespunzătoare a subiectului pasiv se desfășoară într-un anumit cadru juridic, care nu este altceva decât raportul social reglementat de norma de drept, adică raportul juridic; d) oferă titularului dreptului putința de a pretinde subiectului pasiv să aibă o comportare corespunzătoare, deci să-și îndeplinească obligația; e) în caz de opunere, conferă titularului dreptului posibilitatea

De reținut că existența dreptului subiectiv civil nu trebuie confundată cu exercițiul acestuia, astfel încât posibilitatea juridică nu este asemănătoare cu posibilitatea materializată (adică, efectiva punere în valoare a posibilității juridice).

§ 2 Clasificarea drepturilor subiective civile

39. ENUNȚAREA CRITERIILOR DE CLASIFICARE ȘI CATEGORIILE DE DREPTURI SUBIECTIVE CIVILE ÎN FUNCȚIE DE ACESTE CRITERII

În funcție de opozabilitatea lor, drepturile subiective civile sunt *absolute* și *relative*.

În funcție de natura conținutului lor, drepturile subiective civile se împart în *patrimoniale și nepatrimoniale*. Fiecare categorie cunoaște subdiviziuni.

După corelația dintre ele, drepturile subiective civile se împart în *principale și accesorii*.

În funcție de gradul de certitudine conferit titularilor, drepturile subiective civile se împart în *pure și simple*, și drepturi *afectate de modalități*.

40. DREPTURILE SUBIECTIVE CIVILE ABSOLUTE ȘI RELATIVE

Dreptul subiectiv civil absolut este acel drept în virtutea căruia titularul său poate avea o anumită conduită, fără a face apel la altcineva pentru a și-l realiza[1].

Sunt absolute drepturile personale nepatrimoniale și drepturile reale[2]:

de a recurge la forța coercitivă a statului; f) dreptul subiectiv ia ființă la data nașterii raportului juridic, chiar dacă titularul său încă nu-l exercită, întrucât el se definește ca fiind posibilitatea juridică a unei conduite, pe când exercițiul dreptului este posibilitatea concretizată în săvârșirea unor acte".

[1] Cu altă ocazie (*Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 90), arătam că "Este absolut acel drept subiectiv civil care conferă titularului său posibilitatea de a-l exercita singur, fără concursul altcuiva, celorlalte subiecte de drept revenindu-le obligația generală și negativă, de a nu face nimic de natură a-l stânjeni pe titular în exercițiul dreptului său"; o definiție asemănătoare este dată și de către **T. Pop**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, p. 72. În literatura de specialitate se arată și faptul că întrucât orice drept subiectiv civil este, în principiu, opozabil tuturor subiectelor de drept în sensul că acestea din urmă nu pot să-l nesocotească, este de preferat ca împărțirea drepturilor subiective civile în absolute și relative să se facă nu după criteriul opozabilității, ci *după cum titularul dreptului poate să și-l exercite fără sau cu concursul altei persoane* (a se vedea, în acest sens, **G. Boroi**, *op.cit.*, 2002, p. 58).

[2] Dreptul real va fi definit mai jos (nr. 41, lit.a).

Dreptul subiectiv civil relativ este acel drept în virtutea căruia titularul poate pretinde subiectului pasiv o conduită determinată, fără care dreptul nu se poate realiza.

Sunt, tipic, relative, drepturile de creanță[1].

Caracteristicile dreptului absolut sunt următoarele:

- are cunoscut numai titularul său; titularul obligației corelative este necunoscut, fiind format din toate celelalte subiecte de drept civil, în afară de titularul dreptului absolut;
- îi corespunde obligația generală și negativă de a nu i se aduce atingere;
- este opozabil tuturor - *erga omnes* - în sensul că tuturor subiectelor de drept civil le revine obligația de a nu-l încălca.

Caracteristicile dreptului relativ sunt:

- are cunoscut titularul său, dar este cunoscut și subiectul pasiv;
- îi corespunde o obligație ce are ca obiect: *a da, a face* ori *a nu face* (ceva ce s-ar fi putut face în lipsa obligației pe care o are un subiect pasiv determinat);
- este opozabil numai subiectului pasiv determinat.

41. DREPTURILE SUBIECTIVE CIVILE PATRIMONIALE ȘI NEPATRIMONIALE

Este patrimonial dreptul subiectiv al cărui conținut poate fi exprimat bănește, pecuniar. Sunt patrimoniale dreptul real și dreptul de creanță.

Este nepatrimonial (sau personal nepatrimonial) acel drept subiectiv al cărui conținut nu poate fi exprimat în bani.

a. Clasificarea drepturilor patrimoniale în drepturi reale și de creanță

Dreptul real - *ius in re* - este acel drept patrimonial *în virtutea căruia titularul său își poate exercita prerogativele asupra unui bun fără concursul altcuiva.*

Dreptul de creanță - ius ad personam - (numit și "drept personal", pentru a-l deosebi de cel "real") este acel drept patrimonial *în temeiul căruia subiectul activ - numit creditor - poate pretinde subiectului pasiv - numit debitor - să dea, să facă sau să nu facă ceva.*

Comparație între dreptul real și dreptul de creanță

Asemănările dintre dreptul real și dreptul de creanță sunt următoarele:

- ambele sunt patrimoniale;
- ambele au cunoscuți titularii lor, ca subiecte active.

Deosebirile dintre drepturile reale și drepturile de creanță sunt: - *sub aspectul subiectului pasiv:* pe când în cazul dreptului real nu este cunoscut

[1] Dreptul de creanță este definit mai jos (vezi nr. 41, lit.a).

subiectul pasiv, fiind nedeterminat, în cazul dreptului de creanță este cunoscut titularul obligației corelative, care este debitorul;

- *sub aspectul conținutului obligației corelative:* dacă dreptului real îi corespunde o obligație generală și negativă, de *non facere*, adică de abținere a tuturor de a aduce atingere dreptului real, dreptului de creanță îi corespunde o obligație al cărei obiect poate consta, după caz, în: a da *(aut dare)*, a face *(aut facere)* ori a nu face *(aut non facere)*; dar "a nu face" ceva înseamnă, de data aceasta, obligația debitorului de a se abține de la ceva ce ar fi putut face dacă nu s-ar fi obligat la abstențiune;

- *ca număr:* pe când drepturile reale sunt limitate, drepturile de creanță sunt nelimitate;

- numai dreptul real este însoțit de prerogativa *urmăririi* și de cea a *preferinței*, iar nu și dreptul de creanță. În acest sens, în jurisprudență s-a decis că "neavând, deci, un *drept de urmărire, care este de esența dreptului real*, înseamnă că dreptul moștenitorilor de a pretinde raportul este un drept personal (adică de creanță - n.n.), născut din lege și din voința presupusă a donatorului defunct" (s.n.)[1].

- prerogativa urmăririi constă în posibilitatea titularului dreptului real (ex. creditorul ipotecar) de a urmări bunul în mâinile oricui s-ar găsi, iar prerogativa preferinței constă în posibilitatea titularului dreptului real de a-și realiza dreptul său cu întâietate ori preferință (ex.: din prețul imobilului ipotecat, scos la vânzare silită, prin licitație, întâi își va satisface creanța sa creditorul ipotecar ca titular al dreptului de ipotecă, și numai dacă mai rămâne ceva, se va da simplilor creditori chirografari ai debitorului urmărit)[2].

b. Categoriile de drepturi personale nepatrimoniale

1. *Drepturi care privesc existența și integritatea (fizică și morală) ale persoanei*, precum: dreptul la viață, dreptul la sănătate, dreptul la onoare, cinste ori reputație; dreptul la demnitatea umană.

2. *Drepturi care privesc identificarea persoanei*, cum sunt: a) pentru persoana fizică: dreptul la nume, dreptul la pseudonim, dreptul la domiciliu și reședință, dreptul la o stare civilă (inclusiv "dreptul la identitate al copilului"), b) pentru persoana juridică: dreptul la denumire, dreptul la sediu ș.a.

Pentru persoana fizică, drepturile menționate mai sus sunt consacrate atât de legislația internă, cât și de reglementările internaționale (Pactul internațional

---

[1] Dec. nr. 685/1989 a S.civ. a fostului T.S., în Dreptul nr. 3/1990, p. 66.

[2] Pentru delimitarea dreptului real față de dreptul de creanță, a se vedea și **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Drept civil. Drepturile reale*, București, 1988, p. 19-21; **T. Pop**, în *op.cit.*, p. 73-74; **T. Popescu**, *Drept civil. Note de curs*, I, Ed. Hyperion, 1991, p. 12-15; **C. Bîrsan, M. Gaiță, M. M. Pivniceru**, *op.cit.*, p. 19.

privind drepturile civile și politice ale omului; Convenția internațională privind drepturile copilului)[1].

3. *Drepturile decurgând din creația intelectuală*, adică drepturile (numai) nepatrimoniale ce izvorăsc din opera literară, artistică ori științifică și din invenție. Un asemenea drept este acela de a fi recunoscut ca autor al operei ori invenției (care se cheamă "dreptul la paternitatea operei sau invenției)[2].

42. DREPTURILE SUBIECTIVE CIVILE PRINCIPALE ȘI ACCESORII

Este *principal* acel drept subiectiv civil care are o existență de sine stătătoare, soarta sa nedepinzând de vreun alt drept.

Este *accesoriu* acel drept subiectiv civil a cărui soartă juridică depinde de existența altui drept subiectiv civil, cu rol de drept principal.

Această împărțire a drepturilor subiective civile este importantă pentru că dreptul civil accesoriu depinde de dreptul civil principal, potrivit cunoscutului adagiu: *accesorium sequitur principale*, în sensul că soarta dreptului accesoriu este determinată de cea a dreptului principal.

Drepturile nepatrimoniale, în principal, sunt drepturi principale.

Aceasta înseamnă că împărțirea drepturilor subiective civile în principale și accesorii se aplică drepturilor patrimoniale.

Ca drept de creanță accesoriu, menționăm dreptul creditorului de a pretinde, de la debitor, *dobânda* aferentă creanței principale. Tot la un drept de creanță accesoriu dă naștere și convenția accesorie numită "clauză penală"[3], dreptul subiectiv ce izvorăște din fidejusiune,[4] dreptul de a pretinde arvuna.[1]

---

[1] De drepturile subiective din aceste prime două categorii de drepturi nepatrimoniale ne vom ocupa în partea a doua a cursului de drept civil, consacrată "Persoanelor".

[2] Opera și invenția dau naștere atât la drepturi nepatrimoniale, cât și patrimoniale; analiza lor va fi făcută în cadrul "Dreptului de autor" și al "Dreptului de proprietate industrială" (dreptul de inventator). Pentru o caracterizare, mai recentă, a drepturilor personale nepatrimoniale, a se vedea **Gh. Mihai, G. Popescu**, *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Ed. Academiei, București, 1992; **Y. Eminescu**, *Noua lege a brevetelor de invenție*, în Revista de drept comercial nr. 1/1992, p. 5 și urm.; **A. Petrescu, L. Mihai**, *Legea privind brevetele de invenții*, în Dreptul, nr. 9/1992, p. 34-50; **O. Calmuschi**, *Considerații privind drepturile patrimoniale ale inventatorului salariat*, în Revista de drept comercial nr. 1/1993, p. 71 și urm.

[3] Clauza penală este reglementată de art. 1066, 1067 C. civ. În doctrină *clauza penală* este definită aceea convenție accesorie prin care părțile determină anticipat echivalentul prejudiciului suferit de creditor ca urmare a neexecutării obligației de către debitorul său ori a executării cu întârziere sau necorespunzătoare. Clauza penală poate consta în obligația debitorului de a presta creditorului fie o sumă de bani, fie o altă valoare patrimonială. (G. Boroi, op. cit. 2002, p. 61). Vezi si dec. Civ., nr. 238/2002 a C. Ap. Bacău, în *Culegere de practică judiciară* 2002, a Ministerului Justiției, p. 44.

[4] *Fidejusiunea* (cauțiunea) este acel contract prin care o persoană, numită *fidejusor*, se obligă față de creditorul altei persoane să execute obligația celui pentru care garantează, în cazul în care acesta nu o va executa.

Principalul domeniu de aplicație a clasificării în drepturi principale și accesorii este cel al drept*urilor reale*, distingându-se *drepturile reale principale* și *drepturile reale accesorii* (reamintim că drepturile reale sunt limitate ca număr, numai legii fiindu-i permis să instituie asemenea drepturi subiective).

I. *Drepturi reale principale* (în etapa actuală) sunt:

1. *dreptul de proprietate*, în ambele forme, adică:

- *dreptul de proprietate publică* ce aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale, asupra bunurilor din domeniul public care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public (art. 1 din Legea nr. 213/1998);

- *dreptul de proprietate privată*, în toate formele sale, adică:

a) dreptul de proprietate privată sau particulară aparținând persoanelor fizice;

b) dreptul de proprietate aparținând persoanelor juridice de stat. cum sunt regiile autonome de interes național ori societățile comerciale cu acționar unic statul român (art. 5 și art. 20 alin. 2 din Legea nr. 15/1990);

c) dreptul de proprietate al persoanelor juridice particulare (cum sunt societățile comerciale potrivit art. 65 alin. 1 din Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată) (M. Of. nr. 1066/2004);

d) dreptul de proprietate al persoanelor juridice mixte. cum sunt societățile comerciale cu participare străină din România (art. 6 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 92/1997 pentru stimularea investițiilor directe, combinat cu art. 65 alin. 1 din Legea nr. 31/1990);

e) dreptul de proprietate al statului și unităților administrativ-teritoriale asupra bunurilor din domeniul lor privat (art. 4 din Legea nr. 213/1998).

2. *drepturile reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate privată*, consacrate de Codul civil; dreptul de uz, dreptul de uzufruct, dreptul de abitație, dreptul de superficie și dreptul de servitute (pe scurt: uzul, uzufructul, abitația, superficia și servitutea)[2];

[1] Prin arvună se desemnează o sumă de bani pe care una din părți o dă celeilalte părți cu ocazia încheierii unei convenții (contract), urmând ca, în cazul neexecutării convenției respective, partea în culpă să piardă suma dată sau, după caz, să restituie chiar dublul sumei primite.

[2] Potrivit art. 517 din Codul civil: "Uzufructul este dreptul de a se bucura cineva de lucrurile ce sunt proprietatea altuia, întocmai ca însuși proprietarul lor, însă cu îndatorirea de a le conserva substanța".

Art. 567 Cod civil prevede că "Uzuarul și cel ce are dreptul de abitațiune trebuie să se folosească de ele ca un bun părinte de familie". Potrivit art. 571 Cod civil "Uzuarul nu poate ceda nici închiria dreptul său altcuiva", iar potrivit art. 572 Cod civil: "Cel ce are un drept de abitațiune pe o casă poate ședea într-însa cu familia sa. chiar de n-ar fi fost însurat la epoca când i s-a dat acest drept.

Cel ce are dreptul la abitațiune poate închiria partea casei ce nu locuiește".

3. *dreptul de administrare (folosință) al regiilor autonome și instituțiilor publice*, ca drept real corespunzător dreptului de proprietate publică al statului sau unităților administrativ-teritoriale (art. 136 din Constituție, art. 12 din Legea nr. 213/1998 etc.)[1];

4. *dreptul de folosință* al cetățenilor care și-au construit locuințe proprietate personală pe terenuri atribuite de stat este tot un drept real principal corespunzător dreptului de proprietate al statului, și are ca obiect terenul de sub locuință și cel aferent locuinței; prin efectul Legii nr. 18/1991, acest drept s-a transformat la cerere în drept de proprietate privată (art. 36)[2];

Potrivit art. 576 Cod civil: "Servitutea este o sarcină impusă asupra unui imobil pentru uzul și utilitatea unui mobil având un alt stăpân".

Dreptul de superficie este dedus din art. 492 Cod civil: "Orice construcție, plantație sau lucru făcut în pământ sau asupra pământului, sunt prezumate a fi făcute de către proprietarul acelui pământ cu cheltuiala sa și că sunt ale lui, *până ce se dovedește din contra*" (s.n.).

[1] Potrivit art. 53 alin. 1 din Legea nr. 15/1990: "Bunurile care rămân în proprietatea statului, cum ar fi clădiri guvernamentale, bunuri necesare desfășurării activităților administrației de stat, rezerve ale statului și altele asemenea se înregistrează la Departamentul Rezervelor Statului și se administrează direct de instituțiile cărora le sunt *date în folosință*" (s.n.). Constituția vorbește însă de un "drept de administrare" (art. 136), reluând, în parte, denumirea de "drept de administrare directă" recunoscut înainte de 1989, unităților economice de stat, instituțiilor de stat și altor persoane juridice de stat. Sintagma de "drept de administrare" este folosită și de Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică și regimul juridic al acesteia (art. 12), fiind generalizată în practica Guvernului și a autorităților administrației publice locale. Potrivit art. 12 alin. 1-3 din Legea nr. 213/1998: "(1) Bunurile din domeniul public pot fi date, după caz, în *administrarea* regiilor autonome, a prefecturilor, a autorităților administrației publice centrale și locale, a altor instituții publice de interes național, județean sau local.

(2) Darea în administrare se realizează, după caz, prin hotărâre a Guvernului sau a Consiliului județean, respectiv a Consiliului General al Municipiului București sau a consiliului local.

(3) Titularul *dreptului de administrare* poate să posede, să folosească bunul și să dispună de acesta, în condițiile actului prin care i-a fost dat bunul în administrare. Dreptul de administrare va putea fi revocat numai dacă titularul său nu-și execută obligațiile născute din actul de transmitere" (s.n.).

[2] Potrivit art. 36 alin. 2 și 3 din Legea nr. 18/1991 (republicată) "(1) Terenurile proprietate de stat, situate în intravilanul localităților, atribuite, potrivit legii, *în folosință veșnică sau în folosință pe durata existenței construcției*, în vederea construirii de locuințe proprietate personală sau cu ocazia cumpărării de la stat a unor asemenea locuințe, trec, la cererea proprietarilor actuali ai locuințelor, în proprietatea acestora, integral sau, după caz, proporțional cu cota deținută din construcție.

(2) Terenurile atribuite în *folosință pe durata existenței construcțiilor* dobânditorilor acestora ca efect al preluării terenurilor aferente construcțiilor, în condițiile dispozițiilor art. 30 din Legea nr. 58/1974 cu privire la sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale, trec în proprietatea actualilor titulari ai dreptului de folosință a terenului, proprietari ai locuințelor" (s.n.). Atribuirea în proprietate a acestor terenuri se face prin ordinul prefectului, la propunerea primăriilor făcută pe baza verificării situației juridice a terenurilor (art. 36 alin. final).

5. *dreptul de folosință gratuită* al persoanelor juridice fără scop lucrativ, care desfășoară activități de binefacere sau de utilitate publică ori al serviciilor publice asupra unor imobile proprietate publică sau privată de stat ori a unităților administrativ-teritoriale (art. 17 din Legea nr. 213/1998);

6. *dreptul de folosință*, conferit de stat persoanelor juridice cooperatiste, obștești, asupra unor bunuri proprietate de stat;

7. *dreptul de folosință*, conferit de persoanele juridice cooperatiste, obștești, particulare ori mixte persoanelor juridice anexe;

8. *dreptul de concesiune*, reglementat de Constituție (art. 136); Legea nr. 18/1991 (art. 17 alin. 3 și art. 26 alin. 1); Legea nr. 50/1991 (art. 13 și urm.); Legea nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor ș.a.;

9. *dreptul de preemțiune*, reglementat de art. 52 din Codul silvic (Legea nr. 26/1996); art. 17 (1) și art. 43(3) din Legea nr. 10/2001, privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 - 22 decembrie 1989 cu modificările și completările ulterioare aduse prin Legea nr. 247/2005, TITLUL I, și *dreptul de preferință*, reglementat de legile nr. 64/1991 și nr. 129/1992 (art. 5)[1].

---

[1] *Dreptul de preemțiune* a fost inițial reglementat de Legea nr. 18/1991, iar ulterior prin Legea nr. 54/1998 art. 5-10. Prin Legea nr. 247/2005, TITLUL X intitulat „Circulația juridică a terenurilor, Legea nr. 54/1998 a fost abrogată, nemaifiind luat în considerare dreptul de preemțiune. Pentru dreptul de preemțiune reglementat de cele două acte normative a se vedea: **Fr. Deak**, *Dreptul de preemțiune*, în Dreptul nr. 7/1992, p. 34-43; *idem, Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Actami, București, 1996, p. 23-29; **Gh. Beleiu**, *Dreptul de preemțiune reglementat prin Legea nr. 18/1991 a fondului funciar*, în Dreptul nr. 12/1992,
p. 3-13; **E. Chelaru**, *Unele aspecte în legătură cu circulația juridică a terenurilor proprietate privată*, în Dreptul nr. 9/1993, p. 22-26; **L. Pop**, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Ed. Lumina Lex, București, 1994, p. 129-134).

Pentru *Dreptul de preemțiune* reglementat de Legea nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor, a se vedea, de pildă: **M. Nicolae**, *Legea nr. 54/1998 privind circulația juridică a terenurilor*, în Dreptul nr. 8/1998, p. 10-15; **E. Chelaru**, *Dreptul de preemțiune reglementat de Legea nr. 54/1998*, în Dreptul nr. 8/1998, p. 19-29; *idem, Circulația juridică a terenurilor*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 165 și urm.

În legătură cu dreptul de preemțiune reglementat de Codul silvic (art. 52) a se vedea **E. Chelaru**, *Dreptul de preemțiune reglementat de Codul silvic*, în Dreptul nr. 6/1997, p. 15-28; *idem, Circulația juridică a terenurilor, op. cit. supra*, p. 198 și urm.

Menționăm că natura juridică a dreptului de preemțiune este controversată. În sensul că dreptul de preemțiune nu este un drept real, ci un *drept relativ* care conferă titularului său prioritate la încheierea unui contract, respectiv dreptul de a cere proprietarului, care și-a manifestat intenția de a vinde terenul, să încheie contractul cu el, a se vedea **E. Chelaru**, *Dreptul de preemțiune reglementat de Codul silvic, cit. supra*, p. 18-19; *idem, op.cit., supra*, 1999, p. 166-169.

Pentru enumerarea drepturilor reale principale anterior revoluției din decembrie 1989, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 95-96; **T. Pop**, în *Tratat de drept civil*, vol.I, 1989, p. 74.

II. *Drepturile reale accesorii* sunt:

1. *dreptul de ipotecă* (care este drept de garanție reală imobiliară)[1];
2. *dreptul de gaj* (amanetul, care este garanție reală mobiliară)[2];
3. *privilegiile*[3];
4. *dreptul de retenție*[4].

După cum se poate observa toate drepturile reale accesorii presupun, ca drept principal, un drept de creanță[5].

43. DREPTURI SUBIECTIVE CIVILE PURE ȘI SIMPLE ȘI DREPTURI AFECTATE DE MODALITĂȚI[6]

Este *pur și simplu* acel drept subiectiv civil care conferă maximă certitudine titularului său, întrucât nici existența și nici exercitarea lui nu depind de vreo împrejurare viitoare: un asemenea drept poate fi exercitat de îndată după nașterea lui, necondiționat. Este un asemenea drept, spre exemplu, dreptul de proprietate dobândit de donator, printr-un "dar manual".

Este *afectat de modalități* acel drept subiectiv civil a cărui existență ori exercitare depinde de o împrejurare viitoare, certă ori incertă.

---

[1] Potrivit art. 1746 Cod civil: "Ipoteca este un drept real asupra imobilelor afectate la plata unei obligații.

Ipoteca este din natura ei nedivizibilă și subzistă în întregimea ei asupra tuturor imobilelor afectate, asupra fiecărui și asupra fiecărei porțiuni din acele imobile.

Dreptul de ipotecă se conservă asupra imobilelor în orice mână va trece".

[2] Art. 1685 Cod civil prevede că "Amanetul este un contract prin care datornicul remite creditorului său un lucru mobil spre siguranța datoriei", iar alin. 1 al art. 1686 dispune: "Amanetul dă creditorului dreptul de a fi plătit din lucrul amanetului, cu preferință înaintea altor creditori".

[3] Potrivit art. 1722 Cod civil: "Privilegiul este un drept, ce dă unui creditor calitatea creanței sale de a fi preferat celorlalți creditori, fie chiar ipotecari".

[4] Dreptul de retenție nu este consacrat expres de legislația civilă în vigoare; dar este recunoscut de doctrina și practica judiciară (vezi dec. nr. 998/1978 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii pe 1987*, p. 56-57). Numit și *debitum cum re iunctum*, dreptul de retenție este posibilitatea deținătorului unui bun al altuia de a refuza restituirea acelui bun către proprietar până nu i se plătește creanța născută în legătură cu bunul respectiv (cum ar fi cheltuielile necesare și utile făcute de detentor cu acel bun). Ca exemplu de consacrare legislativă a dreptului de retenție, avem în vedere art. 8 alin. final din Legea nr. 16/1994 privind arendarea, potrivit cu care, „la încetarea contractului, se poate recunoaște arendașului, prin hotărâre judecătorească, un drept de retenție cu privire la contraprestațiile sale față de cealaltă parte, izvorâte din contract".

[5] În literatura de specialitate, drepturile reale accesor.ii sunt analizate ca mijloace juridice de garantare a obligațiilor. A se vedea **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *op.cit.*, p. 375 și urm.

[6] Pentru această clasificare, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drepturile civile provizorii*, în R.R.D. nr. 5/1989, p. 35-41.

Cum "modalitățile actului juridic civil" sunt *termenul, condiția și sarcina*, înseamnă că este afectat de modalitate acel drept subiectiv care este însoțit de o împrejurare viitoare care se subsumează acestor "modalități"[1].

Ceea ce o parte a literaturii juridice desemnează cu sintagmele "drept eventual" ori "drept viitor" reprezintă, după părerea noastră, nu drepturi subiective civile, concrete, ci simple elemente ale capacității de folosință (adică aptitudine, abstractă, de a deveni titular al unui drept subiectiv civil veritabil)[2].

§ 3 Recunoașterea, ocrotirea și exercitarea drepturilor subiective civile. Abuzul de drept

44. RECUNOAȘTEREA DREPTURILOR SUBIECTIVE CIVILE

În privința recunoașterii drepturilor subiective civile trebuie să deosebim între recunoașterea lor *globală* și cea *specială*.

Recunoașterea drepturilor subiective civile, *în general*, este realizată, pentru persoana fizică, de către art. 1 din Decretul nr. 31/1954, iar pentru persoana juridică, de către art. 2 din același act normativ.

Art. 1 dispune: *"Drepturile civile ale persoanelor fizice sunt recunoscute* în scopul de a satisface interesele personale, materiale și culturale, în acord cu interesul obștesc, potrivit legii și regulilor de conviețuire...".

Iar potrivit art. 2: *"Drepturile civile pe care le au, ca persoane juridice*, organizațiile..., precum organele de stat și celelalte instituții de stat, întreprinderile și organizațiile economice de stat sau cooperatiste, orice organizații obștești, ca și societățile de colaborare economică *sunt recunoscute* în scopul de a se asigura creșterea neîncetată a bunăstării materiale și a nivelului cultural al oamenilor muncii, prin dezvoltarea puterii economice a țării".

Recunoașterea specială a drepturilor subiective civile este făcută de diferitele izvoare de drept civil, pe categorii ori specii de asemenea drepturi.

Exempli gratia, menționăm aici următoarele:

- Codul civil recunoaște majoritatea drepturilor patrimoniale (reale și de creanță), prin chiar reglementarea lor (naștere, conținut, încetare)[3];

---

[1] De "modalitățile actului juridic civil" ne vom ocupa în titlul următor (capitolul consacrat "elementelor" ori "condițiilor" actului juridic civil).

[2] Pentru opinia contrară, a se vedea T. Pop, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1989, p. 75; **P. Cosmovici**, *op.cit.*, p. 75. În sensul punctului nostru de vedere a se vedea și: **I. Dogaru**, *op.cit.*, p. 85; **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 60.

[3] În Cartea II, "Despre bunuri și despre deosebitele modificări ale proprietății" sunt reglementate drepturile reale principale (proprietate, uz, uzufruct, superficie, servitute, abitațiune), iar în Cartea III, "Despre diferitele moduri prin care se dobândește proprietatea, sunt reglementate drepturile de creanță (inclusiv garantarea acestora) prin stabilirea regulilor în

- Decretul nr. 31/1954 reglementează: atributele de identificare (nume și domiciliu, pentru persoana fizică; denumire și sediu, pentru persoana juridică), drepturile personale nepatrimoniale: la onoare, reputație; de autor al unei opere științifice, artistice ori literare, de inventator; starea civilă;

- Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului și Convenția internațională privind drepturile copilului recunosc, de asemenea, multe drepturi subiective civile pentru persoana fizică[1];

- Constituția consacră, de asemenea, anumite drepturi - fundamentale - ale cetățeanului român care, însă, sunt drepturi subiective *civile*[2].

45. OCROTIREA DREPTURILOR SUBIECTIVE CIVILE

După cum am precizat[3], unul dintre principiile fundamentale ale dreptului civil român este tocmai cel al ocrotirii ori apărării drepturilor subiective civile.

Acest principiu este consacrat în art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954: "Drepturile civile sunt ocrotite de lege", precum și în art. 26 din Pact și art. 2 pct. 1 din Convenție[4].

În cazul încălcării unui drept subiectiv civil, titularul poate să cheme în judecată persoana răspunzătoare de nesocotirea dreptului respectiv, în vederea restabilirii acestuia. De regulă, mijlocul juridic de ocrotire a drepturilor subiective îl reprezintă procesul civil, care este reglementat, în principal, de Codul de procedură civilă. De reținut că, în cadrul procesului civil, dreptul subiectiv civil poate să fie valorificat nu numai pe cale de acțiune (respectiv prin cererea de chemare în judecată, ce declanșează procesul și solicită chiar protecția juridică a dreptului subiectiv respectiv), ci și pe cale de excepție (de apărare), situație în care titularul unui drept subiectiv civil este chemat în judecată de o persoană care formulează împotriva acestuia o anumită pretenție, iar acesta se apără împotriva pretenției respective, invocând tocmai existența dreptului subiectiv.

Instanța competentă, învestită cu soluționarea pricinii civile, va da o hotărâre judecătorească care, după ce rămâne definitivă (trecând în puterea lucrului judecat), va putea fi pusă în executare silită, ajungându-se, astfel, la restabilirea dreptului subiectiv civil nesocotit.

---

materia succesiunilor (legală și testamentară) și cea a contractelor civile (vinderea, schimbul, locațiunea, societatea, mandatul, comodatul, împrumutul, depozitul, jocul și prinsoarea, rendita viageră).

[1] A se vedea, pentru drepturile civile consacrate în Pact, **Gh. Beleiu**, *Drepturile civile ale omului în România*, în Revista română de drept nr. 10/1985, p. 3-12.

[2] Pentru dezvoltări, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drepturile civile ale omului reglementate de Constituția României din 8 decembrie 1991*, în Dreptul nr. 10/1992, p. 3 și urm.

[3] *Supra*, nr. 6 d.

[4] Pentru conținutul acestor articole, vezi titlul I, cap. I, 6, c.

În ocrotirea drepturilor subiective civile mai trebuie avut în seamă și *cadrul legal special* stabilit de către:

- Cap. III din Decretul nr. 31/1954 - "Ocrotirea drepturilor personale nepatrimoniale"[1];
- Legea nr. 554/2005 privind contenciosul administrativ[2].

Desigur, în ocrotirea drepturilor subiective civile trebuie să avem în vedere și alte acte normative, care ar consacra un anumit drept subiectiv civil și ar prevedea și particularitățile protecției sale juridice[3].

46. PRINCIPIILE EXERCITĂRII DREPTURILOR SUBIECTIVE CIVILE

Dreptul subiectiv civil - care este o *posibilitate juridică* - nu trebuie confundat cu exercitarea (ori exercițiul) lui - care este *posibilitatea materializată.*

În dreptul civil, principiul este acela că exercitarea unui drept subiectiv civil *nu este obligatorie,* fiind lăsată la latitudinea titularului[4].

---

[1] Cap. III reunește art. 54-56. Potrivit art. 54: "Persoana care a suferit o atingere în dreptul său la nume ori la pseudonim, la denumire, la onoare, la reputație, la dreptul personal nepatrimonial de autor al unei opere științifice, artistice ori literare, de inventator sau în orice alt drept personal nepatrimonial, va putea cere instanței judecătorești încetarea săvârșirii faptei care aduce atingere drepturilor mai sus arătate. Totodată, cel care a suferit o atingere a unor asemenea drepturi va putea cere instanței să oblige pe autorul faptei săvârșite fără drept să îndeplinească orice măsură socotită necesară de către instanță, spre a ajunge la restabilirea dreptului atins". Art. 55 prevede că "Dacă autorul faptei săvârșite fără drept nu îndeplinește, în termenul stabilit prin hotărâre, faptele destinate să restabilească dreptul atins, instanța judecătorească va putea să-l oblige la plată, în folosul statului, a unei amenzi pe fiecare zi de întârziere, socotită de la data expirării termenului de mai sus. Această amendă poate fi pronunțată și prin hotărârea dată asupra cererii făcută potrivit art. 54". În fine, art. 56 dispune: "Drepturile personale nepatrimoniale sunt ocrotite și după moarte, în măsura stabilită de lege sau de regulile de conviețuire...".

[2] Potrivit art. 1 din Legea nr. 554/2005: (1) „Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său, ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată. Interesul legitim poate fi atât privat cât și public.

(2) Se poate adresa instanței de contencios administrativ și persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept."

[3] În acest sens, poate fi menționată Legea presei nr. 3/1974, neabrogată expres, încă, dar care, în practică, nu se aplică; va trebui, însă, luată în considerare legea care-i va lua locul; de asemenea, o protecție specială este prevăzută de Legea nr. 18/1991 (art. 12).

[4] În dreptul procesual civil, acest principiu din dreptul material, substanțial se cheamă "principiul disponibilității"; a se vedea, pentru dezvoltări, **I. Stoenescu, S. Zilberstein,** *Drept procesual civil, Teoria generală,* E.D.P., 1983, p. 125-130; **V.M. Ciobanu,** *Drept procesual civil,* vol. I, 1986, p. 46-50.

Dreptul subiectiv civil înseamnă, după cum am arătat, cu ocazia definirii lui, nu numai posibilitatea unei conduite, ci și *măsura* acelei conduite. Tocmai această "măsură" cere să precizăm principiile care trebuie observate de către titularul unui drept subiectiv, cu ocazia exercitării dreptului său.

Aceste principii sunt următoarele:

- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat *numai potrivit cu scopul lui economic și social;* este principiul instituit, expres, de art. 3 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954[1];
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat cu *respectarea legii și moralei;* este principiul ce rezultă din mai multe norme de drept civil, cum este cea a art. 5 din Codul civil[2];
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat *cu bună-credință;* deși art. 970 alin. 1 din Codul civil prevede: "Convențiile trebuie executate cu bună-credință", deci cu referire expresă la "executarea convențiilor", trebuie admis că suntem în prezența unei dispoziții legale, cu valoare *de principiu,* astfel că se aplică și exercitării drepturilor subiective civile, în general; acest principiu a fost ridicat la rangul de principiu constituțional (art. 57);
- dreptul subiectiv civil trebuie exercitat *în limitele sale* (materiale ori juridice; spre exemplu, proprietarul unui teren trebuie să respecte hotarul, linia vecinătății, iar împrumutătorul nu poate cere de la împrumutat decât ceea ce datorează).

În concluzie, se poate afirma că, dacă un drept subiectiv civil este exercitat cu respectarea principiilor sus-enunțate, își va dovedi exactitatea adagiul *qui suo jure utitur, nemini laedit* (cine-și exercită dreptul său, nu vatămă pe altcineva).

47. ABUZUL DE DREPT

În dreptul civil, prin *abuz de drept* înțelegem *exercitarea unui drept subiectiv civil cu încălcarea principiilor exercitării sale*[3].

---

[1] Textul dispune: "Ele (drepturile civile - n.n.) pot fi exercitate numai potrivit cu scopul lor economic și social".

[2] Art. 5 dispune "Nu se poate deroga prin convenții sau dispoziții particulare (adică acte juridice unilaterale - n.n.), la legile care interesează ordinea publică și bunele moravuri".

[3] Sub titlul *"Criteriile definirii abuzului de drept"*, **I. Deleanu** prezintă "teoria subiectivă" și "teoria obiectivă", formulate pentru definirea abuzului de drept, precum și "conjuncția criteriului obiectiv cu cel subiectiv", fără a formula o definiție a abuzului de drept; totuși, autorul precizează: "Ce se întâmplă însă atunci când un drept subiectiv este exercitat potrivnic scopului său, economic și social? Abaterea dreptului de la rațiunea sa intrinsecă, exprimată în scopul pentru care el a fost recunoscut și garantat, ori, altfel spus, "întrebuințarea" dreptului în cu totul alte scopuri decât cele avute în vedere prin norma juridică ce-i stă la bază - scopuri considerate ca incompatibile cu interesul obștesc și exigențele normelor de conviețuire socială - semnifică nu uzul, ci abuzul de drept, trecerea exercițiului dreptului de la normal la anormal, scoaterea lui de sub protecția juridică și

În alţi termeni, exercitarea dreptului subiectiv civil: 1) prin nesocotirea scopului economic şi social pentru care a fost recunoscut; 2) cu nesocotirea legii şi moralei; 3) cu rea-credinţă; 4) cu depăşirea limitelor sale echivalează cu exercitarea abuzivă a dreptului subiectiv civil.

Modul obişnuit de sancţionare a abuzului de drept îl constituie *refuzul concursului forţei de constrângere a statului*, în sensul că organul de jurisdicţie, constatând că este în prezenţa exercitării abuzive a unui drept subiectiv civil, nu va admite cererea reclamantului, aşa cum a fost formulată, iar dacă exerciţiul abuziv provine de la pârât, în apărarea sa, va înlătura o astfel de apărare.

Prin urmare, nu orice abuz de drept civil atrage *răspunderea autorului exerciţiului abuziv*[1].

Neîndoielnic, atunci când abuzul de drept se concretizează într-o faptă ilicită cauzatoare de prejudiciu (material ori moral), va interveni şi răspunderea faţă de cel vătămat într-un drept al său.

Deci, *reprimarea abuzului de drept*, în domeniul dreptului civil, se realizează fie pe calea pasivă a refuzului "ocrotirii" unui drept exercitat abuziv, fie pe calea ofensivă, a unei acţiuni în răspundere civilă, formulată de persoana vătămată printr-o faptă ce conţine exerciţiul abuziv al dreptului.

---

expunerea sa sancţionării. Este fenomenul desemnat prin conceptul "*abuz de drept*" (*Drepturile subiective şi abuzul de drept*, citată, *supra*, p. 50-51).

[1] În opinia lui **I. Deleanu**, condiţiile abuzului de drept şi ale răspunderii pe care o angajează sunt: a) existenţa unui drept subiectiv; b) săvârşirea unei fapte ilicite prin exercitarea sau prin neexercitarea dreptului subiectiv; c) prejudiciul patrimonial sau moral; d) raportul de cauzalitate; e) vinovăţia (greşeala) - *op.cit.*, p. 77-78. Cu privire la problema abuzului de drept, în exerciţiul drepturilor civile a se vedea şi **P. Cosmovici**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, Partea generală, 1989, p. 250-261; **G. Boroi**, *op.cit.*, 2002, p. 65-66. Pentru practica judiciară în materia abuzului de drept, a se vedea trimiterile făcute, în 1987, în *Drept civil. Teoria generală*, p. 106, nota 32; pentru jurisprudenţa mai recentă, a se vedea, spre exemplu, dec.nr. 1441/1992 a S.civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 7/1993, p. 91-92; dec.civ. nr. 109/19992 a T.Jud. Constanţa, în Dreptul nr. 5/1992, p. 88-90.

SECŢIUNEA a II-a

OBLIGAŢIA CIVILĂ

§ 1 Noţiune

48. DEFINIŢIA OBLIGAŢIEI CIVILE

După cum am arătat, latura pasivă a conţinutului raportului juridic civil este formată din obligaţiile civile pe care le are subiectul pasiv.

Legea civilă nu defineşte, cu caracter general, obligaţia civilă, dar stabileşte, în numeroase cazuri, "obligaţiile debitorului".

În doctrină, însă, s-au formulat mai multe definiţii pentru obligaţia civilă care, în esenţă, cuprind aceleaşi elemente, existând diferenţe de formulări[1].

Definim obligaţia civilă ca fiind *îndatorirea subiectului pasiv al raportului juridic civil de a avea o anume conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, conduită care poate consta în a da, a face ori a nu face ceva şi care, la nevoie, poate fi impusă prin forţa coercitivă a statului.*

Se pot reţine, ca elemente definitorii ale obligaţiei civile, următoarele:

- obligaţia civilă înseamnă, întotdeauna, *o îndatorire* a subiectului pasiv (iar nu o posibilitate) de a avea o conduită corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ;
- îndatorirea poate consta în *a da, a face* ori *a nu face ceva;*
- în caz de neconformare de bunăvoie, îndatorirea poate fi impusă subiectului pasiv prin forţa de constrângere a statului.

49. TERMINOLOGIE

Expresia "obligaţie civilă" ori termenul "obligaţie" se foloseşte cu trei *sensuri:*

1. Obligaţie civilă = îndatorirea subiectului pasiv de a da, a face ori a nu face ceva; este sensul folosit în definiţia de mai sus;

2. Obligaţie civilă = raport obligaţional, adică raport civil, în care subiectul activ - creditorul - poate pretinde subiectului pasiv - debitorul - să dea, să facă ori să nu facă ceva[1];

---

[1] Astfel, **T. Pop** (în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*, 1989, p. 71) arată: "Obligaţia civilă poate fi definită ca fiind îndatorirea subiectului pasiv al raportului juridic de a avea o anumită conduită, pretinsă de subiectul activ, adică de *a da, de a face* sau *a nu face ceva*, conduită care poate fi impusă, în caz de necesitate, prin forţa coercitivă a statului".

3. Obligație = înscris constatator al unei creanțe (cum este "obligațiunea CEC").

§ 2 Clasificarea obligațiilor civile

50. CRITERIILE DE CLASIFICARE ŞI CATEGORIILE DE OBLIGAŢII CIVILE ÎN FUNCŢIE DE ACESTE CRITERII

În funcție de obiectul lor, se fac trei subclasificări ale obligațiilor civile:

- obligația *de a da*, obligația *de a face* și obligația de *a nu face ceva (aut dare, aut facere, aut non facere)*;
- obligație *pozitivă* și obligație *negativă*;
- obligația *de rezultat* (determinată) și obligația *de diligență* (de mijloace).

După opozabilitatea lor, obligațiile civile se împart în: 1) obișnuite (opozabile numai "între părți"); 2) *opozabile și terților (scriptae in rem)*; *3) reale (propter rem)*.

În funcție de sancțiunea ce asigură respectarea obligațiilor civile, se disting: obligația civilă *perfectă* și obligația civilă *imperfectă* (numită și *naturală*). [1]

51. OBLIGAŢIILE DE A DA, A FACE ŞI A NU FACE

În dreptul civil, obligația de *a da*, este îndatorirea de *a constitui sau a transmite un drept real*. Obligația vânzătorului de a transmite dreptul de proprietate asupra lucrului vândut în patrimoniul cumpărătorului este o obligație de "a da". Tot obligație de "a da" este și îndatorirea pe care și-o asumă împrumutatul de a constitui un drept de ipotecă, în favoarea împrumutătorului, pentru a-i garanta creanța.

Obligația *de a face* este îndatorirea *de a executa o lucrare, a presta un serviciu* ori *de a preda un lucru*. Bunăoară, sunt obligații de a face: 1) cea a vânzătorului de a preda lucrul vândut cumpărătorului; 2) cea de a presta întreținerea creditorului, în virtutea contractului de vânzare cu clauză de întreținere; 3) restituirea de către depozitar a lucrului aflat în depozit; 4) punerea lucrului închiriat de către locator la dispoziția locatarului.

Obligația de *a nu face ceva* are conținut diferit, după cum este corelativă unui drept absolut ori unui drept relativ (cum e cel de creanță).

[1] Acesta este sensul provenit din definiția romană (a lui Justinian) dată obligației: *"Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei, secundum nostrae civitatis iura"*. Pentru dezvoltarea istorică a noțiunii de "obligație", a se vedea I. Albu, *Drept civil. Introducerea în studiul obligațiilor*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 14-30. A se vedea și C. Stătescu, în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, 1981, p. 12.

A nu face, ca obligație *corelativă unui drept absolut*, înseamnă îndatorirea generală de a nu se face nimic de natură a aduce atingere acelui drept.

A nu face, ca obligație *corelativă unui drept relativ*, înseamnă *a nu face ceva ce ar fi putut face, dacă debitorul nu s-ar fi obligat la abținere*. Spre exemplu, sunt asemenea obligații: 1) cea pe care și-o asumă autorul unei piese de teatru de a nu ceda dreptul de reprezentare în public, a piesei sale, timp de 5 sau 10 ani de la prima reprezentație, realizată de teatrul căruia i-a transmis dreptul de a fi jucat piesa, către vreun alt teatru; 2) obligația pe care și-o asumă nepoata față de unchi, printr-un contract de donație, de a nu se căsători până la absolvirea liceului ori a facultății.

Clasificarea obligațiilor civile în "a da", "a face" și "a nu face" prezintă importanță juridică în ce privește: a) calificarea actelor juridice (bunăoară, contractul de rentă viageră se deosebește față de contractul de vânzare cu clauză de întreținere prin aceea că primul presupune o obligație "de a da", pe când al doilea dă naștere la o obligație de "a face"); b) posibilitatea aducerii la îndeplinire silită a obligațiilor[1].

De reținut că obligația *de a da* are în toate cazurile numai natură patrimonială, pe când obligațiile *de a face* și *de a nu face* pot avea, după caz, natură patrimonială sau nepatrimonială.

Important este și faptul că potrivit art. 1075 C. civ., (citat mai jos), obligațiile *de a face și de a nu face*, patrimoniale sau nepatrimoniale, în caz de neexecutare în natură, se transformă în despăgubiri. De aici rezultă că în acest mod obligațiile nepatrimoniale devin patrimoniale.

52. OBLIGAŢII CIVILE POZITIVE ŞI NEGATIVE

Sunt *pozitive* obligațiile de "a da" și "a face".

Este *negativă* obligația de "a nu face ceva".

Această clasificare prezintă utilitate practică în ce privește *punerea în întârziere a debitorului*. În principiu, încălcarea unei obligații de "a nu face" îl

[1] Potrivit art. 1074 C.civ.: "Obligația de a da cuprinde pe aceea de a preda lucrul și de a-l conserva până la predare.

Lucrul este în rizico - pericolul creditorului, afară numai când debitorul este în întârziere; în acest caz rizico - pericolul este al debitorului".

Art. 1075 C.civ. dispune că "Orice obligație de a face sau de a nu face se schimbă în dezdăunări, în caz de neexecutare din partea debitorului".

Art. 1076 C.civ. prevede: "Creditorul poate cere a se distrui (distruge - n.n.) ceea ce s-a făcut, călcându-se obligația de a nu face și poate cere a fi autorizat a distrui el însuși, cu cheltuiala debitorului, afară de dezdăunări".

În fine, art. 1077 C.civ. dispune: "Nefiind îndeplinită obligația de a face, creditorul poate asemenea să fie autorizat a o aduce el la îndeplinire, cu cheltuiala debitorului".

pune în întârziere pe debitor de drept, pe când, în cazul unei obligații pozitive este necesară o punere formală în întârziere a debitorului[1].

53. OBLIGAȚII DE REZULTAT ȘI OBLIGAȚII DE MIJLOACE

Obligațiile de rezultat (numite și determinate) sunt acelea în care obiectul și scopul urmărite de părți sunt bine precizate, astfel încât debitorul obligându-se ca prin acțiunea sau inacțiunea lui să obțină un anumit rezultat în favoarea creditorului său. Obligația se consideră executată numai dacă rezultatul la care la care s-a obligat debitorul a fost obținut. Întotdeauna obligațiile *de a da și de a nu face* intră în categoria obligațiilor de rezultat. Așa sunt: obligația vânzătorului de a transmite dreptul de proprietate asupra lucrului vândut în patrimoniul cumpărătorului; obligația ce revine autorului unei lucrări literare care a încheiat un contract de publicare cu o anumită editură de a nu încheia, într-o perioadă determinată, un alt asemenea contract, cu o altă editură. Tot obligații de rezultat sunt și marea majoritate a obligațiilor *de a face*, cum sunt: obligația antreprenorului de a preda beneficiarului construcția contractată; obligația vânzătorului de a remite cumpărătorului bunul vândut; obligația cărăușului în transportul de bunuri sau persoane la locul de destinație.[2]

Dacă nu se obține rezultatul dorit, se presupune că debitorul s-a aflat în culpă și este răspunzător de urmările cauzate. În sarcina debitorului operează o prezumție legală de culpă, ce rezultă din neobținerea rezultatului la care s-a obligat.

Obligațiile de mijloace (numite și obligații de prudență și diligență) sunt acelea în care debitorul are îndatorirea de a pune în valoare toate mijloacele de care dispune și să depună toată diligența necesară pentru ca rezultatul dorit să se realizeze, în favoarea creditorului său. Pot fi incluse în această categorie unele obligații de a face, cum sunt: obligația medicului față de pacient de a acționa cu toată prudența și diligența cerute de știința medicală în vederea însănătoșirii acestuia; obligația unei persoane de a pregătii un tânăr în vederea promovării unui examen sau reușite la un concurs. În astfel de situații, dacă nu se realizează

[1] În acest sens, art. 1078 C.civ. dispune: "Dacă obligația consistă în a nu face, debitorul, care a călcat-o, este dator de a da despăgubire pentru simplu fapt al contravenției", iar potrivit art. 1079 Cod civil: "Dacă obligația consistă în a da sau în a face, debitorul se va pune în întârziere prin o notificare ce i se va face prin tribunalul domiciliului său.

Debitorul este de drept în întârziere:

1. în cazurile anume determinate de lege;

2. când s-a contractat expres că debitorul va fi în întârziere la împlinirea termenului, fără a fi necesitatea de notificare;

3. când obligația nu putea fi îndeplinită decât într-un timp determinat, ce debitorul a lăsat să treacă".

[2] A se vedea L. Pop, *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, 2000, p. 20-21; I. Filipescu, A. I. Filipescu, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, 2004, Ed. Universul Juridic, p. 18-19.

rezultatul dorit, nu înseamnează lipsa de diligență din partea debitorului, adică neîndeplinirea obligației însăși, creditorul având obligația să facă dovada culpei debitorului în, îndeplinirea îndatoririlor sale, culpă nemaifiind prezumată.

Această clasificare prezintă utilitatea practică pe teren probatoriu, în ce privește culpa debitorului: se prezumă în cazul obligației de rezultat; trebuie dovedită în cazul obligației de mijloace (în ambele cazuri dacă nu se realizează rezultatul).

54. OBLIGAȚII CIVILE OBIȘNUITE, OPOZABILE ȘI TERȚILOR ȘI OBLIGAȚII REALE

Numim *obișnuită* acea obligație civilă care incumbă debitorului față de care s-a născut. Este obligația opozabilă "între părți", ca și dreptul de creanță.

Marea majoritate a obligațiilor civile sunt de acest fel.

Este obligație *opozabilă și terților* (numită și *scriptae in rem)* acea obligație care este strâns legată de un bun, astfel încât creditorul nu-și mai poate realiza dreptul său decât cu concursul titularului actual al dreptului real asupra acelui bun, care este ținut, *și el,* de îndeplinirea unei obligații născute anterior, fără participarea sa.

Este o astfel de obligație cea a cumpărătorului unui bun ce formează obiectul unui contract de locațiune, potrivit art. 1441 Cod civil: "Dacă locatarul vinde lucrul închiriat..., *cumpărătorul este dator să respecte locațiunea* făcută înainte de vânzare, întrucât a fost făcută printr-un act autentic sau prin act privat, dar cu dată certă, afară numai când desființarea ei din cauza vânzării s-ar fi prevăzut în însuși contractul de locațiune" (s.n.).

Este obligație *reală* (numită și *propter rem)* îndatorirea ce revine, potrivit legii, deținătorului unui bun, în considerarea importanței deosebite a unui astfel de bun pentru societate. Sunt asemenea obligații: obligația deținătorilor de terenuri agricole de a conserva calitățile solului, de a folosi rațional terenurile și de a efectua anumite îmbunătățiri funciare (Legea nr. 18/1991 republicată și cu modificările și completările ulterioare; obligația deținătorilor de păduri de a menține în stare bună de sănătate și de a executa la timp lucrările de igienă, precum și cele de protecție, cu sprijinul tehnic al Regiei Naționale a Pădurilor (art. 69 din Codul silvic).

55. OBLIGAȚII CIVILE PERFECTE ȘI IMPERFECTE

Marea majoritate a obligațiilor civile este formată din obligațiile perfecte.

Este *perfectă* acea obligație civilă a cărei executare este asigurată în caz de neexecutare de către debitor, printr-o acțiune în justiție și obținerea unui titlu executoriu ce poate fi pus în executare silită (prin executorul judecătoresc, ca regulă).

Este *imperfectă* (numită şi *naturală)* acea obligaţie - tot juridică - a cărei executare nu se poate obţine pe cale silită, dar o dată executată de bunăvoie de către debitor, nu este permisă restituirea ei.

Potrivit art. 1092 Cod civil: "Orice plată presupune o datorie; ceea ce s-a plătit fără să fie debit este supus repetiţiunii.

Repetiţiunea nu este admisă în privinţa obligaţiilor naturale, care au fost achitate de bună voie" (s.n.).

Art. 20 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 - care consacră un alt caz de obligaţie naturală - prevede: "Debitorul care a executat obligaţia după ce dreptul la acţiune al creditorului s-a prescris, nu are dreptul să ceară înapoierea prestaţiei, chiar dacă la data executării nu ştia că termenul prescripţiei era împlinit".

După cum se poate observa, sancţiunea juridică a obligaţiei naturale nu o constituie calea ofensivă a acţiunii, ci aceea pasivă a excepţiunii[1].

[1] În cadrul teoriei generale a obligaţiilor civile, o clasificare importantă se face în funcţie de *criteriul izvoarelor* obligaţiilor civile; pentru acest aspect, a se vedea, spre exemplu, **C. Stătescu,** în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor,* p. 15 şi 26-29; o altă clasificare este aceea în "obligaţii pecuniare" şi "obligaţii de altă natură"; în acest sens, a se vedea **I. Albu,** *Drept civil. Introducere în studiul obligaţiilor,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984, p. 111-120; **L. Pop,** *op.cit.,* vol. I, p. 20-21; *idem, op.cit.,* 2000, p. 18-24.

CAPITOLUL IV

OBIECTUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

SECŢIUNEA I

GENERALITĂŢI PRIVIND OBIECTUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Definiţia obiectului raportului juridic civil

56. DEFINIŢII FORMULATE ÎN DOCTRINĂ

Problema obiectului raportului juridic civil a format obiect de controversă în literatura de specialitate. Cum e firesc, definiţia acestui element al raportului juridic este diferită la susţinătorii unor opinii diferite cu privire la obiectul raportului juridic civil.

Întrucât controversa la care ne referim prezintă mai mult un interes teoretic nu o vom evoca aici[1], mulţumindu-ne cu înfăţişarea soluţiei dominante.

Într-o formulare din 1967, "obiectul raportului juridic nu poate consta decât în acţiunea sau abţinerea pe care subiectul activ (titularul dreptului) o poate pretinde subiectului pasiv (celui ţinut la obligaţie), iar aceasta fără a deosebi după cum în conţinutul raportului juridic civil intră un drept real sau un drept de creanţă"[2].

În Tratatul de drept civil, din 1989, se arată: "Prin obiect al raportului juridic civil se înţelege acţiunea sau abstenţiunea la care este îndrituit subiectul activ şi de care este ţinut subiectul pasiv, în alţi termeni conduita subiectelor acestui raport"[3].

[1] Pentru expunerea, mai recentă, a opiniilor formulate, a se vedea **T. Pop,** în *Tratat de drept civil,* vol. I, Partea generală, 1989, p. 77-78.

[2] **A. Ionaşcu,** în *Tratat de drept civil,* vol.I, *Partea generală,* 1967, p. 208.

[3] **T. Pop,** în *op.cit.,* p. 77.

57. DEFINIȚIA PE CARE O REȚINEM

După cum am precizat și cu alt prilej[1], prin obiect al raportului juridic civil înțelegem *acțiunea la care este îndrituit subiectul activ și cea de care este ținut subiectul pasiv*. Deci, întotdeauna, obiectul raportului juridic civil este format din *conduita părților*.

§ 2 Corelații

58. CORELAȚIA DINTRE OBIECTUL ȘI CONȚINUTUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL

Deși în strânsă legătură, obiectul și conținutul raportului juridic civil nu se confundă. Suntem în prezența a *două elemente* ale raportului juridic civil.

Interdependența dintre aceste două elemente poate fi evidențiată astfel: când conținutul unui raport juridic civil este complex (adică format dintr-o pluralitate de drepturi subiective și obligații ale părților), tot complex va fi și obiectul său (fiind format din mai multe acțiuni ori abstențiuni la care părțile sunt îndrituite ori de care sunt ținute).

59. CORELAȚIA DINTRE OBIECTUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL ȘI NOȚIUNEA DE "BUNURI"

În raporturile patrimoniale, conduita părților se referă, adesea, la lucrurile din lumea exterioară, numite și *bunuri*. Acestea nu pot fi incluse în structura raportului juridic civil, dată fiind natura *socială* a acestui raport. Totuși, pentru ușurința exprimării - adică *brevitatis causa* - se folosește și exprimarea că "obiectul raportului juridic civil îl formează un bun ori niște bunuri". "Bunul", deci, este luat în considerare ca *obiect derivat* al raportului juridic civil.

[1] **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 107.

SECȚIUNEA a II-a

BUNURILE

§ 1 Noțiune

60. DEFINIȚIA "BUNULUI" ÎN DREPTUL CIVIL

În legislația civilă nu găsim o definiție a "bunului", deși sunt numeroase textele ce folosesc cuvântul "bun" ori cel de "lucru".

Bunăoară, art. 480 C.civ., dispune: "Proprietatea este dreptul ce are cineva de a se bucura și dispune de *un lucru* în mod exclusiv și absolut, însă în limitele determinate de lege", iar art. 936 prevede că "Numai *lucrurile* ce sunt în comerț (în circuitul civil) pot fi obiectul unui contract" (s.n.).

În linii generale, doctrina definește în același mod bunuri ori lucruri.

Față de cele de mai sus, vom spune că *prin bun se înțelege o valoare economică ce este utilă pentru satisfacerea nevoii materiale ori spirituale a omului și este susceptibilă de apropriere sub forma dreptului patrimonial.*

Deci, pentru a fi în prezența unui *bun* în sensul dreptului civil este necesar să fie întrunite, cumulativ, condițiile:

- valoarea economică trebuie să fie aptă a satisface o trebuință de ordin material ori spiritual a omului;
- să fie susceptibilă de apropriațiune (însușire) sub forma drepturilor patrimoniale.

Aerul, spre exemplu, deși este absolut necesar existenței biologice a omului, nu este un "bun" în sensul dreptului civil, deoarece nimeni nu se poate face stăpân pe aer.

61. TERMINOLOGIE

În practică, doctrină și chiar legislație, termenul "bunuri" este folosit în două sensuri ori accepțiuni.

Stricto sensu, prin "bun" se desemnează sensul definit mai sus; în acest sens poate fi folosit foarte bine și termenul "lucru".

Lato sensu, prin "bun" se desemnează atât lucrul, cât și dreptul patrimonial care are ca obiect acest lucru[1].

[1] Sensul larg al termenului "bunuri" va fi folosit, în mod deosebit, în două clasificări ale bunurilor: 1) bunuri mobile și bunuri imobile și 2) bunuri corporale și bunuri incorporale, de care ne vom ocupa în secțiunea următoare.

62. CORELAŢIA DINTRE NOŢIUNILE "BUNURI" ŞI "PATRIMONIU"

O altă noţiune, des folosită în dreptul civil şi în strânsă legătură cu cea de "bunuri" este aceea de *patrimoniu*.

Prin patrimoniu se înţelege *totalitatea drepturilor şi obligaţiilor patrimoniale care aparţin unei persoane fizice ori juridice.*

După cum se poate observa, între *bun şi patrimoniu* există corelaţia de tipul: *parte-întreg.*

Deci, bunul poate fi privit atât individual - *ut singuli* -, cât şi ca element activ al patrimoniului.

Rezultă, din cele de mai sus, că termenii "bunuri" şi "patrimoniu" au în dreptul civil un sens tehnic-juridic, iar nu cel din vorbirea obişnuită (când se desemnează şi valori spirituale prin aceşti termeni). Pentru dreptul civil, expresia "bun patrimonial" constituie pleonasm.

§ 2 Clasificarea bunurilor

63. CRITERII DE CLASIFICARE ŞI CATEGORII DE BUNURI ÎN FUNCŢIE DE ACESTE CRITERII

Clasificările mai importante ale bunurilor în dreptul civil român actual sunt următoarele:

1. În funcţie de natura lor şi de calificarea dată de lege, bunurile se împart în *mobile* şi *imobile* (numite *mişcătoare* şi *nemişcătoare);*

2. După regimul circulaţiei lor juridice, distingem între *bunuri care se află în circuitul civil* şi *bunuri scoase din circuitul civil;*

3. După modul în care sunt determinate, deosebim între bunuri individual determinate (*res certa)* şi bunuri determinate generic (*res genera);*

4. După cum pot fi sau nu înlocuite în executarea unei obligaţii civile, deosebim între bunuri *fungibile* şi bunuri *nefungibile;*

5. După cum folosirea lor implică ori nu consumarea ori înstrăinarea lor, distingem între bunurile *consumptibile* şi *neconsumptibile;*

6. După cum sunt sau nu producătoare de fructe, bunurile se împart în *frugifere* şi *nefrugifere;*

7. După cum pot fi ori nu împărţite fără să-şi schimbe destinaţia lor, bunurile se împart în *divizibile* şi *indivizibile;*

8. După corelaţia dintre ele, împărţim bunurile în *principale* şi *accesorii;*

9. După modul lor de percepere, bunurile se împart în *corporale* şi *incorporale;*

10. După cum sunt sau nu supuse urmăririi şi executării silite pentru plata datoriilor, deosebim între bunuri *sesizabile* şi bunuri *insesizabile*[1].

64. BUNURI MOBILE ŞI BUNURI IMOBILE

În dreptul nostru civil, există *trei categorii* atât de bunuri mobile cât şi de bunuri imobile.

a. *Categoriile de bunuri mobile* sunt următoarele:

1. *mobile prin natura lor;* în definirea legală conţinută de art. 473 C.civ.: *"Sunt mobile prin natura lor, corpurile care se pot transporta de la un loc la altul,* atât cele care se mişcă de sine precum sunt animalele, precum şi cele care nu se pot strămuta din loc decât prin o putere străină, precum sunt lucrurile neînsufleţite" (s.n.).

2. *mobile prin determinarea legii;* acestea sunt precizate de art. 474 C.civ., astfel: *"Sunt mobile prin determinarea legii, obligaţiile şi acţiunile care au ca obiect sume exigibile sau efecte mobiliare* (adică bunuri mobile prin natura lor - n.n.), *acţiunile sau interesele* în companii de finanţe, de comerţ sau de industrie, chiar şi când capitalul acestor companii constă în imobile[2].

Aceste acţiuni sau interese se socot ca mobile numai în privinţa fiecăruia din asociaţi şi pe cât timp ţine asociaţia.

Sunt asemenea mobile prin determinarea legii, *"veniturile perpetue sau pe viaţă* asupra statului sau asupra particularilor" (s.n.).

3. *mobile prin anticipaţie;* Codul civil nu prevede această categorie de mobile; în doctrină, însă, se admite că mobilele prin anticipaţie sunt *acele*

---

[1] În literatura de specialitate, anterior revoluţiei din decembrie 1989 s-au făcut şi alte clasificări ale bunurilor. Întrucât fie şi-au diminuat importanţa practică, fie a dispărut, parţial, suportul lor legislativ, nu vom face, aici decât să le evocăm fără a intra în amănunte.

Astfel, în funcţie de destinaţia lor concretă, bunurile se împart în *mijloace de producţie* (cele ce servesc la producerea altor bunuri) şi *bunuri de consumăţie individuală* (care servesc la satisfacerea unor nevoi neproductive).

Reflexul juridic al unei împărţiri a bunurilor în economia politică, după rolul lor în procesul de producţie, este cel al distincţiei în: *mijloace fixe* (mijloacele de muncă), *mijloace circulante* (obiectul muncii), *produsele* (rezultatul unirii forţei de muncă şi obiectul muncii) şi *fondurile băneşti.*

Această clasificare este conţinută şi în unele acte normative de după Revoluţie, cum ar fi spre exemplu: Legea privind finanţele publice nr. 72/1996 (M. Of. nr. 152/1996), cu modificările ulterioare.

Apoi, după calitatea titularului drepturilor asupra bunurilor, se deosebeau următoarele categorii de bunuri: bunuri proprietate de stat (ale întregului popor); bunuri proprietate cooperatistă şi obştească, bunuri proprietate personală şi bunuri proprietate individuală sau particulară.

După apartenenţa lor, bunurile soţilor se împart în bunuri proprii şi bunuri comune.

Pentru aceste aspecte, a se vedea: **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Teoria generală,* 1987, p. 112-113 şi 126-127: **T. Pop,** *în Tratat de drept civil,* vol. I, 1989, p. 83-84.

[2] Cu privire la acţiunile în societăţile comerciale, a se vedea Legea nr. 31/1990, art. 91-109.

bunuri care, prin natura lor, sunt imobile, dar pe care părţile unui act juridic le consideră ca mobile în considerarea a ceea ce vor deveni. În mod asemănător, sunt definite aceste bunuri de către Ordonanţa Guvernului nr. 69/1997 privind bursele de mărfuri (M. Of. nr. 227/1997), care precizează că bunurile mobile prin anticipaţie sunt "bunuri care prin natură sunt imobile, dar părţile contractante le consideră ca fiind mobile, cum sunt recoltele viitoare" (art. 3 lit.f); sunt, aşadar, asemenea bunuri fructele şi recoltele neculese încă, dar înstrăinate prin act juridic, cu anticipaţie[1].

b. Categoriile de bunuri imobile sunt următoarele[2]:

1. *imobile prin natura lor:* această categorie de imobile este precizată în art. 462, 463, 464 şi 465 alin. 1 din Codul civil; Art. 463 prevede că *"Fondurile de pământ şi clădirile sunt imobile prin natura lor"*; potrivit art. 464: *"Morile de vânt, sau de apă, aşezate pe stâlpi, sunt imobile prin natura lor"*; alin. 1 al art. 465 prevede: *"Recoltele care încă se ţin de rădăcini, şi fructele de pe arbori, neculese încă, sunt asemenea imobile"* (s.n.);

2. *imobile prin obiectul la care se aplică:* potrivit art. 471 C.civ. "Sunt imobile prin obiectul la care se aplică: *uzufructul lucrurilor imobile, servituţile, acţiunile care tind a revendica un imobil"* (s.n.).

3. *imobile prin destinaţie;* acestea sunt enumerate în art. 468-470 din Codul civil; astfel, art. 468 prevede: *"Obiectele ce proprietarul unui fond a pus pe el pentru serviciul şi exploatarea acestui fond sunt imobile prin destinaţie.*

Astfel sunt imobile prin destinaţie, când ele s-au pus de proprietar pentru serviciul şi exploatarea fondului:

- animalele afectate la cultură;
- instrumentele arătoare;
- seminţele date arendaşilor sau colonilor parţiari (dijmaşi);
- porumbii din porumbărie;
- lapinii (iepuri de casă) ţinuţi pe lângă casă;
- stupii cu roi;
- peştele din iaz (heleşteie);
- teascurile, căldările, alambicurile, căzile şi vasele;
- instrumentele necesare pentru exploatarea fierăriilor, fabricilor de hârtie şi altor uzine;
- paiele şi gunoaiele[3].

Mai sunt imobile prin destinaţie *toate efectele mobiliare (lucruri mobiliare) ce proprietarul a aşezat către fond în perpetuu;* art. 469 prevede că "Proprietarul se presupune că a aşezat către fond în perpetuu efecte mobiliare, când

---

[1] Nu sunt mobile "prin anticipaţie", ci "prin natura lor", cele la care se referă art. 465 alin. 2 C.civ.: "Îndată ce recoltele se vor tăia şi fructele se vor culege, sunt mobile" şi art. 466: "Arborii ce se taie devin mobile".

[2] Potrivit art. 462 C.civ.: "Bunurile sunt imobile sau prin natura lor, sau prin destinaţia lor, sau prin obiectul la care ele se aplică".

[3] Desigur, textul trebuie "citit" în raport cu realităţile prezente.

acestea sunt întărite cu gips, var sau ciment, sau când ele nu se pot scoate fără a se strica sau deteriora partea fondului către care sunt aşezate.

Oglinzile unui apartament se presupun aşezate în perpetuu, când parchetul pe care ele stau este una cu boaseria (lemnăria care îmbracă pereţii interiori ai unei încăperi) camerei.

Aceasta se aplică şi la tablouri şi alte ornamente.

Statuile sunt imobile când ele sunt aşezate înadins, chiar când ele s-ar putea scoate fără fractură sau deteriorare"; în fine, potrivit art. 470: "Urloaiele sau ţevile ce servesc pentru conducerea apelor la un fond de pământ, sau la vreo casă, sunt imobile şi fac parte din proprietăţile la care servesc" (s.n.).

După cum se poate observa, din redactarea textelor, pentru a fi în prezenţa "imobilului prin destinaţie" este nevoie, pe de o parte, să existe un raport de accesorietate (adică de afectare), fizică sau voliţională (intelectuală), între bunul mobil şi cel imobil (prin natura lui), la care serveşte şi, pe de altă parte, ambele bunuri să aibă acelaşi proprietar.

c. *Importanţa juridică a clasificării bunurilor în mobile şi imobile* se concretizează în regimul juridic diferit, sub diferite aspecte, dintre care amintim:

- *în ce priveşte efectele posesiei:* dacă pentru imobile posesia poate conduce la uzucapiune (prescripţie achizitivă), pentru mobile posesia de bună-credinţă valorează proprietate (art. 1909 C.civ.);
- *în ce priveşte drepturile reale accesorii:* ipoteca are ca obiect un imobil, pe când gajul (amanetul) şi garanţia reală imobiliară pot privi numai un bun mobil (Titlul VI al Legii nr. 99/1999);
- publicitatea înstrăinărilor se aplică, de regulă, în materia bunurilor imobile;
- înstrăinarea anumitor bunuri imobile este supusă, uneori, unor cerinţe mai riguroase;
- pentru bunurile comune ale soţilor, înstrăinarea sau grevarea unui imobil nu poate fi realizată de către unul dintre soţi decât cu consimţământul expres al celuilalt soţ, pe când înstrăinarea unui bun mobil poate fi făcută de către unul din soţi, deoarece legea prezumă existenţa consimţământului celuilalt soţ (prezumţia de mandat tacit reciproc);
- executarea silită este supusă unor reguli diferite, după cum se urmăreşte un bun mobil sau imobil;
- *în dreptul internaţional privat:* imobilului i se aplică *lex rei sitae* (legea ţării pe teritoriul căreia e situat), pe când mobilului *lex personalis* (adică legea proprietarului bunului, care este ori *lex patriae* ori *lex domicilii*), după distincţiile prevăzute de Legea nr. 105/1992 (art. 49-65);
- *în ce priveşte competenţa teritorială:* litigiul cu privire la un imobil se judecă de instanţa în raza căreia se află bunul, pe când cu privire la un mobil este competentă instanţa domiciliului pârâtului, ca regulă (*actor sequitur forum rei*);

- *în ce priveşte prescripţia extinctivă*[1].

65. BUNURI AFLATE ÎN CIRCUITUL CIVIL ŞI BUNURI SCOASE DIN CIRCUITUL CIVIL

Sunt bunuri în *circuitul civil* acele bunuri care pot face obiectul actelor juridice; în alţi termeni, bunurile care pot fi dobândite ori înstrăinate prin act juridic fac parte din bunurile ce se află în circuitul civil.

De reţinut că regula o formează aceste bunuri; deci, legea trebuie să prevadă, expres, excepţiile. Este sensul pe care îl are, spre exemplu, art. 963 C.civ.: "Numai lucrurile ce sunt în comerţ (în circuitul civil) pot fi obiectul unui contract".

Din această categorie de bunuri fac parte două subdiviziuni:

- *bunuri care pot circula liber,* neîngrădit;
- *bunuri care pot fi dobândite, deţinute ori înstrăinate condiţional,* adică în condiţii restrictive, cum sunt: a) armele de foc şi muniţiile, supuse Legii nr. 295/2004 privind regimul armelor şi al muniţiilor (M.Of. nr. 583/2004); b) materiile explozive, supuse Legii nr. 126/1995 (M. Of. nr. 298/1995); c) produsele şi substanţele stupefiante supuse Legii nr. 73/1969 şi Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri; d) deşeurile toxice, supuse Legii nr. 137/1993 a protecţiei mediului (M. Of. nr. 304/1995); e) metalele şi pietrele preţioase şi semipreţioase, supuse O.G. nr. 190/2000 privind regimul metalelor preţioase în România (aprobată prin Legea nr. 261/2002).

Sunt *scoase din circuitul civil* acele bunuri care nu pot forma obiectul actului juridic civil: se spune că asemenea bunuri sunt *inalienabile*.

Un asemenea bun este teritoriul României [art. 3 (1) din Constituţie].

O aplicaţie mai recentă a acestei clasificări se găseşte în Legea fondului funciar, nr. 18/1991, republicată. Bunăoară, potrivit art. 5 alin. 2: *"Terenurile care fac parte din domeniul public sunt inalienabile, insesizabile şi imprescriptibile. Ele nu pot fi introduse în circuitul civil* decât dacă, potrivit legii, sunt *dezafectate din domeniul public"*. O dispoziţie asemănătoare este cuprinsă în art. 11 din Legea nr. 213/1998, potrivit cu care "(1) Bunurile din domeniul public sunt *inalienabile, insesizabile* şi *imprescriptibile,* după cum urmează: a) nu pot fi înstrăinate, ele pot fi date numai în administrare, concesionate sau închiriate, în condiţiile legii; b) nu pot fi supuse executării silite şi asupra lor nu se pot constitui garanţii reale; c) nu pot fi dobândite de către alte persoane prin uzucapiune sau prin efectul posesiei de bună-credinţă asupra bunurilor mobile.

[1] E vorba de regimul, diferit, al acţiunii în revendicare, după cum este mobiliară ori imobiliară. Acest aspect va fi prezentat în titlul IV consacrat prescripţiei extinctive. Un aspect mai recent al importanţei clasificării bunurilor în mobile şi imobile este cel conţinut de art. 5 alin. 3 din Legea nr. 15/1990: "Înstrăinarea bunurilor imobile aparţinând regiei autonome sau încheierea de tranzacţii în litigii cu o valoare de peste zece milioane de lei se face cu aprobarea ministerului de resort" - text modificat prin art. 16 din Ordonanţa nr. 15/1993.

(2) Actele juridice încheiate cu încălcarea prevederilor alin. (1) privind regimul juridic al bunurilor din domeniul public sunt lovite de nulitate absolută".

Sunt asemenea bunuri cele prevăzute la art. 136 alin. 3 din Constituţie şi cele prevăzute la punctul I şi II din anexa la Legea nr. 213/1998.

Importanţa juridică a acestei clasificări se manifestă pe planul valabilităţii actelor juridice civile sub aspectul obiectului lor.

66. BUNURI DETERMINATE INDIVIDUAL *(RES CERTA)* ŞI BUNURI DETERMINATE GENERIC *(RES GENERA)*

Sunt *individual determinate* acele bunuri care, potrivit naturii lor sau voinţei exprimate în actul juridic, se individualizează prin însuşiri proprii speciale.

Prin excelenţă, sunt individual determinate acele bunuri ce sunt unicate.

Sunt *determinate generic* acele bunuri care se individualizează prin însuşirile speciei ori categoriei din care fac parte. Individualizarea se face prin cântărire, măsurare, numărare etc.

Această clasificare a bunurilor prezintă *importanţă juridică* în ceea ce priveşte:

- momentul transmiterii dreptului real, în actele translative de drepturi reale; în principiu, când obiectul actului îl formează *res certa,* dreptul real se transmite în momentul realizării acordului de voinţă, chiar dacă nu s-a predat bunul (art. 971 şi 1265 C.civ.)[1], pe când în cazul în care obiectul actului îl constituie *res genera,* dreptul real se transmite în momentul individualizării ori predării (în lipsa unei stipulaţii contrare);
- suportarea riscului contractului: dacă obiectul actului este *res certa,* iar bunul piere fortuit înainte de predarea lui, debitorul este liberat de obligaţia predării; dacă obiectul actului este *res genera,* care piere fortuit înainte de predare, debitorul nu este liberat de obligaţia de predare, el trebuind să procure alte bunuri de gen, căci *genera non pereunt;*
- locul predării bunului: în lipsă de stipulaţie contrară, bunul individual determinat trebuie predat în locul unde se găsea la data contractării (art. 1319 C.civ.) pe când predarea unui bun de gen trebuie făcută la domiciliul debitorului, iar nu al creditorului căci, în principiu, plata este cherabilă iar nu portabilă" (art. 1104 C.civ.)[2].

[1] Potrivit art. 971 C.civ: "În contractele ce au de obiect translaţia proprietăţii, sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimţământului părţilor, şi lucrul rămâne în rizico - pericolul dobânditorului, chiar când nu i s-a făcut tradiţiunea lucrului", iar potrivit art. 1295 C.civ.: "Vinderea este perfectă între părţi şi proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privinţa vânzătorului, îndată ce părţile s-au învoit asupra lucrului şi asupra preţului, deşi lucrul încă nu se va fi predat şi preţul încă nu se va fi numărat" (alin. 1).

[2] Art. 1319 C.civ. prevede: "Predarea trebuie să se facă la locul unde se află lucrul vândut în timpul vânzării, dacă părţile nu s-au învoit altfel". Art. 1104 C.civ. dispune că:

67. BUNURI FUNGIBILE ȘI BUNURI NEFUNGIBILE

Este *fungibil* acel bun care, în executarea unei obligații, poate fi înlocuit cu altul, fără să afecteze valabilitatea plății. O.G. nr. 69/1997 privind bursele de mărfuri definește bunurile fungibile ca fiind "bunuri determinate generic, care pot fi înlocuite unele cu altele în executarea unei obligații contractuale" (art. 3 lit.e).

Este *nefungibil* acel bun care nu poate fi înlocuit cu altul, în executarea unei obligații, astfel că debitorul nu este liberat decât prin predarea bunului datorat.

Caracterul fungibil ori nefungibil al unui bun este dat atât de natura bunului, cât și prin voința părților unui act juridic civil.

Ca regulă, bunurile individual determinate sunt nefungibile, iar cele determinate generic sunt fungibile.

După cum rezultă din chiar definirea lor, împărțirea aceasta a bunurilor are semnificație juridică practică în aprecierea valabilității plății[1].

68. BUNURI CONSUMPTIBILE ȘI BUNURI NECONSUMPTIBILE

Este *consumptibil* acel bun care nu poate fi folosit fără ca prima lui întrebuințare să nu implice consumarea substanței ori înstrăinarea lui.

Este *neconsumptibil* bunul care poate fi folosit repetat, fără ca, prin aceasta, să fie necesară consumarea substanței ori înstrăinarea lui.

Ca bunuri consumptibile sunt de menționat banii, combustibilii, alimentele etc., iar ca bunuri neconsumptibile pot fi indicate construcțiile, terenurile, mașinile.

Această clasificare este utilă în materie de uzufruct și de împrumut.

Când obiectul uzufructului este un bun neconsumptibil, uzufructuarul trebuie să restituie nudului proprietar chiar acel bun, el având obligația conservării substanței lui - *salva substantia rei* - pe când în situația în care e vorba de un bun consumptibil, e vorba de un cvasiuzufruct, la care se referă art. 526 C.civ[2].

"Plata trebuie a se face în locul arătat în convenție. Dacă locul nu este arătat, plata, în privința lucrurilor certe și determinate, se va face în locul în care se găsea obiectul obligației în timpul contractării".

[1] Sunt edificatoare, sub acest aspect, dispozițiile în materie de împrumut. Astfel, după ce în art. 1584 C.civ. se prevede că „Împrumutatul este dator să restituie lucrurile împrumutate în aceeași calitate și cantitate, și în timpul stipulat", art. 1585 C.civ. dispune: "Când este în neposibilitate de a îndeplini datoria prescrisă prin articolul precedent, va plăti valoarea lor, calculată după timpul și locul în care urma a se face restituțiunea. Dacă nu s-a determinat nici timpul, nici locul plății împrumutului, plata urmează a se face de către împrumutat după valoarea curentă din timpul în care și în locul unde s-a contractat".

[2] Art. 526 C.civ. dispune: "Dacă uzufructul cuprinde lucruri cu care nu se poate cineva servi fără a le consuma, precum bani, grâne, băuturi, uzufructarul are dreptul de a dispune de ele, însă cu îndatorire de a le înapoia în aceeași cantitate, calitate și valoare, sau prețul, la sfârșitul uzufructului".

Obiectul împrumutului de folosință - numit *comodat* - îl constituie un bun neconsumptibil, pe când obiectul împrumutului de consumație - numit *mutuum* - îl formează bunuri consumptibile.

69. BUNURI FRUGIFERE ȘI BUNURI NEFRUGIFERE

Este *frugifer* acel bun care poate produce periodic, fără consumarea substanței sale, alte bunuri ori produse, numite fructe.

Este *nefrugifer* bunul care nu are însușirea de a da naștere, periodic, la produse fără consumarea substanței sale.

Art. 483 C. civ. distinge *trei categorii de fructe*[1] - în dreptul civil -, iar art. 522-523 C.civ. le definesc.

Potrivit art. 522 C.civ.: "*Fructele naturale* sunt acelea ce pământul produce de la sine; producția și prăsila (sporul animalelor) sunt asemenea fructe naturale. *Fructele industriale* ale unui fond sunt acelea ce se dobândesc prin cultură, iar potrivit art. 523: "*Fructele civile* sunt chiriile caselor, dobânzile sumelor exigibile, venitul rentelor, arendele intră în clasa fructelor civile" (s.n.).

Fructele trebuie deosebite de *producte*.

Productele sunt foloase trase dintr-un bun cu consumarea substanței sale; este product, spre exemplu, piatra dintr-o carieră ori nisipul dintr-o albie a unui râu.

Distincția între cele trei categorii de fructe prezintă importanță juridică sub aspectul modului lor de dobândire (adică de intrare în patrimoniu): *fructele naturale și cele industriale se dobândesc prin culegere* (percepere), *pe când cele civile se dobândesc zi cu zi* (prin simpla scurgere a timpului).

Distincția între fructe, de o parte, și producte, de cealaltă parte, este importantă în materie de uzufruct și de posesie mobiliară:

- uzufructuarul are dreptul doar la fructe, nu și la producte, care se cuvin nudului proprietar;
- posesia de bună-credință conduce numai la dobândirea proprietății fructelor (art. 485 C.civ.[2]), nu și a productelor.

70. BUNURI DIVIZIBILE ȘI BUNURI INDIVIZIBILE

Este *divizibil* acel bun care poate fi împărțit, fără să-și schimbe, prin aceasta, destinația sa economică.

---

[1] Art. 483 C.civ. are conținutul următor: "Fructele naturale sau industriale ale pământului, fructele civile, sporul animalelor (prăsila), se cuvin proprietarului în puterea dreptului de accesiune".

[2] Potrivit art. 485 C.civ.: "Posesorul nu câștigă proprietatea fructelor decât când posedă cu bună-credință; la cazul contrariu, el este dator de a înapoia productele, împreună cu lucrul, proprietarului care-l revendică".

Este *indivizibil* acel bun care nu poate fi împărțit fără a nu-și schimba, prin aceasta, destinația sa economică.

Spre exemplu, o bucată de stofă poate fi împărțită, fiind bun divizibil, pe când un autoturism este un bun indivizibil.

Această împărțire a bunurilor prezintă utilitate juridică în materie de partaj și de obligații.

Partajul se aplică în caz de proprietate comună: coproprietate, indiviziune și devălmășie. Dacă bunul este indivizibil, fie se atribuie unuia din proprietari cu obligarea lui la o sultă către ceilalți, fie este scos în vânzare prin licitație și se împarte prețul.

Bunul indivizibil, care formează obiectul unei obligații cu mai multe subiecte (pluralitate pasivă), determină o indivizibilitate naturală.

71. BUNURI PRINCIPALE ȘI BUNURI ACCESORII

Este *principal* acel bun care poate fi folosit independent fără a servi la întrebuințarea altui bun.

Este *accesoriu* bunul care este destinat să servească la întrebuințarea unui alt bun, principal.

Ca bunuri accesorii pot fi menționate: cureaua pentru ceas, antena pentru televizor, husa pentru un autoturism, bețele pentru schi, cutia pentru vioară.

Această clasificare este importantă juridic, în executarea obligațiilor civile: când se datorează un bun, debitorul trebuie să predea atât bunul principal, cât și pe cel accesoriu, desigur, în lipsă de stipulație expresă *in suus cautor, (accesorium sequitur principale).*

72. BUNURI CORPORALE ȘI BUNURI INCORPORALE

Este *corporal* acel bun care are o existență materială, fiind ușor perceptibil simțurilor omului.

Este *incorporală* valoarea economică ce are o existență ideală, abstractă, putând fi percepută cu "ochii minții". Drepturile patrimoniale sunt asemenea bunuri. Face excepție dreptul de proprietate care în concepția Codului civil și în vorbirea obișnuită se confundă cu bunul care formează obiectul său (fiind încorporat, materializat în chiar obiectul asupra căruia îl poartă), întrucât el conferă titularului cele mai întinse prerogative posibile asupra unui lucru *usus, fructus* și *abusus).*

În literatura de specialitate, pe lângă drepturile reale, altele decât dreptul de proprietate, se disting trei categorii de bunuri incorporale, astfel: a) proprietățile incorporale; b) titlurile de valoare; c) creanțele: "Prima categorie include bunuri a căror existență depinde de activitatea și de puterea creatoare a omului, fie dintr-o activitate în curs (de exemplu, fondul de comerț), fie dintr-o activitate trecută și materializată în creații spirituale (drepturile de proprietate industrială,

drepturile de autor și drepturile conexe acestora). În cea de-a doua categorie sunt incluse valorile mobiliare (acțiunile, obligațiile, instrumentele financiare derivate sau orice alte titluri de credit încadrate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare în această categorie - art. 2 lit.a din Legea nr. 52/1994 privind valorile mobiliare și bursa de valori), precum și efectele de comerț (cambia, biletul la ordin și cecul). Din cea de a treia categorie de bunuri incorporale fac parte drepturile de creanță"[1].

Această clasificare a bunurilor este importantă juridic, în ce privește:

- dobândirea proprietății mobiliare ca efect al posesiei de bună-credință, care operează doar pentru mobilele corporale potrivit art. 1909 C.civ.[2];
- dobândirea proprietății prin simplă tradiție (remitere), care operează cu privire la bunurile corporale, iar nu și incorporale;
- titlurile de valoare, care se transmit diferit, după cum sunt: *la purtător* (prin tradițiune), *nominale* (prin cesiune) ori *la ordin* (prin gir ori andosament)[3];
- regimul de drept internațional privat, după distincțiile cuprinse în Legea nr. 105/1992 (art. 52-63).

73. BUNURI SESIZABILE ȘI BUNURI INSESIZABILE

Este *sesizabil* bunul ce poate forma obiectul executării silite a debitorului (cum ar fi cele ce nu intră în enumerarea făcută de art. 409 C.pr.civ.).

Este *insesizabil* bunul ce nu poate fi urmărit silit pentru plata unei datorii.

---

[1] **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 75-76.

[2] Art. 1909 C.civ. dispune: "Lucrurile mișcătoare se prescriu prin faptul posesiunii lor fără să fie trebuință de vreo curgere de timp" (alin. 1).

[3] Potrivit art. 91 alin. 1 din Legea nr. 31/1990, așa cum a fost modificat: "În societatea pe acțiuni, capitalul social este reprezentat prin acțiuni emise de societate, care, *după modul de transmitere*, pot fi nominative sau la purtător".

Art. 98 alin. 1 din Legea nr. 31/1990, republicată, dispune: "Dreptul de proprietate asupra acțiunilor nominative emise în formă materială se transmite prin declarație făcută în registrul acționarilor și prin mențiunea făcută pe titlul, semnată de cedent și de cesionar sau de mandatarii lor. Dreptul de proprietate asupra acțiunilor nominative emise în formă dematerializată se transmite prin declarație făcută în registrul acționarilor, semnată de cedent și de cesionar sau de mandatorii lor. Prin actul constitutiv se pot prevedea și alte forme de transmitere a dreptului de proprietate asupra acțiunilor." Potrivit art. 99: "Dreptul de proprietate asupra acțiunilor la purtător se transferă prin simpla tradițiune a acestora".

Pentru prezentarea mai recentă a bunurilor și a clasificării lor, a se vedea și: **I. Filipescu, A. Filipescu** *Dreptul civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, ediție revăzută și completată, Ed. Universul Juridic, 2004, p. 37-59; **E. Lupan**, în *op.cit.*, p. 92 și urm.; **Șt. Răuschi**, *op.cit.*, p. 81 și urm.; **I. Dogaru**, *op.cit.*, p. 97 și urm.; **P. Cosmovici**, *op.cit.*, p. 85 și urm.; **G. Boroi**, *op.cit.*, 1997, p. 7 și urm.; *idem, op.cit.*, 1999, p. 68 și urm.

73bis. DOMENIUL PUBLIC ŞI DOMENIUL PRIVAT

Această clasificare a bunurilor se aplică doar statului şi unităţilor administrativ teritoriale care, potrivit Constituţiei, art. 136 pct. 2, Legii nr. 213/1998 etc., sunt titulari ai dreptului de proprietate publică şi dreptului de proprietate privată, după cum bunurile intră în "domeniul public de interes naţional", "domeniul public de interes local" ori în "domeniul privat" al acestora. Numai bunurile ce intră în domeniul public sunt inalienabile, imprescriptibile, insesizabile, în condiţiile legii.

În mod asemănător, art. 4 lit.a) alin. 2 din Legea nr. 56/1992 include în domeniul public fâşia de protecţie a frontierei, iar art. 74 din acelaşi act normativ, imobilele în care funcţionează punctele pentru trecerea frontierei şi terenurile aferente acestora. Şi Legea nr. 114/1996, republicată, în art. 57 alin. 1 prevede că: "Locuinţele de protocol sunt proprietate publică a statului".

Distincţia între bunuri "publice" şi "private" prezintă importanţă întrucât numai bunurile din domeniul public sunt inalienabile şi, pe cale de consecinţă, insesizabile şi imperceptibile. De altfel, art. 5 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, republicată, precizează în mod expres că: "Terenurile care fac parte din domeniul public sunt *inalienabile, insesizabile şi imprescriptibile*".

Tot astfel, art. 11 din Legea nr. 213/1998 privind proprietatea publică şi regimul juridic al acesteia prevede că: "(1) Bunurile din domeniul public sunt *inalienabile, insesizabile şi imprescriptibile*, după cum urmează:

a) nu pot fi înstrăinate; ele pot fi date numai în administrare, concesionate sau închiriate, în condiţiile legii;

b) nu pot fi supuse executării silite şi asupra lor nu se pot constitui garanţii reale;

c) nu pot fi dobândite de către alte persoane prin uzucapiune sau prin efectul posesiei de bună-credinţă asupra bunurilor mobile.

(2) Actele juridice încheiate cu încălcarea prevederilor alin. (1) privind regimul juridic al bunurilor din domeniul public sunt lovite de nulitate absolută" (s.n.)[1].

---

[1] În ce priveşte *criteriile* care stau la baza includerii bunurilor în domeniul public al statului sau unităţilor administrativ-teritoriale acestea sunt fie *declaraţia legii*, fie *natura sau destinaţia bunurilor* (afectarea lor uzului sau interesului public). Potrivit Anexei de la Legea nr. 213/1998, domeniul public la statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale este alcătuit dintr-o serie de categorii de bunuri. Astfel:

"I. *Domeniul public al statului este alcătuit din următoarele bunuri:*

1. Bogăţiile de orice natură ale subsolului, în stare de zăcământ;

2. Spaţiul aerian;

3. Apele de suprafaţă, cu albiile lor minore, malurile şi cuvetele lacurilor, apele subterane, apele maritime interioare, faleza şi plaja mării, cu bogăţiile lor naturale şi cu potenţialul energetic valorificabil, marea teritorială şi fundul apelor maritime, căile navigabile interioare;

4. Pădurile şi terenurile destinate împăduririi, cele care servesc nevoilor de cultură, de producţie ori de administraţie silvică, iazurile, albiile pâraielor, precum şi terenurile neproductive incluse în amenajamentele silvice, care fac parte din fondul forestier naţional şi nu sunt proprietate privată;

5. Terenurile care au aparţinut domeniului public al statului înainte de 6 martie 1945; terenurile obţinute prin lucrări de îndiguiri, de desecări şi de combatere a eroziunii solului; terenurile institutelor şi staţiunilor de cercetări ştiinţifice şi ale unităţilor de învăţământ agricol şi silvic, destinate cercetării şi producerii de seminţe şi de material săditor din categoriile biologice şi de animale de casă;

6. Parcurile naţionale;

7. Rezervaţiile naturale şi monumentele naturii;

8. Patrimoniul natural al Rezervaţiei Biosferei "Delta Dunării";

9. Resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental, împreună cu platoul continental;

10. Infrastructura căilor ferate, inclusiv tunelele şi lucrările de artă;

11. Tunelele şi casetele de metrou, precum şi instalaţiile aferente acestuia;

12. Drumurile naţionale - autostrăzi, drumuri expres, drumuri naţionale europene, principale, secundare;

13. Canalele navigabile, cuvetele canalului, construcţiile hidrotehnice aferente canalului, ecluzele, apărările şi consolidările de maluri şi de taluzuri, zonele de siguranţă de pe malurile canalului, drumurile de acces şi teritoriile pe care sunt realizate acestea;

14. Reţelele de transport al energiei electrice;

15. Spectre de frecvenţă şi reţelele de transport şi de distribuţie de telecomunicaţii;

16. Canalele magistrale şi reţelele de distribuţie pentru irigaţii, cu prizele aferente;

17. Conductele de transport al ţiţeiului, al produselor petroliere şi al gazelor naturale;

18. Lacurile de acumulare şi barajele acestora, în cazul în care activitatea de producere a energiei electrice este racordată la sistemul energetic naţional, sau cele cu tranşe pentru atenuarea undelor de viitură;

19. Digurile de apărare împotriva inundaţiilor;

20. Lucrările de regularizare a cursurilor de ape;

21. Cantoanele hidrotehnice, staţiile hidrologice, meteorologice şi de calitate a apelor;

22. Porturile maritime şi fluviale, civile şi militare - terenurile pe care sunt situate acestea, diguri, cheiuri, pereuri şi alte construcţii hidrotehnice pentru acostarea navelor şi pentru alte activităţi din navigaţia civilă, bazine, acvatorii şi şenale de acces, drumuri tehnologice în porturi, monumente istorice aflate în porturi, cheiuri şi pereuri situate pe malul căilor navigabile, în afara incintelor portuare destinate activităţilor de navigaţie;

23. Terenurile destinate exclusiv instrucţiei militare;

24. Pichetele de grăniceri şi fortificaţiile de apărare a ţării;

25. Pistele de decolare, aterizare, căile de rulare şi platformele pentru îmbarcare-debarcare situate pe acestea şi terenurile pe care sunt amplasate;

26. Statuile şi monumentele declarate de interes public naţional;

27. Ansamblurile şi siturile istorice şi arheologice;

28. Muzeele, colecţiile de artă declarate de interes public naţional;

29. Terenurile şi clădirile în care îşi desfăşoară activitatea: Parlamentul, Preşedinţia, Guvernul, ministerele şi celelalte organe de specialitate ale administraţiei publice centrale şi instituţiile publice subordonate acestora; instanţele judecătoreşti şi parchetele de pe lângă acestea; unităţi ale Ministerului Apărării Naţionale şi ale Ministerului de Interne, ale serviciilor publice de informaţii, precum şi cele ale Direcţiei generale a penitenciarelor; serviciile publice descentralizate ale ministerelor şi ale celorlalte organe de specialitate ale administraţiei publice centrale, precum şi prefecturile, cu excepţia celor dobândite din venituri proprii extrabugetare, care constituie proprietatea privată a acestora.

II. *Domeniul public județean este alcătuit din următoarele bunuri:*

1. Drumurile județene;

2. Terenurile și clădirile în care își desfășoară activitatea consiliul județean și aparatul propriu al acestuia, precum și instituțiile publice de interes județean, cum sunt: biblioteci, muzee, spitale județene și alte asemenea bunuri, dacă nu au fost declarate de uz sau de interes public național sau local;

3. Rețelele de alimentare cu apă realizate în sistem zonal sau microzonal, precum și stațiile de tratare cu instalațiile, construcțiile și terenurile aferente acestora.

III. *Domeniul public local al comunelor, orașelor și municipiilor este alcătuit din următoarele bunuri:*

1. Drumurile comunale, vicinale și străzile;

2. Piețele publice, comerciale, târgurile, oboarele și parcurile publice, precum și zonele de agrement;

3. Lacurile și plajele care nu sunt declarate de interes public național sau județean;

4. Rețelele de alimentare cu apă, canalizare, termoficare, gaze, stațiile de tratare și epurare a apelor uzate, cu instalațiile, construcțiile și terenurile aferente;

5. Terenurile și clădirile în care își desfășoară activitatea consiliul local și primăria, precum și instituțiile publice de interes local, cum sunt: teatrele, bibliotecile, muzeele, spitalele, policlinicile și altele asemenea;

6. Locuințele sociale;

7. Statuile și monumentele, dacă nu au fost declarate de interes public național;

8. Bogățiile de orice natură ale subsolului, în stare de zăcământ, dacă nu au fost declarate de interes public național;

9. Terenurile cu destinație forestieră, dacă nu fac parte din domeniul privat al statului și dacă nu sunt proprietatea persoanelor fizice ori a persoanelor juridice de drept privat;

10. Cimitirele orășenești și comunele" (s.n.).

CAPITOLUL V

IZVOARELE ȘI PROBA RAPORTURILOR JURIDICE CIVILE CONCRETE

SECȚIUNEA I

IZVOARELE RAPORTULUI JURIDIC CIVIL CONCRET

§ 1 Noțiuni generale

74. CORELAȚIA DINTRE NORMA JURIDICĂ, RAPORTUL JURIDIC CIVIL ABSTRACT, RAPORTUL JURIDIC CIVIL CONCRET ȘI IZVORUL RAPORTULUI JURIDIC CIVIL CONCRET

Pentru existența raportului juridic civil abstract - pe care l-am definit ca fiind relația socială, patrimonială ori nepatrimonială, reglementată de norma de drept civil - sunt necesare două premise: subiectele de drept civil, persoane fizice și persoane juridice, care stabilesc relația socială și norma juridică civilă.

Pentru existența, însă, a unui raport juridic civil *concret* sunt necesare cele două premise de mai sus - subiectele și norma de drept civil - *plus una:* o împrejurare (act sau fapt juridic concret) de care legea civilă să condiționeze, să lege nașterea unui astfel de raport.

Rezultă că, între noțiunile enunțate există corelația următoare:

- norma *juridică civilă* este premisa necesară și obligatorie pentru celelalte trei noțiuni: raport civil abstract, raport juridic civil concret, izvor al raportului juridic civil concret;

- *raportul juridic civil abstract* este "tiparul" ori "matricea" raportului juridic civil concret, în sensul că acesta din urmă se va încadra într-un anumit "tip" de raport juridic civil abstract;

- *raportul juridic civil concret* particularizează raportul juridic civil abstract;

- *izvorul raportului juridic civil concret* generează o situație juridică determinată, concretă, între anumite subiecte de drept civil.

75. DEFINIŢIA IZVORULUI RAPORTULUI JURIDIC CIVIL CONCRET

Prin "izvor al raportului juridic civil concret" se înţelege o împrejurare - *act sau fapt - de care legea civilă leagă naşterea unui raport juridic civil concret.*

Două *precizări* sunt necesare, aici, în legătură cu noţiunea de "izvor al raportului juridic civil concret".

Întâi, e vorba de faptul că un act sau fapt din societate nu are, *prin el însuşi,* valoare de izvor al unor efecte de drept civil; pentru a dobândi o asemenea valoare juridică este necesar ca norma de drept civil să i-o confere.

Apoi, actul sau fapta care este "izvor al raportului juridic civil concret", este, *eo ipso, şi izvorul drepturilor şi obligaţiilor civile* care formează conţinutul acelui raport[1].

§ 2 Clasificarea izvoarelor raporturilor juridice civile concrete

76. CRITERII DE CLASIFICARE ŞI CATEGORII CORESPUNZĂTOARE. ENUNŢARE

După legătura lor cu voinţa umană, izvoarele raporturilor juridice civile concrete se împart în *acţiuni omeneşti* şi *fapte naturale* (numite şi *evenimente);* primele *depind* de voinţa omului, iar secundele sunt *independente* de voinţa umană.

După sfera lor, distingem între fapt juridic *lato sensu* şi fapt juridic *stricto sensu*[2].

77. ACŢIUNI OMENEŞTI ŞI FAPTE NATURALE (EVENIMENTE)

Sunt *acţiuni umane* faptele omului - *comisive* ori *omisive* - săvârşite cu sau fără intenţia de a produce efecte juridice, prevăzute de legea civilă cu această semnificaţie. Prin urmare, această primă categorie de izvoare ale raporturilor

[1] Această idee se desprinde şi din faptul că în unele lucrări de specialitate, nu se analizează "izvoarele raporturilor juridice civile concrete" ci *izvoarele drepturilor subiective civile;* a se vedea în acest sens, spre exemplu: **J. Carbonier,** *Droit civil,* t.1, Paris, P.U.F., 1969, p. 145-146 şi 152-159; **P. Dupont Delestraint,** *Droit civil, 1-er année, troisieme ed., Paris, Librairie Dalloz, 1970,* p. 580-661; **Gh. Beleiu,** în *Tratat de drept civil,* vol.I, 1989, p. 157 şi urm.

[2] Pentru alte clasificări, a se vedea *Tratat de drept civil,* vol.I, 1989, p. 160-167.

juridice civile concrete reuneşte atât acţiunile *voluntare, dorite,* cât şi cele *involuntare, nedorite* de om. Spre exemplificare menţionăm că un contract civil este un *act,* adică un act *voluntar, intenţionat,* pe când vătămarea sănătăţii ori onoarei altcuiva reprezintă un *fapt* omenesc, care obligă la repararea prejudiciului, indiferent că fapta este săvârşită cu intenţie ori din neglijenţă sau imprudenţă.

Acţiunile omeneşti pot fi clasificate, după anumite *criterii.* Astfel, după cum legea civilă *condiţionează sau nu* naşterea raportului juridic civil *de existenţa intenţiei* producerii acestui efect deosebim:

- *acţiuni săvârşite cu intenţia de a produce efecte juridice* - de a crea, modifica ori stinge un raport juridic civil -, care se numesc *acte juridice civile;*
- *acţiuni săvârşite fără intenţia de a produce efecte juridice, dar care efecte se produc în puterea legii;* acestea nu sunt *acte,* ci *fapte* juridice.

După cum sunt sau nu conforme cu legea, distingem între:

- *acţiunile licite,* adică săvârşite cu respectarea dispoziţiilor legale;
- *acţiunile ilicite,* adică cele săvârşite cu încălcarea prevederilor legale; exemplul tipic de acţiune ilicită - *comisivă* ori *omisivă* - este *delictul civil* ori fapta ilicită cauzatoare de prejudicii.

Evenimentele sau *faptele naturale* sunt împrejurări care se produc independent de voinţa omului şi de care legea civilă leagă naşterea de raporturi juridice civile concrete. Sunt asemenea fapte: moartea, cutremurul, inundaţia etc.; naşterea înseamnă apariţia unui subiect de drept civil; cutremurul de pământ ori inundaţia poate fi forţă majoră, care, potrivit legii civile, suspendă prescripţia extinctivă sau apără de răspundere civilă.

Importanţa juridică a acestei clasificări a izvoarelor raporturilor juridice civile concrete - în acţiuni umane şi evenimente - se manifestă sub mai multe aspecte, dintre care menţionăm:

- *capacitatea civilă* cunoaşte reguli diferite, după cum e vorba de acte juridice ori fapte juridice (umane ori naturale);
- *reprezentarea* operează numai în materie de acte juridice, iar nu şi de fapte juridice;
- *prescripţia extinctivă* are reguli diferite în ce priveşte începutul său etc.

78. FAPT JURIDIC *LATO SENSU* ŞI FAPT JURIDIC *STRICTO SENSU*

În sens larg, prin fapt juridic se desemnează *atât acţiunile omeneşti* - săvârşite cu sau fără intenţia de a se produce efecte juridice - *cât şi evenimentele,* faptele naturale. Deci, *lato sensu,* "fapt juridic" este sinonim cu "izvor al raportului juridic civil concret".

În sens restrâns, prin fapt juridic se desemnează *numai faptele omeneşti săvârşite fără intenţia* de a produce efecte juridice, efecte ce se produc în puterea legii, *şi faptele naturale* (evenimentele).

După cum se poate observa, *diferenţa de sferă,* între "fapt juridic *lato sensu*" şi "fapt juridic *stricto sensu*" o reprezintă *actele juridice.*

Prin urmare, *interesul* - teoretic și practic - al clasificării pe care o avem în vedere este acela al opunerii *actelor juridice* față de *faptul juridic stricto sensu*. Între aceste două noțiuni ori categorii juridice există diferențe de regim juridic, dintre care menționăm, aici, pe acela al *probațiunii;* în principiu, faptul juridic *stricto sensu* poate fi dovedit, neîngrădit, cu orice mijloc de probă admis de lege, pe când pentru actele juridice civile există condiții restrictive de probațiune.

SECȚIUNEA a II-a

PROBA RAPORTULUI JURIDIC CIVIL CONCRET

§ 1 Noțiuni generale

79. DEFINIȚIA PROBEI ȘI TERMINOLOGIE

Prin *probă* se înțelege *mijlocul juridic de stabilire a existenței unui act sau fapt juridic și, prin aceasta, a dreptului subiectiv civil și a obligației civile*[1].

Cuvântul probă are ca sinonim pe acela de *dovadă*.

Sub aspect *terminologic*, este de menționat că termenul "probă" este folosit, în contexte diferite, în trei sensuri.

Un prim sens, este cel folosit în definiția de mai sus, adică: probă = mijloc juridic de stabilire a existenței drepturilor subiective și obligațiilor civile.

Un al doilea sens este acela care desemnează operațiunea de prezentare, în fața justiției, a mijloacelor de probă: înscrisuri, mărturii, mărturisiri, probe materiale, expertize, prin care se tinde la formarea convingerii magistratului în ce privește existența drepturilor și obligațiilor civile; cu acest înțeles se utilizează formula judiciară: "reclamantul își probează pretențiile sale cu probe...".

În cel de al treilea sens, termenul probă e folosit pentru a desemna rezultatul obținut prin folosirea diferitelor mijloace de dovadă; în acest sens se afirmă, bunăoară, că "reclamantul a probat dreptul său prin..." ori că "pârâtul a probat netemeinicia pretențiilor reclamantului prin...".

80. SEDIUL MATERIEI Ș IMPORTANȚA PROBELOR

a. În prezent, *reglementarea materiei* se găsește în Codul civil, în Codul de procedură civilă și în Codul comercial (art. 46-57)[1].

[1] În opinia lui **O. Căpățînă**, "*Generic* proba înseamnă un mijloc de a stabili adevărul referitor la fapte sau acte juridice din care persoana interesată pretinde că izvorăsc drepturi sau obligații", și "*Concret*, prin probă se înțelege un mijloc de convingere, folosit efectiv, într-o anumită ocazie (în proces, la starea civilă etc.), pentru stabilirea faptului pretins de persoana care își valorifică un drept subiectiv" (în *Tratat de drept civil*, vol.I, 1989, p. 262-263).

În Codul civil se reglementează admisibilitatea și forța probantă pentru patru mijloace de dovadă: înscrisuri, mărturia, mărturisirea și prezumțiile (art. 1169-1206)[2], precum și sarcina probei.

Codul de procedură civilă reglementează încă trei mijloace de dovadă - expertiza, probele materiale și cercetarea la fața locului - și administrarea probelor (art. 167-225 și 235-241)[3], cu modificările și completările aduse prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000, aprobată prin Legea nr. 219/2005.

De *lege ferenda*, considerăm că materia probelor trebuie reglementată într-un singur loc, și anume de către Codul de procedură civilă.

b. Probele sunt deosebit de *importante* pentru protecția și ocrotirea drepturilor subiective civile.

O probă certă, sigură, neechivocă este de natură să contribuie la respectarea dreptului subiectiv astfel constatat, de bunăvoie, la îndeplinirea corespunzătoare a obligației corelative și, prin aceasta, la prevenirea litigiilor civile.

O dată declanșat un proces civil, probele au o importanță primordială: în esență, procesul civil este un duel al probelor părților.

Sintetic, importanța probei este exprimată de maxima: *idem est non esse et non probari* (un drept nedovedit e ca inexistent).

81. OBIECTUL PROBEI ȘI SARCINA PROBEI

a. *Obiectul probei* îl constituie *elementul de dovadă* pentru a demonstra existența unui drept subiectiv civil și a obligației corelative.

Formează obiect al probei toate împrejurările - acte ori fapte juridice - care sunt izvoare ale raporturilor juridice civile concrete. În alți termeni, constituie "obiect al probei" actul ori faptul juridic care a dat naștere la dreptul subiectiv civil și obligația corelativă.

Unele *precizări* sunt încă necesare în legătură cu unele *particularități* ale obiectului probei, în unele situații speciale.

Mai întâi, trebuie reținut că *norma de drept civil nu constituie obiect al probei*, deoarece judecătorul e prezumat a cunoaște legea: *iura novit curia*[4].

[1] Titlul IV - în care se găsesc aceste articole - este intitulat "Despre registrele comercianților". Unele dispoziții privind registrele comerciale se găsesc și în legea societăților comerciale nr. 31/1990 (art. 172-173).

[2] Art. 1170 Cod civil dispune că "Dovada se poate face prin înscrisuri, prin martori, prin prezumții, prin mărturisirea uneia din părți și prin jurământ". Prin Decretul nr. 205/1950, jurământul a fost scos din rândul probelor juridice (judiciare).

[3] În doctrină, problema apartenenței probelor și deci, cea a naturii juridice, formează obiect de controversă; a se vedea, pentru acest aspect, mai recent, **V.M. Ciobanu**, *Dreptul procesual civil*, vol.I, p. 260-261.

[4] Totuși, în litigiile de drept internațional privat în care *lex causae* este o lege străină, magistratul poate solicita părții să dovedească existența și conținutul normei juridice străine

Faptele negative nedefinite nu pot forma obiect al probei, nefiind posibilă dovedirea lor, ca atare. În schimb, un *fapt negativ determinat* constituie obiect al probei, el dovedindu-se prin probarea faptului pozitiv contrar[1].

Faptele notorii se dovedesc prin probarea doar a notorietății (iar nu a tuturor faptelor care au condus la formarea notorietății).

Faptele necontestate fiind împrejurări admise, acceptate de părțile unui litigiu, nu necesită, în principiu, probarea lor.

Faptele cunoscute personal de judecător, din alte împrejurări decât acelea ale dosarului, formează obiect al probațiunii judiciare, judecătorul trebuind să se bazeze, în hotărârea ce dă, pe probele din cauză.

b. *Sarcina probei* este reglementată, în art. 1169 C.civ., astfel: "Cel ce face o propunere înaintea judecății trebuie să o dovedească". Cum primul care se adresează justiției este *reclamantul,* înseamnă că lui îi revine, mai întâi, sarcina de a dovedi cele pretinse.

Această primă regulă este cristalizată în maxima: *onus probandi incumbit actori.*

După ce reclamantul s-a conformat acestei exigențe juridice, este rândul pârâtului ca, în apărare, să dovedească faptele pe care-și sprijină cererile sale. Deci, sarcina probei trece la el: în acest înțeles, se spune că, în apărare, pârâtul devine reclamant: *in excipiendo reus fit actor.*

La aceste două reguli privind sarcina probei se adaugă cea de a treia: *judecătorul trebuie să aibă rol activ* în stabilirea completă a adevărului, putând să ordone, din oficiu, administrarea probelor necesare stabilirii situației de fapt deduse judecății[2].

82. CONDIȚIILE DE ADMISIBILITATE A PROBEI

Pentru a fi încuviințată de instanță, proba trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții:

- *să nu fie oprită de lege*[3];
- *să fie verosimilă* (să tindă la dovedirea unor fapte credibile);

(există, însă, și procedura obținerii legii străine prin Ministerul Justiției și Ministerul Afacerilor Externe); a se vedea art. 7 și 162 din Legea nr. 105/1992.

1) Uneori, însăși legea pretinde dovada unui fapt negativ; e cazul, spre exemplu, al plății *nedatorate* (art. 992 C.civ.) ori cel al tăgăduirii paternității (art. 54 alin. 1 din Codul familiei).

2) Potrivit art. 129 alin. 5 C.pr.civ., așa cum a fost modificat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 138/2000 (publicată în M. Of. nr. 479/2000): "Judecătorii au îndatorirea să stăruie, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărâri temeinice și legale. *Ei vor putea ordona administrarea probelor pe care le consideră necesare, chiar dacă părțile se împotrivesc*".

3) În acest sens, art. 612 alin. final, așa cum a fost modificat prin O.U.G. nr. 138/2000 prevede: "Interogatoriul nu poate fi cerut pentru dovedirea motivelor de divorț".

- *să fie utilă* (proba e inutilă când tinde la dovedirea unor fapte incontestabile);
- *să fie pertinentă,* adică să aibă legătură cu pricina;
- *să fie concludentă,* adică de natură să conducă la rezolvarea cauzei.

Între *pertinență* și *concludență* există următorul raport: dacă orice probă concludentă este și pertinentă, nu orice probă pertinentă este și concludentă.

83. CONVENȚIILE ASUPRA PROBELOR

Prin "convenții asupra probelor" se înțelege acele acorduri de voință prin care părțile se abat, derogă de la normele legale ale probațiunii judiciare, fie anterior unui proces, fie în cursul unui proces[1].

De lege lata nu există o reglementare generală a acestei materii.

Există, totuși, izolat, o dispoziție legală, de această factură și anume alin. 3 al art. 1191 C.civ.: "Părțile însă pot conveni ca și în cazurile arătate mai sus[2] să se poată face dovada cu martori, dacă aceasta privește drepturi de care ele pot să dispună".

§ 2 Mijloace de probă

84. ÎNSCRISURILE

a. Definiție și clasificare

Codul civil nu conține o definiție generală a *înscrisului* ca mijloc de probă, dar definește speciile de înscrisuri: autentic, sub semnătură privată, începutul de probă scrisă.

Încercând o *definiție generală,* vom spune că prin *înscris se înțelege consemnarea de date despre acte și fapte juridice, cu un mijloc adecvat pe un anumit suport material.*

După cum se poate observa, sensul juridic al termenului "înscris" nu coincide cu cel din vorbirea obișnuită (când se are în vedere consemnarea, pe hârtie, a unor date).

---

1) A se vedea și **A. Ionașcu,** *Probele în procesul civil,* Ed. Științifică, București, 1969, p. 77.

2) În primele două alineate, art. 1191 C.civ. dispune: "Dovada actelor juridice al căror obiect are o valoare ce depășește suma de 250 lei, chiar pentru depozit voluntar, nu se poate face decât sau prin act autentic, sau prin act sub semnătură privată. Nu se va primi niciodată o dovadă prin martori, în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce se pretinde că s-ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecționării actului, chiar cu privire la o sumă sau valoare ce nu depășește 250 lei".

În sens juridic, deci, prin *înscris* se desemnează consemnările făcute pe hârtie, sticlă, carton, scândură, peliculă ori bandă magnetică.

Înscrisurile sunt mijloace de probă demne de crezare datorită însuşirii lor de a conserva bine, în timp, date despre acte şi fapte juridice, în comparaţie, bunăoară, cu fragilitatea memoriei unui martor.

Înscrisurile cunosc mai multe *clasificări*, după diferite criterii.

Astfel, *după scopul* urmărit la întocmirea lor, înscrisurile se împart în:

- *preconstituite*, cele întocmite special pentru a servi ca probe;
- *nepreconstituite*, sunt celelalte înscrisuri.

După efectul lor, înscrisurile se deosebesc în trei categorii:

- *originare* - sunt înscrisurile întocmite pentru a dovedi încheierea, modificarea ori încetarea unui act juridic civil;
- *recognitive* - sunt înscrisurile întocmite pentru o recunoaştere a existenţei înscrisurilor originare pierdute ori distruse, pe care le întocmesc[1];
- *confirmative* - sunt înscrisurile prin care se înlătură anulabilitatea unui act juridic civil (făcându-l valabil, dacă respectă cerinţele impuse de art. 1190 Cod civil)[2].

După raportul dintre ele, înscrisurile se împart în *originale* şi *copii*[3].

---

[1] Potrivit art. 1189 C.civ.: "Actul de recunoaşterea unei datorii constatate prin un titlu precedent nu face probă despre datorie şi nu dispensă pe creditor de a prezenta titlul original decât în următoarele cazuri:

1. când actul de recunoaştere cuprinde cauza şi obiectul datoriei, precum şi data titlului primordial, sau
2. când actul recognitiv, având o dată de 30 ani, este ajutat de posesiune şi de unul sau mai multe acte de recunoaştere conforme cu dânsul.

Actul recognitiv, în cele două cazuri menţionate, nu poate avea nici un efect despre ceea ce cuprinde mai mult decât titlul primordial, sau despre ceea ce nu este în asemănare cu acest titlu".

[2] Textul prevede: "Actul de confirmare sau ratificarea unei obligaţii, în contra căreia legea admite acţiunea în nulitate, nu este valabil, decât atunci când cuprinde obiectul, cauza şi natura obligaţiei, şi când face menţiune de motivul acţiunii în nulitate, precum şi despre intenţia de a repara viciul pe care se întemeia acea acţiune".

[3] Cât priveşte "copiile titlurilor autentice" art. 1188 C.civ. dispune: "Când originalul există, copia legalizată nu poate face credinţă decât despre ceea ce cuprinde în original, înfăţişarea căruí se poate cere totdeauna. Când originalul nu există, copiile legalizate de ofiţerii publici competenţi se cred, după distincţiile următoare:

1. copiile scoase din ordinea magistratului, părţile fiind faţă sau chemate, cu formele legale, precum şi copiile scoase fără intervenţia magistratului, dar de faţă cu părţile care au asistat de bună voia lor, au aceeaşi credinţă ca şi titlurile originale;
2. copiile care se vor fi dat de ofiţerii publici competenţi, fără intervenţia magistratului sau consimţământul părţilor, fac asemenea credinţă după 30 de ani, socotiţi din ziua în care s-au dat aceste copii. Când asemenea copii vor fi date de mai puţin de 30 de ani, nu fac decât un început de dovadă;
3. copiile legalizate de un ofiţer public necompetent, nu pot face decât un simplu început de dovadă;
4. copiile copiilor nu au nici o putere probatoare".

După *criteriul semnăturii*, înscrisurile se deosebesc în *semnate şi nesemnate*.

În continuare, vom analiza cele mai importante specii de înscrisuri: înscrisul autentic şi înscrisul sub semnătură privată.

b. Înscrisul autentic

Definiţie. Potrivit art. 1171 Cod civil: "Actul autentic este acela care s-a făcut cu solemnităţile cerute de lege, de un funcţionar public, care are drept de a funcţiona în locul unde actul s-a făcut".

Categorii. Principalele categorii de acte autentice sunt:

- *înscrisurile autentice notariale*, adică cele întocmite de notarul de stat (potrivit Legii nr. 36/1995);
- *hotărârile organelor jurisdicţionale* (şi, în primul rând, hotărârile judecătoreşti);
- *actele de stare civilă* (a căror înregistrare se face potrivit Legii nr. 119/1996).

Puterea doveditoare. Stabilirea puterii doveditoare a înscrisului autentic implică facerea următoarelor distincţii:

- *menţiunile ce reprezintă constatări personale ale agentului instrumentator*, făcute cu propriile simţuri (adică constatările realizate *ex propriis sensibus*), fac dovada deplină, ele neputând fi combătute decât prin procedura *înscrierii în fals* (procedură distinctă şi riscantă)[1];
- *menţiunile ce privesc declaraţiile părţilor*, făcute în faţa agentului instrumentator, dar a căror veridicitate nu poate fi verificată de acesta, fac dovadă *până la proba contrarie*[2];
- *menţiunile străine* de obiectul înscrisului pot avea valoarea *începutului de probă scrisă*.

În sensul celor de mai sus, art. 1174 C.civ. dispune: "Actul cel autentic sau cel sub semnătură privată are tot efectul între părţi despre drepturile şi obligaţiile ce constată, precum şi despre ceea ce este menţionat în act, peste obiectul principal al convenţiei, când menţionarea are un raport oarecare cu acest obiect.

Dar menţionările care au ca obiect un fapt cu totul străin de acela al convenţiei, nu pot servi decât numai la un început de dovadă", iar art. 1173 C.civ. prevede că: "Actul autentic are deplină credinţă în privirea oricărei persoane despre dispoziţiile şi convenţiile ce constată.

Executarea actului autentic, care este învestit cu formula executorie, va fi suspendată prin punerea în acuzaţie, când se intentează o acţiune criminală în contra pretinsului autor al actului. Iar când în cursul unei instanţe civile actul se

---

[1] În practica juridică s-a decis, corect, că "Constatările personale ale notarului de stat, menţionate într-un înscris autentic cum sunt acele referitoare la prezenţa părţilor, modul de identificare a lor sau luarea consimţămintelor nu pot fi combătute decât prin procedura înscrierii în fals" (dec.nr. 2413/1989 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 7/1981, p. 57).

[2] Deci, aceste menţiuni au forţa probantă a înscrisului sub semnătură privată (la care ne vom referi mai jos).

atacă de fals, tribunalele (instanțele) pot, după împrejurări, a suspenda provizoriu executarea actului".

Consecințele juridice ale înscrisului nul ca înscris autentic. Este necesară următoarea distincție:

- când forma autentică este cerută de lege pentru valabilitatea operațiunii juridice constatate (adică e vorba de forma impusă *ad validitatem*, pentru *negotium iuris*), nulitatea înscrisului atrage însăși nulitatea actului juridic pe care-l constată;

- când înscrisul autentic a fost întocmit doar pentru *proba actului juridic (negotium)*, deși nul ca înscris autentic, el poate valora ca înscris sub semnătură privată, dacă sunt întrunite cerințele art. 1172 C.civ.: "Actul care nu poate fi autentic din cauza necompetenței sau a necapacității funcționarului, sau din lipsă de forme, este valabil ca scriptură sub semnătură privată, dacă s-a iscălit de părțile contractante". Este o aplicație a ideii conversiunii actelor juridice (privite ca *instrumentum probationis*).

c. Înscrisul sub semnătură privată

Definiție. Se numește "înscris sub semnătură privată" acel *înscris care este semnat de cel ori cei de la care provine.*

Din definiție rezultă că *există o singură condiție - cu caracter general - pentru valabilitatea înscrisului sub semnătură privată: semnătura autorului ori autorilor actului*, înscrisului.

Semnătura, în sensul de aici, este numai cea *executată de mâna autorului înscrisului*. Prin urmare, nu îndeplinește această condiție, "semnătura": dactilografiată, litografiată, executată prin parafă ori prin punere de deget.

Nu se cere, însă, ca semnătura să cuprindă întregul nume al persoanei (numele de familie și prenumele), fiind suficientă executarea semnăturii obișnuite a persoanei. Din locul unde este așezată semnătura, trebuie să rezulte că autorul ei își însușește întregul conținut al înscrisului.

Când înscrisul provine de la două ori mai multe persoane, semnarea poate fi făcută concomitent ori succesiv, după împrejurări.

Condițiile speciale de valabilitate pentru anumite înscrisuri sub semnătură privată

1) *Condiția pluralității de exemplare* (numită și cerința *multiplului exemplar).*

Art. 1179 Cod civil reglementează astfel această cerință: "Actele sub semnătură privată, *care cuprind convenții sinalagmatice*[1], nu sunt valabile dacă nu s-au făcut în *atâtea exemplare originale câte sunt părți cu interes contrar.*

[1] Potrivit art. 943 C.civ.: "Contractul este bilateral sau sinalagmatic când părțile se obligă reciproc una către alta".

Este de ajuns un singur exemplar original pentru toate persoanele care au același interes.

Fiecare exemplar trebuie să facă mențiune de numărul originalelor ce s-au făcut.

Cu toate acestea, lipsa de mențiune că originalele s-au făcut în număr îndoit, întreit și celelalte, nu poate fi opusă de acela care a executat din parte-i convenția constatată prin act" - s.n.

2) *Condiția scrierii în întregime ori punerii formulei "bun și aprobat" înainte de semnare.*

Această condiție este reglementată de art. 1180 C.civ. astfel: "Actul sub semnătură privată *prin care o parte se obligă către alta*[1] *a-i plăti o sumă de bani sau o câtime oarecare, trebuie să fie scris în întregul lui de acela care l-a subscris, sau* cel puțin acesta, *înainte de a subsemna*, să adauge la finele actului cuvintele "bun și aprobat", arătând totdeauna în litere suma sau câtimea lucrurilor *și apoi să iscălească*" (s.n.).

Nu sunt supuși la această regulă comercianții, industrialii (meseriașii - n.n.), plugarii, vierii, slugile și oamenii care muncesc cu ziua". În art. 1181 C.civ. Se prevede: "Când suma arătată în act este deosebită de aceea ce este arătată în *bun*, obligația se prezumă că este pentru suma cea mică, chiar când actul precum și *bunul* sunt scrise în întreg de mâna aceluia care s-a obligat, afară numai de se va proba în care parte este greșeala".

În legătură cu art. 1180 C.civ., în practica judiciară, destul de recentă, s-au precizat următoarele: "Acest text cuprinde dispoziții de protecție pentru cel ce se obligă, împiedicând practica semnăturilor date în alb, care lasă deținătorilor de rea-credință posibilitatea de a completa înscrisul contrar înțelegerii dintre părți. Măsura preventivă a unui asemenea abuz este asigurată de dispoziția potrivit căreia, în situația în care înscrisul nu este scris în întregime de debitor, acesta trebuie să specifice suma primită, întrebuințând formula "bun și aprobat". Nu este vorba de o formulă sacramentală, ea poate fi înlocuită printr-o expresie corespunzătoare, esențial fiind ca cel ce se obligă să înscrie personal suma sau câtimea lucrurilor primite.

Sancțiunea nerespectării acestei formalități cerute de art. 1180 C.civ. este aceea că înscrisul este lipsit de putere probatorie, ceea ce nu afectează convenția ca act juridic ce poate dovedi prin alte mijloace de probă, chiar prin proba cu martori și prezumții, pentru că, deși nul ca înscris, acesta constituie totuși un început de probă scrisă"[2].

[1] Potrivit art. 944 C.civ.: "*Contractul este unilateral*, când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane, *fără ca acestea din urmă să se oblige*".

[2] Decizia nr. 2561/1987 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în *C.D. pe 1987*, p. 75-78.

3) *Condiția cerută testamentului olograf: să fie scris, semnat și datat de mâna testatorului.* Potrivit art. 859 C.civ., "Testamentul olograf nu este valabil decât când este scris în tot, datat și semnat de mâna testatorului"[1].

Puterea doveditoare a înscrisului sub semnătură privată. Codul civil conține mai multe dispoziții prin care se reglementează acest aspect. Astfel, întâi reamintim regula conținută în art. 1174 alin. 1: "Actul... sub semnătură privată *are tot efectul între părți* despre drepturile și obligațiile ce constată, precum și despre aceea ce este menționat în act, peste obiectul principal al convenției, când menționarea are un raport oarecare cu acest obiect" - s.n.

Regula este reluată în art. 1176 în termenii următori: "*Actul sub semnătură privată, recunoscut* de acel căruia se opune, sau privit, după lege, ca recunoscut, *are același efect cu actul autentic, între acei care l-au subscris și între cei care reprezintă drepturile lor*" - s.n.

În art. 1177 se prevede că: "Acela căruia se opune un act sub semnătură privată este dator a-l recunoaște sau a tăgădui curat scriptura sau sub semnătura sa.

Moștenitorii săi sau cei care reprezintă drepturile aceluia al căruia se pretinde că ar fi actul pot declara că nu cunosc scriptura sub semnătura autorului lor."

Potrivit art. 1178: "*Când cineva nu recunoaște* scriptura și subsemnătura sa sau când succesorii declară că nu le cunosc, *atunci justiția ordonă verificarea actului*"[2] - s.n.

O regulă specială, privind puterea doveditoare a *datei* înscrisului sub semnătură privată, este conținută în art. 1182 C.civ.: "*Data scripturii private nu face credință contra persoanelor a treia interesate*, decât din ziua în care s-a înfățișat la o dregătorie publică, din ziua în care s-a înscris într-un registru public (registru anume destinat - n.n.), din ziua morții aceluia sau unui din acei care l-au subscris, sau din ziua în care va fi fost trecut fie și în prescurtare în acte făcute de ofițeri publici (funcționari publici - n.n.), precum procese-verbale pentru punerea peceții sau pentru facerea de inventare" (s.n.). Dintr-o asemenea zi, data acelui înscris dobândește valoarea juridică de *dată certă*. Ea poate fi dată și de către notarul public.

Prin urmare, puterea doveditoare a datei înscrisului sub semnătură privată comportă următoarea distincție: a) *între părți* ea are aceeași valoare ca și celelalte mențiuni ale înscrisului; b) *față de terți*, ea face dovadă din ziua în care a devenit "dată certă".

Reguli speciale privind forța probantă există și pentru registre.

Astfel, art. 1183 C.civ. prevede că "Registrele comercianților nu fac credință despre vânzările ce cuprind în contra persoanelor necomerciante[3]. Dar

[1] Pentru un caz, mai recent, de aplicare a art. 859 C.civ., a se vedea dec.nr.856/1989 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în Dreptul nr. 3/1990, p. 68.

[2] "Verificarea de scripte" este reglementată - în cadrul *administrării dovezilor* - de către art. 177-184 din Codul de procedură civilă (art. 185 din C.pr.civ. a fost abrogat prin O.U.G. nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă).

[3] Potrivit art. 1 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului: "Comercianții au obligația ca, înainte de începerea comerțului, să ceară înmatricularea în registrul comerțului,

judecătorul poate da jurământ la una sau alta din părți", iar art. 1184 dispune: "Registrele comercianților se cred în contra lor, dar cel care voiește a profita de ele nu poate despărți cuprinderea lor, lăsând aceea ce poate a-i fi contrar".

În fine, art. 1185 prevede: "Registrele, cărțile sau hârtiile domestice (particulare - n.n.), nu fac credință în favoarea acelui care le-a scris, dar au putere în contra lui:

1. când cuprind curat primirea unei plăți;
2. când cuprind mențiunea expresă că nota sau scrierea din ele s-a făcut ca să țină loc de titlu în favoarea creditorului"[1].

85. MĂRTURIA (PROBA CU MARTORI ORI TESTIMONIALĂ)

a. *Definiție.* Mărturia este *relatarea orală, făcută de o persoană, în fața instanței de judecată, cu privire la acte sau fapte litigioase, săvârșite în trecut, despre care are cunoștință personal.*

b. *Reguli și excepții privind administrarea probei cu martori*

Regula generală în materie este următoarea: fapte juridice *stricto sensu* pot fi dovedite, neîngrădit, cu martori.

Reguli și excepții de probare cu martori sunt conținute în art. 1191-1198 din Codul civil și privesc, îndeosebi, *actele juridice*.

După cum am arătat deja, art. 1191 Cod civil stabilește *două reguli* în primele sale două alineate, astfel:

"*Dovada actelor juridice al căror obiect are o valoare ce depășește suma de 250 lei*, chiar pentru depozit voluntar, *nu se poate face decât sau prin act autentic, sau prin act sub semnătură privată.*

Nu se va primi niciodată o dovadă prin martori în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce se pretinde că s-ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecționării actului, chiar cu privire la o sumă sau valoare ce nu depășește 250 lei"[2] (s.n.).

iar în cursul exercitării și la încetarea comerțului, să ceară înscrierea în același registru a mențiunilor privind actele și faptele a căror înregistrare este prevăzută de lege. În sensul prezentei legi, *comercianții sunt persoane fizice care exercită în mod obișnuit acte de comerț, societățile comerciale, regiile autonome și organizațiile cooperatiste.* Prevederile alin. 1 nu se aplică meseriașilor și țăranilor care își desfac produsele din gospodăria proprie" (s.n.).

[1] Potrivit art. 1186 C.civ., referitor tot la înscrisurile sub semnătură privată, prevede: "Orice adnotație făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu de creanță este crezută, cu toate că nu este subsemnată nici datată de el, când tinde a proba liberațiunea debitorului. Aceeași putere doveditoare are și scriptura făcută de creditor pe dosul, marginea sau în josul duplicatului unui act sau chitanță, dar numai când duplicatul va fi în mâinile debitorului". În fine, art. 1187 reglementează - ca mijloc de probă - răboajele.

[2] Reamintim, că potrivit alin. 3 al art. 1191, părțile pot deroga de la alin. 1-2, dacă e vorba de drepturi de care pot dispune, ceea ce înseamnă că acele prevederi sunt *dispozitive*; a

În art. 1192-1196 Cod civil sunt stabilite anumite reguli de aplicare a prevederilor alin. 1-2 ale art. 1191[1].

Excepțiile de la regulile de mai sus sunt prevăzute în art. 1197: "Regulile mai sus precizate nu se aplică în cazul *când există un început de dovadă scrisă.*

Se numește început de dovadă *orice scriptură a aceluia în contra căruia s-a format petiția,* sau a celui ce îl reprezintă și *care scriptură face a fi crezut faptul pretins*" (s.n.).

Art. 1198 dispune: "Acele reguli nu se aplică însă totdeauna *când creditorului nu i-a fost cu putință a-și procura o dovadă scrisă* despre obligația ce pretinde, *sau a conserva dovada luată,* precum:

1. La obligațiile care se nasc din cvasicontracte și din delicte sau cvasidelicte;

2. La depozitul necesar, în caz de incendiu, ruină, tumult sau naufragiu și la depozitele ce fac călătorii în ospătăria unde trag; despre toate acestea judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor și circumstanțele faptului;

3. La obligațiile contractate în caz de accidente neprevăzute, când nu era cu putință părților de a face înscrisuri;

4. Când creditorul a pierdut titlul ce-i servea de dovadă scrisă, din cauză de forță majoră neprevăzută".

Puterea doveditoare a mărturiei. Codul civil nu precizează forța probantă a mărturiei, ceea ce înseamnă că ea este lăsată la libera apreciere a judecătorului, bazată pe intima sa convingere. În principiu, nu-și va găsi aplicare regula din dreptul roman: *testis unus, testis nullus*[2].

se vedea și Tr. București, s. IV. civ., dec. nr. 1133/1996, în *Culegere de practică judiciară* 1993-1997, p. 409. iar nu imperative. În acest sens, a se vedea și Decizia nr. 21 din 4 februarie privind excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 1191 din C.civ., publicată în M.Of. nr. 254/1997. Sub aspectul formulat, art. 1191 din C.civ. nu contravine dispozițiilor constituționale, întrucât "o sumă sau o valoare a obiectului actului juridic prin dorința legiuitorului de a obliga părțile care încheie acte juridice să le constate în formă scrisă, asigură certitudinea și stabilitatea raporturilor juridice pe care le creează".

[1] Art. 1192 dispune: "Articolul precedent nu se aplică în cazul când cererea depășește 250 lei numai prin unirea capitalului cu dobânzile". Potrivit art. 1193: "Cel care a format cererea în judecată pentru o sumă mai mare de 250 lei, chiar de va voi a-și restrânge cererea la 250 lei nu va fi primit a înfățișa dovadă prin martori". art. 1194 prevede că: "Dovada prin martori nu se admite nici în cazul când cererea de chemare în judecată este pentru o sumă mai mică de 250 lei, dar care este un rest dintr-o creanță mai mare, necontestată prin înscris". În art. 1195 se prevede: "Când în aceeași instanță o parte face mai multe cereri, pentru care nu are înscrisuri, dacă toate aceste cereri, unindu-se, trec peste suma de 250 lei, dovada prin martori nu poate fi admisă, chiar când creditorul ar pretinde că aceste creanțe provin din diferite cauze și că s-au născut în diferite epoci, afară numai dacă creditorul a dobândit aceste drepturi de la alte persoane".

[2] În Codul de procedură civilă, se prevede cine poate fi și cine nu poate fi martor (art. 189-191 cu modificările aduse prin O.U.G. nr. 138/2000 și aprobată prin Legea nr. 219/2005).

86. MĂRTURISIREA (RECUNOAȘTEREA)

a. *Definiție.* Mărturisirea este *recunoașterea de către o persoană a unui act sau fapt pe care o altă persoană își întemeiază o pretenție și care este de natură să producă efecte contra autorului ei.*

Mărturisirea este un *act juridic,* din punct de vedere al dreptului civil, și un *mijloc de probă,* din punct de vedere al dreptului procesual civil.

Ca act juridic, mărturisirea este irevocabilă. Art. 1206 Cod civil, alin. 2 *(in fine)* prevede că mărturisirea nu poate fi revocată de autorul ei, "afară numai de va proba că a făcut-o din eroare de fapt".

b. *Clasificare.* Art. 1204-1206 Cod civil disting între mărturisirea *judiciară* și cea *extrajudiciară.*

Potrivit art. 1204: "Se poate opune unei părți mărturisirea ce a făcut sau înaintea începerii judecății, sau în cursul judecății", iar potrivit art. 1205: "Mărturisirea extrajudiciară verbală nu poate servi de dovadă când obiectul contestației nu poate fi dovedit prin martori"[1].

Alin. 1 al art. 1206 dispune că "Mărturisirea judiciară se poate face înaintea judecătorului de însăși partea prigonitoare, sau de un împuternicit special al ei spre a face mărturisire".

După modul de exprimare, se distinge între mărturisirea *expresă* și cea *tacită*[2].

În fine, după structură, în doctrină se disting trei feluri de mărturisire:

- *mărturisirea simplă* (ori fără rezerve), este recunoașterea pretenției reclamantului, făcută de către pârât, așa cum a fost formulată pretenția (spre exemplu: recunosc că am împrumutat de la reclamant 500 lei și nu i-am restituit);
- *mărturisire calificată:* constă în recunoașterea de către pârât a faptului invocat de reclamant, dar și a altor împrejurări, strâns legate de faptul invocat, anterior ori concomitent faptului pretins, care schimbă semnificația sa juridică (spre exemplu: recunosc că am primit de la reclamant 500 lei, dar nu cu titlu de împrumut, ci ca plată a serviciilor ce i-am prestat);
- *mărturisirea complexă;* constă în recunoașterea de către pârât a faptului pretins de reclamant dar și a altei împrejurări - ulterioare - care anihilează pe

Pentru un caz de imposibilitate morală de preconstituire a înscrisului (datorită raportului de rudenie, în materie de simulație), din practica mai recentă, a se vedea Dec. nr. 854/1989 a S.civ. a fostului T.S., în Dreptul nr. 3/1990, p. 64.

[1] Reamintim că art. 612 alin. final din Codul de procedură civilă prevede că "Interogatoriul nu poate fi cerut pentru dovedirea motivelor de divorț".

[2] Drept cazuri de mărturisire tacită menționăm: 1) cel prevăzut de art. 174 C.pr.civ.: dacă partea refuză prezentarea înscrisului solicitat, instanța poate considera ca recunoscută pretenția adversarului; 2) cel prevăzut de art. 225 Cod procedură civilă: instanța poate considera mărturisirea deplină (ori numai un început de probă scrisă), refuzul, fără motiv, de a răspunde la interogatoriu ori refuzul de a se prezenta în instanță la interogatoriu;

primul (spre exemplu: recunosc că am primit de la reclamant, cu împrumut, 500.000 lei, dar i-am restituit această sumă).

c. Problema indivizibilității mărturisirii

Potrivit art. 1206 alin. 2 (prima parte) din Codul civil: "*Ea* (mărturisirea - n.n.) *nu poate fi luată decât în întregime împotriva celui care a mărturisit...*".

După modificarea art. 1206 Cod civil, prin Decretul nr. 205/1950, în doctrină s-a iscat o controversă cu privire la problema de a se ști dacă mărturisirea poate fi ori nu scindată, adică divizată.

Este ușor de observat că o asemenea problemă nu se poate pune decât în ipoteza mărturisirii calificată și a celei complexe (căci la cea simplă nu este ce diviza).

S-au formulat două teorii în rezolvarea problemei.

Într-o teorie, s-a susținut că regula indivizibilității mărturisirii se aplică în continuare, argumentându-se că "legiuitorul a păstrat neatinse dispozițiile art. 1206 care prevăd indivizibilitatea mărturisirii".

În cealaltă teorie, dominantă, căreia ne alăturăm, se consideră, dimpotrivă, că regula indivizibilității mărturisirii, consacrată de art. 1206 Cod civil, trebuie subordonată celor două principii ale procesului civil: principiul adevărului și principiul rolului activ al judecătorului (prevăzut de art. 129-130 Cod procedură civilă). În consecință, regula indivizibilității mărturisirii nu trebuie luată ca fiind imperativă, ci ca simplă recomandare făcută judecătorului[1]. După cum se coroborează cu alte probe administrate în cauză, judecătorul poate diviza mărturisirea calificată ori complexă, luând numai o parte a ei, care poate fi "în favoarea" ori "împotriva" autorului ei.

d. Puterea doveditoare a mărturisirii

În această privință trebuie deosebite două perioade:

- *cea anterioară lui* 1950 (când, prin Decretul nr. 205 s-a abrogat pct. 3 al art. 1200 C.civ., care prevedea prezumția absolută a "puterii doveditoare ce legea dă mărturisirii"), când mărturisirea era "regina probelor" adică o probă perfectă, (*probatio probatisima*), având o deplină putere doveditoare, tranșând litigiul împotriva autorului ei: *confesus pro iudicata habetur;*

- *cea posterioară lui 1950* în care mărturisirea a fost trecută în rândul celorlalte probe, adică lăsându-se forța probantă la *aprecierea judecătorului.*

---

[1] În ediția din 1981 a Codului civil, la art. 1206 se face precizarea: "Dispoziția primei părți din alin. 2 al art. 1206 a fost implicit modificată prin modificarea art. 129 și 130 C.pr.civ. Regula indivizibilității mărturisirii nu mai are caracter obligatoriu, ci constituie o simplă îndrumare pentru judecători, care sunt datori să stăruie prin toate mijloacele legale spre a descoperi adevărul".

Chiar dacă, în prezent, aceasta este soluția *în drept*, *în fapt*, însă, mărturisirea are, în continuare o incontestabilă putere doveditoare, ceea ce se sprijină, de altfel, pe principiul disponibilității în procesul civil.

e. Interogatoriul

Mijlocul procesual de administrare a probei mărturisirii se numește *interogator*, și este reglementat în art. 218-225 Cod procedură civilă.

Mărturisirea poate fi *spontană* - fără interogator - ori provocată - adică cea realizată pe calea interogatoriului[1].

87. PREZUMȚIILE

a. Definiție

Definiția *legală* a prezumției este conținută în art. 1199 Cod civil: "Prezumțiile sunt consecințele ce legea sau magistratul trage din un fapt cunoscut la un fapt necunoscut".

În *doctrină*, prezumția este definită fie ca fiind considerarea unui fapt ca existent, dedus din existența altui fapt, vecin și conex, fie ca inducerea existenței unui fapt necunoscut din cunoașterea altui fapt, datorită legăturii ce există între cele două fapte.

În esență, prezumția este o *presupunere* făcută de legiuitor sau judecător.

b. Clasificarea prezumțiilor

După autorul lor, prezumțiile se împart în două categorii:

- *prezumțiile legale:* sunt cele ce reprezintă opera legiuitorului; art. 1200 C.civ. determină prezumțiile legale în termenii următori:

"*Sunt prezumții legale acelea care sunt determinate prin lege* precum:

1. Actele ce legea le declară nule pentru că le privește făcute în frauda dispozițiilor sale;

2. În cazurile când legea declară că dobândirea dreptului de proprietate sau liberațiunea unui debitor rezultă din oarecare împrejurări determinate;

3. (Abrogat);

4. Puterea ce legea acordă autorității lucrului judecat" (s.n.); cu privire la *sarcina probei*, în caz de prezumție legală, art. 1202 Cod civil prevede "Prezumția legală dispensă de orice dovadă pe acela în favoarea căruia este făcută.

---

[1] În art. 218 Cod procedură civilă se stabilește că: "Se va putea încuviința chemarea la interogatoriu, când este privitor la fapte personale, care, fiind în legătură cu pricina, pot duce la dezlegarea ei", iar în alin. 1 al art. 221 din același Cod, se precizează: "Răspunsurile la interogatoriu vor fi trecute pe aceeași foaie cu întrebările. Interogatoriul va fi semnat pe fiecare pagină de președinte, grefier, de cel care l-a propus, precum și de partea care a răspuns după ce a luat cunoștință de cuprins. Tot astfel vor fi semnate adăugirile, ștersăturile sau schimbările aduse, sub pedeapsă de a nu fi ținute în seamă".

Nici o dovadă nu este primită împotriva prezumţiei legale, când legea, în puterea unei asemenea prezumţii, anulează un act oarecare, sau nu dă drept de a se reclama în judecată, afară numai de cazurile când legea a permis dovada contrarie şi afară de aceea ce se va zice în privinţa jurământului şi mărturisirii ce ar face o parte în judecată";

- *prezumţiile simple:* sunt acelea stabilite de magistrat (judecător); art. 1203 C.civ. le precizează astfel: *"Prezumţiile care nu sunt stabilite de lege sunt lăsate la luminile şi înţelepciunea magistratului;* magistratul nu trebuie să se pronunţe decât întemeindu-se pe prezumţii, care să aibă o greutate şi puterea de a naşte probabilitatea; *prezumţiile nu sunt permise magistratului decât numai în cazurile când este permisă şi dovada prin martori,* afară numai dacă un act nu este atacat că s-a făcut prin fraudă, dol sau violenţă" (s.n.).

Dacă prezumţiile legale sunt limitate numeric (căci *nulla praesumtio sine lege),* prezumţiile simple sunt nelimitate sub aspectul numărului lor.

După forţa lor probantă, prezumţiile legale se împart, iarăşi în două categorii:

- *prezumţiile absolute - iuris et de iure -,* adică cele ce *nu pot fi răsturnate* prin proba contrarie; se mai numesc şi *irefragabile;* sunt asemenea prezumţii: cea a puterii lucrului judecat *(res iudicata pro veritate habetur):* cea privind limita maximă, de 300 zile, şi cea minimă, de 180 zile, dinaintea naşterii copilului care marchează timpul legal al concepţiuni potrivit art. 61 din Codul familiei[1];

- *prezumţiile relative - iuris tantum -* adică cele ce *pot fi răsturnate* prin proba contrară, fie mai uşor, fie mai greu (cum e cazul prezumţiei de paternitate, prevăzută de art. 53 din Codul familiei); majoritatea prezumţiilor legale e formată din prezumţiile relative[2].

---

[1] De art. 61 C.fam. ne vom ocupa cu ocazia cercetării problemei începutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice (*infra,* nr. 263).

[2] *Exempli gratia* sunt prezumţii legale relative:

- cea stabilită de art. 492 C.civ.: "Orice construcţie, plantaţie sau lucru făcut în pământ sau asupra pământului, sunt prezumate a fi făcute de proprietarul acelui pământ cu cheltuiala sa şi că sunt ale lui, până ce se dovedeşte din contra";

- cea stabilită de art. 967 alin. 2 C.civ.: "Cauza este rezumată până la dovada contrarie",

- cea stabilită de art. 1534 C.civ.: "Mandatul este fără plată, când nu s-a stipulat contrariul";

- cea prevăzută de art. 1020 C.civ.: "Condiţia rezolutorie este subînţelesă în contractele sinalagmatice, în caz când una din părţi nu îndeplineşte angajamentul său";

- cea prevăzută de art. 1024 C.civ: "Termenul este presupus totdeauna că s-a stipulat în favoarea debitorului dacă nu rezultă din stipulaţie sau din circumstanţe că este primit şi în favoarea creditorului",

- cea prevăzută de art. 1899 alin. 2 C.civ.: "Buna-credinţă se presupune totdeauna şi sarcina probei cade asupra celei că alegă rea-credinţă" *(bona fides praesumitur).*

Pentru practica judiciară mai recentă, cu privire la materia probelor, a se vedea. dec. nr. 575/1992 a S.civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 7/1993, p. 94 (mărturisirea), dec. nr. 90/1991 a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1992, p. 111; dec.nr.13/1991 a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1992, p. 111; dec.nr. 884/1992 a S.Civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 11/1992, p. 84-85; dec.nr. 118/1991 a C.S.J., în Dreptul nr. 5/1992, p. 87-88.

TITLUL III

ACTUL JURIDIC CIVIL

CAPITOLUL I

NOȚIUNEA ȘI CLASIFICAREA ACTELOR JURIDICE CIVILE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Definiția actului juridic civil

88. DEFINIȚII FORMULATE ÎN LITERATURA DE SPECIALITATE

Există *două categorii de definiții* date, în doctrină, actelor juridice civile.

O *categorie* este formată din *definițiile speciilor de acte juridice civile* - contractele civile și actele civile unilaterale; în această categorie, se are în vedere *fiecare* act juridic civil (ex. Contractul de vânzare-cumpărare, contractul de donație, testamentul, oferta etc.)[1]. evident, în partea introductivă ori generală

[1] Pentru asemenea definiții, a se vedea **Fr. Deak, St. Cărpenaru,** *Drept civil. Contracte civile speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moștenire,* București, 1983; *idem,*

a dreptului civil - în care ne găsim - nu avem în vedere acest tip de definiții date actelor juridice civile.

Cealaltă categorie cuprinde *definițiile generale* ale actului juridic civil; de data aceasta, se are în vedere *genul proxim* - actul juridic civil în general - iar nu diferitele specii ale actului juridic civil (ca în prima categorie de definiții).

Această a doua categorie de definiții, la rândul ei, cuprinde *două tipuri* de definiții generale ale actului juridic civil, și anume:

- *definiția tradițională,* în care se precizează că prin act juridic civil se înțelege o *manifestare de voință săvârșită cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a crea, modifica ori stinge un raport juridic*[1];

- *definiția care diferențiază actul juridic civil față de faptul juridic licit, care este "gestiunea de afaceri"*[2], în care se precizează că, actul juridic civil este "o manifestare de voință - unilaterală, bilaterală sau multilaterală - săvârșită cu intenția de a stabili, modifica sau stinge, potrivit dreptului obiectiv raporturi juridice, cu condiția ca de existența acestei intenții să depindă însăși producerea efectelor juridice"[3].

După cum am precizat și cu alt prilej[4], mențiunea "cu condiția ca de existența acestei intenții să depindă însăși producerea efectelor juridice", deși *exactă pe fond, nu este necesar să apară în definiție,* pentru un dublu motiv: pe de o parte, pentru că, se afirmă - corect și necesar -, în prima parte a definiției, că actul juridic civil este "o manifestare de voință... *săvârșită cu intenția* de a stabili, modifica sau stinge, *potrivit dreptului obiectiv,* raporturi juridice", și, pe de altă parte, diferențierea *actului juridic* se face nu numai față de faptul juridic civil *licit* (cum este gestiunea de afaceri), ci și față de faptul juridic *ilicit,* pentru ambele acestea, legea civilă nelegând producerea de efecte juridice de existența "intenției de a se produce efecte juridice", așa cum am precizat la "clasificarea izvoarelor raportului juridic concret"[5].

Contractele civile și comerciale, Ed. Lumina Lex, 1993; **C. Stătescu,** în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor,* Ed. Academiei, București, 1981, *p.* 32-64.

[1] Pentru acest tip de definiție generală a actului juridic civil, a se vedea, spre exemplu, **A. Ionașcu,** *Drept civil. Partea generală,* E.D.P. București, 1963, *p.* 76; **S. Brădeanu, V.D. Zlătescu,** în *Tratat de drept civil,* vol.I, Partea generală, 1967, *p.* 240.

[2] După ce art. 986 C.civ. prevede că "*Cvasi-contractul* este un *fapt licit și voluntar* din care se naște o obligație către o altă persoană sau obligații reciproce între părți, art. 987 C.civ. dispune: "Acela care, cu *voință,* gere (administrează) interesele altuia, fără cunoștința proprietarului, se obligă tacit a continua gestiunea ce a început și a săvârșit, până ce proprietarul va putea îngriji el însuși".

[3] **D. Cosma,** *Teoria generală a actului juridic civil,* Ed. Științifică, București, 1969, *p.* 14. O definiție asemănătoare este dată și de **C. Stătescu,** în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor,* p. 28.

[4] **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Teoria generală,* 1987, *p.* 158; *idem,* în *Tratat de drept civil,* vol. I, Partea generală, 1989, *p.* 168.

[5] Vezi *supra, nr.* 75. Și alți autori și-au însușit, în ultima vreme, obiecțiunile pe care le-am formulat; în acest sens, vezi **I. Dogaru,** *op.cit., p.* 136-137; **Șt. Răuschi,** *op.cit.,* p. 96; **P. M. Cosmovici,** *op.cit.,* p. 95.

89. DEFINIȚIA ACTULUI JURIDIC CIVIL PE CARE O REȚINEM

Prin *act juridic civil* se înțelege o *manifestare de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, respectiv, de a naște, modifica ori stinge un raport juridic civil concret.*

Din această definiție rezultă că *elementele definitorii* ale actului juridic civil sunt următoarele:

- prezența unei *manifestări de voință,* care să provină de la un subiect de drept civil (persoană fizică ori persoană juridică);
- manifestarea de voință trebuie exprimată cu *intenția de a se produce efecte juridice civile,* întrucât legea civilă califică *act juridic civil* numai o astfel de manifestare de voință; această trăsătură (definitorie) diferențiază *actul juridic civil* față de *faptul juridic civil* (săvârșit fără intenția de a se produce efecte juridice, efecte ce se produc, însă, în puterea legii);
- *efectele juridice urmărite,* la manifestarea voinței, *pot consta* în *a da naștere, a modifica* sau *a stinge* un raport juridic *civil* concret; prin această trăsătură, actul juridic *civil* este deosebit față de *actele juridice din alte ramuri de drept* (precum: actul administrativ, actul de comerț etc.).

§ 2 Terminologie

90. SENSURILE EXPRESIEI "ACT JURIDIC CIVIL"

În doctrină, practică și chiar legislație, expresia "act juridic civil", ori "act juridic" sau, pur și simplu, termenul "act" se întrebuințează cu *două sensuri,* ori înțelesuri, de fiecare dată rezultând, din context, semnificația atribuită.

Într-un *prim sens,* se desemnează tocmai *manifestarea de voință* cu *intenția de a produce efecte juridice civile* (adică este sensul pe care l-am utilizat în definiția de mai sus).

Pentru acest sens, se utilizează și formula *negotium iuris* sau cuvântul *negotium* (cu semnificația, deci, de *operațiune juridică*).

În al doilea sens, se desemnează *înscrisul constatator* al manifestării de voință, adică suportul material care consemnează ori redă manifestarea de voință exprimată. Acest sens l-am avut în vedere atunci când am analizat acel mijloc de probă al izvorului civil concret care este înscrisul (autentic, sub semnătura privată).

Pentru acest al doilea înțeles, se folosește și formula *instrumentum probationis* sau termenul *instrumentum.*

De reținut că, uneori, în același articol dintr-o lege civilă se au în vedere ambele sensuri ale termenului de "act". Cu titlu de exemplu, citām cazul art. 689 C.civ.: "Acceptarea (moștenirii - n.n.) poate fi sau expresă sau tacită. Este

expresă când se însușește titlul sau calitatea de erede într-un *act autentic sau privat (instrumentum probationis* - n.n.); este tacită când eredele face un *act (negotium iuris* - n.n.), pe care n-ar putea să-l facă decât în calitatea sa de erede, și care lasă a se presupune neapărat intenția sa de acceptare" (s.n.).

SECȚIUNEA a II-a

CLASIFICAREA ACTELOR JURIDICE CIVILE

§ 1 Criterii de clasificare și categoriile de acte juridice civile în funcție de aceste criterii

91. PRECIZĂRI PREALABILE.

Pornind de la multitudinea actelor juridice civile și având în vedere o mai bună cunoaștere a acestei instituții principale a dreptului civil, în literatura de specialitate s-au propus mai multe criterii de clasificare.

În cele ce urmează, vom enunța principalele criterii de clasificare împreună cu categoriile de acte juridice corespunzătoare prezentate în doctrină și preluate de jurisprudență.

De reținut că același act juridic poate fi privit în raport de mai multe criterii.

91[Bis]. ENUNȚAREA ACESTORA

Dintre clasificările actelor juridice civile, care se fac în doctrină, menționăm următoarele:

1. *După numărul părților,* există acte juridice civile *unilaterale, bilaterale* și *multilaterale*[1];
2. *După scopul urmărit la încheierea lor,* actele civile se împart în: *cu titlu oneros* și *cu titlu gratuit.* Cele cu titlu oneros se împart, la rândul lor, în: *co-*

[1] De reținut că, nu trebuie confundata acesta prima clasificare (în acte unilaterale si bilaterale) cu clasificarea contractelor civile în contracte unilaterale (donația, împrumutul) și contracte bilaterale sau *sinalagmatice* (vânzarea cumpărarea, închirierea), întrucât sunt avute în vedere criterii diferite: în primul caz sunt avute în vedere numărul părților, iar în cel de al doilea caz sunt avute în vedere obligațiile între părțile unui act juridic așa cum sunt ele repartizate.

mutative şi *aleatorii*; cele cu titlu gratuit, de asemenea, se împart în: *liberalităţi* şi *acte dezinteresate*;

3. *După efectul lor*, actele civile se împart în: *constitutive*, *translative* şi *declarative*;

4. *După importanţa* (ori gravitatea) *lor*, se disting actele juridice civile: *de conservare, de administrare* şi *de dispoziţie*;

5. *După conţinutul lor*, deosebim actele *patrimoniale* de cele *nepatrimoniale*;

6. *După modul* (forma) *de încheiere*, actele civile se împart în: *consensuale*, *formale* (solemne) şi *reale*;

7. *După momentul producerii efectelor lor*, actele civile se împart în: *acte între vii (inter vivos)* şi *acte pentru cauză de moarte (mortis causa)*;

8. *După rolul voinţei părţilor* în stabilirea conţinutului lor, actele civile se împart în: *acte subiective* şi *acte condiţie*;

9. *După legătura lor cu modalităţile* (termen, condiţie, sarcină), se împart în: *acte pure şi simple* şi *acte afectate de modalităţi*;

10. *După raportul dintre ele*, actele civile se împart în *principale* şi *accesorii*;

11. *După legătura cu cauza* (scopul), distingem între actele *cauzale* şi cele *abstracte*;

12. *După modalitatea încheierii lor*, se disting: *actele strict personale* şi actele care pot fi încheiate şi *prin reprezentare*;

13. *După reglementarea şi denumirea lor* legală, se disting *actele tipice (numite)* şi *actele atipice (nenumite)*;

14. *După modul lor de executare*, actele civile se împart în: *acte cu executare dintr-o dată (uno ictu)* şi *acte cu executare succesivă*.

§ 2 Caracterizarea categoriilor de acte juridice civile

92. ACTE UNILATERALE, BILATERALE ŞI MULTILATERALE

Este *unilateral* acel act juridic care este *rezultatul voinţei unei singure părţi*[1]. Sunt acte civile unilaterale: testamentul, acceptarea succesiunii, renunţarea la o moştenire, denunţarea unui contract, oferta, promisiunea publică de recompensă, confirmarea unui act anulabil, purga.[1]

Este *bilateral* actul juridic civil care reprezintă *voinţa concordantă a două părţi*.

Exemplul tipic de act civil bilateral este *contractul civil*, precum: vânzarea-cumpărarea, donaţia[2], mandatul, împrumutul, depozitul etc.

Este *multilateral* actul juridic care este rodul acordului de voinţă ce provine de la *trei sau mai multe părţi*. Este un asemenea act contractul civil de societate[3].

De reţinut că nu trebuie confundată clasificarea *actelor* juridice civile în unilaterale şi bilaterale (făcută după criteriul numărului părţilor)[4], cu clasificarea *contractelor* civile în unilaterale (cele care dau naştere la obligaţii numai pentru una din părţi, cum este donaţia, împrumutul) şi bilaterale sau sinalagmatice (cele care dau naştere la obligaţii pentru ambele părţi, precum vânzarea-cumpărarea, antrepriza, renta viageră).

Această primă clasificare a actelor juridice civile - în uni, bi şi multilaterale - prezintă *importanţă juridică* în ce priveşte: 1) aprecierea valabilităţii actului (la cel unilateral se verifică o *singură* voinţă juridică, pe când la cel bilateral trebuie cercetată *fiecare* dintre cele două voinţe juridice), 2) regimul juridic - *diferenţiat* - al viciilor de consimţământ (eroarea, dolul, violenţa şi leziunea)[5].

---

[1] *Două precizări* sunt de făcut, aici, în legătură cu actul juridic civil unilateral. *Prima* este în sensul că actele unilaterale se *subclasifică* în: 1) acte *supuse comunicării* (pentru a produce efecte juridice), cum ar fi oferta sau promisiunea publică de recompensă şi 2) *acte nesupuse comunicării*, cum este testamentul. *A doua* priveşte *gestiunea de afaceri* şi este în sensul următor: menţionarea gestiunii de afaceri printre actele civile unilaterale (ex. C. **Stătescu**, în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, p. 109 este greşită întrucât acest izvor al raportului juridic civil nu este *un act juridic, ci fapt juridic* (efectul juridic producându-se *în puterea legii*, iar nu datorată "intenţiei de a produce efecte juridice").

[1] Purga (purgarea ipotecii) este posibilitatea oferită prin lege deţinătorului unui imobil ipotecat, de a proceda la eliberarea imobilului de toate ipotecile (şi privilegiile) care-l grevează, oferind creditorului ipotecar (sau privilegiat) preţul imobilului (dacă l-a cumpărat) sau valoarea lui (dacă l-a dobândit cu titlu gratuit).

[2] *Donaţia* este un *contract solemn, unilateral* şi *cu titlu gratuit* prin care una dintre părţi, numită donator, cu intenţie liberală îşi micşorează în mod actual şi irevocabil patrimoniul său cu un drept (real sau de creanţă), mărind patrimoniul celeilalte părţi, numită DONATAR, cu acelaşi drept, fără a urmări să primească ceva în schimb (art. 801 şi 803 C.civ). - **Fr. Deak**, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Actami, Bucureşti, 1996, p. 92.

În definiţie sunt precizate şi caracterele juridice ale contractului pentru că - deşi este o problemă elementară de drept - în practică se mai fac unele greşeli, ceea ce trebuie evitate. De exemplu, într-o decizie se arată cu privire la donaţie: "deşi este un act unilateral, sub aspectul numărului de voinţe este un contract bilateral..." (T.M.B., S. a IV-a civ., dec. nr. 1406/1992, în *Culegere de practică judiciară civilă*, 1992, *p.* 150). În realitate, donaţia nu este nici "act unilateral" şi nici "contract bilateral" ci dimpotrivă, este un *act bilateral*, fiindcă necesită realizarea acordului de voinţă între părţi şi este un *contract unilateral*, dat fiind că ea creează obligaţii numai pentru una din părţi (A se vedea şi **Fr. Deak**, *op.cit.*, p. 92, nota 1).

[3] Potrivit art. 1491 C.civ.: "Societatea este un contract prin care două sau mai multe persoane se învoiesc să pună ceva în comun, cu scop de a împărţi foloasele ce ar putea deriva". Contractul *civil* de societate trebuie deosebit de contractul de societate care stă la baza înfiinţării unei societăţi *comerciale* (potrivit Legii nr. 31/1990 republicată).

[4] De reţinut că *o parte* a actului juridic poate fi formată *dintr-o persoană, din două ori mai multe persoane* (spre exemplu, trei coproprietari fac o ofertă de vânzare). Deci, nu trebuie pus semnul identităţii între noţiunile de *parte* şi *persoană*.

[5] De acest aspect ne vom ocupa separat cu ocazia analizei viciilor de consimţământ, în capitolul următor.

93. ACTE CU TITLU ONEROS ŞI ACTE CU TITLU GRATUIT

Este *cu titlu oneros* acel act juridic civil în care, în *schimbul folosului patrimonial procurat* de o parte celeilalte, *se urmăreşte obţinerea altui folos patrimonial*[1]. Este un asemenea act contractul de vânzare-cumpărare în care vânzătorul urmăreşte preţul în schimbul bunului vândut, iar cumpărătorul urmăreşte obţinerea bunului cumpărat în schimbul preţului. Tot cu titlu oneros sunt şi: contractul de antrepriză, contractul de locaţiune (şi cel de închiriere), contractul de rentă viageră (şi cel de vânzare cu clauză de întreţinere), împrumutul cu dobândă etc.

Este *cu titlu gratuit* acel act juridic civil prin care *se procură un folos patrimonial fără a se urmări obţinerea altui folos patrimonial în schimb*[2].

Ca exemple de acte cu titlu gratuit pot fi menţionate: donaţia, comodatul, împrumutul fără dobândă, mandatul gratuit, depozitul neremunerat, legatul.

Clasificarea actelor juridice civile în acte cu titlu oneros şi cu titlu gratuit are *importanţa sa juridică*, manifestată în diferenţe de regim juridic, între ele, în ce priveşte: 1) capacitatea de a le încheia (în general, legea civilă este mai pretenţioasă atunci când e vorba de actele cu titlu gratuit); 2) aplicarea viciilor de consimţământ (bunăoară, leziunea nu priveşte actele cu titlu gratuit).

Subclasificarea actelor cu titlu oneros în comutative şi aleatorii

Este *comutativ* acel act cu titlu oneros la a cărui încheiere părţile cunosc existenţa şi întinderea obligaţiilor lor. Un asemenea act este contractul de vânzare-cumpărare ori contractul de antrepriză.

Este *aleatoriu* acel act cu titlu oneros la a cărui încheiere părţile nu cunosc întinderea obligaţiilor, existând şansa unui câştig şi riscul unei pierderi, datorită unei împrejurări viitoare incerte. Sunt aleatorii: contractul de rentă viageră, contractul de vânzare cu clauza întreţinerii, jocul sau prinsoarea[3].

Subclasificarea actelor cu titlu gratuit în liberalităţi şi acte dezinteresate

Este *liberalitate* acel act cu titlu gratuit prin care dispunătorul îşi micşorează patrimoniul prin folosul patrimonial procurat. Sunt liberalităţi donaţiile şi legatele.

[1] Art. 945 C.civ. prevede: "Contractul oneros este acela în care fiecare parte voieşte a-şi procura un avantaj".

[2] Potrivit art. 946 C.civ.: "Contractul gratuit sau de binefacere este acela în care una din părţi voieşte a procura, fără echivalent, un avantaj celeilalte".

[3] Art. 947 C.civ. dispune: "Contractul cu titlu oneros este comutativ, atunci când obligaţia unei părţi este echivalentul obligaţiei celeilalte. Contractul este aleatoriu când echivalentul depinde, pentru una sau toate părţile, de un eveniment incert". A se vedea şi art. 1635 C.civ.

Este *act dezinteresat* acel act cu titlu gratuit prin care dispunătorul procură un avantaj patrimonial fără a-şi micşora patrimoniul. Sunt acte dezinteresate: mandatul gratuit, depozitul neremunerat, comodatul etc.

94. ACTE JURIDICE CIVILE CONSTITUTIVE, TRANSLATIVE ŞI DECLARATIVE

Este *constitutiv* acel act juridic civil care dă naştere la un drept subiectiv civil care n-a existat anterior. Ca exemple pot fi citate ipoteca convenţională (care creează dreptul real accesoriu numit ipotecă), amanetul ori gajul sau instituirea unui uzufruct.

Este *translativ* actul civil care are ca efect strămutarea unui drept subiectiv civil dintr-un patrimoniu în alt patrimoniu. Sunt translative, spre exemplu, contractele de vânzare-cumpărare, de donaţie etc.

Este *declarativ* actul juridic civil care are ca efect consolidarea ori definitivarea unui drept subiectiv preexistent. Partajul (împărţeala) este un asemenea act.

O specie aparte de act declarativ este *actul confirmativ*, adică acel act prin care o persoană renunţă la dreptul său de a ataca cu acţiunea în anulabilitate (adică în nulitate relativă) un act juridic civil, la a cărui încheiere a fost încălcată o dispoziţie legală ce ocroteşte un interes personal, individual. Prin actul confirmativ este înlăturată cauza de anulabilitate, actul juridic civil în cauză devenind valabil.

Clasificarea aceasta a actelor juridice civile are *importanţă juridică* sub diferite aspecte precum: 1) actul constitutiv şi cel translativ îşi produc efectele numai pentru viitor (*ex nunc*), pe când actul declarativ produce efecte şi pentru trecut (*ex tunc*); 2) calitate de *având-cauză*[1] are numai dobânditorul unui drept sau bun printr-un act translativ, iar nu şi parte dintr-un act declarativ; 3) *just-titlu*, pentru uzucapiunea de 10-20 de ani poate fi doar un act translativ, iar nu şi unul declarativ[2]; 4) publicităţii imobiliare îi sunt supuse, în principiu, numai actele constitutive şi cele translative.

[1] De noţiunile: "parte", având-cauză" şi "terţ" ne vom ocupa în cap. III al acestui titlu.

[2] Potrivit art. 1897 alin. 1 C.civ.: "Justa cauză este orice titlu translativ de proprietate, precum vinderea, schimbul etc.".

95. ACTE JURIDICE CIVILE DE CONSERVARE, DE ADMINISTRARE ŞI DE DISPOZIŢIE

Este act de *conservare* acel act juridic care are ca efect preîntâmpinarea pierderii unui drept subiectiv civil. Actul de conservare este întotdeauna avantajos pentru autorul său, deoarece, cu o cheltuială mică, se salvează un drept de valoare mai mare.

Ca acte de conservare pot fi menţionate: întreruperea unei prescripţii prin acţiunea în justiţie, înscrierea unei ipoteci sau a unui privilegiu, somaţia.

Actul de *administrare* (iar *nu* administrativ sau de administraţie) este acel act juridic civil prin care se realizează o normală punere în valoare a unui bun ori a unui patrimoniu. Deci, după obiectul său, actul de administrare poate privi un bun (*ut singuli*) ori un patrimoniu.

Ca exemple de acte de administrare pot fi menţionate: închirierea unui bun, în anumite condiţii, culegerea fructelor, reparaţiile de întreţinere, asigurarea unui bun etc.

Este *de dispoziţie* actul juridic civil care are ca rezultat ieşirea din patrimoniu a unui bun sau drept ori grevarea unui bun cu o sarcină reală (ipotecă, gaj).

Sunt acte de dispoziţie, spre exemplu, vânzarea-cumpărarea şi donaţia. Această clasificare prezintă *importanţă juridică* în materia capacităţii de a încheia actele juridice civile, în materie de reprezentare, precum şi în ce priveşte acceptarea moştenirii.

96. ACTE JURIDICE CIVILE PATRIMONIALE ŞI NEPATRIMONIALE

Este *patrimonial* actul juridic civil care are un conţinut evaluabil în bani. De regulă, sunt asemenea acte cele ce privesc drepturile reale şi de creanţă. Bunăoară, sunt patrimoniale contractele de vânzare-cumpărare, de donaţie, de împrumut etc.

Este *nepatrimonial* actul juridic civil care are un conţinut neevaluabil în bani. Spre exemplu, este un act nepatrimonial convenţia (înţelegerea) părinţilor unui copil din afara căsătoriei în sensul că acesta să ia numele de familie al unuia dintre ei sau numele lor reunite.

Această împărţire a actelor juridice civile îşi vădeşte *utilitatea* în materia efectelor nulităţii (nu se pune problema "restituirilor" în cazul anulării actului nepatrimonial) şi în cea a ocrotirii incapabilului.

97. ACTE JURIDICE CIVILE CONSENSUALE, SOLEMNE ŞI REALE

Este *consensual* actul juridic civil care se încheie prin simpla manifestare de voinţă. Actul consensual reprezintă regula, din punctul de vedere al formei în care se încheie actele juridice civile.

Solemn este acel act juridic la a cărui încheiere manifestarea de voinţă trebuie să îmbrace o anumită formă prescrisă de lege. Forma specială, solemnă, pentru un asemenea act este o condiţie de valabilitate (e forma cerută *ad validitatem* ori *ad solemnitatem*). Ca acte solemne, menţionăm donaţia, ipoteca convenţională şi testamentul[1].

Este *real* actul juridic civil care nu se poate încheia decât dacă manifestarea de voinţă este însoţită de remiterea (predarea) bunului. Ca acte reale menţionăm: împrumutul, depozitul, darul manual[2].

De menţionat că acelaşi act juridic poate fi, uneori, consensual (ca regulă) şi alteori solemn (cum este vânzarea-cumpărarea unui teren); de asemenea, acelaşi act poate fi, ca regulă, act solemn (ex. donaţia) iar altă dată să fie act real (ex. darul manual).

Importanţa juridică a acestei clasificări se manifestă în ceea ce priveşte aprecierea valabilităţii actelor civile din punct de vedere al formei de încheiere.

98. ACTE JURIDICE CIVILE ÎNTRE VII ŞI PENTRU CAUZĂ DE MOARTE

Actul *între vii* - *inter vivos* - este actul juridic civil care-şi produce efectele necondiţionat de moartea autorului ori autorilor lui. Majoritatea actelor civile este formată din actele între vii.

Actul *pentru cauză de moarte* - *mortis causa* - este actul juridic civil de a cărui esenţă este faptul că nu-şi produce efectele decât la moartea autorului.

Este act - *mortis causa* - testamentul.

Această clasificare prezintă *importanţă juridică* în ce priveşte capacitatea de a fi încheiate, ca şi în ce priveşte forma în care se pot încheia.

99. ACTE JURIDICE CIVILE SUBIECTIVE ŞI ACTE-CONDIŢIE

Este *act subiectiv* acel act juridic civil al cărui conţinut este determinat prin voinţa autorului ori autorilor lui. Marea majoritate a actelor civile intră în această categorie.

---

[1] Art. 813 C.civ. prevede: "Toate donaţiunile se fac prin act autentic". art. 1772 din acelaşi Cod dispune că "Ipoteca convenţională nu va putea fi constituită decât prin act autentic". art. 858 C.civ. prevede că: "Un testament poate fi sau olograf, sau făcut prin act autentic, sau în formă mistică".

[2] "Darul manual" este donaţia obişnuită, cu diferite ocazii, încheindu-se prin remiterea bunului donat de către donator donatarului: pentru un caz de practică, a se vedea dec. nr. 1515/1986 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1986*, p. 93-98. Pentru amănunte vz. şi Cristiana Turianu, *Darul manual reflectat în literatura juridică şi practică judiciară*, în dreptul nr. 6/2000, p. 132-133.

Este act-condiţie acel act juridic la a cărui încheiere părţile îşi exprimă voinţa doar în privinţa naşterii actului, conţinutul lui fiind predeterminat de norme de la care părţile nu pot deroga (ex. căsătoria).

Această împărţire a actelor juridice civile prezintă *importanţă* în ce priveşte aprecierea condiţiilor lor de valabilitate.

100. ACTE JURIDICE CIVILE PURE ŞI SIMPLE ŞI ACTE AFECTATE DE MODALITĂŢI

Este *pur şi simplu* actul juridic civil care nu cuprinde o modalitate: termen, condiţie ori sarcină. Unele acte civile sunt incompatibile cu modalităţile; este cazul actului de opţiune succesorală (acceptarea ori renunţarea la moştenire) ori actul de recunoaştere a filiaţiei.

Este *afectat de modalităţi* actul juridic civil care cuprinde o modalitate. Unele acte civile sunt esenţialmente acte afectate de modalităţi; cităm, în acest sens: contractul de împrumut, contractul de vânzare cu clauză de întreţinere (în care este prezent termenul), contractul de asigurare, contractul de donaţie cu sarcină (*donatio sub modo*)[1].

Importanţa juridică a acestei clasificări se manifestă pe planul valabilităţii şi pe acel al producerii efectelor actelor juridice civile.

101. ACTE JURIDICE CIVILE PRINCIPALE ŞI ACCESORII

Este *principal* actul juridic civil care are o existenţă de sine stătătoare, soarta sa nedepinzând de soarta juridică a altui act juridic.

Majoritatea actelor juridice este formată din acte principale.

Este *accesoriu* acel act juridic a cărui soartă juridică depinde de soarta altui act juridic, principal. Ca acte accesorii menţionăm: clauza penală, fidejusiunea, gajul, ipoteca convenţională, arvuna.

Actul juridic accesoriu poate fi încheiat în acelaşi timp cu actul juridic principal, dar şi într-un moment diferit. De asemenea, actul juridic accesoriu poate fi un act separat, dar poate fi inclus şi în actul principal, sub forma unor clauze.

Această clasificare prezintă *utilitate* în ce priveşte aprecierea valabilităţii şi eficacităţii actelor juridice civile; raportului dintre actul accesoriu şi cel principal i se aplică adagiul: *accesorium sequitur principale*. Desfiinţarea sau încetarea, din orice cauză, a actului principal atrage desfiinţarea sau încetarea actului juridic accesoriu.[1]

102. ACTE CAUZALE ŞI ACTE ABSTRACTE

Este *cauzal* acel act juridic a cărui valabilitate implică analiza cauzei ori scopului său; dacă scopul este imoral, ilicit ori lipseşte, însuşi actul juridic este lovit de nulitate.

Este *abstract* (necauzal) actul juridic civil care este detaşat de elementul cauză, valabilitatea sa neimplicând analiza acestui element.

Sunt abstracte actele juridice constatate prin *titlurile de valoare*, adică înscrisuri (*instrumentum*) care încorporează operaţiuni juridice (*negotium*): avantajul practic al acestor titluri constă tocmai în faptul că executarea lor nu cere o analiză a scopului sau cauzei actului juridic, debitorul neputând ridica excepţia nevalabilităţii cauzei pentru a refuza executarea. Titlurile de valoare sunt: *la purtător* (cum este obligaţiunea CEC), *nominative* ori *la ordin*.

Şi această clasificare îşi manifestă *importanţa* pe planul valabilităţii actelor juridice civile.

103. ACTE JURIDICE CIVILE STRICT PERSONALE ŞI ACTE CE POT FI FĂCUTE ŞI PRIN REPREZENTARE

Este *strict personal* actul juridic civil care nu poate fi făcut decât personal, fără a putea fi încheiat prin reprezentare. Este cazul testamentului, recunoaşterii unui copil, din afara căsătoriei. Majoritatea actelor juridice civile este formată din actele ce pot fi încheiate personal, dar pot fi încheiate şi *prin reprezentant* (mandatar)[2].

Constituind excepţia, normele care reglementează actul strict personal sunt de strictă interpretare şi aplicare. Acesta este şi *interesul practic* al acestei clasificări.

[1] În doctrină se precizează însă şi faptul că ţinând seama că unele acte sunt esenţialmente afectate de modalităţi (ex. renta viageră), altele pot sau nu să fie afectate de modalităţi (ex. vânzarea-cumpărarea), iar altele sunt incompatibile cu modalităţile (ex. actul de opţiune succesorală), înseamnă că în funcţie de criteriul legăturii cu modalităţile poate rezulta şi o altă clasificare a actelor civile în: acte juridice incompatibile cu modalităţile, acte juridice care pot fi sau nu afectate de modalităţi şi acte juridice inseparabile de modalităţi (**G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 151).

[1] În practica s-a decis ca desfiinţarea contractului de împrumut (prin rezoluţiune) atrage şi stingerea contractului de ipoteca prin care s-a garantat obligaţia de restituire a sumei de bani împrumutate – C. Ap. Bucureşti, s. IV. civ., dec. nr. 1827/1998, în *Culegere de practica judiciara civilă* 1993-1998 p. 9.

[2] Pentru aplicaţie practică, recentă, a acestei soluţii (în materia adopţiei), vezi dec. nr. 1731/1991 a S.civ. a C.S.J. în Dreptul nr. 5/1992, p. 82.

104. ACTE JURIDICE CIVILE NUMITE (TIPICE) ŞI ACTE NENUMITE (ATIPICE)

Este *numit* sau tipic actul juridic civil care are o denumire stabilită de legea civilă, precum şi o reglementare proprie. Majoritatea actelor civile este formată din acte numite, tipice (contractele civile şi actele unilaterale).

Este *nenumit* (sau atipic) actul juridic civil care nu se bucură de o reglementare şi de o denumire poprire. De *lege lata*, un asemenea act este contractul de vânzare cu clauză de întreţinere. În practică, se mai întâlnesc asemenea acte şi în aşa-zisele "prestări de servicii".

Importanţa juridică a acestei clasificări se întâlneşte în ce priveşte determinarea regulilor aplicabile actului nenumit; un asemenea act e cârmuit de normele care reglementează actul numit cel mai apropiat sau de normele generale privind actul juridic civil? Răspunsul este în sensul că se aplică regulile generale, iar nu cele edictate pentru un act numit, întrucât acestea formează excepţia în raport cu primele, astfel că aplicăm regula *exceptio est strictissimae interpretationis*.

În practica judiciară, această soluţie a fost adoptată în sensul că regulile de la contractul de rentă viageră nu se aplică şi contractului de vânzare cu clauză de întreţinere.

105. ACTE JURIDICE CIVILE CU EXECUTARE DINTR-O DATĂ (*UNO ICTU*) ŞI CU EXECUTARE SUCCESIVĂ

Este *cu executare dintr-o dată (uno ictu)* actul juridic a cărui executare presupune o singură prestaţie din partea debitorului. Se mai numeşte şi act cu executare instantanee. Darul manual, spre exemplu, ca varietate de donaţie, este un asemenea act.

Cu executare succesivă este acel act a cărui executare presupune mai multe prestaţii eşalonate în timp. Ca exemple de asemenea acte menţionăm contractul de închiriere şi contractul de rentă viageră.

Această clasificare îşi manifestă *importanţa* în ce priveşte: 1) consecinţele neexecutării culpabile (rezoluţiunea se aplică contractelor sinalagmatice cu executare dintr-o dată, iar rezilierea celor cu executare succesivă); 2) efectele nulităţii [la cele cu executare succesivă, de regulă, efectele nulităţii sunt numai pentru viitor *(ex nunc)*, iar nu şi pentru trecut *(ex tunc)*]; 3) prescripţia extinctivă (art. 12 din Decretul nr. 167/1958)[1].

[1] Cu privire la clasificarea actelor juridice, în general, a se vedea: **T. Popescu**, *op.cit.*, p. 34-36; **Şt. Răuschi**, *op.cit.*, p. 97-109; **I. Dogaru**, *op.cit.*, p. 138-149; **P. M. Cosmovici**, *op.cit.*, p. 96-100; **M. Răchită**, în *op.cit.*, p. 120-137; **G. Boroi**, *op.cit.*, 2002, p. 139-150.

CAPITOLUL II

CONDIŢIILE ACTULUI JURIDIC CIVIL

SECŢIUNEA I

GENERALITĂŢI

§ 1 Definiţie şi terminologie

106. DEFINIŢIE

Prin *condiţiile actului juridic civil* înţelegem *elementele din care este alcătuit un asemenea act.*

107. TERMINOLOGIE

În legislaţia civilă, se utilizează termenul "condiţii" pentru a se desemna componentele actului juridic civil. Bunăoară, art. 948 C.civ. dispune: "*Condiţiile* esenţiale pentru validitatea unei convenţii sunt:

1. Capacitatea de a contracta;
2. Consimţământul valabil al părţii ce se obligă;
3. Un obiect determinat;
4. O cauză licită" (s.n.).

În doctrină şi în practică se utilizează, ca sinonim, termenul "elemente" vorbindu-se despre "elemente esenţiale" ori "elemente neesenţiale" ale actului juridic civil.

Am optat pentru termenul *condiţii* întrucât, pe de o parte, este folosit de Codul civil, şi pe de altă parte, este răspândit în literatura de specialitate[1] şi practică.

[1] A se vedea, spre exemplu, **Tr. Ionaşcu**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1967, p. 251-252; **D. Cosma**, *op.cit.*, p. 112-115; **Gh. Beleiu**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1989, p. 170; G. Boroi, *op. cit.* 2002, p. 151.

Subliniem, în acelaşi timp, faptul că termenul "condiţie" este polivalent, el având, în afară de înţelesul arătat (element al actului juridic), încă două sensuri, şi anume: 1) condiţie = *modalitate* a actului juridic civil (adică eveniment viitor şi nesigur ca realizare de care depinde naşterea ori desfiinţarea unui act juridic civil)[1]; 2) condiţie = *clauză* a actului juridic civil[2].

Din contextul în care apare termenul "condiţie" poate fi dedus sensul ce i se atribuie de fiecare dată.

Cuvântul "condiţie" poate fi înlocuit şi cu acela de "cerinţă", vorbindu-se despre "cerinţele actului juridic civil".

Mai recent, Legea nr. 105/1992 foloseşte constant expresiile *"condiţiile* de fond" şi *"condiţiile* de formă".

§ 2 Clasificarea condiţiilor actului juridic

108. CRITERII DE CLASIFICARE ŞI CATEGORIILE DE CONDIŢII ÎN FUNCŢIE DE ACESTE CRITERII

1. În funcţie de aspectul la care se referă, se disting condiţiile *de fond* (cele care privesc conţinutul actului juridic civil) şi condiţiile *de formă* (cele care se referă la exteriorizarea voinţei). Această clasificare mai este desemnată şi prin distincţia între condiţii *intrinseci* şi condiţii *extrinseci*.

2. După criteriul obligativităţii ori neobligativităţii lor, condiţiile actului juridic se împart în *esenţiale* (cele cerute pentru chiar valabilitatea actului) şi *neesenţiale* (sau întâmplătoare, adică cele care pot fi prezente ori pot lipsi, fără să pună în discuţie valabilitatea actului).

3. După sancţiunea nerespectării lor, se disting condiţiile de *validitate* (a căror nerespectare se sancţionează cu nulitatea actului juridic civil) şi condiţiile de *eficacitate* (a căror nerespectare atrage inopozabilitatea, spre exemplu).

Desigur, fiecare condiţie a actului juridic civil poate fi calificată din toate cele trei puncte de vedere (criterii) menţionate. Bunăoară, "capacitatea de a încheia actul" este, în acelaşi timp, o condiţie: de fond, esenţială şi de validitate. "Forma solemnă", în schimb, este: de formă, esenţială (pentru actele solemne, dar nu şi pentru cele consensuale şi reale) şi de validitate[3].

---

[1] Art. 1004 C.civ. prevede că "Obligaţia este condiţională când perfectarea ei depinde de un eveniment viitor şi necert".

[2] În practică, este utilizată, în redactarea înscrisurilor constatatoare de contracte civile, formula: "Prezentul contract se încheie *în condiţiile* care urmează...", cu înţelesul că are conţinutul sau clauze ce se prevăd în continuare.

[3] După *vocaţia* lor, condiţiile pot fi împărţite şi în *generale* cele care privesc *toate* actele juridice civile (cum sunt cele menţionate de art. 948 C.civ.) şi *speciale* - adică acelea care privesc numai *anumite* acte juridice civile (cum este *forma solemnă* pentru actele solemne).

După înfăţişarea clasificării condiţiilor actului juridic civil ne vom ocupa - în secţiunile ce urmează - de analiza condiţiilor de fond, esenţiale: capacitatea, consimţământul, obiectul şi cauza, a formei actului juridic civil, pentru a încheia cu cercetarea "modalităţilor actului juridic civil".

SECŢIUNEA a II-a

CAPACITATEA DE A ÎNCHEIA ACTUL JURIDIC CIVIL

§ 1 Noţiune

109. DEFINIŢIE

Prin "capacitate de a încheia actul juridic civil" se înţelege *acea condiţie de fond şi esenţială care constă în aptitudinea subiectului de drept civil de a deveni titular de drepturi şi obligaţii civile prin încheierea actelor de drept civil.*

Din această definiţie rezultă şi principalele elemente sau trăsături caracteristice acestei condiţii:

- *în primul rând*, capacitatea pentru orice act juridic civil, o condiţie (cerinţă) de fond, esenţială şi de validitate impusă cu caracter general;
- *în al doilea rând*, „capacitatea de a încheia acte juridice civile" constă în aptitudinea (vocaţia) generală şi abstractă, recunoscută de legea civilă subiectelor de drept (persoane fizice-persoane juridice), de a deveni titulare de drepturi şi obligaţii civile prin încheierea de acte juridice civile; prin urmare, această capacitate (de a încheia acte juridice civile) este numai o parte a capacităţii civile, reunind în structura s-a o parte din capacitatea de folosinţă a subiectului de drept civil, plus capacitatea de exerciţiu a acesteia.[1]

110. SEDIUL MATERIEI

De *lege lata*, reglementarea capacităţii de a încheia actul juridic civil este disparată, adică răspândită în mai multe dispoziţii legale, din acte normative diferite, principalele găsindu-se, cum e firesc, în Codul civil.

---

[1] De reţinut ca, în privinţa corelaţiei dintre capacitatea de folosinţă (în general) şi capacitatea de exerciţiu (ca element de structura a capacităţii civile), prima reprezintă, *premisa juridică* (legală) a capacităţii de exerciţiu a persoanei, iar cealaltă premisă, *naturală* (de fapt) fiind discernământul juridic. Absenţa oricăreia dintre aceste capacităţi (de folosinţă sau de exerciţiu) împiedică formarea valabilă a actului juridic civil.

Codul civil reglementează această condiţie de fond, esenţială şi generală *pe categorii* de acte juridice civile.

În afară de art. 948 pct. 1, care prevede că o condiţie esenţială ("pentru validitatea unei convenţii") este *capacitatea de a contracta,* există şi alte dispoziţii, precum:

- art. 949: "Poate contracta orice persoană ce nu este declarată necapabilă de lege";

- art. 950: "Necapabili de a contracta sunt:

1. Minorii;

2. Interzişii;

3. (Abrogat prin Decretul nr. 1412/1932 de ridicarea incapacităţii civile a femeii măritate);

4. În genere toţi acei cărora legea le-a prohibit oarecare contracte;

- art. 807: "Minorul de 16 ani poate dispune prin testament şi numai pentru jumătate din bunurile de care după lege poate dispune majorele";

- art. 808: "Este capabil de a primi prin donaţiune între vii oricine este conceput în momentul donaţiunii.

Este capabil de a primi prin testament oricine este conceput la epoca morţii testatorului";

- art. 856: "Orice persoană este capabilă de a face testament, dacă nu este oprită de lege";

- art. 1306: "Pot cumpăra şi vinde toţi cei cărora nu le este oprit prin lege".

Dispoziţii privind capacitatea de a încheia acte juridice se mai găsesc în Codul civil, Decretul nr. 31/1954 şi în alte izvoare ale dreptului civil[1].

§ 2 Principiul capacităţii şi excepţia de la acest principiu

111. PRINCIPIUL CAPACITĂŢII DE A ÎNCHEIA ACTE JURIDICE CIVILE

În legătură cu această condiţie de fond şi esenţială a actului juridic civil - capacitatea - este de reţinut că *principiul* ori *regula* este *capacitatea de a face actul juridic civil* (excepţia fiind incapacitatea).

Acest principiu este consacrat, *fragmentar,* în art. 856, 949, 1306 din Codul civil, menţionate mai sus.

Cu caracter general, acest principiu se desprinde din prevederile art. 6 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954: *"Nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosinţă şi nici lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exerciţiu, decât în cazurile şi în condiţiile stabilite de lege"* - s.n.

---

[1] De detalii ne vom ocupa în partea a doua a cursului, consacrată "persoanelor", cu ocazia cercetării *conţinutului* capacităţii civile, atât pentru persoana fizică, cât şi pentru persoana juridică.

Principiul capacităţii de a face acte juridice civile este susţinut de literatura de specialitate şi consacrat în soluţiile jurisprudenţiale[1].

Mai trebuie reţinut că, pentru persoana juridică, regula capacităţii de a face acte juridice civile este subordonată principiului specialităţii capacităţii, consacrate de art. 34 din Decretul nr. 31/1954[2].

Corecta înţelegere a *principiului capacităţii* presupune şi următoarea subliniere: capacitatea este o stare de drept - *de iure* - (adică "aşa cum o vede legea"), spre deosebire de discernământ, care este o stare de fapt - *de facto* - acesta, discernământul, putând exista, izolat, chiar la o persoană "incapabilă", după cum o persoană deplin "capabilă" se poate găsi într-o situaţie în care, pasager, să nu aibă discernământ[3].

În concluzie, se poate afirma că principiul capacităţii de a încheia acte juridice civile desemnează regula potrivit căreia persoana fizică poate încheia, personal sau prin reprezentant, orice acte juridice, cu excepţia celor oprite de lege, iar persoana juridică poate încheia numai acele acte juridice care corespund scopului ei, stabilit prin lege, actul de înfiinţare, sau statut.

112. EXCEPŢIA INCAPACITĂŢII DE A ÎNCHEIA ACTE JURIDICE CIVILE

Ca şi alte excepţii, şi excepţia de a încheia acte juridice civile trebuie să fie *expres* prevăzută de lege, iar textele de excepţie, după cum se ştie, sunt de strictă interpretare şi aplicare *(exceptio est strictissimae interpretationis).*

Această caracterizare a incapacităţii de a încheia acte juridice civile este cuprinsă atât în art. 6 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, cât şi în dispoziţiile art. 950 din Codul civil (evocate mai sus), precum şi în alte dispoziţii cuprinse în izvoarele dreptului civil[4].

---

[1] În doctrină, principiul capacităţii este afirmat de toţi autorii. Pentru soluţii din practică, a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 273/1977 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1977,* p. 86-89; dec. nr. 1129/1987 a aceleiaşi Secţii civile, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1987,* p. 120-122 (unde se precizează: "... potrivit prevederilor art. 856 C.civ., orice persoană este capabilă să dispună prin testament, dacă nu este oprită de lege, *capacitatea fiind regula în materie iar incapacitatea excepţia*" (s.n.); dec. civ., nr. 1792/2002 a C. A. Bucureşti, în *Culegere de practică judiciară* 2002, Ed. All Beck, 2003, p. 2-3.

[2] Reamintim că, potrivit art. 34: "Persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei stabilit prin lege, actul de înfiinţare sau statut. *Orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării acestui scop este nul*" (s.n.).

[3] De acest aspect ne vom ocupa cu ocazia cercetării condiţiilor de valabilitate a consimţământului.

[4] Aceste dispoziţii vor fi cercetate cu ocazia conţinutului capacităţii de folosinţă. Precizăm că incapacităţile (îngrădirile) de a încheia acte juridice civile pot fi clasificate după mai multe criterii (a se vedea, pentru detalii: M. Nicolae, *Actul juridic civil,* în "Drept civil român. Curs selectiv pentru licenţă 2004-2005, ediţie revăzută şi adăugită, Ed. Universul Juridic 2004, p. 15-16. G. Boroi, *op.cit.,* 1999, *p.* 157-158).

SECŢIUNEA a III-a
CONSIMŢĂMÂNTUL

§ 1 Corelaţia dintre consimţământul şi voinţa juridică. Formarea şi principiile voinţei juridice în dreptul civil

113. CORELAŢIA DINTRE CONSIMŢĂMÂNT ŞI VOINŢA JURIDICĂ

După cum se ştie, actul juridic civil este manifestarea *de voinţă făcută* cu intenţia de a produce efecte juridice.

Voinţa este de natură psihologică. Ea formează obiect special de preocupare pentru psihologie, dar interesează atât dreptul, în general, cât şi dreptul civil în special. Doar unghiurile sub care este analizată diferă.

Sub aspect psihologic, voinţa este un fenomen complex.

Şi sub aspect juridic, însă, voinţa este complexă, în structura sa intrând două elemente: *consimţământul* şi *cauza* sau scopul.

De aici rezultă că, între consimţământ şi voinţă există corelaţia de tipul *parte-întreg*.

Această corelaţie, la rândul ei, învederează necesitatea de a se releva procesul de formare a voinţei juridice, ca şi principiile sale. O asemenea prezentare este de natură a contribui la o mai bună înţelegere a conceptului de "consimţământ" - ca a doua condiţie, de fond, esenţială şi *generală*[1], a actului juridic civil.

114. FORMAREA ŞI PRINCIPIILE VOINŢEI JURIDICE ÎN DREPTUL CIVIL

a. Formarea voinţei juridice

Formarea voinţei, în general, deci şi a celei juridice, reprezintă un proces psihologic complex.

Punctul de pornire în acest proces îl reprezintă *nevoia* simţită de om, la care acesta tinde, vrea să o satisfacă. Această nevoie e *reflectată* în mintea omului.

[1] Cu toate că art. 948 pct. 2 C.civ. se referă la consimţământul valabil "al părţii care se obligă", în realitate, după cum, pe drept cuvânt, s-a subliniat în literatura de specialitate, consimţământul *fiecărei părţi* (în actul bi ori multilateral) trebuie să fie valabil. Bunăoară, în contractul de donaţie, partea care se obligă este *donatorul*, dar valabilitatea consimţământului se cere atât pentru donator, cât şi pentru *donatar* (care, în principiu, "nu se obligă").

O dată reflectată nevoia, se ajunge la reflectarea *mijlocului* de satisfacere a acelei nevoi. Dobândeşte contur, astfel, *dorinţa* satisfacerii nevoii.

De cele mai multe ori, însă, o dorinţă nu rămâne singură; ea se întâlneşte cu alte dorinţe şi tendinţe ale omului; unele din acestea pot fi în acord cu nevoia, iar altele pot fi potrivnice.

În acest context, începe a doua fază a procesului psihologic, care este *deliberarea:* aceasta reprezintă cântărirea avantajelor şi dezavantajelor pe care le prezintă dorinţele şi mijloacele de realizare a lor, aflate în concurs.

Ca urmare a apariţiei unui *motiv determinant,* de la deliberare se trece la *luarea hotărârii încheierii actului juridic civil,* act care apare ca mijloc de realizare a scopului propus.

De reţinut că aceste *faze* ale procesului psihologic de formare a voinţei juridice au caracter *intern;* pentru ca *faptul psihologic* să devină *fapt social* este necesar ca *hotărârea* luată să fie *exteriorizată,* putându-se lua cunoştinţă de ea de către alte persoane.

Din procesul acesta complex, stufos al formării voinţei, dreptul civil reţine doar două elemente: *hotărârea exteriorizată* şi *motivul determinant;* primul element este însuşi *consimţământul,* iar cel de-al doilea constituie *cauza* ori *scopul* actului juridic civil. În doctrină, aceasta se numeşte "construcţia tehnică a voinţei"[1].

b. Principiile voinţei juridice în dreptul civil

Codul nostru civil consacră - chiar dacă nu *in terminis,* dar neîndoielnic - două principii care cârmuiesc voinţa juridică, şi anume:

- *principiul libertăţii* actelor juridice civile, numit şi *principiul autonomiei de voinţă*[2];
- *principiul voinţei reale* (numit şi principiul voinţei *interne).*

1) *Principiul libertăţii actelor juridice civile* este consacrat, indirect în cel puţin două texte din Codul civil, respectiv:

- art. 969 alin. 1: "Convenţiile *legal făcute* au putere de lege între părţile contractante" şi
- art. 5: - "*nu se poate deroga* prin convenţii sau dispoziţii *particulare de la legile care interesează ordinea publică şi bunele moravuri*".

Din interpretarea *per a contrario,* a acestor dispoziţii, rezultă *concluzia* următoare: *dacă se respectă legea şi bunele moravuri, subiectele de drept civil sunt libere să încheie convenţii ori să facă acte unilaterale.* Acesta este, sintetic,

[1] În acest sens, Tr. Ionaşcu, în *Tratat de drept civil,* vol. I, 1967, p. 261.

[2] A se vedea, spre exemplu: R. Savatier, *La théorie des obligations...,* p. 142-143; Alex Weil, *op.cit.,* p. 237-238; J. Carbonier, *Droit civil,* Tome premier, P.U.F., 1955, p. 140 (unde autorul arată: "Le principe et la liberté (liberté contractuelle, *autonomie de la volonté")*.

conținutul principiului libertății actelor juridice. *Analitic*, acest conținut poate fi exprimat astfel:

- subiectele de drept civil sunt libere *să încheie ori nu* un act juridic civil; dacă încheie, trebuie să respecte legea și morala;

- părțile sunt libere *să stabilească*, așa cum doresc, *conținutul* (clauzele) actului juridic civil;

- părțile sunt libere ca, prin acordul lor, *să modifice* ori *să pună capăt* actului juridic civil pe care l-au încheiat[1].

Limitele principiului libertății actelor juridice civile sunt: a) *ordinea publică* (adică normele care reglementează ordinea economică, socială și politică din stat); b) *morala* (bunele moravuri); c) *normele imperative* civile (de la care, după cum se știe, nu se poate deroga). Actul juridic încheiat cu depășirea acestor limite este lovit de nulitate absolută sau relativă, după caz.

2) *Principiul voinței reale* (interne). Voința juridică cuprinde elementul intern (psihologic) și cel extern (social). Când între aceste două elemente există concordanță, identitate, nu se pune nici o problemă, teoretică ori practică, de determinare a principiului aplicabil, căci voința este *aceeași*.

Pot exista, însă, situații în care, între cele două elemente - intern și extern - să nu existe concordanță. În asemenea situații se pune problema următoare: căruia, dintre cele două elemente, îi dăm prioritate?

Soluționarea problemei depinde de *concepția* cu privire la raportul dintre voința internă, reală și voința declarată, exteriorizată.

În această privință, există două concepții:

- *concepția subiectivă*, care dă prioritate voinței interne, reale și

- *concepția obiectivă* care, dimpotrivă, preferă voința declarată, exteriorizată.

Fiecare concepție prezintă avantaje și dezavantaje.

Astfel, sistemul voinței reale - consacrat de Codul civil francez de la 1804 - satisface securitatea statică a circuitului civil (deoarece, în acest sistem, se poate pune în discuție valabilitatea actului translativ de drepturi pe motiv de neconcordanță între voința reală și cea exprimată, ceea ce este de natură să nu încurajeze subiectele de drept civil la încheierea actelor juridice).

În sistemul voinței declarate - consacrat de Codul civil german de la 1900 (B.G.B.) - este satisfăcută securitatea dinamică a circuitului civil, deoarece, o dată exteriorizată, voința produce efecte care nu pot fi înlăturate pe motiv că voința declarată nu coincide cu cea internă, ceea ce este de natură a îndemna, a încuraja să se încheie acte juridice.

---

[1] Din principiul libertății actelor juridice civile decurg două importante consecințe: 1) una de *fond:* subiectele de drept civil sunt libere să încheie nu numai acte *numite*, tipice, ci și acte *nenumite*, atipice; 2) una de *formă:* când legea nu prevede expres altfel, părțile sunt libere să aleagă *forma* pe care o doresc (dau) actului lor; este aspectul care se înscrie în *principiul consensualismului*. Pentru un caz din practică, în care s-a reafirmat principiul libertății actelor juridice, a se vedea dec. nr. 831/1989 a S.civ. a fostului T.S., în Dreptul nr. 3/1990, p. 64. A se vedea și I. Albu, *Libertatea contractuală* în Dreptul nr. 3/1993, p. 29 și urm.

Codul civil român a consacrat principiul voinței interne sau reale.

Întrucât această consacrare nu este *in terminis*, existența sa, neîndoielnică, se întemeiază pe următoarele *argumente* de text: 1) argumentul dedus din regula de interpretare a convențiilor, consacrată de art. 977 C.civ.: "Interpretarea contractelor se face *după intenția comună* a părților contractante, iar *nu după sensul literal al termenului*" (s.n.); 2) argumentul bazat pe art. 1175 C.civ.: "*Actul secret*, care modifică un act public, nu *poate avea putere* decât *între părțile contractante* și succesorii lor universali; un asemenea act nu poate avea nici un efect în contra altor persoane" (s.n.); acest text, care reglementează ceea ce doctrina numește *simulație*, fixează, deci, regula potrivit căreia *între părți produce efecte actul secret*, care este *real*, iar nu actul public (ostensibil), care este mincinos[1]; 3) argumentul bazat pe art. 953 C.civ.: "Consimțământul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins de dol"; acest text conține ideea că, este producătoare de efecte numai manifestarea de voință liberă, conștientă, reală, iar nu și cea alterată printr-un viciu de consimțământ.

De menționat că, oricare din sistemele arătate, consacrând un anumit principiu, nu exclude existența unor *excepții* de la principiul preferat, tocmai pentru a tempera neajunsurile care ar decurge din aplicarea drastică a acelui principiu.

În acest sens, Codul nostru civil consacră, ca excepții de la principiul voinței reale, următoarele soluții: 1) în caz de simulație, față de terți produce efecte actul public, dar mincinos, căci acesta poate fi cunoscut de către alte persoane decât părțile contractante (art. 1175, partea a doua a textului); 2) în materie de probe (privind raportul dintre înscris și mărturie), art. 1191 alin. 2 reamintim că prevede: "Nu se va primi niciodată o dovadă prin martori în contra sau peste ceea ce cuprinde actul, nici despre ceea ce se pretinde că s-ar fi zis înaintea, la timpul sau în urma confecționării actului, chiar cu privire la o sumă ce nu depășește 250 lei"; ori se poate întâmpla ca înscrisul să nu reprezinte voința reală, aceasta putând fi însă redat prin dispoziția unui ori unor martori; se poate ajunge în temeiul textului, să producă efecte voința consemnată în înscris, deși nu este în concordanță cu adevărata voință a părții ori părților, și să nu producă efecte voința adevărată, reală, care n-ar putea fi stabilită decât prin probe cu martori[2].

---

[1] Cu privire la regimul simulației, a se vedea si Fl. A. Baias, *Simulația. Studiul de doctrină și jurisprudență*, Ed. Rosetti, București, 2003.

[2] Pentru o aplicație recentă, a principiului voinței reale, vezi dec. nr. 132/1991 a C.S.J., în Dreptul nr. 6/1992, p. 84.

§ 2 Definiţia consimţământului şi condiţiile pe care trebuie să le îndeplinească pentru a fi valabil

115. DEFINIŢIA CONSIMŢĂMÂNTULUI

Prin *consimţământ* se înţelege *acea condiţie esenţială de fond şi generală a actului juridic civil care constă în hotărârea de a încheia un act juridic civil manifestată în exterior.*

Sub aspect terminologic, este de arătat că termenul "consimţământ" are fie înţelesul de voinţă exteriorizată *a uneia dintre părţile* actului bilateral ori a autorului actului unilateral - cum este în art. 953 C.civ., menţionat mai sus -, fie sensul de *acord de voinţă* - cum este în contextul art. 969 alin. 2 C.civ.: "Ele (convenţiile - n.n.) se pot revoca prin *consimţământul mutual* sau din cauze autorizate de lege" (s.n.).

116. CONDIŢIILE DE VALABILITATE A CONSIMŢĂMÂNTULUI

Pentru a fi valabil, consimţământul trebuie să întrunească condiţiile următoare:
- să provină de la o persoană cu discernământ;
- să fie exprimat cu intenţia de a produce efecte juridice;
- să fie exteriorizat;
- să nu fie alterat de vreun viciu de consimţământ.

1. *Consimţământul trebuie să provină de la o persoană cu discernământ*

Condiţia aceasta decurge din caracterul *conştient* al actului juridic civil; subiectul de drept civil trebuie să aibă puterea de a aprecia, de a discerne efectele juridice care se produc în baza manifestării sale de voinţă.

De reţinut că, dacă *capacitatea* de a încheia actul juridic civil este, aşa cum am arătat, o stare de drept - *de iure* - , prezenţa ori lipsa discernământului este, în primul rând, o stare de fapt - *de facto*. De aici necesitatea de a nu confunda condiţia *capacităţii* cu această primă cerinţă de valabilitate a consimţământului: să provină de la o persoană cu discernământ.

Persoana fizică cu deplină capacitate de exerciţiu este prezumată că are discernământ juridic necesar pentru a încheia acte juridice civile.

Persoana lipsită de capacitatea de exerciţiu (minorul sub 14 ani şi cel pus sub interdicţie judecătorească) este prezumată a nu avea discernământ, fie datorită vârstei fragede, fie stării de sănătate mintală.

Minorul între 14 şi 18 ani are discernământul juridic în curs de formare.

Pentru persoana juridică nu se pun probleme, deoarece reprezentantul ei legal este, întotdeauna, o persoană fizică cu deplină capacitate de exerciţiu.

Aşa cum învederează practica, în afară de *incapacităţile legale* (cazuri în care legea prezumă persoana ca lipsită de discernământ) există şi cazuri de *incapacităţi naturale* în care se găsesc persoane capabile după lege); deci, *în drept*, persoana este capabilă (are discernământ), dar, *în fapt*, ea este lipsită temporar de discernământ. În acest sens se citează cazurile de beţie, hipnoză, somnambulism, mânie puternică *(ab irato)*.

În sensul arătat este şi practica noastră judiciară. Astfel, într-o decizie din 1987 se precizează că: "... pentru validitatea testamentului este necesar, între altele, ca *dispunătorul să aibă discernământ în momentul în care îl întocmeşte*, în sensul de a nu exista incapacităţi legale şi *nici cele naturale, adică lipsa unei voinţe conştiente*, indiferent dacă acesta se datorează unei crize trecătoare sau uneia permanente. De aceea, dacă se dovedeşte că în momentul întocmirii testamentului dispunătorul era lipsit de discernământ, instanţa are îndatorirea să anuleze actul. Pentru a se pronunţa însă anularea unui testament, este necesar să se dovedească în mod neechivoc lipsa de discernământ a dispunătorului, deoarece "potrivit prevederilor art. 856 C. Civ., orice persoană este capabilă să dispună prin testament, dacă nu este oprită prin lege, capacitatea fiind regula în materie, iar incapacitatea excepţia"[1] - s.n.

2. *Consimţământul trebuie exprimat cu intenţia de a produce efecte juridice*[2]

Această condiţie decurge din esenţa actului juridic civil, care este o manifestare de voinţă făcută *cu intenţia de a produce efecte juridice* (a crea, a modifica ori a stinge un raport juridic civil concret).

Această condiţie de valabilitate a consimţământului *nu* este îndeplinită:

- când manifestarea de voinţă a fost făcută în glumă *(iocandi causa)*, din prietenie, curtoazie sau pură complezenţă;

- când s-a făcut sub condiţie pur potestativă, "din partea celui care se obligă" (art. 1010 C.civ.), adică "mă oblig dacă vreau" - *si voluero*;

- când manifestarea de voinţă este prea vagă;

- când manifestarea de voinţă s-a făcut cu o rezervă mintală *(reservatio mentalis)*, cunoscută de contractant (cum se întâmplă în cazul actului fictiv, ca varietate de simulaţie).

[1] Dec. nr. 1129/1987 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii pe 1987*, p. 121-122; în acelaşi sens este şi dec. nr. 438/1989 a aceleiaşi Secţii civile, în Dreptul nr. 1-2/1990, p. 127-128; dec. nr. 3247/1999 a C.A. Bucureşti, în *Culegere de practică judiciară în materie civilă, 1999*, p. 25-26.

[2] În doctrină, această condiţie este formulată şi astfel: "consimţământul trebuie să fie emis în stare de angajament juridic" (Tr. Ionaşcu, *op.cit.*, p. 263).

3. *Consimţământul trebuie să fie exteriorizat*

Această condiţie este impusă de chiar definiţia consimţământului: hotărâre de a încheia actul manifestată în exterior, adică exteriorizată.

Principiul aplicabil exteriorizării consimţământului este acela al *consensualismului*, care înseamnă că părţile sunt libere să aleagă forma de exteriorizare a voinţei lor; în alţi termeni, *simpla manifestare de voinţă este nu numai necesară, ci şi suficientă* pentru ca actul civil să se nască valabil din punct de vedere al *formei* sale.

De la acest principiu există şi *excepţii*, cum e cazul actelor solemne, în cazul cărora manifestarea voinţei trebuie să îmbrace o formă specială (de regulă, forma autentică).

Manifestarea de voinţă poate fi exteriorizată într-o formă *expresă* sau *tacită* (implicită). Pentru anumite acte este necesară manifestarea expresă a voinţei (cum e cazul actelor solemne), pe când alte acte pot fi făcute printr-o manifestare expresă ori tacită de voinţă (cum e cazul acceptării moştenirii, la care se referă art. 689 C.civ.).

Modalităţile de exteriorizare a consimţământului sunt: în scris, verbal şi prin gesturi ori fapte concludente, neechivoce.

În legătură cu această condiţie a consimţământului - exteriorizarea sa - se mai pune problema *valorii juridice a tăcerii*; îşi găseşte, sau nu aplicarea în dreptul civil adagiul: *qui tacit consentire videtur* (cine tace este de acord)? În principiu în dreptul civil tăcerea nu valorează consimţământ exteriorizat. Prin excepţie, tăcerea valorează consimţământ: 1) când legea prevede expres aceasta[1]; 2) când, prin voinţa expresă a părţilor, se atribuie o anumită semnificaţie juridică tăcerii; 3) când tăcerea are valoare de consimţământ potrivit obiceiului.

4. *Consimţământul trebuie să nu fie alterat printr-un viciu de consimţământ*

Condiţia aceasta - negativă - este impusă de caracterul conştient, liber al actului juridic civil. Specific viciilor de consimţământ este faptul că există manifestare de voinţă (consimţământ), dar aceasta este alterată fie în conţinutul său intelectual, conştient, cum este cazul erorii şi al dolului (vicleniei), fie în caracterul său liber, cum e cazul violenţei şi al leziunii.

Sunt vicii de consimţământ: eroarea, dolul (viclenia), violenţa şi leziunea.

Întrucât viciile de consimţământ presupun analiza mai multor aspecte, este necesară o prezentare distinctă a lor, pe care o facem în paragraful următor.

---

[1] Cităm două asemenea cazuri. Potrivit art. 1437 C.civ.: "După expirarea termenului stipulat prin contractul de locaţiune, dacă locatarul rămâne şi e lăsat în posesie, atunci *se consideră locaţiunea ca reînnoită*, efectele ei însă se regulează după dispoziţiile articolului relativ la locaţiunea fără termen"; este aşa-zisă "tacită locaţiune". A se vedea şi C. Ap. Bucureşti, s. IV. civ., dec. nr. 1090/1995, în *Culegere de practică judiciară civilă* 1993-1998, p. 32-33.

§ 3 Viciile de consimţământ

117. EROAREA

a. Definiţie

Eroarea este falsa reprezentare a realităţii la încheierea unui act civil[1].

b. Reglementare

În afară de art. 953 C.civ., care, reamintim, prevede că "Consimţământul nu este valabil când este dat prin eroare...", Codul civil consacră art. 954 reglementării acestui viciu de consimţământ, dispunându-se că: "*Eroarea nu produce nulitate* decât *când cade asupra substanţei obiectului convenţiei*.

Eroarea nu *produce nulitate* când cade asupra persoanei cu care s-a contractat, afară numai *când consideraţia persoanei este cauza principală pentru care s-a făcut convenţia*" (s.n.).

În primul alineat se reglementează eroarea asupra calităţilor substanţiale ale obiectului actului (*error in substantiam*), iar în al doilea alineat este reglementată eroarea asupra identităţii ori calităţilor persoanei cocontractante (*error in personam*).

c. Clasificare

După criteriul consecinţelor care intervin, eroarea este *de trei feluri*:

- *eroarea-obstacol* (numită şi distructivă de voinţă) este cea mai gravă formă a erorii, falsa prezentare căzând fie *asupra naturii actului* ce se încheie - *error in negotio* - (o parte crede că încheie un anumit act juridic, iar cealaltă parte are credinţa, greşită, că încheie un alt act juridic)[2] fie asupra *identităţii obiectului (error in corpore)* - (o parte crede că tratează cu privire la un anumit bun, pe când cealaltă parte are în vedere alt bun);
- *eroarea viciu de consimţământ* această în alterarea consimţământului de natură să atragă nevalabilitatea actului juridic civil.

Această formă de eroare poate fi:

---

[1] Pentru o privire asupra erorii – viciu de consimţământ, a se vedea şi O. Ungureanu, *Reflecţii privind eroarea în dreptul civil*, în Juridica nr. 4/2001, p. 153-157.

[2] Pentru un caz din practica judiciară - în care o parte crede că a încheiat contract de vânzare-cumpărare, iar cealaltă parte avea în vedere un contract de vânzare cu clauză de întreţinere - a se vedea dec. civilă nr. 370/1974 a T. jud. Braşov, în R.R.D., nr. 12/1975, p. 46; În acelaşi sens, T. Bucureşti, Secţia a IV-a, dec. nr. 1564/1996, în *Culegere de practică judiciară* 1993-1997, p. 45-46.

1) *eroarea asupra calităților substanțiale*, naturale, ale obiectului actului (*error in substantiam*)[1], art. 954 alin. 1 C. civ.;

2) *eroarea asupra calităților și însușirilor esențiale ale persoanei contractante sau beneficiare* (legator, terț beneficiar) a actului juridic civil (*error in personam*)[2]; art. 954 alin. 2 C. civ.

- *eroarea-indiferentă* este falsa reprezentare a unor împrejurări mai puțin importante la încheierea actului juridic civil și care nu afectează însăși valabilitatea actului.

În primul caz, sancțiunea care intervine este *nulitatea absolută* a actului juridic (deoarece nu s-a format acordul de voință). Considerăm *de lege ferenda*, că și în caz de eroare-obstacol ar trebui să intervină nulitatea relativă, cei în cauză putând să ceară anulabilitatea actului, dar putând s-o confirme, prin chiar executarea actului, după cum le dictează interesele în fiecare caz în parte.

Viciul de consimțământ al erorii - atât ca *error in substantiam*, cât și ca *error in personam* - atrage sancțiunea *nulității relative* a actului.

După criteriul naturii realității fals reprezentată, se disting *două feluri* de erori:

- *eroarea de fapt*, care este falsa reprezentare a unei situații faptice la încheierea actului juridic (care privește obiectul actului, valoarea, cocontractantul);

- *eroarea de drept*, care este falsa reprezentare a existenței ori conținutului unei norme de drept civil.

Admisibilitatea erorii de drept ca viciu de consimțământ a format obiect de *controversă* în literatura de specialitate, formulându-se atât teza neadmiterii, cât și aceea a admiterii erorii de drept ca viciu de consimțământ.

Teza inadmisibilității erorii de drept ca viciu de consimțământ - teză pe care nu o împărtășim - invocă în favoarea sa argumentul bazat pe obligația cunoașterii legii, pe prezumția cunoașterii legii, astfel că nu este îngăduită

[1] În practică s-au considerat drept cazuri de eroare asupra substanței obiectului: achiziționarea unor obiecte de sticlă drept obiecte de cristal; achiziționarea unui teren pentru construcția unei case, dar care nu poate fi utilizat în acest scop decât cu autorizația Comitetului geologic, împrejurare necunoscută de cumpărător la data încheierii actului.

[2] În materie de căsătorie, *eroarea asupra persoanei* este admisibilă numai dacă privește *„identitatea fizică a celuilalt soț”* (în acest sens, art. 21 alin. 1, C. fam.), *ca eroare obstacol.* Dacă eroarea poartă asupra altor însușiri ale celuilalt soț (ex. vârsta, profesia, statutul socio-profesional, virginitatea) nu valorează eroare viciu de consimțământ. Astfel, în practică, s-a decis că în cazul unui contract de vânzare cumpărare nu există eroare asupra persoanelor cu care s-a contractat, deoarece în raport cu prevederile art. 954 alin. 2 C. civ., „eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s-a contractat, afară numai când considerația persoanei este cauza principală, pentru care s-a făcut convenția. Caracterul determinant al erorii asupra persoanei se poate referii la identitatea fizică, identitatea civilă sau calitățile esențiale ale acestuia. Prin urmare, eroarea asupra stării civile a cocontractantului (faptul ca pârâții cumpărători sunt divorțați) nu poate constitui motiv de anulare a actului. (T. București, Secția a IV-a civ., dec. nr. 499/1997, în *Culegere de practică judiciară* 1993-1997, p. 3).

apărarea bazată pe invocarea necunoașterii legii civile: *nemo censetur ignorare legem.*

Cunoașterea tuturor legilor civile, de către toată lumea, este bună ca speranță, ca deziderat, realitatea demonstrând, adesea, contrariul (mai ales la persoane lipsite de pregătire juridică).

În favoarea admiterii erorii de drept ca viciu de consimțământ - exceptând, însă normele imperative ori cele ce privesc ordinea publică - pot fi invocate următoarele argumente: 1) art. 953 C.civ. prevede nevalabilitatea consimțământului "când este dat din eroare, fără a distinge între eroarea de fapt și cea de drept; or, *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus;* 2) legea prevede când *nu* este admisă eroarea de drept - cum e art. 1206 alin. 2 C.civ. în privința mărturisirii - ceea ce înseamnă, *per a contrario,* că în celelalte cazuri ea este admisă; 3) în măsura în care se produce efectiv, eroarea de drept are același efect ca și eroarea de fapt: falsa reprezentare a realității; ori, *ubi eadem est ratio, ibi eadem solutio esse debet;* 4) jurisprudența noastră admite eroarea de drept ca viciu de consimțământ[1)].

d. Structura erorii-viciu de consimțământ

În alcătuirea erorii-viciu de consimțământ intră *un singur element,* de natură psihologică - falsa reprezentare a realității -, de unde rezultă și dificultatea probării, dovedirii sale.

e. Condiții cerute pentru ca eroarea să fie viciu de consimțământ

Două condiții, cumulative, se cer a fi întrunite pentru ca falsa reprezentare a realității, la încheierea unui act juridic civil, să aibă valoare de viciu de consimțământ:

- *elementul* asupra căruia cade falsa reprezentare *să fi fost hotărâtor, determinant,* pentru încheierea actului, în sensul că, dacă ar fi fost cunoscută realitatea, actul nu s-ar fi încheiat; aprecierea caracterului determinant al elementului fals reprezentat se face după un *criteriu subiectiv,* adică de la caz la caz; prin excepție doar se poate apela la un criteriu obiectiv, abstract[2)]; de reținut că, atunci când falsa reprezentare cade asupra valorii economice a contraprestației, e vorba de o *eroare lezionară, care este supusă regulilor de la*

[1)] În acest sens, a se vedea decizia civilă nr. 474/1985 a T. jud. Caraș-Severin, cu NOTĂ de Ș. Beligrădeanu, în R.R.D. nr. 12/1985, p. 55-62; vezi și Jozsef Kocsis, *Unele aspecte teoretice și practice privind eroarea de drept,* în Dreptul, nr. 8/1992, p. 39-42.

[2)] Pentru un caz de acest fel, din jurisprudența noastră, a se vedea dec. nr. 1/1967 a secției civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1967,* p. 86-87 (în speță era vorba de placa unei pianine).

leziunea-viciu de consimțământ, iar nu celor de la eroarea-viciu de consimțământ (sub forma *error in substantiam*)[1];

- în cazul actelor bilaterale, cu titlu oneros, este necesar ca și cocontractantul să fi știut sau să fi trebuit să știe că elementul asupra căruia cade falsa reprezentare este determinant, hotărâtor pentru încheierea actului juridic civil; această cerință este impusă de nevoia asigurării stabilității, certitudinii operațiunilor juridice care intervin în circuitul civil; în actele unilaterale cu titlu oneros nici nu se pune această condiție deoarece, prin ipoteză, lipsește, "cocontractantul" ori "cealaltă parte".

În fine, mai precizăm că, în actele bilaterale, *nu e necesar ca fiecare parte să se găsească în eroare*, pentru a fi în prezența viciului de consimțământ, care să atragă anulabilitatea actului juridic civil; dacă, totuși, ambele părți au fost în eroare, atunci fiecare poate cere anularea actului pentru eroarea căreia îi este victimă.

118. DOLUL SAU VICLENIA

a. Definiție

Dolul, numit și viclenie, este acel viciu de consimțământ care *constă în inducerea în eroare a unei peroane, prin mijloace viclene sau dolosive, pentru a o determina să încheie un act juridic.* În esență, deci, dolul este o *eroare provocată* (iar nu spontană, ca eroarea propriu-zisă).

b. Reglementare

În afară de art. 953 C.civ. care, reamintim, prevede că "Consimțământul nu este valabil când este... *surprins prin dol*", Codul civil consacră dolului art. 960, în care se prevede: "Dolul este o cauză de nulitate a convenției când mijloacele viclene, întrebuințate de una din părți, sunt astfel, încât este evident că, fără aceste mașinații, cealaltă parte n-ar fi contractat.

Dolul nu se presupune".

c. Clasificare

Având originea în dreptul privat roman - unde se distingea între *dolus malus* (dolul grav) și *dolus bonus* (dolul ușor) -, după consecințele pe care le are, ori nu, asupra valabilității actului juridic, se distinge între:

[1] Pentru un asemenea caz, din jurisprudența noastră, a se vedea dec. nr. 1985/1975 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1975*, p. 74-76 (în care se precizează, după evocarea articolelor 953 și 954 (din Codul civil, că "Nu constituie eroare asupra substanței, eroarea asupra valorii economice a prestației sau contraprestației"); cu privire la *leziune*, vezi *infra*, nr. 120.

- *dolul principal (dolus dans causam contractui)*, care este dolul ce cade asupra unor elemente importante, determinate la încheierea actului juridic și care *atrage anularea actului* și

- *dolul incident (dolus incidens)*, numit și incidental ori secundar, care este dolul ce cade asupra unor împrejurări nedeterminate pentru încheierea actului juridic, neatrăgând nevalabilitatea actului (se poate cere, însă, o reducere a prestației, dacă e cazul).

d. Structură

Dolul, ca viciu de consimțământ, este alcătuit din *două elemente:*

- un element *obiectiv; material*, constând în utilizarea de mijloace viclene (mașinațiuni, șiretenie, manopere dolosive) pentru a induce în eroare;

- un element *subiectiv, intențional*, constând în intenția de a induce în eroare o persoană, pentru a o determina să încheie un act juridic civil.

În legătură cu primul element - obiectiv-, este de reținut că el poate consta atât într-o acțiune pozitivă (*fapt comisiv*), cât și în una negativă (*fapt omisiv*).

În materia liberalităților, spre exemplu, faptul *comisiv* se concretizează în "sugestie" ori "captație" (care constă în specularea afecțiunii ori pasiunii unei persoane pentru a o determina să facă o donație ori un legat)[1].

Când elementul obiectiv al dolului constă într-un fapt *omisiv*, se utilizează expresia "dol prin reticență" și se concretizează în ascunderea ori necomunicarea celeilalte părți a unei împrejurări ce i-ar fi trebuit făcută cunoscută[2].

În legătură cu cel de al doilea element al dolului - cel subiectiv -, în practica judiciară s-au făcut unele precizări importante, interesante, precum: 1) lipsa discernământului și dolul, sub forma captației, se exclud[3], datorită incompatibilității lor; 2) nu există dol dacă cocontractantul cunoștea împrejurarea pretins ascunsă[4]; 3) provocarea unei erori din simplă neglijență, fără rea-credință, nu constituie dol (în acest caz, partea "indusă" în eroare are dreptul să solicite despăgubiri sau chiar să solicite anularea actului pentru eroare-viciu de consimțământ, dacă este cazul).

[1] Pentru jurisprudența în materie, a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 1031/1973 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 3/1974, p. 145; dec. nr. 1426/1979 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în *C.D. pe 1979*, p. 125-128; dec. 792/1982 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 5/1983, p. 73-74; dec. nr. 770/1982 a Tribunalului județean Neamț, în R.R.D. nr. 9/1983, p. 62; dec. nr. 1419/1991 a S.civ. (III) a T.M.B., în *Culegere... pe 1991*, p. 127-128; C.S.J., s. civ., dec. nr. 1160/1992, în Dreptul nr. 8/1993, p. 82.

[2] Pentru amănunte, vezi **P. Andrei**, *Dolul prin reticența în literatura juridică și practica juridică*, în R.R.D., nr. 9/1982, p. 36-40; **M. D. Bocșan**, *Considerații asupra dolului în materie de liberalități*, în Dreptul nr. 7/2001, p. 79-86.

[3] Dec. nr. 98/1982 a Tribunalului județean Hunedoara, în R.R.D., nr. 2/1983, p. 63.

[4] Dec.civilă nr. 1398/1986 a Tribunalului județean Suceava, în R.R.D., nr. 7/1987, p. 69.

e. Condiții

Pentru a fi viciu de consimțământ, dolul trebuie să îndeplinească, cumulativ, condițiile:

- *să fie determinant* pentru încheierea actului juridic;
- *să provină de la cealaltă parte.*

Unele *precizări* sunt de făcut în legătură cu aceste două condiții ale dolului.

Prima condiție este expres prevăzută de art. 960 C.civ., în formula "mijloacele viclene sunt astfel, încât este evident că, fără aceste mașinații, cealaltă parte n-ar fi contractat". Caracterul determinant, hotărâtor al unui element pentru încheierea actului civil se apreciază, ca și la eroare, după un *criteriu subiectiv*, adică *in concreto*. De reținut, însă, că aria elementelor determinate, la dol, este mai întinsă decât la eroare (unde, reamintim, trebuie să fie vorba ori de "calitățile substanțiale ale obiectului" ori de "calitățile persoanei" cocontractante).

A doua condiție este conținută, la fel, în formula art. 960: "... mijloacele viclene întrebuințate de una din părți". Textul lasă să se înțeleagă că dolul ar fi aplicabil doar actelor bilaterale (căci numai la acestea se poate vorbi de "cocontractant" ori de "cealaltă parte"). Or, dolul (sub) forma, "sugestiei" poate fi întâlnit și în cazul testamentului, spre exemplu, care este act unilateral.

În doctrină se admite, întemeiat, că a doua condiție - dolul să provină de la cocontractant - este îndeplinită, în actele bilaterale, și în următoarele două situații: 1) dolul provine de la un terț, dar cocontractantul are cunoștință de această împrejurare (e un fel de complicitate de dol); 2) dolul provine de la reprezentantul (ex. mandatarul) cocontractantului.

În fine, o precizare necesară, ca și în cazul erorii, este următoarea: nu se cere ca dolul să fie comun, adică să existe pentru fiecare parte a actului bilateral; dacă, totuși, ar exista reciprocitate de dol, fiecare parte este în drept să ceară anularea actului pentru dolul al cărui victimă este.

f. Proba dolului

Alineatul 2 al art. 960 prevede că "Dolul nu se presupune", ceea ce înseamnă că persoana care invocă existența dolului, drept cauză de anulabilitate a actului juridic civil, trebuie să-l dovedească.

Fiind un *fapt juridic*, dolul poate fi probat prin orice mijloc de probă, inclusiv martori sau prezumții simple. Spre deosebire de proba erorii, dovada dolului este mai ușor de făcut datorită elementului său material, obiectiv, exterior.

119. VIOLENȚA

a. Definiție

Violența este acel viciu de consimțământ care constă în *amenințarea unei persoane cu un rău care îi produce o temere ce o determină să încheie un act juridic, pe care altfel nu l-ar fi încheiat.*

b. Reglementare

În afară de prevederile art. 953 C.civ. - "Consimțământul nu este valabil când este... smuls prin violență", Codul civil consacră încă patru articole violenței:

- art. 955: "Violența în contra celui ce s-a obligat este cauză de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană decât aceea în folosul căreia s-a făcut convenția";
- art. 956: "Este violență totdeauna când, spre a face o persoană a contracta, i s-a insuflat temerea, raționabilă după dânsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil și prezent. Se ține cont în această materie de etate, de sex și de condiția persoanelor",
- art. 957: "Violența este cauză de nulitate și când s-a exercitat asupra soțului sau a soției, asupra descendenților și ascendenților";
- art. 958: "Simpla temere reverențiară, fără violență, nu poate anula convenția".

c. Clasificare

După natura răului cu care se amenință, se distinge între:

- *violența fizică - vis* - existentă atunci când amenințarea cu răul privește integritatea fizică ori bunurile persoanei;
- *violența morală - metus* - existentă atunci când amenințarea cu răul se referă la onoarea, cinstea ori sentimentele persoanei.

După caracterul amenințării se deosebește între:

- *amenințarea legitimă*, justă cu un rău, care nu este viciu de consimțământ (spre exemplu, creditorul îl amenință pe debitor cu darea sa în judecată în cazul în care nu-și îndeplinește îndatorirea pe care o are);
- *amenințarea nelegitimă*, injustă, cu un rău; numai aceasta are semnificația juridică a viciului de consimțământ, atrăgând anulabilitatea actului încheiat sub imperiul unei temeri insuflată de o asemenea amenințare.

d. Structură

Ca și dolul, violența - viciu de consimțământ este alcătuită din două elemente:

- *un element obiectiv*, exterior, care constă în amenințarea cu un rău;
- *un element subiectiv*, constând în insuflarea unei temeri persoanei amenințate; ceea ce alterează consimțământul, în cazul violenței, este tocmai această temere insuflată victimei violenței.

În legătură cu primul element – *obiectiv* –, este de reținut că amenințarea poate să privească un rău de natură patrimonială (de exemplu, distrugerea unui bun), un rău de natură fizică (de exemplu, vătămarea integrității corporale) sau un rău de natură morală (de exemplu, compromiterea reputației persoanei).

Așa cum rezultă din dispozițiile Codului civil (art. 956-957), răul cu care se amenință poate să se refere fie la persoane (în categoria persoanelor intră nu

numai persoana victimă a violenței, respectiv cea cu care se încheie actul juridic sub imperiul temerii, ci și soțul sau, după caz, soția, descendenții și ascendenții acestuia), fie la bunuri.

În literatura de specialitate s-a arătat că enumerarea din art. 957 C.civ. nu trebuie socotită limitativă, textul urmând a fi interpretat extensiv.[1]

Ca și la dol, existența unui element obiectiv în structura violenței justifică și exercitarea unei acțiuni în răspundere civilă delictuală, pe temeiul art. 998 C. civ., amenințarea (nelegitimă) cu un rău constituind delict civil.

În legătură cu cel de al doilea element – *subiectiv* –, trebuie reținut că tocmai temerea insuflată victimei violenței alterează consimțământul acesteia; starea de teamă, provocată de amenințarea cu un rău este aceea care dă naștere motivului (evitarea răului) ce determină victima violenței să încheie actul. De aceea, referirea din art. 956 C.civ. la un "rău considerabil și prezent" nu este totuși exactă, întrucât temerea trebuie să fie considerabilă și prezentă la nașterea actului juridic, iar răul putând fi și viitor.[2] De aici rezultă că, amenințarea cu un rău viitor poate constitui violență, dacă este de natură să nască în sufletul persoanei o temere actuală.

e. Condiții

Pentru a fi viciu de consimțământ, violența trebuie să întrunească, cumulativ, următoarele *două condiții:*

- *să fie determinantă* pentru încheierea actului juridic civil;
- *să fie injustă* (nelegitimă, ilicită).

În aprecierea îndeplinirii primei condiții trebuie ținut seama că însuși art. 956 C.civ. prevede că temerea insuflată trebuie să fie "raționabilă după dânsa" (după persoana amenințată), adică de natură a determina încheierea actului juridic.

Totodată, în aprecierea caracterului determinat, trebuie să se aibă în vedere - așa cum dispune, expres, alin. 2 al art. 956 C.civ. - vârsta, sexul, "condiția" persoanei amenințate; cu alte cuvinte, criteriul aprecierii este unul subiectiv.

Din art. 956-957 C.civ. reiese, clar, că răul cu care se amenință poate privi fie persoane, fie bunuri.

În afară de persoana amenințată, răul poate privi pe soț, soție, descendent (copil, nepot), ori ascendent (părinte, bunic). În doctrină, s-a precizat că acestor persoane trebuie asimilată - pentru identitate de rațiune - și persoana de care cel

[1] A se vedea: A. Ionașcu, *op.cit.*, *p.* 86; I. Rucăreanu, *op.cit.*, *p.* 289; D. Cosma, *op.cit.*, p. 174; G. Boroi, *op.cit.*, p. 181.

[2] C. Hamangiu, I. Rosetti Bălănescu, Al. Băicoianu, *op.cit.*, vol. II, p. 817; N.D. Ghimpa, *op.cit.*, p. 184; G. Boroi, *op.cit.*, p. 181.

amenințat este legat printr-o temeinică afecțiune; în acest sens este și jurisprudența[1].

A doua condiție trebuie înțeleasă în sensul că nu orice amenințare prin ea însăși, constituie violență - viciu de consimțământ. E necesar ca aceasta să reprezinte o încălcare a legii, adică să fie nelegitimă.

Această condiție rezultă și din art. 958 C.civ., care declară că simpla temere reverențiară, "fără violență" nu este cauză de anulare, adică nu e "violență".

Amenințarea cu un rău poate proveni, așa cum dispune art. 955 C.civ., nu numai de la cocontractant, ci și de la un terț.

În fine, în doctrină s-a mai prezentat, întemeiat, că *starea de necesitate* în care se găsește o persoană, care o determină să încheie un act juridic pe care altfel nu l-ar fi încheiat, *trebuie asimilată violenței* - viciu de consimțământ[2].

120. LEZIUNEA

a. Definiție

Prin *leziune* se înțelege prejudiciul material suferit de una din părți din cauza disproporției vădite de valoare între contraprestații, ce există în chiar momentul încheierii actului. În consecință, ca viciu de consimțământ, leziunea constă în disproporția vădită de valoare între două prestații.

b. Reglementare

În Codul civil există următoarele dispoziții referitoare la leziune:

- art. 951: "Minorele nu poate ataca angajamentul său pentru cauză de necapacitate decât în caz de leziune";
- art. 1157: "Minorul poate exercita acțiunea în resciziune pentru simpla leziune în contra oricărei convenții";
- art. 1158: "Când leziunea rezultă dintr-un eveniment cauzal și neașteptat, minorul n-are acțiunea în resciziune";
- art. 1159: "Minorul ce face o simplă declarație că este major are acțiunea în resciziune";
- art. 1160: "Minorul comerciant, bancher sau artizan, n-are acțiunea în

[1] A se vedea, spre exemplu, dec. civilă nr. 1651/1971 a Tribunalului județean Timiș, în R.R.D., nr. 2/1973, p. 162.

[2] Legislația civilă nu definește starea de necesitate. În schimb, art. 45 din Codul penal dispune: (1)"Nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de o persoană pentru a salva de la un pericol și care nu putea fi înlăturat astfel, viața, integritatea corporală sau sănătatea sa, a altuia sau a unui bun important al său ori al altuia sau un interes general. (2) Se află în stare de necesitate și acela care în momentul săvârșirii faptei nu și-a dat seama că pricinuiește urmări mai grave decât cele care s-ar fi putut produce dacă pericolul nu era înlăturat".

resciziune contra angajamentelor ce a luat pentru comerţul sau arta sa"[1];

- art. 1162: "Minorul n-are acţiunea în resciziune contra obligaţiilor ce rezultă din delictele sau cvasi-delictele sale";

- art. 1163: "Minorul nu mai poate exercita acţiune în resciziune în contra angajamentului făcut în minoritate, dacă l-a ratificat după ce a devenit major, şi aceasta şi în cazul când angajamentul este nul în forma sa, şi în acela când produce numai leziune";

- art. 1164: "Când minorii, interzişii (sau femeile măritate - abrogat), sunt admişi, în această calitate, a exercita acţiune în resciziune în contra angajamentelor lor, ei nu întorc aceea ce au primit, în urmarea acestor angajamente, în timpul minorităţii, interdicţiei (sau mariajului), decât dacă se probează că au profitat de aceea ce li s-a dat";

- art. 1165: "Majorul nu poate, pentru leziune, să exercite acţiunea în resciziune"[2].

Aceste dispoziţii legale, din Codul civil, trebuie raportate la dispoziţiile art. 25 din Decretul nr. 32/1954, potrivit cărora: «De la data intrării în vigoare a decretului privitor la persoanele fizice şi persoanele juridice, aplicarea dispoziţiilor legale referitoare la acţiunea în anulare pentru leziune (adică ceea ce Codul civil numeşte "acţiune în resciziune" - n.n.) se restrânge la minorii care, având vârsta de paisprezece ani împliniţi, încheie singuri fără încuviinţarea părinţilor sau a tutorelui, acte juridice pentru a căror validitate nu se cere şi încuviinţarea prealabilă a autorităţii tutelare, dacă aceste acte le pricinuiesc vreo vătămare.

Actele juridice, ce se încheie de minorii care nu au împlinit vârsta de paisprezece ani sunt anulabile pentru incapacitate, chiar dacă nu este leziune.

Minorii care nu au împlinit vârsta de paisprezece ani nu răspund pentru fapta lor ilicită decât dacă se dovedeşte că au lucrat cu discernământ».

---

[1] Art. 10 alin. 1 din Codul comercial (din 1887) prevedea că: "Minorul de orice sex, pentru a putea face comerţ şi prin urmare a fi considerat ca major, întrucât priveşte obligaţiunile contractate de dânsul ca comerciant, va trebui să aibă etatea de 18 ani împliniţi, să fie emancipat, să aibă autorizaţiunea scrisă a tatălui său, sau în caz de moarte, interdicţiune ori absenţă a tatălui, aceea a mamei sale, iar în lipsă de tată şi mamă, autorizaţia tutorelui cu avizul consiliului de familie omologat de tribunalul civil". Textul se aplica, la adoptarea Codului comercial, deoarece majoratul civil era fixat la 21 de ani. Precizăm că acest articol a fost abrogat prin art. V din Decretul nr. 185/1949 (M. Of. nr. 25/1949).

[2] Se admite, totuşi, că majorul poate invoca leziunea în două cazuri: 1) în temeiul art. 60 din O.G. nr. 42/1997 privind navigaţia civilă (M.Of. nr. 221/1997), pentru aşa-zisele convenţii de salvare maritimă, care ar fi lezionare pentru nava sau bunurile salvate; 2) în temeiul art. 694 C.civ.: "Majorele nu poate să-şi atace acceptarea expresă sau tacită a unei succesiuni decât în cazul când această acceptare a fost urmarea unei viclenii ce s-a întrebuinţat în privinţă-i. El nu poate reclama în contra acceptării, pentru cuvinte de vătămare, decât în cazul în care succesiunea ar fi absorbită sau micşorată cu mai mult de jumătate, prin descoperirea unui testament necunoscut în momentul acceptării". Se poate observa că prima parte a textului conţine un caz de dol, în partea a doua o eroare lezionară specială; într-un act unilateral.

c. Structură

Structura leziunii diferă în funcţie de *concepţia* care stă la baza reglementării ei. În *concepţia subiectivă*, leziunea presupune două elemente: unul obiectiv, constând în disproporţia de valoare între contraprestaţii şi unul subiectiv, constând în profitarea de starea de nevoie în care se găseşte cealaltă parte.

În *concepţia obiectivă*, leziunea are un singur element: paguba egală cu disproporţia de valoare între contraprestaţii.

Dispoziţiile legale, citate mai sus - din Codul civil şi Decretul nr. 32/1954 - consacră concepţia obiectivă despre leziune; în consecinţă, cel ce invocă leziunea nu are de dovedit decât vădita disproporţie de valoare între contraprestaţii. Când o parte a profitat, de starea de nevoie în care se găsea cealaltă parte, în momentul încheierii actului juridic, acesta poate fi anulat pentru cauză imorală.

d. Condiţii

Pentru anularea actului juridic civil pentru leziune este necesar să fie întrunite următoarele condiţii: 1) leziunea să fie o consecinţă directă a actului respectiv (deoarece art. 1158 C.civ. prevede că nu poate fi exercitată acţiunea în resciziune atunci când leziunea rezultă dintr-un "eveniment cazual şi neaşteptat"); 2) leziunea să existe în raport cu momentul încheierii actului juridic; 3) disproporţia de valoare între contraprestaţii trebuie să fie vădită.

e. Domeniu de aplicare

În starea actuală a legislaţiei noastre în materie, leziunea are *un domeniu restrâns de aplicare*, atât din punctul de vedere al *persoanelor* care o pot invoca drept cauză de anulare, cât şi din acela al *actelor* susceptibile de anulare pentru leziune.

Într-adevăr, sub primul aspect, leziunea priveşte *minorii între 14 şi 18 ani*, adică minorii cu capacitate de exerciţiu restrânsă.

Sub cel de al doilea aspect, sunt anulabile pentru leziune numai actele juridice civile care, în acelaşi timp: 1) sunt acte de *administrare;* 2) au fost încheiate de minorul între 14-18 ani singur, *fără încuviinţarea ocrotitorului legal;* 3) sunt *lezionare* pentru minor; 4) sunt *comutative*.

SECȚIUNEA a IV-a

OBIECTUL ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Noțiune

121. DEFINIȚIA OBIECTULUI ACTULUI JURIDIC CIVIL

Prin *obiect al actului juridic* se înțelege *conduita părților stabilită prin acel act juridic civil, respectiv acțiunile ori inacțiunile la care părțile sunt îndreptățite sau de care sunt ținute.*

Cu referire doar la *convenții*, art. 962 C.civ. prevede că *"Obiectul convențiilor este acela la care părțile sau numai una din părți se obligă"* - s.n.

Așa cum, pentru "obiectul raportului juridic civil", am luat în considerare - ca obiect derivat - bunurile ori lucrurile, la care se referă conduita părților, tot astfel și pentru obiectul actului juridic lucrurile pot fi socotite ca obiect derivat al actului juridic civil.

Bunăoară, cu acest înțeles, art. 963 C.civ. dispune: *"Numai lucrurile ce sunt în comerț (în circuitul civil) pot fi obiectul unui contract"*.

122. CONTROVERSA PRIVIND OBIECTUL ACTULUI JURIDIC CIVIL

În literatura de specialitate, nu toți autorii sunt de aceeași părere cu privire la ceea ce trebuie reținut că este "obiectul actului juridic civil", fiind formulate trei puncte de vedere.

Într-o primă opinie[1], pe care am împărtășit-o, se reține că obiectul actului juridic este însuși obiectul raportului juridic civil născut din acel act juridic, adică conduita părților, respectiv acțiunile și inacțiunile la care acestea sunt îndreptățite ori pe care trebuie să le îndeplinească.

Într-o a doua opinie, obiectul actului juridic constă în crearea, modificarea, transmiterea sau stingerea unui raport juridic[2]; acestei opinii i se reproșează faptul că se confundă obiectul cu efectul general al actului juridic.

În cea de a treia opinie, obiectul actului juridic constă în interesele reglementate de părți, în baza și în limitele legii, prin mijlocirea actului juridic[3]; reproșul ce se aduce acestei opinii este în sensul că "interesul" ține de "cauza" actului juridic, iar nu de "obiectul" său.

[1] V. Economu, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1967, p. 290; Gh. Beleiu, în *Tratat de drept civil*, vol.I, 1989, p. 185.
[2] A. Ionașcu, *Drept civil, Partea generală*, E.D.P., București, 1988, p. 96.
[3] D. Cosma, *Teoria generală a actului juridic civil*, p. 213.

123. CORELAȚIA DINTRE OBIECTUL ȘI CONȚINUTUL ACTULUI JURIDIC CIVIL

"Obiectul" și "conținutul" actului juridic civil se găsesc în aceeași corelație ca și "obiectul" și "conținutul" raportului juridic civil[1]. Prin urmare, deși se află într-o strânsă legătură, nu trebuie confundate acțiunile ori inacțiunile la care sunt îndreptățite sau de care sunt ținute părțile actului juridic civil - care constituie *obiectul* actului juridic civil - cu drepturile subiective civile și obligațiile la care dă naștere actul juridic - care formează *conținutul* ori *efectele* actului juridic civil.

Când conduita părților privește "lucrurile" ori "bunurile", acestea sunt privite ca "obiect derivat" al actului juridic civil. După cum vom arăta în paragraful următor, unele "condiții de valabilitate", ale obiectului actului juridic civil se referă tocmai la "bunuri".

§ 2 Condiții de valabilitate

124. ENUMERAREA CONDIȚIILOR CERUTE PENTRU VALABILITATEA OBIECTULUI ACTULUI CIVIL

Pentru a fi valabil, obiectul actului juridic civil trebuie să îndeplinească următoarele condiții.

- să existe;
- să fie în circuitul civil;
- să fie determinat ori determinabil;
- să fie posibil;
- să fie licit și moral.

Acestea sunt *condițiile generale* pentru valabilitatea obiectului actului juridic civil.

Există și *condiții speciale*, cerute numai pentru anumite acte juridice civile și anume:

- cel ce se obligă trebuie să fie titularul dreptului subiectiv;
- să existe autorizație administrativă prevăzută de lege;
- obiectul să constea într-un fapt personal al debitorului.

[1] Vezi *supra*, nr. 58.

125. REGLEMENTAREA LEGALĂ A CONDIŢIILOR DE VALABILITATE

Codul civil conţine următoarele dispoziţii privitoare la cerinţele pe care trebuie să le întrunească obiectul actului juridic civil pentru a fi valabil:

- art. 948 pct. 3. "un obiect determinat";

- art. 963: "Numai lucrurile ce sunt în comerţ (în circuitul civil) pot fi obiectul unui contract";

- art. 964: "Obligaţia trebuie să aibă de obiect un lucru determinat, cel puţin în specia sa.

Cantitatea obiectului poate fi necertă, de este posibilă determinarea sa";

- art. 965: "Lucrurile viitoare pot fi obiectul obligaţiei.

Nu se poate face renunţare la o succesiune ce nu este deschisă, nici nu se pot face învoiri asupra unei astfel de succesiuni, chiar de s-ar da consimţământul celui a cărui succesiune este în chestiune".

126. CONŢINUTUL CONDIŢIILOR DE VALABILITATE

a. *Condiţii generale*

- *Obiectul actului juridic civil trebuie să existe.* Aceasta este condiţia primordială pentru valabilitatea obiectului actului juridic civil, în sensul că dacă obiectul lipseşte, nu se mai pune problema îndeplinirii celorlalte condiţii.

Dacă obiectul actului juridic priveşte un bun ori lucru, această condiţie implică cunoaşterea următoarelor reguli: 1) dacă bunul a existat, dar nu mai există la data încheierii actului juridic, condiţia nu este îndeplinită şi, deci, actul nu este valabil[1]; 2) bunul prezent în momentul încheierii actului juridic îndeplineşte condiţia "să existe"; 3) un bun viitor poate forma obiect valabil al actului juridic civil, cu o excepţie; succesiunea viitoare (nedeschisă încă) nu poate forma obiect nici pentru convenţie, nici pentru actul unilateral care este renunţarea la succesiune (art. 965 C.civ.). De asemenea, în sistemul Codului civil, denumirile viitoare ale debitorului nu pot forma obiectul unei convenţii de ipotecă (art. 1775); în schimb, potrivit Legii nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiţii imobiliare, ipoteca poate avea ca obiect chiar imobilul ce se va construi sau cumpăra cu creditul garantat, adică un bun viitor;

- *Obiectul trebuie să fie în circuitul civil.* Această condiţie este prevăzută expres de art. 963 C.civ. şi reluată de art. 1310 C.civ.[2] În explicarea acestei condiţii de valabilitate sunt necesare unele precizări.

---

[1] Art.1311 C.civ. prevede: "Dacă în momentul vânzării, lucrul vândut era pierit în tot, vinderea este nulă. Dacă era pierit numai în parte, cumpărătorul are alegerea între a se lăsa de contract, sau a pretinde reducerea preţului".

[2] Art.1310 prevede: „Toate lucrurile care sunt în comerţ (în circuitul civil) pot să fie vândute, afară numai dacă vreo lege a oprit aceasta".

În primul rând, art. 963 C.civ., vorbeşte de lucruri ce *"sunt în comerţ"*, de unde rezultă că e vorba de lucruri care se află în circuitul civil. De altfel, această interpretare - singura posibilă - este confirmată de noile acte normative, care se referă expres la bunuri "scoase din circuitul civil (art. 5 alin. 2 din Legea fondului funciar nr. 18/1991 republicată[1]) şi bunuri care *"sunt şi rămân în circuitul civil"* (art. 1 din TITLUL X privind circulaţia juridică a terenurilor din Legea nr. 247/2005, privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei, precum şi unele măsuri adiacente).

În al doilea rând, pe plan juridic, sintagma "circuit civil" se întrebuinţează cu două sensuri ori înţelesuri[2].

În sens larg *(lato sensu)*, prin circuit civil (în general) se înţelege totalitatea actelor şi faptelor juridice, în virtutea cărora se nasc raporturi de drept civil, pe când în sens restrâns *(stricto sensu)*, expresia "circuit civil", se reduce la actele şi faptele juridice susceptibile să conducă la înstrăinarea sau dobândirea valabilă a unui drept ori bun. Dintre cele două sensuri ale expresiei "circuit civil" aici vom avea în vedere doar cel din urmă sens.

În mod corespunzător, prin "bunuri aflate în circuitul civil" vom înţelege acele bunuri susceptibile să facă obiectul unor acte translative sau constitutive, sau altfel spus, bunurile care pot fi dobândite sau înstrăinate prin acte juridice civile. Din acest punct de vedere, aceste bunuri (numite alienabile) formează *regula*, iar cele inalienabile constituie *excepţia;* aceasta rezultă neîndoielnic din art. 475, 963, 1310 sau 1844 C.civ. Prin urmare, în lipsa unei interdicţii exprese trebuie considerate a fi "în comerţ" toate bunurile care pot face obiect de apropiere privată.

Este de remarcat şi faptul că bunurile aflate în circuitul civil *(stricto sensu)*, se împart la rândul lor, după modul de circulaţie a lor, în două subcategorii:

a) *bunuri care pot circula liber, neîngrădit* (intră în această primă subcategorie bunurile alienabile);

b) *bunurile care pot circula în condiţii restrictive,* în sensul că pot fi dobândite, deţinute ori înstrăinate condiţional (intră în această subcategorie: 1) armele şi muniţiile, supuse Legii nr. 29[illegible]/2004 privind regimul armelor şi al muniţiilor; 2) materialele explozive, supuse Legii nr. 126/1995; 3) produsele şi substanţele stupefiante supuse Legii nr. 73/1969 şi Legea nr. 143/2000 privind combaterea traficului şi consumului de droguri; 4) deşeuri toxice, supuse Legii

---

[1] Potrivit art. 5 alin. 2 "Terenurile care fac parte din domeniul public sunt *inalienabile*, insesizabile şi imprescriptibile. Ele *nu pot fi introduse în circuitul civil*, decât dacă, potrivit legii, sunt dezafectate din domeniul public". În mod asemănător, *nu sunt în circuitul civil*, fiind inalienabile, bunurile proprietate publică, la care se referă art. 136 (3) din Constituţie şi anume: "Bogăţiile de interes public ale subsolului, spaţiul aerian, apele cu potenţial energetic valorificabil de interes naţional, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice şi ale platoului continental precum şi alte bunuri stabilite de legea organică". În acest sens, a se vedea şi dispoziţiile Legii nr. 213/1998.

[2] M. Nicolae, *op.cit.*, p. 37-38.

nr. 137/1995 a protecției mediului republicată; 5) metalele prețioase supuse O.G. nr. 190/2000; 6) obiectele de cult, supuse Legii nr. 103/1992).

- *Obiectul actului juridic civil trebuie să fie determinat ori determinabil.* Această condiție este prevăzută atât de art. 948 pct. 3, cât și de art. 964 C.civ. Ea trebuie respectată în toate cazurile, sub sancțiunea nulității absolute a actului juridic civil, indiferent în ce ar consta obiectul conduitei părților - acțiune, abstențiune, bun ori lucru. Când obiectul actului juridic civil privește un bun individual determinat (*res certa*), prin ipoteză, această condiție de valabilitate a obiectului este îndeplinită. Dacă este vorba de bunuri determinate generic (*res genera*), condiția este îndeplinită fie prin stabilirea precisă a cantității, calității[1], valorii (într-un astfel de caz, se spune că obiectul este determinat), fie prin stabilirea numai a unor criterii de determinare, care se vor folosi în momentul executării actului juridic civil (într-un astfel de caz se spune că obiectul este determinabil).

- *Obiectul actului juridic civil trebuie să fie posibil.* Această condiție este impusă de regula de drept potrivit căreia nimeni nu poate fi obligat la imposibil: *ad imposibilium, nulla obligatio.* Obiectul nu e posibil doar în cazul în care imposibilitatea este absolută (adică pentru oricine). Dacă imposibilitatea este relativă - adică numai pentru un anumit debitor - atunci obiectul actului este valabil, iar în caz de neexecutare culpabilă din partea debitorului este angajată răspunderea sa civilă.

Imposibilitatea poate fi de ordin material ori de ordin juridic.

Condiția aceasta trebuie apreciată dinamic, adică în funcție de progresul tehnico-științific (deoarece, ceea ce azi nu e posibil, mâine poate deveni posibil).

- *Obiectul actului juridic civil trebuie să fie licit și moral.* Condiția aceasta cere ca acțiunea ori inacțiunea părților actului juridic civil să fie în concordanță cu legea și cu morala. Condiția nu este îndeplinită - și actul va fi nul pentru obiect ilicit ori imoral - atunci când obiectul actului juridic este în contradicție cu legea ori morala.

b. Condiții speciale

- *În actele constitutive ori translative de drepturi, se cere ca cel care se obligă să fie titularul dreptului.* Această condiție, specială, este impusă de principiul de drept potrivit căruia nimeni nu se poate obliga valabil la ceva ce nu are ori la mai multe decât are, principiu consacrat în adagiile: *nemo dat quod non habet: nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet.*

- *în actele cu pronunțat caracter personal adică intuitu personae – se cere ca obiectul să constea într-un fapt personal al debitorului.* Această

[1] Obiectul este determinat și atunci când părțile stabilesc cantitatea, fără a preciza însă calitatea, deoarece părțile, nederogând prin stipulație expresă, își va găsi aplicare criteriul legal de stabilire a calității. Astfel, potrivit art. 1103 C.civ. "Dacă datoria este un lucru determinat numai prin specia sa, debitorul, ca să se elibereze, nu este dator a-l da de cea mai bună specie, nici însă de cea mai rea.

condiție este impusă tocmai de caracterul personal al unor acte juridice - precum antrepriza, mandatul – în care însușirile debitorului sunt avute în vedere, în mod special, de către cocontractant, la încheierea actului juridic.

Cât privește această condiție, trebuie subliniat faptul că este lipsită de eficiență juridică, *promisiunea faptei altuia.* În schimb, este valabil actul juridic prin care se obligă - personal - să depună toată diligența pentru a convinge pe o altă persoană să încheie ori să ratifice un act juridic. O asemenea convenție e cunoscută sub denumirea de "convenție de *porte-forte*".

- *când legea prevede, este necesară și autorizația administrativă.* A fost o perioadă în care legea civilă conținea destul de multe cazuri în care, pentru încheierea valabilă a actului juridic, îndeosebi sub aspectul obiectului său, era cerută și îndeplinirea cerinței autorizației administrative.

Cu titlu de exemplu, amintim dispozițiile din Legea nr. 295/2004 privind regimul armelor și al munițiilor după care "*înstrăinarea* armelor și munițiilor se poate face numai prin intermediul armurierilor din România, autorizați să comercializeze astfel de arme".

Sunt cazuri în care încheierea valabilă a unor acte juridice este condiționată de existența unei autorizații judiciare. Spre exemplu, art. 49 alin. 1 din Legea nr. 64/1995 republicată (M. Of. nr. 1066/2004), potrivit căreia „În afară de cazurile prevăzute de prezenta lege sau de cele autorizate de judecătorul-sindic, toate actele, operațiunile și plățile efectuate de debitor ulterior deschiderii procedurii sunt nule."

SECȚIUNEA a V-a

CAUZA (SCOPUL) ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Noțiune și elemente

127. NOȚIUNEA CAUZEI (SCOPULUI) ACTULUI JURIDIC CIVIL

a. Definiția cauzei actului civil

Cauza sau *scopul* este *acel element al actului juridic civil care constă în obiectivul urmărit la încheierea unui asemenea act.*

Împreună cu consimțământul, cauza formează voința juridică.

Cauza ori scopul este elementul care răspunde la întrebarea: "de ce" ori "pentru ce" s-a încheiat actul juridic civil?

Ca element esențial al actului juridic civil, cauza nu se confundă nici cu consimțământul și nici cu obiectul unui asemenea act, ceea ce evidențiază caracterul său de element independent de sine stătător.

"Cauza" actului juridic nu se confundă nici cu "izvorul raportului juridic civil concret", deoarece s-ar confunda partea cu întregul.

b. Reglementare

În afară de art. 948 pct. 4, care se referă la "o cauză licită", ca și condiție esențială a convenției, Codul civil, consacră art. 966-968 acestui element.

Potrivit art. 966: "Obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect".

Art. 967 dispune: "Convenția este valabilă, cu toate că cauza nu este expresă. Cauza este prezumată până la dovada contrarie".

Art. 968 prevede: "Cauza este nelicită când este prohibită de legi, când este contrarie bunelor moravuri și ordinii publice".

128. ELEMENTELE CAUZEI ACTULUI JURIDIC CIVIL

În literatura de specialitate se admite, în general, că în structura cauzei actului juridic civil intră două elemente: *scopul imediat* și *scopul mediat*.

Scopul imediat - *causa proxima* - numit și *scopul obligației* este stabilit pe principalele categorii de acte juridice civile, după cum urmează:

- *în contractele sinalagmatice*, cauza consimțământului fiecărei părți constă în reprezentarea, adică prefigurarea mintală a contraprestației (o parte se obligă știind că și cealaltă parte se obligă, la rândul ei);
- *în actele cu titlu gratuit*, scopul imediat îl reprezintă *intenția de a gratifica (animus donandi)*;
- *în actele reale*, scopul imediat îl reprezintă *prefigurarea remiterii lucrului*, bunului;
- *în contractele aleatorii*, este cauză imediată *riscul*, adică prefigurarea unei împrejurări viitoare și incerte de care depinde șansa câștigului, respectiv riscul pierderii.

După cum se poate observa, scopul imediat se caracterizează prin aceea că este un element *abstract* și *invariabil*, în cadrul unei anumite categorii de acte juridice civile.

Scopul mediat - *causa remota* -, numit și *scopul actului juridic*, constă în *motivul determinant* al încheierii unui act juridic civil; acest motiv se referă fie la însușirile unei prestații, fie la calitățile unei persoane.

Scopul mediat se caracterizează prin aceea că este *concret și variabil*, de la o categorie la alta de acte juridice civile, și chiar în cadrul aceleiași categorii de acte de drept civil.

După cum se va observa, la paragraful următor, condițiile de valabilitate pentru cauza actului juridic civil se raportează la scopul mediat, el fiind examinat, ca atare și în jurisprudență[1].

§ 2 Condițiile de valabilitate a cauzei actului juridic civil

129. ENUNȚAREA ACESTOR CONDIȚII

Pentru a fi valabilă, cauza actului juridic civil trebuie să îndeplinească, cumulativ, următoarele condiții:

a - să existe;
b - să fie reală;
c - să fie licită și morală.

130. CONȚINUTUL CONDIȚIILOR DE VALABILITATE A CAUZEI

a. Prima condiție de valabilitate a cauzei - *să existe* - este consacrată, expres, de art. 966 C.civ., în formularea: "Obligația *fără cauză*... nu poate avea nici un efect."

În doctrină, această condiție a fost înțeleasă diferit, de către autorii care s-au ocupat de acest aspect.

Astfel, într-o opinie, se consideră că lipsa cauzei se confundă cu cauza falsă care, la rândul ei, nu-i decât o eroare asupra cauzei[2].

Într-o altă opinie, dimpotrivă, se consideră că, în ce privește scopul imediat, "inexistența și falsitatea cauzei nu se confundă în toate cazurile", iar în ce privește scopul mediat, lipsa acestuia se reduce la eroare asupra cauzei (cauză falsă)[3].

În opinia noastră, după cum am precizat și cu alte ocazii[4] rezolvarea problemei "lipsei cauzei" trebuie să se bazeze pe o dublă distincție: pe de o parte,

[1] Pentru detalii, a se vedea A. Ionașcu, în *Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român*, Ed. Academiei, București, 1973, p. 37 și urm.

[2] A. Ionașcu, în *Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român*, p. 27 și urm.; Tr. Ionașcu, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1967, *p.* 272-273.

[3] D. Cosma, *op.cit.*, p. 229-231.

[4] Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 207; idem, în *Tratat de drept civil*, vol. , 189-190. În același sens, a se vedea și T. Pop, *op.cit.*, 1999, p. 185. Pentru un punct de vedere, formulat mai recent, cu privire la "lipsa cauzei", vezi D. A. Popescu, în *op.cit.*, p. 186-188; *idem*, *Contractul de societate*, Ed. Lumina Lex, București, 1996, *p.* 176-177. În această din urmă lucrare se află următoarele: "în rezolvarea problemei (lipsa cauzei - n.n.) trebuie să plecăm de la constatarea că scopul actului juridic este de factură pur psihologică.

trebuie deosebit scopul mediat de scopul imediat şi, pe de altă parte, trebuie deosebite, "cauzele lipsei de cauză".

Pe baza acestor distincţii, trebuie reţinute soluţiile următoare:

- când lipsa cauzei se datorează lipsei de discernământ, ambele elemente ale cauzei - scopul mediat şi cel imediat - lipsesc, deoarece, după cum se ştie, în structura voinţei juridice intră consimţământul şi *cauza*, cu ambele sale componente, acestea presupunând existenţa discernământului (adică puterea de reprezentare a consecinţelor juridice ale manifestării de voinţă); în această situaţie, lipsa cauzei va atrage nulitatea relativă a actului juridic, deoarece aceasta este sancţiunea lipsei discernământului;

- când lipsa cauzei se datorează: a) lipsei contraprestaţiei, în contractele sinalagmatice; b) lipsei predării bunului, în actele reale; c) lipsei riscului, în actele aleatorii; d) lipsei intenţiei de a gratifica, în actele cu titlu gratuit, lipseşte un element esenţial al actului juridic civil, iar lipsa scopului imediat "absoarbe" eroarea asupra scopului mediat, astfel că sancţiunea aplicabilă este aceea a nulităţii absolute[1].

b. A doua condiţie de valabilitate a cauzei - *să fie reală* - este, şi ea, consacrată expres de acelaşi art. 966 C.civ.: "Obligaţia... fondată pe *o cauză falsă*... nu poate avea nici un efect".

Cauza *nu* este reală, când este falsă; cauza este falsă când există eroare asupra motivului determinant (care este tocmai scopul mediat).

După cum se poate observa, această condiţie a cauzei evidenţiază strânsa legătură dintre eroarea-viciu de consimţământ (*error in substantiam* ori *error in personam*) şi admisibilitatea "motivului determinat" ca scop mediat.

O primă menţiune care se impune este aceea că în privinţa lipsei (absenţei) de cauză nu mai este necesară distincţia dintre caracterul specific fiecăruia din cele două elemente ale cauzei, deoarece scopul (cauza), atât cel imediat, cât şi cel mediat, lipseşte numai atunci când, raportat la momentul încheierii actului juridic, persoana nu are o reflectare conştientă a propriei sale existenţe, adică este lipsită de discernământ.

Lipsa cauzei se poate întâlni... şi în cazul actelor juridice încheiate sub imperiul *violenţei*... Într-adevăr, în această situaţie, reprezentarea psihologică a motivului determinant al încheierii actului juridic nu există. Hotărârea de a încheia actul este impusă din exterior de către persoana care exercită violenţa.

În concluzie, putem spune că *lipseşte cauza doar în cazul în care actul juridic a fost încheiat de o persoană lipsită de discernământ sau când acesta a fost încheiat sub impulsul violenţei.*

Cum atât lipsa de discernământ, cât şi violenţa sunt sancţionate cu nulitatea relativă, rezultă, pe cale de consecinţă, că aceeaşi sancţiune se va aplica şi în cazul lipsei cauzei" (*Ibidem*) - s.n.

[1] Pentru un caz de *cauză fictivă*, (adică lipsă de cauză), în practica judiciară, a se vedea dec. nr. 232/1974 a S.civ. a fostului Tribunal Suprem, în C.D. pe 1974, p. 125-127; C. Ap. Oradea, dec. nr. 54/2003, în *Culegere de practică judiciară* 2003, editată de M. J. la Ed. All Beck, 2003, p. 35-36.

Falsitatea cauzei atrage nulitatea relativă a actului juridic civil[1].

c. A treia condiţie de valabilitate a cauzei - *să fie licită şi morală* - este prevăzută expres de acelaşi art. 966 C.civ.: "Obligaţia... nelicită, nu poate avea nici un efect".

Conţinutul acestei condiţii este precizat de art. 968 C.civ.: "Cauza este *nelicită* când este *prohibită de legi*, când este *contrarie bunelor moravuri şi ordinii publice*".

De reţinut că *ilicit* poate fi doar scopul *mediat*[2].

§ 3 Rolul şi proba cauzei

131. ROLUL CAUZEI ACTULUI JURIDIC CIVIL

Acest rol este dat de importanţa practică a acestei condiţii esenţiale a actului juridic civil.

Sintetic, această importanţă se exprimă în următoarele aspecte:

- prin mijlocirea "cauzei", părţile unui act juridic civil atribuie valoarea de motiv determinant ori de element esenţial unei anumite împrejurări sau unui anumit aspect care, altfel, ar rămâne neînsemnat ori fără relevanţă juridică; deci

---

[1] Pentru un caz de cauză falsă, în materia comodatului, a se vedea NOTA de L. Mihai şi **C. Turianu**, la dec. nr. 2705/1983 a secţiei a III-a a Tribunalului municipiului Bucureşti, în R.R.D. nr. 5/1984, p. 52-58. În doctrină, se admite că este falsă şi *cauza imediată* atunci când, într-un act juridic nenumit (de pildă, cu privire la natura contraprestaţiei celeilalte părţi). În acest sens, a se vedea **M. Nicolae**, *op.cit.*, p. 44; **I.P. Filipescu**, *Drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, Ed. Actami, Bucureşti, 1994, p. 44.

[2] În literatura de specialitate, frecvent, condiţia de valabilitate a cauzei, pe care am numit-o "să fie licită şi morală" este scindată, examinându-se două condiţii: cauza să fie licită şi cauza să fie morală, cea ce, desigur, nu este greşit, pe fond. Ţinând, însă, seama de prevederea expresă a art. 968 C.civ., care "asimilează" cauzei "nelicite" şi pe cea contrarie bunelor moravuri, am considerat că şi sub aspect teoretic, se poate vorbi de *o singură condiţie de valabilitate*, dar care are un conţinut format din două laturi: concordanţa cauzei cu *legea şi cu morala*. În doctrină s-a mai pus şi problema *corelaţiei art. 968 cu art. 5 din Codul civil*, în scopul de a şti dacă cele două texte nu fac dublă întrebuinţare. Concluzia, justă, la care s-a ajuns este în sensul că nu există suprapunere între sferele lor deoarece pe când în temeiul art. 5 ("Nu se poate deroga prin convenţii ori dispoziţii particulare la *legile* care interesează ordinea publică şi bunele moravuri" - s.n.) pot fi anulate numai actele a căror cauză este contrarie dispoziţiilor *exprese* care interesează ordinea publică şi morala, în temeiul art. 968 pot fi anulate şi acele acte a căror cauză, deşi nu încalcă o dispoziţie legală determinată cu privire la ordinea publică ori morală, este totuşi ilicită ori imorală (în acest sens citându-se convenţiile pentru începerea ori menţinerea concubinajului). Pentru un caz de pretinsă cauză imorală, vezi dec. nr. 12/1991 a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1992, p. 106.

"cauza" este un mijloc de exprimare juridică a unui interes al părții ori părților actului juridic civil;

- prin condițiile pe care trebuie să le întrunească, scopul ori cauza actului juridic constituie instrumentul juridic prin care jurisprudența asigură restabilirea legalității și respectarea bunelor moravuri, precum și concordanța actelor juridice civile cu ordinea publică.

132. PROBA CAUZEI

Sub acest aspect, trebuie reamintite prevederile art. 967 Cod civil: "Convenția este valabilă, cu toate că cauza nu este expresă.

Cauza este prezumată până la dovada contrarie".

Prin această dispoziție se instituie, în realitate, *două prezumții:*

- *prezumția de valabilitate a cauzei*, indiferent că se menționează ori nu acest element în *instrumentum probationis;*[1]

- *prezumția de existență a cauzei;* în consecință, *cauza* nu trebuie dovedită (existența ei fiind prezumată de lege).

Ambele prezumții sunt prezumții *iuris tantum*. Prin urmare, cine invocă *lipsa* ori *nevalabilitatea* cauzei actului juridic, acela trebuie să dovedească aceasta și, în consecință, să răstoarne prezumția.

SECȚIUNEA a VI-a

FORMA ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Definiție și terminologie. Principiul consensualismului. Clasificare

133. DEFINIȚIE ȘI TERMINOLOGIE

Prin "forma actului juridic civil" se înțelege *acea condiție care constă în modalitatea de exteriorizare a manifestării de voință cu intenția de a crea, modifica ori stinge un raport juridic civil concret.*

Sub aspect *terminologic*, este de menționat că, în doctrină mai ales, expresia "forma actului juridic civil" este folosită în *sens restrâns* și *în sens larg:*

[1] În acest sens, C. Ap. București, s. IV civ., dec. nr. 157/1999, în *Culegere de practica judiciara civila* 1999, p. 24-27.

- *stricto sensu*, prin "forma actului juridic civil" se desemnează tocmai modalitatea de exteriorizare a voinței juridice, care este "substanța" actului civil; acest înțeles, este cârmuit de principiul consensualismului;

- *lato sensu*, prin "forma actului juridic civil" se desemnează trei cerințe de formă și anume: 1) forma cerută pentru însăși valabilitatea actului - forma *ad validitatem;* 2) forma cerută pentru probarea actului - forma *ad probationem;* 3) forma cerută pentru *opozabilitatea* actului față de alte persoane, terți[1)].

134. PRINCIPIUL CONSENSUALISMULUI

Condiția ori elementul actului juridic civil - care este *forma* sa - se supune regulii de drept numită *principiul consensualismului*, care înseamnă că *simpla manifestare de voință este nu numai necesară ci și suficientă pentru ca actul juridic civil să ia naștere în mod valabil din punctul de vedere al formei care îmbracă manifestarea de voință făcută în scopul de a produce efecte juridice.*

Într-o altă exprimare, principiul consensualismului poate fi definit și în sensul că este *regula de drept potrivit căreia, pentru a produce efecte civile, manifestarea de voință nu trebuie să îmbrace o formă specială.*

De reținut că, *de lege lata*, principiul consensualismului *nu este consacrat expres; cu caracter general*, de către Codul civil.

Existența sa, *neîndoielnică*, este dedusă din două împrejurări: 1) pe de o parte, consensualismul este consacrat pentru anumite acte juridice civile, cum o face art. 1295 C.civ. pentru contractul de vânzare-cumpărare[2)] și, 2) pe de altă parte, legea civilă consacră expres *excepțiile* de la principiul consensualismului (care, în esență, sunt cele trei cerințe ale formei actului juridic civil: forma cerută *ad validitatem*, forma cerută *ad probationem* și forma cerută pentru opozabilitate față de terți).

135. CLASIFICAREA CONDIȚIILOR DE FORMĂ ALE ACTULUI JURIDIC CIVIL

Principala clasificare a condițiilor de formă este aceea în *funcție de consecințele juridice ale nerespectării lor* și cuprinde:

[1)] În dreptul internațional privat se întâlnesc "felurile formei actului juridic"; a se vedea, pentru dezvoltări, **I. Filipescu**, *Drept internațional privat*, vol. II, Ed. Actami, București, 1995, p. 77 și urm.; vezi și art. 64-65, 71-72 din Legea nr. 105/1992.

[2)] Potrivit alin. 1 al art. 1295: "*Vinderea este perfectă între părți* și proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privința vânzătorului, *îndată ce părțile s-au învoit* asupra lucrului și asupra prețului, deși lucrul încă nu se va fi predat și prețul încă nu se va fi numărat" - s.n. În același sens este și art. 971 C.civ. Pentru aplicarea principiului consensualismului în practică, a se vedea dec. nr. 92/1992 a secției economice a C.S.J., în Dreptul, nr. 5-6/1993, p. 127-128; dec. nr. 42/1992 a C.S.J., în Dreptul nr. 10/1992, p. 88-89.

- *forma cerută pentru valabilitatea actului juridic civil;* se mai numeşte forma cerută *ad validitatem* ori *ad solemnitatem;* nerespectarea ei atrage nulitatea actului *(negotium);*

- *forma cerută pentru probarea actului juridic civil,* se mai numeşte forma cerută *ad probationem;* nerespectarea ei nu atrage nevalabilitatea actului *(negotium),* ci imposibilitatea dovedirii cu alt mijloc de probă; ţinând seama de regula *idem est non esse et non probari,* se poate remarca faptul că sancţiunea amintită este aspră, prin consecinţele sale practice;

- *forma cerută pentru opozabilitate faţă de terţi;* nerespectarea acestei cerinţe se sancţionează cu *inopozabilitatea* [ceea ce înseamnă că terţa persoană este în drept să ignore, să facă abstracţie de actul juridic *(negotium)* care trebuia adus la cunoştinţa altor persoane prin îndeplinirea formalităţii impuse de lege în acest scop].

După *sursa* ori *izvorul* care cere o anumită formă pentru actul juridic civil, mai putem distinge între:

- *forma legală,* adică cea impusă de legea civilă şi
- *forma voluntară,* ori *convenţională.*

În continuare vom avea în vedere categoriile de "formă a actului juridic civil" cuprinsă în prima clasificare de mai sus.

§ 2 Forma cerută *ad validitatem*

136. JUSTIFICARE, CARACTERE ŞI CONDIŢII

a. *Justificarea formei cerute ad validitatem*

Instituirea, de către lege, a formei necesare pentru însăşi valabilitatea actului juridic civil ţine seama de anumite raţiuni ori motive. În esenţă, asemenea raţiuni sunt: 1) atenţionarea părţilor asupra importanţei deosebite pe care o au anumite acte juridice, pentru patrimoniul celui ori celor care le fac; este cazul, spre pildă, al donaţiei, al ipotecii convenţionale; 2) asigurarea libertăţii şi certitudinii consimţământului, cum este în cazul testamentului; 3) exercitarea unui control al societăţii, prin organele statului, asupra actelor ce prezintă importanţă juridică ce depăşeşte interesele părţilor; aşa e cazul înstrăinărilor de terenuri, ca şi acela al "contractelor de societate" la înfiinţarea societăţilor comerciale.

Desigur, în practică, raţiunile înfăţişate mai sus, separat, se întrepătrund.

b. *Caracterele juridice ale formei cerute ad validitatem*

Forma cerută *ad validitatem* se caracterizează prin următoarele însuşiri:

- *este un element constitutiv, esenţial* al actului juridic; în consecinţă, nerespectarea lui atrage nulitatea absolută a actului juridic civil în cauză;

- este incompatibilă cu manifestarea tacită de voinţă; cu alte cuvinte, această formă presupune manifestarea *expresă* de voinţă,

- *este exclusivă* (în principiu), ceea ce înseamnă că, pentru un *anumit* act juridic civil solemn trebuie îndeplinită o *anumită formă,* de regulă, cea autentică (excepţie face testamentul).

c. *Condiţii ce trebuie respectate pentru asigurarea formei ad validitatem*

Acestea, în esenţă, sunt următoarele:

- *întregul act* (adică toate clauzele actului juridic civil) trebuie să îmbrace forma cerută pentru validitatea sa (de aici, consecinţa următoare) în principiu nu este admis aşa-zisul act *per relationem* (adică prin trimiterea la o sursă externă, pentru determinarea conţinutului actului juridic);

- *actul aflat în interdependenţă* cu actul solemn trebuie să îmbrace şi el forma specială; bunăoară, mandatul dat pentru încheierea unui act solemn trebuie constatat prin procură autentică, specială[1];

- actul care determină ineficienţa unui act solemn trebuie, în principiu, să îmbrace şi el forma specială, solemnă (excepţie face legatul, care poate fi revocat şi tacit).

137. APLICAŢII ALE FORMEI *AD VALIDITATEM*

De lege lata, în câmpul larg la actelor juridice civile, *sunt acte solemne:*

- *donaţia:* art. 813 C.civ. prevede: "Toate donaţiunile se fac prin act autentic";

- *subrogarea în drepturile creditorului consimţită de debitor;* art. 1107 pct. 2 C.civ. prevede că subrogarea este convenţională: "2) când debitorul se împrumută cu o sumă spre a-şi plăti datoria şi subrogă pe împrumutător în drepturile creditorului. Ca să fie valabilă această subrogaţie, trebuie să se facă actul de împrumut şi chitanţa înaintea tribunalului, să se declare în actul de împrumut că suma s-a luat pentru a face plata, şi în chitanţă să fie declarat că plata s-a făcut cu banii daţi pentru aceasta de noul creditor. Această subrogaţie se operează fără concursul voinţei creditorului"[2];

- *ipoteca convenţională* art. 1772 C.civ. dispune că: "Ipoteca convenţională nu va putea fi constituită decât prin act autentic";

---

[1] Pentru această condiţie a se vedea art. 58 alin. 2 din Legea nr. 36/1995, potrivit cu care "părţile pot fi reprezentate la autentificare printr-un mandatar cu procură specială autentică", prin care se pare că generalizează aplicarea acestei reguli indiferent de caracterul solemn ori nu al actului juridic supus autentificării.

[2] În nota 1 ce însoţeşte art. 1107, Codul civil, ediţia 1981, conţine următoarea prezentare: «... prin expresia "chitanţă înaintea tribunalului", folosită în cuprinsul punctului 2 al art. 1017, se înţelege chitanţa întocmită în formă autentică la Notariatul de Stat». Menţionăm că în prezent locul notarilor de stat l-au luat notarii publici (a se vedea Legea nr. 36/1995).

- *testamentul:* art. 858 C.civ. prevede că: "Un testament poate fi sau olograf, sau făcut prin act autentic, sau în formă mistică"[1];
- *actele juridice între vii de înstrăinare a terenurilor de orice fel,* situate în intravilan şi extravilan (art. 2 alin. 1 şi 2 TITLUL X cu privire la circulaţia juridică a terenurilor din Legea nr. 247 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei precum şi unele măsuri adiacente (M. Of. nr. 653/2005)[2]);
- *contractele de arendare scrise* (art. 3 şi art. 6 alin. 1 şi alin. 4 din Legea nr. 16/1994 a arendării);
- *revocarea expresă a unui legat* (art. 920 C.civ.);
- *renunţarea expresă la succesiune* (art. 76 alin. 4 din Legea nr. 36/1995);
- *acceptarea succesiunii sub beneficiu de inventar* (art. 704 C.civ. şi art. 76 alin. 4 din Legea nr. 36/1995);
- *actul de mecenat,* care se încheie în formă autentică (art. 1 alin. 4 din Legea nr. 32/1994, cu modificările ulterioare);
- *exprimarea în scris a consimţământului de a dona ţesuturi sau organe umane în scop terapeutic* (art. 5 alin. 1, art. 7 alin. 2, art. 8 şi art. 10 din Legea nr. 2/1998);
- *contractul de cesiune a drepturilor asupra mărcii,* care, sub sancţiunea nulităţii, trebuie încheiat în scris (art. 40 alin. 1 din Legea nr. 84/1998 privind mărcile şi indicaţiile geografice);

---

[1] Art. 859 prevede că: "Testamentul olograf nu este valabil decât când este scris în tot, datat şi subsemnat de mâna testatorului". În art. 860 se precizează: "Testamentul autentic este acela care s-a adeverit de judecătoria competentă". Textul trebuie "citit" în sensul că organul competent este notarul public. Potrivit art. 864 C.civ.: "Când testatorul va voi să facă un testament mistic sau secret, trebuie neapărat să-l iscălească, sau că l-a scris el însuşi, sau că a pus pe altul a-l scrie. Hârtia în care s-au scris dispoziţiile testatorului sau hârtia care serveşte de plic, de va fi, se va strânge şi se va sigila.

Testatorul va prezenta judecătoriei competente testamentul strâns şi pecetluit, precum s-a zis, sau îl va strânge şi-l va pecetlui înaintea judecătoriei. Testatorul va declara că dispoziţiile din acea hârtie este testamentul său, scris şi iscălit de el însuşi, sau scris de altul şi iscălit de testator. Când testatorul, din cauză de boală, va fi în neposibilitate fizică de a se prezenta judecătoriei, atunci prezentarea testamentului, pecetluirea lui şi declaraţia sus menţionată, se vor face înaintea judecătorului, numit de judecătorie pentru acest sfârşit. Judecătoria, sau judecătorul numit, va face act de subscripţie pe hârtia în care s-a scris testamentul, sau pe hârtia care serveşte de plic. Acest act se va subscrie atât de testator, cât şi de judecătorie sau judecător. Toată lucrarea de mai sus nu va putea fi întreruptă de nici o altă operaţie; când testatorul, din cauză posterioară subsemnării testamentului, va declara că nu poate subsemna subscripţia, această declaraţie se va trece în subscripţie".

[2] Potrivit art. 2, (1) „Terenurile cu sau fără construcţii, situate în intravilan şi extravilan, indiferent de destinaţia sau de întinderea lor, pot fi înstrăinate şi dobândite *prin acte juridice între vii, încheiate în forma autentică, sub sancţiunea nulităţii absolute.* (2) În cazul în care prin acte juridice între vii se constituie un drept real asupra unui teren cu sau fără construcţie, indiferent de destinaţia sau întinderea acestora, dispoziţiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător."

- *contractul de administrare a fondului forestier* (art. 17 alin. 2 din O.G. nr. 96/1998);
- *contractul de voluntariat,* care, sub sancţiunea nulităţii absolute, trebuie încheiat în formă scrisă (art. 6 alin. 1 din Legea nr. 195/2001);
- *contractul de constituire a garanţiei reale mobiliare,* care trebuie încheiat sub forma unui înscris autentic sau a unui înscris sub semnătură privată şi semnat de către debitor (art. 14 alin. 2 din Titlul VI al Legii nr. 99/1999),
- *actele constitutive şi statutele asociaţiilor şi fundaţiilor,* fără scop patrimonial (art. 6 alin. 1, art. 16 alin. 1 şi art. 33 alin. 1 din Ordonanţa Guvernului nr. 26/2000 (M. Of. nr. 39/2000)); cu modificările ulterioare;
- *actul constitutiv al societăţilor comerciale* (art. 5 din Legea nr. 31/1990, republicată)[1].

§ 3 Forma cerută *ad probationem*

138. NOŢIUNE ŞI JUSTIFICARE

Prin "forma cerută pentru probarea actului juridic civil", adică forma cerută *ad probationem,* se înţelege *acea cerinţă care constă în întocmirea unui înscris care să probeze actul juridic civil.*

Caracteristicile formei cerute *ad probationem* sunt următoarele:
- *este obligatorie* (iar nu facultativă); sub acest aspect, se aseamănă cu forma cerută *ad validitatem;*
- *nerespectarea ei* atrage sancţiunea *inadmisibilităţii* dovedirii actului (*negotium*) cu alt mijloc de probă;
- *reprezintă,* ca şi forma cerută *ad validitatem, o excepţie de la principiul consensualismului* (căci manifestarea de voinţă trebuie îmbrăcată în forma scrisă).

Forma cerută *ad probationem se întemeiază,* pe de o parte, *pe importanţa* anumitor acte juridice civile şi, pe de altă parte, *pe avantajul practic* pe care-l prezintă o asemenea formă. Certitudinea reţinerii drepturilor şi obligaţiilor părţilor şi, prin aceasta, prevenirea litigiilor.

Sancţiunea nerespectării formei cerute *ad probationem,* după cum am arătat, nu constă în nevalabilitatea actului - *negotium iuris* -, ci în imposibi-

---

[1] Astfel, potrivit art. 5 alin. 1 şi 6: "(1) Societatea în nume colectiv sau în comandită simplă se *constituie* prin contract de societate, iar societatea pe acţiuni, în comandită pe acţiuni sau cu răspundere limitată se *constituie prin contract de societate şi statut...* (6) *Actul constitutiv* se încheie sub semnătură privată, se semnează de toţi asociaţii sau, în caz de subscripţie publică, de fondatori. *Forma autentică a actului constitutiv este obligatorie* atunci când: a) printre bunurile subscrise ca aport la capitolul social se află un teren; b) se constituie o societate în nume colectiv sau în comandită simplă; c) societatea pe acţiuni se constituie prin subscripţie publică."

litatea dovedirii actului cu alt mijloc de probă. Practic, această sancțiune este *o decădere* din dreptul de a proba.

Pentru ilustrarea ideii, vom menționa o soluție a jurisprudenței, în care se arată: «Potrivit art. 1180 C.civ., actul sub semnătură privată, prin care o parte se obligă către o alta a-i plăti o sumă de bani sau o câtime oarecare, trebuie să fie scris în întregul lui de aceasta, înainte de a subsemna, să adauge la finele actului cuvintele "bun şi aprobat", arătând totdeauna în litere suma sau câtimea lucrurilor şi apoi să iscălească. Acest text cuprinde dispoziții de protecție pentru cel ce se obligă, împiedicând practica semnăturilor date în alb, care lasă deținătorilor de rea credință posibilitatea de a completa înscrisul contrar înțelegerii dintre părți. *Măsura preventivă* a unui asemenea abuz este asigurată de dispoziția potrivit căreia, în situația în care înscrisul nu este scris în întregime de debitor, acesta trebuie să specifice suma primită, întrebuințând formula "bun şi aprobat". Nu este vorba de o formulă sacramentală, ea poate fi înlocuită printr-o expresie corespunzătoare, esențial fiind ca cel ce se obligă să înscrie personal suma sau câtimea lucrurilor primite.

Sancțiunea nerespectării acestei formalități cerute de art. 1180 C.civ. este aceea că înscrisul este lipsit de putere probatore, ceea ce *nu afectează convenția ca act juridic*, ce poate fi dovedit prin alte mijloace de probă, chiar prin proba cu martori şi prezumții, pentru că, deşi nul ca înscris, acesta constituie totuşi un început de probă scrisă»[1] - s.n.

139. APLICAȚII ALE FORMEI *AD PROBATIONEM*

De lege lata nu există un text, în Codul civil, care să *enumere* cazuri în care forma scrisă este cerută *ad probationem*. Există, însă, texte, în Codul civil şi în alte acte normative izvoare de drept civil, care fac aplicație cerinței formei cerută *ad probationem*. Acestea sunt:

- art. 1191 alin. 1 C.civ.: "*Dovada actelor juridice al căror obiect are o valoare ce depăşeşte suma de 250 lei, chiar pentru depozit voluntar*, nu se poate face decât prin act autentic, sau prin act sub semnătură privată" - s.n.
- art. 1416 alin. 1 C.civ.: "Dacă contractul (*de locațiune* - n.n.), făcut verbal n-a primit nici o punere în lucrare, şi una din părți îl neagă, nu se poate primi proba prin martori, oricât de mic ar fi prețul şi chiar când s-ar zice că s-a dat arvună";
- art. 1597: "*Depozitul voluntar* nu se poate face decât prin înscris" (s.n.);
- art. 1705 C.civ.: "*Tranzacția* trebuie să fie constatată prin act scris" (s.n.);
- *contractul de închiriere a locuințelor* (art. 21 din Legea nr. 114/1996, republicată - M.Of. nr. 393/1997);

[1] Decizia nr. 2561/1987 a secției civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii a Tribunalului Suprem pe anul 1987*, p. 77-78; dec. civ. nr. 618/1999 a Curții de Apel Bucureşti, în *Culegere de practică judiciară în materie civilă 1999*, p. 12-14.

- *acordul petrolier* (art. 13 alin. 4 din Legea nr. 134/1995 a petrolului, publicată în M. Of. Nr. 301/1995);
- *contractul de cesiune a drepturilor patrimoniale de autor* (art. 42 şi 68 alin. 2 din Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor şi drepturile conexe, publicată în M.Of. nr. 60/1996);
- *contractul de reprezentare teatrală sau de execuție muzicală* (art. 69 alin. 1 din Legea nr. 8/1996);
- *contractul de asigurare* (art. 10 din Legea nr. 136/1996, publicată în M.Of. nr. 303/1995), cu modificările aduse prin Legea nr. 172/2004;
- *contractul de sponsorizare* (art. 1 alin. 2 din Legea nr. 32/1994, cu modificările ulterioare).

§ 4 Forma cerută pentru opozabilitate față de terți

140. NOȚIUNE ŞI JUSTIFICARE

Forma cerută pentru opozabilitate față de terți înseamnă *acele formalități care sunt necesare, potrivit legii, pentru a face actul juridic opozabil şi persoanelor care n-au participat la încheierea lui, în scopul ocrotirii drepturilor ori intereselor lor.*

Justificarea acestei cerințe de formă a actului juridic se găseşte în *ideea de protecție a terților.*

Forma impusă de lege pentru opozabiliate față de terți este obligatorie (iar nu facultativă).

Prin nerespectarea acestei cerințe de formă, *sancțiunea* constă în *inopozabilitatea* actului juridic, adică în posibilitatea terțului interesat de a ignora actul juridic invocat de părțile acestuia sau de una dintre ele împotriva sa. În consecință, actul juridic civil produce efecte între părți, dar este *ineficace* față de terț, ceea ce practic înseamnă că părțile se văd în imposibilitatea de a se putea prevala de drepturile izvorâte din acel act față de terți.

141. APLICAȚII

De lege lata sunt aplicații ale formei cerute pentru opozabilitate față de terți:

- *publicitatea imobiliară* prin cărțile funciare (art. 61 din Legea nr. 7/1996 a cadastrului şi a publicității imobiliare[1];

[1] Publicitatea imobiliară în țara noastră era realizată, prin sistemul cărților funciare prevăzut de dispozițiile Decretului-Lege nr. 115/1938 şi prin sistemul registrelor de inscripțiuni-transcripțiuni reglementat de dispozițiile C.pr.civilă, precum şi prin sistemele intermediare de publicitate (cum sunt cărțile de publicitate funciară).

- *publicitatea constituirii gajului* (amanetului) şi a oricărei garanţii reale mobiliare prin *înscrierea în Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare*, în baza unui aviz de garanţie reală emis de partea interesată (de regulă creditorul), în condiţiile Legii nr. 99/1999 (art. 3 şi 29)[1];

În prezent prin adoptarea Legii nr. 7/1996 a cadastrului şi a publicităţii imobiliare (M.Of. nr. 61/1996), cu modificările ulterioare, inclusiv prin TITLUL XII al Legii nr. 247/2005 „La data finalizării lucrărilor de cadastru general şi a registrelor de publicitate imobiliară pentru întreg teritoriul administrativ al unei unităţi administrativ – teritoriale îşi încetează aplicabilitatea, pentru teritoriul respectiv următoarele dispoziţii legale: art. 1801, 1802 şi 1816-1823 din C. civ.; art. 710-720 din C. civ.; Decretul-Lege nr. 115/1938, devenind aplicabile dispoziţiile din noua lege (art. 72 alin. 2 şi 3).

Până la finalizarea lucrărilor cadastrale, Legea nr. 7/1996 prevede efectuarea de înscrieri pentru „*Actele şi faptele juridice privind imobilele* situate pe un teritoriu administrativ, pentru care nu s-au definitivat documentele cadastrului general, *se vor înscrie în câte o carte funciară*. În aceleaşi condiţii, *se vor înscrie şi titlurile de proprietate emise în temeiul legilor funciare*. La cererea de înscriere se va ataşa documentaţia cadastrală la care se referă înscrierea, întocmită de o persoană fizică sau juridică autorizată de Agenţia Naţională sau de oficiile teritoriale, după caz. Conţinutul documentaţiei cadastrale şi modul de întocmire al acestuia se stabilesc de către Agenţia Naţională" (art. 61 din Legea 7/1996 aşa cum a fost modificat prin TITLUL XII al Legii nr. 247/2005). A se vedea şi Regulamentul de organizare şi funcţionare a birourilor de carte funciară (M. Of. nr. 84/1998) - art. 131-135.

Cu privire la problematica generală a Legii nr. 7/1996, inclusiv controversa referitoare la domeniul său de aplicare imediată, a se vedea: **I. Albu**, *Publicitatea imobiliară în dreptul român. Noile cărţi funciare*, în Dreptul nr. 11/1996, *p*.3-19; *idem*, *Noile cărţi funciare*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1997; **M. Nicolae**, *Notă* la sentinţa civilă nr. 4205/1995 a Judecătoriei sectorului 5 Bucureşti, în Dreptul nr. 11/1996, *p*. 109-110; **M. Ionescu**, *Principiile de bază ale publicităţii imobiliare şi ale noului sistem de publicitate adoptat prin Legea nr. 7/1996*, în Dreptul nr. 6/1997, p.35-45; **I. P. Filipescu**, *Dreptul civil. Dreptul de proprietate şi alte drepturi reale*, ed. revăzută şi completată, Ed. Actami, Bucureşti, 1998, p. 333-350; **M. Nicolae**, *Publicitatea imobiliară şi noile cărţi financiare*, Edit. Press Mihaela S.R.L., Bucureşti, 2000.

[1] Potrivit art. 1686: "Amanetul dă creditorului dreptul de a fi plătit din lucrul amanetului, cu preferinţă înaintea altor creditori.

Ca să rezulte preferinţa se cere un act înregistrat în regulă, ce să enunţe suma datorată, specia şi natura lucrurilor amanetate sau o descripţie de calitatea, greutatea şi măsura lor. Facerea unui act scris şi *înregistrat* nu este neapărat decât când datoria trece peste 250 lei" (s.n.). art. 1686 alin. 2 C.civ. a fost modificat de art. 3 (combinat cu art. 30 alin. 1 lit.a) din Legea privind unele măsuri pentru accelerarea reformei economice nr. 99/1999 prin care în Titlul VI se stabileşte şi un nou *regim juridic al garanţiilor reale mobiliare* (M.Of. nr. 236/1999).

Potrivit art. 3 (Titlul VI), "*Dispoziţiile prezentului titlu* (privind regimul juridic al garanţiilor reale imobiliare - n.n.) *referitoare la ordinea de prioritate şi publicitate a garanţiilor reale imobiliare* sunt aplicabile şi *amanetului*, astfel cum este reglementat în art. 1685-1696 din Codul civil" (s.n.). Prin noua Lege, publicitatea reală mobiliară urmează să se facă prin înscrierea garanţiei reale la Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare în baza unui aviz de garanţie reală emis de debitor (constituitor) (art. 29). Face excepţie însă de la regula înscrierii în Arhivă, între altele, garanţia reală constituită asupra unui *bun mobil corporal, dacă obligaţia garantată la momentul încheierii contractului de garanţie nu depăşeşte*

- *notificarea cesiunii de creanţă*, potrivit art. 1393 C.civ. sau *înscrierea ei în Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare* (art. 2 din legea nr. 99/1999)[1];

- *darea de dată certă* înscrisului sub semnătură privată, potrivit art. 1182 C.civ.[2];

- *înregistrarea*, prevăzută de lege, *în materia invenţiilor, desenelor şi modelelor industriale* (Legea nr. 64/1991 aşa cum a fost modificată şi completată prin Legea nr. 203/2002; Legea nr. 129/1992, Legea nr. 84/1998 etc.);

- *menţiunile* cu caracter de protecţie şi *înregistrările* în materia *dreptului de autor şi a drepturilor conexe*, prevăzute de art. 126 şi 148 din Legea nr. 8/1996;

- *înregistrarea* contractelor de arendare la consiliul local în condiţiile Legii nr. 16/1994 (art. 6 alin. 1, 2 şi 4);

- *înregistrarea actelor juridice de orice natură privitoare la perimetrele de exploatare şi/sau exploatare în Cartea petrolieră*, prevăzută de art. 36 din Legea nr. 134/1995;

- *înregistrările şi publicitatea* prevăzută de Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale[3];

---

echivalentul în lei a sumei de 300 EURO; în acest caz, publicitatea se poate face fie prin *luarea în posesiune a bunului afectat garanţiei*, fie prin *înscrierea avizului de garanţie reală la Arhivă* (art. 30 alin. 1 lit.a).

Cât priveşte Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare, aceasta reprezintă un sistem de evidenţă a priorităţii garanţiilor reale mobiliare structurată pe persoane şi bunuri (art. 45 şi urm.).

[1] Art. 1393 c.civ. prevede: "Cesionarul nu poate opune dreptul său la o a treia persoană decât după ce a *notificat* debitorului cesiunea.

Acelaşi efect va avea *acceptarea cesiunii* făcute de debitor *într-un act autentic*". Cesiunea de creanţă este şi ea supusă regulilor publicităţii reale mobiliare instituită prin Legea nr. 99/1999. Astfel, potrivit art. 2 lit.a) (Titlul VI) sunt supuse prevederilor acestei legi, în ceea ce priveşte ordinea de prioritate, publicitate şi executarea, "toate *cesiunile drepturilor de creanţă*, chiar dacă cesiunea nu are drept scop garantarea îndeplinirii unei obligaţii" (s.n.). Art. 99 prevede însă că: "(1) Între *cesiunea notificată debitorului sau acceptată de către acesta* şi *cesiunea înscrisă la arhivă*, potrivit prezentului titlu, *va avea prioritate cesiunea înscrisă*.

(2) În cazul unor *cesiuni succesive* va avea rang de prioritate faţă de terţi cesionarul care şi-a înscris primul cesiunea la arhivă, indiferent dacă are sau nu cunoştinţă de existenţa altor cesiuni" (s.n.).

[2] Vezi *supra, nr.* 84.

[3] Potrivit art. 36 alin. 1 din Legea nr. 31/1990 republicată (M. Of. nr. 1066/2004), „În termen de 15 zile de la data încheierii actului constitutiv, fondatorii sau administratorii societăţii, ori un împuternicit al acestora, *vor cere înmatricularea societăţii în registrul comerţului* în a cărui rază teritorială îşi va avea sediul societatea..."; art. 37 alin. 1 dispune: „*Controlul legalităţii actelor sau faptelor* care, potrivit legii, se înregistrează în registrul comerţului *se exercită de justiţie printr-un judecător delegat...*"; art. 40 alin. 1 dispune: „În cazul în care cerinţele legale sunt îndeplinite, judecătorul delegat, prin încheiere, pronunţată în termen de 5 zile de la împlinirea acestor cerinţe, va autoriza constituirea societăţii şi va dispune *înmatricularea ei în registrul comerţului*, în condiţiile prevăzute de legea privind acest registru...". Art. 204 alin. 1 dispune: "Actul constitutiv poate fi modificat prin

- *înscrierea în cartea funciară a contractului de leasing* care are ca obiect utilizarea unui bun imobil și înscrierea contractului de *leasing* care are ca obiect bunuri mobile în *Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare* (art. 16 din O.G. nr. 51/1997 privind operațiunile de leasing și societățile de leasing, cu modificările ulterioare și art. 2 din Legea nr. 99/1999)[1] etc.;

- *înregistrarea în registrele de publicitate imobiliară a contractelor de concesiune a terenurilor de orice natură* (art. 39 din Legea nr. 219/1998).

SECȚIUNEA a VII-a

MODALITĂȚILE ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Termenul

142. DEFINIȚIE ȘI REGLEMENTARE

a. Definiție

Termenul - *dies - este un eveniment, viitor și sigur ca realizare, până la care este amânată fie începerea, fie încetarea exercițiului drepturilor subiective și executării obligațiilor civile.*

Obișnuit, termenul se indică printr-o dată calendaristică.

b. Reglementare

Regulile generale privind termenul, ca modalitate a actului juridic civil, se găsesc în Codul civil, art. 1022-1025.

Potrivit art. 1022: "Termenul se deosebește de condiție, pentru că el nu suspendă angajamentul, ci numai amână executarea".

---

hotărârea adunării generale adoptată în condițiile legii sau printr-un act adițional la actul constitutiv sau prin hotărârea instanței judecătorești, în condițiile art. 223 alin. 3 și art. 226 alin. 2". Alin. 2 prevede că: „*Forma autentică a actului modificator* adoptat de asociați *este obligatorie* atunci când are ca obiect: a) majorarea capitalului social prin subscrierea ca aport în natură uni teren; b) modificarea formei juridice a societății într-o societate în nume colectiv sau în comandită simplă; c) majorarea capitalului social prin subscripție publică".

[1] Potrivit art. 2 lit.c) din Legea nr. 99/1999 (Titlul VI) sunt supuse (prin asimilare) regimului juridic al garanțiilor reale mobiliare "*toate formele de închiriere*, inclusiv *orice leasing pe termen mai mare de un an*, având ca obiect bunurile prevăzute la art. 6 al prezentului titlu, chiar dacă aceste acte juridice nu au drept scop garantarea îndeplinirii unei obligații" (s.n.). A se vedea și dispozițiile art. 4 alin. 1 lit.d) și art. 6 din aceeași lege.

Art. 1023 prevede că: "Aceea ce se datorește cu termen nu se poate cere înaintea termenului, dar ceea ce se plătește înainte nu se mai poate repeta".

Potrivit art. 1024: "Termenul este presupus totdeauna că s-a stipulat în favoarea debitorului, dacă nu rezultă din stipulație sau din circumstanțe că este primit și în favoarea creditorului".

Art. 1025 dispune că: "Debitorul nu poate reclama beneficiul termenului, când este căzut în deconfitură (adică este insolvabil - n.n.), sau când, cu fapta sa, a micșorat siguranțele ce prin contract dăduse creditorului său"[1].

Reguli speciale cu privire la termen se găsesc în Codul civil[2] și în alte acte normative - izvoare de drept civil[3].

143. CLASIFICARE ȘI EFECTE

a. Clasificarea termenului

După criteriul efectului său, termenul este de două feluri: *suspensiv* și *extinctiv*.

Suspensiv este acel termen care *amână începutul* exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la împlinirea lui[4].

Extinctiv este acel termen care *amână stingerea* exercițiului dreptului subiectiv și executării obligației corelative, până la împlinirea lui[5].

În funcție de titularul beneficiului termenului, distingem trei feluri de termene:

- termen *în favoarea debitorului* (care reprezintă regula, după cum rezultă din art. 1024 C.civ.);
- termen *în favoarea creditorului* (cum e cazul depozitului, în care termenul e în favoarea deponentului, ca regulă)[6];
- termen *în favoarea atât a debitorului cât și a creditorului* (cum e cazul, spre exemplu, al termenului dintr-un contract de asigurare).

---

[1] Cu privire la "clasificarea actelor juridice civile în funcție de legătura lor cu modalitățile", vezi *supra*, *nr*. 100.

[2] În acest sens, menționăm art. 1079 C.civ. (privind regula *dies non interpelat pro hominem* și excepțiile de la acest principiu) și art. 1113 C.civ. privind "imputația plății".

[3] Dintre actele normative recente, amintim art. 7 din Legea nr. 16/1994 a arendării; art. 1 din Legea nr. 17/1994 pentru prelungirea sau reînnoirea contractelor de închiriere privind unele suprafețe locative; art. 39, 41, 44, 46, 47 alin. 3, prevăzute de Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe; art. 1-8 din O.U.G. nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile cu destinația de locuințe (M. Of. nr. 148/1999).

[4] Spre exemplu, termenul la care trebuie restituită suma împrumutată este un asemenea termen - suspensiv.

[5] Spre exemplu, data morții credirentierului, în contractul de rentă viageră, este termen extinctiv.

[6] Art. 1616 (prima parte) prevede că "Depozitul trebuie să se restituie deponentului îndată ce s-a reclamat, chiar când s-ar fi stipulat prin contract un anume termen pentru restituirea lui". Particularități ale termenului există în "depunerile CEC"; a se vedea, pentru amănunte, Fr. Deak, în *Drept civil*, 1983, p. 221-225.

Această clasificare prezintă *importanţă* juridică deoarece numai cel ce are, de partea sa, beneficiul termenului *poate* renunţa la acest beneficiu.

În funcţie de izvorul său, termenul este tot de trei feluri:

- *termenul voluntar* sau *convenţional,* adică acela stabilit prin act civil unilateral ori bilateral; majoritatea termenelor intră în această categorie;

- *termenul legal* este acela stabilit prin lege şi care face parte, de drept, din actul juridic civil[1];

- *termenul judiciar* (jurisdicţional); este termenul acordat de instanţă, debitorului, potrivit art. 1583 C.civ.[2].

În fine, după *criteriul cunoaşterii,* sau nu, a datei împlinirii sale, la momentul încheierii actului juridic civil, termenul este de două feluri:

- *termenul cert,* este termenul a cărui împlinire este cunoscută (spre exemplu, A împrumută pe B, cu 100 000 lei până la 1 mai 1998);

- *termenul incert,* este termenul a cărui împlinire nu este cunoscută, ca dată calendaristică (este cazul, spre exemplu, al datei morţii creditorului într-un contract de rentă viageră ori în unul de vânzare cu clauză de întreţinere).

b. Efecte

Principiul dominant al efectelor termenului este următorul: *termenul afectează doar executarea actului iar nu şi existenţa sa.*

Înfăţişarea efectelor termenului presupune să ţinem seama de distincţia între termenul *suspensiv* şi termenul *extinctiv.*

Termenul suspensiv întârzie, amână *începutul* exercitării dreptului subiectiv şi îndeplinirii, executării obligaţiei corelative.

De subliniat că dreptul subiectiv şi obligaţia corelativă, afectată de un termen suspensiv, au o existenţă certă, adică ele *există;* de aici, următoarele *consecinţe:* 1) dacă debitorul execută obligaţia sa înainte de termen (scadenţă), el face o plată valabilă, echivalentă cu renunţarea la beneficiul termenului (art. 1023 C.civ.); 2) înainte de împlinirea termenului, titularul dreptului poate lua măsuri de conservare a dreptului său; 3) în actele translative de drepturi reale asupra bunului individual determinat *(res certa),* termenul suspensiv nu amână transferul acestor drepturi, afară de cazul în care s-a prevăzut expres, contrariul; 4) până la împlinirea termenului suspensiv, creditorul nu poate cere plata de la debitor (art. 1203 C.civ.); 5) înainte de împlinirea termenului suspensiv, creditorul nu poate opune debitorului compensaţia[1]; 6) înainte de termen, creditorul nu este în drept să intenteze acţiunea oblică (subrogatorie) ori cea pauliană (revocatorie)[2]; 7) prescripţia dreptului la acţiune începe să curgă de la data împlinirii termenului suspensiv (art. 7 alin. 3 din Decretul nr. 167/1958).

---

[1] Cazul tipic al unui astfel de termen este acela stabilit pentru contractele de închiriere a suprafeţelor locative din fondul de stat (prorogat, prelungit, succesiv, pe cale normativă). Spre exemplificare, termenul de 5 ani de închiriere, reglementat de Legea nr. 17/1994, art. 7 alin. 1 din Legea nr. 112/1995 sau art. 1 din O.U.G. nr. 40/1999.

[2] După ce art. 1582 C.civ. prevede: "Nefiind de fapt termenul restituţiunii, judecătorul poate să dea împrumutatului un termen, potrivit împrejurărilor", art. 1583 C.civ. dispune că: "Dacă însă s-a stipulat numai ca împrumutatul să plătească când va putea sau când va avea mezii (adică mijloace, posibilităţi - n.n.) judecătorul va prescrie un termen de plată după împrejurări". Un asemenea termen se mai numeşte *termen de garanţie.*

Termenul extinctiv marchează *stingerea* dreptului subiectiv şi obligaţiei corelative. Bunăoară, moartea credirentierului marchează sfârşitul dreptului de a pretinde renta viageră şi obligaţiei de a o plăti. Tot aşa, împlinirea termenului închirierii marchează încetarea dreptului de a folosi bunul ce-i formează obiectul şi obligaţiei de a asigura liniştita folosinţă.

§ 2 Condiţia ca modalitate a actului juridic civil

144. DEFINIŢIE ŞI REGLEMENTARE

a. Definiţie

Condiţia - ca modalitate a actului juridic civil - *este un eveniment viitor şi nesigur ca realizare, de care depinde existenţa (naşterea ori desfiinţarea) actului juridic civil.*

Deci, ca şi termenul, condiţia este *eveniment viitor.* Dar, spre deosebire de termen, evenimentul este *nesigur ca realizare.*

b. Reglementare

Regulile generale privind condiţia sunt stabilite în Codul civil, sub denumirea "Despre obligaţiile condiţionale" (secţiunea I a cap. VI din Titlul III - "Despre contracte sau convenţii").

---

[1] În alin. 1, art. 1145 C.civ. prevede: "Compensaţia n-are loc decât între două datorii care deopotrivă au de obiect o sumă de bani, o cantitate oarecare de lucruri fungibile de aceeaşi specie şi care sunt deopotrivă lichide şi *exigibile* (s.n.). Totuşi, art. 1146 C.civ. dispune că "Termenul de garanţie nu împiedică compensaţia".

[2] Acţiunea oblică ori subrogatorie este prevăzută de art. 974 C.civ. astfel: "Creditorii pot exercita toate drepturile şi acţiunile debitorului lor, afară de acelea care îi sunt exclusiv personale".

Acţiunea revocatorie, numită şi pauliană, este prevăzută de art. 975 C.civ. astfel: "Ei (creditorii - n.n.) pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, făcute de debitor în prejudiciul drepturilor lor". În practica judiciară s-a precizat, just, că pentru promovarea acţiunii pauliene, este necesar să fie cercetate condiţiile unei asemenea acţiuni şi anume: frauda debitorului, prejudicierea creditorului prin micşorarea gajului general într-atât încât determină sau agravează starea de insolvabilitate, caracterul cert, lichid şi *exigibil* al creanţei şi complicitatea terţului la fraudă" (s.n.), dec.nr. 1589/1985 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1985,* p.53.

Sub *paragraful întâi* "Despre condiţia în genere şi despre deosebitele sale specii", sunt cuprinse în art. 1004-1016.

Art. 1004 prevede: "Obligaţia este condiţională când *perfectarea ei depinde de un eveniment viitor şi necert*".

Potrivit art. 1005: "Condiţia *cauzală* este aceea ce *depinde de hazard* şi care nu este nici în puterea creditorului, nici într-acea a debitorului".

Art. 1006 prevede: "Condiţia *potestativă* este aceea care face să depindă perfectarea convenţiei de un eveniment, pe care şi una şi alta din părţile contractante poate să-l facă a se întâmpla, sau poate să-l împiedice".

Art. 1007 dispune: "Condiţia *mixtă* este aceea care depinde totdeauna de voinţa uneia din părţile contractante şi de aceea a unei alte persoane".

Potrivit art. 1008: "Condiţia *imposibilă* sau *contrarie bunelor moravuri*, sau *prohibită de lege*, este nulă şi desfiinţează convenţia ce depinde de dânsa".

Art. 1009 prevede: "*Condiţia de a nu face un lucru imposibil* nu face ca obligaţia contactată sub această condiţie să fie nulă".

Art. 1010 dispune: "*Obligaţia este nulă când s-a contractat sub o condiţie potestativă din partea acelui ce se obligă*" - s.n.

Împlinirea condiţiei este reglementată, în art. 1011-1014, astfel:

- art. 1011: "Împlinirea condiţiei trebuie să se facă astfel cum au înţeles părţile să fie făcută";
- art. 1012: "Când obligaţia este contractată sub condiţia că un eveniment oarecare se va întâmpla într-un timp fixat, condiţia este considerată ca neîndeplinită, dacă timpul a expirat fără ca evenimentul să se întâmple.

Când timpul nu este fixat, condiţia nu este considerată ca fiind căzută, decât când este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla".

- art. 1013: "Când obligaţia este contractată sub condiţia că un eveniment n-are să se întâmple, într-un timp defipt, această condiţie este îndeplinită, dacă timpul a expirat, fără ca evenimentul să se fi întâmplat; este neîndeplinită asemenea îndeplinită, dacă înaintea termenului este sigur că evenimentul nu se va mai întâmpla; dacă nu este timp determinat, condiţia este îndeplinită numai când va fi sigur că evenimentul n-are să se mai întâmple";
- art. 1014: "Condiţia este reputată ca îndeplinită, când debitorul obligat, sub această condiţie, a împiedicat îndeplinirea ei".

Potrivit art. 1015: "Condiţia îndeplinită *are efect din ziua în care angajamentul s-a contractat*. Dacă creditorul a murit înaintea îndeplinirii condiţiei, drepturile sale trec erezilor săi", iar potrivit art. 1016: "Creditorul poate, înaintea îndeplinirii condiţiei, să exercite toate actele conservatoare dreptului său".

În *paragraful al doilea* - "Despre condiţia suspensivă" - sunt cuprinse art. 1017 şi 1018.

Potrivit art. 1017: "Obligaţia, sub *condiţie suspensivă*, este aceea care depinde de un eveniment viitor şi necert. Obligaţia condiţională nu se *perfectează* decât după îndeplinirea evenimentului".

Art. 1018 prevede: "Când obligaţia este contractată sub o condiţie suspensivă, obiectul convenţiei rămâne în rizico-pericolul debitorului, care s-a obligat a-l da, în caz, de îndeplinire a condiţiei.

Dacă obiectul a pierit, în întregul său, fără greşeala debitorului, obligaţia este stinsă.

Dacă obiectul s-a deteriorat, fără greşeala debitorului, creditorul este obligat a-l lua în starea în care se găseşte fără scădere de preţ.

Dacă obiectul s-a deteriorat, prin greşeala debitorului, creditorul are dreptul sau să ceară desfiinţarea obligaţiei, sau să ia lucrul în starea în care se găseşte, cu daune interese".

În fine, *ultimul paragraf* (al treilea) - "Despre condiţia rezolutorie" - cuprinde art. 1019-1021.

Art. 1019 dispune: "*Condiţia rezolutorie* este aceea care supune *desfiinţarea obligaţiei* la un eveniment viitor şi incert.

Ea nu suspendă executarea obligaţiei, ci numai obligă pe creditor a restitui ce a primit, în caz de îndeplinire a evenimentului prevăzut prin condiţie."

Potrivit art. 1020: "*Condiţia rezolutorie este subînţeleasă totdeauna în contractele sinalagmatice*, în caz când una din părţi nu îndeplineşte angajamentul său".

În fine, art. 1021 dispune: "Într-acest caz, contractul nu este desfiinţat de drept. Partea în privinţa căreia angajamentul nu s-a executat are alegerea sau să silească pe cealaltă a executa convenţia, când este posibil, sau să-i ceară desfiinţarea, cu daune interese. Desfiinţarea trebuie să se ceară înaintea justiţiei, care, după circumstanţe, poate acorda un termen părţii acţionate" (s.n.).

Reguli speciale privind condiţia se găsesc în alte izvoare de drept civil, cum ar fi reglementarea contractului de asigurare (Legea nr. 136/1995 privind asigurările şi reasigurările în România, art. 9-47).

145. CLASIFICARE ŞI EFECTE

a. Clasificare

După criteriul efectului, condiţia este de două feluri: *suspensivă* şi *rezolutorie*.

Este *suspensivă* acea condiţie de a cărei îndeplinire depinde *naşterea* actului juridic (sau cum prevede art. 1017 C.civ., de care depinde *perfectarea* actului).

Spre exemplu, este o asemenea condiţie, cea în care părţile ar conveni să vândă-cumpere "dacă vânzătorul se va muta în altă localitate, cu serviciul şi domiciliul, până la începutul anului viitor".

Este *rezolutorie* acea condiţie de a cărei îndeplinire depinde *desfiinţarea* actului juridic civil. O astfel de condiţie poate fi formulată astfel: "Prezentul

contract de vânzare-cumpărare se desființează dacă "vânzătorului i se naște un copil în doi ani de la încheierea contractului"[1].

După criteriul legăturii cu voința părților a realizării ori nerealizării evenimentului, condiția este de trei feluri: *cazuală, mixtă și potestativă*.

Este *cazuală* acea condiție a cărei realizare *depinde de hazard*, de întâmplare, fiind independentă de voința părților[2].

Este *mixtă* condiția a cărei realizare depinde de voința uneia din părți și de voința unei alte persoane, determinate[3].

Condiția *potestativă* este de două feluri: potestativă *pură* și potestativă *simplă*.

Este *pur potestativă* (sau potestativă pură) acea condiție a cărei realizare depinde exclusiv de voința unei părți.

Este *potestativă simplă* acea condiție a cărei realizare depinde de voința unei părți și de un fapt exterior sau de voința unei persoane nedeterminate[4].

Între condiția pur potestativă și condiția potestativă simplă există *diferență de regim juridic:* condiția pur potestativă din partea debitorului fiind nulă, deoarece echivalează cu lipsa intenției de a se obliga juridicește (art. 1010), condiția pur potestativă din partea creditorului este valabilă. Condiția potestativă simplă este valabilă atât în privința debitorului, cât și a creditorului, cu excepția donației (din partea *donatorului*, art. 822 C.civ.).

După modul ei de formulare, condiția este *pozitivă* și *negativă*.

Clasificarea aceasta prezintă utilitate în ce privește modul de îndeplinire a evenimentului - condiție (art. 1011-1014 C.civ.).

Pe baza prevederilor art. 1008 și 1009 C.civ., se mai pot distinge următoarele categorii de condiții: 1) *condiție posibilă - condiție imposibilă;* 2) *condiție licită și morală - condiție ilicită ori imorală.*

b. Efecte

Două *principii* guvernează efectele condiției, și anume:

- *condiția afectează însăși existența actului juridic civil* - adică nașterea ori desființarea lui - (spre deosebire de termen care afectează doar executarea actului), ceea ce rezultă din art. 1004 și 1022 C.civ.;
- condiția își produce efectele retroactiv - *ex tunc* (art. 1015, prima parte).

---

[1] În practică se admite că donația poate fi afectată și de o dublă condiție, una suspensivă și alta rezolutorie. De exemplu, donația făcută sub condiția suspensivă ca *donatarul* să se căsătorească cu *donatoarea* sub condiția rezolutorie a desfacerii căsătoriei din vina exclusivă a soțului *donatar* (T.S., col.civ., dec. nr. 396/1952, în *CD 1952-1954*, vol. I, p. 51-54).

[2] O asemenea condiție ar putea fi formulată astfel: "Prezentul contract privind perechea de schi se va rezolva dacă până la plecarea vânzătorului în concediu, 24.XII.a.c., va ninge".

[3] Spre exemplu, clauza următoare cuprinde o asemenea condiție: "Îți vând autoturismul meu dacă mă voi căsători cu X".

[4] Dacă s-ar prevedea clauza "Îți vând vila mea, dacă mă voi căsători, până la sfârșitul anului" ar fi vorba de o condiție potestativă simplă.

Înfățișarea efectelor condiției presupune o dublă distincție: pe de o parte trebuie să distingem între condiția suspensivă și cea rezolutorie și, pe de altă parte, trebuie deosebită perioada anterioară împlinirii condiției *(pendente conditione)* de cea ulterioară acestui moment *(eveniente condicione)*.

1. *Efectele condiției suspensive*

Pendente condicione (perioada anterioară împlinirii condiției), condiția suspensivă are următoarele efecte: actul juridic nu-și produce efectele, acestea fiind sub semnul întrebării; de aici decurg următoarele *consecințe:* 1) creditorul nu poate cere executarea obligației; 2) debitorul nu datorează nimic (dacă, totuși, ar plăti, el poate cere restituirea); 3) nu poate opera compensația; 4) prescripția dreptului la acțiune nu începe să curgă; 5) în actele translative, nu se produce efectul translativ (art. 1018 C.civ.); 6) creditorul este, totuși, în drept să ia măsuri de conservare a dreptului său (art. 1016 C.civ.); 7) creditorul poate ceda dreptul său (dar ca drept condițional, căci *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet*).

Eveniente condicione (perioada ulterioară împlinirii condiției), dacă condiția suspensivă s-a *realizat*, se consideră, retroactiv, că actul a fost pur și simplu; de aici decurg consecințele: 1) plata făcută de debitor rămâne valabilă; 2) transmisiunile de drepturi reale făcute de titularul dreptului condițional (adică dobânditorul inițial) se consolidează.

De la retroactivitatea efectelor condiției suspensive, *eveniente condicione*, există și excepții: a) prescripția extinctivă curge numai de la împlinirea condiției; b) fructele culese de înstrăinător rămân ale sale; c) actele de administrare rămân neatinse; d) riscurile sunt în sarcina înstrăinătorului (potrivit art. 1018 alin. 1 C.civ.).

Dacă nu se îndeplinește condiția suspensivă, efectul care se produce este următorul: părțile se găsesc în situația în care ar fi fost dacă n-ar fi încheiat actul, adică actul nu se naște, cu caracter definitiv; de aici consecințe: 1) prestațiile executate trebuie restituite; 2) garanțiile constituite se desființează; 3) drepturile constituite de debitor se consolidează.

2. *Efectele condiției rezolutorii*

Pendente condicione (perioada anterioară împlinirii condiției), condiția rezolutorie nu-și produce efectele, actul comportându-se ca pur și simplu; de aici consecințele: 1) creditorul poate cere debitorului să-și execute obligația, debitorul fiind obligat la aceasta; 2) debitorul sub condiție rezolutorie suportă riscul pieirii bunului, întrucât a dobândit proprietatea asupra lui *(res perit domino);* 3) dreptul dobândit sub condiție rezolutorie se poate transmite. Se poate observa că: cine datorează sub condiție rezolutorie, datorează pur și simplu: *pura est sed sub conditione resolvitur.*

Eveniente condicione (perioada ulterioară împlinirii condiției), dacă condiția rezolutorie *s-a realizat,* efectul care se produce constă în desființarea - retroactivă - a actului; în consecință: 1) înstrăinătorul va restitui prețul, iar dobânditorul bunul; 2) drepturile constituite de dobânditor se desființează. De la retroactivitate există, și aici, excepții: a) riscul realizat *pendente condicione* este suportat de dobânditor, ca proprietar sub condiție rezolutorie, definitiv; b) actele de administrare se păstrează; c) fructele rămân ale dobânditorului; d) în actul de executare succesivă, efectele se produc numai *ex nunc* (pentru viitor).

Dacă nu s-a realizat condiția rezolutorie, efectul care se produce constă în consolidarea - retroactivă - a actului.

§ 3 Sarcina ca modalitate a actului juridic civil

146. DEFINIȚIE ȘI REGLEMENTARE

a. Definiție

Sarcina - ca modalitate a actului juridic civil - *este o obligație, de a da, a face sau a nu face ceva, impusă de dispunător gratificatului în actele cu titlu gratuit - liberalități.*

b. Reglementare

Codul civil nu conține o reglementare *generală* a sarcinii, așa cum există pentru termen și condiție. În Cod există însă aplicații ale acestei modalități, în materia donației și în cea a legatului.

Potrivit art. 828 C.civ.: "Donatorul nu este responsabil de evicțiune către donatar pentru lucrurile dăruite.

Donatorul este responsabil de evicțiune când el a promis expres garanția.

Este de asemenea responsabil când evicțiunea provine din faptul său, când este în chestiune o *donațiune care impune sarcini donatarului;* într-acest caz însă, garanția este obligatorie numai până la suma sarcinilor" (s.n.).

În art. 829 C.civ. se dispune: *"Donațiunea între vii se revocă, pentru neîndeplinirea condițiilor cu care s-a făcut,* pentru ingratitudine și pentru naștere de copii în urma donațiunii" (s.n.).

Potrivit art. 830: "Când donațiunea este revocată pentru neîndeplinirea condițiilor, bunurile reintră în mâna donatorului, libere de orice sarcină și ipotecă".

În fine, potrivit art. 930 C.civ.: *"Aceleași cauze care, după art. 830...* autorizează cererea de revocare a donațiunilor între vii, *vor fi primite și la cererea revocării dispozițiilor testamentare"* (s.n.).

147. CLASIFICARE ȘI EFECTE

a. Clasificare

Deși dispozițiile de mai sus nu conțin criterii de clasificare, totuși, în doctrină se face clasificarea sarcinii *în funcție de persoana beneficiarului,* în:

- sarcina în favoarea dispunătorului;
- sarcina în favoarea gratificatului și
- sarcina în favoarea unei terțe persoane.

Tot în doctrină se mai distinge între: *sarcina posibilă, licită și morală* și cea *imposibilă, ilicită și imorală.*

b. Efecte

Sarcina nu afectează valabilitatea actului juridic civil în caz de neexecutare a ei, ci numai *eficacitatea* acestuia. Neexecutarea sarcinii atrage ca sancțiune, în principal, revocarea (mai precis, rezoluțiunea) actului juridic cu titlu gratuit prin care a fost instituită.

Totuși, datorită caracterului pro parte sinalagmatic, conferit de *sarcină* actului cu titlu gratuit, neexecutarea sarcinii dă dreptul dispunătorului de a opta între a cere rezoluțiunea (revocarea) actului juridic civil pentru neexecutare[1] sau a pretinde obligarea debitorului la executarea în natură a sarcinii[2].

[1] Acțiunea în rezoluțiunea unei donații pentru neexecutarea sarcinii poate fi intentată de către *donator* sau succesorii săi în drepturi (cum ar fi moștenitorii săi legali ori testamentari care beneficiază de efectele revocării), inclusiv creditorii chirografari în baza art. 974 C.civ. (acțiune oblică).

[2] Pentru "comparație între modalitățile actului juridic civil", a se vedea Gh. Beleiu, în *Tratat de drept civil,* vol. I, 1989, p. 200; G. Boroi, *op.cit.,* 1997, p. 150-152.

CAPITOLUL III

EFECTELE ACTULUI JURIDIC CIVIL

SECŢIUNEA I

NOŢIUNEA ŞI DETERMINAREA EFECTELOR ACTULUI JURIDIC CIVIL

§ 1 Noţiune

148. DEFINIŢIE

Prin *efectul actului juridic civil* se înţelege *drepturile subiective şi obligaţiile civile la care dă naştere, pe care le modifică sau stinge un asemenea act.*

Ceea ce pentru raportul juridic civil reprezintă *conţinutul* său, pentru actul juridic care generează acel raport reprezintă *efectele* sale.

În esenţă, efectele actului juridic reprezintă tocmai *conţinutul* lui.

Deci, a stabili efectele actului juridic civil înseamnă a-i cunoaşte conţinutul, adică a-i şti clauzele care precizează drepturile şi obligaţiile civile născute, modificate ori stinse.

149. REGLEMENTARE

Cum e firesc, principala reglementare a efectelor actului juridic civil se găseşte *în Codul civil.*

Deşi nu conţine o reglementare a actului juridic civil în general, totuşi, Codul civil cuprinde *două categorii de norme* - după sfera lor de aplicare - care privesc:

- *efectele convenţiilor sau contractelor, în general* (art. 969-985 C.civ.);
- *efectele diferitelor contracte civile pe care le reglementează* (vânzarea - art. 1294-1404; schimbul - art. 1405-1409; locaţiunea - art. 1410-1490; societatea - art. 1491-1531; mandatul - art. 1532-1559; comodatul - art. 1560-1575; împrumutul - art. 1576-1590; depozitul - art. 1591-1634; jocul şi prinsoarea - art. 1636-638; rendita pe viaţă (renta viageră) - art. 1639-1651; fideiusiunea

(cauţiunea) - art. 1652-1684; amanetul - art. 1685-1696; tranzacţia - art. 1704-171; donaţia - art. 800-855 şi efectele actului unilateral care este *testamentul* (art. 856-931).

Reglementări privind efectele altor contracte civile se găsesc *în alte acte normative - izvoare de drept civil,* precum în: Legea nr. 114/1996 şi Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 40/1999, pentru contractul de închiriere; Legea nr. 16/1994, pentru contractul de arendare; Legea nr. 32/1994, pentru contractul de sponsorizare; Legea nr. 136/1995, pentru contractul de asigurare; Legea nr. 8/1996, pentru contractul de valorificare sau exploatare a drepturilor patrimoniale de autor şi a drepturilor conexe acestora etc.; Legea nr. 219/1998 pentru contractul de concesiune a bunurilor proprietatea publică ori privată a statului sau a unităţilor administrativ-teritoriale sau a activităţilor şi serviciilor publice de interes naţional ori local; Legea nr. 195/2001 pentru contractul de voluntariat etc.

§ 2 Determinarea efectelor actului juridic civil

150. NOŢIUNE

Prin "determinarea efectelor actului juridic civil" înţelegem *stabilirea ori fixarea drepturilor subiective şi obligaţiilor civile pe care le-a generat, modificat ori stins un astfel de act.*

O asemenea operaţiune juridică este necesară deoarece, nu întotdeauna, conţinutul actului juridic civil este *evident, clar,* ci, dimpotrivă, el este *obscur,* neclar (cel puţin la prima vedere), datorită unor cauze precum: neconsemnarea manifestării de voinţă într-un înscris, greşita exprimare a părţilor actului, la încheierea lui, folosirea unor termeni sau cuvinte nepotriviţi (nepotrivite), concizunea excesivă a expresiilor sau cuvintelor utilizate la încheierea actului juridic civil etc.

În asemenea cazuri este necesar să se parcurgă anumite etape ori faze, în cadrul cărora, folosindu-se anumite reguli sau procedee, se ajunge la determinarea conţinutului actului juridic civil.

151. REGULI DE DETERMINARE A EFECTELOR ACTULUI JURIDIC CIVIL

Prima regulă priveşte *faza prealabilă şi obligatorie* a stabilirii efectelor actului juridic civil, care este *aceea a dovedirii actului (negotium).* Această fază presupune aplicarea regulilor privind "proba actului juridic civil" menţionate în titlul anterior.

Această fază este de cea mai mare importanţă practică deoarece, dacă nu se dovedeşte existenţa actului, nu se mai pune problema stabilirii efectelor sale, întrucât cum este ştiut: *idem est non esse et non probari.*

Atunci când există mijloace de probă suficiente şi concludente, o dată cu dovedirea *existenţei* actului juridic civil, se stabilesc şi *efectele* sale, întrucât sunt clar exprimate ori înfăţişate. Este situaţia ideală, de dorit.

Viaţa juridică demonstrează însă, că sunt şi situaţii în care, deşi existenţa actului este neîndoielnică, efectele sale nu apar cu claritate, menţinându-se îndoielile cu privire la conţinutul actului.

Într-o asemenea ipoteză apare ca necesară *a doua etapă sau fază* a determinării efectelor actului şi constă în *interpretarea clauzelor actului.*

Interpretarea actului, în funcţie de circumstanţe, poate avea unul, altul sau ambele următoare obiective: *calificarea* juridică a actului; *stabilirea înţelesului unei clauze,* de care depinde stabilirea de drepturi şi obligaţii civile.

Calificarea corectă a actului juridic este de mare însemnătate în stabilirea conţinutului său.

Ca urmare a calificării se ajunge la una din următoarele concluzii:

a) în speţă este vorba despre un act *numit* (tipic), aplicându-i-se regulile edictate special pentru un asemenea tip de act;

b) în cazul dat se află un act *nenumit* (atipic), lui urmând a i se aplica regulile generale privitoare la contracte ori convenţii, iar nu regulile de la actul numit cel mai apropiat, întrucât acestea din urmă au caracter special şi, după cum se ştie, *specialia generalibus derogant şi generalia specialibus non derogant*[1].

152. PRINCIPALELE REGULI DE INTERPRETARE A ACTULUI JURIDIC CIVIL

Aceste reguli sunt conţinute în Codul civil - Secţiunea III - "Despre interpretarea convenţiilor" - a Cap. III - "Despre efectul convenţiilor" - din Titlul III - "Despre contracte sau convenţii" - al Cărţii a III-a - "Despre diferitele moduri prin care se dobândeşte proprietatea" - art. 977 şi urm.

După cum am mai menţionat[2], art. 977 C.civ. dispune că "Interpretarea contractelor se face *după intenţia comună a părţilor* contractante, iar *nu după sensul literal al termenilor*"[3] (s.n.).

Art. 978 C.civ. consacră, după cum este ştiut, regula: *actus interpetandus est potius ut valeat quam ut pereat,* astfel: "Când o clauză este primitoare de două înţelesuri, ea *se interpretează în sensul ce poate avea un efect,* iar nu în acela ce n-ar putea produce nici unul" (s.n.).

Potrivit art. 979 C.civ.: "Termenii susceptibili de două înţelesuri se interpretează în înţelesul *ce se potriveşte mai mult cu natura contractului*" (s.n.).

[1] Pentru aplicaţia acestei idei la delimitarea contractului de întreţinere faţă de contractul de rentă viageră, a se vedea **Fr. Deak**, în *Tratat de drept civil. Contracte speciale,* Ed. Universul Juridic, 2000, p. 535.

[2] Vezi *supra* (nr. 114, lit.b pct. 2).

[3] Pentru o aplicaţie practică, a se vedea dec. nr. 608/1974 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1974,* p. 73-74.

Art. 980 C.civ. dispune că "Dispoziţiile îndoioase se interpretează *după obiceiul locului* unde s-a încheiat contractul" (s.n.).

Potrivit art. 981 C.civ.: "*Clauzele obişnuite* într-un contract *se subînţeleg,* deşi nu sunt exprese într-însul"[1] (s.n.).

Interpretarea *sistematică* este stabilită de art. 982 C.civ. astfel: "Toate clauzele convenţiilor se interpretează *unele prin altele,* dându-se fiecăreia *înţelesul ce rezultă din actul întreg*" (s.n.).

Regula *in dubio pro reo* este aplicată de art. 983 C.civ.: "Când este îndoială, convenţia se interpretează *în favoarea celui ce se obligă*" (s.n.).

Art. 984 C.civ. prevede: "Convenţia nu cuprinde decât lucrurile asupra cărora se pare că părţile şi-au propus a contracta, oricât de generali ar fi termenii cu care s-a încheiat", iar potrivit art. 985: "Când într-un contract s-a pus anume un caz pentru a se explica obligaţia, nu se poate susţine că printr-aceasta s-a restrâns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în cazurile neexprese".

O importantă regulă de stabilire a conţinutului actului juridic civil este acea statornicită de art. 970 alin. 2: "*Ele* (convenţiile - n.n.) *obligă nu numai la ceea ce este expres într-însele, dar la toate urmările, ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligaţiei, după natura sa*" (s.n.)[2].

SECŢIUNEA a II-a

PRINCIPIILE EFECTELOR ACTULUI JURIDIC CIVIL ŞI EXCEPŢIILE LOR

§ 1 Definiţie, enumerare şi reglementare

153. DEFINIŢIE

Principiile efectelor actului juridic civil sunt: *regulile de drept civil care arată cum şi faţă de cine se produc aceste efecte.*

Excepţiile de la principii sunt situaţii în care, pentru anumite raţiuni, regulile menţionate nu-şi găsesc aplicaţie.

[1] Pentru o aplicaţie practică, a se vedea dec. nr. 722/1972 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1974,* p. 115-117.

[2] Pentru doctrina şi jurisprudenţa, mai recente, a se vedea: **T. Popescu**, *op.cit.*, p. 84-86; **I. Dogaru**, *op.cit.*, p. 206-207; **E. Cîrcei**, *op.cit.*, în Dreptul, nr. 1/1993; dec. nr. 1336/1992 a S.civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 2/1993, p. 21 (în care s-a publicat art. 978 C.civ., fără a se spune, expres, aceasta).

154. ENUMERAREA PRINCIPIILOR

Trei sunt principiile care cârmuiesc efectele actului juridic civil, şi anume:

- *principiul forţei obligatorii*, desemnat prin adagiul *pacta sunt servanda;*
- *principiul irevocabilităţii;*
- *principiul relativităţii*, desemnat prin adagiul *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest.*

Deci, privit prin prisma efectelor sale, actul juridic civil se caracterizează prin *obligativitate, irevocabilitate* şi *relativitate.*

155. REGLEMENTAREA PRINCIPIILOR ÎN CODUL CIVIL

Două articole - 960 şi 973 - sunt consacrate principiilor generale ale efectelor convenţiilor (care se aplică, însă prin analogie, şi actului unilateral).

Potrivit art. 969: *"Convenţiile* legal făcute *au puterea de lege* între părţile contractante.

Ele se pot revoca prin consimţământul mutual sau din cauze autorizate de lege, iar potrivit art. 973: *"Convenţiile n-au efect decât între părţile contractante"*[1] (s.n.).

§ 2 Principiul forţei obligatorii - *pacta sunt servanda*

156. DEFINIŢIE ŞI FUNDAMENT

Pornind de la prevederea art. 969 alin. 1 C.civ. - "Convenţiile legal făcute au putere de lege între părţile contractante" -, putem defini principiul forţei obligatorii ca fiind *acea regulă a efectelor actului juridic civil potrivit căreia actul juridic civil legal încheiat se impune autorilor sau autorului actului întocmai ca legea*[2]. În alţi termeni: *actul juridic civil este obigatoriu iar nu facultativ*[1]. Pentru actele bilaterale - contractele - principiul forţei obligatorii se exprimă şi în formula, larg răspândită în doctrină, potrivit căreia *contractul este legea părţilor*[2].

Fundamentul principiului forţei obligatorii a actului juridic îl reprezintă *două cerinţe* şi anume: 1) *necesitatea asigurării stabilităţii şi siguranţei* raporturilor juridice generate de actele juridice civile; 2) imperativul moral al *respectării cuvântului dat.*

[1] În contextul "Dispoziţii generale" se află şi art. 970 alin. 1 potrivit căruia *"Convenţiile trebuie executate cu bună-credinţă"*. La fel, în contextul "Despre efectul convenţiilor în privinţa persoanelor a treia", în care e plasat art. 973 se găsesc şi art. 974: "Creditorii pot exercita toate drepturile şi acţiunile debitorului lor, afară de acelea care îi sunt exclusiv personale" (ceea ce se cheamă "acţiunea oblică" sau "subrogatorie") şi art. 975: "Ei pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene făcute de debitor în prejudiciul drepturilor lor" (cea ce se cheamă "acţiune revocatore" sau "pauliană").

[2] În legătură cu formularea art. 969 alin. 1 - convenţiile au *"putere de lege"* - în doctrină s-a precizat, întemeiat, că aceasta este o metaforă juridică, convenţia neputându-se confunda cu legea, pentru cel puţin două motive: 1) dacă convenţia este un act individual, legea are un caracter general, impersonal, normativ; 2) dacă părţile pot modifica convenţia pe care au încheiat-o, prin acordul lor, ele nu pot modifica legea, aceasta putând-o face doar legiuitorul.

157. EXCEPŢII

Sunt excepţii de la principiul *pacta sunt servanda* cazurile în care *efectele nu se produc aşa cum au dorit părţile,* la încheierea lui, aceste efecte fiind ori *mai restrânse* ori *mai întinse, independent de voinţa părţilor sau unei părţi.*

Drept *cazuri de restrângere* a forţei obligatorii menţionăm ipotezele în care *actul juridic încetează înainte de termen,* datorită dispariţiei unui element al său, precum:

- *încetarea contractului de mandat* din cauza morţii, interdicţiei, insolvabilităţii şi falimentului *mandantului* ori a *mandatarului*, după caz (art. 1552 pct. 3 C.civ.);
- *încetarea contractului de locaţiune* atunci "când lucrul a pierit în total sau s-a făcut netrebnic spre obişnuita întrebuinţare" (art. 1439 alin. 1 C.civ.).

Ca şi cazuri de extindere a forţei obligatorii includem următoarele ipoteze:

- *prorogarea* (prelungirea) efectelor actului juridic, prin efectul legii, peste termenul stipulat de părţi[3]; este cazul prelungirii contractelor de închiriere la care se referă art. 1 din Legea nr. 17/1994; art. 7 alin. 1 din Legea nr. 112/1995 (ambele stabilesc un termen de 5 ani); art. 1 din O.U.G. nr. 40/1999 (care stabileşte un termen de 5 ani în cazul contractelor de închiriere pentru suprafeţele locative deţinute de stat sau de unităţile administrativ-teritoriale ale acestuia pentru suprafeţele cu destinaţia de locuinţă sau folosite de unităţi de învăţământ, de aşezăminte social-culturale ori ca sedii de partide politice legal înregistrate,

[1] În aplicarea principiului forţei obligatorii, în jurisprudenţă s-a decis că o parte contractantă nu poate să modifice, în mod unilateral, preţul stabilit în momentul încheierii contractului (C.S.J., S.com., dec. nr. 890/1995, în *Buletinul jurisprudenţei pe anul 1995*, p. 313) şi nici clauza referitoare la modalităţile de plată a preţului (C.S.J., S.com., dec. nr. 78/1995, în *Buletinul jurisprudenţei pe anul 1995*, p. 287).

[2] De reţinut că actul juridic valabil încheiat este obligatoriu şi *pentru organul de jurisdicţie*. În acest sens, a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 64/1981 şi nr. 1784/1981 ale Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1981*, p. 59-61 şi 95-97; în acelaşi sens (pentru tranzacţie) este dec. nr. 641 din 11 aprilie 1990 a S.civ. a Curţii de Justiţie (nepublicată) şi dec.penală nr. 502/1991 a Jud. Constanţa, în Dreptul, nr. 1/1992, p. 113.

[3] A se vedea, pentru un caz practic, dec. civilă nr. 851/1986 a Tribunalului judeţean Suceava, în R.R.D., nr. 2/1987, p. 64.

154. ENUMERAREA PRINCIPIILOR

Trei sunt principiile care cârmuiesc efectele actului juridic civil, şi anume:
- *principiul forţei obligatorii*, desemnat prin adagiul *pacta sunt servanda;*
- *principiul irevocabilităţii;*
- *principiul relativităţii*, desemnat prin adagiul *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest.*

Deci, privit prin prisma efectelor sale, actul juridic civil se caracterizează prin *obligativitate, irevocabilitate* şi *relativitate.*

155. REGLEMENTAREA PRINCIPIILOR ÎN CODUL CIVIL

Două articole - 960 şi 973 - sunt consacrate principiilor generale ale efectelor convenţiilor (care se aplică, însă prin analogie, şi actului unilateral).

Potrivit art. 969: "*Convenţiile* legal făcute *au puterea de lege* între părţile contractante.

Ele se pot revoca prin consimţământul mutual sau din cauze autorizate de lege, iar potrivit art. 973: "*Convenţiile n-au efect decât între părţile contractante*"[1] (s.n.).

§ 2 Principiul forţei obligatorii - *pacta sunt servanda*

156. DEFINIŢIE ŞI FUNDAMENT

Pornind de la prevederea art. 969 alin. 1 C.civ. - "Convenţiile legal făcute au putere de lege între părţile contractante" -, putem defini principiul forţei obligatorii ca fiind *acea regulă a efectelor actului juridic civil potrivit căreia actul juridic civil legal încheiat se impune autorilor sau autorului actului întocmai ca legea*[2]. În alţi termeni: *actul juridic civil este obigatoriu iar nu*

[1] În contextul "Dispoziţii generale" se află şi art. 970 alin. 1 potrivit căruia "*Convenţiile trebuie executate cu bună-credinţă*". La fel, în contextul "Despre efectul convenţiilor în privinţa persoanelor a treia", în care e plasat art. 973 se găsesc şi art. 974: "Creditorii pot exercita toate drepturile şi acţiunile debitorului lor, afară de acelea care îi sunt exclusiv personale" (ceea ce se cheamă "acţiunea oblică" sau "subrogatorie") şi art. 975: "Ei pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene făcute de debitor în prejudiciul drepturilor lor" (cea ce se cheamă "acţiune revocatore" sau "pauliană").

[2] În legătură cu formularea art. 969 alin. 1 - convenţiile au *"putere de lege"* - în doctrină s-a precizat, întemeiat, că aceasta este o metaforă juridică, convenţia neputându-se confunda cu legea, pentru cel puţin două motive: 1) dacă convenţia este un act individual, legea are un caracter general, impersonal, normativ; 2) dacă părţile pot modifica convenţia pe care au încheiat-o, prin acordul lor, ele nu pot modifica legea, aceasta putând-o face doar legiuitorul.

facultativ[1]. Pentru actele bilaterale - contractele - principiul forţei obligatorii se exprimă şi în formula, larg răspândită în doctrină, potrivit căreia *contractul este legea părţilor*[2].

Fundamentul principiului forţei obligatorii a actului juridic îl reprezintă *două cerinţe* şi anume: 1) *necesitatea asigurării stabilităţii şi siguranţei* raporturilor juridice generate de actele juridice civile; 2) *imperativul moral al respectării cuvântului dat.*

157. EXCEPŢII

Sunt excepţii de la principiul *pacta sunt servanda* cazurile în care *efectele nu se produc aşa cum au dorit părţile*, la încheierea lui, aceste efecte fiind ori *mai restrânse* ori *mai întinse, independent de voinţa părţilor sau unei părţi.*

Drept *cazuri de restrângere* a forţei obligatorii menţionăm ipotezele în care *actul juridic încetează înainte de termen*, datorită dispariţiei unui element al său, precum:

- *încetarea contractului de mandat* din cauza morţii, interdicţiei, insolvabilităţii şi falimentului *mandantului* ori a *mandatarului*, după caz (art. 1552 pct. 3 C.civ.);
- *încetarea contractului de locaţiune* atunci "când lucrul a pierit în total sau s-a făcut netrebnic spre obişnuita întrebuinţare" (art. 1439 alin. 1 C.civ.).

Ca şi cazuri de extindere a forţei obligatorii includem următoarele ipoteze:

- *prorogarea* (prelungirea) efectelor actului juridic, prin efectul legii, peste termenul stipulat de părţi[3]; este cazul prelungirii contractelor de închiriere la care se referă art. 1 din Legea nr. 17/1994; art. 7 alin. 1 din Legea nr. 112/1995 (ambele stabilesc un termen de 5 ani); art. 1 din O.U.G. nr. 40/1999 (care stabileşte un termen de 5 ani în cazul contractelor de închiriere pentru suprafeţele locative deţinute de stat sau de unităţile administrativ-teritoriale ale acestuia pentru suprafeţele cu destinaţia de locuinţă sau folosite de unităţi de învăţământ, de aşezăminte social-culturale ori ca sedii de partide politice legal înregistrate,

[1] În aplicarea principiului forţei obligatorii, în jurisprudenţă s-a decis că o parte contractantă nu poate să modifice, în mod unilateral, preţul stabilit în momentul încheierii contractului (C.S.J., S.com., dec. nr. 890/1995, în *Buletinul jurisprudenţei pe anul 1995*, p. 313) şi nici clauza referitoare la modalităţile de plată a preţului (C.S.J., S.com., dec. nr. 78/1995, în *Buletinul jurisprudenţei pe anul 1995*, p. 287).

[2] De reţinut că actul juridic valabil încheiat este obligatoriu şi *pentru organul de jurisdicţie*. În acest sens, a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 64/1981 şi nr. 1784/1981 ale Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1981*, p. 59-61 şi 95-97; în acelaşi sens (pentru tranzacţie) este dec. nr. 641 din 11 aprilie 1990 a S.civ. a Curţii de Justiţie (nepublicată) şi dec.penală nr. 502/1991 a Jud. Constanţa, în Dreptul, nr. 1/1992, p. 113.

[3] A se vedea, pentru un caz practic, dec. civilă nr. 851/1986 a Tribunalului judeţean Suceava, în R.R.D., nr. 2/1987, p. 64.

de sindicate sau de către organizații neguvernamentale); art. unic al O.U.G. nr. 8/2004 aprobată prin Legea nr. 219/2004.

- *prelungirea efectelor actului cu executare succesivă*, datorită *suspendării temporare* a executării lui pe tot timpul cât durează cauza de suspendare (spre exemplu, un caz de forță majoră, situație în care intervine tot o *prelungire*, dar forțată a efectelor actului)[1];

- *revizuirea efectelor actului juridic* din cauza ruperii echilibrului contractual în schimbarea împrejurărilor avute în vedere de părți, la data încheierii actului juridic; este vorba de așa-zisa *teorie a impreviziunii (rebus sic non stantibus)*, adică a "împrejurărilor (lucrurilor) care nu mai stau așa" cum au fost și care implică, prin aceasta necesitatea revizuirii (modificării) clauzelor inițiale ale actului în scopul restabilirii echilibrului valoric al prestațiilor lui[2].

Ca aplicație legislativă a *teoriei impreviziunii*, cităm prevederile imperative ale art. 43 alin. 3 din legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe: "în cazul unei disproporții evidente între remunerația autorului operei și beneficiile celui care a obținut cesiunea drepturilor patrimoniale, autorul poate solicita organelor jurisdicționale competente *revizuirea* contractului sau mărirea convenabilă a remunerației".

În mod excepțional, legiuitorul a consacrat *teoria impreviziunii* și în cazul unui anumit act juridic act juridic cu titlu gratuit, anume contractul de voluntariat. Astfel, potrivit art. 12 din Legea nr. 195/2001 "dacă pe parcursul executării de voluntariat intervine, independent de voința, o situație de natură să îngreuneze executarea obligațiilor ce revin voluntarului, contractul va fi renegociat, iar dacă situația face imposibilă executarea în continuare a contractului, acesta este reziliat de plin drept."

De reținut că nu se pune problema *teoriei impreviziunii* și, implicit a excepției de la principiul forței obligatorii a ipotezelor în care părțile actului juridic stabilesc prin clauze exprese posibilitatea revizuirii ulterioare încheierii actului, întrucât asemenea clauze sunt expresia principiului autonomiei de voință ce guvernează materia actelor juridice civile și nu trebuie confundate nici cu clauzele penale prin care se stabilesc numai cuantumul despăgubirilor în caz de neexecutare a obligațiilor asumate[3].

---

[1] Pentru acest caz, a se vedea C. Stătescu, în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, 1981, p. 75.

[2] Pe larg, cu privire la teoria impreviziunii *(rebus sic stantibus)*, a se vedea: L. Pop, *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 67-74; Gr. Giurcă, I, Gh. Beleiu, II, *Teoria impreviziunii - rebus sic standibus - în dreptul civil.*, în Dreptul nr. 10-11/1993, *p.* 29-36; I. Albu, *Probleme actuale privind reevaluarea judiciară a creanțelor, indexarea convențională a obligațiilor pecuniare și indexarea dobânzilor*, în Dreptul nr. 1/1994, p. 44-54, I. Albu, I.A. Man, *Utilitatea terminologiei juridice latine, cu referire specială la adagiile "pacta sunt servanda" și "rebus sic standibus"* în Dreptul nr. 2/1996, p. 22-27. A se vedea și M. Nicolae, *op.cit.*, p. 64; G. Boroi, *op.cit.*, 1999, p. 211-213.

[3] În acest sens, M. Nicolae, *op.cit.*, p. 65.

§ 3 Principiul irevocabilității actului juridic civil

158. DEFINIȚIE ȘI FUNDAMENT

Irevocabilitatea *convențiilor* este prevăzută, expres, de alin. 2 al art. 969 C.civ.: *convențiile nu pot fi revocate prin voința uneia din părți*, ci numai prin acordul părților (sau, cum prevede textul, prin "consimțământul mutual").

Pentru actul *unilateral* nu există un text, cu caracter general, cum e cel de mai sus, pentru convenții. Totuși, legea civilă prevede expres *excepțiile* de la irevocabilitatea actului unilateral, ceea ce echivalează cu consacrarea, implicită, dar neîndoielnică, a principiului irevocabilității și pentru această categorie de acte juridice civile.

Pe baza acestor precizări, principiul irevocabilității poate fi definit ca *regula de drept potrivit căreia actului bilateral nu i se poate pune capăt prin voința numai a uneia din părți, iar actului unilateral nu i se poate pune capăt prin manifestarea de voință, în sens contrar, din partea autorului actului*[1].

Pentru înțelegerea *fundamentului* principiului irevocabilității trebuie să plecăm de la premiza următoare: irevocabilitatea este o *consecință* și, în același timp, o garanție a principiului forței obligatorii a actului juridic civil[2].

159. EXCEPȚII

a. Noțiune și categorii de excepții

Constituie excepții de la irevocabilitatea actului juridic acele cazuri în care actului juridic bilateral i se poate pune capăt *prin voința uneia din părți*, actului juridic multilateral i se poate pune capăt *prin voința a două sau mai multe părți, dar nu toate*, iar actului juridic unilateral i se poate pune capăt *prin voința autorului lui*.

Din această precizare rezultă că trebuie să distingem două categorii de excepții de la irevocabilitate, și anume:

- *excepții în categoria actelor bilaterale* (ori multilaterale) și
- *excepții în categoria actelor unilaterale*.

Excepțiile de la irevocabilitate, pentru convenții, se încadrează în formula art. 969 alin. 2: "Ele se pot revoca... *din cauze autorizate de lege*".

Prin urmare, revocarea convenției *prin consimțământul mutual* al părților *nu constituie excepție de la principiul irevocabilității*, ci reprezintă un aspect al

---

[1] Vezi dec.1984/1991 a S.civ. a C.S.J., în *Dreptul nr.* 6/1992, p. 85.

[2] Strânsa legătură dintre obligativitate și irevocabilitate explică de ce unii autori nici nu analizează, distinct, două principii, ci numai *pacta sunt servanda*, cu consecințele lui - irevocabilitatea; a se vedea, în acest sens, G. Chevallier, L. Bach, *Droit civil. La famille. - Les personnes. Les biens. Les obligations - Les suretés*, Editions Sirey, 1974, p. 348.

principiului libertății actelor juridice civile (așa cum convenția se încheie prin *mutuus consensus*, tot astfel, ei i se poate pune capăt prin *mutuus disensus*)[1].

b. Excepții de la irevocabilitate în categoria actelor bilaterale

Într-o enunțare succintă, aceste expresii sunt:

- cea consacrată de art. 937 (C. Civ.: "Orice *donațiune între soți* în timpul maritagiului *este revocabilă* (alin. 1 - s.n.);

- cea prevăzută de art. 1436 alin. 2 C.civ.: "Dacă contractul (de *locațiune* - n.n.) a fost fără termen, concediul (adică *denunțarea* - n.n.) trebuie să se dea de la o parte, la alta, observându-se termenele defipte de obiceiul locului" (alin. 2)[2].

- cea prevăzută de art. 1523 pct. 5 C.civ.: "*Societatea* încetează: prin voința expresă (exprimată n.n.) de unul sau de mai mulți asociați de a nu voi a continua societatea"[3]; art. 1572 precizează: "Desfacerea societății prin voința unei părți urmează numai atunci când durata ei este nemărginită; ea se efectuează prin renunțare notificată tuturor părților, întrucât se face cu bună-credință și la timp"[4];

- cea prevăzută de art. 1616 C.civ.: "*Depozitul* trebuie să se restituie deponentului îndată ce s-a reclamat, chiar când s-ar fi stipulat prin contract un anume termen pentru restituirea lui; se exceptează însă cazul când în formele legale s-a notificat depozitarului un act de sechestru sau de opoziție la restituțiunea sau la strămutarea lucrului depozitat";

- cea prevăzută de art. 1552 pct. 1 și 2 C.civ.: "*Mandatul* se stinge:

1. Prin revocarea mandatului;

2. Prin renunțarea mandatarului la mandat.

La aceste excepții, prevăzute de Codul civil, se adaugă:

- *denunțarea contractului de închiriere a unei locuințe* la cererea chiriașului, cu condiția notificării prealabile într-un termen de minimum 60 de zile, sau la cererea proprietarului (art. 24 lit.a și b, din legea nr. 114/1996, republicată);

---

[1] Vezi *supra* (nr. 114, lit. b pct. 1).

[2] Pentru aplicarea art. 1436 C.civ. în practică, a se vedea dec. nr. 2628/1987 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale tribunalului Suprem pe anul 1987*, p. 83-85; C.S.J., s.econ. și. com., dec. nr. 78/1992, în Dreptul nr. 5-6/1993, p. 131.

[3] De reținut că e vorba de contractul de societate *civilă*, iar nu de contractul de societate reglementat de Legea nr. 31/1990 (pentru "dizolvarea societăților" *comerciale*, care înseamnă și încetarea contractului de societate încheiat la înființarea societății comerciale, a se vedea art. 222-245 din această lege).

[4] În art. 1528, se precizează că "Renunțarea nu este de bună-credință când asociatul o face în scop de a-și însuși singur profitul ce asociații speră a-l dobândi în comun. Este făcută fără timp, când lucrurile nu se mai află în toată întregimea lor, și interesul societății cere amânarea desfacerii". Mai trebuie reținute și dispozițiile art. 1529: "Desfacerea societății făcute pentru un timp determinat nu se poate cere de la unul din asociați înainte de expirarea termenului pus, afară numai când există juste motive, cum: în cazul când unul din asociați nu-și îndeplinește îndatoririle sale, sau când o infirmitate de toate zilele îl împiedică de la îngrijirea afacerilor sociale, sau în alte cazuri analoage. Aplicarea unor așa motive e lăsată la prudența judecătorilor".

- *denunțarea unor contracte de către administratorul sau lichidatorul judiciar* (potrivit art. 73 din Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului republicată (M. Of. nr. 1066/2004);

- *încetarea acordului petrolier* prin renunțarea titularului său (art. 19 pct. 6 și art. 21 din Legea nr. 134/1995);

- *denunțarea contractului de comandă a unei opere viitoare* (art. 46 alin. 2 din Legea nr. 8/1996);

- *denunțarea contractului de asigurare* în condițiile Legii nr. 136/1995, art. 17 și 21 (așa cum a fost modificată prin Legea nr. 172/2004);

- *încetarea contractului de concesiune* prin denunțarea unilaterală de către concedent (art. 35 lit.b din Legea nr. 219/1998)[1];

- *denunțarea unilaterală a contractului de voluntariat*, fie de către voluntar, fie de către beneficiarul voluntariatului (art. 14 din Legea nr. 195/2001).

c. Excepții de la irevocabilitate în categoria actelor unilaterale

Acestea sunt:

- *testamentul este esențialmente revocabil*, art. 922 C.civ., dispunând "Revocarea făcută prin testamentul posterior va avea validitatea ei, cu toate că acest act a rămas fără efect din cauza necapacității eredelui, sau a legatarului, sau din cauză că aceștia nu au voit a primi ereditatea";

- *retractarea renunțării la moștenire;* art. 701 C.civ. prevede: "În tot timpul în care prescripția dreptului de a accepta nu este dobândită în contra erezilor ce au renunțat ei au încă facultatea de a accepta succesiunea, dacă succesiunea nu este deja acceptată de alți erezi. Nu se pot vătăma însă drepturile care ar fi dobândite de alte persoane asupra bunurilor succesiunii, sau prin prescripție sau prin acte valabile făcute de curatorele succesiunii vacante";

- *oferta* poate fi revocată, până în momentul ajungerii ei la destinatar (art. 37 C.com.);

- *consimțământul părintelui firesc sau după caz, al tutorelui exprimat la adopția copilului* poate fi revocat în termen de 30 de zile de la data exprimării lui

---

[1] Potrivit art. 35 din Legea nr. 219/1998 (M.Of. nr. 459/1998). "*Încetarea* contractului de concesiune poate avea loc în următoarele situații: a) la expirarea duratei stabilite în contractul de concesiune; b) în cazul în care interesul național sau local o impune, prin *denunțarea unilaterală de către concedent*, cu plata unei despăgubiri juste și prealabile în sarcina concedentului; c) în cazul nerespectării obligațiilor contractuale de către concesionar, prin rezilierea unilaterală de către concedent, cu plata unei despăgubiri în sarcina concesionarului; d) în cazul nerespectării a obligațiilor contractuale de către concedent, prin rezilierea unilaterală de către concesionar, cu plata de despăgubiri în sarcina concedentului; e) la dispariția, dintr-o cauză de forță majoră, a bunului concesionat sau în cazul imposibilității obiective a concesionarului de a-l exploata, prin renunțare, fără plata unei despăgubiri" (s.n.). A se vedea și H.G. nr. 216/1999 pentru aprobarea Normelor metodologice-cadru de aplicare a Legii nr. 219/1998 privind regimul concesiunilor (M.Of. nr. 140/1999).

în condiţiile legii (art. 16 alin. 2 din Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopţiei;

- *revocarea mărturisirii pentru eroare de fapt* (art. 1206 alin. 2 C.civ.);

- *revenirea asupra consimţământului exprimat de o persoană în sensul de a i se preleva ţesuturi sau organe umane în scop terapeutic* (art. 5 alin. 4 din Legea nr. 2/1998).

Principiul obligativităţii şi principiul irevocabilităţii dobândesc anumite particularităţi în cazul *contractelor sinalagmatice*, contracte ce produc şi următoarele efecte specifice: 1) excepţia de neexecutare *(exceptio non adimpleti contractus)*; 2) rezoluţiunea (sau rezilierea) pentru neexecutarea culpabilă; 3) riscul contractului[1].

§ 4 Principiul relativităţii efectelor actului juridic civil - *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest*

160. DEFINIŢIE ŞI JUSTIFICARE

În definirea principiului *relativităţii* trebuie pornit de la consacrarea sa legală, în art. 973 C.civ.: "Convenţiile n-au efect decât între părţile contractante".

Principiul relativităţii efectelor actului juridic poate fi definit ca *regula potrivit căreia acest act produce efecte numai faţă de autorii sau autorul actului, el neputând să profite ori să dăuneze altor persoane.*

Conţinutul principiului este fidel exprimat în adagiul: *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest (un act încheiat între anumite persoane nici nu avantajează şi nici nu dezavantajează pe altcineva).*

Într-o altă exprimare, principiul relativităţii înseamnă că actul juridic civil bilateral dă naştere la drepturi şi obligaţii numai pentru părţile lui, iar actul unilateral obligă pe autorul său[2].

Justificarea principiului relativităţii se găseşte în două idei de bază: pe de o parte, el este impus de însăşi natura voliţională a actului juridic civil - dacă este firesc ca cineva să devină debitor ori creditor pentru că şi-a manifestat voinţa în acest sens, este tot aşa de firesc ca altcineva să nu devină creditor sau

[1] Pentru dezvoltări, a se vedea C. Stătescu, în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, 1981, p. 96-107; V. Stoica, *Rezoluţiunea şi rezilierea contractelor civile*, Ed. All, Bucureşti, 1997.

[2] Pentru evocarea principiului relativităţii în practica judiciară, a se vedea dec. nr. 476/1986 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D., nr. 12/1986, p. 62-63.

debitor fără voia sa - şi, pe de altă parte, soluţia contrară ar fi de natură să aducă atingere libertăţii persoanei[1].

161. NOŢIUNILE DE: PARTE, AVÂND-CAUZĂ ŞI TERŢ

Înţelegerea conţinutului principiului relativităţii, ca şi a excepţiilor, presupune precizarea noţiunilor de *părţi, avânzi-cauză* şi *terţi*, deoarece, în raport cu un anumit act juridic civil, toate subiectele de drept civil se plasează în una din aceste trei noţiuni.

Parte înseamnă *persoana care încheie actul juridic civil, fie personal, fie prin reprezentare, şi în patrimoniul ori persoana căreia se produc efectele actului juridic întrucât a exprimat un interes personal în acel act.*

În legătură cu noţiunea de parte a actului juridic civil se impun unele precizări.

În primul rând, termenul *"parte"* desemnează atât pe una din părţile actului juridic civil bilateral sau multilateral, cât şi pe autorul actului juridic civil unilateral, iar în raport de natura actului juridic încheiat, părţile poartă denumiri diferite (autor al ofertei, respectiv al acceptării ofertei, vânzător şi cumpărător, societari, testator etc.)

Spre exemplu, în contractul de vânzare-cumpărare încheiat de A cu B, fiecare este parte a contractului – vânzător, respectiv cumpărător – dar şi autor al ofertei, respectiv al acceptării ofertei.

În al doilea rând, trebuie reţinut că, în sens juridic, prin parte se înţelege nu numai persoana care încheie *direct şi personal* un anumit act juridic civil, ci şi persoana care încheie actul *prin intermediul unui reprezentant* (legal sau convenţional).

În al treilea rând, trebuie subliniat că, din punct de vedere juridic, o parte a actului juridic civil poate fi alcătuită din mai multe persoane fizice sau juridice care promovează ori au un interes sau o poziţie comună.

În concluzie, reţinem că părţile reprezintă acea categorie de persoane faţă de care actul juridic civil îşi produce efectele în virtutea principiului relativităţii.

Având-cauză este persoana care, deşi n-a participat la încheierea actului, totuşi, suportă efectele acestuia, datorită legăturii sale juridice cu părţile actului.

Există *trei categorii* de avânzi-cauză: *1) succesorii universali 2) succesorii cu titlu universal; 3) succesorii cu titlu particular; 4) creditorii chirografari.*

Succesorii universali şi cei cu titlu universal formează o *singură categorie* de avânzi-cauză deoarece între ei există numai o deosebire *cantitativă*, iar *nu calitativă*.

[1] Pe larg, cu privire la problematica relativităţii (şi obligativităţii) actului juridic, a se vedea P. Vasilescu, *Relativitatea actului juridic civil*, Ed. Rosetti, Bucureşti, 2003, p. 56 şi urm.

Este *succesor universal* persoana care *dobândește un patrimoniu*, adică o universalitate (*universitas bonorum*), precum: moștenitorul legal unic, legatarul universal, persoana juridică dobânditoare a unui patrimoniu prin efectul comasării (fuziune și absorbție).

Este *succesor cu titlu universal* persoana care *dobândește o fracțiune dintr-un patrimoniu*, precum: moștenitorii legali, legatarii cu titlu universal, persoana juridică dobânditoare a unei părți din patrimoniul persoanei juridice divizate (total ori parțial).

Din punct de vedere juridic, succesorii universali și cu titlu universal sunt *continuatori* ai personalității autorului lor, tocmai pentru că dobândesc un patrimoniu, respectiv o fracțiune de patrimoniu.

Calitatea succesorilor universali și cu titlu universal de a fi *avânzi-cauză* constă în aceea că actul juridic încheiat de autorul lor își produce efectele și față de ei; în sensul că acești succesori preiau toate sau o parte din drepturile subiective și obligațiile autorului lor (adică cel de la care au dobândit patrimoniul sau o fracțiune din acesta), cu excepția drepturilor și obligațiilor strâns legate de persoana autorului, precum și cele declarate de părți ca netransmisibile.

Putem reține că, în cazurile prevăzute de lege, este posibilă încetarea calității de avânzi – cauză a succesorilor universali sau cu titlu universal față de anumite acte juridice încheiate de autorul lor. Ca exemplu, menționăm cazul moștenitorilor legali rezervatari în privința actelor juridice ale autorului lor care încalcă rezerva succesorală.

Succesorii cu titlu particular - a doua categorie de avânzi-cauză - sunt persoanele care *dobândesc un anumit drept*, privit individual (*ut singuli*), precum: cumpărătorul, donatorul, legatarul cu titlu particular, persoana juridică dobânditoare a activului net, ca efect al dizolvării altei persoane juridice.

Pentru a înțelege calitatea de având-cauză a succesorului cu titlu particular este necesar să *precizăm că nu se are în vedere poziția dobânditorului unui anumit bun față de actul în temeiul căruia îl dobândește, ci poziția față de drepturile și obligațiile dobândite, respectiv asumate, de către cel de la care dobândește bunul prin alte acte juridice.*

O atare precizare se impune, deoarece:

- dobânditorul unui anumit bun *are* calitatea de *parte*, (iar nu de având-cauză) dacă îl privim în raport de actul *în temeiul* căruia se dobândește;

- același dobânditor *poate* avea calitatea de având-cauză *numai* în raport de *alte* acte juridice pe care autorul (transmițătorul) le-a încheiat și în temeiul cărora acesta a dobândit drepturi și și-a asumat obligații (îndatoriri).

În prima ipoteză, dobânditorul cu titlu particular, având calitatea de *parte*, se va supune tuturor regulilor pe care le-am arătat atunci când am analizat categoria de "părți" (parte), întrucât el a *participat la încheierea actului* prin care dobândește bunul, fie direct (personal) fie indirect (prin reprezentant).

În cea de a doua ipoteză, se pune problema de a ști, *dacă și în ce măsură* un astfel de dobânditor poate exercita drepturile și este ținut să execute îndatoririle autorului (transmițătorului) dobândite, respectiv asumate, de acesta în

temeiul *altor* acte juridice, la încheierea cărora dobânditorul nu a participat nici personal și nici prin reprezentant. Cu alte cuvinte, se pune problema dacă efectele la care dau naștere alte acte încheiate de autor (transmițător), se produc sau nu și față de dobânditorul unui anumit bun. Dacă răspunsul ar fi pozitiv, ar însemna că un astfel de dobânditor are calitatea de având-cauză, și invers, dacă răspunsul ar fi negativ, ar însemna că el nu are calitatea de având-cauză, ci pe cea de *terț* desăvârșit, absolut (*penitus extranei*).

Rezolvarea de principiu, a problemei este următoarea: dobânditorul unui anumit bun (succesorul cu titlu particular) are calitatea de având-cauză (adică se bucură de drepturi și este ținut de obligațiile autorului), *numai dacă sunt întrunite următoarele trei condiții:*

1. să fie vorba de drepturi și obligații *strâns legate de bunul dobândit* de succesorul cu titlu particular;

2. să fie vorba de *acte* (încheiate de autor cu alte persoane) *cu dată anterioară* datei actului încheiat de dobânditor cu autorul de la care a obținut bunul; anterioritatea datei se stabilește cu ajutorul *datei certe*;

3. dacă actul, în raport de care se pune problema calității de având-cauză a succesorului cu titlu particular, era supus, potrivit legii, unor condiții de publicitate[1] se cere ca *să fi fost îndeplinite formele de publicitate* (sau, alte condiții cerute de lege).

Dacă sunt îndeplinite aceste condiții, succesorul cu titlu particular are calitatea de având-cauză.

Dacă *nu sunt* întrunite aceste condiții, succesorul cu titlu particular *nu are* calitatea de având-cauză ci pe cea de terț.

Exempli gratia, ne vom referi la două cazuri în care succesorul cu titlu particular are calitatea de având-cauză: un caz privitor la drepturi, iar celălalt privitor la obligații.

1. Să presupunem că A a încheiat cu B un contract de împrumut prin care A îi împrumută pe B cu 150.000 lei. B, pentru garantarea obligației de restituire a sumei împrumutate, constituie în favoarea lui A un drept de gaj sau o ipotecă. Ulterior, A cedează creanța sa contra lui B, lui C, printr-o cesiune de creanță. Dacă prin cesiunea de creanță – care este notificată debitorului cedat, sau este acceptată de acesta printr-un înscris autentic – nu se prevede expres contrariul, C se va bucura de gajul sau ipoteca ce garantează creanța dobândită cu toate că nu a fost parte (nu a participat la încheierea) actului juridic prin care s-a constituit gajul sau ipoteca. Spunem, în acest caz, că C – succesor cu titlu

[1] Totuși, lipsa înscrierii dreptului real imobiliar în cartea funciară nu poate fi invocată de către dobânditorul ulterior care a avut cunoștință de existența dreptului neînscris în cartea funciară (este vorba de dobânditorul prin act juridic cu titlu oneros de rea-credință) și nici de către dobânditorul prin act juridic cu titlu gratuit, indiferent dacă este de bună-credință sau de rea-credință (concluzie desprinsă din art. 30 din Legea nr. 7/1996, potrivit căruia, "Dobânditorul anterior poate cere instanței judecătorești să acorde înscrierii sale rang preferențial față de înscrierea efectuată la cererea unui terț, care a dobândit ulterior imobilul cu titlu gratuit sau care a fost de rea-credință la data încheierii actului."

particular a lui A -, are calitatea de având-cauză, față de actul de constituire a dreptului real de garanție (gaj ori ipotecă), adică *efectele acestui act se produc și față de el* deși nu a participat la încheierea actului.

2. Să presupunem că A, care are o casă, o închiriază lui B încheind cu acesta un contract de închiriere în formă autentică sau sub forma unui înscris sub semnătură privată cu dată certă, fără să se prevadă ceva în privința soartei contractului de închiriere în cazul în care A ar înstrăina (vinde sau dona) casa. Ulterior închirierii acestui act A vinde casa respectivă lui C, care este, deci, un succesor cu titlu particular. În acest caz C va fi obligat să respecte obligațiile asumate de A prin contractul de închiriere încheiat cu B, cu toate că C nu a participat la încheierea contractului de închiriere. Și în acest caz, spunem că C are calitatea de având-cauză față de contractul de închiriere încheiat între A și B, întrucât efectele acestui contract se produc și față de el, deși nu a participat la încheierea lui. Suntem în prezența așa-numitelor obligații *scriptae in rem*[1]. Tot calitate de având-cauză are succesorul cu titlu particular și în privința așa-numitelor obligații *propter rem*.

În ambele cazuri la care ne-am referit, cele trei condiții sunt întrunite.

Un principiu, des invocat, în rezolvarea problemei de a ști ce efecte se produc față de succesorul cu titlu particular (ca și față de succesorul universal și cu titlu universal) este cel potrivit căruia un drept se transmite așa cum apare el în patrimoniul transmițătorului, acesta neputând ceda, (în principiu) mai multe drepturi decât are el însuși: *nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse habet* (sau, pe scurt, *nemo dat quod non habet*).

Creditorii chirografari, a treia categorie de având-cauză, sunt acei creditori care nu au o garanție reală (gaj sau ipotecă) care să le asigure realizarea creanței pe care o au contra debitorului. Acești creditori au, drept garanție a creanței lor, un drept de gaj general, adică toate bunurile prezente și viitoare ale debitorului, după cum prevede art. 1718 C. civ. S-ar părea, la prima vedere, că acești creditori au o situație mai bună decât creditorii cu garanție reală (gaj, ipotecă sau privilegii) întrucât ei au asigurată creanța cu *toate* bunurile debitorului. *În realitate*, creditorii chirografari au o situație inferioară creditorilor cu garanție reală (creditori gajiști și creditori ipotecari) deoarece: 1). ei nu pot urmări decât bunurile debitorului *existente* în momentul când, creanța fiind ajunsă la scadență, se trece la executare, moment în care s-ar putea ca în patrimoniul debitorului să nu existe nici un element de activ (drepturi), adică debitorul să fie insolvabil; 2). creditorul chirografar suferă concurența celorlalți creditori chirografari, neavând un drept de preferință, astfel încât poate ajunge în situația de a nu-și putea satisface creanța, în întregime, și 3). unele din bunurile debitorului, chiar dacă există în patrimoniul debitorului la momentul executării, nu sunt

[1] A se vedea cu privire la aceste obligații, *supra*, nr. 54 unde se face clasificarea obligațiilor în: obișnuite, *propter rem* și *scriptae in rem*. Pentru acest din urmă caz făcându-se trimitere la art. 1441 C. civ.

urmăribile (adică sunt insesizabile), legea (C. pr. civ., în principal) exceptându-le de la urmărire.

După conturarea și caracterizarea, succintă a noțiunii de "creditor chirografar" să vedem *în ce constă calitatea de avânzi-cauză a creditorilor chirografari*.

Creditorii chirografari sunt avânzi-cauză în sensul că ei suferă, în mod direct, influența actelor juridice încheiate de debitor cu alte persoane, acte prin care patrimoniul acestuia (mai exact, latura activă a patrimoniului) se mărește sau se micșorează. Dacă debitorul încheie un act juridic prin care se mărește activul patrimonial (spre pildă, primește prin donație un anumit bun) sau un act prin care își micșorează activul patrimonial (spre exemplu, dă un bun ca donație sau contractează un împrumut), înseamnă că și gajul general al creditorului chirografar se va mări sau se va micșora, după caz, în mod corespunzător. Se spune, într-un sens specific acestei materii, că "creditorul chirografar este reprezentat de debitorul său în actele pe care le încheie cu terțe persoane", sau că, debitorul îl "reprezintă" pe creditorul chirografar în asemenea acte.[1]

Creditorul chirografar neavând dreptul să se amestece în actele pe care le face debitorul său (căci, în caz contrar, ar însemna să se aducă o gravă știrbire libertății sale și să se ajungă la o serioasă frână în încheierea actelor juridice civile, îngreunându-se circuitul civil) este ținut *să respecte* aceste acte, fiindu-i opozabile. Trebuie însă reținut, faptul că, din actele pe care debitorul le încheie cu terțe persoane, nu se nasc drepturi și obligații concrete pentru creditorii chirografari, adică, aceștia nu devin creditori sau debitori *prin efectul unor asemenea acte*.

Din acest punct de vedere, creditorii chirografari se deosebesc de succesorii universali și cu titlu universal (care, după cum am arătat, iau locul și poziția autorilor lor) și se aseamănă cu terții (care, nu dobândesc nici ei, drepturi și nu-și asumă obligații, prin actele părților, dar care sunt ținuți să respecte situația juridică născută din actele juridice la a căror încheiere nu au participat).

Dacă acesta este sensul calității avânzi-cauză a creditorilor chirografari, trebuie reținut că *această calitate încetează față de actele încheiate de debitor, cu terțe persoane, în frauda intereselor creditorilor chirografari.* Față de asemenea acte, creditorii chirografari nu mai au calitatea de avânzi-cauză (trebuind să le respecte) ci calitatea de terți, în sensul că pot ataca asemenea acte prin acțiune pauliană (revocatorie) – reglementată de art. 975 C.civ., ori prin acțiunea în declararea simulației, reglementată prin art. 1175 C. civ.

Pentru a înțelege mai bine noțiunea și calitatea de având-cauză în cazul creditorului chirografar, vom da un exemplu.

Să presupunem că A împrumută de la B 100.000 lei pe 3 luni de zile. A nu constituie nici gaj, nici ipotecă în favoarea lui B, care este, deci, creditorul chirografar al lui A. Până la împlinirea termenului de 3 luni, debitorul A să

[1] Vezi, în acest sens, **Fr. Deak**, *Teoria generală a obligațiilor*, p. 145-146.

zicem că dobândeşte de la C, printr-o donaţie, o casă în valoare de 500.000 lei, şi mai împrumută de la D o sumă de 200.000 lei.

Gajul general a lui B s-a mărit prin primul act, făcut de A cu C, cu 500.000 lei şi s-a micşorat prin al doilea act făcut de A cu D, cu 200.000 lei. Iată cum fluctuaţiile din patrimoniul lui A se răsfrâng asupra creditorului chirografar B.

Să mai presupunem şi ipoteza în care A, la apropierea scadenţei, donează toate bunurile sale lui E, pentru ca B să nu mai aibă ce urmări la împlinirea termenului (căci debitorul a devenit insolvabil). Faţă de actul donaţiei, încheiat de A cu E, creditorul chirografar B, nu mai are calitate de având-cauză (nu trebuie să respecte acest act) ci pe cea de terţ, întrucât acest act a fost făcut în frauda intereselor sale, putându-l ataca prin acţiune pauliană (revocatorie).

Terţii sunt persoanele străine de actul juridic - *penitus extranei*.

De menţionat că, între "avânzi-cauză" şi "terţi" poate exista un "transfer" în sensul că, *aceeaşi persoană* poate fi *având-cauză* în raport cu un anumit act juridic civil al autorului său şi să fie *terţ* în raport cu alt act juridic încheiat de acelaşi autor.

162. EXCEPŢII DE LA PRINCIPIUL RELATIVITĂŢII

a. Noţiune şi categorii de excepţii

Dacă principiul relativităţii înseamnă faptul că efectele actului juridic se produc numai faţă de cel sau cei care l-au făcut, personal sau prin reprezentant, excepţiile de la *acest principiu nu pot fi decât acele cazuri, acele situaţii juridice în care efectele actului juridic se produc faţă de persoane care nu au participat la încheierea actului nici personal şi nici prin reprezentant.* Aceasta înseamnă că, atunci când vorbim de o excepţie de la principiul relativităţii, trebuie să fim în prezenţa fie a unui act juridic care dă naştere la drepturi subiective direct în favoarea altei persoane decât aceleia sau acelora care au încheiat actul (*aliis prodesse*) fie a unui act care dă naştere, direct, la obligaţii (*îndatoriri*) în sarcina altei persoane decât aceleia sau acelora care au încheiat actul (*aliis nocere*).

Se pune întrebarea dacă sunt admisibile şi, implicit, justificabile asemenea acte care să deroge de la principiul relativităţii ? Răspunsul la întrebare este diferit, după cum e vorba de drepturi în favoarea terţului sau de obligaţii în sarcina acestuia.

Pentru prima ipoteză – drepturi în favoarea terţului – răspunsul este afirmativ: există posibilitatea ca printr-un act juridic încheiat de o anumită sau anumite persoane să se nască drepturi subiective direct în persoana sau în patrimoniul unei terţe persoane.

Pentru a doua ipoteză, răspunsul, în principiu, este negativ. Spunem, în principiu, întrucât, există anumite situaţii în care, într-un sens larg şi cu un anumit înţeles, am putea vorbi de excepţii de la principiul relativităţii chiar în

privinţa obligaţiilor sau, şi a obligaţiilor, în afară de cea a drepturilor. Este vorba de stipulaţia pentru altul.

Atragem atenţia asupra faptului că, *opozabilitatea faţă de terţi a actului juridic* – mai exact, a situaţiei juridice creată din actul juridic – nu înseamnă o excepţie de la principiul relativităţii efectelor actului juridic civil, deoarece:

- în sarcina terţilor nu se nasc obligaţii (îndatoriri) concrete din actul juridic;
- în caz contrar, ar trebui să se ajungă la consecinţa următoare: desfiinţarea principiului relativităţii, ceea ce este inadmisibil, întrucât ar duce la întronarea haosului în circuitul civil, aducându-se, până la urmă, grave ştirbiri însăşi libertăţii (de vreme ce oricine s-ar vedea obligat juridiceşte prin voinţa altuia, la a cărui dispoziţie ar fi).

Din aceste consideraţii, de ordin general, rezultă că, excepţiile de la principiul relativităţii pot fi împărţite în două categorii: o categorie da cazuri sau situaţii juridice, care constituie numai *în aparenţă excepţii* de la acest principiu şi, a doua categorie de cazuri, care constituie *excepţii reale*, veritabile, de la principiul relativităţii. Evident, nu vom proceda la o cercetare amănunţită a acestor excepţii aparente sau reale (întrucât acestea se studiază pe larg la Teoria generală a obligaţiilor), ci ne vom referi la ele în măsura în care apare necesar pentru noi buna conturare şi delimitare a câmpului de aplicaţie a principiului relativităţii efectelor actului juridic civil.

Nu există unanimitate de păreri cu privire la calificarea anumitor situaţii ca fiind excepţii reale sau aparente.

b. Excepţii aparente de la principiul relativităţii[1]

1. *Situaţia avânzilor-cauză.* Producerea efectelor actului juridic faţă de avânzi-cauză nu reprezintă excepţie de la relativitate deoarece:

- succesorii universali şi cei cu titlu universal sunt "continuatori" ai autorilor lor, fiind, deci, asimilaţi părţilor; adesea, producerea efectelor nici nu este străină de voinţa unor astfel de succesori;
- succesorii cu titlu particular, în măsura şi condiţiile arătate, iau locul părţii actului juridic, iar dobândirea calităţii de avânzi-cauză se face cu voia lor;

[1] În sensul că situaţia creditorilor *chirografari* şi *simulaţia* sunt *excepţii de la opozabilitatea actului juridic faţă de terţi* (ca de altfel şi alte cazuri în care, potrivit legii, terţul ce ar justifica un interes ar putea să atace un act juridic) a se vedea **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 220. Acest autor arată că în aceste cazuri *nu este vorba de drepturi subiective civile şi obligaţii civile care să aparţină sau, după caz, să revină unor persoane* ce nu au participat nici direct şi nici prin reprezentare la încheierea actului juridic şi care nu au nici calitatea de succesori ai părţilor, ci este vorba numai de împrejurarea că acestor persoane nu le este permis să aducă atingere drepturilor subiective născute din acel act, iar cât priveşte, de pildă, dreptul creditorilor chirografari de a ataca actele frauduloase ale debitorului lor, *acesta excedă noţiunii de efecte ale actului juridic civil (ibidem).*

- creditorii chirografari nu intră, nici ei, în excepţie reală, deoarece pe de o parte, actul încheiat de debitor nu dă naştere la drepturi şi obligaţii pentru ei, direct, ci pentru debitor, şi, pe de altă parte, dreptul de a ataca actul fraudulos izvorăşte *din lege*, iar nu din actul debitorului încheiat cu terţul.

2. *Promisiunea faptei altuia* (numită şi convenţia de *porte-forte*). Aceasta constă în convenţia prin care o parte - promitentul - se obligă faţă de cealaltă parte - creditorul promisiunii - să determine pe o a treia persoană - terţ - să ratifice actul încheiat în absenţa sa.

Promisiunea "pentru altul" sau a "faptei altuia" constituie, numai în aparenţă, o excepţie de la relativitate deoarece, în temeiul ei, ce se promite, este *propria faptă* a promitentului, de a determina pe cineva să adere la un act; este *propria faptă* a promitentului, de a determina pe cineva să adere la un act; în consecinţă, terţul va fi obligat *numai dacă se obligă* personal ori prin reprezentant, ratificând actul care, până la acel moment, îi era inopozabil; deci, "terţul" devine "parte" în act prin voinţa sa; dacă terţul nu ratifică actul, promitentul este ţinut să-l despăgubească pe creditor.

3. *Simulaţia.* Prin simulaţie se înţelege *operaţiunea juridică prin care printr-un act juridic public, (ostensibil), dar mincinos (nereal), denumit şi simulat, se creează o altă situaţie juridică decât cea stabilită printr-un act juridic ascuns, secret, dar adevărat* (actul ascuns trebuie să se încheie concomitent sau anterior încheierii actului public).

Simulaţia poate îmbrăca trei forme: a) *actul fictiv* (actul public e încheiat numai de formă, fiind contrazis de actul secret, numit şi "contraînscris"); b) *actul deghizat* (în actul public se indică un anumit act - spre exemplu, vânzare-cumpărare -, pe când în actul secret se arată adevăratul act dorit de părţi - spre exemplu o donaţie); c) *interpunerea de persoane - prete-nom -* (numai prin actul secret se determină adevăratele "părţi", altele decât cele din actul public - ambele ori măcar una din ele). Se ştie că "între părţi" produce efecte - potrivit art. 1175 C.civ. - actul adevărat, real, secret. Faţă de terţul de bună credinţă produce efecte actul public, potrivit aceluiaşi art. 1175 C.civ. Am inclus simulaţia printre excepţiile aparente, iar nu reale, deoarece dreptul terţului de a invoca actul public, ori acela de a opta între actul public şi cel secret *are ca izvor legea*, iar nu convenţia părţilor creatoare de simulaţie.

4. *Reprezentarea.* Prin *reprezentare* se înţelege procedeul tehnico-juridic prin care o persoană, numită *reprezentant*, încheie un act juridic *în numele* şi pe seama altei persoane, numită *reprezentat*, în aşa fel încât efectele actului se produc direct şi nemijlocit în persoana *reprezentantului*.

După izvorul său, reprezentarea este de două feluri: 1) *convenţională*, cea care este generată de contractul de mandat (dându-se procură) şi 2) *legală*, adică cea care izvorăşte din lege, în sensul că reprezentantul are dreptul de a reprezenta de la lege.

Reprezentarea este o excepţie numai aparentă de la relativitate, deoarece: 1) în cazul reprezentării convenţionale, *reprezentantul* intră în noţiunea de *parte* a actului juridic; 2) în cazul reprezentării legale, dreptul de a reprezenta este dat de *lege*, iar nu prin actul altcuiva, fără voia reprezentantului.

5. *Acţiuni directe.* Prin acţiune directă înţelegem dreptul la acţiune conferit în unele cazuri creditorului, printr-o dispoziţie expresă a legii, de a pretinde executarea creanţei sale direct de la un debitor al debitorului său, deşi creditorul n-a fost parte la contractul încheiat între debitorul său şi debitorul acestuia.

În Codul civil există două asemenea cazuri. Astfel, potrivit art. 1488 C.civ., în cazul contractului de antrepriză de clădiri, lucrătorii angajaţi de antreprenor (care sunt terţi faţă de contractul de antrepriză), au dreptul de a acţiona direct pe beneficiarul construcţiei (numit *comitent* sau *client*, acesta fiind terţ faţă de contractul dintre antreprenor şi lucrători), pentru plata sumelor ce li se cuvin, dar numai în măsura în care clientul s-ar găsi dator către antreprenor în momentul intentării acţiunii. De asemenea, potrivit art. 1542 alin. 2 C.civ., dacă pentru executarea contractului de mandat, *mandatarul* şi-a substituit, pe baza unui contract separat, o altă persoană, *mandantul* (din primul contract) are dreptul de a acţiona în instanţă pe *submandatar*, deşi este terţ faţă de contractul prin care s-a produs substituirea.

În Legea societăţilor comerciale nr. 31/1990, este consacrat un caz de acţiune directă, care, însă, nu-i decât o aplicaţie a art. 1542 alin. 2 C.civ. Într-adevăr, după ce în alin. 1 se prevede că "Administratorii care au dreptul de a reprezenta societatea nu-l pot transmite decât dacă această facultate li s-a acordat în mod expres", alin. 2 al art. 41 dispune: "În cazul încălcării prevederilor alin. 1, societatea *poate pretinde de la cel substituit beneficiile rezultate din operaţiune*" (s.n.).

Am încadrat şi "acţiunile directe" tot în categoria excepţiilor aparente de la principiul relativităţii deoarece, şi de data aceasta, *izvorul dreptului îl constituie legea*, iar nu actul individual, încheiat de alte persoane decât titularul dreptului subiectiv de a exercita "acţiunea directă".

c. Excepţie veritabilă de la relativitate: stipulaţia pentru altul

Adevărata excepţie de la principiul relativităţii efectelor actului juridic civil o constituie "stipulaţia pentru altul" sau "contractul în favoarea unei a treia persoane".

Stipulaţia pentru altul este actul bilateral prin care o parte - stipulantul - convine cu cealaltă parte - promitentul - ca aceasta din urmă să efectueze o prestaţie în favoarea unei a treia persoane - terţul beneficiar, care nu participă la încheierea actului, nici direct, nici prin reprezentare.

De reţinut că dreptul terţului se naşte direct şi în puterea convenţiei dintre stipulant şi promitent. Doar *exerciţiul* dreptului subiectiv astfel născut depinde de voinţa terţului beneficiar.

Codul civil face aplicaţii ale stipulaţiei pentru altul în materie de rentă viageră (art. 1642) şi de donaţie cu sarcină - *donatio sub modo* - (art. 828 şi 830).

Stipulația pentru altul își găsește aplicație și în materia asigurărilor (Legea nr. 136/1995 privind asigurările și reasigurările în România, M. Of. nr. 303/1995)[1] În acest sens art. 9 prevede că "Prin contractul de asigurare, asiguratul (stipulant – n.a.) se obligă să plătească o primă asigurătorului (promitent), iar acesta se obligă ca, la producerea riscului asigurat, să plătească asiguratului, beneficiarului asigurării sau terțului păgubit despăgubirea ori suma asigurată, denumită în continuare *indemnizație*, rezultată din contractul de asigurare încheiat în condițiile prezentei legi în limitele și la termenele convenite".(art.9 a fost modificat prin Legea nr. 172/2004).

[1] Pentru amănunte, a se vedea **Fr. Deak**, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Actami, București, 1996, p. 383.

CAPITOLUL IV

NULITATEA ACTULUI JURIDIC CIVIL

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE ȘI DELIMITARE

§ 1 Noțiunea nulității actului juridic civil

163. DEFINIȚIE

În legislația noastră civilă nu există o definiție a nulității actului juridic.

În această situație, în literatura de specialitate s-au formulat mai multe definiții ale nulității actului juridic civil[1].

[1] Astfel, în 1967, **Tr. Ionașcu** și **E. Barasch** defineau nulitatea ca "sancțiunea încălcării prin act juridic - încălcare la data când actul a fost făcut - a unei dispoziții a legii" - în *Tratat de drept civil*, vol.I, p. 320, *idem*, *La conception de la nulité des actes juridiques, dans le droit civil socialiste roumain, avec une étude de la conception que se fait de nulité, des actes juridiques le droit civil français contemporain*, București, Editura Academiei, Paris, Librairie Generale de droit et jurisprudence, R. Pichon et R. Durand-Auzias, 1978, p. 116-124. Această definiție este deficitară, în opinia noastră, deoarece nu menționează normele a căror încălcare se sancționează cu nulitate, și anume normele ce reglementează condițiile *de validitate*. Precizarea acestora este necesară deoarece, la încheierea actului, pot fi încălcate și alte dispoziții legale, sancțiunea nefiind, însă, nulitatea (spre exemplu, nu se respectă forma cerută *ad probationem* sau cea pentru opozabilitate față de terți). În *Tratat de drept civil*, vol.I, din 1980, p. 212, **O. Căpățînă**, arată că "Prin nulitate se înțelege o sancțiune de drept civil, care suprimă, în măsura stabilită prin hotărâre judecătorească, efectele actului juridic, potrivnice scopului urmărit de dispozițiile legale referitoare la condițiile sale de validitate". În această definiție este bine surprinsă esența nulității; nu credem, însă, că trebuie reținută, în definiție, mențiunea "în măsura stabilită prin hotărâre judecătorească", din două motive: pe de o parte, ea lasă impresia caracterului *judiciar* al sancțiunii, când, în realitate, este o sancțiune legală - fiind opera legii - și, pe de altă parte, ea nu corespunde realității în cazul nulității *relative*, neaplicată - judiciar - în cadrul termenului de prescripție extinctivă; ori, și în această ipoteză, *există* sancțiunea nulității. În plus, mențiunea la care ne referim pare a exclude - *de plano* - posibilitatea nulității *amiabile*, *ceea ce* e în contradicție atât cu doctrina (vezi, spre exemplu, D. Cosma, *op.cit.*, p. 333-334) cât și

Ca şi cu alte ocazii[1], definim nulitatea ca fiind *acea sancţiune de drept civil, care lipseşte actul juridic de efectele contrarii normelor juridice edictate pentru încheierea sa valabilă.*

În esenţă, deci, nulitatea este sancţiunea care intervine în cazul în care nu se respectă, la încheierea actului juridic civil, condiţiile de validitate.

164. SEDIUL MATERIEI

De lege lata, nu există o reglementare compactă a nulităţii actului juridic civil. Normele care alcătuiesc această instituţie se găsesc răspândite în tot Codul civil - art. 5, art. 790 alin. 1, art. 803, art. 822-823, art. 839, art. 886, art. 910 alin. 2, art. 953, art. 961, art. 965-966, art. 1008, art. 1010, art. 1067, art. 1157, art. 1167-1168, art. 1190, art. 1308-1309, art. 1211, art. 1689, alin. 2, art. 1712-1716, art. 1774-1776, art. 1900[2], precum şi în alte izvoare de drept civil, precum: Decretul nr. 31/1954 (art. 20 şi 34)[3], Codul familiei (art. 129 alin. 3, art. 133 alin. 4 şi art. 105 alin. 3, coroborat cu art. 129 alin. 3 şi art. 133 alin. 4); Legea nr. 16/1994 (art. 22 alin. 3 şi art. 24 alin. 1); Legea nr. 112/1995 (art. 11); Legea nr. 8/1996 (art. 41 alin. 1 şi 2, art. 51 alin. TITLUL X privind circulaţia juridică a terenurilor din Legea nr. 247/2005 (art. 2)[4] ş.a; Legea nr. 10/2001 (art. 17, 46 alin. 2, 3, 4, 5) ş.a.

165. FUNCŢIILE NULITĂŢII

Nulitatea actului juridic civil poate realiza următoarele funcţii:

- *funcţia preventivă,* care constă în efectul inhibitoriu pe care îl exercită asupra subiectelor de drept civil, tentate să încheie actul juridic civil cu nerespectarea condiţiilor sale de valabilitate: ştiind că un act încheiat cu încălcarea legii privind valabilitatea sa va fi lipsit de efecte, subiectele de drept civil sunt descurajate şi îndemnate să respecte legea civilă;

jurisprudenţa (a se vedea concluzia ce se desprinde din dec. nr. 583/1987 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1987,* p. 70-72). Pentru alte definiţii, recente, a se vedea: **T. Popescu,** *op.cit.,* p. 96; **Şt. Răuschi,** *op.cit.,* p. 146-147; **P.M. Cosmovici,** *op.cit.,* p. 137-138; **I. Dogaru,** *op.cit.,* p. 223; **D.A. Popescu,** în *op.cit.,* p. 234.

[1] A se vedea, spre pildă, *Dreptul civil. Teoria generală,* 1987, p. 247.

[2] Unele din aceste dispoziţii au fost evocate deja, iar altele vor fi evocate în alte contexte, astfel că nu e cazul să redăm aici conţinutul lor.

[3] Asupra acestor texte vom reveni.

[4] Potrivit art. 2 "(1) Terenurile cu sau fără construcţii, situate în intravilan şi extravilan, indiferent de destinaţia sau de întinderea lor, pot fi înstrăinate şi dobândite prin acte juridice între vii, încheiate în formă autentică, sub sancţiunea *nulităţii absolute*".

- *funcţia sancţionatorie;* dacă prima funcţie nu şi-a dovedit eficienţa, intră în acţiune această a doua funcţie, care înseamnă tocmai înlăturarea efectelor contrare legii;

- *funcţia de mijloc de garanţie a principiului legalităţii;* în domeniul actelor juridice civile, prin realizarea celor două funcţii de mai sus, se asigură respectarea normelor de drept civil care reglementează condiţiile de valabilitate a actului juridic civil. Totodată, nulitatea apare ca un mijloc juridic de asigurare a respectării ordinii publice şi bunelor moravuri[1].

166. CONCEPŢIA DESPRE NULITATE

În decursul timpului, concepţia despre nulitatea actului juridic civil a cunoscut o anumită *evoluţie.*

Într-un trecut mai îndepărtat, concepţia asupra nulităţii era sintetizată în regula: *quod nullum est, nullum producit effectum,* adică un act lovit de nulitate nu poate produce nici un efect. În această concepţie, nulitatea era, în principiu, *totală şi iremediabilă.* În doctrina ulterioară, acestei concepţii i s-a spus că este a *actului-organism,* în sensul că nulitatea actului juridic civil era asemănată cu boala organismului uman.

Mai târziu, ţinându-se seama de faptul că nulitatea, ca sancţiune a actului juridic, nu este decât *mijlocul juridic* prin care se restabileşte legalitatea încălcată la încheierea actului juridic s-a formulat *teza proporţionalizării* efectelor nulităţii în raport cu finalitatea legii, astfel că trebuie înlăturate numai acele efecte care contravin legii, celelalte efecte ale actului menţinându-se. În această concepţie, prin urmare, nulitatea este, în principiu, *parţială şi remediabilă.* În literatura de specialitate din ţara noastră acestei concepţii i s-a spus chiar că este "noua concepţie a dreptului civil despre nulitatea actului juridic" fundamentându-se pe argumente de text (art. 1008 C.civ.), de cazuistică (soluţii ale practicii judiciare) şi de drept comparat[2].

De reţinut că problema concepţiei despre nulitatea actului juridic civil este *de actualitate* şi după Revoluţia română din decembrie 1989; mai precis, problema s-a pus în termenii următori: pot fi socotite *valabile* actele juridice încheiate anterior lui decembrie 1989, care potrivit Legilor nr. 54/1974 şi nr. 59/1974 (art. 44-45) - abrogate în decembrie 1989 - erau lovite de nulitate absolută? Au fost oare "validate" asemenea acte prin abrogarea normelor care instituiau cauzele lor de nulitate?

[1] O. Căpăţînă (în *op.cit.,* p. 212-213), vorbeşte despre "funcţia *potenţială* a nulităţii" (care, în realitate, nu e o "funcţie", ci *starea legală* a actului juridic în perioada cuprinsă între momentul încheierii lui şi momentul anulării sale) şi "funcţia *operativă* a nulităţii", separat amintind despre funcţia *represivă* şi funcţia *preventivă.*

[2] Pe larg, a se vedea Tr. Ionaşcu, E. Barasch, în *Tratat de drept civil,* vol. I, 1967, p. 317-320; *idem, La conception...,* p. 113 şi urm.; a se vedea şi O. Căpăţînă, în *op.cit.,* p. 214-215.

Semnalăm faptul că, în doctrină, problema a primit deja două rezolvări, diametral opuse.

Într-o teză - întemeiată pe concepția caracterului remediabil al nulității - se consideră că asemenea acte au devenit valabile, ele nemaicontravenind scopului legii, care interzicea anumite acte juridice civile, adică, în raport cu noile reglementări aplicabile circulației imobilelor, prin acte juridice civile, asemenea acte din trecut apar ca valabile[1].

În cealaltă opinie, dimpotrivă, se consideră că teza validării unor asemenea acte nu poate fi primită întrucât se opune principiul neretroactivității legii, statornicit de art. 1 C.civ.[2].

Relevăm că, în practica Înaltei Curți de Casație și Justiție a României, problema amintită s-a pus în soluționarea cauzei, ea fiind rezolvată în sensul *validării* actului prin abrogarea legii care instituia cauza de nulitate, actul nemaifiind în contradicție cu finalitatea noilor reglementări în materie de înstrăinare a imobilelor[3].

În ce ne privește, observăm că problema ridicată nu se referă în realitate numai la fostele reglementări din Legile nr. 58 și nr. 59/1974, ci și la altele, asemănătoare, cum ar fi cea din Decretul nr. 189/1977.

După părerea noastră, trebuie distinse două aspecte: 1) cel al legii în raport cu care se apreciază *existența cauzei de nulitate;* acest aspect este rezolvat de regula *tempus regit actum* cauza de nulitate este arătată de legea în vigoare *în momentul încheierii* actului juridic civil; 2) *cel al anulării actului,* adică al producerii *efectelor* nulității; acest aspect trebuie rezolvat tot potrivit regulii *tempus regit actum,* adică se aplică legea *din momentul anulării efective,* care, în ipoteza pe care o avem în vedere, este *legea nouă,* în raport cu care actul apare *ca valabil.* Soluția nevalidării actului întemeiată pe principiul neretroactivității legii civile noi se izbește, în cazul de față, de *principiul neretroactivității efectelor nulității?* (Actul e desființat *ex tunc).* Ce înseamnă, practic, aceasta? Credem că s-ar ajunge la *ultraactivitatea* legii vechi - și, deci, la înlăturarea principiului aplicării imediate a legii civile noi. Când se abrogă o

---

[1] **I.C. Vurdea,** *Evoluția privind circulația imobilelor,* I, în Dreptul nr. 6/1990, p. 44-45.

[2] **C. Bîrsan, V. Stoica,** *Evoluția legislației privind circulația imobilelor,* II, în Dreptul nr. 6/1990, p. 49-51.

[3] Facem precizarea că avem în vedere o decizie a secției civile a Curții Supreme de Justiție, dată anterior adoptării Legii nr. 9/1990 privind interzicerea, temporară, a înstrăinării terenurilor prin acte între vii. A se vedea și dec. nr. 52/1990 a Trib. Jud. Suceava, în Dreptul, nr. 9-12/1990, p. 235-236. Problema s-a rezolvat în același sens și în cazul unui testament ce conținea un legat universal, prin care se exheredau anumiți moștenitori nerezervatari, prin dec. civilă nr. 32/1991 a Trib. Jud. Maramureș (nepublicată). Semnalăm că jurisprudența din ultimul timp este neunitară în ce privește *validarea* actului civil, prin dispariția cauzei de anulare ca urmare a abrogării exprese a textelor ce prevedeau nulitatea; în sensul *acceptării* validării, a se vedea dec. nr. 14/1991 C.S.J., în Dreptul nr. 2/1992, p. 81-82; *contra,* s-au pronunțat: dec. nr. 602/1991 a T.Jud. Sibiu, în Dreptul nr. 5/1992, p. 84; dec. nr. 793 și 847/1991 ale T.Jud. Maramureș, în Dreptul nr. 7/1992, p. 77.

lege, ea este înlăturată cu tot cortegiul său de consecințe, apreciate ca negative pentru societate, de către noua lege. Altfel, abrogarea ar fi pur formală de vreme ce s-ar aplica - în jurisprudență - o lege abrogată expres[1].

§ 2 Delimitarea nulității

167. PRECIZĂRI PREALABILE

Mai buna înțelegere a nulității presupune și operațiunea delimitării ei față de *alte cauze de ineficacitate* a actului juridic civil[2]. Nu numai nulitatea este cea care conduce la lipsirea actului juridic civil de efectele în vederea cărora a fost încheiat, ci și alte cauze, *posterioare* încheierii lui, precum: *rezoluțiunea, rezilierea, caducitatea, revocarea, inopozabilitatea.*

Delimitarea nulității față de aceste alte cauze de ineficacitate a actului juridic este de natură a servi atât la mai buna configurație a conceptului de "nulitatea actului juridic civil", cât și la preîntâmpinarea confundării lor. Confuzia nu este admisibilă, întrucât fiecare dintre aceste noțiuni - nulitate, rezoluțiune, reziliere, caducitate, revocare, inopozabilitate - este un concept juridic de sine stătător, presupunând un regim juridic propriu, autonom.

168. DELIMITAREA NULITĂȚII FAȚĂ DE REZOLUȚIUNE, REZILIERE, CADUCITATE, REVOCARE ȘI INOPOZABILITATE

a. Nulitate - rezoluțiune[3]

Delimitarea presupune cunoașterea, mai întâi, a conceptelor în cauză și, apoi, semnalarea asemănărilor și deosebirilor de regim juridic dintre ele.

Dacă nulitatea este lipsirea de efecte a unui act juridic încheiat cu nerespectarea normelor privind condițiile sale de validitate, *rezoluțiunea* constă în desființarea unui contract sinalagmatic, cu executare *uno ictu,* pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către una dintre părți.

---

[1] După părerea noastră, situația judiciară generată de un act lovit de nulitate trebuie caracterizată ca *facta pendentia,* iar nu *facta praeterita* ori *causae finite*; aceasta explică de ce e posibil ca *o lege* să cârmuiască *cazurile* de nulitate și *altă lege* să se aplice *efectelor nulității.* Numai în cazul în care un act s-a încheiat și a fost anulat efectiv, sub *aceeași* lege, suntem în prezența unei *causae finite* ori *facta praeterita,* ea nemaifiind atinsă, în principiu, de legea nouă.

[2] Cu privire la ineficacitatea actului juridic civil, a se vedea **D. Cosma,** *op.cit.,* p. 415 și urm.

[3] Pentru o privire comparativă asupra consecințelor nulității și ale rezoluțiunii, a se vedea, **B. Dumitrache,** *Consecințele ineficacității contractelor,* în AUB 2001, p. 856 și urm.

Asemănările dintre nulitate și rezoluțiune sunt următoarele:

- ambele sunt cauze de ineficacitate a actului juridic civil;
- ambele produc efecte retroactive *(ex tunc)*;
- ambele sunt (în principiu) judiciare (presupunând o hotărâre a organului de jurisdicție competent)[1].

Deosebirile dintre nulitate și rezoluțiune sunt, în principal, următoarele:

- o deosebire de *ipoteză:* dacă nulitatea presupune un act nevalabil, rezoluțiunea presupune un act valabil încheiat;
- o deosebire de *domeniu* sau sferă de aplicare; dacă nulitatea se aplică oricărui act juridic civil, rezoluțiunea privește doar contratele sinalagmatice, cu executare *uno ictu;*
- o deosebire privind *data cauzelor:* dacă la nulitate cauzele sunt contemporane momentului încheierii actului, la rezoluțiune cauza - neexecutarea culpabilă de către una dintre părți - este ulterioară momentului încheierii;
- prescripția extinctivă este supusă unor reguli diferite, în ce privește începutul ei, în cele două cazuri[2].

b. Nulitate - reziliere

Rezilierea este încetarea - desfacerea - unui contract sinalagmatic, cu executare succesivă, pentru neexecutarea culpabilă a obligațiilor de către una dintre părți.

Între nulitate și reziliere există, în esență, aceleași asemănări și deosebiri ca în cazul nulitate-rezoluțiune, cu mențiunea că efectele, de data asta, nu sunt retroactive, ci numai pentru viitor - *ex nunc*[3].

[1] Astfel, art. 961 C.civ. prevede: "Convenția făcută prin eroare, violență sau dol nu este nulă de drept, ci dă loc numai acțiunii de nulitate", iar potrivit art. 1020-1021 C.civ.: "Condiția rezolutorie este subînțeleasă totdeauna în contractele sinalagmatice, în caz când una din părți nu îndeplinește angajamentul său" și "Într-acest caz, contractul nu este desființat de drept. Partea în privința căreia contractul nu s-a executat are alegerea sau să silească pe cealaltă a executa convenția, când este posibil, sau să-i ceară desființarea, cu daune-interese. Desființarea trebuie să se ceară înaintea justiției, care, după circumstanțe, poate acorda un termen părții acționate".

[2] Astfel, acțiunii în nulitate relativă i se aplică regula specială prevăzută în art. 9 din Decretul nr. 167/1958, pe când acțiunii în rezoluțiune și se aplică regula generală privind începutul prescripției extinctive, prevăzută în art. 7 alin. 1. Pentru înțelegerea distincției nulitate-rezoluțiune, dăm următorul exemplu: contractul de vânzare-cumpărare dintre A și B este anulat, dacă A l-a indus în eroare pe B cu privire la calitățile substanțiale ale bunului; se va putea cere rezoluțiunea vânzării-cumpărării dacă B nu plătește prețul ori A nu predă lucrul vândut.

[3] Spre exemplu, încheierea contractului de închiriere prin violență - viciu de consimțământ atrage anulabilitatea contractului, pe când neplata chiriei de către chiriaș poate conduce la rezilierea contractului.

c. Nulitate-caducitate

Caducitatea este cauza de ineficacitate constând în lipsirea actului juridic civil de orice efecte datorită intervenirii unor cauze ulterioare încheierii sale și independent de voința autorului actului. Bunăoară, neacceptarea ofertei de către destinatarul ei sau predecesul legatarului ori pieirea bunului ce formează obiectul legatului cu titlu particular determină caducitatea ofertei, respectiv a legatului.

Nulitatea și caducitatea se aseamănă prin aceea că sunt cauze de ineficacitate dar se *deosebesc* prin:

- *ipotezele* pe care le presupun: nulitatea presupune un act nevalabil, pe când caducitatea presupune un act valabil încheiat;
- *modul de producere a efectelor:* dacă nulitatea retroactivează *(ex tunc);* caducitatea produce efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), întrucât pentru trecut nu s-au produs nici un fel de efecte ale actului;
- *cauze:* dacă o nulitate presupune cauze contemporane încheierii actului, caducitatea presupune o cauză ulterioară încheierii și străină de voința autorului actului.

d. Nulitate-revocare

"Revocarea" este un termen cu mai multe înțelesuri în domeniul dreptului civil. Aici, prin "revocare" desemnăm acea sancțiune civilă care constă în înlăturarea efectelor actului juridic civil datorită ingratitudinii gratificatului ori neexecutării culpabile a sarcinii.

Între nulitate și revocare există *asemănarea* de a fi - ambele - cauze de ineficacitate a actului juridic civil, dar există și *deosebiri*, precum:

- *cea de ipoteză:* pe când nulitatea presupune un act nevalabil, revocarea presupune un act valabil încheiat;
- *cea de dată a cauzelor:* dacă nulitatea presupune cauze contemporane momentului încheierii actului, revocarea presupune cauze ulterioare încheierii actului;
- *cea de domeniu:* dacă nulitatea e aplicabilă oricărui act juridic civil, revocarea se aplică, în principiu, actelor cu titlu gratuit (liberalități)[1];
- cea privind *prescripția extinctivă a acțiunilor* (supuse unor reguli diferite).

[1] Nu intră în noțiunea de "revocare", folosită aici, posibilitatea "denunțării unilaterale" a unui contract, atunci când legea permite aceasta, așa cum sunt cazurile pe care le-am menționat la "excepții de la principiul irevocabilității actului juridic civil" (*supra nr.* 159). Pentru înțelegerea distincției nulitate-revocare, menționăm următorul caz: A donează lui B un bun anumit cu obligația pentru B de a presta un anumit serviciu pentru C (care prezintă, deci, o donație cu sarcină); dacă donația nu respectă forma autentică, prevăzută de art. 813 C.civ., va interveni *nulitatea* donației; dacă B nu îndeplinește, culpabil, sarcina în favoarea lui C, va interveni *revocarea* donației.

e. Nulitate-inopozabilitate

Inopozabilitatea este sancţiunea aplicabilă în cazul nesocotirii unor cerinţe de publicitate faţă de terţi sau a lipsei ori depăşirii puterii de a reprezenta[1].

Deosebirile dintre nulitate şi inopozabilitate sunt, în principal, următoarele:

- *de ipoteze:* nulitatea presupune un act nevalabil, pe când inopozabilitatea presupune un act valabil încheiat;
- *de efecte:* dacă în caz de nulitate, efectele privesc atât părţile, cât şi terţii, în caz de inopozabilitate efectele actului se produc faţă de părţi, dar nu se produc faţă de terţi;
- *de cauze:* la nulitate cauzele sunt contemporane încheierii actului, pe când inopozabilitatea presupune neîndeplinirea unor formalităţi ulterioare încheierii lui (ca regulă);
- *modalităţi de remediere:* nulitatea relativă poate fi "confirmată", pe când inopozabilitatea poate fi înlăturată prin "ratificare" (în consecinţă, termenii "confirmare" şi "ratificare" nu sunt sinonimi, astfel că fiecare trebuie folosit la locul şi cu înţelesul lui)[2].

SECŢIUNEA a II-a

CLASIFICARE, CAUZE ŞI REGIM JURIDIC

§ 1 Clasificarea nulităţii actului juridic civil

169. CRITERII DE CLASIFICARE ŞI CATEGORIILE DE NULITĂŢI ÎN FUNCŢIE DE ACESTE CRITERII. ENUNŢARE

La mai buna conturare a conceptului de "nulitatea actului juridic civil" serveşte şi clasificarea nulităţilor.

[1] Pentru o privire generală asupra noţiunii de opozabilitate, a se vedea, **I. Deleanu**, *Opozabilitatea – Consideraţii generale*, în Dreptul nr. 7/2001, p. 87-105.

[2] În doctrină, nulitatea mai este diferenţiată şi faţă de *reducţiune*. Reducţiunea este sancţiunea civilă aplicabilă în cazul actelor încheiate cu nesocotirea unor interdicţii stabilite de lege pentru ocrotirea unor persoane (cum este reducţiunea liberalităţilor excesive, prin care se aduce atingere rezervei succesorale) sau pentru restabilirea echilibrului contraprestaţiilor într-un contract sinalagmatic. Între nulitate şi reducţiune există deosebiri atât în ce priveşte domeniul de aplicare, cât şi sub acela al cauzelor. Pentru o caracterizare a sancţiunilor de drept civil, a se vedea şi **M. Mureşan, D. Chirică**, *Contribuţii la studiul conceptului de sancţiune civilă* (I), în S.U.C.I., nr. 2/1988, p. 50-71. Nulitatea trebuie deosebită şi faţă de condiţie - ca modalitate a actului juridic civil; în acest sens, vezi dec. nr. 1199/1992 a S.civ. a C.S.J., în Dreptul nr. 1/1992, p. 107.

Criteriile de clasificare şi categoriile de nulităţi, în funcţie de aceste criterii, sunt următoarele:

1) în funcţie de *natura interesului ocrotit* - general ori individual -, prin dispoziţia legală încălcată la încheierea actului juridic civil, nulitatea este de două feluri: *absolută şi relativă;*

2) în funcţie de *întinderea efectelor sale,* nulitatea este tot de două feluri: *parţială şi totală;*

3) după *modul de consacrare legislativă,* distingem între: nulitatea *expresă* şi nulitatea *virtuală;* acestor nulităţi li se mai spune şi *textuale,* respectiv *implicite;*

4) după *felul condiţiei de validitate nerespectate,* se deosebeşte între: nulitate de *fond* şi nulitate de *formă;*

5) după *modul de valorificare,* nulităţile se împart în nulitate *judiciară,* şi nulitate *amiabilă.* Întrucât, în principiu, nulităţile presupun darea unei hotărâri a unui organ jurisdicţional (fiind, deci, judiciare, iar *nu de drept*)[1], cazurile de nulitate amiabilă fiind rare în practică, nu vom insista asupra acestei din urmă clasificări, rămânând să precizăm conţinutul, înţelesul celorlalte categorii de nulităţi, rezultate din aplicarea primelor patru criterii de clasificare.

Mai *precizăm* că, în literatura noastră de drept civil nu este agreată distincţia între *actul nul* şi *actul inexistent,* întrucât în realitate, actul zis "inexistent" este lovit de nulitate absolută, având regimul juridic, în întregime, al acestei nulităţi[2].

170. ANALIZA CATEGORIILOR DE NULITĂŢI ALE ACTULUI JURIDIC CIVIL

a. Nulitatea absolută şi nulitatea relativă

Este absolută acea nulitate care *sancţionează nerespectarea, la încheierea actului juridic, a unei norme care ocroteşte un interes general, obştesc.*

Este *relativă* acea nulitate *care sancţionează nerespectarea, la încheierea actului juridic civil, a unei norme care ocroteşte un interes particular, individual ori personal.*

[1] Pentru un caz din practică, în care este evocată ideea nulităţii "de drept", vezi dec. nr. 188/1988 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D., nr. 10/1988, p. 68-69.

[2] Pentru critica *teoriei actului inexistent,* a se vedea: **Tr. Ionaşcu, E. Barasch**, în *Tratat de drept civil,* vol.I, 1967, p. 341-342; **T. Popescu**, în *Teoria generală a obligaţiilor,* p. 91; **D. Cosma**, *op.cit.*, p. 300-302; **A. Pop, Gh. Beleiu**, *Dreptul civil. Teoria generală a dreptului civil,* 1980, p. 360; **I. Leş**, *Sancţiunile procedurale în procesul civil român,* A.S.E. Bucureşti, 1988, p. 38-47. Precizăm că, în unele ramuri de drept (cum e dreptul administrativ) se susţine teoria actului inexistent, de către unii autori. Vezi şi **A. Iorgovan**, *op.cit.*, II, p. 91-93.

Sub aspect *terminologic*, nulitatea absolută este desemnată, în legislaţie, practică şi chiar doctrină, uneori, prin formulele: actul este "nul de drept" sau "nul" ori "nul de plin drept" sau "actul va fi nul", iar nulitatea relativă este indicată prin formulele: "actul este anulabil", "actul poate fi anulat"; nulităţii relative i se mai spune şi nulitatea "de protecţie" (deşi, în realitate, "de protecţie" este şi nulitatea absolută, diferită - în cele două cazuri - este *natura interesului protejat*, fie obştesc, fie individual, personal). Este şi soluţia reţinută în jurisprudenţa mai recentă (cum este, spre exemplu, dec. nr. 1173/1991 a Secţiei civile a Curţii Supreme de Justiţie - în "Dreptul" nr. 1/1992, p. 109-110).

b. Nulitatea parţială şi nulitatea totală

Este *parţială* acea nulitate *care desfiinţează numai o parte dintre efectele actului juridic civil*, celelalte efecte ale actului producându-se, întrucât nu contravin legii.

Este *totală* acea nulitate *care desfiinţează actul juridic civil în întregime*.

Dintre aceste două feluri de nulităţi, nulitatea parţială este *regula*, iar nulitatea totală reprezintă *excepţia*.

În aplicarea practică a acestor două categorii de nulităţi, trebuie să se ţină seama atât de *cauza* de nulitate (spre exemplu, nerespectarea formei cerute *ad validitatem* va conduce la o nulitate totală), cât şi de *complexitatea* conţinutului, clauzele actului juridic civil (deoarece, doar la un act cu mai multe clauze şi, deci, efecte, unele pot fi desfiinţate, iar altele menţinute: spre exemplu, un împrumut fără dobândă e greu de anulat parţial, pe când un împrumut cu dobândă, mai mare decât cea permisă de lege (camătă), poate fi anulat parţial, desfiinţându-se doar cauza privitoare la dobândă, dar menţinându-se restul efectelor actului).

Mai *trebuie evitată confuzia* între nulitatea parţială, de o parte, şi: 1) dintre cele două acte juridice civile, se anulează doar unul, în întregime; 2) deşi nevalabilă ca un *anumit* act juridic, manifestarea de voinţă produce efecte juridice ca *alt act* juridic, în virtutea conversiunii; 3) actul anulabil este validat prin confirmare; 4) nulitatea priveşte actul în întregime, luat fie ca *negotium iuris*, fie ca *instrumentum probationis*, pe de altă parte, întrucât, în nici unul dintre cele patru cazuri menţionate nu e vorba despre nulitatea parţială, deşi, la prima vedere, ar exista tentaţia punerii unui asemenea "diagnostic".

c. Nulitatea expresă şi nulitatea virtuală

Este *expresă* (explicită ori textuală) acea nulitate *care este prevăzută, ca atare, într-o dispoziţie legală*. Majoritatea nulităţilor este formată din cazurile

de nulitate expresă, prevăzute fie în Codul civil, fie în alte izvoare ale dreptului civil[1].

Este *virtuală* (sau implicită sau tacită) acea nulitate *care nu este prevăzută expres de lege, dar rezultă din modul în care este reglementată o anumită condiţie de validitate a actului juridic civil*. Asemenea nulitate - virtuală - este nulitatea conţinută în art. 813 C.civ. sau art. 2 din TITLUL X privind Circulaţia juridică a terenurilor din Legea nr. 247/2005[2].

d. Nulitate de fond şi nulitate de formă

De fond este acea nulitate *care intervine în caz de lipsă ori nevalabilitate a unei condiţii de fond a actului juridic civil:* consimţământ, capacitate, obiect, cauză.

De formă, este acea nulitate *care intervine în cazul nerespectării formei cerute ad validitatem*.

Ca frecvenţă practică, mai numeroase sunt cazurile nulităţii de fond decât acelea de formă.

---

[1] Bunăoară, art. 953-961, se referă *in terminis* la *nulitate:* la fel, art. 1308 C.civ. conţine o nulitate expresă, atunci când dispune: "Sub pedeapsă de nulitate, nu se pot face adjudecatari nici direct, nici prin persoane interpuse:

1. tutorii, ai averii celor de sub a lor tutelă;
2. mandatarii, ai averii ce sunt însărcinaţi să vânză;
3. administratorii, ai averii comunelor sau stabilimentelor încredinţate îngrijirii lor;
4. oficianţii publici, ai averilor statului ale căror vânzări se fac printr-înşii"; în categoria nulităţilor exprese se încadrează şi art. 1309 C.civ.: "Judecătorii şi supleanţii, membrii ministerului public şi avocaţii nu se pot face cesionari de drepturi litigioase care sunt de competenţa tribunalului judeţean în a cărui rază teritorială îşi exercită funcţiunile lor, sub pedeapsa de nulitate, speze şi daune-interese".

[2] Reamintim că art. 813 C.civ. dispune: "Toate donaţiunile se fac prin act autentic". Textul nu prevede, însă, consecinţa juridică a nerespectării formei înscrisului autentic care este tocmai nulitatea. Suntem în prezenţa unei nulităţi implicite, virtuale. În aceeaşi situaţie este şi art. 858 C.civ.: "Un testament poate fi sau olograf, sau făcut prin act autentic, sau în formă mistică". Potrivit art. 3 (1) „*Terenurile* cu sau fără construcţii situate în intravilan şi extravilan, indiferent de destinaţia sau de întinderea lor, *pot fi înstrăinate şi dobândite prin acte juridice între vii, încheiate în formă autentică, sub sancţiunea nulităţii absolute*".

§ 2 Cauzele de nulitate

171. PREZENTAREA GLOBALĂ A CAUZELOR DE NULITATE A ACTULUI JURIDIC CIVIL

După cum rezultă din chiar definiția nulității actului juridic civil, această sancțiune are drept cauză - *generică* - *nerespectarea dispozițiilor legale care reglementează condițiile sale de valabilitate.*

Nevalabilitatea actului juridic civil se datorează, deci, *nevalabilității condițiilor sale esențiale,* care, după cum se știe, sunt condiții de valabilitate.

Într-o exprimare generală, globală, se poate spune că *sunt cauze de nulitate a actului juridic civil:*

- încălcarea dispozițiilor legale privind capacitatea de a face actul;
- lipsa ori nevalabilitatea consimțământului;
- nevalabilitatea obiectului actului juridic;
- nevalabilitatea cauzei (scopului) actului juridic;
- nerespectarea formei cerute *ad validitatem;*
- nesocotirea limitelor libertății actelor juridice (normele imperative, ordinea publică și bunele moravuri);
- lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative;
- fraudarea legii.

Dintre aceste cauze, unele atrag nulitatea absolută, iar altele nulitatea relativă. Când legea nu precizează felul nulității, este datoria interpretului să stabilească acest aspect, apelând la criteriul de clasificare a nulității în absolută și relativă: *natura interesului* ocrotit prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil.

Pentru anumite cazuri, nu există soluții unanime admise în ce privește felul nulității (absolută ori relativă), atât în doctrină, cât și în jurisprudență.

172. CAUZE DE NULITATE ABSOLUTĂ

Atrag nulitatea absolută a actului juridic civil următoarele cauze:

- încălcarea regulilor privind capacitatea civilă a persoanelor, în cazurile: a) nerespectării unei incapacități speciale, impuse pentru ocrotirea unui interes obștesc, cum este cea stabilită e art. 1309 C.civ.; b) lipsa capacității de folosință a persoanei juridice și nerespectarea principiului specialității capacității de folosință potrivit art. 34 din Decretul nr. 31/1954;
- lipsa totală a consimțământului, cum este și în cazul erorii - obstacol *(error in negotio și error in corpore);* aceasta este soluția acceptată, în general, atât în doctrină, cât și în practica judiciară[1], *de lege lata;* după cum am mai menționat, credem că, *de lege ferenda,* ar trebui consacrată, în acest caz, nulitatea relativă (preponderent fiind interesul individual, personal, iar nu cel general, obștesc);
- nevalabilitatea obiectului actului juridic civil[2];
- când lipsește cauza ori ea este ilicită sau imorală[3];
- nerespectarea formei cerute *ad validitatem;*
- lipsa ori nevalabilitatea autorizației administrative;
- încălcarea ordinii publice;
- frauda legii[4];
- încălcarea dreptului de preempțiune al statului (art. 52 din Legea nr. 26/1996 - Codul silvic - publicată în M. Of. nr. 93/1996).

173. CAUZE DE NULITATE RELATIVĂ

Atrag nulitatea relativă a actului juridic civil următoarele cauze:

- viciile de consimțământ: eroarea, dolul, violența și leziunea;
- lipsa discernământului în momentul încheierii actului juridic civil[5]; 1) actul este încheiat de persoana lipsită de capacitate de exercițiu - minorul sub 14

---

[1] În acest sens menționăm o decizie, mai recentă, a Secției civile a fostului Tribunal Suprem (nr. 1988/1989, în Dreptul nr. 7/1990, p. 66), în care se precizează: "Consimțământul este unul din elementele esențiale ale oricărui act juridic și exprimă voința persoanei la încheierea actului. *Lipsa cu desăvârșire a consimțământului face ca actul astfel încheiat să fie sancționat cu nulitate absolută.* Lipsa discernământului în exprimarea voinței relevă însă nu inexistența consimțământului ci un simplu viciu al acestuia deoarece, în acest caz, consimțământul există. Ne aflăm deci în fața unui viciu de consimțământ, care nu atrage decât nulitatea relativă a actului, sancțiunea nulității fiind edictată, de data aceasta, în vederea protejării persoanei interesate".

[2] Cu privire la condițiile de valabilitate a obiectului actului juridic civil, vezi *supra,* nr. 124, 125, 126. Pentru aplicații practice, a se vedea, T. București, s. IV. civ., dec. nr. 2563/1996, în *Culegere de practică judiciară* 1993-1997, p. 51-52; idem, s. III civ., dec. nr. 21/1998, în *Culegere de practică judiciară civilă* 1998, p. 32.

[3] Pentru practica mai recentă, menționăm dec. nr. 1815/1989 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem (în Dreptul nr. 7/1990, p. 66) în care se precizează: "Prevederile art. 968 C.civ. condiționează valabilitatea unui contract de caracterul licit și moral al cauzei sau scopului său. Menținerea stării de concubinaj, scop în care a fost încheiat contractul de întreținere, având caracter imoral, rezultă că, în raport cu prevederile legale menționate, contractul este lovit de nulitate absolută". A se vedea și C. Ap. Timișoara, s. civ., dec. nr. 293/1998 în *Buletinul jurisprudenței,* 1998, p. 17-18 (cauză ilicită); C. Ap. Ploiești, dec. civ., nr. 211/1998, în *Buletinul jurisprudență* 1998, p. 198-199 (cauză imorală).

[4] Prin fraudarea legii se înțelege acea operațiune care constă în folosirea anumitor dispoziții legale la încheierea unui act juridic, în scopul de a încălca alte dispoziții legale, imperative. Pentru un caz din practică, de fraudare a legii, a se vedea C.S.J., S.civ., dec. nr. 671/1993, în Dreptul nr. 7/1994, *p.* 82 și dec. civ. nr. 856/1999 a C.A. București, în *Culegere de practică judiciară în materie civilă 1999.*

[5] Pentru practica recentă, în acest sens, vezi decizia citată la nota 22, de mai sus.

ani[1] şi interzisul judecătoresc -; 2) actul s-a încheiat fără încuviinţarea ocrotitorului legal şi este lezionar pentru minorul între 14-18 ani; 3) actul s-a încheiat fără încuviinţarea autorităţii tutelare; 4) actul s-a încheiat în lipsa ori cu depăşirea puterilor, pentru persoana juridică, precum şi nerespectarea unor incapacităţi (instituite pentru protecţia unor interese individuale, personale, cum e cea prevăzută de art. 1307 C.civ. - interdicţia vânzării-cumpărării între soţi);

- nerespectarea dreptului de preemptiune (art. 15 alin. 2 şi art. 30 alin. 3 din Legea nr. 16/1996 a *Arhivelor naţionale*, art. 17 alin. 1 şi art. 43 alin. 3 din Legea nr. 10/2001).

§ 3 Regimul juridic al nulităţii

174. CONCEPTUL REGIMULUI JURIDIC AL NULITĂŢII ACTULUI JURIDIC CIVIL

Clasificarea nulităţii în *absolută* şi *relativă* prezintă importanţă juridică tocmai sub aspectul regimului juridic - *diferit* - pe care îl are fiecare nulitate.

Prin "regim juridic al nulităţii" se înţelege *regulile cărora este supusă nulitatea absolută ori cea relativă.*

În esenţă, regimul juridic al nulităţii priveşte *trei aspecte:* 1) *cine* poate invoca nulitatea; 2) *cât timp* poate fi invocată nulitatea; 3) *dacă poate fi sau nu acoperită nulitatea, prin confirmare.*

Cele trei aspecte primesc rezolvări diferite, după cum e vorba de nulitatea absolută ori de cea relativă. Aceasta face necesară prezentarea, separată, a regimului juridic al nulităţii absolute şi apoi regimul juridic al nulităţii relative.

175. REGIMUL JURIDIC AL NULITĂŢII ABSOLUTE

Regulile în care se exprimă regimul juridic al nulităţii absolute sunt:

a) *nulitatea absolută poate fi invocată de oricine are interes;* aceasta înseamnă că pot invoca nulitatea absolută: părţile actului juridic, avânzii-cauză ai părţilor, procurorul, instanţa din oficiu; reprezentativ pentru ilustrarea sferei celor îndreptăţiţi să invoce nulitatea absolută este art. III alin. 2 din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea şi completarea Legii fondului funciar nr. 18/1991, aşa cum a fost modificată prin TITLUL V al Legii nr. 247/2005 *„Nulitatea poate fi invocată de primar, prefect, Autoritatea Naţională pentru Restituirea Proprietăţilor*

[1] În acest sens este art. 25 alin. 2 din Decretul nr. 32/1954.

şi de alte persoane care justifică un interes legitim, iar soluţionarea cererilor este de competenţa instanţelor judecătoreşti de drept comun"[1].

b) *acţiunea în nulitate absolută este imprescriptibilă,* adică ea poate fi intentată oricând, indiferent de timpul scurs de la data încheierii actului; această regulă este expres prevăzută de art. 2 din Decretul nr. 167/1958: "Nulitatea unui act poate fi invocată *oricând,* fie pe cale de acţiune, fie pe cale de excepţie";

c) *nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare,* expresă ori tacită; această regulă este impusă de natura *obştească* a interesului ocrotit prin norma a cărei încălcare atrage nulitatea absolută. Atragem atenţia că inadmisibilitatea confirmării nulităţii absolute nu se confundă cu *validarea actului prin îndeplinirea ulterioară a cerinţei legale,* nerespectate în momentul încheierii actului (ex. obţinerea autorizaţiei administrative, până la anularea actului), validare care decurge din concepţia despre nulitate, ca şi din regula prevăzută de art. 978 C.civ.: *actus interpretandus est potius ut valeat, quam ut pereat.*

176. REGIMUL JURIDIC AL NULITĂŢII RELATIVE

Acest regim juridic se exprimă în următoarele trei reguli:

a) *nulitatea relativă poate fi invocată doar de persoana al cărei interes a fost nesocotit la încheierea actului juridic:* invocarea poate fi făcută personal de cel interesat, dacă are capacitatea necesară pentru aceasta, dar poate fi făcută şi de reprezentantul legal al celui lipsit de capacitatea de exerciţiu[2];

b) *acţiunea în anulabilitate este prescriptibilă,* ceea ce înseamnă că nulitatea relativă trebuie invocată în termenul de prescripţie extinctiv; începutul prescripţiei acestei acţiuni este reglementat în art. 9 din Decretul nr. 167/1958[3];

c) *nulitatea relativă poate fi confirmată,* expres sau tacit: confirmarea expresă se realizează potrivit art. 1190 C.civ.: "Actul de confirmarea sau ratificarea unei obligaţii, în contra căreia legea admite acţiunea în nulitate, nu este valabil, decât atunci când cuprinde obiectul, natura obligaţiei, şi când face menţiune de motivul acţiunii în nulitate, precum şi despre intenţia de a repara viciul pe care se întemeia acea acţiune"; confirmarea tacită rezultă fie din executarea

[1] Sunt sugestive în această privinţă, spre exemplu, prevederile art. 19 din Legea nr. 85/1992 republicată; a se vedea şi T.J. Sălaj, dec.civ. nr. 157/1993, în Dreptul nr. 10-11/1993, p. 106.

[2] Ca aplicaţie legislativă a acestei reguli sunt avute în vedere dispoziţiile art. 952 C.civ. (în materie de incapacitate); art. 41 alin. 2, art. 51 alin. 2 din Legea nr. 8/1996; art. 30 alin. 3 din Legea nr. 16/1996 a Arhivelor Naţionale etc.

[3] Textul dispune: "Prescripţia dreptului la acţiune în anularea unui act juridic pentru violenţă, începe să curgă de la data când aceasta a încetat. În caz de viclenie ori eroare sau în celelalte cazuri de anulare, prescripţia începe să curgă de la data când cel îndreptăţit, reprezentantul său legal sau persoana chemată de lege să-i încuviinţeze actele, a cunoscut cauza anulării, însă cel mai târziu la împlinirea a 18 luni de la data încheierii actului".

actului anulabil, fie din neinvocarea nulității înăuntrul termenului de prescripție extinctivă.

177. COMPARAȚIE DE REGIM JURIDIC ÎNTRE NULITATEA ABSOLUTĂ ȘI NULITATEA RELATIVĂ

De reținut că, *dacă între nulitatea absolută și nulitatea relativă nu există deosebiri de efecte, există deosebiri de regim juridic.*

Pe baza celor de mai sus, aceste deosebiri se pot exprima, sintetic, astfel:

a) dacă nulitatea absolută poate fi invocată de oricine are interes, chiar și din oficiu, nulitatea relativă poate fi invocată numai de persoana al cărei interes a fost de nesocotit la încheierea actului;

b) dacă nulitatea absolută este imprescriptibilă, nulitatea relativă este prescriptibilă;

c) dacă nulitatea absolută nu poate fi acoperită prin confirmare, nulitatea relativă poate fi confirmată, expres ori tacit.

SECȚIUNEA a III-a

EFECTELE NULITĂȚII

§ 1 Noțiunea efectelor nulității actului juridic civil

178. DEFINIȚIE ȘI REGLEMENTARE

a. Definiția efectelor nulității

Prin *efectele nulității* se înțelege *consecințele juridice ale aplicării sancțiunii nulității.*

Esența efectelor nulității este exprimată în chiar definiția nulității: *lipsirea actului juridic civil de efectele contrarii normelor edictate pentru încheierea sa valabilă.*

Generic, efectul nulității constă în *desființarea raportului juridic generat de actul juridic civil* lovit de nulitate și, prin aceasta, *restabilirea legalității.*

După cum se știe, efectele nulității sunt mai restrânse ori mai întinse, după cum e vorba de o nulitate *parțială,* ori de una *totală.*

Efectele nulității mai diferă, însă, în funcție și de ceea ce *s-a întâmplat după încheierea actului juridic,* putându-se distinge următoarele *ipoteze:*

1) *actul n-a fost executat încă:* aplicarea nulității va însemna că acel act, fiind desființat, nu mai poate fi executat; deci, părțile se află în situația egală aceleia în care n-ar fi încheiat actul;

2) *actul a fost executat total sau parțial,* până la hotărârea de anulare; în această ipoteză, efectele nulității vor consta în: a) desființarea, retroactivă, a actului; b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat;

3) *actul a fost executat, iar dobânditorul de drepturi le-a transmis la rândul său, unor terți subdobânditori,* până la intervenirea hotărârii de anulare a actului; în această ipoteză, efectele nulității presupun: a) desființarea actului executat; b) restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat; c) desființarea și a actului subsecvent.

Din cele de mai sus rezultă că, în esență, efectul nulității se exprimă în adagiul: *quod nullum est, nullum producit effectum.* Pentru a opera, însă, această regulă, este necesar să fie aplicate *principiile efectelor nulității,* și anume: 1) *retroactivitatea* nulității; 2) restabilirea situației anterioare - *restitutio in integrum* - care se realizează prin restituirea prestațiilor efectuate în temeiul actului anulat; 3) anularea nu numai a actului inițial, primar, ci și a actului subsecvent - *resoluo iure dantis, resolvitur ius accipientis.*

b. Reglementarea efectelor nulității

Caracteristica generală a reglementării nulității actului juridic civil - aceea de a fi *disparată,* dar nu compactă - se regăsește și în privința efectelor nulității. Aceasta înseamnă că nu există, *de lege lata,* texte *de principiu* privitoare la efectele nulității. Există, însă, texte legale privitoare la nulitate în anumite cazuri, inclusiv cele care consacră *excepțiile* de la principiile efectelor nulității.

§ 2 Principiile efectelor nulității și excepțiile lor

179. PRINCIPIUL RETROACTIVITĂȚII. EXCEPȚII

a. Principiul retroactivității efectelor nulității actului juridic civil

Acest principiu înseamnă *regula potrivit căreia nulitatea nu produce efecte numai pentru viitor - ex nunc - ci și pentru trecut - ex tunc -,* adică aceste efecte se suie până în momentul încheierii actului juridic civil.

Retroactivitatea înseamnă, deci, înlăturarea efectelor actului care s-au produs între momentul încheierii actului juridic civil și acela al anulării efective a actului. În temeiul retroactivității efectelor nulității se ajunge în situația în care părțile n-ar fi încheiat actul juridic.

Principiul retroactivității efectului nulității *decurge din principiul legalității:* restabilirea legalității, încălcate la încheierea actului juridic, impune înlăturarea efectelor produse în temeiul unui act astfel încheiat.

Prin urmare, acest principiu contribuie la asigurarea ordinii de drept, fiind de neconceput ca ordinea de drept să fie tulburată, însă efectele ce îi aduc atingere să fie totuși menținute.

b. Excepţii de la retroactivitatea nulităţii

Sunt excepţii de la retroactivitate acele cazuri în care, pentru anumite raţiuni, efectele produse între momentul încheierii actului şi acela al anulării sale sunt menţinute. Aceasta înseamnă că efectele nulităţii se produc numai *ex nunc*, iar nu şi *ex tunc*.

Constituie asemenea excepţii:

- menţinerea efectelor produse de un *contract cu executare succesivă*, cum ar fi contractul de închiriere ori cel de vânzare cu clauză de întreţinere; într-un asemenea caz, retroactivitatea efectelor nulităţii este obiectiv imposibilă (spre exemplu, dacă s-a încheiat un contract de închiriere (locaţiune), este imposibil ca folosinţa bunului de care a beneficiat locatarul/chiriaşul până în momentul anulării contractului, să fie restituită locatorului);

- păstrarea *fructelor* culese anterior anulării de către posesorul de bună-credinţă în temeiul art. 485 C.civ.; în acest caz, neretroactivitatea efectelor nulităţii se întemeiază pe ideea de protecţie a posesorului de bună-credinţă; în acest sens cităm decizia nr. 322/1980 a secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în care se precizează: "... constatarea nulităţii convenţiei translative de proprietate nu justifică obligaţia cumpărătorului la restituirea fructelor culese, decât începând cu data introducerii acţiunii în anularea convenţiei respective, deoarece pentru perioada anterioară el era îndreptăţit să le culeagă, în virtutea transmiterii şi a posesiunii bunului, obiect al vânzării; respectiv a apartamentului, scop în care, de altfel, a şi fost predată posesiunea apartamentului către cumpărător.

Aşa se explică şi obligarea vânzătorului la plata dobânzilor de 6 % pe an, către cumpărător, tot numai de la data de 24 ianuarie 1975, care este data introducerii acţiunii în anularea vânzării"[1].

180. PRINCIPIUL REPUNERII ÎN SITUAŢIA ANTERIOARĂ RESTITUTIO IN INTEGRUM. EXCEPŢII

a. Principiul repunerii în situaţia anterioară - restitutio in integrum

După cum am arătat, acest principiu este o consecinţă a primului principiu al efectelor nulităţii - retroactivitatea.

Principiul *restitutio in integrum* este *regula de drept potrivit căreia tot ce s-a executat în baza unui act anulat trebuie restituit* astfel încât părţile raportului juridic trebuie sa ajungă în situaţia în care acel act nu s-ar fi încheiat. Prin urmare, acest principiu apare ca un *mijloc* de asigurare a eficienţei practice a principiului retroactivităţii.

[1] În *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1980*, p. 63; în acelaşi sens, a se vedea şi dec. nr. 1005/1985 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1985*, p. 34-39.

Restitutio in integrum, ca şi retroactivitatea, priveşte efectele nulităţii actului juridic *inter partes* (între părţile raportului juridic), iar nu faţă de terţi.

De reţinut că, sub aspect procesual, există două acţiuni (ori capete de cerere) şi anume: 1) o acţiune în anularea actului (imprescriptibilă ori prescriptibilă, după caz) şi 2) o acţiune în restituirea prestaţiilor efectuate în temeiul actului anulat, care este prescriptibilă.

b. Excepţii de la restitutio in integrum

Sunt excepţii de la *restitutio in integrum* acele situaţii în care, pentru anumite raţiuni, prestaţiile efectuate în temeiul actului anulat nu sunt supuse restituirii, deci se menţin. De observat că, prin forţa împrejurărilor, excepţiile de la *restitutio in integrum* sunt, în acelaşi timp, şi excepţii de la retroactivitatea efectelor nulităţii.

Desigur, este excepţie de la *restitutio in integrum*, nu numai menţinerea tuturor efectelor actului anulat, ci şi menţinerea parţială a lor.

În doctrină şi practică sunt considerate excepţii de la *restitutio in integrum*:

- *cazul incapabilului* care este ţinut să restituie prestaţiile primite numai în măsura îmbogăţirii sale; în acest sens, art. 1164 C.civ. dispune: "Când minorii, interzişii sau femeile măritate sunt admişi, în această calitate, a exercita acţiune de resciziune în contra angajamentelor lor, ei nu întorc aceea ce au primit, în urmarea acestor angajamente, în timpul minorităţii, interdicţiei sau maritajului, decât dacă se probează că au profitat de aceea ce li s-a dat"[1]; în acest caz, excepţia este justificată de principiul ocrotirii minorului în raporturile de drept civil, în considerarea lipsei sale de experienţă a vieţii juridice civile;

- cazul aplicării principiului *nemo auditur propriam turpitudinem allegans* (nimănui nu îi este îngăduit să se prevaleze de propria incorectitudine ori imoralitate pentru a obţine protecţia unui drept); admisibilitatea aplicării acestui principiu a făcut obiect de controversă în literatura de specialitate[2].

Jurisprudenţa din ultima perioadă l-a aplicat, am putea spune, cu consecvenţă, ceea ce, după părerea noastră, este corect, just, întrucât acest principiu este o garanţie a moralei, a "bunelor moravuri"; pentru ilustrare cităm considerentele unei hotărâri judecătoreşti, care reţine, printre altele, că: "În principiu, în raport de dispoziţiile cuprinse în art. 966-968 C.civ., nulitatea actelor juridice ilicite şi imorale impune desfiinţarea lor retroactivă, urmând ca părţile să fie repuse în situaţia anterioară.

Aceasta înseamnă că, în cazul unui contract sinalagmatic, părţile trebuie să-şi restituie reciproc prestaţiile.

[1] Reamintim că: 1) incapacitatea femeii măritate a fost ridicată încă din 1932; 2) potrivit art. 25 alin. 1 din Decretul nr. 32/1954, acţiunea în anulare pentru leziune (adică acţiunea în resciziune) a fost restrânsă la actele de administrare ale minorului între 14 şi 18 ani.

[2] Pentru trimiteri bibliografice, privind această controversă, vezi Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 273 (nota 57).

Sub acest aspect, motivarea de principiu a instanțelor și îndeosebi acea a instanței de recurs, este corectă.

Acțiunea în restituirea prestației nu este însă admisibilă în cazul în care reclamantul a urmărit un scop vădit imoral prin încheierea contractului, potrivnic legii și regulilor de conviețuire, în sensul art. 1-3 din Decretul nr. 31/1954.

Altfel ar însemna ca reclamantul să se bazeze pe propria sa turpitudine în susținerea acțiunii, ceea ce nu trebuie admis.

Un asemenea caz îl constituie și acela din speță, în care reclamanții vinovați de comiterea unui viol, împreună cu alte persoane, au dat victimei faptei lor, pârâta M.M., suma de 7.000 lei pentru a nu fi denunțați organelor de urmărire penală pentru o infracțiune comisă în grup, în legătură cu care nu era admisibilă împăcarea" (s.n.)[1].

181. PRINCIPIUL ANULĂRII ACTULUI SUBSECVENT CA URMARE A ANULĂRII ACTULUI INIȚIAL - *RESOLUTO IURE DANTIS, RESOLVITUR IUS ACCIPIENTIS*. EXCEPȚII

a. Principiul anulării actului subsecvent ca urmare a anulării actului inițial

Acest principiu privește efectele nulității *față de terți*.

El este atât o consecință a celorlalte două principii ale efectelor nulității - retroactivitatea și repunerea în situația anterioară - cât și a unui alt mare principiu de drept și anume: *nemo dat quod non habet* sau *nemo plus iuris ad allium transferre potest, quam ipse habet*, în sensul că, dacă se dovedește că transmițătorul nu putea transmite un drept, deoarece s-a desființat titlul său, prin anularea actului, nici subdobânditorul nu putea dobândi mai mult.

Prin urmare, acest principiu poate fi *definit* ca acea regulă de drept în virtutea căreia, *anularea actului inițial primar atrage anularea și a actului subsecvent, următor, datorită legăturii sale cu primul.*

În practică, aplicarea acestui principiu se concretizează și în două situații specifice, și anume: 1) în cazul "actelor autorizate", la anularea și a actului civil care se întemeia pe acea autorizație; 2) în cazul a două acte, din care unul este principal, iar celălalt accesoriu, anularea actului principal atrage desființarea și a actului accesoriu, prin aplicarea regulii *accesorium sequitur principale.*

Nici principiul *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis* nu se bucură de o consacrare legală într-un text de principiu sau cu caracter general. Codul civil face aplicația lui în materie de ipotecă, art. 1770 dispunând: "Acei care au asupra unui imobil un drept suspens prin o condiție, sau rezolubil în oarecare

[1] Decizia nr. 807/1980 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1980*, p. 66-68; în același sens, a se vedea și dec. nr. 1416/1981 a aceleiași secții civile, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1981*, p. 74-75.

cazuri, sau supus la acțiune de rescizіune, nu pot consimți decât o ipotecă supusă acelorași condiții sau acelorași resciziuni".

b. Excepții de la principiul resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis

Constituie asemenea excepții *cazurile în care, deși se anulează actul inițial, actul subsecvent este menținut,* datorită anumitor temeiuri sau motive.

Deci, sunt excepții, de acest fel, cazurile în care se produce *resoluto jure dantis*, dar nu mai intervine și *resolvitur ius accipients*.

Menținerea actului subsecvent, în caz de excepții de la principiul *resoluto iure dantis...*, se justifică prin două principii de drept, și anume: 1) principiul ocrotirii bunei-credințe, a subdobânditorului unui bun cu titlu oneros; 2) principiul asigurării stabilității circuitului civil, care este o nevoie de ordin general, social.

Vom reține ca excepții de la principiul *resoluto iure dantis*, următoarele:

- cazul aplicării art. 1909 alin. 1 C.civ., coroborat cu art. 972 C.civ.[1]; ipoteza practică este următoarea: A încheie cu B un contract de comodat (împrumut de folosință); B, comodatar, vinde (deși nu are dreptul s-o facă) bunul mobil ce face obiectul contractului de comodat, lui C, care este de bună-credință (nu știe că B nu este proprietar al mobilului) și intră în posesiunea bunului mobil; apoi contractul de comodat este anulat pentru *error in negotio*, spre pildă (B a crezut că A îi donează bunul, iar A a avut intenția de a-i da bunul numai cu titlu de comodat). O dată anulat contractul dintre A și B, ar urma să fie desființat și cel dintre B și C, iar C, să fie obligat să restituie bunul respectiv; cu toate acestea, C se va apăra, cu succes, invocând art. 1909 C.civ., potrivit căruia posesorul de bună-credință al unui bun mobil dobândește chiar proprietatea bunului;

- cazul aplicării art. 20 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954; după ce, în alin. 1, art. 20 prevede: "Dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea", în alin. 2 dispune: "Cel care a fost declarat mort poate cere, după anularea hotărârii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale. *Cu toate acestea, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze,* decât dacă se va face dovada că la data dobândirii știa că persoana declarată moartă este în viață" (s.n.);

- cazul subdobânditorului de bună-credință și cu titlu oneros al unui imobil; pentru ilustrare, menționăm o soluție a jurisprudenței, în care se precizează: "În principiu, anularea titlului de proprietate al transmițătorului cu titlu oneros al unui bun nu este de natură să atragă caducitatea actului în ce privește pe terțul achizitor, în cazul că acesta este de bună credință, soluția - care se prezumă -

[1] Potrivit art. 1909 alin. 1: "Lucrurile mișcătoare se prescriu prin faptul posesiunii lor, fără să fie trebuință de vreo curgere de timp", iar potrivit art. 972: "Dacă lucrul ce cineva s-a obligat succesiv a da la două persoane este mobil, persoana pusă în posesiune este preferată și rămâne proprietară, chiar dacă titlul său este cu dată posterioară, *numai posesiunea să fie de bună credință*" (s.n.).

justificându-se pe considerațiuni de echitate și utilitate socială. *Numai în cazul în care terțul achizitor, cu titlu oneros, a cunoscut sau, cu diligențe minime, putea să cunoască nevalabilitatea titlului de proprietate al înstrăinătorului, deci a fost de rea-credință - ceea ce trebuie dovedit - operează regula de drept potrivit căreia nevalabilitatea titlului de proprietate al vânzătorului atrage și nulitatea titlului subachizitorului"*[1] (s.n.); în speță, obiectul litigiului îl forma un teren[2].

182. PRINCIPII DE DREPT CARE ÎNLĂTURĂ REGULA *QUOD NULLUM EST, NULLUM PRODUCIT EFFECTUM*

Cunoașterea, cât mai completă a efectelor nulității actului juridic civil implică și analiza "impactului" unor principii de drept asupra regulii *quod nullum est, nullum producit effectum*, impact ce se soldează cu anihilarea acestei din urmă reguli.

Principiile de drept care, "în conflict" sau concurs cu regula *quod nullum est, nullum producit effectum* o înlătură sunt: 1) principiul conversiunii actului juridic; 2) principiul validității aparenței în drept - *error communis facit jus* -; 3) principiul răspunderii civile delictuale.

a. *Principiul conversiunii actului juridic*

Conversiunea actului juridic înseamnă, în esență, *înlocuirea actului nul, cu un act juridic valabil;* în altă exprimare, conversiunea înseamnă considerarea manifestării de voință ca producătoare a efectelor unui *anumit* act juridic, chiar dacă nu este valabilă ca *alt* act juridic. În doctrină conversiunea este desemnată și prin

[1] Decizia nr. 468/1983 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1983*, p. 31-35. Este de observat că, în doctrină, după ce se precizează că nu există un text de lege care să prevadă că va fi menținut actul juridic cu titlu oneros în cazul în care subdobânditorul imobilului a fost de bună-credință, se arată că este necesar să ținem cont și de dispozițiile înscrise în art. 36-38 din Legea nr. 7/1996. Este vorba de efectele acțiunii de rectificare a înscrierilor de carte funciară pe motiv că actul în temeiul căruia s-a efectuat înscrierea nu a fost valabil (art. 36 pct. 1) față de *terții dobânditori de bună-credință cu titlu oneros sau gratuit a unui drept real imobiliar*, întemeindu-se pe cuprinsul cărții funciare, cu condiția însă să fie introdusă în anumite termene de prescripție (a se vedea **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 254-255; **M. Nicolae**, *Publicitatea imobiliară și noile cărți funciare*, Edit. Press Mihaela, București, 2000, p. 319-330.).

[2] Printre excepții nu reținem și uzucapiunea, deoarece, în opinia noastră, aceasta nu este un *act juridic*, ci un *fapt* juridic *stricto sensu*. Dimpotrivă, mai pot fi reținute ca excepții și cazul actelor de administrare și conservare care rămân valabile dacă sunt îndeplinite anumite condiții (A se vedea: **G. Beleiu**, *op.cit.*, 1987, p. 275; **G. Boroi**, *op.cit.*, 1999, p. 255). Aceste excepții se justifică pe interesul economic ori social al utilității menținerii unor asemenea acte ori pe ocrotirea bunei-credințe. A se vedea pentru un caz de speță dec. nr. 568/1983 a S.civ. a fostului T.S. în *C.D. pe 1983*, p. 31-35. Pentru detalii asupra acestei excepții, a se vedea **I. R. Popescu, R. Dincă; II. P. Perju**, "*Discuții cu privire la admisibilitatea acțiunii în revendicare a adevăratului proprietar împotriva subdobânditorului de bună-credință al unui imobil*", în Dreptul nr. 6/2001, p. 3-18.

formula următoare: "principiul potrivit căruia manifestarea unei voințe în cadrul unui act nul poate valora, independent de soarta acelui act, ca alt act juridic"[1].

În doctrină, conversiunea actului juridic a primit justificări diferite[2].

Considerăm că temeiul conversiunii îl reprezintă regula de interpretare logică statornicită de art. 978 C.civ.; *actus interpretandus est potius ut valeat, quam ut pereat.*

Pentru a opera conversiunea, sunt necesare următoarele *condiții:* 1) să existe un element de diferență între actul nul și actul valabil; 2) unul din acte să fie anulat efectiv și total; 3) actul socotit valabil să întrunească toate condițiile de valabilitate, iar aceste condiții să se regăsească în chiar cuprinsul actului anulat; 4) din manifestarea de voință a părților să nu rezulte inadmisibilitatea conversiunii.

Din aplicarea acestor condiții, rezultă că nu va fi conversiune: 1) cazul în care unele clauze sunt anulate, iar altele menținute (aici fiind vorba de o nulitate parțială, iar nu de conversiune); 2) actul nu este încă anulat, bucurându-se de prezumția de validitate; 3) actul apare ca nul numai datorită denumirii, greșite, date de părți (aici este o problemă de *calificare*, iar nu de conversiune); 4) cazul novației; 5) refacerea actului; 6) validarea actului prin confirmare sau prin îndeplinirea ulterioară a cerinței legale nerespectate la încheierea actului juridic.

Ca *aplicații* ale conversiunii actului juridic menționăm:

- cazul manifestării de voință, care, nulă ca și vânzare-cumpărare valorează ca antecontract de vânzare-cumpărare[3];
- cazul în care actul de înstrăinare este lovit de nulitate, dar este valabil ca revocare a legatului ce avea ca obiect bunul ce forma obiect și al actului de înstrăinare anulat[4]; acest caz este expres prevăzut de art. 923 C.civ. astfel: "Orice înstrăinare a obiectului legatului, făcută cu orice mod sau condiție, revocă legatul pentru tot ce s-a înstrăinat, *chiar când înstrăinarea va fi nulă,* sau când obiectul legat va fi reintrat în starea testatorului" (s.n.);
- cazul în care moștenitorul înstrăinează un bun din masa succesorală; deși actul de înstrăinare este nul, manifestarea de voință exprimată în el valorează ca acceptare a succesiunii; este cazul prevăzut de art. 689 C.civ.: "Acceptarea poate fi sau expresă sau tacită. Este expresă când se însușește titlul sau calitatea de erede într-un act autentic sau privat; este tacită când eredele face un act, pe care n-ar putea să-l facă decât în calitatea sa de erede, și care lasă a se presupune neapărat intenția sa de acceptare".

[1] **Tr. Ionașcu, E. Barasch**, în *Tratat de drept civil*, vol.I, 1967, *p.* 384; **D. Cosma**, *op.cit.*, p. 339.

[2] Vezi trimiterile de la nota precedentă.

[3] În acest sens menționăm o soluție a jurisprudenței în care se precizează: "... nu există nici o dispoziție legală prin care să se prevadă că este lovită de nulitate absolută promisiunea vânzării unui imobil, făcută de către un neproprietar. Aceasta își are rațiunea în faptul că neproprietarul are posibilitatea să cumpere, de la proprietar, imobilul oferit spre vânzare, iar apoi, să fie în măsură să perfecteze vânzarea" - dec. nr. 412/1980 a secției civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1980*, p. 22. Acest caz de conversiune este larg acceptat, atât în doctrină, cât și în practica judiciară.

[4] Pentru un caz din practică, a se vedea dec. nr. 28/1979 a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 1/1980, p. 65.

b. Principiul error communis facit ius

Denumit și "principiul validității aparenței în drept", acest principiu înlătură nulitatea unui act încheiat într-o situație de eroare comună, obștească.

O aplicație a acestui principiu o găsim consacrată de art. 7 din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă (M.Of. nr. 282/1996): "Actele de stare civilă întocmite de o persoană care a exercitat în mod public atribuțiile de ofițer de stare civilă, cu respectarea prevederilor prezentei legi, sunt valabile, chiar dacă acea persoană nu avea această calitate".

c. Principiul răspunderii civile delictuale

Principiul îl privește pe incapabilul minor: între principiul ocrotirii minorului - consacrat de art. 1159 C.civ.: "Minorul ce face o simplă declarație că este major are acțiunea în resciziune" - și principiul răspunderii civile delictuale *(nemini laedere)*, are câștig de cauză al doilea principiu, care echivalează, practic, cu menținerea actului anulabil, ca cea mai bună reparare a prejudiciului ce s-ar produce cocontractantului prin fapta ilicită a minorului; în acest sens, art. 1162 C.civ. dispune: "Minorul n-are acțiunea în resciziune contra obligațiilor ce rezultă din delictele sau cvasi-delictele sale".

TITLUL IV

PRESCRIPȚIA EXTINCTIVĂ

CAPITOLUL I

NOȚIUNEA ȘI EFECTUL PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

§ 1 Definiție și reglementare

183. DEFINIȚIA PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE[1]

Deși prescripția extinctivă în dreptul civil nu este definită *in terminis* de legea civilă, totuși, plecând de la prevederea ce consacră efectul prescripției extinctive - art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958: "*Dreptul la acțiune*, având un obiect patrimonial, *se stinge prin prescripție, dacă nu a fost exercitat în*

---

[1] Pentru instituția prescripției extinctive în dreptul civil, a se vedea: **M. Eliescu**, *Unele probleme privitoare la prescripția extinctivă în cadrul unei viitoare reglementări legale*, în "*S.C.J.*" nr. 1/1956, p. 230 și urm.; **A. Ionașcu**, *Drept civil*, 1963, p. 137 și urm.; *idem*, în *Instituții și reglementări în dreptul român*, Ed. Academiei București, 1969, p. 105-117; **J. Mateiaș, P. Cosmovici**, *Prescripția extinctivă*, Ed. Științifică, București, 1962, p. 23 și urm.; **E. Roman**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *partea generală*, 1967, p. 343 și urm.; **Șt. Răuschi**, *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Iași, 1992,

termenul stabilit de lege" -, putem defini prescripția extinctivă din dreptul civil ca fiind *stingerea dreptului la acțiune neexercitat în termenul de prescripție*[1].

Sub aspect *terminologic*, este de reținut că expresia "prescripția extinctivă" este folosită în două accepțiuni: 1) într-un prim sens, se desemnează *instituția de drept civil*, având această denumire, adică *totalitatea normelor de drept civil* care reglementează stingerea dreptului la acțiune în domeniul raporturilor civile; 2) în al doilea sens, se desemnează *esența* prescripției extinctive - stingerea dreptului la acțiune neexercitat în termenul de prescripție -, adică dreptul de a cere de la debitor, prin intermediul instanței, exercitarea obligațiilor ce îi revin[2].

184. REGLEMENTAREA PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE DIN DREPTUL CIVIL

a. Sediul materiei prescripției extinctive de lege lata

Actele normative *în vigoare*, în care se găsesc normele care formează instituția prescripției extinctive, sunt următoarele:

- *Decretul nr. 167/1958*, privitor la prescripția extinctivă, care este "legea generală" ori "dreptul comun" în materia prescripției extinctive[3];

p. 215 și urm.; E. Lupan, *în Drept civil. Partea generală*, Cluj-Napoca, 1992, p. 272 și urm.; Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*. 1987, p. 279 și urm.; P.M. Cosmovici, în *Tratat de drept civil*, vol. I, *Partea generală*. p. 304 și urm.; *idem*, *Introducere în dreptul civil*, p. 164 și urm.; I. Dogaru, *op.cit.*, p. 247 și urm.; G. Boroi, *Drept civil. Teoria generală*, Ed. All, București, 1997, p. 205 și urm.; *Idem*, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 2002, p. 254 și urm; Pentru o cercetare monografică destinată analizei *prescripției în dreptul român*, a se vedea M. Nicolae, *Prescripția extinctivă*, Ed. Rosetti, 2004.

1) În literatura de drept civil, prescripția extinctivă este definită asemănător; a se vedea, spre exemplu: E. Roman, în *op.cit.*, p. 371; A. Ionașcu, *op.cit.*, p. 136; J. Mateiaș, P. Cosmovici, *op.cit.*, p. 13; Șt. Răuschi, *op.cit.*, p. 215; E. Lupan, în *op.cit.*, p. 273; E. Lupan, în *op.cit.*, p. 273; P. Cosmovici, în *Tratat...*, 1989, p. 305. pentru alte definiții a se vedea: M. Nicolae, *op.cit.*, p. 92; G. Boroi, *op.cit.*, 2002, p. 255.

2) În cuprinsul definiției, expresia "dreptul la acțiune" este folosită în sensul de *drept la acțiune în sens material*, care înseamnă posibilitatea titularului dreptului subiectiv civil de a cere și obține, de la organul de jurisdicție competent, protecția statală a dreptului său, la nevoie pe calea constrângerii juridice, a executării silite. În domeniul dreptului procesual, există noțiunea "drept la acțiune în sens procesual", care înseamnă posibilitatea titularului dreptului subiectiv de a sesiza, de a se adresa justiției în cazul în care pretinde că dreptul său a fost încălcat. Fiind expresia dreptului fundamental de petiționare, "dreptul la acțiune în sens procesual" este imprescriptibil; pentru "corelația dintre dreptul subiectiv la acțiune și dreptul la acțiune", a se vedea V.M.Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*. vol.I, *Teoria generală*, Ed. Național, București, 1996, p. 251-260.

3) Decretul nr. 167/1958 a fost modificat prin Decretul nr. 218/1960, dispunându-se republicarea lui cu renumerotarea articolelor (în B.Of. nr. 11 din 15 iunie 1960).

- *Codul civil* (îndeosebi titlul XX - "Despre prescripție" - din cartea a III-a), în măsura în care a suferit modificări ori abrogări, prin Decretul nr. 167/1958;

- *Codul familiei* (art. 21, 52, 55, 60);

- *Alte acte normative*, izvoare de drept civil (de exemplu Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ; Legea nr. 11/1991 pentru combaterea concurenței neloiale; Legea nr. 105/1992; Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare; Legea nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe; Legea nr. 66/1996 privind reorganizarea Casei de Economii și Consemnațiuni din România în societate bancară pe acțiuni; Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv)[1].

b. Sediul materiei prescripției extinctive de lege ferenda

Reglementarea prescripției extinctive, în ansamblul ei, n-a format, încă, obiect de preocupare specială a legiuitorului după Revoluția română din decembrie 1989.

Considerăm că, în complexa activitate de reexaminare a legislației țării, printre componentele reevaluării legislației civile române trebuie să se numere și aceea care are ca obiect *prescripția extinctivă* în dreptul civil.

Cu acest prilej, esigur, trebuie revăzute toate aspectele prescripției extinctive din dreptul civil: justificare, domeniu, termenele, cursul prescripției, și adoptate soluțiile cele mai potrivite cu exigențele economiei de piață.

Pornind de la necesitatea *socială*, iar nu numai juridică, a adoptării celor mai potrivite reglementări și pentru acest aspect al raporturilor juridice civile, socotim că unele sugestii nu ar fi lipsite de interes practic.

Întâi, considerăm că soluția actuală, din Decretul nr. 167/1958, a reglementării, în același act normativ atât a prescripției dreptului la acțiune, instituție de drept civil, substanțial -, cât și a prescripției dreptului de a cere executarea silită - instituție care aparține dreptului procesual civil[2] -, trebuie abandonată. Prescripția dreptului la acțiune în sens material, trebuie reglementată de *legea civilă*, iar prescripția dreptului de a cere executarea silită trebuie reglementată de *legea procesuală civilă*.

Potrivit ar fi ca, sub aspect tehnic juridic, prescripția dreptului la acțiune să-și găsească locul în viitorul nostru *Cod civil*, iar prescripția executării silite să fie plasată în *Codul de procedură civilă*, coduri care, în opinia noastră, ar putea fi adoptate într-un viitor nu prea îndepărtat.

O altă soluție - cu caracter tranzitoriu - poate fi aceea a înlocuirii actualului Decret nr. 167/1958, cu un alt act normativ, care să corespundă noilor realități ale României.

1) La asemenea acte normative ne vom referi, mai ales, în capitolul III consacrat termenelor de prescripție extinctivă.

2) Asupra acestui aspect vom reveni, cu ocazia analizării naturii juridice a prescripției extinctive (*infra*, nr. 185).

Apoi, trebuie să se țină seama că Decretul nr. 167/1958 pornea de la o mare distincție, în ce privește categoriile de raporturi civile: 1) cele stabilite "între organizațiile socialiste" (art. 3, 4, 10, 16 lit.a, 20); 2) celelalte raporturi civile (între persoanele fizice; între persoanele fizice și juridice); în prezent trebuie admisă inaplicabilitatea *acelor dispoziții* care *priveau exclusiv raporturile dintre unitățile socialiste*, în ce privește prescripția dreptului la acțiune; aceasta echivalează cu dobândirea unui *caracter unitar, uniform* de către prescripția extinctivă din dreptul civil[1].

În al treilea rând, trebuie să se țină cont de faptul că, trecându-se la economia de piață, multe din fostele raporturi de drept civil și de drept economic formează obiect de reglementare pentru *dreptul comercial român*, ramură de drept care, la rândul ei, cuprinde instituția prescripției extinctive (cu norme care se găsesc în codul comercial - art. 945 și urm., - Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale - art. 34, 67 alin. 5 - și în alte izvoare de drept comercial, desigur, în acest context, "dreptul comun" îl constituie dreptul civil, astfel că ori de câte ori nu vor exista norme proprii privind prescripția extinctivă în raporturile de drept comercial, se va recurge la reglementarea prescripției din dreptul civil)[2].

c. Caracterul normelor care reglementează prescripția extinctivă

O problemă strâns legată de "reglementarea prescripției extinctive" este aceea a caracterului - *imperativ* ori *dispozitiv* - al normelor ce formează această instituție.

După adoptarea Decretului nr. 167/1958, în literatura de specialitate, ca și în jurisprudență, s-a admis, constant, soluția potrivit căreia normele care reglementează prescripția extinctivă sunt *imperative*.

În argumentarea soluției se pleacă de la natura obștească, generală, a interesului ocrotit prin normele prescripției extinctive; cu alte cuvinte, prescripția extinctivă este calificată ca o instituție de ordine publică.

Natura obștească a interesului ocrotit prin prescripția extinctivă era dedusă din rosturile sau *funcțiile* prescripției extinctive; 1) funcția educativă și mobilizatoare; 2) funcția sancționatoare (când prima n-a dat rezultate); 3) funcția de consolidare a raporturilor juridice și de înlăturare a dificultăților în administrarea probelor[3].

[1] De această soluție, de principiu, vom ține seama în dezvoltările ce urmează: așadar, în opinia noastră, normele din Decretul nr. 167/1958 care privesc *exclusiv* raporturile "dintre organizațiile sociale" au trecut în *istoria dreptului românesc*, ele nemaiavând valoare normativă.

[2] Pentru amănunte, vezi Gh. Beleiu, *Prescripția extinctivă în dreptul civil și dreptul comercial*, în R.D.C. nr. 2/1991, p. 43 și urm.

[3] În doctrină, nu toți autorii formulează la fel funcțiile prescripției extinctive.

Natura obștească a interesului asigurat prin prescripția extinctivă a impus caracterul imperativ al normelor care o reglementează, caracter probat și de două *consecințe juridice* ale sale, consacrate de Decretul nr. 167/1958, expres, în art. 1 alin. final: "Orice clauză care se abate de la reglementarea legală a prescripției este nulă" și în art. 18: organul de jurisdicție este obligat ca "din oficiu să cerceteze dacă dreptul la acțiune sau la executare silită este prescris"; deci aceste consecințe erau: 1) inadmisibilitatea derogării, prin convenție, de la normele prescripției extinctive; 2) obligativitatea aplicării, din oficiu, de către organul de jurisdicție a normelor privind prescripția extinctivă.

De menționat că această soluție este opusă aceleia consacrată de art. 1841 C.civ.: "În materie civilă, judecătorii nu pot aplica prescripția dacă cel interesat nu va fi invocat acest mijloc".

Desigur, *de lege lata*, caracterul imperativ al normelor care reglementează prescripția extinctivă este neîndoielnic.

Problema care se ridică, *de lege ferenda*, este aceea de a ști dacă este bine, sau nu, să se păstreze caracterul imperativ al normelor prescripției extinctive și în viitoarea reglementare.

Considerăm că soluția potrivită - impusă de principiul disponibilității, aplicabil în dreptul civil, în general - este aceea de a reveni la sistemul Codului civil: prescripția trebuie aplicată dacă cel interesat (de regulă, pârâtul) o invocă. Propunând această soluție, nu scăpăm din vedere că, prin dispoziție expresă, se poate consacra, în continuare, inadmisibilitatea derogării, prin act juridic civil, de la normele care reglementează prescripția extinctivă, deoarece soluțiile în prezență: aplicarea efectului prescripției numai dacă este invocat, de o parte, și inadmisibilitatea derogării de la normele ce reglementează prescripția extinctivă, de cealaltă parte, *nu sunt ireconciliabile* dimpotrivă, ele pot foarte bine coexista, dând satisfacție unor interese diferite: cel general și cel individual; aceste interese trebuie armonizate, iar nu unul să fie anihilat de celălalt, *de plano*. Cu alte cuvinte, păstrând caracterul imperativ al normelor care reglementează prescripția extinctivă, caracter dedus din natura obștească, generală a interesului asigurării certitudinii în raporturile juridice civile, prin înlăturarea unor litigii care să aibă originea în situații juridice prea învechite, ar trebui trasă o singură consecință: inadmisibilitatea derogării, iar nu și cea de a doua: obligativitatea aplicării, din oficiu, a prescripției extinctive de către organul de jurisdicție[1].

De menționat și faptul că soluția pentru care pledăm este soluția adoptată și în dreptul civil al altor state de pe continentul nostru, ceea ce prezintă un vădit interes în raporturile de drept internațional privat, în care *lex causae* este legea română cu privire la prescripția extinctivă. Această soluție pare a rezulta și din

[1] Pentru criticile aduse acestei soluții, a se vedea: Ș. Beligrădeanu, *Cu privire la aplicabilitatea art. 18 din Decretul nr. 167/1958, în situația soluționării litigiilor patrimoniale prin arbitraj*, în Dreptul nr. 8/1995, p. 18-20; V.D. Zlătescu, *Considerații în legătură cu instituția prescripției*, în Dreptul nr. 2/1999, p. 20, nota 13.

art. 147 din Legea nr. 105/1992: "Prescripția extinctivă a dreptului la acțiune este supusă legii care se aplică dreptului subiectiv însuși".

§ 2 Natura juridică și delimitarea prescripției extinctive

185. NATURA JURIDICĂ A PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

În determinarea naturii juridice a prescripției extinctive trebuie plecat, în opinia noastră, de la o constatare: *prescripția extinctivă este cunoscută de toate ramurile de drept*[1].

Din această împrejurare trebuie dedusă o importantă *consecință: natura juridică a prescripției extinctive trebuie stabilită în cadrul fiecărei ramuri de drept.*

Din dreptul civil face parte prescripția *dreptului la acțiune* (în sens material); prin urmare, datoria științei dreptului civil este aceea de a stabili natura juridică *a acestei prescripții extinctive* (rămânând ca fiecare, dintre celelalte ramuri ale științei juridice, să stabilească natura prescripției din ramura care îi formează obiectul de cercetare).

A stabili natura juridică a prescripției extinctive înseamnă a răspunde la întrebarea: *ce este, pentru dreptul civil, prescripția dreptului la acțiune?*

Pentru a răspunde la întrebare este necesar să stabilim *ce efect produce prescripția extinctivă asupra dreptului subiectiv civil* și, pe cale de consecință, *asupra obligației civile corelative.*

Cum rezultă din chiar definiția sa, prescripția stinge dreptul la acțiune (în sens material); în consecință, *acțiunea* intentată de subiectul activ, după împlinirea prescripției extinctive, *va fi respinsă ca prescrisă, ceea ce* echivalează cu *refuzul concursului forței de constrângere a statului,* solicitat de titularul dreptului subiectiv supus prescripției extinctive.

Pentru subiectul pasiv, împlinirea termenului de prescripție înseamnă inadmisibilitatea obligării sale la executarea obligației, prin darea unei hotărâri care să poată fi pusă în executare silită. Aceasta echivalează cu dreptul subiectului pasiv de a se apăra invocând *excepția* prescripției extinctive.

Efectul prescripției extinctive nu poate fi înțeles însă, complet dacă se face abstracție de prevederea art. 20 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958: *"Debitorul care a executat obligația după ce dreptul la acțiune al creditorului s-a prescris, nu are dreptul să ceară înapoierea prestației,* chiar dacă la data executării nu știa dacă termenul prescripției era împlinit" - s.n. Deci, împlinirea prescripției extinctive nu este o piedică în calea executării *voluntare* a obligației de către

[1] Pentru o expunere mai amplă a acestui aspect, a se vedea Gh. Beleiu, M.A. Grama, *Analiza interdisciplinară a prescripției extinctive,* în S.C.J. nr. 2/1989, p. 113-119.

debitor; o asemenea executare este perfect valabilă, nefiind permisă "întoarcerea" executării, ceea ce echivalează cu protecția dreptului subiectiv doar pe această cale, *defensivă,* a excepției de inadmisibilitate a restituirii.

Concluzia ce se desprinde din cele de mai sus este următoarea: prescripția extinctivă nu stinge nici dreptul subiectiv și nici obligația civilă corelativă. O transformare ori schimbare juridică a lor se produce, totuși: 1) dreptul subiectiv civil nu mai este apărat pe calea ofensivă a acțiunii în justiție, ci numai pe calea defensivă a excepției, dacă debitorul și-a executat voluntar obligația sa; 2) obligația civilă corelativă nu mai poate fi adusă la îndeplinire pe calea executării, dar este permisă executarea sa voluntară, adică de bunăvoie.

Aceasta înseamnă că *prescripția extinctivă metamorfozează, transformă dreptul subiectiv civil și obligația civilă corelativă,* "retrogradându-le", din *perfecte* (asigurate prin "acțiune"), în *imperfecte* (naturale, asigurate doar prin "excepțiune").

Aceste împrejurări ne permit să tragem concluzia că, sub aspectul naturii sale juridice, prescripția dreptului la acțiune este *un mod de transformare a conținutului raportului juridic civil*[1].

186. DELIMITAREA PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

Prescripția extinctivă *se aseamănă dar nu se confundă,* cu alte instituții de drept civil, precum: *prescripția achizitivă* (uzucapiunea), *decăderea și termenul extinctiv* (care după cum se știe, este o modalitate a actului juridic civil, alături de "perechea" sa - termenul suspensiv).

Prin urmare, o mai bună înțelegere a noțiunii de "prescripție extinctivă" presupune și această operațiune, de delimitare a ei față de alte noțiuni de drept civil.

a. Delimitarea prescripției extinctive față de prescripția achizitivă

Asemănările dintre prescripția extinctivă și prescripția achizitivă (numită și uzucapiune), pot fi rezumate astfel: a) ambele sunt concepte sau instituții de drept civil; b) pentru titularii drepturilor subiective civile inactivi, ambele se înfățișează ca sancțiuni de drept civil; c) ambele presupun termene.

[1] Pentru dezvoltări vezi Gh. Beleiu, *Natura juridică a prescripției extinctive,* în S.C.J. nr. 4/1985, p. 335-341. În același sens, a se vedea M. Nicolae, *op.cit.,* p. 49-55. Menționăm că recent, prescripția extinctivă a fost calificată drept o sancțiune îndreptată împotriva pasivității titularului dreptului subiectiv civil, sancțiune ce urmează a fi privită diferit, după cum este vorba, pe de o parte, *de un drept de creanță sau un drept real accesoriu - ipoteză în care prin prescripția extinctivă se stinge o componentă a dreptului la acțiune,* iar pe de altă parte, *de un drept real principal sau un drept nepatrimonial* (desigur, numai dacă legea prevede în mod expres prescriptibilitatea unui astfel de drept) - *ipoteză în care prescripția extinctivă stinge însuși dreptul subiectiv"* (G. Boroi, *op.cit.,* 2002, p. 257) - s.n.

Deosebirile dintre ele pot fi rezumate astfel: a) ca sediu al materiei: pe când prescripţia extinctivă este reglementată, în principal, în Decretul nr. 167/1958, prescripţia achizitivă este reglementată în Codul civil; b) termenele de prescripţie extinctivă sunt mai scurte şi mai multe (3 ani, 2 ani, 1 an, 6 luni), pe când cele de prescripţie achizitivă sunt mai lungi şi mai puţine (30 ani, 10-20 ani); c) ca efect principal: dacă prescripţia extinctivă stinge dreptul la acţiune (în sens material), prescripţia achizitivă conduce la dobândirea unui drept real principal; d) ca reguli aplicabile cursului prescripţiei: pe lângă unele reguli comune, privind calculul termenelor, fiecare prescripţie are reguli proprii de suspendare şi întrerupere, iar "repunerea în termen" este proprie numai prescripţiei extinctive.

b. Delimitarea prescripţiei extinctive faţă de decădere

Ca sancţiune de drept civil, decăderea este stingerea dreptului subiectiv civil neexercitat în termenul de decădere[1].

Asemănările dintre prescripţia extinctivă şi decădere sunt următoarele: a) ambele presupun termen; b) ambele sunt instituţii de drept civil; c) ambele au efect extinctiv.

Deosebirile, mai importante, dintre prescripţia extinctivă şi decădere sunt: a) ca efecte: pe când prescripţia extinctivă stinge numai dreptul la acţiune (în sens material), decăderea stinge însuşi dreptul subiectiv[2]; b) pe când prescripţia presupune "termene de prescripţie extinctivă", care sunt mai numeroase şi mai lungi, decăderea presupune "termene de decădere", care sunt mai scurte şi mai puţine; c) prescripţia extinctivă are reguli proprii privind întreruperea, suspendarea şi repunerea în termen, pe când decăderea nu se bucură, *de lege lata*, de o asemenea reglementare[1].

[1] Precizăm că, aici avem în vedere numai decăderea de drept civil, adică de drept material sau substanţial, iar nu cea de drept procesual civil; pentru diferenţierea decăderii de drept civil faţă de decăderea de drept procesual civil a se vedea **V.M. Ciobanu**; *Nota II* la dec.civilă nr. 94/S/1985 a Trib. Jud. Iaşi în R.R.D. nr. 8/1986, p. 51-53.

[2] Ca termene de decădere, menţionate ca atare şi în literatura de drept civil, cităm: 1) termenul de 1 an pentru revocarea donaţiei pentru ingratitudine, potrivit art. 831 C.civ. (a se vedea, în acest sens, **Fr. Deak**, *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Ed. Universul Juridic, 2001, p. 164); 2) termenul de 3 ani prevăzut de art. 1909 alin. 2 C.civ. ("Cu toate acestea, cel ce a pierdut sau cel căruí s-a furat un lucru, poate să-l revendice, în curs de trei ani, din ziua când l-a pierdut sau când i s-a furat, de la cel la care-l găseşte, rămânând acestuia recurs în contra celui de la care îl are"). Această soluţie este cel puţin discutabilă. În Legea nr. 31/1990, un asemenea termen - de decădere este cel prevăzut de art. 82 alin. 4: "Acest drept se stinge după trecerea a trei luni din ziua când societatea a avut cunoştinţă, fără să fi luat vreo hotărâre" (în alin. 3 se prevede: "În caz de încălcare a prevederilor alin. 1 şi 2, societatea, în afară de dreptul de a exclude pe asociat, poate să decidă că acesta a lucrat în contul ei sau să ceară despăgubiri"). Tot termene de decădere sunt şi cele de 45 zile şi, respectiv, de 90 zile prelungit apoi până la 31 decembrie 1998, prevăzute de Legea nr. 18/1991 republicată, cu modificările ulterioare; termenul de 60 de zile prevăzut de art. 37 din Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică;

c. Delimitarea prescripţiei extinctive faţă de termenul extinctiv

Asemănările dintre prescripţia extinctivă şi modalitatea actului juridic civil care este *termenul extinctiv* sunt următoarele: a) ambele presupun efectul extinctiv; b) ambele sunt concepte de drept civil.

Deosebirile dintre ele sunt, în esenţă, următoarele: a) ca izvor: pe când termenele de prescripţie sunt numai legale, termenul extinctiv este, după caz: convenţional, legal ori jurisdicţional; b) ca efecte: dacă prescripţia extinctivă stinge dreptul la acţiune, termenul extinctiv marchează stingerea dreptului subiectiv şi obligaţiei civile corelative; c) dacă termenul extinctiv poate fi modificat prin acordul părţilor actului juridic, termenul de prescripţie nu-i susceptibil de o asemenea modificare; d) suspendarea, întreruperea şi repunerea în termen sunt schimbări proprii numai termenului de prescripţie.

SECŢIUNEA a II-a

EFECTUL PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE

§ 1 Controversa privind efectul prescripţiei extinctive

187. ORIGINEA LEGISLATIVĂ A CONTROVERSEI

Disputa doctrinară cu privire la *ce* se stinge prin prescripţia extinctivă îşi are originea în dispoziţiile - *contradictorii* - ale Codului civil privitoare la acest aspect.

Pe de o parte, art. 1091 C.civ. enumeră prescripţia printre *modurile de stingere a obligaţiilor civile*, ca şi art. 1837, care dispune că "Prescripţia este *un mijloc... de a se libera de o obligaţie*", iar pe de altă parte, art. 1890, 1900, 1903, 1904 din C.civ. se referă la *prescripţia acţiunilor* în justiţie. Primele dispoziţii lasă să se înţeleagă că, prin prescripţia extinctivă se stinge obligaţia civilă, şi, pe cale de consecinţă, dreptul subiectiv corelativ, pe când dispoziţiile celelalte au în vedere stingerea acţiunii în justiţie.

[1] *De lege ferenda*, ar fi potrivit să se reglementeze, expres, cursul termenului de decădere.

Pe baza acestor dispoziții, anterior adoptării decretului nr. 167/1958, soluția dominantă în doctrină a fost în sensul că, prin prescripție, se stinge obligația civilă și dreptul subiectiv, putând face obiectul unei plăți voluntare valabile[1].

După apariția Decretului nr. 167/1958, deși acest act normativ se referă, în chiar art. 1 alin. 1, la "dreptul la acțiune", iar nu la "obligație" ori la "dreptul subiectiv", controversa cu privire la ce se stinge prin prescripția extinctivă a continuat, formulându-se două puncte de vedere, opuse.

188. PUNCTELE DE VEDERE EXPRIMATE ÎN CADRUL CONTROVERSEI

Într-o părere, rămasă izolată, s-a considerat că prin prescripție se *stinge însuși dreptul subiectiv civil* și obligația corelativă. În argumentarea tezei s-a invocat faptul că este de neconceput supraviețuirea dreptului subiectiv civil, de vreme ce se stinge posibilitatea ocrotirii lui pe cale de constrângere statală[2].

În cealaltă opinie, dominantă, se consideră - pe bună dreptate - că prescripția *stinge doar dreptul la acțiune în sens material*, iar nu însuși dreptul subiectiv[3].

Împărtășind această a doua soluție, vom evoca argumentele pe care se întemeiază și consecințele juridice pe care le impune.

189. PRIN PRESCRIPȚIA EXTINCTIVĂ SE STINGE NUMAI DREPTUL LA ACȚIUNE (ÎN SENS MATERIAL). ARGUMENTE. CONSECINȚE JURIDICE

a. *Argumente în favoarea tezei stingerii prin prescripția extinctivă numai a dreptului la acțiune în sens material*

În esență, aceste argumente se bazează pe interpretarea dispozițiilor legale în vigoare, care au incidență asupra efectului prescripției extinctive.

Întâi, este de menționat *argumentul de interpretare gramaticală* a art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958: "*Dreptul la acțiune*, având un obiect patrimonial, *se stinge prin prescripție*, dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege" (s.n.); textul nu folosește termenul *dreptul* ori expresia *dreptul subiectiv*, ci formula "dreptul la acțiune", ceea ce nu este întâmplător fiindcă este întâlnită și în alte articole ale aceluiași act normativ (art. 5, 7, 8, 9, 11, 12, 18, 20, 21, 23 și 24).

[1] În acest sens, a se vedea **M. Cantacuzino**, *op.cit.*, p. 404-405; **C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu**, *Tratat de drept civil român*, vol. II, Ed. Națională București, 1928, p. 717-719.

[2] **L. Kessler, C. Oprișan**, *Prin prescripția extinctivă nu se stinge oare însuși dreptul civil subiectiv?* În J.N. nr. 4/1961, p. 32-48.

[3] Pentru susținătorii acestei teze, a se vedea nota 1.

La aceeași soluție ne conduce și folosirea *argumentului de interpretare logică per a contrario:* dacă textul folosește formularea "dreptul la acțiune" înseamnă că nu are în vedere însuși dreptul subiectiv civil.

Acest argument de interpretare - gramaticală și logică - este aplicabil și textelor legale ulterioare Decretului nr. 167/1958, ceea ce demonstrează consecvența legiuitorului în indicarea efectului prescripției extinctive. Dintre normele mai recente putem menționa:

- art. 67 alin. 5 din Legea nr. 31/1990: "Dreptul la acțiunea de restituire a dividendelor *se prescrie* în termen de trei ani de la data distribuirii lor" - s.n.;
- art. 12 din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale: "*Dreptul la acțiune* prevăzut de art. 9 *se prescrie* în termen de un an de la data la care păgubitul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască dauna și pe cel care a cauzat-o, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârșirii faptei" - s.n.;
- art. 37 din Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare: "Acțiunea în rectificare, sub rezerva *prescripției dreptului material la acțiunea* în fond, va fi imprescriptibilă" - s.n.;
- art. 147 din Legea nr. 105/1992: "*Prescripția extinctivă a dreptului la acțiune* este supusă legii care se aplică *dreptului subiectiv însuși*" - s.n.

Un al doilea argument se bazează pe *interpretarea logică a art. 19 alin. 1 din* Decretul nr. 167/1958: "Instanța judecătorească sau organul arbitral poate, în cazul în care constată ca fiind temeinic justificate cauzele pentru care termenul de prescripție a fost depășit, să dispună chiar din oficiu judecarea sau rezolvarea acțiunii, ori să încuviințeze executarea silită"; dacă prin împlinirea termenului de prescripție s-ar stinge însuși dreptul subiectiv civil, dispoziția citată - care reglementează *repunerea în termenul de prescripție* - nu s-ar justifica, deoarece instanța nu ar mai avea ce ocroti; ori textul presupune, ca premisă, că nu s-a stins dreptul subiectiv prin prescripție.

Cel de al treilea argument are în vedere *interpretarea* art. 20 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958: "debitorul care a executat obligația după ce *dreptul la acțiune al creditorului s-a prescris*, nu are dreptul să ceară înapoierea prestației, chiar dacă la data executării nu știa că termenul prescripției era împlinit" (s.n.). Soluția stingerii numai a dreptului la acțiune rezultă atât din interpretarea *gramaticală* a textului, cât și din *valabilitatea plății* făcute după împlinirea termenului de prescripție (dacă s-ar fi stins însuși dreptul subiectiv, debitorul ar putea cere restituirea prestației).

Considerăm că această soluție se impune nu numai de *lege lata*, ci și de *lege ferenda*[1].

Argumentele de mai sus justifică, temeinic, soluția stingerii prin prescripția extinctivă numai a dreptului la acțiune în sens material (acea componentă a dreptului la acțiune ce constă în posibilitatea titularului dreptului subiectiv civil

[1] Pentru reluarea controversei, a se vedea: **I. E. S. Romano; II. Gh. Beleiu, C.A. Moarcăș**, *Probleme - teoretice și practice - actuale din domeniul prescripției extinctive*, în Dreptul nr. 9-12/1990, p. 113-114 și 128-129. **M. Nicolae**, *op. cit.*, p. 573-577.

de a cere şi obţine de la pârât prin intermediul instanţei, executarea obligaţiei ce îi revine), soluţie din care se desprind două importante consecinţe.

b. Consecinţele juridice ale stingerii, prin prescripţie, numai a dreptului la acţiune în sens material

Acestea sunt:

- *supravieţuirea dreptului subiectiv civil,* ca şi a obligaţiei civile corelative; după cum am precizat la "natura juridică" a prescripţiei extinctive, dreptul subiectiv şi obligaţia corelativă sunt *transformate,* devenind *imperfecte,* din calitatea pe care o aveau, de a fi perfecte:

- *imprescriptibilitatea dreptului la acţiune în sens procesual;* aceasta înseamnă că, deşi s-a împlinit termenul de prescripţie extinctivă, titularul dreptului la acţiune *poate sesiza* organul de jurisdicţie; dacă n-ar avea această posibilitate, nu s-ar putea verifica - jurisdicţional - dacă prescripţia este sau nu împlinită[1]; această consecinţă se poate întemeia, în prezent, şi pe art. 21 din Constituţie (accesul liber la justiţie).

§ 2 Principiile prescripţiei extinctive

190. CONSACRAREA LEGISLATIVĂ A ACESTOR PRINCIPII

Efectul prescripţiei extinctive - stingerea dreptului material la acţiune - este cârmuit de *două principii,* consacrate astfel:

- art. 1 alin. 2 din Decretul nr. 167/1958: *"O dată cu stingerea dreptului la acţiune privind un drept principal se stinge şi dreptul la acţiune privind drepturile accesorii".*

- art. 12 din acelaşi act normativ: "În cazul *când un debitor este obligat la prestaţii succesive, dreptul la acţiune cu privire la fiecare dintre aceste prestaţii se stinge printr-o prescripţie deosebită"* - s.n.

[1] Înainte de Revoluţia din decembrie 1989, ceea ce am prezentat sub denumirea "efectul prescripţiei extinctive" se numea "efectul general" al prescripţiei; la aceasta se adăuga "efectul special" al prescripţiei extinctive, pe baza alin. 2 al art. 20 din Decretul nr. 167/1958: "Dispoziţiile alineatului precedent nu sunt aplicabile în cazul debitorului când este o organizaţie socialistă, dacă la împlinirea prescripţiei, această organizaţie este obligată, potrivit legii să verse la bugetul de stat ceea ce datora fostului creditor". Considerăm că această prevedere legală şi-a încetat aplicaţia o dată cu dispariţia organizaţiilor socialiste (*ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex);*

191. CARACTERIZAREA PRINCIPIILOR

Primul principiu - *prescrierea şi a acţiunii privind un drept accesoriu o dată cu prescrierea acţiunii privind un drept principal* - este, în esenţă, o aplicaţie a cunoscutului principiu de drept: *accesorium sequitur principale.* Totodată consacrarea expresă a acestui principiu în materia prescripţiei extinctive, înseamnă consacrarea implicită a consecinţelor ce decurg din el, şi anume:

- imprescriptibilitatea dreptului subiectiv principal are ca efect imprescriptibilitatea dreptului subiectiv accesoriu[1];

- stingerea dreptului la acţiune privind un drept subiectiv accesoriu nu atrage şi stingerea dreptului la acţiune privind un drept principal.

În aplicaţia acestui principiu, trebuie să se deducă că, o dată cu stingerea dreptului la acţiune privind dreptul principal, se vor stinge şi drepturile la acţiune privind dobânzile şi alte garanţii reale sau personale, ce constituie accesoriul acestui drept principal, *chiar dacă termenul de prescripţie privind pe cele accesorii nu s-ar fi împlinit încă.*

Făcându-se aplicaţia acestui principiu, în jurisprudenţă s-a hotărât că: "Dobânda fiind un accesoriu al creanţei principale, prescripţia dreptului la acţiune în realizarea acestuia atrage şi prescripţia dreptului la acţiune pentru plata dobânzilor, fiind de principiu că accesoriul este supus aceloraşi consecinţe ca şi principalul"[2].

Al doilea principiu - *stingerea printr-o prescripţie distinctă a dreptului la acţiune privind fiecare prestaţie în cazul obligaţiilor cu executare succesivă* - îşi găseşte aplicaţia ori de câte ori debitorul este ţinut faţă de creditor la prestaţii succesive, indiferent de izvorul obligaţiei, precum: chirii, dobânzi etc.

Făcând aplicaţia acestui principiu, jurisprudenţa s-a pronunţat în sensul că "Dobânzile de întârziere, prevăzute de art. 1088 C.civ., fiind prestaţii succesive în sensul art. 12 din Decretul nr. 167/1958, dreptul la acţiune, potrivit acestui text, cu privire la fiecare din aceste prestaţiuni se stinge printr-o prescripţie deosebită.

Aşadar, instanţele aveau obligaţia de a stabili pentru care anume prestaţii periodice (dobânzi), dreptul la acţiune era prescris şi, ca o consecinţă, să oblige pe pârât numai la plata dobânzilor pentru care nu a operat prescripţia"[3].

[1] Aplicându-se această regulă, în practica juridică s-a decis că, întrucât cererea de partaj nu este prescriptibilă extinctiv, nici cererea accesorie pentru împărţirea fructelor produse de bunul aflat în indiviziune nu este prescriptibilă – dec. nr. 108/1969 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii pe anul 1969*, p. 242.

[2] Decizia civilă nr. 616/1981 a Trib. Jud. Hunedoara, în R.R.D. nr. 2/1982, p. 64.

[3] Dec. nr. 1366/1981 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1981*, p. 121-122; a se vedea şi practica citată de E. Mayer, I, şi C. Stătescu, Gh. Beleiu, II, *Începutul prescripţiei extinctive pentru dobânzi*, în R.R.D., nr. 1/1983, p. 8-15.

CAPITOLUL II

DOMENIUL PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA ȘI CRITERII DE DETERMINARE

§ 1 Noțiunea domeniului prescripției extinctive

192. DEFINIȚIE

Domeniul prescripției extinctive înseamnă *sfera drepturilor subiective civile ale căror acțiuni cad sub incidența acestei instituții.*

În concret, a determina "domeniul prescripției extinctive" înseamnă a stabili *drepturile subiective civile prescriptibile extinctiv* și, deci, de a le deosebi față de cele *imprescriptibile extinctiv*. Sunt prescriptibile extinctiv acele drepturi subiective civile ale căror acțiuni în justiție se sting prin neexercitarea în termenele de prescripție stabilite de lege.

193. TERMINOLOGIE

În determinarea domeniului prescripției extinctive se folosesc, uneori, expresiile:

- "drepturi prescriptibile" și
- "drepturi imprescriptibile".

Asemenea formulări reprezintă exprimarea *prescurtată* din motive de rapiditate în expunere - deci, *brevitatis causa* - a faptului că se au în vedere "drepturile la acțiune supuse prescripției extinctive" (acțiuni prescriptibile extinctiv), respectiv "drepturile la acțiune nesupuse prescripției extinctive" (acțiuni imprescriptibile extinctiv).

Prin urmare, chiar dacă se utilizează formularea "dreptul x este prescriptibil" a nu se pierde din vedere soluția pe care am dat-o problemei *efectului* prescripției extinctive: se stinge doar dreptul material la acțiune, iar nu însuși dreptul subiectiv civil.

Precizarea domeniului prescripției extinctive trebuie să țină seama și de *denumirea acțiunilor în justiție* prin care se ocrotesc drepturile subiective civile.

Sub acest aspect, sunt de menționat următoarele:

- drepturile subiective civile, care sunt *drepturile reale principale*, sunt protejate prin: 1) *acțiunea în revendicare*, când reclamantul este însuși proprietarul bunului revendicat; 2) *acțiunea negatorie*, când reclamantul este proprietarul, iar pârât este persoana care se pretinde titulara altui drept real principal (uz, uzufruct, abitație, superficie, servitute); 3) *acțiunea confesorie*, când reclamant este titularul altui drept real principal decât proprietarul (adică uzuarul, uzufructuarul, abitantul, superficiarul ori titularul dreptului de servitute); 4) *acțiunea în revendicare în sens larg - vindicatio possesioni* - când reclamant este titularul unei drept real principal corespunzător dreptului de proprietate de stat sau cooperatiste, cum este dreptul de folosință (cu varietățile sale); 5) posesia este ocrotită prin *acțiunea posesorie*, ajungându-se indirect, la ocrotirea dreptului de proprietate ori a altui drept real principal;
- *drepturile de creanță* sunt ocrotite prin *acțiuni personale* (numite, în practică, acțiuni "în pretenții", fie că se întemeiază pe un contract civil, fie pe un fapt juridic (licit ori ilicit), purtând denumiri diferite, precum: acțiune pentru plata prețului, acțiune în rezoluție, acțiune revocatorie, acțiune oblică, acțiune în reducțiune etc.;
- *drepturile personale nepatrimoniale* sunt însoțite de acțiunile corespunzătoare acestor drepturi (privind numele, acțiunile de stare civilă, alte acțiuni care tind la restabilirea dreptului căruia i s-a adus atingere);
- *nulitatea actului juridic* poate fi cerută fie prin "acțiunea în constatarea nulității (absolute), fie prin "acțiunea în anulabilitate" (adică în nulitate relativă).

§ 2 Criterii de determinare a domeniului prescripției extinctive

194. ENUNȚAREA CRITERIILOR DE DETERMINARE

Întâi o precizare: *formează domeniu al prescripției extinctive* (numit, în doctrină, și "domeniu de aplicare") *numai acele drepturi subiective civile ale căror acțiuni sunt prescriptibile extinctiv.*

Prin urmare, criteriile pe care le avem în vedere vizează *aceste* drepturi civile.

Un prim criteriu de determinare a domeniului prescripției extinctive îl constituie *natura drepturilor subiective civile*. După acest criteriu, distingem între:

- domeniul prescripției extinctive în *categoria drepturilor patrimoniale;*
- domeniul prescripției extinctive *în categoria drepturilor nepatrimoniale.*

Un alt criteriu este acela al *actului normativ* care reglementează prescripția: potrivit acestui criteriu, putem distinge între:

- domeniul prescripţiei extinctive guvernat de *Decretul nr. 167/1958*;
- domeniul prescripţiei extinctive, căruia i se aplică *Codul civil*;
- domeniul prescripţiei extinctive care rezultă din aplicarea *altor acte normative* - izvoare de drept civil (precum: Codul familiei, Legea nr. 31/1990 şi nr. 11/1991 ş.a.);

În dezvoltările ce urmează, vom combina aceste două criterii pentru a obţine "domeniul prescripţiei extinctive" în dreptul civil[1].

SECŢIUNEA a II-a

DOMENIUL PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE ÎN CATEGORIA DREPTURILOR PATRIMONIALE

§ 1 Prescripţia extinctivă şi drepturile de creanţă

195. ÎN PRINCIPIU, DREPTURILE DE CREANŢĂ SUNT PRESCRIPTIBILE EXTINCTIV

Principalul domeniu al prescripţiei extinctive, în categoria drepturilor patrimoniale, îl formează drepturile de creanţă, indiferent de izvorul lor.

Acesta este sensul ce trebuie atribuit prevederii art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958: "Dreptul la acţiune, *având un obiect patrimonial*, se stinge prin prescripţie, dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege" (s.n.).

Caracteristica drepturilor de creanţă, de a fi supuse prescripţiei extinctive, rezultă nu numai din textul citat, ci şi din dispoziţiile care reglementează începutul prescripţiei extinctive, cuprinse atât în decretul nr. 167/1958 (art. 7, 8, 11, îndeosebi), cât şi în alte acte normative (art. 1903 şi 1904 din Codul civil; art. 12 din Legea nr. 11/1991 etc.).

Jurisprudenţa noastră a făcut numeroase *aplicaţii ale principiului prescriptibilităţii acţiunilor personale*, care însoţesc drepturile de creanţă[2].

196. EXCEPŢII DE LA PRINCIPIUL PRESCRIPTIBILITĂŢII DREPTURILOR DE CREANŢĂ

Constituie excepţii de la principiul potrivit căruia acţiunile personale sunt prescriptibile extinctiv următoarele:

---

[1] Precizăm că, în acest context, nu avem în vedere decât domeniul prescripţiei extinctive în categoria drepturilor subiective *civile* (iar nu şi din alte ramuri de drept).

[2] Pentru jurisprudenţa anterioară lui 1987, a se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, p. 302, nota 43.

- acţiunea în restituirea depunerilor la Casa de Economii şi Consemnaţiuni (deci, în raporturile cu C.E.C.)[1];
- acţiunea având ca obiect partea cuvenită din rezerva de prime în asigurările facultative de persoane (adică, în raporturile cu societăţile de asigurări, dar numai dacă e vorba de asigurarea facultativă de persoane, iar nu şi în asigurarea de bunuri)[2].

§ 2 Prescripţia extinctivă şi drepturile reale principale

197. ACŢIUNI REALE IMPRESCRIPTIBILE EXTINCTIV

În înţelegerea domeniului prescripţiei extinctive în categoria drepturilor reale principale trebuie să ţinem seama de dispoziţia de principiu cuprinsă în art. 21 *Decretul nr. 167/1958*: "Dispoziţiile decretului de faţă nu se aplică *dreptului la acţiune privitor la drepturile de proprietate, uzufruct, uz, abitaţiune, servitute şi superficie*" (s.n.).

Chiar dacă cu motivări diferite, în doctrină şi practică - având în vedere, însă, şi dispoziţiile legale - sunt considerate ca *imprescriptibile extinctiv:*

- *acţiunea în revendicare*[3] *imobiliară sau mobiliară întemeiată pe dreptul de proprietate publică*, indiferent că titular al dreptului de proprietate publică este statul sau o unitate administrativ-teritorială (art. 136 alin. 4 din Constituţie, art. 11 alin. 1 din Legea nr. 213/1998 şi art. 1844 C.civ.);
- *acţiunea în revendicare imobiliară sau mobiliară întemeiată pe dreptul de proprietate privată:* deşi imprescriptibilă extinctiv, această acţiune poate fi paralizată prin invocarea, cu succes, a uzucapiunii;
- *acţiunea în partaj* (adică acţiunea prin care se cere împărţirea bunurilor aflate în proprietate comună); soluţia e prevăzută de art. 728 C.civ.: "Nimeni nu

---

[1] Potrivit art. 3 din Legea nr. 66/1996 republicată (M. Of. nr. 28/1999). "Sumele depuse de populaţie la Casa de Economii şi Consemnaţiuni pe instrumente de economisire, precum şi dobânzile şi câştigurile cuvenite pentru acestea sunt garantate de stat. Acestea se *restituie* la cererea titularilor sau a reprezentanţilor legali ai acestora. *Drepturile de creanţă asupra sumelor depuse, a dobânzilor şi a câştigurilor sunt imprescriptibile*" - s.n.

[2] Potrivit art. 40 din Legea nr. 136/1995 privind asigurările şi reasigurările în România. "Drepturile asiguraţilor asupra sumelor rezultând din rezervele tehnice ce se constituie la *asigurările de viaţă* pentru obligaţii de plată scadente în viitor nu sunt *supuse prescripţiei*" s.n. Textul art. 40 a fost reprodus potrivit Legii nr. 172/2004 pentru modificarea şi completarea Legii nr. 136/1995.

[3] Acţiunea în revendicare este acea acţiune reală, prin intermediul căreia proprietarul care a pierdut posesia unui bun individual determinat solicită instanţei să i se recunoască dreptul de proprietate asupra bunului respectiv şi să dobândească posesia lui de la cel care îl stăpâneşte fără a fi proprietar. Această acţiune este mobiliară sau imobiliară, după cum se revendică un bun mobil sau un bun imobil.

poate fi obligat a rămâne în indiviziune. Un coerede poate oricând cere împărţeala succesiunii, chiar când ar exista convenţii sau prohibiţii contrarii.

Se poate face învoire pentru suspendarea diviziunii pe termen de cinci ani. După trecerea acestui timp, învoirea se poate reînnoi";

- *acţiunea negatorie* prin care proprietarul unui bun cheamă în judecată persoana care pretinde că este titulară a altui drept real asupra bunului respectiv (uzufruct, uz, abitaţie, servitute sau superficie), contestând existenţa acestuia; în alte cuvinte proprietarul – reclamant solicită instanţei încetarea exercitării de către pârât a unui dezmembrământ al dreptului de proprietate.

După cum se poate observa, prin intermediul acţiunii negatorii, se apără însuşi dreptul de proprietate, astfel încât, sub aspectul prescriptibilităţii sau imprescriptibilităţii, acţiunea negatorie se bucură de acelaşi regim juridic ca şi acţiunea în revendicare.

- *acţiunea confesorie*, prin care se urmăreşte apărarea unui drept de superficie; în acest caz, soluţia imprescriptibilităţii se justifică prin aceea că dreptul de superficie presupune un drept de folosinţă al superficiarului asupra terenului, dar şi un drept de proprietate asupra construcţiilor sau plantaţiilor, iar după cum se ştie, acţiunea în revendicare imobiliară este imprescriptibilă;

- *acţiunea în grăniţuire* prin care proprietarul unui teren, în contradictoriu cu proprietarul terenului vecin, solicită instanţei să delimiteze, prin semne exterioare, întinderea celor două terenuri învecinate. Prin intermediul acţiunii în grăniţuire se apără însuşi dreptul de proprietate asupra terenului.

198. ACŢIUNI REALE PRESCRIPTIBILE EXTINCTIV

Ca acţiuni reale prescriptibile extinctiv sunt de menţionat următoarele:

- *acţiunea în revendicare mobiliară*, întemeiată pe dreptul de proprietate privată; această soluţie rezultă din coroborarea art. 21 din Decretul nr. 167/1958 (precitat) cu art. 1890 C.civ.: "*Toate acţiunile* atât *reale* cât şi personale, pe care legea nu le-a declarat imprescriptibile şi pentru care nu s-a defipt (stabilit) un termen de prescripţie, se vor prescrie prin treizeci de ani, fără ca cel ce invocă această prescripţie să fie obligat a produce vreun titlu, şi fără să se poată opune reaua credinţă"[1];

[1] În jurisprudenţă există soluţii potrivit cărora acţiunea în revendicare mobiliară este imprescriptibilă extinctiv (ex.: dec.nr. 144/1982 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem, pe anul 1982*, p. 13-15), motivându-se că, indiferent că se revendică un bun imobil sau un bun mobil, dreptul la acţiune este imprescriptibil, pentru că proprietatea nu se stinge prin neuz". În legătură cu această soluţie, facem următoarele precizări: 1) calificarea acţiunii, ca "imprescriptibilă" trebuie înţeleasă în sensul aplicării doar a Decretului nr. 167/1958 (termenul de 3 ani), iar nu şi a art. 1890 Cod civil.; 2) nu numai dreptul de proprietate nu se stinge "prin neuz", ci şi alte drepturi subiective civile (patrimoniale ori personale nepatrimoniale). Cu privire la această problemă a se vedea şi G. Boroi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. Ed. All Beck, 2002, p. 264.

- *acţiunea în revendicare imobiliară* în cazurile prevăzute de: 1) art. 498 C.civ. ("Dacă un fluviu sau un râu, navigabil sau nu, rupe deodată o parte mare, şi care se poate recunoaşte, de pământ, şi o lipeşte la pământul unui alt proprietar, acea parte rămâne a cui a fost pământul de la care s-a rupt; însă *dacă se va reclama în termen de un an*" - s.n.; în doctrină, acest caz este numit *avulsiune*); 2) art. 520 C.pr.civ. (aşa cum a fost modificat prin Ordonanţa de urgenţă nr. 138/2000) "Orice cerere de evicţiune, totală sau parţială, privind *imobilul adjudecat se va prescrie în termen de 3 ani*, de la data înscrierii actului de adjudecare în cartea funciară" (s.n.);

- *acţiunea confesorie*, prin care se urmăreşte apărarea dreptului de uzufruct (art. 557 C.civ.), a dreptului de uz sau de abitaţie (art. 565 C.civ.) şi a dreptului de servitute (art. 639 C.civ.).

SECŢIUNEA a III-a

DOMENIUL PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE ÎN CADRUL DREPTURILOR NEPATRIMONIALE

§ 1 Principiul imprescriptibilităţii drepturilor personale nepatrimoniale

199. CONŢINUT, CONSACRARE ŞI JUSTIFICARE

Principiul imprescriptibilităţi drepturilor personale nepatrimoniale este *regula de drept, potrivit căreia protecţia acestor drepturi, prin acţiunea în justiţie, nu este limitată în timp, putându-se obţine oricând.*

Acest principiu nu are o consacrare legală *in terminis*, dar este unanim admis, în doctrină şi practică.

Totuşi, pe plan legislativ, existenţa acestui principiu rezultă din interpretarea *per a contrario*, a art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958; de vreme ce textul dispune că "dreptul la acţiune, *având un obiect patrimonial* (s.n.) se stinge prin prescripţie dacă n-a fost exercitat în termenul stabilit de lege", înseamnă că "dreptul la acţiune, având un obiect nepatrimonial nu se stinge prin prescripţie".

Existenţa principiului poate fi dedusă şi din împrejurarea că legea stabileşte, expres, *excepţiile* de la acest principiu.

Principiul pe care-l avem în vedere se *întemeiază* pe caracterul *perpetuu* al drepturilor personale nepatrimoniale. Cu această semnificaţie, în jurisprudenţă s-a decis că "Este de principiu că drepturile nepatrimoniale inseparabile de per-

soana omului, cum sunt dreptul la nume, la domiciliu etc., sunt drepturi perpetue şi imprescriptibile"[1].

§ 2 Excepţii de la principiu

200. ACŢIUNI NEPATRIMONIALE PRESCRIPTIBILE

Principalele acţiuni, având un obiect nepatrimonial, care sunt prescriptibile, sunt:

- *acţiunea în nulitatea relativă a unui act juridic civil (anulabilitate)* este soluţia ce rezultă din art. 9 din Decretul nr. 167/1958; termenul de prescripţiei este, în principiu, termenul general de 3 ani; e vorba de anulabilitatea unui act juridic *civil;*
- *acţiunea în nulitate relativă a căsătoriei;* potrivit art. 21 din Codul familiei: "Căsătoria poate fi anulată la cererea soţului al cărui consimţământ a fost viciat prin eroare cu privire la identitatea fizică a celuilalt soţ, prin viclenie sau prin violenţă.

Anularea căsătoriei din aceste cauze poate fi cerută de cel al cărui consimţământ a fost viciat în termen de şase luni de la încetarea violenţei ori de la descoperirea erorii sau a vicleniei";

- *acţiunea în tăgada paternităţii:* potrivit art. 55 alin. 1 din Codul familiei: "Acţiunea în tăgăduirea paternităţii se prescrie în termen de şase luni de la data când tatăl a cunoscut naşterea copilului";
- *acţiunea în stabilirea paternităţii:* în alin. 1 art. 60 din Codul familiei se prevede: "Acţiunea în stabilirea paternităţii din afara căsătoriei poate fi pornită în termen de un an de la naşterea copilului".

[1] Decizia nr. 2/1965 a fostului Colegiu civil al Tribunalului Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1965*, p. 141-142; în acelaşi sens este şi dec.nr. 950/1977, a S.civ. a T.S. în R.R.D. nr. 1/1978, p. 66.

SECŢIUNEA a IV-a

UNELE PROBLEME SPECIALE PRIVIND DOMENIUL PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE[1]

§ 1 Situaţii juridice în care se ridică problema prescriptibilităţii

201. ENUNŢAREA ACESTOR SITUAŢII

În activitatea practică există unele situaţii pentru care, fie s-au dat soluţii neuniforme, fie sunt necesare anumite explicaţii speciale pentru înţelegerea rezolvării problemei prescriptibilităţii.

Asemenea situaţii sunt:

- apărarea dreptului subiectiv civil pe calea *excepţiei;*
- *acţiunea în constatare;*
- *acţiunile mixte;*
- *dualitatea de acţiuni;*
- *acţiunea în repararea unei daune morale;*
- *acţiunea "în restituire"* a prestaţiilor executate ca urmare a anulării (desfiinţării) unui act juridic civil;
- *acţiunea în protecţia unor drepturi reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate;*
- *acţiunile privind un drept secundar;*
- *unele acţiuni în materie succesorală.*

§ 2 Soluţiile adoptate în rezolvarea problemei prescriptibilităţii

202. CONŢINUTUL ACESTOR SOLUŢII, PENTRU SITUAŢIILE JURIDICE ENUNŢATE

1. *Apărarea dreptului subiectiv civil pe calea excepţiei.* Din definiţia dreptului subiectiv civil (Vezi supra nr. 38) rezultă că de esenţa dreptului subiectiv civil este posibilitatea titularului său de a apela, în caz de nevoie (când dreptul său a fost încălcat sau nesocotit), la concursul forţei coercitive a statului. În această situaţie, valorificarea (realizarea sau apărarea dreptului), se poate face

[1] A se vedea şi M. Nicolae, *Probleme speciale privind domeniul prescripţiei extinctive*, în A.U.B. Supliment 1999, p. 11-54.

fie pe cale ofensivă a acţiunii în justiţie, fie pe calea defensivă a excepţiunii, după caz.

Excepţiile (apărările) ridicate în cursul dezbaterilor unui proces, sunt de două feluri: a) *procesuale* (formale), care fac obiectul dreptului procesual civil (cum sunt: excepţia de lucru judecat, de necompetenţă, de decădere) şi pe care nu le vom reţine aici: b) *materiale* (de drept substanţial), numite şi „de fond" (ori apărări de fond), care ţin de dreptul civil şi ne interesează acum. Intră în această categorie: excepţia nulităţii, excepţia prescripţiei, excepţia de neexecutare a contractului (excepţio *non adimpleti contractus*), excepţia de simulaţie.

Este prescriptibilă, ori nu, apărarea dreptului subiectiv civil, pe calea excepţiei?

O soluţie, larg răspândită în doctrină, este în sensul *imprescriptibilităţii excepţiei*, întemeindu-se pe regula de drept: *que temporalia sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum* (ceea ce este prescriptibil pe cale de acţiune este imprescriptibil pe cale de excepţiune).

Considerăm că această soluţie poate fi adoptată în sistemul de drept în care normele care reglementează prescripţia extinctivă *nu au caracter imperativ* (aplicarea prescripţiei fiind condiţionată de invocarea ei de către pârât). În dreptul nostru civil, această soluţie ar fi potrivit ca soluţie *de lege ferenda*.

De lege lata, însă (adică în sistemul Decretului nr. 167/1958), soluţia care se impune - datorită caracterului imperativ, de ordine publică, al normelor care reglementează prescripţia dreptului la acţiune - este aceea a necesităţii de a distinge următoarele situaţii:

- dacă dreptul subiectiv civil putea fi valorificat, apărat pe calea acţiunii, iar această acţiune este, potrivit legii, prescriptibilă, atunci şi excepţia trebuie apreciată tot ca prescriptibilă, în aceleaşi condiţii ca şi acţiunea; soluţia se întemeiază atât pe necesitatea de a opri posibilitatea eludării normelor, imperative, privind caracterul prescriptibil al acţiunii cât şi pe un argument de analogie: *ubi eadem est ratio, ibi eadem solutio esse debet;*

- dacă acţiunea este imprescriptibilă, atunci şi apărarea dreptului subiectiv civil pe calea excepţiei este imprescriptibilă.

2. *Acţiunea în constatare.* Această acţiune este reglementată de art. 111 C. proc. civ., care dispune: „partea care are interes poate să facă cerere pentru *constatarea existenţei sau neexistenţei unui drept.* Cererea nu poate fi primită dacă partea poate cere realizarea dreptului."

Pornind de la un criteriu de clasificare a acţiunilor (cererilor) în Dreptul procesual civil, respectiv, în funcţie de scopul material urmărit, deosebim între acţiuni în realizarea dreptului, *acţiuni în constatare* şi acţiuni în constituire de drepturi. Spre deosebire de acţiunile în realizare sau constituire de drepturi, care sunt, după caz, prescriptibile sau imprescriptibile, în cazul acţiunilor în constatare a existenţei sau inexistenţei unei drept subiectiv civil, atât doctrina cât şi jurisprudenţa, adoptă soluţia imprescriptibilităţii.

Ca acţiuni în constatare, imprescriptibile extinctiv, pot fi menţionate: acţiunea în constatarea nulităţii absolute a unui act juridic civil, acţiunea în declararea simulaţiei, acţiunea uneia dintre soţi pentru a se constata că un imobil intabulat pe numele celuilalt soţ este în realitate bun comun; acţiunea pentru constatarea calităţii de constructor de bună credinţă etc.

3. *Acţiuni mixte.* Sunt considerate "mixte" acele acţiuni care au caracteristici de acţiuni reale, personale ori în constatare[1]. O asemenea acţiune este *petiţia de ereditate.* Prescriptibilitatea ei se determină *de la caz la caz*, în funcţie de calificarea dată, în concret, acţiunii, după scopul urmărit la intentarea ei (ex. predarea unui imobil, plata unei creanţe etc.).

4. *Dualitatea de acţiuni.* Prin "dualitate de acţiuni" se înţelege situaţia în care titularul dreptului subiectiv are la dispoziţie două acţiuni pentru protecţia dreptului său; a) o acţiune *ex contractu* (bazată pe un contract civil), supusă prescripţiei extinctive, potrivit Decretului nr. 167/1958; b) o acţiune *reală*, în revendicare a bunului, supusă prescripţiei de 30 ani, potrivit art. 1890 C.civ. În acest sens, în jurisprudenţă s-a decis că: "... deponentul - proprietar are împotriva depozitarului două acţiuni pentru restituirea lucrurilor încredinţate spre păstrare, una personală, născută din contractul de depozit, supusă prescripţiei, şi alta reală, în revendicare, bazată pe dreptul său de proprietate, nesupusă prescripţiei. A nu se recunoaşte deponentului - proprietar - dreptul decât la acţiunea personală, ar însemna că în cazul în care acea acţiune s-ar fi prescris şi depozitarul ar refuza să restituie lucrurile de bunăvoie, proprietarul ar rămâne lipsit pentru totdeauna de ele; în schimb, le-ar folosi deţinătorul deşi, prin efectul prescripţiei extinctive, acesta nu a putut dobândi nici un drept asupra lor, soluţie inadmisibilă, lipsită de orice raţiune.

Existenţa a două acţiuni distincte în patrimoniul deponentului-proprietar rezultă, de altfel, şi din art. 1598 C.civ., care face o aplicare a acestui principiu în situaţia în care contractul de depozit s-a încheiat cu o persoană incapabilă şi când - datorită nevalabilităţii acelui contract - deponentului nu-i rămâne decât acţiunea în revendicare spre a-şi readuce lucrurile în posesia sa dacă, bineînţeles, le mai găseşte în mâna depozitarului incapabil"[2].

În situaţia deponentului-proprietar se găseşte şi comodantul proprietar, sau proprietarul bunului dat în gaj.

5. *Acţiunea în repararea unei daune morale.* Doctrina şi jurisprudenţa din România au cunoscut o anumită evoluţie în ce priveşte admisibilitatea reparării -

[1] În acest sens, M. Eliescu, *Transmisiunea şi împărţeala moştenirii în dreptul României*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 189-192.

[2] Dec.nr. 1369/1969 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem în *Culegere de decizii ale tribunalului Suprem pe 1969*, p. 93-95.

patrimoniale - a unei daune morale[1]. Sub aspectul prescripţiei extinctive, deşi dauna era *morală* (nepatrimonială, în sine), repararea sa fiind patrimonială, devenea aplicabil Decretul nr. 167/1958, care conţine principiul prescriptibilităţii drepturilor de creanţă (dreptul la repararea patrimonială, a daunei morale, fiind în realitate o creanţă). În prezent, atât doctrina cât şi jurisprudenţa admit reparaţiunea bănească a daunelor morale.[2]

O confirmare legislativă, a *prescriptibilităţii unei asemenea acţiuni* o găsim în recenta Lege nr. 11/1991 privind combaterea concurenţei neloiale, rezultând din coroborarea prevederilor art. 9 alin. 1: "Dacă vreuna dintre faptele prevăzute de art. 4 şi 5 cauzează *daune patrimoniale sau morale*, cel prejudiciat este în drept să se adreseze instanţei competente cu *acţiune în răspundere civilă* corespunzătoare" cu cele ale art. 12: "*Dreptul la acţiune prevăzut de art. 9 se prescrie în termen de un an* de la data la care păgubitorul a cunoscut sau ar fi trebui să cunoască dauna şi pe cel care a cauzat-o, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârşirii faptei" - s.n.

6. *Acţiunea "în restituire" ca urmare a anulării unui act juridic civil.* Se ştie, din capitolul precedent, că *acţiunea în nulitate* - prescriptibilă, dacă e vorba de nulitatea relativă şi imprescriptibilă, dacă se cere nulitatea absolută - *nu se confundă cu acţiunea în restituirea prestaţiilor* efectuate în baza unui act civil anulat. Această din urmă acţiune, încadrându-se în art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 (fiind o acţiune "având un obiect patrimonial") este *prescriptibilă* (încadrându-se în acţiunile bazate pe îmbogăţirea fără just temei).

7. *Acţiunea în protecţia unor drepturi reale principale corespunzătoare dreptului de proprietate.* Întrucât acţiunea *confesorie* am încadrat-o printre acţiunile reale prescriptibile extinctiv (potrivit art. 1890 C.civ.), aici avem în vedere o acţiune a cărei soartă - sub aspectul prescripţiei extinctive - a făcut obiect de controversă în doctrina anterioară Revoluţiei din decembrie 1989; este vorba de acţiunea în revendicare întemeiată pe "dreptul de administrare directă", în care părţile erau, deopotrivă organizaţii socialiste de stat)[3].

Prin efectul art. 53 din Legea nr. 15/1990, dreptul "de administrare directă" a devenit, în opinia noastră, "dreptul de folosinţă" al unui organ ori unei instituţii de stat, asupra bunurilor proprietate de stat dar, în urma intrării în vigoare a Constituţiei de la 8 decembrie 1991, se pune problema dacă acest drept nu a devenit tot un "drept de administrare" (a se vedea şi art. 12 din Legea

[1] A se vede, pentru amănunte, **C. Stătescu**, în *Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor*, p. 163-166; **C. Turianu**, *Răspundere civilă pentru daune morale*, în Dreptul, nr. 4/1993, p. 11-27.

[2] A se vedea, ca aplicaţii practice: C.S.J. s. civ., dec. nr. 1995/1992, în *Probleme de drept* 1990-1992, p. 109-111; idem, dec. nr. 1525/1994, în *Buletinul jurisprudenţei* 1994, p. 56-60.

[3] Pentru amănunte, vezi **C. Stătescu, C. Bîrsan**, *Drept civil. Drepturile reale*, 1988, p. 219-221.

nr. 213/1998); cum este o asemenea acţiune: prescriptibilă ori imprescriptibilă? În rezolvarea problemei, trebuie să plecăm de la împrejurarea că, de *lege lata*, nu există un text care să o rezolve, expres. În această situaţie, considerăm că trebuie să aplicăm, prin analogie, art. 1844 C.civ., ceea ce înseamnă că acţiunea pe care o avem în vedere este *imprescriptibilă* extinctiv. *De lege ferenda*, ar fi potrivit ca legiuitorul să rezolve, printr-un text expres, această problemă.

În termeni asemănători, se pune problema şi pentru acţiunile care au ca obiect protecţia *dreptului de folosinţă*, ca drept real principal, corespunzător fie dreptului de proprietate de stat, fie dreptului de proprietate cooperatistă.

8. *Acţiunea privind un drept secundar.* În doctrină, prin acţiuni pentru valorificarea drepturilor secundare se înţeleg "acele prerogative constând în puterea de a da naştere prin act de formaţie unilaterală unui efect juridic ce afectează şi interesele altei persoane, precum dreptul de alegere, în cazul unei obligaţii alternative, dreptul de denunţare unilaterală a unui contract"[1]. Astfel de acţiuni sunt considerate *imprescriptibile*.

9. *Unele acţiuni în materie succesorală.* În practică s-a pus problema departajării prescripţiei dreptului de opţiune succesorală - căreia i se aplică termenul de 6 luni, prevăzut de art. 700 C.civ., - faţă de imprescriptibilitatea acţiunii de partaj - prevăzută de art. 728 C.civ., - statuându-se că: "Dispunând respingerea acţiunii ca prescrisă, instanţa a reţinut că reclamantul n-a acceptat în termenul de 6 luni, prevăzut de art. 700 C.civ., succesiunea părinţilor săi.

Întrucât, potrivit dispoziţiilor art. 728 C.civ., un moştenitor poate cere oricând ieşirea din indiviziune, o astfel de acţiune este imprescriptibilă, în timp ce neacceptarea în termenul legal al moştenirii are drept consecinţă pierderea calităţii de moştenitor, succesibilul fiind considerat ca o persoană străină de moştenire.

Ca atare, respingând cererea de împărţeală pe considerentul că dreptul la acţiune al reclamantului s-a prescris, instanţa a pronunţat o soluţie cu încălcarea esenţială a legii"[2].

[1] **M. Eliescu**, *op.cit.*, în S.C.J., nr. 1/1956, p. 258.

[2] Dec. nr. 1566/1986 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1987*, p. 98-101. Cu privire la condiţiile prescriptibilităţii acţiunii comoştenitorilor privind cheltuielile de înmormântare, a se vedea **A. Ivanov**, *În legătură cu prescriptibilitatea cererii formulată în cadrul procedurii de partaj - privind lichidarea pretenţiilor dintre comoştenitori referitoare la cheltuielile de înmormântare*, în R.R.D. nr. 8/1986, p. 20-22; **Gh. Beleiu**, *op.cit.*, p. 1987, *p.* 308-309, nota 59. În legătură cu prescripţia extinctivă în materie succesorală a se vedea şi **G. Boroi**, *op.cit.*, 2002, p. 274-278; **M. Nicolae**, *op. cit.*, 2004, p. 461-474.

CAPITOLUL III

TERMENELE DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE ȘI CLASIFICARE

§ 1 Noțiune

203. DEFINIȚIA TERMENULUI DE PRESCRIPȚIE

Din definiția prescripției extinctive poate fi dedusă și definiția termenului de prescripție.

Prin *termen de prescripție extinctivă* se înțelege *intervalul de timp, stabilit de lege, înăuntrul căruia trebuie exercitat dreptul la acțiune în sens material, sub sancțiunea pierderii acestui drept.*

Ca orice termen, și termenul de prescripție are un *început*, marcat de data la care *începe* să curgă prescripția, o *durată* și un *sfârșit*, marcat de data *împlinirii* termenului de prescripție extinctivă.

204. CARACTERUL LEGAL AL TERMENULUI DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ

Termenul de prescripție extinctivă este, *esențialmente*, un termen *legal*, deoarece numai prin lege se poate stabili un asemenea termen.

Această însușire a termenului de prescripție rezultă, fără echivoc, din partea ultimă a alin. 1 al art. 1 din Decretul nr. 167/1958: "Dreptul la acțiune, având un obiect patrimonial, se stinge prin prescripție dacă nu a fost exercitat în termenul *stabilit de lege*" (s.n.).

În consecință, prin act juridic civil, părțile nu pot nici să stabilească termene de prescripție și nici să modifice termenele de prescripție stabilite de lege.

§ 2 Clasificarea termenelor de prescripție extinctivă

205. CRITERII DE CLASIFICARE ȘI CATEGORIILE CORESPUNZĂTOARE DE TERMENE

Principalul criteriu de clasificare este acela al *vocației* ori sferei de aplicare, după care distingem între: *termenele generale* și *termenele speciale* de prescripție extinctivă. Normele care stabilesc un termen general reprezintă *norma (legea) generală*, iar normele care instituite termene speciale sunt *norme speciale*: corelația dintre aceste norme este cârmuită de cunoscutele reguli: *generalia specialibus non derogant* și *specialia generalibus derogant*.

Al doilea criteriu, pe care îl folosim, în clasificarea termenelor de prescripție extinctivă este acela la *izvorului normativ al lor*, adică al actului normativ care reglementează aceste norme.

În funcție de acest criteriu, distingem între: a) *termene instituite de Decretul nr. 167/1958* și b) *termene instituite în alte izvoare de drept civil* (precum: Codul civil, Codul familiei, Legile nr. 31/1990 și nr. 11/1991, Legea nr. 554/2004).

În funcție de un al treilea criteriu - acela al *mărimii sau întinderii lor - termenele speciale se împart în:* a) termene *mai mari* decât termenul general; b) termene *egale* cu termenul general și c) termene *mai mici* decât termenul general de prescripție extinctivă[1].

---

[1] Tot cu aplicație numai la *termenele speciale* de prescripție extinctivă, am putea distinge în funcție de *data* actului normativ care le stabilește, între: a) termenele prevăzute în acte normative *anterioare* Decretului nr. 167/1958 și b) termene prevăzute în acte normative *ulterioare* Decretului nr. 167/1958. Această clasificare este sugerată de art. 26 din Decretul nr. 167/1958: "Pe data intrării în vigoare a decretului de față (21 aprilie 1958 - n.n.) se abrogă orice alte dispoziții legale contrare prezentului decret, *în afară de cele care stabilesc un termen de prescripție mai scurt decât termenul corespunzător din decretul de față*". Subliniem că, atât în clasificarea de mai sus, cât și în prezentarea termenelor, care urmează, *nu avem în vedere termenele de prescripție din alte ramuri de drept* (comercial, administrativ, financiar, procesual civil etc.).

SECȚIUNEA a II-a

TERMENELE GENERALE DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ

§ 1 Determinarea, în prezent, a termenelor generale de prescripție

206. NECESITATEA, TEORETICĂ ȘI PRACTICĂ, A UNEI ASEMENEA DETERMINĂRI

Calificarea unui termen de prescripție extinctivă, ca fiind *general*, nu este făcută de lege, ci de doctrină și jurisprudență. E drept că, pentru a se face o asemenea calificare, interpretul pleacă de la *modul de consacrare*, de la *redactarea* textului legal pe care îl consacră.

Aceasta s-a întâmplat cu art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958, care dispune: "*Termenul prescripției este de 3 ani*, iar în raporturile dintre organizațiile socialiste de 18 luni" (s.n.).

În prezent, ținând seama de soluția, de principiu, pe care au adoptat-o în privința normelor din materia prescripției extinctive, care privesc *exclusiv* raporturile "dintre organizațiile socialiste" - în sensul *neaplicării* lor -, deoarece *ubi cessat ratio legis, ibi cessat lex*, conceptul juridic de "termen general de prescripție extinctivă", trebuie reexaminat, regândit și reformulat.

Prima împrejurare, de care vom ține seama, în determinarea termenelor generale de prescripție extinctivă, este aceasta: *nu mai trebuie luat în considerare termenul de 18 luni*, prevăzut de art. 3 alin. 1 (partea a 2-a), după dispariția raporturilor "dintre organizațiile socialiste"[1].

Desigur, în raporturile, ulterioare, nu înseamnă că există "vid legislativ"; nu! acestor raporturi li se va aplica termenul general de prescripție, aplicabil și altor raporturi de același fel, făcând abstracție de calitatea subiectelor raportului juridic civil, adică termenul de 3 ani.

A doua împrejurare, care trebuie luată în considerare, în precizarea termenelor generale de prescripție extinctivă, constă în *soluțiile adoptate în ce privește domeniul prescripției extinctive* (în capitolul precedent) și care, în esență,

[1] Vezi, în acest sens și Ș. Beligrădeanu, *Modul în care urmează să fie interpretate - în prezent - dispozițiile art. 3 alin. 1 și art. 4 din Decretul nr. 167/1958 privitor la prescripția extinctivă*, în Dreptul nr. 7/1993, p. 48-53; A se vedea și decizia nr. 72/1994 (M.Of. nr. 284/1994) prin care Curtea Constituțională a decis că dispozițiile art. 3 alin. 1 (fraza finală) din Decretul nr. 167/1958 (referitoare la termenul de prescripție de 18 luni "în raporturile dintre organizațiile socialiste") sunt abrogate în temeiul art. 150 alin. 1 din Constituție.

sunt: a) în principiu, drepturile personale nepatrimoniale sunt imprescriptibile extinctiv; excepțiile de la acest principiu sunt cazuri în care se aplică, fie un termen special de prescripție (cum sunt cele prevăzute de Codul familiei), fie termenul general de prescripție (de 3 ani), (aplicabil, spre exemplu, acțiunii în anulabilitatea actului juridic civil); b) în principiu, drepturile patrimoniale sunt prescriptibile extinctiv; în această mare categorie de raporturi civile, se face, însă, *distincția* - impusă de art. 21 din Decretul nr. 167/1958 - între *acțiunile personale*, care însoțesc drepturile *de creanță* și care sunt supuse dispozițiilor din acest act normativ (care stabilesc atât un termen general de prescripție (de 3 ani, după cum am arătat), cât și termene speciale de prescripție), și *acțiunile reale*, care însoțesc drepturile *reale principale* (proprietate, uzufruct, uz, abitație, servitute, superficie), acțiuni care sunt supuse prescripției reglementată în Codul civil (în principal, dacă avem în vedere și art. 520 C.pr.civ.); din această distincție, *concluzia* care se impune, după părerea noastră, este următoarea: 1) *pentru acțiunile personale, care* însoțesc drepturile subiective civile *de creanță, termenul general de prescripție este* cel stabilit de art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958, adică termenul *de 3 ani*; 2) *pentru acțiunile reale*, termenul general de prescripție este cel stabilit de art. 1890 Cod civil, adică termenul *de 30 de ani*.

Desigur, *de lege ferenda*, acest sistem al termenelor generale de prescripție ar trebui revăzut (în sensul apropierii lor; 5 și 10 ani, spre exemplu).

§ 2 Termenul general de prescripție, de 3 ani, aplicabil acțiunilor personale, care însoțesc drepturile subiective civile de creanță

207. CONSACRAREA LEGISLATIVĂ A ACESTUI TERMEN GENERAL DE PRESCRIPȚIE

Este general acel termen de prescripție *care-și găsește aplicație practică ori de câte ori nu-și găsește aplicație un termen special de prescripție*.

Termenul de prescripție extinctivă, având caracter general, aplicabil *raporturilor civile obligaționale* (cele care au în conținutul lor drepturi de creanță și îndatoririle corelative), este *instituit de art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958*: "Termenul *prescripției este de 3 ani...*"[1] (s.n.).

Caracteristica acestui termen, de 3 ani, de a fi termen *general* de prescripție extinctivă, în domeniul drepturilor de creanță, rezultă din următoarele *îm-*

[1] În art. 6 se stabilește termenul general de prescripție pentru dreptul de a cere executarea silită (care aparține dreptului procesual civil) astfel: "*Dreptul de a cere executarea silită în temeiul oricărui titlu executor se prescrie prin împlinirea unui termen de 3 ani ...*" (s.n.).

prejurări legislative: a) este *primul termen* prevăzut de Decretul nr. 167/1958, după ce, în art. 1 alin. 1, se dispune: "Dreptul la acțiune, având un obiect patrimonial, se stinge prin prescripție dacă nu a fost exercitat în termenul stabilit de lege"; b) în dispozițiile *următoare* din Decret, sunt stabilite termene derogatorii de la acest termen, adică termene *speciale* de prescripție, tot pentru acțiuni întemeiate pe drepturi de creanță, adică acțiuni "personale" (la care ne vom referi în secțiunea următoare).

208. ÎN CE CONSTĂ GENERALITATEA TERMENULUI DE PRESCRIPȚIE DE 3 ANI?

Cât de "general" este termenul general de prescripție, de 3 ani, prevăzut de art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958?

Generic, se poate spune că acest termen este *general* în sensul aplicării lui *tuturor acțiunilor "personale"* (întemeiate pe drepturi de creanță) *cu excepția cazurilor pentru care există termene speciale de prescripție, indiferent de izvorul concret al raportului obligațional:* act juridic (unilateral ori bilateral) ori fapt juridic *stricto sensu* (licit ori ilicit).

În principiu, tot acest termen de prescripție își găsește aplicație și la pretențiile patrimoniale care însoțesc o acțiune care este sau nu prescriptibilă extinctiv (ex. acțiunea în nulitate, acțiunea în reducțiune, acțiunea în rezoluțiune sau reziliere etc.)[1].

Având în vedere dispoziția art. 21 din Decretul nr. 167/1958, *generalitatea termenului de 3 ani nu se extinde la acțiunile reale* care intră sub incidența Codului civil (în principal).

În fine, *nu* termenul general de prescripție, de 3 ani, prevăzut de art. 3 alin. 1 din Decretul nr. 167/1598, își va găsi aplicație în cazul în care printr-o dispoziție expresă, se instituie un termen special, care este *tot de 3 ani.* Pentru ilustrarea ipotezei pe care o avem în vedere, cităm exemplul art. 67 alin. 2 final din Legea nr. 31/1990: "Dreptul la acțiunea de restituire a dividendelor se prescrie în termen de trei ani de la data distribuirii lor"[2].

---

[1] Jurisprudența a aplicat termenul general de prescripție, de 3 ani, la: 1) cererea de raport succesoral; 2) acțiunea oblică; 3) acțiunea în reducțiunea liberalității excesive; 4) acțiunea pentru plata contravalorii fructelor; 5) acțiunea în rezoluțiunea contactului de vânzare cu clauză de întreținere; 6) acțiunea pentru refacerea unor clădiri demolate abuziv; 7) acțiunea în valorificarea titlului locativ; 8) acțiunea întemeiată pe art. 12 din Decretul nr. 144/1958; 9) acțiunea în valorificarea dreptului patrimonial de autor; 10) acțiunea pauliană (revocatorie); 11) acțiunea pentru plata creanței datorată de un terț soților. Pentru trimitere la hotărârile judecătorești, care conțin aceste soluții, vezi **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Teoria generală.* 1987, p. 302, nota 43.

[2] În alin. penultim (4), art. 67 prevede că: "Dividendele plătite contrar dispozițiilor de mai sus se vor restitui"; alin. final al art. 67 are în vedere această "restituire".

§ 3 Termenul general de prescripție de 30 ani, aplicabil acțiunilor reale care însoțesc drepturile reale principale presriptibile extinctiv

209. CONSACRAREA LEGISLATIVĂ A TERMENULUI GENERAL DE 30 ANI

Acest termen general este stabilit de art. 1890 Cod civil în termenii următori: *"Toate acțiunile atât reale cât și personale, pe care legea nu le-a declarat neprescriptibile și pentru care n-a defipt (stabilit) un termen de prescripție, se vor prescrie prin treizeci de ani,* fără ca cel ce invocă această prescripție să fie obligat a produce vreun titlu, și fără să i se poată opune reaua credință"[1] (s.n.).

Acest text este aplicabil acțiunilor reale (care, evident, sunt prescriptibile și cărora nu li se aplică un termen special de prescripție extinctivă), având în vedere și prevederea art. 21 din Decretul nr. 167/1958 care, amintim, dispune: *"Dispozițiile decretului de față nu se aplică dreptului la acțiune privitor la drepturile de proprietate, uzufruct, uz, abitațiune, servitute și superficie"* (s.n.).

Caracterul *general* al termenului de 30 ani, prevăzut de art. 1890 C.civ., rezultă, fără echivoc, și din dispoziția art. 1894 din Codul civil: *"Regulile prescripției relative la alte obiecte decât cele cuprinse în acest titlu și care sunt expuse la locurile respective din acest codice exclud aplicarea dispozițiilor acestui titlu* în toate cazurile când sunt contrarii lor" (s.n.). Este o excelentă aplicație a regulilor: *specialia generalibus derogant* și *generalia specialibus non derogant.*

210. CONȚINUTUL GENERALITĂȚII TERMENULUI DE PRESCRIPȚIE DE 30 ANI

Din chiar formularea art. 1890 C.civ. rezultă că termenul de prescripție extinctivă de 30 ani are valoare de termen general adică își găsește aplicația ori de câte ori nu există un termen special.

Generalitatea termenului de 30 ani nu justifică, desigur, aplicarea lui la acțiunile reale care sunt imprescripibile extinctiv (cum sunt cele care cad sub incidența art. 1844 C.civ.).

Prin urmare, conținutul real al generalității termenului de prescripție de 30 ani, prevăzut de art. 1890 C.civ., se obține prin scăderea, din totalul acțiunilor reale, a: 1) acțiunilor reale imprescriptibile extinctiv și 2) a acțiunilor reale

---

[1] De reținut că art. 1890 stabilește - la 30 ani - atât termenul general de prescripție extinctivă, cât și termenul general de prescripție *achizitivă* (uzucapiune); cu privire la termenele de uzucapiune, vezi **C. Stătescu, C. Bîrsan,** *Drept civil. Drepturile reale,* 1988, p. 279 și 287.

supuse unor termene speciale de prescripție (la care ne vom referi în secțiunea următoare).

Practic, termenul de 30 ani se aplică: 1) acțiunii în revendicare mobiliară întemeiată pe dreptul de proprietate privată; 2) acțiunii confesorii (care ar trebui să cuprindă și ceea ce se cheamă *vindicatio possesionis* sau revendicarea *lato sensu*).

SECȚIUNEA a III-a

TERMENELE SPECIALE DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ

§ 1 Termene speciale aplicabile acțiunilor personale nepatrimoniale

211. ENUNȚAREA ACESTOR TERMENE

De lege lata, aceste termene sunt prevăzute în Codul familiei și anume.

- *termenul de 6 luni*, aplicabil acțiunii în anulabilitatea căsătoriei, prevăzut de art. 21 alin. 2: "Anularea căsătoriei din aceste cauze poate fi cerută de cel al cărui consimțământ a fost viciat, în *termen de șase luni* de la încetarea violenței ori de la descoperirea erorii sau a vicleniei";

- *termenul de 6 luni*, aplicabil acțiunii în tăgada paternității copilului din căsătorie stabilit de art. *55 alin. 1*: "Acțiunea în tăgăduirea paternității se prescrie în *termen de șase luni* de la data când tatăl a cunoscut nașterea copilului";

- *termenul de 1 an*, aplicabil acțiunii în stabilirea paternității copilului din afara căsătoriei, prevăzut de art. 60 alin. 1: "Acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei poate fi pornită în *termen de un an* de la nașterea copilului".

§ 2 Termene speciale aplicabile acțiunilor personale, întemeiate pe drepturi de creanță

212. TERMENE SPECIALE PREVĂZUTE DE DECRETUL nr. 167/1958

În ordinea articolelor din acest act normativ, termenele speciale de prescripție sunt:

1 - *Termenul de 2 ani*, aplicabil unor raporturi de asigurare, prevăzut de art. 3 alin. 2 astfel: "Prin derogare de la dispozițiile alineatului precedent, în raporturile ce izvorăsc din asigurare, termenul de prescripție este de 2 ani, în afara acelor raporturi ce izvorăsc din asigurările de persoane în care obligațiile devin exigibile

prin ajungerea la termen sau prin amortizare; cu privire la primele de asigurare datorate în temeiul asigurărilor prin efectul legii sunt aplicabile dispozițiile art. 22"[1];

2 - *termenul de 6 luni*, aplicabil acțiunii în răspundere pentru viciile ascunse fără viclenie, prevăzut de art. 5: "Dreptul la acțiune privitor la viciile ascunse ale unui lucru transmis sau ale unei lucrări executate, se prescrie prin împlinirea unui termen de 6 luni, în cazul în care viciile nu au fost ascunse cu viclenie"; *per a contrario*, dacă viciile au fost ascunse cu viclenie, se aplică termenul general de prescripție, de 3 ani;

3 - *termenul de 3 ani*, aplicabil unor sume aflate "în depozit", prevăzut de art. 23 alin. 1: "Dreptul la acțiunea privitoare la sume de bani consemnate sau depuse la instituțiile de bancă, credit și economie sau la orice alte organizații de stat, pe seama statului ori a organizațiilor de stat, se prescrie în termen de 3 ani de la data consemnării sau depunerii"; în alin. 2 și 3 ale art. 23 sunt stabilite cazurile când nu se aplică acest termen de 3 ani, și anume: a) când eliberarea sumelor este condiționată de un act al organului judecătoresc sau al altui organ de sat, termenul este *1 an*; b) termenele de prescripție pentru sumele constituite drept garanție, pe baza normelor legale sau a clauzelor contractuale, sunt cele stabilite în reglementările speciale privind constituirea de garanții;

4 - *termenul de 60 de zile*, prevăzut de art. 24: "Dreptul la acțiune privitoare la sumele de bani încasate din vânzarea biletelor pentru spectacole care nu au mai avut loc, se prescrie în termen de 60 de zile de la data când trebuia să aibă loc spectacolul"[2].

---

[1] Art. 22 dispune că "Impozitele și taxele datorate statului, contribuția pentru asigurări sociale, precum și primele de asigurare datorate în temeiul asigurărilor prin efectul legii, rămân supuse dispozițiilor privitoare la prescripție din legile speciale". Această prescripție aparține în realitate, dreptului financiar (fiscal), iar nu dreptului civil.

[2] În fostele raporturi de drept economic, își găseau aplicație *termenul de 6 luni*, prevăzut de art. 4 din Decretul nr. 167/1958: "În raporturile dintre organizațiile socialiste, termenul prescripției este de 6 luni în ce privește: a) orice acțiune izvorâtă din transmiterea unor produse calitativ necorespunzătoare sau pentru netransmiterea în tot sau în parte a unor produse datorate; b) orice acțiune prin care se pretinde plata unor penalități ori amenzi civile; c) orice acțiune pentru restituirea de diferențe de preț rezultate din recalcularea prețurilor în temeiul dispozițiilor legale sau aplicarea greșită a prețurilor sau tarifelor legale; d) orice acțiune a organizațiilor socialiste privitoare la serviciile de telecomunicații ce acestea folosesc; e) orice acțiune izvorâtă dintr-un contract terestru, aerian sau pe apă, îndreptată împotriva unei organizații socialiste de transport". În alin. 2 și 3 ale art. 4 se prevedeau două excepții de la termenul de 6 luni, și anume: 1) termenul este de 1 an, când era vorba de un transport combinat (adică, urma să fie executat cu mijloace diferite); 2) în raporturile dintre întreprinderile de export sau beneficiare ale produselor importate se aplică termenul de 18 luni. Menționăm că în prezent, dispozițiile art. 4 nu mai sunt aplicabile, fiind abrogate prin efectul dispozițiilor art. 15 alin. 1 din Constituție întrucât erau incompatibile cu noile principii ale economiei de piață în care nu mai operau ca agenți economici *organizațiile socialiste* (transformate în societăți comerciale și regii autonome în baza Legii nr. 15/1990). A se vedea și dec. nr. 72/1994 a Curții Constituționale (M.Of. nr. 284/1994) prin care s-a statuat că "dispozițiile privitoare la termenele de prescripție de 18 luni, din art. 3 alin. 1 al

213. TERMENE SPECIALE PREVĂZUTE DE CODUL CIVIL

În Codul civil sunt stabilite termene speciale, care interesează raporturile obligaţionale, în mai multe dispoziţii, dintre care menţionăm:

1 - *termenul de 6 luni*, aplicabil dreptului de opţiune succesorală, prevăzut de *art. 700 alin. 1*: "Dreptul de a accepta succesiunea se prescrie printr-un termen de 6 luni socotit de la deschiderea succesiunii";

2 - *termenul de 1 an*, prevăzut de *art. 1334*: "Acţiunea vânzătorului pentru complinirea preţului şi a cumpărătorului, pentru scăderea preţului sau pentru stricarea contractului, se prescrie printr-un an din ziua contractului"[1];

3 - *termenul de 6 luni*, stabilit de *art. 1903* astfel: "Acţiunea maiştrilor şi institutorilor de ştiinţe sau de arte, pentru lecţiile ce dau cu luna; a ospătarilor şi găzduitorilor, pentru nutrirea şi locuirea ce procură, şi a oamenilor cu ziua, pentru plata zilelor, a materiilor de dânşii procurate şi a simbriilor; se prescriu prin şase luni";

4 - *termenul de 1 an*, reglementat de *art. 1904* astfel: "Acţiunea medicilor, chirurgilor şi a apotecarilor, pentru vizite, operaţii şi medicamente; a neguştorilor, pentru mărfurile ce vând la particularii care nu sunt neguştori (neguţători); a directorilor de pensionate, pentru preţul pensiunii şcolarilor lor, şi a altor maiştri, pentru preţul uceniciei; a servitorilor care se tocmesc cu anul, pentru plata simbriei lor; se prescriu printr-un an".

214. TERMENE SPECIALE PREVĂZUTE DE ALTE ACTE NORMATIVE

Şi în alte acte normative sunt instituite o serie de termene de prescripţie extinctivă cu caracter special dintre care menţionăm:

a. - *termenul de 18 luni*; prevăzut de art. 506 alin. 2 C. pr. pen., pentru repararea pagubei materiale sau a unei daune morale cauzate în cazul condamnării pe nedrept sau al privării ori restrângerii de libertate în mod nelegal;.

b. - *termenul de 10 ani*, aplicabil acţiunii în rectificarea cărţii funciare, prevăzut de art. 37 alin. 2 din Legea nr. 7/1996 a cadastrului şi publicităţii imobiliare (modificată şi completată prin Legea nr. 247/2005);

c. - *termenul de 1 an*, pentru acţiunea în răspundere civilă, prevăzută de art. 22 din O.G. nr. 89/2000, privind unele măsuri pentru autorizarea operatorilor şi efectuarea înscrierilor în Arhiva Electronică de Garanţii Reale Mobiliare;[1]

Decretului nr. 167/1958 sunt abrogate în temeiul art. 154 alin. (1) din Constituţie". Pentru identitate de raţiune această soluţie a abrogării trebuie să fie aceeaşi şi pentru alte articole din decret care privesc organizaţiile socialiste", cum sunt art. 4, art. 6 teza a II-a, art. 10, art. 20 alin. 2.

[1]) Pentru jurisprudenţă, vezi decizia civilă nr. 890/1988 a Trib. Jud. Hunedoara, în R.R.D. nr. 12/1988, p. 77.

d. - *termenul de 3 ani*, prevăzut de art. 63 din Ordonanţa Guvernului nr. 42/1997, privind navigaţia civilă pentru plata de daune, cheltuieli sau retribuţii datorate pentru asistenţa sau salvarea navei ori încărcăturii;

e. - *termenul de 3 ani*, prevăzut de art. 28 alin. 2 din Legea nr. 132/1998 privind rechiziţiile de bunuri şi prestări de servicii în interes public, pentru prezentarea la lichidare a procesului-verbal de rechiziţie în vederea plăţii despăgubirilor;

f. - *termenul de 18 luni*, prevăzut de art. 46 alin. 5 din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv, pentru actele juridice de înstrăinare având ca obiect imobile preluate fără titlu valabil;

g. - *termenul de 6 luni* (în cazul trimiterilor poştale interne) sau *de 1 an* (în cazul trimiterilor poştale internaţionale), pentru acţiunea în răspunderea furnizorului de servicii poştale, prevăzute de art. 41 alin. 1 din O.G. nr. 31/2002 privind serviciile poştale, aprobată prin Legea nr. 642/2002;

h. - *termenele de prescripţie extinctivă de 30 de ani şi de 10 ani*, stabilite de art. 12 alin. 1 din Legea nr. 703/2001 privind răspunderea civilă pentru daune nucleare; primul termen (30 de ani) este aplicabil în ipoteza în care acţiunea în răspundere civilă se referă la o daună nucleară legată de deces sau de rănire, iar cel de-al doilea termen (10 ani) este aplicabil în celelalte cazuri de daune nucleare, potrivit art. 3 lit. d), pct. 2-5 şi pct. 7 din acelaşi act normativ.

§ 3 Termene speciale aplicabile unor acţiuni reale

215. ENUMERAREA LOR

Sunt termene de acest fel:

1. – *termenul de 1 an*, prevăzut de art. 498 C.civ. (în caz de avulsiune);

2. – *termenul de 3 ani*, prevăzut de art. 520 C.pr.civ., în cazul revendicării imobilului adjudecat în cadrul procedurii urmăririi silite imobiliare sau al pretinderii unui dezmembrământ al dreptului de proprietate având ca obiect acest imobil[2];

3. – *termenul de 1 an*, prevăzut de art. 674 (1) C.proc.civ., în cazul acţiunilor posesorii;

4. – *termenul de 30 de ani*, stabilit de art. 840 C.civ, aplicabil acţiunii în restituirea bunului care a format obiectul unei donaţii revocate (de drept) pentru survenienţă de copil.

---

[1] Publicate în M. Of. nr. 423/2000 şi aprobată cu modificări prin Legea nr. 298/2002, modificată şi completată ulterior prin O.G. nr. 12/2003.

[2]) Este vorba de situaţia în care executarea silită a avut ca obiect un imobil care, în realitate, nu era proprietatea debitorului urmărit, iar, ulterior, apare o terţă persoană (adevăratul proprietar) care revendică acest imobil de la adjudecatar.

CAPITOLUL IV

ÎNCEPUTUL PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

SECȚIUNEA I

REGULA GENERALĂ PRIVIND ÎNCEPUTUL PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

§ 1 Consacrarea legislativă a regulii generale

216. PREVEDERILE ART. 7 ALIN. 1 DIN DECRETUL NR. 167/1958 ȘI ART. 1886 DIN CODUL CIVIL

După cum se observă, din cele analizate, prescripția extinctivă constă în stingerea dreptului material la acțiune neexercitat în termenul de prescripție stabilit de lege. De aici rezultă că elementul constitutiv, esențial al prescripției este curgerea unui termen înăuntrul căruia titularul unui drept subiectiv civil (încălcat, nesocotit), trebuie să-și exercite dreptul la acțiune prin intermediul căruia îi este apărat acel drept subiectiv. De asemenea, știm că termenul de prescripție este un interval de timp, stabilit de lege.

Ca orice termen, și termenul de prescripție are un început, marcat de data la care începe să curgă, o durată, adică un interval de timp, și un sfârșit, marcat de data împlinirii lui. Începutul, durata și sfârșitul termenului de prescripție în literatura juridică este denumit „cursul prescripției extinctive".

În analiza cursului prescripției extinctive se pleacă de la cunoașterea începutului acestei prescripții, care este o operațiune de prim ordin, fiind reglementată în mod expres prin lege, neputând rămâne la latitudinea părților interesate care ar putea zădărnici acțiunea prescripției extinctive prin introducerea unor clauze care ar amâna *sine die* începutul prescripției sau, după caz, ar fixa începutul prescripției la o dată, care ar depinde exclusiv de voința uneia din părți.[1] Pentru a nu exista asemenea incertitudini, legiuitorul a

[1] M. Nicolae, op. cit., 2004, p. 489.

reglementat în art. 1 alin. 3 din Decretul 167/1958, faptul că, orice clauză care se abate de la regimul prescripției extinctive este nulă absolut.

În cazul începutului prescripției extinctive, legiuitorul a acționat în două moduri: a) a fixat un moment unic când se naște dreptul la acțiune – drept distinct de dreptul subiectiv civil încălcat, nesocotit -, ceea ce echivalează cu regula generală privind începutul prescripției extinctive; b) a stabilit, în afara regulii generale, ipoteze speciale în cazul cărora prescripția dreptului la acțiune să înceapă a curge la o anumită dată, anume prevăzută sau care, după împrejurări, poate fi ușor determinată de către părți, iar în caz de conflict de către instanța judecătorească.

În cadrul acestui paragraf vom analiza regula generală, urmând ca cercetarea regulilor speciale să fie făcută ulterior în paragrafele următoare.

Regula generală privind începutul prescripției dreptului la acțiune are o dublă consacrare legislativă: în art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 și în art. 1886 C.civ.

Potrivit art. 7 alin. 1: "*Prescripția începe să curgă de la data când se naște dreptul la acțiune...*", iar potrivit art. 1886 C.civ.: "*Nici o prescripție nu poate începe a curge mai înainte de a se naște acțiunea supusă acestui mod de stingere*" - s.n.

Între cele două texte nu există, după cât se poate observa, decât o deosebire de redactare, de formulare, iar nu de fond, de conținut.

Regula acesta privind începutul prescripției extinctive era cunoscută încă în dreptul roman, fiind exprimată în adagiul: *actione non natae, non praescribitur.*

Reținem, în concluzie, că regula generală privind începutul prescripției extinctive, având ca obiect dreptul la acțiune[1)], este aceasta: *prescripția începe să curgă la data nașterii dreptului la acțiune.*

Care este semnificația calificării acestei reguli ca *generală?* Ca și în alte cazuri asemănătoare, în drept, această semnificație este dată de ideea că *regula își găsește aplicarea practică ori de câte ori nu se aplică o regulă specială,* edictată pentru un anumit caz particular[2)].

[1)] Același art. 7 alin. 1, prevede în continuare, că prescripția începe să curgă de la data când se naște, "dreptul de a cere executarea silită". Această regulă privește începutul prescripției dreptului de a cere executarea silită (care, cum am spus, aparține dreptului procesual civil).

[2)] Pentru jurisprudența aplicării art. 7 alin. 1, a se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală,* 1987, p. 318. În jurisprudența destul de recentă s-a făcut aplicația *actione non natae non praescribitur,* într-o speță, statuându-se că "... dacă termenul de un an pentru stabilirea paternității curge - în cazul când un copil din căsătorie, prin efectul hotărârii judecătorești, a pierdut această calitate de la data rămânerii definitive a acestei hotărâri urmează, ca și în cazul în care un copil din afara căsătoriei a pierdut filiația față de tată, termenul curge de la data când a pierdut această filiație. În situația dată, *dreptul la acțiune nu se poate prescrie câtă vreme nu a luat naștere,* deoarece minora născută de reclamantă din afara căsătoriei, fiind recunoscută în termenul de un an de la naștere nu avea deschisă calea

§ 2 Corelația regulii generale cu celelalte reguli privind începutul prescripției

217. NECESITATEA ȘI SEMNIFICAȚIA ALTOR REGULI PRIVIND ÎNCEPUTUL PRESCRIPȚIEI DREPTULUI LA ACȚIUNE

Dată fiind varietatea situațiilor juridice practice, sub aspectul nașterii dreptului la acțiune, ca și multitudinea drepturilor subiective civile, legiuitorul a simțit nevoia instituirii, pe lângă o regulă generală și a unor alte reguli privind începutul prescripției dreptului la acțiune, care să țină seama de specificul situațiilor în care se impune problema momentului de la care titularul dreptului la acțiune ar putea, efectiv, să acționeze pentru preîntâmpinarea efectului extinctiv al prescripției.

Raportând aceste "alte reguli" la "regula generală" privind începutul prescripției extinctive, urmează să le calificăm ca *reguli speciale*, privind acest început.

218. CONȚINUTUL CORELAȚIEI DINTRE REGULA GENERALĂ ȘI REGULILE SPECIALE

În determinarea conținutului acestei corelații trebuie să pornim de la faptul că norma art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958, care instituie regula generală privind începutul prescripției dreptului la acțiune, este *o normă generală*, iar normele care instituie celelalte reguli privind începutul prescripției dreptului la acțiune sunt *norme speciale*.

Plecând de la această premisă, este ușor de înțeles că între regula generală, de o parte, și celelalte reguli, pe de cealaltă parte, există un raport care cade sub incidența cunoscutelor reguli: *generalia specialibus non derogant*, respectiv *specialia generalibus derogant*.

Aceasta înseamnă, practic, că fiecare regulă specială trebuie aplicată doar ipotezei pentru care a fost instituită, fără a fi admisă extinderea aplicării ei și la alte cazuri.

---

stabilirii paternității prin justiție, întrucât altfel s-ar fi ajuns la o dublă paternitate" (s.n.) - dec.nr. 1984/1989 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în Dreptul nr. 4/1990, p. 73.

SECȚIUNEA a II-a

REGULI SPECIALE PRIVIND ÎNCEPUTUL PRESCRIPȚIEI DREPTULUI LA ACȚIUNE

§ 1 Situații ori ipoteze pentru care sunt instituite reguli speciale

219. ENUMERAREA ACESTOR SITUAȚII ORI IPOTEZE

Având în vedere ordinea dispozițiilor, din Decretul nr. 167/1958, care instituie reguli speciale privind începutul prescripției extinctive, ca și dispozițiile din alte acte normative - izvoare de drept civil, care stabilesc asemenea reguli, facem următoarea enumerare a situațiilor pe care le avem în vedere:

1. ipoteza dreptului subiectiv civil pur și simplu;
2. ipoteza dreptului subiectiv civil afectat de un termen suspensiv sau de o condiție suspensivă;
3. ipoteza răspunderii civile pentru fapta ilicită și cazuri asimilate;
4. ipoteza acțiunii în declararea nulității relative (acțiunea în anulabilitate);
5. ipoteza răspunderii pentru viciile lucrului, lucrării ori construcției;
6. alte situații speciale.

§ 2 Conținutul regulilor speciale privind începutul prescripției extinctive

220. PENTRU DREPTUL PUR ȘI SIMPLU, PRESCRIPȚIA DREPTULUI LA ACȚIUNE ÎNCEPE SĂ CURGĂ DE LA DATA NAȘTERII RAPORTULUI JURIDIC (ART. 7 ALIN. 2 DIN DECRETUL NR. 167/1958)

Această regulă specială este stabilită de art. 7, în alin. 2, astfel: "*În obligațiile care urmează să se execute la cererea creditorului precum și în acelea al căror termen de executare nu este stabilit, prescripția începe să curgă de la data nașterii raportului de drept*" (s.n.).

În practică cazurile ce cad sub incidența art. 7 alin. 2 au ca izvor actul juridic civil; aceasta înseamnă că, în principiu, "data nașterii raportului de drept" este chiar data încheierii actului juridic.

În corecta înțelegere a domeniului de aplicare a acestei reguli speciale trebuie să se aibă în vedere: 1) prin expresia "în obligațiile ce urmează să se

execute la cererea creditorului", trebuie să se înţeleagă atât situaţia-regulă, în care nu există un termen sau condiţie, suspensive, care să afecteze dreptul subiectiv civil şi obligaţia corelativă, cât şi situaţiile în care există un termen suspensiv, dar este în favoarea creditorului (putând renunţa la beneficiul lui, cum e cazul deponentului) sau există o condiţie, dar este rezolutorie (ştiut fiind că *pura est sed sub conditione resolvitur*) în sensul că, ceea ce se datorează sub o condiţie rezolutorie se datorează pur şi simplu; 2) prin expresia "în obligaţiile al căror termen de executare nu este stabilit" se înţelege situaţia obligaţiilor în care termenul lipseşte cu desăvârşire.

În jurisprudenţă s-a decis, în aplicarea (şi) a regulii speciale pe care o avem aici în vedere, că "... potrivit dispoziţiunilor art. 1576 C.civ., împrumutul este un contract prin care una din părţi dă celeilalte oarecare câtime de lucru, cu îndatorire pentru dânsa de a restitui tot atâtea lucruri, de aceeaşi specie şi calitate", iar potrivit art. 1584 şi 1585 alin. 2 din acelaşi cod, împrumutatul este dator să restituie lucrurile împrumutate la timpul stipulat. *Dacă acesta nu a fost determinat*, termenul de prescripţie se împlineşte pentru fiecare împrumut, în temeiul art. 3 din Decretul nr. 167/1958, după 3 ani *de la data acordării fiecărui împrumut*, iar nu de la ultimul act..."[1].

221. PENTRU DREPTUL AFECTAT DE UN TERMEN SUSPENSIV ORI DE O CONDIŢIE SUSPENSIVĂ, PRESCRIPŢIA DREPTULUI LA ACŢIUNE ÎNCEPE SĂ CURGĂ DE LA DATA ÎMPLINIRII TERMENULUI ORI REALIZĂRII CONDIŢIEI (art. 7 alin. 3 DIN DECRETUL nr. 167/1958)

Această regulă specială vizează ipoteza dreptului subiectiv civil "afectat de modalităţi", în care modalitatea este termenul suspensiv ori condiţia suspensivă (iar nu şi rezolutorie, după cum am arătat mai sus). Instituind această regulă specială, art. 7 alin. 3 din Decretul nr. 167/1958 dispune: "*Dacă dreptul este sub condiţie suspensivă sau cu termen suspensiv, prescripţia începe să curgă de la data când s-a împlinit condiţia sau a expirat termenul*" (s.n.).

După cum se poate observa, textul consacră un aspect concret al efectelor condiţiei suspensive şi termenului suspensiv, efecte ce se produc *eveniente conditione*, respectiv *eveniente termine*.

[1] Decizia nr. 690/1986 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în R.R.D. nr. 12/1986, p. 64-65; asemănător, vezi dec.nr. 1182/1985 a Trib.jud. Suceava, în R.R.D. nr. 4/1986, p. 63.

222. ÎN CAZUL ACŢIUNII ÎN RĂSPUNDERE PENTRU PAGUBA CAUZATĂ PRIN FAPTA ILICITĂ ŞI ÎN CAZURILE ASIMILATE, PRESCRIPŢIA ÎNCEPE SĂ CURGĂ DE LA DATA CÂND PĂGUBITUL A CUNOSCUT SAU TREBUIA (ORI PUTEA) SĂ CUNOASCĂ PAGUBA ŞI PE CEL CARE RĂSPUNDE DE EA, SAU DE LA EXPIRAREA TERMENULUI PREVĂZUT DE LEGE (ART. 8 DIN DECRETUL NR. 167/1958 ŞI ART. 12 DIN LEGEA NR. 11/1991)

Potrivit art. 8 din Decretul nr. 167/1958: "Prescripţia dreptului la acţiune în repararea pagubei pricinuită prin fapta ilicită, începe să curgă *de la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască, atât paguba cât şi pe cel care răspunde de ea*".

Dispoziţiile alineatului precedent se aplică prin asemănare *şi în cazul îmbogăţirii fără just temei*" (s.n.).

Potrivit art. 12 din Legea pentru combaterea concurenţei neloiale, nr. 11/1991, "Dreptul la acţiune prevăzut de art. 9 (care se referă la acţiunea în răspundere civilă - n.n.) se prescrie în termen de un an *de la data la care păgubitul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască dauna şi pe cel care a cauzat-o, dar nu mai târziu de 3 ani de la data săvârşirii faptei*" (s.n.).

O reglementare mai nuanţată a începutului prescripţiei, tot pentru încălcarea unui drept civil, dar prin act administrativ ilegal se găseşte în Legea contenciosului administrativ nr. 554/2004, care, în art. 19 alin. 1, prevede că: „Când persoana vătămată a cerut anularea actului administrativ, fără a cere în acelaşi timp şi despăgubiri, termenul de prescripţie pentru cerere în despăgubire curge de la data la care acesta a cunoscut sau trebuia să cunoască întinderea pagubei." (prin ipoteză, autorul pagubei este cunoscut).

Caracteristica acestei reguli speciale de determinare a începutului prescripţiei extinctive constă în stabilirea unor momente - *alternative* - de la care poate începe prescripţia să curgă: a) fie de la momentul *subiectiv* al cunoaşterii pagubei şi pe cel care răspunde de ea, b) fie momentul *obiectiv* (determinat judecătoreşte), al datei la care *trebuia* (ori putea) să cunoască aceste elemente[1], c) fie *de la expirarea a 3 ani* de la data faptei, în cazul prevăzut de art. 12 din Legea nr. 11/1991.

O particularitate există şi în ceea ce priveşte prescripţia acţiunii în răspundere civilă pentru daune nucleare. Astfel, art. 12 din Legea nr. 703/2001, după ce stabileşte, în alin. 1, momentul de la care începe să curgă termenul de prescripţie (30 de ani sau, după caz, 10 ani), adică data producerii accidentului nuclear, instituie, în alin. 2, un termen limită până la care trebuie introdusă

[1] A se vedea, dec. civ. nr. 525/2002 a Trib. Maramureş, în Culegere de practică Judiciară 2002, a M.I., Ed. All Beck, 2002, p. 9.

cererea, respectiv 3 ani de la data la care victima daunei nucleare a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască dauna şi identitatea operatorului responsabil, fără ca termenul de prescripţie extinctivă prevăzut de art. 12 alin. 1 să fie depăşit. Deoarece termenul de trei ani este stabilit de art. 2 alin. 2 sub sancţiunea stingerii dreptului de despăgubire (drept subiectiv civil de creanţă), urmează a fi calificat ca un termen de decădere. Este de reţinut că acest termen de decădere trebuie luat în considerare în toate situaţiile în care intervalul de timp situat între data la care el începe să curgă (fie momentul subiectiv al cunoaşterii, de către cel vătămat, a daunei şi a identităţii operatorului responsabil, fie momentul, pe care, îl va determina instanţa, la care cel vătămat ar fi trebuit să cunoască cele două elemente) şi data la care s-ar împlini termenul de prescripţie este mai mare de 3 ani, întrucât, împlinirea termenului de decădere indică momentul până la care trebuie introdusă acţiunea în răspundere civilă pentru daune nucleare; dacă însă, termenul de decădere ar începe să curgă cu mai puţin de 3 ani înainte de împlinirea termenului de prescripţie, atunci, de regulă, momentul împlinirii termenului de prescripţie indică data până la care trebuie introdusă acţiunea (cu excepţia cazului când prescripţia extinctivă fiind suspendată sau întreruptă, termenul de decădere s-ar împlini înainte de împlinirea termenului de prescripţie.[1])

După cum prevede, expres, alin. 2 al art. 8 din Decretul nr. 167/1958, regula aceasta privind începutul prescripţiei extinctive se aplică, *corespunzător*, şi acţiunii izvorâtă din *îmbogăţirea fără just temei*.

În doctrină, acestei acţiuni îi sunt asimilate şi altele: a) cea bazată pe *gestiunea de afaceri;* b) *acţiunea revocatorie* (pauliană); c) acţiunea "în restituiri" ca urmare a anulării unui act juridic civil executat, total ori parţial[2].

223. PRESCRIPŢIA ACŢIUNII ÎN DECLARAREA NULITĂŢII RELATIVE ÎNCEPE SĂ CURGĂ DIN MOMENTE DIFERITE, ÎN FUNCŢIE DE CAUZA DE NULITATE RELATIVĂ (ART. 9 DIN DECRETUL NR. 167/1958)

Potrivit art. 9 din Decretul nr. 167/1958: "Prescripţia dreptului la acţiune în anularea unui act juridic *pentru violenţă*, începe *să curgă de la data când aceasta a încetat*. În caz de viclenie ori eroare sau *în celelalte cazuri de anulare*, prescripţia începe să curgă *de la data când* cel îndreptăţit, reprezentantul său legal sau persoana chemată de lege să-i încuviinţeze actele, *a cunoscut cauza anulării, însă cel mai târziu la împlinirea a 18 luni de la data încheierii actului*".

[1]) A se vedea G. Boroi, *Drept civil. Partea generala. Persoanele*, Ed. All Beck, 2002, p. 286-287.

[2]) Pentru trimiteri la jurisprudenţa în materie, a se vedea, spre exemplu, Gh. Beleiu, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 323.

Prin urmare, când cauza de anulare este violenţa, prescripţia are un singur moment de la care începe să curgă: data încetării violenţei[1] (deoarece după această dată, victima violenţei poate acţiona, prin ipoteză).

Când anulabilitatea se datorează altei cauze, regula specială privind începutul prescripţiei cuprinde două momente - *alternative* - şi anume: a) momentul *subiectiv*, al cunoaşterii cauzei de anulare, şi b) momentul *obiectiv*, al expirării celor 18 luni de la încheierea actului. De reţinut, că termenul acesta, de 18 luni, *nu este termen de prescripţie*, ci are funcţia de a marca momentul - obiectiv - de la care începe să curgă prescripţia (când n-a fost cunoscută cauza de anulare în intervalul celor 18 luni)[2]. De reţinut că, fiind *act mortis causa*, pentru acţiunea în anulabilitatea testamentului, prescripţia începe să curgă, în principiu, de la data deschiderii succesiunii.

De reţinut că, în sistemul Legii nr. 10/2001, indiferent de cauza de nulitate (relativă sau absolută), termenul de prescripţie extinctivă a început să curgă, potrivit art. 46 alin. 5, de la data intrării în vigoare a acestei legi, respectiv 14 februarie 2001.

224. PRESCRIPŢIA DREPTULUI LA ACŢIUNE PRIVIND VICIILE ASCUNSE ALE UNUI LUCRU, ALE UNEI LUCRĂRI ORI ALE UNEI CONSTRUCŢII ÎNCEPE SĂ CURGĂ DE LA DATA DESCOPERIRII VICIILOR, ÎNSĂ CEL MAI TÂRZIU DE LA ÎMPLINIREA TERMENULUI DE GARANŢIE PENTRU ACESTE VICII (art. 11 DIN DECRETUL nr. 167/1958)

Potrivit art. 11 din Decretul nr. 167/1958: "Prescripţia dreptului la acţiunea privind viciile ascunse ale unui lucru transmis sau ale unei lucrări executate, începe să curgă *de la data descoperirii viciilor, însă cel mai târziu de la împlinirea unui an de la predarea lucrului sau lucrării*".

Prescripţia acţiunii privind viciile unei construcţii, începe *să curgă de la data descoperirii viciilor, însă cel mai târziu de la împlinirea a trei ani de la predare.*

Prin dispoziţiile prezentului articol *nu se aduce nici o atingere termenelor de garanţie, legale sau convenţionale*". (s.n.).

Pentru mai buna înţelegere a regulilor privind începutul prescripţiei extinctive, prevăzute în alin. 1 şi 2 ale art. 11, unele *precizări* sunt necesare.

[1] În acest sens, C. Ap. Iaşi, dec. civ., nr. 298/1998, în **jurisprudenţa în materie civilă şi procesual civilă** 1998, p. 38.

[2]) Prevederea art. 9 din Decretul nr. 167/1958 nu se aplică acţiunii în anulabilitatea căsătoriei, deoarece Codul familiei conţine o regulă proprie în această privinţă, art. 21 alin. 2, dispunând că "Anularea căsătoriei din aceste cauze (eroare, viclenie, violenţă - n.n.) poate fi cerută de către cel al cărui consimţământ a fost viciat, în termen de şase luni *de la încetarea violenţei ori de la descoperirea erorii sau a vicleniei* (s.n.).

Mai întâi, trebuie observat că regulile din art. 11 privesc *viciile lucrului, lucrării şi construcţiei*. Deci, ele *nu* privesc *viciile de consimţământ* (pentru care există regula instituită de art. 9, la care ne-am referit mai sus).

Apoi, este de reţinut că art. 11 distinge între: 1) prescripţie pentru *viciile ascunse* ale unui *lucru* transmis sau ale unei *lucrări* executate (alin. 1); 2) prescripţia pentru *viciile construcţiei* (alin. 2).

În al treilea rând, este de menţionat că *viciile lucrului*, lucrării şi construcţiei sunt de două feluri: a) *aparente* - cele care pot fi observate la predare, cu obişnuita atenţie a omului; b) *ascunse* - cele care nu pot fi descoperite la predare, cu mijloace obişnuite, dar a căror cauză este prezentă în momentul predării bunului[1].

Ţinând cont de această distincţie, este de observat că alin. 1 al art. 11 se referă doar la viciile *ascunse* ale lucrului şi lucrării, iar *nu* şi la viciile *aparente*. Cum se explică această "omisiune"? Explicaţia o găsim în art. 1353 C.civ.: "Vânzătorul nu este răspunzător de viciile aparente şi despre care cumpărătorul a putut singur să se convingă".

Cât priveşte construcţiile determinate prin Legea nr. 10/1995 privind calitatea în construcţii (M.Of. nr. 12 din 24 ianuarie 1995) se distinge între răspunderea proiectantului, specialistului verificator de proiecte atestat, fabricanţilor şi furnizorilor de materiale şi produse pentru construcţii, executantului, responsabilului tehnic cu execuţia, diriginţelui de specialitate şi expertului tehnic atestat pentru *viciile ascunse ale construcţiei*, ivite într-un interval de 10 ani de la recepţia lucrării, şi răspunderea acestora pentru *viciile structurii de rezistenţă*, pe toată durata de existenţă a construcţiei, rezultate din nerespectarea normelor de proiectare şi de execuţie în vigoare la data realizării ei (art. 29).

Regulile privind începutul prescripţiei pentru viciile lucrului, lucrării şi construcţiei prezintă *caracteristica* stabilirii - *alternative* - a două momente de la care poate începe să curgă prescripţia: 1) un moment, *subiectiv*, constând în "data descoperirii viciilor" şi 2) un moment *obiectiv*, constând în data expirării termenului de garanţie, de 1 an, pentru lucru ori lucrare, şi de 3 ani, pentru construcţie.

Important de reţinut este că termenul de 1 an, prevăzut de alin. 1, şi cel de 3 ani, prevăzut de alin. 2 din art. 11, *nu sunt termene de prescripţie, ci termene*

[1] În înţelegerea noţiunii de "viciu ascuns" e bine să ţinem seama de prevederea art. 1352 C.civ.: "Vânzătorul este supus la răspundere pentru viciile ascunse ale lucrului vândut, dacă, din cauza acelora, lucrul nu este bun de întrebuinţat, după destinarea sa, sau întrebuinţarea sa e atât de micşorată, încât se poate presupune că cumpărătorul nu l-ar fi cumpărat, sau n-ar fi dat pe dânsul ceea ce a dat, de i-ar fi cunoscut viciile". Mai trebuie reţinut că, potrivit art. 1354 C.civ.: El (*vânzătorul* - n.n.) este răspunzător de viciile ascunse, chiar şi când nu le-a cunoscut, afară numai dacă, în cazul acesta, nu se va fi învoit cu cumpărătorul ca să nu răspundă de vicii". Pentru detalii privind prescripţia dreptului la acţiune pentru răspunderea privind viciile ascunse ale lucrului, lucrării sau construcţiei, a se vedea Gh. Beleiu, *Prescripţia pentru viciile lucrului*, în R.R.D. nr. 2/1980, p. 8-16; *idem. Prescripţia pentru viciile construcţiei*, în R.R.D. nr. 1/1981, p. 25-34.

de garanţie legale, cu caracter *subsidiar*, în înţelesul că expirarea lor marchează momentul obiectiv al prescripţiei numai atunci când, în speţă, nu-şi găseşte aplicarea alt termen de garanţie, fie el legal, fie convenţional. Această soluţie se desprinde, neîndoielnic din prevederea alin. 3 (final) al art. 11 din Decretul nr. 167/1958.

De asemenea, în cazul construcţiilor aflate sub incidenţa Legii nr. 10/1995 în art. 29 sunt avute în vedere două termene speciale de garanţie şi anume un termen determinat (10 ani de la recepţia lucrării pentru viciile ascunse obişnuite), precum şi un termen nedeterminat (pe toată durata de existenţă a construcţiei pentru viciile structurii de rezistenţă)[1].

225. ALTE REGULI SPECIALE PRIVIND ÎNCEPUTUL PRESCRIPŢIEI DREPTULUI LA ACŢIUNE

1. *Regula specială prevăzută de art. 23 din Decretul nr. 167/1958*. Prescripţia dreptului la acţiune privitoare la sume de bani consemnate sau depuse la instituţiile de bancă, credit şi economie pe seama statului, ori a organizaţiilor de stat începe să curgă *de la data consemnării ori depunerii*; prescripţia începe să curgă *de la data când poate cere restituirea pe baza actului organului de stat*, atunci când eliberarea sumelor consemnate sau depuse este condiţionată de un act al organului judecătoresc sau al altui organ de stat.

2. *Regula specială prevăzută de art. 24 din Decretul nr. 167/1958*. Prescripţia dreptului la acţiune privitoare la sumele de bani încasate din vânzarea biletelor pentru spectacole ce nu au mai avut loc începe să curgă *de la data când urma să aibă loc spectacolul*.

3. *Prescripţia dreptului de opţiune succesorală* începe să curgă, potrivit art. 700 alin. 1 C.civ., *de la deschiderea succesiunii* (care este data morţii).

4. *Prescripţia acţiunii în tăgada paternităţii* începe să curgă de la una din datele precizate de art. 55 C.fam., astfel: "Acţiunea în tăgăduirea paternităţii se prescrie în termen de şase luni *de la data când tatăl* (soţul mamei - n.n.) *a cunoscut naşterea copilului*.

În cazul în care, mai înainte de împlinirea acestui termen, tatăl a fost pus sub interdicţie, *un nou termen curge pentru tutore de la data când acesta a aflat despre naşterea copilului*.

Dacă acţiunea nu a fost pornită de acesta, ea poate fi pornită de tată, *după ce i s-a ridicat interdicţia*, înăuntrul unui nou termen de şase luni" - s.n.

5. *Prescripţia acţiunii în stabilirea paternităţii copilului din afara căsătoriei* începe să curgă de la una din datele precizate de art. 60 C.fam. astfel:

[1] A se vedea şi H.G. nr. 394/1995 privind obligaţiile ce revin agenţilor economici - persoane fizice sau juridice - în comercializarea produselor de folosinţă îndelungată, destinate consumatorilor (M.Of. nr. 12/1995) sub aspectul termenelor de garanţie stabilite pentru aceste produse.

"Acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei poate fi pornită în termen de un an *de la nașterea copilului.*[1]

Dacă, în cazul prevăzut în art. 54 alin. 1, un copil a pierdut calitatea de copil din căsătorie, prin efectul unei hotărâri judecătorești, termenul de un an, pentru pornirea acțiunii în stabilirea paternității din afara căsătoriei, va curge *de la data când acea hotărâre a rămas definitivă.*

În cazul când mama a conviețuit cu pretinsul tată, ori dacă acesta din urmă a prestat copilului întreținere, termenul de un an va curge *de la încetarea conviețuirii ori a întreținerii*" (s.n.).

6. *Prescripția acțiunii posesorii*, prevăzută de art. 674 alin. 1 C.pr.civ., începe să curgă *de la data primului act de tulburare a posesiei* (iar nu de la ultimul act de acest fel).

7. *Prescripția acțiunii în răspunderea* furnizorului de servicii poștale începe să curgă de la data primirii răspunsului la reclamația predabilă sau, în cazul în care nu s-a răspuns la reclamația predabilă, de la expirarea termenului de soluționare a acesteia (art. 41 alin. 2 din O.G. nr. 31/2002).

Prescripția extinctivă în rectificarea înscrierii în cartea funciară exercitată împotriva terțului dobânditor de bună-credință, începe să curgă de la data la care a fost înregistrată cerea prin care terțul respectiv a solicitat înscrierea dreptului său în cartea funciară (art. 37 alin. 2 din Legea nr. 7/1996 cu modificările ulterioare).

[1] În acest sens, C. Ap. București, s. IV. civ., dec. nr. 144/1995; idem, dec. nr. 61/1995, în *Culegerea de practică judiciară civilă* 1993-1998, p. 123-124.

CAPITOLUL V

SUSPENDAREA PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE[1)]

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA ȘI CAUZELE SUSPENDĂRII PRESCRIPȚIEI

§ 1 Noțiune

226. DEFINIȚIA SUSPENDĂRII PRESCRIPȚIEI EXTINCTIVE

Prin *suspendarea prescripției extinctive* se înțelege *acea modificare a cursului acestei prescripții care constă în oprirea, de drept, a curgerii termenului de prescripție, pe timpul cât durează situațiile, limitativ prevăzute de lege, care îl pun în imposibilitate de a acționa pe titularul dreptului la acțiune.*

227. JUSTIFICAREA SUSPENDĂRII

Pentru ca prescripția să-și producă efectul său extinctiv, adică sancționator este necesar ca, pentru titularul dreptului la acțiune, să existe, pe lângă voința de a acționa, *și posibilitatea reală* de a acționa, adică de a se adresa organului competent pentru protecția dreptului său.

Realitățile vieții demonstrează că, în timpul curgerii prescripției, pot interveni anumite împrejurări ori cauze care îl pun pe titularul dreptului la acțiune în imposibilitate - materială, morală ori juridică - de a acționa.

Dacă, pe timpul cât durează asemenea împrejurări, prescripția nu ar fi oprită, adică suspendată, s-ar ajunge la situația în care titularul dreptului la acțiune să i se aplice efectul extinctiv, fără a i se putea imputa pasivitatea ori

[1)] Cu privire la "suspendarea prescripției *achizitive*", vezi C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale*, 1988, p. 284. Autorii sunt de părere că reglementarea din Codul civil (art. 1874-1885) a fost înlocuită cu cea a Decretului nr. 167/1958. Nu putem împărtăși această soluție, deoarece Decretul nr. 167/1958 a modificat regimul juridic numai al prescripției *extinctive*, iar nu și al celei achizitive. În sensul soluției noastre, a se vedea și G. Boroi, *op.cit.*, 1999, p. 293, nota 1.

neglijența în a acționa; într-o asemenea situație, prescripția ar fi deturnată de la finalitatea sa, nemaiavând caracter real. Tocmai pentru prevenirea producerii unui asemenea neajuns, legiuitorul a reglementat suspendarea cursului prescripției extinctive.

228. PREVEDERILE ART. 13 ȘI 14 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Din definiția suspendării, dată mai sus, rezultă că două sunt caracterele cauzelor de suspendare, și anume: a) ele sunt *legale*, și b) *limitative*. Ele rezultă din enumerarea conținută în art. 13-14 din Decretul nr. 167/1958.

Potrivit art. 13: "Cursul prescripției se suspendă:

a) cât timp cel împotriva căruia ea curge este împiedicat de *un caz de forță majoră* să facă acte de întrerupere;

b) pe timpul cât *creditorul sau debitorul face parte din forțele armate* ale României, iar acestea sunt *puse pe picior de război;*

c) până la rezolvarea reclamației administrative făcute de cel îndreptățit, cu privire la despăgubiri sau restituiri, în temeiul unui contract de transport sau de prestare a serviciilor de poștă și telecomunicații, *însă cel mai târziu până la expirarea unui termen de trei luni* socotit de la înregistrarea reclamației" - n.n.

Potrivit art. 14: "*Între părinți sau tutore și cei ce se află sub ocrotirea lor, între curator și acei pe care îi reprezintă, precum și între orice altă persoană* care, în temeiul legii sau al hotărârii judecătorești, *administrează bunurile altora și cei ale căror bunuri sunt astfel administrate*, prescripția nu curge *cât timp socotelile nu au fost date și aprobate*.

Prescripția nu curge împotriva celui lipsit de capacitate de exercițiu, *cât timp nu are reprezentant legal* și nici împotriva celui cu capacitate restrânsă, *cât timp nu are cine să-i încuviințeze actele*.

Prescripția nu curge *între soți* în timpul căsătoriei" - n.n.

Pe lângă aceste cauze de suspendare prevăzute în Decretul nr. 167/1958, Legea nr. 64/1995, privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului, republicată, cu modificările ulterioare, stabilește în art. 44 o cauză de suspendare a cursului prescripției extinctive specială.[1]

229. ANALIZA CAUZELOR DE SUSPENDARE

a. *Forța majoră. art.* 13 lit.a folosește noțiunea de "forță majoră", fără a o defini. În doctrină, ca și în jurisprudență, se admite, în general, că forța majoră este *un eveniment imprevizibil și insurmontabil*, precum cutremurul de pământ, inundația și altele asemenea[2)].

[1] Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare și a falimentului a fost republicată în M. Of. nr. 1066/2004.

[2)] Prin dec.nr. 1860/1968 (în *C.D. pe 1986, p. 47-49*), Secția civilă a fostului Tribunal Suprem s-a pronunțat în sensul că "prin cauză de forță majoră trebuie înțeleasă acea situație pe care partea nu o poate prevedea și înlătura chiar dacă ar fi luat toate măsurile de prevenire".

De reținut că, pentru a produce suspendarea prescripției, potrivit art. 13 lit.a din Decretul nr. 167/1958, e nevoie ca în situația de forță majoră să fi fost "cel împotriva căruia prescripția curge", adică titularul dreptului la acțiune (iar nu "cel în favoarea căruia prescripția curge"), care a fost împiedicat să facă acte de întrerupere a prescripției, adică să formuleze "cererea de chemare în judecată".

b. *Participarea la forțele armate ale României, care sunt pe picior de război.* Din redactarea art. 13 lit.b rezultă că, într-o asemenea situație, trebuie să fie "creditorul sau debitorul"; desigur, suspendarea va opera și în ipoteza în care, atât creditorul, cât și debitorul, în același timp, fac parte din forțele armate ale României, iar acestea sunt puse pe picior de război.

De reținut că, simpla participare la forțele armate ale țării (ca militar activ ori pentru satisfacerea stagiului militar) nu este cauză de suspendare a prescripției extinctive, *condiția impusă* de text fiind aceea ca forțele armate ale țării să fie puse pe picior de război[1].

c. *Reclamația administrativă.* Din redactarea art. 13 lit.c rezultă că, pentru a opera suspendarea prescripției, este necesar ca: 1) reclamația administrativă prealabilă să aibă ca obiect "despăgubiri ori restituiri" în temeiul unui contract de transport sau de prestare a serviciilor de poștă și telecomunicații; 2) să nu treacă mai mult de 3 luni de la înregistrarea reclamației; dacă petiționarul primește răspuns, care nu-i convine, înainte de împlinirea celor 3 luni, prescripția e suspendată numai până la primirea acelui răspuns, nefavorabil; dacă reclamația rămâne nerezolvată, neprimindu-se răspuns în cele trei luni, suspendarea încetează iar titularul dreptului la acțiune este în drept să formuleze "cerere de chemare în judecată" la organul de jurisdicție competent.

Pentru identitate de rațiune (*ubi eadem est ratio, eadem solutio esse debet*), trebuie admis că art. 13 lit.c se aplică și *ipotezei acțiunii în contencios administrativ*, deoarece, potrivit art. 17 alin. 1, coroborat cu art. 7 alin. 1 din Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, cu mențiunea că, de data aceasta suspendarea operează până la rezolvarea reclamației administrative, dar nu mai mult de 30 de zile (iar nu 3 luni, cum prevede art. 13 lit. c).

În fine, este de menționat că jurisprudența a asimilat cazului de suspendare prevăzut de art. 13 lit.c încă unul, în termenii următori: "... rejudecarea cauzei se impune numai în vederea aducerii la îndeplinire a prevederilor art. 129 din codul familiei, întrucât *acceptarea* (moștenirii - n.n.) *fiind un act de dispoziție, nu poate fi exercitată fără prealabila încuviințare a autorității tutelare*.

În consecință, în cadrul noului termen de prescripție, urmează a se face intervențiile necesare, chiar din oficiu, pentru îndeplinirea condiției legale prevăzută de textul menționat, *socotindu-se că s-a suspendat cursul prescripției pe durata acestor demersuri*.

Acest caz de suspendare a cursului prescripției nu este expres prevăzut de art. 13 din Decretul nr. 167/1958, dar el rezultă din rațiunea legii, în sensul că

[1] În literatura de specialitate se apreciază că, „dacă creditorul sau debitorul este într-o misiune de pace cu caracter internațional, sub egida O.N.U. sau N.A.T.O., efectul suspensiv trebuie, pentru identitate de motive, să opereze totuși: (M. Nicolae *op. cit.*, 2004, p. 533)."

nu poate curge prescripţia când cel îndreptăţit a-şi valorifica un drept nu rămâne în pasivitate"[1] (s.n.).

În legătură cu cele trei cauze de suspendare a prescripţiei, prevăzute de art. 13 din Decretul nr. 167/1958, este de observat că primele două sunt împrejurări care îl pun în *imposibilitate materială, fizică* de a acţiona, pe titularul dreptului la acţiune, pe când cea de a treia cauză reprezintă un motiv de *imposibilitatea juridică* de a acţiona (nu se poate adresa justiţiei înainte de parcurgerea fazei prealabile şi obligatorii, a "reclamaţiei administrative").

d. *Între ocrotitor şi ocrotit, prescripţia e suspendată cât timp socotelile nu au fost date şi aprobate.* Această cauză de suspendare, prevăzută de alin. 1 al art. 14 din Decretul nr. 167/1958, se aplică raporturilor dintre părinte, tutore ori curator, de o parte, şi cel ale cărui bunuri sunt administrate de ocrotitorul legal, de cealaltă parte (minor, interzis, cel ocrotit prin curatelă). Aşa cum dispune textul, suspendarea operează până la "darea şi aprobarea socotelilor", operaţie juridică pe care o realizează autoritatea tutelară.

e. *Prescripţia este suspendată: a) cât timp cel lipsit de capacitatea de exerciţiu nu are reprezentant legal şi b) cât timp cel cu capacitate de exerciţiu restrânsă nu are ocrotitor legal care să-i încuviinţeze actele.*

Din formularea alin. 2 al art. 14, rezultă că această cauză de suspendare priveşte pe: minorul sub 14 ani, interzisul judecătoresc şi minorul între 14-18 ani. Suspendarea prescripţiei operează pe durata lipsei reprezentantului legal ori ocrotitorului legal, după caz.

f. *Prescripţia este suspendată în raporturile dintre soţi.* Din alin. final al art. 14 rezultă, cu claritate, că prescripţia este suspendată pe durata căsătoriei. Este irelevant dacă soţii sunt sau nu despărţiţi în fapt, căci textul nu distinge, astfel că *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.* În schimb, această cauză de suspendare nu se poate aplica, prin analogie, raporturilor dintre concubini.[2]

În legătură cu aceste trei cauze de suspendare, prevăzute de art. 14, este de observat că în primul şi al treilea caz, imposibilitatea de a acţiona este, în esenţă, de natură *morală,* pe când, în celălalt caz, această imposibilitate este de natură *juridică.*

Legea nr. 64/1995 privind procedura reorganizării judiciare şi a falimentului stabileşte o *cauză specială* prin art. 44: "*deschiderea procedurii suspendă orice termene de prescripţie* a acţiunilor prevăzute la art. 42. Termenele vor începe să curgă după 30 de zile de la închiderea procedurii" (s.n.)[3]. Evident textul citat interesează, în primul rând, prescripţia extinctivă în

---

[1] Dec.nr. 590/1986 a Secţiei civile a fostului Tribunal Suprem, în *Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem pe anul 1986,* p. 82-85.

[2] Pentru un caz de practică judiciară, a se vedea C.S.J., s. civ., dec. nr. 2426/1992, în Dreptul nr. 10-11, p. 122.

[3] A se vedea şi dec. civ. nr. 2038/2002 a Curţii de Apel Bucureşti, în *Culegere de practică judiciară 2002,* a M.I., Ed. All Beck, 2002, p. 11-12.

dreptul comercial, dar este aplicabil şi în dreptul civil, deoarece art. 42 din aceeaşi lege la care face trimitere art. 44 priveşte „toate acţiunile judiciare sau extrajudiciare", îndreptate împotriva debitorului, deci inclusiv cele care însoţesc drepturi subiective civile reale sau de creanţă.

De reţinut că, toate cauzele de suspendare menţionate produc efectul *suspensiv* numai dacă ele intervin *după ce* prescripţia a început să curgă (deoarece nu poate fi suspendat ceva ce nu există, dacă ele intervin *înainte ca* prescripţia să fi început să curgă, efectul produs va fi de *întârziere a începutului prescripţiei.*

SECŢIUNEA a II-a

EFECTELE SUSPENDĂRII PRESCRIPŢIEI

§ 1 Efectele generale ale suspendării

230. PREVEDERILE ART. 15 ALIN. 1 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Potrivit art. 15 alin. 1: *După încetarea suspendării, prescripţia îşi reia cursul, socotindu-se şi timpul scurs înainte de suspendare"* - s.n.

Plecând de la această dispoziţie legală, este de observat că înţelegerea efectelor generale ale suspendării prescripţiei cere să se distingă între: a) efectul *anterior* apariţiei cauzei de suspendare; b) efectul *pe durata* cauzei de suspendare; c) efectul *ulterior* încetării cauzei de suspendare.

Pentru perioada anterioară cauzei, suspendarea *nu produce nici un efect juridic,* deoarece timpul scurs între începutul prescripţiei şi data suspendării intră în calculul termenului de prescripţie, ori cum prevede art. 15 alin. 1, "... socotindu-se timpul scurs înainte de suspendare".

Pe durata cauzei de suspendare, efectul produs constă în *oprirea curgerii prescripţiei,* pe toată această perioadă; prin urmare, durata cauzei de suspendare *nu intră în calculul termenului de prescripţie.*

Ulterior cauzei de suspendare, efectul care se produce constă în *reluarea cursului prescripţiei,* din momentul în care el fusese blocat, oprit; este efectul precizat de art. 15 alin. 1 în termenii: "*După încetarea suspendării, prescripţia îşi reia cursul...*" (s.n.).

În ce priveşte momentul efectiv, data concretă de la care este reluat cursul prescripţiei extinctive, în regula generală, acesta coincide cu însăşi data încetării cauzei de suspendare. Prin excepţie, în cazul special de suspendare prevăzut de art. 44-42 din Legea nr. 64/1995, republicată, momentul reluării cursului prescripţiei extinctive este întârziat, fiind plasat la o dată, posterioară, stabilită

de art. 44: (... *termenele vor reîncepe să curgă după 30 de zile* de la închiderea procedurii)[1].

§ 2 Efectul special al suspendării

231. PREVEDERILE ART. 15 ALIN. 2 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Efectul special al suspendării este reglementat de art. 15 alin. 2 astfel: "*Prescripția nu se va împlini totuși înainte de expirarea unui termen de 6 luni*, socotit de la data încetării cauzei de suspendare, *cu excepția prescripțiilor mai scurte de 6 luni care nu se vor împlini decât după expirarea unui termen de o lună de la suspendare*" (s.n.).

Se poate observa că efectul special al suspendării nu se produce întotdeauna - cum se produc efectele generale, amintite mai sus - ci numai în cazurile în care:

a) până la împlinirea termenului de prescripție a rămas mai puțin de 6 luni, dacă termenul de prescripție, aplicabil este mai mare de 6 luni (spre exemplu, termenul general, de 3 ani);

b) până la împlinirea termenului de prescripție a rămas mai puțin de o lună, dacă termenul de prescripție aplicabil este mai mic de 6 luni (cum e cel de 60 de zile, prevăzut de art. 24 din Decretul nr. 167/1958).

Efectul special al suspendării cursului prescripției extinctive constă în prorogarea (prelungirea) momentului împlinirii termenului de prescripție extinctivă, în așa fel încât, intervalul de timp cuprins între momentul încetării cauzei de suspendare și momentul împlinirii termenului de prescripție să se asigure 6 luni sau 1 lună, după cum termenul de prescripție extinctivă aplicabil este mai mare ori mai mic de 6 luni.

Spre exemplu, să presupunem că în speță este vorba de termenul general de prescripție de 3 ani, din care s-au scurs 2 ani și 11 luni după care intervine cauza de suspendare. Se pune întrebarea, cu cât este prelungit momentul împlinirii prescripției în acest caz? Răspunsul este următorul: cu 5 luni de zile, astfel că, împreună cu luna ce a mai rămas din termenul de 3 ani, să facă 6, luni cât prevede legea.

Acest efect special de prelungire a momentului la care se împlinește prescripția extinctivă – până la expirarea a încă unui termen de 6 luni sau de o lună, după caz, calculat de la data încetării cauzei de suspendare – este privit ca o măsură menită să asigure posibilitatea efectivă, pentru titularul dreptului la acțiune, de a cere protecția dreptului său într-un termen util, suficient. De reținut că efectul special se produce de drept, respectiv operează direct, în puterea legii,

[1] În acest sens, a se vedea și **G. Boroi**, *op. cit.*, 2002, p. 295; **M. Nicolae**, *op. cit.*, 2004, p. 537. Pentru un caz din practică judiciară: C. Ap. București, dec. civ., nr. 2038/2002 în M. J. *Culegere de practică judiciară* 2002, Ed. All Beck, 2003, p. 11-12.

iar instanței revenindu-i sarcina de a constata întrunirea condițiilor cerute de lege pentru suspendare și să se conformeze efectelor produse, fără putința de a face aprecieri asupra acordării sau neacordării beneficiului suspendării.

Când există o cauză de suspendare a cursului prescripției extinctive, operația ce urmează a se face este aceea de a calcula durata cauzei de suspendare și, în raport cu momentul când a intervenit, a socoti dacă termenul de prescripție: 1) a început să curgă numai la sfârșitul cauzei de suspendare, în cazul în care aceasta cauza a intervenit înainte de începutul cursului prescripției; 2) termenul de prescripție s-a împlinit mai târziu față de data când ar fi trebuit să se împlinească, în lipsa suspendării, în intervalul cât a durat cauza de suspendare și 3) dacă, de la încetarea suspendării au rămas mai puțin de 6 luni, respectiv o lună, termenul de prescripție va fi socotit împlinit numai la expirarea uneia sau altuia din aceste două termene, după caz.

Am zis că efectul special nu se produce în toate cazurile, într-adevăr, prelungirea momentului împlinirii prescripției cu 6 luni, respectiv o lună, nu are loc atunci când: 1) cauza de suspendare există în chiar momentul în care ar trebui să înceapă cursul prescripției extinctive, deoarece în acest caz, titularul dreptului la acțiune are la dispoziție, prin ipoteză, întregul termen de prescripție, care abia începe să curgă, la încetarea cauzei de suspendare; 2) după încetarea cauzei de suspendare a mai rămas de scurs un interval mai mare de 6 luni, respectiv o lună până la împlinirea termenului de prescripție.

În concluzie, trebuie reținut că, atunci când are, totuși, loc efectul special, prelungirea momentului împlinirii prescripției nu se produce întotdeauna cu 6 luni, respectiv o lună, ci numai cu un interval de timp necesar pentru a face împreună cu ce a mai rămas din termen după încetarea cauzei de suspendare, termenul de 6 luni sau de o lună: aceasta înseamnă că prelungirea la care ne referim ar fi cu 6 luni, respectiv o lună, numai atunci când suspendarea cursului prescripției ar fi survenit în ultima zi a termenului de prescripție, astfel încât la încetarea suspendării n-ar mai fi rămas nici o zi din termenul de prescripție.

În încheierea problemei efectelor suspendării cursului prescripției extinctive menționăm că acestea se *produc de drept*, organului de jurisdicție nerămânându-i decât să *constate* producerea lor.

CAPITOLUL VI

ÎNTRERUPEREA PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE[1)]

SECŢIUNEA I

NOŢIUNEA ŞI CAUZELE ÎNTRERUPERII PRESCRIPŢIEI

§ 1 Noţiune

232. DEFINIŢIA ÎNTRERUPERII PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE

Întreruperea prescripţiei extinctive poate fi definită ca *modificarea cursului acesteia care constă în înlăturarea prescripţiei scurse înainte de apariţia unei cauze interuptive şi începerea unei alte prescripţii extinctive.*

Cursul prescripţiei extinctive poate fi modificat nu numai prin suspendare, ci şi prin întrerupere. În definiţia dată am reţinut, pe lângă această însuşire a întreruperii, şi efectele juridice ale sale (pe care le vom analiza în secţiunea următoare).

233. JUSTIFICARE

În înţelegerea fundamentului întreruperii prescripţiei extinctive trebuie pornit de la două premise (prezumţii): pe de o parte, lipsa de convingere a titularului dreptului, în ceea ce priveşte temeinicia pretenţiei sale, dedusă din starea sa de pasivitate, şi, pe de altă parte, considerarea poziţiei, în fapt, a debitorului, ca fiind conformă dreptului, bazată pe împotrivirea debitorului.

Ori de câte ori aceste premise nu se mai confirmă, înseamnă că producerea efectului prescripţiei extinctive nu se mai justifică.

În fapt, aceste premise nu se mai justifică ori de câte ori titularul dreptului la acţiune iese din pasivitate, săvârşind acte sau fapte prin care pretinde satisfacerea sau realizarea dreptului său încălcat, precum şi ori de câte ori

---

[1)] Cu privire la întreruperea prescripţiei achizitive, a se vedea C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale*, p. 282-284.

subiectul pasiv părăseşte poziţia de împotrivire, prin recunoaşterea dreptului până atunci încălcat, nesocotit, contestat.[1)] Dacă aceste atitudini au loc după ce prescripţia dreptului la acţiune a început să curgă, ele trebuie să aibă ca efect *înlăturarea prescripţiei începute*, deoarece, şi într-un caz, şi în celălalt, finalitatea prescripţiei extinctive este atinsă: a) efectul mobilizator al prescripţiei s-a produs, prin ieşirea titularului dreptului la acţiune din starea de pasivitate; b) nevoia clarificării situaţiilor juridice incerte este satisfăcută, prin recunoaşterea obligaţiei de către cel în favoarea căruia curge prescripţia.[2]

§ 2 Cauzele de întrerupere a prescripţiei extinctive

234. PREVEDERILE ART. 16 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Potrivit art. 16 din Decretul nr. 167/1958: "Prescripţia se întrerupe: a) *prin recunoaşterea dreptului a cărui acţiune se prescrie, făcută de cel în folosul căruia curge prescripţia*[3)]; b) *prin introducerea unei cereri de chemare în judecată* ori de arbitrare, *chiar dacă cererea a fost introdusă la o instanţă judecătorească*, ori la un organ de arbitraj, *necompetent;* c) abrogat[4)].

Prescripţia nu este întreruptă, dacă s-a pronunţat încetarea procesului, dacă cererea de chemare în judecată sau executare a fost respinsă, anulată sau dacă s-a perimat, ori dacă cel care a făcut-o a renunţat la ea" - s.n.

235. ANALIZA CAUZELOR DE ÎNTRERUPERE A PRESCRIPŢIEI DREPTULUI LA ACŢIUNE

a. *Recunoaşterea dreptului a cărui acţiune se prescrie.* În enumerarea făcută de art. 16, prima cauză de întrerupere a prescripţiei este părăsirea de către debitor, a poziţiei sale de împotrivire faţă de dreptul subiectiv corelativ, în formularea aceasta: "recunoaşterea dreptului a cărui acţiune se prescrie făcută de cel în folosul căruia curge prescripţia".

[1)] Faptul debitorului de a recunoaşte datoria, deşi nu satisface pretenţiile creditorului, îndrituieşte pe acesta să creadă că executarea se va face de bună voie, fără a face apel la organul de jurisdicţie (C.S.J., s. com., dec. nr. 4782/2001, în *Curierul Judiciar* nr. 4/2001, p. 48).

[2] **M. Nicolae**, *op. cit.*, 2004, p. 538.

[3)] Partea a doua din art. 16 lit. a o considerăm *neaplicabilă*.

[4)] Art. 16 alin. 1 lit. c) a reglementat o cauză de întrerupere a prescripţiei dreptului de a cere executarea silită. Cu privire la cauzele de întrerupere a prescripţiei dreptului de a cere executarea silită, a se vedea art. 405^2 din C. proc. civ., introdus prin O.U.G. nr. 138/2000 şi aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 219/2005.

"Recunoaşterea", la care se referă textul, trebuie să *fie neîndoielnică*[1]; dar ea poate fi atât *expresă*, cât şi *tacită*[2].

b. *Cererea de chemare în judecată.* Pentru a produce efectul întreruptiv, se cere ca: a) acţiunea în justiţie să fie *efectivă* (adică făcută cu scopul de a fi admisă; *retragerea* ori *perimarea* demonstrează neîndeplinirea acestei condiţii); b) acţiunea să fie *admisă*, printr-o hotărâre definitivă; *retragerea* ori *anularea* acţiunii dovedeşte neîndeplinirea condiţiei[3].

SECŢIUNEA a II-a

EFECTELE ÎNTRERUPERII PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE

§ 1 Reglementarea efectelor întreruperii

236. PREVEDERILE ART. 17 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Efectele întreruperii prescripţiei extinctive sunt stabilite de art. 17 astfel: *"Întreruperea şterge prescripţia începută înainte de a se fi ivit împrejurarea care a întrerupt-o.*

După întrerupere începe să curgă o nouă prescripţie.

În cazul când prescripţia a fost întreruptă printr-o cerere de chemare în judecată ori de arbitrare sau printr-un act începător de executare, *noua prescripţie nu începe să curgă cât timp hotărârea de admitere a cererii nu a rămas definitivă* sau, în cazul executării, până la îndeplinirea ultimului act de executare"[4] (s.n.).

---

[1] A se vedea şi dec. civ. nr. 785/2002 Piteşti, în Culegere de practică judiciară 2002, a M.J.; Ed. All Beck, 2002, p. 10; C. Ap. Bucureşti, s. IV. civ., dec. nr. 20/R/2001, în P.R. nr. 2/2001, III. 9, R. 151-152.

[2] Această cauză de întrerupere este prevăzută şi de art. 1865 pct. 3 C.civ., în formula "prin recunoaşterea de către debitor... a dreptului celui în contra cărui prescrie". A se vedea şi C. Ap. Iaşi, s. civ., dec. nr. 2086/2002, în *Jurisprudenţa Curţii de Apel Iaşi în materie civilă*, p. 186.

[3] În acest sens, a se vedea: C. Ap. Cluj, s. civ., dec. nr. 172/2000, în *Buletinul Jurisprudenţei* 2000, vol. I, p. 224; C. Ap. Bucureşti, s. III. civ., dec. nr. 2482/2000, în *Culegere de practică judiciară în materie civilă* 2000, p. 166.

[4] Codul civil reglementează efectele întreruperii prescripţiei (atât extinctivă cât şi achizitivă), astfel:

- art. 1867: "Întreruperea, fie civilă, fie naturală, şterge cu totul orice prescripţie începută înaintea sa; în nici un caz acea prescripţie nu mai poate fi continuată. Posesorul sau debitorul pot începe o nouă prescripţie după ce actele constitutive de întrerupere încetează, conform naturii lor şi regulilor aci mai jos stabilite";

§ 2 Analiza efectelor întreruperii prescripţiei extinctive

237. EFECTUL ANTERIOR ŞI CEL POSTERIOR CAUZEI DE ÎNTRERUPERE

Aşa cum rezultă din art. 17 alin. 1 şi 2 din Decretul nr. 167/1958, întreruperea prescripţiei extinctive produce următoarele două efecte:

- *anterior* datei întreruperii, *prescripţia este* "ştearsă", *adică înlăturată*, astfel încât, toată prescripţia care a curs între momentul ei de început şi data cauzei de întrerupere (recunoaştere ori cerere de chemare în judecată) este socotită ca necursă; se poate observa că, spre deosebire de efectul anterior cauzei de suspendare (unde prescripţia rămâne neatinsă), în cazul întreruperii, efectul anterior este radical, constând în înlăturarea ei;

- *posterior* întreruperii, efectul care se produce constă în *începerea altei prescripţii;* prin urmare, după ce a operat întreruperea, un nou termen de prescripţie începe să curgă; şi sub acest al doilea aspect, întreruperea se deosebeşte de suspendare (unde, reamintim, prescripţia îşi reia cursul, urmând a se produce şi efectul special, dacă e cazul); care este felul prescripţiei, după obiectul său, care începe să curgă după ce a operat întreruperea? Răspunsul la întrebare

---

- art. 1868: "Cererea făcută în judecată nu va putea întrerupe prescripţia decât dacă va fi încuviinţată de judecătorie prin hotărâre de nerevocabilă autoritate. În cazul acesta nici o prescripţie nu poate curge de la formarea cererii în judecată şi până la pronunţarea unei asemenea hotărâri";

- art. 1869: "Dacă cel ce a format cererea în judecată lasă să se perime acea acţiune a sa prin nelucrare; dacă se dezistă de acea cerere pentru oricare alt motiv, afară de nulităţi de formă sau de necompetenţa instanţei către care a fost făcut, nici o întrerupere de prescripţie nu poate fi";

- art. 1870: "Cererea în judecată întrerupe prescripţia, după regulile cuprinse în articolul 1868 şi 1869, chiar în cazul când este adresată la o instanţă judecătorească necompetentă şi chiar dacă este nulă pentru lipsă de formă";

- art. 1871: "În cazurile prevăzute în articolul precedent, prescripţia nu va fi întreruptă decât dacă cel interesat va fi făcut, mai înainte de hotărârea de perimare, ce ar putea fi pronunţată în contra sa, o nouă cerere, în bună şi cuvenită formă, şi dacă această de pe urmă cerere se va fi încuviinţat, după cum se arată în articolul 1868";

- art. 1872: "Întreruperea civilă a prescripţiei, făcută în contra unuia din debitorii solidari, are ca efect în contra tuturor celorlalţi codebitori ai săi. Întreruperea civilă făcută în contra unuia din moştenitorii unui debitor solidar nu are ca efect contra celorlalţi comoştenitori, chiar dacă creanţa ar fi ipotecară, dacă obligaţia nu este nedivizibilă. Asemenea întrerupere nu are efect în contra codebitorilor debitorului defunct, decât în măsura părţii de obligaţie a moştenitorului contra căruia s-a făcut întreruperea.

Spre a întrerupe prescripţia în contra acelor codebitori, trebuie o întrerupere făcută în contra tuturor moştenitorilor debitorului defunct";

- art. 1873: "Întreruperea civilă a prescripţiei, făcută în contra debitorului principal, are efecte şi în contra cauţiunii.

Întreruperea făcută în contra cauţiunii nu poate opri cursul prescripţiei datoriei principale".

presupune să deosebim *două ipoteze*, în funcție de cauza de întrerupere, și anume: a) dacă întreruperea a operat prin efectul recunoașterii, noua prescripție este de același fel cu cea înlăturată, adică prescripția dreptului la acțiune (o prescripție *de drept civil*); b) dacă întreruperea a operat prin efectul cererii de chemare în judecată, noua prescripție are un alt obiect, și anume, dreptul de a cere executarea silită (fiind, deci, o prescripție *de drept procesual civil*); dacă prescripția înlăturată a fost de 3 ani sau de un alt termen, noua prescripție este de 3 ani (potrivit art. 6 din Decretul nr. 167/1958).

Mai trebuie reținut că, dacă în cazul întreruperii *prin recunoaștere* efectele se produc instantaneu, în cazul întreruperii prin cererea de chemare în judecată, efectele se produc definitiv, pe data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de admitere a cererii (ceea ce înseamnă că, între data sesizării instanței și data rămânerii definitive a hotărârii operează o întrerupere, dar cu titlu provizoriu, mai exact, sub condiția admiterii cererii și rămânerii definitive a hotărârii).

Ca și în cazul suspendării, efectele întreruperii prescripției extinctive se produc *ope legis* (deplin drept, în temeiul legii), organului de jurisdicție nerămânându-i decât *să constate* producerea lor.

În fine, în legătură cu întreruperea prescripției extinctive, mai este de reținut că, așa cum s-a precizat și în jurisprudență, pentru a opera întreruperea, este necesar ca motivul de întrerupere să intervină *până la împlinirea termenului de prescripție*. Într-o decizie de speță, Secția civilă a fostului Tribunal Suprem s-a pronunțat astfel: "Acțiunea în stabilirea paternității din afara căsătoriei aparține copilului și se pornește în numele său de către mamă ori de reprezentantul lui legal. Această acțiune poate fi pornită în termen de un an de la nașterea copilului (art. 60 alin. 1 din Codul familiei). În cazul în care mama a conviețuit cu pretinsul tată ori dacă acesta din urmă a prestat copilului întreținere, termenul de un an va curge de la încetarea conviețuirii ori a întreținerii. Termenul de 1 an prevăzut de art. 60 din Codul familiei fiind un termen de prescripție, el poate fi întrerupt ori suspendat în cazurile și condițiile prevăzute de lege. *Pentru ca efectul întrerupător de prescripție să se producă, este necesar ca atât conviețuirea cât și întreținerea, la care se referă alineatul 3 al art. 60 Cod fam., să fi început în perioada termenului de prescripție de un an de la nașterea copilului*"[1] - s.n.

[1] Dec.nr. 1944/1986 a S.civ. a fostului T.S., în *C.D. pe 1986*, p. 126-127.

CAPITOLUL VII

REPUNEREA ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA REPUNERII ÎN TERMEN

§ 1 Reglementarea legală și definiția repunerii în termen

238. REGLEMENTAREA LEGALĂ A REPUNERII ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE

a. Reglementarea generală

Repunerea în termenul de prescripție este o instituție juridică nouă, neîntâlnită în Codul civil, fiind consacrată, cu caracter general, în art. 19 din Decretul nr. 167/1958 astfel: "Instanța judecătorească sau organul arbitral *poate, în cazul în care constată ca fiind temeinic justificate cauzele pentru care termenul de prescripție a fost depășit, să dispună chiar din oficiu judecarea sau rezolvarea acțiunii*, ori să încuviințeze executarea silită.

Cererea de repunere în termen va putea fi făcută numai în termen de o lună de la încetarea cauzelor care justifică depășirea termenului de prescripție" – s.n.

b. Reglementarea specială

De *lege lata*, repunerea în termenul de prescripție este consacrată, cu caracter special, în următoarele dispoziții legale:

- Art. 13 din Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările ulterioare: "Calitatea de moștenitor se stabilește pe baza certificatului de moștenitor sau a hotărârii judecătorești definitive ori, în lipsa acestora, prin probe din care rezultă acceptarea moștenirii.

Moștenitorii care nu-și pot dovedi această calitate, întrucât terenurile nu s-au găsit în circuitul civil, *sunt socotiți repuși de drept în termenul de acceptare, cu privire la cota ce li se cuvine din terenurile ce au aparținut*

autorului lor. Ei sunt considerați că au acceptat moștenirea prin cererea pe care o fac comisiei"[1] – s.n.

- Art. 5 alin. 4 din Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinație de locuințe trecute în proprietatea statului: "*Moștenitorii*, în sensul prezentei legi, *sunt socotiți de drept acceptanții succesiunii* (fostului proprietar persoană fizică – n.n.) *de la data depunerii cererii prevăzute* la "art. 14" pentru restituirea în natură a apartamentelor sau, după caz, pentru acordarea de despăgubiri" – s.n.

- Art. 4 alin. 2 și 3 din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989:" De prevederile prezentei legi beneficiază și *moștenitorii legali sau testamentari ai persoanelor fizice îndreptățite.*

Succesibilii care, după data de 6 martie 1945, nu au acceptat moștenirea *sunt repuși de drept în termenul de acceptare a succesiunii* pentru bunurile care fac obiectul prezentei legi. *Cererea de restituire are valoare de acceptare a succesiunii* pentru bunurile a căror restituire se solicită în temeiul prezentei legi[2]" – s.n.

De reținut că, dispozițiile art. 19 din Decretul nr. 167/1958 reprezintă *regula* în materia repunerii în termenul de prescripție, pe când prevederile art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, republicată, art. 5 alin. 4 din Legea nr. 112/1995 și art. 4 alin. 3 din Legea nr. 10/2001 constituie *excepția*, fiind derogatorii de la dreptul comun și supuse maximei *exceptiones sunt strictissimae interpretationis.*

239. DEFINIȚIA REPUNERII ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE EXTINCTIVĂ

Pe baza dispozițiilor legale de mai sus, *repunerea în termen* poate fi definită ca *beneficiul acordat de lege titularului dreptului la acțiune care, din motive temeinice, nu a putut formula acțiunea în justiție înăuntrul termenului de prescripție, astfel că organul jurisdicțional este îndreptățit să soluționeze, în fond, cererea de chemare în judecată, deși a fost introdusă după împlinirea termenului de prescripție.* Din această definiție rezultă elementele definitorii ale instituției repunerii în termen și anume:

- *mai întâi*, repunerea în termen este un *beneficiu*, o favoare recunoscută de lege titularilor drepturilor subiective civile supuse acțiunii prescripției extinctive;

[1] E vorba de "comisiile" prevăzute în art. 11 din Lege și a căror funcționare e reglementată în Hotărârea Guvernului nr. 131/1991 de aprobare a Regulamentului lor (M. Of. nr. 43 din 4 martie 1991) republicată (excepție fac alin. 4-10 ale art. 11, care au fost abrogate prin Legea nr. 169/1997).

[2] Legea nr. 10/2001 a fost modificată și completată prin TITLUL I al Legii nr. 247/2005 (M. Of. nr. 653/2005).

- *apoi*, repunerea în termen este recunoscută numai *în cazurile și condițiile prevăzute de lege*, cauzele repunerii în termen fiind enumerate limitativ sau evocate doar în mod generic, după caz;

- *în sfârșit*, în temeiul repunerii în termen, titularii drepturilor subiective *sunt în măsură să le valorifice* – într-un cadru judiciar sau extrajudiciar, după caz – *deși termenul de prescripție s-ar fi împlinit;* aceasta înseamnă că, practic, efectul prescripției extinctive este, în aceste cazuri, anihilat, ca și când nu s-ar fi produs.

În esență, deci, repunerea în termenul de prescripție extinctivă este un *beneficiu al legii*, și, totodată, o piedică în calea producerii efectelor prescripției extinctive, nejustificat.

Repunerea în termen de drept comun se distinge prin următoarele trăsături[1]:

- *generalitate*, în sensul că art. 19 din Decretul nr. 167/1958 este de aplicație generală atât în categoria drepturilor patrimoniale, cât și a celor extrapatrimoniale, care sunt supuse acțiunii prescripției extinctive;

- *caracterul excepțional*, în sensul că este admisibilă doar în cazurile în care depășirea termenului de prescripție se datorează unor *cauze temeinic justificate*, neimputabile titularului dreptului material la acțiune;

- *caracterul jurisdicțional*, repunerea în termen nu operează *ope legis*, ci numai în baza hotărârii adoptate de organul jurisdicțional competent, adică fie de către instanța judecătorească, fie de către organul arbitral, după caz.

Spre deosebire de repunerea în termen, reglementată în Decretul nr. 167/1958, repunerea de drept în termenul de prescripție, prevăzută de legile speciale, se caracterizează prin următoarele trăsături:

- *caracter special* (operează numai în cazurile expres prevăzute de lege);

- *caracter legal* (se produce de drept, prin efectul legii, fără a fi necesară intervenția organului jurisdicțional).

§ 2 Justificarea repunerii în termenul de prescripție

240. DOCTRINA JURIDICĂ DESPRE JUSTIFICAREA REPUNERII ÎN TERMEN

În justificarea repunerii în termen, într-o formulare, se precizează că: "Legiuitorul a socotit astfel că, și în ipoteza în care termenul de prescripție s-a împlinit, titularul dreptului poate fi totuși ocrotit dacă a pierdut termenul din anumite motive considerate a-l fi împiedicat să-și exercite dreptul la acțiune în cadrul acelui termen"[2].

[1] A se vedea **M. Nicolae**, *Repunerea în termenul de prescripție*, în Dreptul nr. 11/1999, p. 47.

[2] **P.M. Cosmovici**, în *Tratat de drept civil*, vol.I, 1989, p. 345.

Într-o altă formulare, se precizează: "Neexercitarea dreptului la acțiune, în sens material, în termenul prevăzut de lege, este sancționată - cum precizează art. 1 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958 - cu stingerea sau pierderea dreptului la acțiune[1]. Aceasta, între altele, și în considerarea unei conduite culpabile din partea titularului dreptului subiectiv. *Ex quo fit*, atunci titularul dreptului a depus toate diligențele ce stăteau în puterea sa pentru a-și valorifica dreptul, sancționarea lui, fără a avea vreo vină, ar fi ilegală și noneducativă. Pentru a înlătura deci contradicția ce ar apare între ceea ce legea a prezumat și ceea ce reprezintă realitatea, ca situație certă, însuși actul normativ de drept comun în materie a reglementat posibilitatea repunerii în termen. Dar cum termenele de prescripție au un caracter imperativ, pentru a împiedica eludarea lor, repunerea în termen n-a fost recunoscută în condiții ușoare, dependente exclusiv de voința celui interesat, și nici pentru motive de echitate, ci numai în situații deosebite și legitime, considerate ca atare de către organul jurisdicțional. Repunerea în termen este, deci, o măsură excepțională".

Cu alt prilej am arătat că: "Repunerea în termen, ca și suspendarea și întreruperea, demonstrează preocuparea legiuitorului de a conferi prescripției un caracter real, în sensul de a nu se produce efectul sancționator ori de câte ori titularul dreptului la acțiune nu este în culpă.

În cazul repunerii în termen, împiedicarea efectului extinctiv al prescripției se justifică prin existența *cauzelor temeinice* care l-au împiedicat pe titularul dreptului la acțiune să formuleze cererea de chemare în judecată înăuntrul termenului de prescripție"[2].

241. JUSTIFICAREA ACTUALĂ A REPUNERII ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE

În condițiile trecerii la economia de piață, se poate pune problema admisibilității, de principiu, a repunerii în termenul de prescripție. O asemenea problemă se ridică datorită sorgintei sale "socialiste"[3].

Considerăm că și în prezent, ca și în viitor, repunerea în termen trebuie păstrată, date fiind efectele slabe benefice pentru titularii de drepturi subiective civile. Această instituție poate fi socotită un mijloc de armonizare a interesului general cu cel particular, idee care, după cum este știut, este un principiu fundamental al dreptului civil român[4].

---

[1] **I. Deleanu**, *Repunerea în termen, în condițiile art. 19 din Decretul nr. 167/1958*, în R.R.D. nr. 9-12/1989, p. 33.

[2] **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 339.

[3] Vezi, pentru acest aspect, spre exemplu, **E. Roman**, în *Tratat de drept civil*, vol. I, 1967, p. 486.

[4] Vezi *supra, nr.* 6, c. În sens contrar (al înlăturării *de lege ferenda*, a instituției repunerii în termen pe motiv că ar fi o *instituție ilogică*) a se vedea **V.D. Zlătescu**, *Considerații în legătură cu instituția prescripției extinctive*, în Dreptul nr. 2/1999, p. 19.

De altfel, consacrarea celor trei cazuri speciale de repunere în termen - *de drept* -, de către art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, art. 5 alin. 4 din Legea nr. 112/1995 și art. 4 alin. 3 din legea nr. 10/2001 constituie o dovadă a compatibilității repunerii în termen cu principiile economiei de piață ale privatizării.

SECȚIUNEA a II-a

DOMENIUL, TERMENUL ȘI EFECTUL REPUNERII ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE

§ 1 Domeniul repunerii în termen

242. DETERMINAREA GENERICĂ A DOMENIULUI REPUNERII ÎN TERMEN, DE CĂTRE ART. 19 ALIN. 1 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Spre deosebire de art. 13, 14 și 16 din Decretul nr. 167/1958, care *enumeră, limitativ*, cauzele de suspendare și de întrerupere, art. 19 nu face o enumerare a "cauzelor de repunere în termen", mulțumindu-se cu stabilirea, *generică*, a domeniului repunerii în termen, prin trimiterea la "cauze temeinic justificate", lăsând pe seama organelor de jurisdicție sarcina de a aprecia și determina, de la caz la caz, dacă motivul invocat drept scuză pentru depășirea termenului de prescripție constituie sau nu o "cauză temeinic justificată".

243. DOMENIUL REPUNERII ÎN TERMEN POTRIVIT ART. 13 ALIN. 2 DIN LEGEA Nr. 18/1991, ART. 5 ALIN. 4 DIN LEGEA NR. 112/1995 ȘI ART. 4 ALIN. 3 DIN LEGEA NR. 10/2001

Repunerea, de drept, în termenul de acceptare a moștenirii (care este termenul de 6 luni prevăzut de art. 700 alin. 1 Codul civil) operează, potrivit textului expres, în favoarea moștenitorilor "care nu-și pot dovedi această calitate, întrucât terenurile nu s-au găsit în circuitul civil".

Din interpretarea *gramaticală* a textului ar rezulta că el vizează doar ipoteza moștenitorului *testamentar*, calitate "dobândită" în perioada în care terenurile nu puteau face obiect al actului juridic (*inter vivos* sau *mortis causa*), potrivit, îndeosebi, Legilor nr. 58 și 59/1974. Dar, și în acea perioadă, terenurile puteau fi dobândite prin succesiune *legală* (mai puțin terenul agricol, dacă moștenitorul legal nu avea ori nu dobândea cunoștințe agricole). Considerăm că soluția corectă, care trebuie dată în privința domeniului *acestei* repuneri în termen, se poate desprinde din coroborarea alin. 1 al art. 13: "Calitatea de

moştenitor se stabileşte pe baza certificatului de moştenitor sau a hotărârii judecătoreşti definitive ori, în lipsa acestora, prin orice probe din care rezultă acceptarea moştenirii" cu partea a doua a alin. 2: moştenitorii... "sunt socotiţi repuşi de drept în termenul de acceptare cu privire la cota ce li se cuvine din terenurile ce au aparţinut autorului lor. *Ei sunt consideraţi că au acceptat moştenirea prin cererea pe care o fac comisiei*" - s.n. Din interpretarea *sistematică* a acestor dispoziţii, *rezultă că repunerea în termen operează pentru moştenitorii - legali ori testamentari - care n-au acceptat moştenirea în termenul de prescripţie de 6 luni, până la data intrării în vigoare a legii* (20 februarie 1991) *indiferent cât timp a trecut de la data deschiderii succesiunii*[1].

Întrebarea care se pune este următoarea: operează repunerea în termen în favoarea moştenitorului care a *renunţat* expres la moştenirea din care ar fi făcut parte terenul care, potrivit Legii nr. 18/1991, se cuvine moştenitorilor ţăranului cooperativizat?

Dacă ar fi să utilizăm interpretarea gramaticală şi cea bazată pe argumentul *per a contrario*, dată părţii finale a art. 13 alin. 1: "... din care rezultă *acceptarea* moştenirii", ar trebui să dăm un răspuns *negativ* la întrebarea pusă: moştenitorul renunţător nu se bucură de repunerea în termen dispusă de alin. 2 al art. 13 din Legea nr. 18/1991.

Totuşi, credem că interpretările care trebuie să prevaleze, în cazul pe care îl avem în vedere, sunt: *cea teleologică*, bazată pe finalitatea Legii nr. 18/1991: crearea dreptului de a fi împroprietăriţi cu pământ şi pentru moştenitorii ţăranului cooperator care, potrivit legislaţiei anterioare, nu aveau acest drept sau nici interesul în acest sens; cea *logică*, bazată pe regula *actus interpretandus est potius ut valeat, quam ut pereat*, aplicată atât alin. 2 al art. 13 din Legea nr. 18/1991, cât şi (mai ales), art. 701 C.civ. (prima parte): "*În tot timpul în care prescripţia dreptului de a accepta nu este dobândită în contra erezilor ce au renunţat, ei au încă facultatea de a accepta succesiunea*, dacă succesiunea nu este deja acceptată de alţi erezi" (s.n.)[2].

---

[1] A se vedea şi Sentinţa civilă nr. 1842/1992 a Judecătoriei Miercurea Ciuc cu *Notă* de **L. Hadnagy**, în Dreptul nr. 7/1993, p. 70-73.

[2] În acest sens a se vedea şi: **V. Pătulea**, *Dreptul de reprezentare succesorală în condiţiile prevederilor art. 12 alin. 2 din Legea nr. 18/1991*, în Dreptul nr. 10-11/1991, p. 99; **F.I. Ciobanu**, *Probleme în legătură cu partajul succesoral în lumina prevederilor art. 12 din Legea nr. 18/1991*, în Dreptul nr. 9/1993, p. 58; **M. Georgescu, Al. Oproiu**, *Restabilirea dreptului de proprietar asupra terenurilor în condiţiile diferite ale acceptării sau renunţării la succesiune ori neexercitării drepturilor succesorale*, în Dreptul nr. 4/1994, p. 67-58; **A. Sitaru**, *Nota I* (critică) la sent.civ. din 27 decembrie 1993 a Jud. Strehaia, în Dreptul nr. 12/1994, p. 52; **E. Safta-Romano**, "*Dreptul de moştenire*, vol.I, Ed. Graphix, Iaşi, 1995, p. 35; **D. Chirică**, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1996, p. 216-217.

În sens contrar, a se vedea: **P. Perju**, *Discuţii în legătură cu unele soluţii privind drepturile reale principale pronunţate de instanţele judecătoreşti din judeţul Suceava în lumina Legii nr. 18/1991*, în Dreptul nr. 5/1992, *p.* 27; **C. Turianu**, *Nota II* (aprobativă) la sent.civ. din 27 decembrie 1993 a Jud. Strehaia, *cit.supra*, p. 53-54; **M.L.Belu-Magdo**,

Prin urmare, *cererea* adresată comisiei de împroprietărire, în cazul pe care îl avem în vedere, *este un act juridic civil cu efecte multiple:* 1) el reprezintă exerciţiul dreptului de a primi pământ, în condiţiile legii; 2) el are valoare de "retractare a renunţării la moştenire" (adică revocarea actului unilateral care este "renunţarea" la moştenire); 3) este şi o *acceptare expresă* a moştenirii (efect atribuit prin art. 13 alin. 2, partea finală, din Legea nr. 18/1991).

Precizăm că repunerea în termen prevăzută de art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991[1], art. 5 alin. 4 din Legea nr. 112/1995 şi art. 4 alin. 2 şi 3 din Legea nr. 10/2001 este urmată de instituirea unui termen special de decădere - şi nu de prescripţie - de 45 de zile, 90 zile[2], respectiv 6 luni, în care poate fi formulată cererea de atribuire în proprietate a terenului sau apartamentului ori de plată a despăgubirilor, în condiţiile legilor menţionate. Rezultă că în toate aceste cazuri

---

Unele probleme în legătură cu interpretarea şi aplicarea prevederilor art. 12 din Legea nr. 18/1991 şi art. 13 din Regulamentul aprobat prin H.G. nr. 730/1993, în Dreptul nr. 7/1995, p. 35-36; **I. Romoşan**, *Drept civil. Drepturile reale*, Ed. Imprimeriei de Vest, Oradea, 1996, p. 103-104; **M. Nicolae**, *Reconstituirea actuală a dreptului de proprietate asupra unor categorii de terenuri în temeiul Legii nr. 18/1991, modificată şi republicată*, în Dreptul nr. 5/1998, p. 23-24; **Fr. Deak**, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Actami, Bucureşti, 1999, p. 438-438; C.S.J., s.civ., dec.nr. 494/1994 în *Buletinul jurisprudenţei 1994*; p. 23 şi în Dreptul nr. 12/1994; p. 67; *idem.*, dec.nr. 760/1996, în Dreptul nr. 5/1997, p. 102. În această opinie se susţine că *renunţătorii* nu pot beneficia de prevederile art. 13 alin. 2 din Legea nr. 18/1991, deoarece prin efectul renunţării (art. 696 C.civ.), au devenit străini de moştenire, iar opţiunea succesorală este, în principiu, indivizibilă.

[1] Legea nr. 18/1991 a fost modificată şi completată prin Legea nr. 169/1997 (M.Of. nr. 299/1997), dându-se posibilitatea şi *cetăţenilor români cu domiciliul în străinătate, foştilor cetăţeni români care şi-au redobândit cetăţenia*, precum şi *celor care nu au depus cereri*, în termenul de 43 zile prevăzut de art. 11 alin. 3 din Legea nr. 18/1991 pentru reconstituirea dreptului de proprietate de a se adresa cu o (nouă) cerere comisiilor de aplicare a Legii fondului funciar, în *termen de 90 de zile*, de la data intrării în vigoare a Legii nr. 169/1997, în vederea reconstituirii dreptului de proprietate (art. 48 din Legea nr. 18/1991 şi art. IV din Legea nr. 169/1997). În literatura de specialitate se arată că pentru *succesibilii neacceptanţi* (cei care nu dobândiseră calitatea de moştenitori) ai foştilor proprietari, prin efectul dispoziţiilor art. IV alin. 1 din Legea nr. 169/1997, "operează, *ex lege, o nouă repunere în termenul de acceptare a moştenirii, fiind socotiţi că au acceptat succesiunea* prin cererea pe care o fac comisiei în termenul prevăzut de art. 9 alin. 3" (**M. Nicolae**, *Reconstituirea actuală a dreptului de proprietate asupra unor categorii de terenuri în temeiul Legii nr. 18/1991, modificată şi republicată, cit. supra*, p. 24). A se vedea, pentru amănunte cu privire la domeniul de aplicare a art. IV din Legea nr. 169/1997: **E. Popescu, I. Damian (I), M. Nicolae (II)**, *Moştenitorii îndreptăţiţi să beneficieze de repunerea în termen în temeiul art. IV din Legea nr. 169/1997 pentru modificarea şi completarea Legii fondului funciar*, în Dreptul nr. 6/1998, p. 3-18.

Menţionăm că termenul de *90 de zile* prevăzut de art. 9 alin. 3 din Legea nr. 18/1991 republicată (introdus prin Legea nr. 169/1997) a fost prelungit, la *150 de zile*, prin Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 1/1998 (M.Of. nr. 26/1998), fiind prelungit până la *31 decembrie 1998* prin Legea nr. 218/1998 pentru aprobarea O.U.G. nr. 1/1998 (M.Of. nr. 453/1998).

[2] Cu privire la acest termen, a se vedea precizările făcute la nota precedentă.

nu este vorba de o repunere în termen propriu zisă, ci una *specială*, derogatorie, impusă de considerente morale și de dreptate socială.

244. DOMENIUL REPUNERII ÎN TERMENUL DE PRESCRIPȚIE PRECIZAT ÎN DOCTRINĂ

În literatura de specialitate s-a precizat că prin "cauze temeinic justificate" trebuie să se înțeleagă numai acele împrejurări care, fără a avea gravitatea forței majore (care determină suspendarea), sunt exclusive de culpă. Asemenea împrejurări se caracterizează prin aceea că sunt *piedici relative*, iar nu *absolute* (ca forță majoră), în sensul că "au acest caracter pentru reclamant și pentru cei ce se află în condiții asemănătoare dar nu necesarmente pentru un om diligent...", cu precizarea că neexercitarea în termen a acțiunii, din caza unor asemenea împrejurări, să nu poată fi "imputată unei culpe a titularului acțiunii"[1].

Într-o altă formulare, mai sugestivă, domeniul repunerii în termen a fost conturat astfel: "Repunerea în termen este o noțiune care exclude și forța majoră și culpa. *Domeniul ei începe unde încetează culpa și încetează unde începe forța majoră*"[2].

245. JURISPRUDENȚA ÎN MATERIA CAUZELOR DE REPUNERE ÎN TERMEN

În practica instanțelor judecătorești nu puține au fost pricinile în care au trebuit să se pronunțe dacă o anumită împrejurare este sau nu "cauză temeinic justificată", în sensul art. 19 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958.

Dintre asemenea împrejurări, unele au fost apreciate că nu justifică repunerea în termen, iar altele, dimpotrivă, a fost considerate că întrunesc cerințele pentru a îndritui repunerea în termen.

Exempli gratia, au fost considerate *cauze care justifică repunerea în termen*:

- existența unor împrejurări speciale în care s-a găsit moștenitorul, care l-au împiedicat să afle despre deschiderea unei moșteniri la care era chemat;[3]
- efectuarea unei expertize medico-legale pentru a stabilii fără echivoc (constatare a stabilității) că soțul mamei este îndreptățit să introducă acțiunea în tăgada paternității;
- cunoașterea unor fapte, stabilite de organele de urmărire penală, numai după împlinirea termenului de prescripție;
- spitalizarea îndelungată ori repetată, a mamei împreună cu copilul în numele căruia urma să introducă acțiunea în stabilirea paternității;

[1] M. Eliescu, *op.cit.*, în C.S.J., nr. 1/1956, p. 293.
[2] A. Ionașcu, *Drept civil. Partea generală*, 1963, p. 185-186.
[3] A se vedea, C.S.J., s. civ., dec. nr. 129/1993, în Dreptul nr. 12/1993, p. 89.

- neacceptarea succesiunii de către minor din cauza părăsirii lui de către reprezentantul său legal (mama copilului).

Au fost apreciate drept *cauze care nu justifică repunerea în termen*:
- eroarea de drept invocată de titularul dreptului la acțiune;
- absența ori aglomerarea cu probleme a conducătorului persoanei juridice sau juristului acesteia[1];
- depășirea, culpabilă, a termenului de acceptare a moștenirii[2].

§ 2 Termenul de repunere în termenul de prescripție

246. REGLEMENTAREA ACESTUI TERMEN DE CĂTRE ALIN. 2 AL ART. 19 DIN DECRETUL NR. 167/1958

Reamintim că, potrivit art. 19 alin. 2: "Cererea de repunere în termen va putea fi făcută numai *în termen de o lună de la încetarea cauzelor care justifică depășirea termenului de prescripție*".

Textul stabilește două aspecte ale termenului în care poate fi cerută repunerea în termenul de prescripție: 1) *durata* lui, care este de o lună; 2) *începutul acestui termen*, care este marcat de data încetării cauzei care justifică depășirea termenului de prescripție.

În doctrină s-a precizat, judicios și corect, că termenul de o lună privește atât *cererea* de repunere în termen, formulată de reclamant, cât și acordarea *din oficiu*, a repunerii în termen.

247. NATURA JURIDICĂ A TERMENULUI DE O LUNĂ PENTRU REPUNEREA ÎN TERMEN

În doctrină, natura juridică a termenului de o lună, prevăzut de art. 19 alin. 2 din Decretul nr. 167/1958, este *controversată*.

În rezolvarea problemei, s-au formulat două opinii.

Într-o părere, acest termen e socotit un *termen de decădere și de procedură*[3].

În cealaltă opinie[1], pe care o împărtășim, și pe care am nuanțat-o[2], acest termen este calificat ca fiind un *termen de prescripție extinctivă*.

[1] Pentru trimiteri bibliografice, la jurisprudență, a se vedea: **P.M. Cosmovici**, în *Tratat de drept civil*, 1989, p. 347-348; **I. Deleanu**, *op.cit.*, în R.R.D., nr. 9-12/1989, p. 34-35; **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Teoria generală*, 1987, p. 340.
[2] Pentru practica relativ mai recentă, a se vedea: dec.nr. 590/1986 a S.civ. a fostului T.S. - în *C.D. pe 1986*, p. 82-85; dec.nr. 732/1986 a aceleiași S.civ. în *C.D. pe 1986*, p. 86-87; dec.nr. 213/1987 a S.civ. a fostului T.S., în *C.D. pe 1987*, p. 113-116.
[3] **V.M.Ciobanu**, NOTA (II) la dec.nr. 93/E/1985 a Trib. Jud. - Iași, în R.R.D., nr. 8/1986, p. 50-54.

Mai exact, aşa cum alin. 1 al art. 19 stabileşte: 1) repunerea în termenul de prescripţie a dreptului la acţiune în sens material şi 2) repunerea în termenul de prescripţie a dreptului de a cere executarea silită, tot astfel şi alin. 2 al aceluiaşi art. 19 stabileşte: 1) termenul de o lună pentru a cere repunerea în termenul de prescripţie a dreptului la acţiune - care aparţine dreptului civil - şi 2) termenul de o lună pentru a cere repunerea în termenul de prescripţie a dreptului de a cere executarea silită - care aparţine dreptului procesual civil.

Termenul de o lună pentru repunerea în termenul de prescripţie a dreptului la acţiune, fiind un termen de prescripţie extinctivă, este supus regulilor privind suspendarea şi întreruperea prescripţiei din Decretul nr. 167/1958[3].

§ 3 Efectul repunerii în termenul de prescripţie

248. EFECTUL REPUNERII GENERALE ÎN TERMENUL DE PRESCRIPŢIE

În sistemul Decretului nr. 167/1958, efectul repunerii în termen constă, în esenţă, în *socotirea prescripţiei ca neîmplinită*, deşi termenul de prescripţie a expirat, ceea ce echivalează, practic, cu anihilarea efectului extinctiv al prescripţiei.

Acest efect permite organului de jurisdicţie *să treacă la judecata în fond a cauzei*, nerespingându-se acţiunea ca prescrisă (art. 19 alin. 1 din Decretul nr. 167/1958).

În materie succesorală, prin efectul repunerii în termenul de acceptare a moştenirii, instanţa judecătorească poate prelungi termenul de opţiune succesorală cu cel mult 6 luni de la data când a luat sfârşit împiedicarea, adică de la încetarea cauzei care a oprit pe succesibil să-şi exercite dreptul de opţiune (art. 700 alin. 2 C. civ.)[4]. Precizăm că art. 700 C. civ. A fost abrogat parţial, iar nu total prin efectul prevederilor art. 19 din Decretul nr. 167/1958, în sensul că forţa majoră nu mai constituie un caz de repunere în termen, ci unul de

[1] **I. Deleanu,** *op.cit.*, în R.R.D., nr. 9-12/1989, p. 35-40.

[2] **Gh. Beleiu,** *Repunerea în termen, în condiţiile art. 19 din Decretul nr. 167/1958, II*, în R.R.D., nr. 9-12/1989, p. 40-44.

[3] Pentru amănunte, vezi nota precedentă.

[4] În acest sens, a se vedea, pentru amănunte: **M. Eliescu,** *Transmisiunea şi împărţeala moştenirii în dreptul Republicii Socialiste România*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1966, p. 111-112; **M. Mayo,** *Cu privire la termenul de acceptare a succesiunii*, în R.R.D. nr. 7/1983, p. 27-28; **Fr. Deak,** *op. cit.*, p. 453; Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1399/1986, în R.R.D. nr. 3/1987, p. 68-69. În sens contrar (admiterea cererii de repunere în termen constituie o acceptare implicită a moştenirii, nemaifiind nevoie de acordarea unui alt termen pentru exercitarea dreptului de opţiune succesorală) a se vedea: **C. Stătescu,** *Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creaţie intelectuală. Succesiunile*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1967, p. 217-218; **A. Pop, Gh. Beleiu,** *op.cit.*, p. 509, nota 195; **D. Chirică,** *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti, 1996, p. 215.

suspendare a prescripţiei extinctive de aplicaţie generală (inclusiv, în materia prescripţiei dreptului de opţiune succesorală).[1]

Cât priveşte *modul de operare*, repunerea în termen, reglementată de art. 19 din Decretul nr. 167/1958, are caracter *judiciar*, în sensul că presupune darea unei hotărâri de către organul de jurisdicţie competent, care trebuie să fie motivată pentru ca instanţa de control judiciar să poată verifica temeinicia ei. Cererea de repunere în termen poate fi făcută fie împreună cu cererea de chemare în judecată, fie separat, în cadrul procesului *pendinte* - în cursul judecăţii de primă instanţă, în apel ori chiar în recurs.[2]

249. EFECTUL REPUNERII SPECIALE ÎN TERMENUL DE PRESCRIPŢIE

În sistemul Legii nr. 18/1991 (art. 13 alin. 2), Legii nr. 112/1995 (art. 5 alin. 4) şi al Legii nr. 10/2001 (art. 4 alin. 3), efectul repunerii în termen constă în îndrituirea moştenitorilor de a solicita, în condiţiile acestor legi, reconstituirea dreptului de proprietate privată asupra terenului care a aparţinut autorului său, fie restituirea în natură a apartamentelor sau, dacă aceasta nu mai este cu putinţă, acordarea de despăgubiri la care ar fi avut dreptul autorul lor, fie restituirea în natură sau măsuri reparatorii prin echivalent a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989.

De reţinut că repunerea în termen prevăzută de dispoziţiile speciale amintite este urmată de instituirea unui termen special de decădere (vezi *supra* 243), în care este necesară mai întâi formularea unei cereri de atribuire în proprietate a terenului, apartamentului sau imobilului, ori de plată a despăgubirilor, fie prin măsuri reparatorii prin echivalent.

Cât priveşte modul de operare, repunerea în termen reglementată de aceste acte normative nu are caracter jurisdicţional – care ar presupune darea unei hotărâri, motivată, de către organul de jurisdicţie competent, cum este cazul art. 19 din Decretul nr. 167/1958), ci operează *de drept*, adică direct în puterea legii (*ope legis*), nefiind nevoie de intervenţia organului de jurisdicţie în acest scop.

[1] A se vedea. **V. Fodor,** *Repunerea în termenul de prescripţie cu privire specială la opţiunea succesorală*, în A.U.B., 1966, p. 47-53; în acest studiu se susţine eronat că termenul de 6 luni prevăzut de art. 700 alin. 2 C.civ. ar fi termenul în care poate fi cerută repunerea în termen, iar nu termenul de o lună prevăzut de art. 19 alin. 2 din Decretul nr. 167/1958 (*Ibidem, p.* 53). A se vedea şi Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 470/1970, în R.R.D. nr. 9/1970, p. 165. În sensul că forţa majoră ar mai constitui, *de lege lata*, un caz de repunere în termen, a se vedea, totuşi, Trib. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 460/1997, în *Culegere de practică judiciară 1993-1997*, p. 165-166, nr. 109.

[2] Prin "cerere" în sensul art. 19 alin. 1 al Decretului nr. 167/1958 trebuie să înţelegem orice mijloc de sesizare a organului de jurisdicţie (petiţie scrisă, invocare verbală în cursul procesului, act separat de cerere principală sau element al acesteia). Ea poate fi expresă, dar şi implicită, simpla introducere a cererii pentru soluţionarea în fond a litigiului semnificând şi solicitarea repunerii în termen la fond (a se vedea **I. Deleanu**, I, *op.cit.*, p. 34, nota 14).

CAPITOLUL VIII

ÎMPLINIREA (CALCULUL) PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE

§ 1 Noţiune

250. DEFINIŢIE

Prin împlinirea prescripţiei extinctive înţelegem *determinarea momentului în care expiră termenul de prescripţie.*

Această determinare implică un calcul, care presupune cunoaşterea următoarelor elemente: 1) termenul de prescripţie aplicabil în cazul dat; 2) începutul acestui termen; 3) dacă a intervenit, ori nu, vreo cauză de suspendare sau de întrerupere a prescripţiei; 4) regulile de calcul ale termenului de prescripţie.

251. REGLEMENTAREA REGULILOR DE CALCUL ALE TERMENELOR DE PRESCRIPŢIE EXTINCTIVĂ

De lege lata, situaţia acestei reglementări este următoarea:

- *Decretul nr. 167/1958*, stabileşte numai regulile privind *începutul* termenului de prescripţie;
- *Codul civil* conţine, şi el, o reglementare fragmentară a regulilor de calcul;
- *Codul de procedură civilă*, se aplică în completarea dispoziţiilor din cele două acte normative de mai sus.

De lege ferenda, potrivit ar fi ca regulile privind calculul termenelor de prescripţie a dreptului la acţiune să se găsească în acelaşi act normativ, care reglementează această prescripţie şi sub celelalte aspecte; cum am mai spus, acest act normativ trebuie să fie viitorul nostru Cod civil.

§ 2 Conţinutul regulilor de calcul al termenelor de prescripţie

252. CALCULUL TERMENULUI DE PRESCRIPŢIE STABILIT PE ANI ŞI PE LUNI

Potrivit art. 100 alin. 3 şi 4 din Codul de procedură civilă, când termenul este stabilit pe ani sau pe luni, el se va împlini în ziua corespunzătoare din

ultimul an ori ultima lună; dacă ultima lună nu are o zi corespunzătoare (cum e februarie), termenul se socoteşte împlinit în ultima zi a acestei luni[1].

Spre exemplu, termenul general de prescripţie de 3 ani, început să curgă la 22 mai 2002, se va împlini la 22 mai 2005; ori, termenul special de 6 luni, care a început să curgă la 10 iunie 2005, se va împlini la 10 decembrie 2005.

253. CALCULUL TERMENULUI DE PRESCRIPŢIE STABILIT PE ZILE

Pentru această varietate de prescripţie, art. 1887 Cod civil prevede că "termenul prescripţiei se calculează pe zile şi nu pe ore"[2]. Prin urmare, *ziua în cursul căreia prescripţia începe nu intră în acel calcul* - ceea ce se exprimă în adagiul *dies ad quo non computatur in termino* -, iar în art. 1889 Cod civil se dispune că "Prescripţia nu se socoteşte câştigată, decât *după* împlinirea celei după urmă zile a termenului definit prin lege" - ceea ce înseamnă consacrarea adagiului *dies ad quem computatur in termino*. Acest sistem de calcul se numeşte "intermediar", pentru că se plasează între "sistemul termenului exclusiv" (adică pe zile libere), în care nu se iau în calcul nici prima şi nici ultima zi ale termenului, şi "sistemul termenului inclusiv" (numit şi pe zile pline), în care intră în calcul atât prima cât şi ultima zi ale termenului.

[1] Potrivit art. 101 C. proc. civ. "(1) Termenele se înţeleg pe zile libere, neintrând în socoteală nici ziua când a început, nici ziua când s-a sfârşit termenul, (2) Termenele statornicite pe care încep, să curgă de la miezul nopţii zilei următoare. (3) Termenele statornicite pe ani, luni sau săptămâni se sfârşesc în ziua anului, lunii sau săptămânii corespunzătoare zilei de plecare. (4) Termenul care, începând la 29, 30 sau 31 ale lunii, se sfârşeşte într-o lună care nu are o asemenea zi, se va socoti împlinit în ziua cea din urmă a lunii."

[2] Potrivit art. 1888 Cod civil: "Ziua se împarte în 24 de ore. Ea începe la miezul nopţii şi se sfârşeşte la miezul nopţii următoare".

CAPITOLUL VIII

ÎMPLINIREA (CALCULUL) PRESCRIPŢIEI EXTINCTIVE

§ 1 Noţiune

250. DEFINIŢIE

Prin împlinirea prescripţiei extinctive înţelegem *determinarea momentului în care expiră termenul de prescripţie.*

Această determinare implică un calcul, care presupune cunoaşterea următoarelor elemente: 1) termenul de prescripţie aplicabil în cazul dat; 2) începutul acestui termen; 3) dacă a intervenit, ori nu, vreo cauză de suspendare sau de întrerupere a prescripţiei; 4) regulile de calcul ale termenului de prescripţie.

251. REGLEMENTAREA REGULILOR DE CALCUL ALE TERMENELOR DE PRESCRIPŢIE EXTINCTIVĂ

De lege lata, situaţia acestei reglementări este următoarea:

- *Decretul nr. 167/1958*, stabileşte numai regulile privind *începutul* termenului de prescripţie;
- *Codul civil* conţine, şi el, o reglementare fragmentară a regulilor de calcul;
- *Codul de procedură civilă*, se aplică în completarea dispoziţiilor din cele două acte normative de mai sus.

De lege ferenda, potrivit ar fi ca regulile privind calculul termenelor de prescripţie a dreptului la acţiune să se găsească în acelaşi act normativ, care reglementează această prescripţie şi sub celelalte aspecte; cum am mai spus, acest act normativ trebuie să fie viitorul nostru Cod civil.

§ 2 Conţinutul regulilor de calcul al termenelor de prescripţie

252. CALCULUL TERMENULUI DE PRESCRIPŢIE STABILIT PE ANI ŞI PE LUNI

Potrivit art. 100 alin. 3 şi 4 din Codul de procedură civilă, când termenul este stabilit pe ani sau pe luni, el se va împlini în ziua corespunzătoare din

ultimul an ori ultima lună; dacă ultima lună nu are o zi corespunzătoare (cum e februarie), termenul se socoteşte împlinit în ultima zi a acestei luni[1].

Spre exemplu, termenul general de prescripţie de 3 ani, început să curgă la 22 mai 2002, se va împlini la 22 mai 2005; ori, termenul special de 6 luni, care a început să curgă la 10 iunie 2005, se va împlini la 10 decembrie 2005.

253. CALCULUL TERMENULUI DE PRESCRIPŢIE STABILIT PE ZILE

Pentru această varietate de prescripţie, art. 1887 Cod civil prevede că "termenul prescripţiei se calculează pe zile şi nu pe ore"[2]. Prin urmare, *ziua în cursul căreia prescripţia începe nu intră în acel calcul* - ceea ce se exprimă în adagiul *dies ad quo non computatur in termino* -, iar în art. 1889 Cod civil se dispune că "Prescripţia nu se socoteşte câştigată, decât *după* împlinirea celei după urmă zile a termenului definit prin lege" - ceea ce înseamnă consacrarea adagiului *dies ad quem computatur in termino*. Acest sistem de calcul se numeşte "intermediar", pentru că se plasează între "sistemul termenului exclusiv" (adică pe zile libere), în care nu se iau în calcul nici prima şi nici ultima zi ale termenului, şi "sistemul termenului inclusiv" (numit şi pe zile pline), în care intră în calcul atât prima cât şi ultima zi ale termenului.

[1] Potrivit art. 101 C. proc. civ. "(1) Termenele se înţeleg pe zile libere, neintrând în socoteală nici ziua când a început, nici ziua când s-a sfârşit termenul, (2) Termenele statornicite pe care încep, să curgă de la miezul nopţii zilei următoare. (3) Termenele statornicite pe ani, luni sau săptămâni se sfârşesc în ziua anului, lunii sau săptămânii corespunzătoare zilei de plecare. (4) Termenul care, începând la 29, 30 sau 31 ale lunii, se sfârşeşte într-o lună care nu are o asemenea zi, se va socoti împlinit în ziua cea din urmă a lunii."

[2] Potrivit art. 1888 Cod civil: "Ziua se împarte în 24 de ore. Ea începe la miezul nopţii şi se sfârşeşte la miezul nopţii următoare".

Partea a doua

SUBIECTELE DREPTULUI CIVIL

TITLUL I

PERSOANA FIZICĂ[1)]

CAPITOLUL I

CAPACITATEA DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE ȘI CARACTERE JURIDICE

§ 1 Noțiunea capacității de folosință a persoanei fizice

254. DEFINIȚIE

a. Definiția legală a capacității de folosință a persoanei fizice

O asemenea definiție este cuprinsă în *alin. 2 al art. 5* din Decretul nr. 31/1954 (care se găsește în cap. I - Persoana fizică), care prevede: "*Capacitatea de folosință este capacitatea de a avea drepturi și obligații*" - s.n..

---

1) Cu privire la definiția persoane fizice și categoriile de persoane fizice, a se vedea *supra*, nr. 28 și 29.

Cu privire la instituția persoanei fizice, a se vedea: **Tr. Ionașcu** ș.a., *Persoana fizică în dreptul R. P. R.*, Ed. Academiei, București, 1963; **S. Ghimpu, S. Grossu,** *Capacitatea și*

b. Definiții date în doctrina juridică

În definirea capacității de folosință a persoanei fizice autorii au ținut seama de prevederea art. 5 alin. 2 menționată mai sus, astfel că nu există diferențe substanțiale între definițiile formulate.

Astfel, într-o formulare, se precizează: "Capacitatea de folosință este aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații"[1].

Într-o altă formulare se arată că "... putem defini capacitatea de folosință a persoanei fizice ca parte a capacității civile a omului, ca aptitudinea acestuia de a avea drepturi și obligații civile"[2].

c. Definiția pe care o reținem

Ținând seama de legislația civilă în vigoare - îndeosebi Decretul nr. 31/1954 și Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului, ratificat prin Decretul nr. 212/1974 - considerăm că, în definiția capacității de folosință a persoanei fizice este obligatorie reținerea a trei elemente esențiale:

– capacitatea de folosință a persoanei fizice *este o parte a capacității civile a omului*[3];

– ea constă în *aptitudinea omului de a avea drepturi și obligații;*

– aceste drepturi și obligații sunt *civile*, iar nu drepturi și obligații în general, ceea ce rezultă din art. 1 și 2 din Decretul nr. 31/1954, care recunosc persoanei fizice și persoanei juridice drepturile subiective *civile*, iar nu orice drepturi.

reprezentarea persoanei fizice în dreptul R. P. R., Ed. Științifică, București, 1960, **C. Stătescu**, *Drept civil*, E.D.P., București, 1970; **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Persoanele*, Universitatea București, 1982; **M. Costin**, *Marile instituții ale dreptului civil*. Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1984; **Șt. Răuschi**, *op. cit.*, p. 251 și urm.; Gh. Beleiu, *Drept civil. Persoanele*, Universitatea București, 1987; **E. Lupan**, *Drept civil. Persoanele*, Universitatea din Cluj-Napoca, 1988; **J. Carbonnier**, *Droit civil. Tome prémier*, P.U.F., Paris, 1955, p. 157 și urm.; **J. Chevalier**, **L. Bach**, *Droit civil*, I-er année, 6e éd., Editions Sirey, 1974, p. 75 și urm.; **G. Cornu**, *Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens*, Editions Montchrestien, Paris, 1985, p. 185 și urm.; **I. Dogaru**, *op. cit.*, p. 289 și urm.; **E. Lupan**, **D.A. Popescu**, *Drept civil. Persoana fizică*, Ed. Lumina Lex, București, 1993; **T. Pop**, *Drept civil român. Persoanele fizice și persoanele juridice*, Ed. Lumina Lex, București, 1994; **E. Poenaru**, *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Ed. Europa Nova, București, 1994, p. 211 și urm.; **I. Urs**, **S. Angheni**, *Drept civil*, vol. I. *Partea generală. Persoanele*, Ed. Oscar Print, București, 1997, p. 181 și urm.; **G. Boroi**, *Drept civil. Persoanele*, Ed. All Beck, București, 2001, p.3 și urm.

[1] **C. Stătescu**, *Drept civil*, 1970, p. 22.

[2] **E. Lupan**, *Drept civil. Persoanele*, 1988, p. 17; **Șt. Răuschi**, *op. cit.*, p. 251, arată: "Capacitatea de folosință - parte componentă a capacității civile - este aptitudinea generală a unei persoane de a avea drepturi și obligații": autorul are în vedere, însă, drepturile *civile*.

[3] Pentru definiția și elementele (structura) capacității civile, în general, vezi *supra*, nr. 33 și 34.

Pe aceste premise, definim *capacitatea de folosință a persoanei fizice* ca fiind *acea parte a capacității civile care constă în aptitudinea omului de a avea drepturi și obligații civile.*

Constând în aptitudinea omului de a fi titular, purtător de drepturi și obligații civile, capacitatea de folosință exprimă însăși esența calității omului de a fi *subiect individual de drept civil*[1].

255. SEDIUL MATERIEI

Capacitatea de folosință a persoanei fizice are ca surse legislative aproape toate izvoarele de drept civil (mai puțin cele cu aplicație exclusivă la persoanele juridice), dintre care nu trebuie omise: Constituția României; Codul civil; Codul familiei; Codul penal, modificat și republicat; Decretul nr. 31/1954; Decretul nr. 32/1954; Decretul nr. 212/1974, de ratificare a Pactului internațional privind drepturile civile și politice ale omului; Convenția internațională privind drepturile copilului (aprobată prin Decretul nr. 47/1990 și ratificată prin Legea nr. 18/1990), republicată; Legea contenciosului administrativ nr. 29/1990; Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările ulterioare; Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, republicată, cu modificările ulterioare; Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat; Legea arendării nr. 16/1994, cu modificările ulterioare; Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale cu protocoalele adiționale la această convenție (ratificată prin Legea nr. 30/1994); Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului; Legea locuinței nr. 114/1996, republicată, cu modificările ulterioare;; Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 40/1999 privind protecția chiriașilor și stabilirea chiriei pentru spațiile de locuințe; Legea nr.272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului; Legea nr. 273/2004 privind regimul juridic al adopției etc.

256. CORELAȚII ȘI VOCAȚIE

a. Corelația capacității de folosință a persoanei fizice cu capacitatea civilă și capacitatea de exercițiu

Din definiția dată, mai sus, capacității de folosință a persoanei fizice rezultă că, între noțiunile "capacitate de folosință" și "capacitate civilă" există

[1] În doctrină, s-a propus (de către **M. Costin**) denumirea "capacitate subiectivă" în locul celei de "capacitate de folosință"; pentru critica acestei soluții, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Persoanele*, 1987, p. 30.

corelaţia de tipul *parte-întreg*, prima noţiune fiind *diferenţa specifică*, iar a doua noţiune fiind *genul proxim*.

A doua diferenţă specifică faţă de "capacitatea civilă" este "capacitatea de exerciţiu" (aptitudinea persoanei fizice de a dobândi şi exercita drepturi subiective civile şi de a-şi asuma obligaţii civile, prin încheierea de acte juridice civile).

Dacă, în raport cu *capacitatea civilă*, atât *capacitatea de folosinţă*, cât şi *capacitatea de exerciţiu* constituie diferenţe specifice, fiind componentele ori elementele sale, în ce *corelaţie este capacitatea de folosinţă a persoanei fizice cu capacitatea de exerciţiu?* Răspunsul la întrebare este acesta: *capacitatea de folosinţă este premisa, necesară, obligatorie, a capacităţii de exerciţiu*; prin urmare, persoana fizică nu poate avea capacitate de exerciţiu, fără a avea, în prealabil, capacitatea de folosinţă.

b. Controversa privind vocaţia capacităţii sale

În literatura de specialitate s-a conturat o controversă cu privire la vocaţia (ori întinderea) capacităţii civile, şi, prin aceasta, a componentelor sale: capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu.

Rezolvarea acestei probleme serveşte la o mai bună înţelegere a *noţiunii capacităţii de folosinţă a persoanei fizice* (motiv pentru care abordăm, în acest context, problema vocaţiei capacităţii civile).

În rezolvarea problemei s-au dat două soluţii, diametral opuse.

Într-o părere, se consideră că noţiunea de capacitate civilă are o *vocaţie generală*, ea desemnând capacitatea omului *în societate*, existând diferenţe minime, de la o ramură de drept la alta.

În această opinie se pune semnul egalităţii între "capacitatea civilă" şi "capacitatea juridică" (sau "capacitatea de drept"), ceea ce considerăm că nu trebuie admis deoarece noţiunea "capacitatea juridică" este genul proxim, iar "capacitatea civilă" este diferenţa specifică, alături de capacitatea omului în alte ramuri de drept, precum: dreptul familiei, dreptul procesual civil, dreptul comercial, dreptul constituţional, dreptul administrativ, dreptul muncii, dreptul penal ş.a.

În cealaltă părere, pe care o socotim întemeiată, capacitatea civilă (şi deci, şi elementele sale: capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu) constituie o capacitate de *ramură*, adică de *drept civil*. În esenţă, această teză se întemeiază pe două considerente: 1) existenţa ramurilor de drept presupune, printre altele, şi existenţa capacităţii în fiecare ramură de drept; 2) între capacitatea civilă, pe de o parte, şi capacitatea din orice altă ramură de drept, pe de altă parte, există deosebiri, sub mai multe aspecte: început, conţinut, încetare[1].

[1] Pentru amănunte, privind această controversă, a se vedea **Gh. Beleiu**, *Drept civil. Persoanele*, 1982, p. 44-46; *idem*, *Drept civil. Persoanele*, 1987, p. 31-35; *idem*, *Capacitatea juridică şi capacitatea civilă în dreptul român*, în S.D.R. nr. 2/1990, p. 163-166; *idem*, *Capacitatea juridică a societăţilor comerciale*, în R.D.C. nr. 1/1991, p. 35 şi urm.

§ 2 Caracterele juridice ale capacităţii de folosinţă a persoanei fizice

257. ENUMERAREA ACESTOR CARACTERE

Capacitatea de folosinţă a persoanei fizice înfăţişează următoarele caractere juridice:

- *legalitate;*
- *generalitate;*
- *inalienabilitate;*
- *intangibilitate;*
- *egalitate* şi
- *universalitate.*

258. CONŢINUTUL CARACTERELOR JURIDICE ALE CAPACITĂŢII DE FOLOSINŢĂ A PERSOANEI FIZICE

a. Legalitatea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice

Acest caracter constă în *însuşirea acestei capacităţi de a nu putea fi reglementată decât prin lege*, sub toate aspectele sale: instituire, început, conţinut, încetare.

În alţi termeni, capacitatea de folosinţă a persoanei fizice *este exclusiv de domeniul legii*, ea nefiind de domeniul voinţei individuale.

Recunoaşterea sau instituirea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice este realizată, de *lege lata*, în principal, de către:

– art. 4 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954: "*Capacitatea civilă este recunoscută tuturor persoanelor*";

– art. 5 alin. 1 (prima parte) din acelaşi Decret: "*Persoana fizică are capacitatea de folosinţă*, şi, în afară de cazurile prevăzute de lege, capacitatea de exerciţiu"[1] - s.n..

De asemenea, în art. 15 alin.1 din Constituţie se prevede: "Cetăţenii beneficiază de drepturile şi libertăţile consacrate prin Constituţie şi prin alte legi şi au obligaţiile prevăzute de acestea".

b. Generalitatea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice

Acest caracter constă în faptul că, prin capacitatea de folosinţă a persoanei fizice, se exprimă *aptitudinea generală şi abstractă a omului de a avea toate drepturile şi obligaţiile civile*. După cum s-a precizat în literatura de specialitate, "în ultimă analiză, capacitatea de folosinţă prefigurează, potenţial, toate

[1] De începutul, conţinutul şi încetarea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice ne vom ocupa în secţiunile următoare.

drepturile subiective pe care le poate dobândi o persoană fizică. Ea nu se confundă cu aceste drepturi ci exprimă numai aptitudinea generală, abstractă, de a le dobândi"[1].

Acest caracter rezultă din definiția legală a capacității de folosință dată de alin. 2 al art. 5 din Decretul nr. 31/1954: "Capacitatea de folosință este *capacitatea de a avea drepturi și obligații*" - s.n..

c. Inalienabilitatea capacității de folosință a persoanei fizice

Prin acest caracter se înțelege *însușirea* capacității de folosință a persoanei fizice *de a nu putea forma obiect de renunțare, în tot sau în parte, și nici obiect de înstrăinare.*

Legislativ, acest caracter este consacrat de art. 6 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 astfel: "*Nimeni nu poate renunța, nici în tot, nici în parte, la capacitatea de folosință..*" - s.n..

În explicarea acestui caracter, în doctrină s-a precizat că "... inerentă calității de ființă umană, capacitatea de folosință nu poate constitui obiect al unor acte juridice de renunțare din partea subiectului de drept căruia ea aparține.

Vor fi așadar lovite de nulitate absolută acele acte juridice prin care un subiect de drept renunță parțial sau total, temporar sau definitiv, la capacitatea sa de folosință.

Nu trebuie să confundăm însă renunțarea la un anume drept subiectiv concret sau înstrăinarea unui astfel de drept, operații pe deplin posibile, cu renunțarea la însăși aptitudinea generală de a dobândi acel drept sau de a-și asuma o obligație, această din urmă renunțare fiind de natură a aduce atingeri însăși calității de subiect de drept, fiind deci interzisă de lege..."[2].

Dacă renunțarea *parțială* la capacitatea de folosință nu este permisă, *a fortiori* nu este admisă renunțarea *totală*, care ar echivala cu o adevărată "moarte civilă" a ființei umane.

d. Intangibilitatea capacității de folosință a persoanei fizice

Prin *intangibilitatea* capacității de folosință a persoanei *fizice se înțelege caracteristica acesteia de a nu i se putea aduce limitări, îngrădiri decât prin texte exprese de lege.*

Consacrând acest caracter, art. 6 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 dispune: "*Nimeni nu poate fi îngrădit în capacitatea de folosință... decât în cazurile și condițiile prevăzute de lege*" - s.n..

Respectarea acestei însușiri a capacității de folosință a persoanei fizice este asigurată atât prin mijloace de drept civil[3], cât și de drept penal[4].

---

[1] C. Stătescu, *Drept civil*, 1970, p. 14.

[2] *Ibidem*, p. 30.

[3] A se vedea, dec. nr. 1050/1982 a S.civ. a fostului T.S. în *C.D. pe 1982*, p. 83-85.

[4] Potrivit art. 247 C.pen.: "Îngrădirea de către un funcționar a folosinței sau a exercițiului drepturilor vreunui cetățean, ori crearea pentru acesta a unor situații de inferioritate pe temei de naționalitate, rasă, sex sau religie, se pedepsește cu închisoare de la 6 luni al 5 ani".

e. Egalitatea capacității de folosință a persoanei fizice

Se știe că un principiu fundamental al dreptului civil român este acela al egalității în fața legii civile[1]. Pe planul capacității de folosință a persoanei fizice, acest principiu se exprimă tocmai în "egalitatea" acesteia.

Decretul nr. 31/1954 consacră, expres, acest caracter în art. 4 alin. 2 astfel: "*Sexul, rasa, naționalitatea, religia, gradul de cultură sau originea nu au nici o înrâurire asupra capacității*" - s.n..

Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului consacră, și el, expres, acest caracter. Astfel, art. 3 prevede că. "Statele părții la prezentul pact se angajează să asigure *dreptul egal al bărbaților și al femeilor, de a se bucura de toate drepturile civile și politice enunțate în prezentul pact*" - s.n..

În art. 26 din Pact se prevede: "*Toate persoanele sunt egale în fața legii* și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință, *legea trebuie să interzică orice discriminare* și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace *contra oricărei discriminări în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare*" - s.n..

Și respectarea acestui caracter este asigurată atât prin mijloace de drept civil, cât și de drept penal[2].

În recenta Convenție cu privire la drepturile copilului, republicată, se prevede, în art. 2, par. 1, că: "Statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în prezenta convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, *indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau originea socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de statutul la naștere sau de statutul dobândit* al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestora." - s.n..

În sfârșit, potrivit art. 14 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: "Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată *fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație*" - s.n..

Cf. art. 316 din Noul Cod penal (*Abuzul în serviciu prin îngrădirea unor drepturi*): „(1) Îngrădirea de către un funcționar public a folosinței sau a exercițiului drepturilor vreunui cetățean ori crearea pentru acesta a unei situații de inferioritate pe temei de naționalitate, rasă, sex sau religie se pedepsește cu închisoare strictă de la 2 la 5 ani.

(2)Fapta prevăzută în alin.(1), dacă a fost săvârșită de un funcționar sau de o persoană care exdercită un serviciu de interes public, se pedepsește cu închisoarea strictă de la un an la 3 ani sau cu zile-amendă."

[1] Vezi *supra*, nr. 6, b.

[2] Încălcarea acestui caracter poate constitui o faptă ce cade sub incidența art. 247 C.pen (art. 316 din Noul Cod penal).

f. Universalitatea capacității de folosință a persoanei fizice

Acest caracter constă în *însușirea* capacității de folosință *de a fi recunoscută, atribuită tuturor oamenilor.*

El este expres consacrat atât în reglementarea națională, cât și în cea internațională.

Astfel, Decretul nr. 31/1954, dispune, în art. 4 alin. 1: *"Capacitatea civilă este recunoscută tuturor persoanelor"*, iar în art. 6 alin. 1 că *"Nimeni nu poate fi lipsit de capacitatea de folosință..."* (s.n.).

În art. 1 din Pact se dispune că *"Orice om are dreptul de a i se recunoaște pretutindeni personalitatea juridică"* - s.n.

Deci, dacă persoanei fizice i se pot stabili anumite limite sau îngrădiri ale capacității de folosință prin dispoziții legale exprese, *ea nu poate fi lipsită, total* de această capacitate, care exprimă, în esență, calitatea de subiect de drept civil.

SECȚIUNEA a II-a

ÎNCEPUTUL CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE

§ 1 Regula dobândirii de la data nașterii

259. CONSACRAREA REGULII DE CĂTRE ART. 7 ALIN. 1 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Începutul capacității de folosință a persoanei fizice - ca regulă - este stabilit de art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 astfel: *"Capacitatea de folosință începe de la nașterea persoanei..."*

Prin urmare, *ca regulă, data nașterii este începutul capacității de folosință a persoanei fizice.*

Această dată se dovedește, în cele mai multe cazuri, cu actul de stare civilă care este "certificatul de naștere", eliberat în condițiile legii, care are o rubrică specială consacrată acestui aspect: data nașterii (an, lună, zi), indiferent că înregistrarea nașterii este "în termen" ori "tardivă"[1].

[1] Nașterea copilului trebuie declarată în 15 zile de către cei obligați de lege la aceasta. Peste acest termen, dar până la un an de la naștere, înregistrarea nașterii se aprobă de primar. Peste un an de la naștere, înregistrarea nașterii se poate face numai în temeiul unei hotărâri judecătorești rămase definitive și irevocabile; cu privire la stabilirea "datei nașterii", prin hotărâre judecătorească a se vedea **L. Mihai**, *Notă* la sentința civilă nr. 1298/1979 a Judecătoriei Sectorului 3 București, în R.R.D. nr. 4/1981, p. 95-97.

§ 2 Excepția dobândirii capacității de folosință de la data concepțiunii

260. CONSACRAREA EXCEPȚIEI DE CĂTRE ART. 7 ALIN. 2 DIN DECRETUL NR. 31/1954 ȘI ART. 654 C.CIV.

Potrivit art. 7 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954: *"Drepturile copilului sunt recunoscute de la concepțiune, însă numai dacă el se naște viu"* - s.n..

Cu privire la *capacitatea succesorală* a persoanei fizice, art. 654 C.civ. prevede: "Pentru a succede trebuie neapărat ca persoana ce succede să existe în momentul deschiderii succesiunii.

Copilul conceput se consideră că există.

Copilul născut mort este considerat că nu există" - s.n..

261. REGLEMENTAREA TIMPULUI LEGAL AL CONCEPȚIUNII DE CĂTRE ART. 61 C. FAM.

Dispozițiile de mai sus, privind recunoașterea capacității de folosință în favoarea copilului conceput, trebuie coroborate cu prevederile art. 61 C.fam., care reglementează "timpul legal al concepțiunii", astfel: *"timpul cuprins între a treisuta și a sutaoptzecea zi dinaintea nașterii copilului este timpul legal al concepțiunii.* El se socotește de la zi la zi"[1] - s.n.

262. CONDIȚIILE APLICĂRII EXCEPȚIEI: *INFANS CONCEPTUS PRO NATO HABETUR QUOTIES DE COMMODIS EIUS AGITUR*

Excepția dobândirii capacității de folosință de la concepțiune era cunoscută și în dreptul roman, fiind exprimată în adagiul *infans conceptus pro nato habetur quoties de commodis eius agitur* (copilul conceput se socotește născut atunci când e vorba de drepturile sale).

Excepția pe care o avem aici în vedere se mai numește, în doctrină, și *capacitatea de folosință anticipată.*

Pentru ca excepția să-și găsească aplicare, este nevoie să fie întrunite, cumulativ, *două condiții*, și anume:

– să fie vorba de drepturile copilului (iar nu de obligații pentru acesta);

– *copilul să se nască viu;* legea noastră nu pretinde ca copilul să fie și viabil.

Unele precizări ori sublinieri în legătură cu aceste condiții sunt necesare.

[1] Aplicații ale excepției se găsesc și în materie de donație și testament. Astfel, art. 808 C.civ. prevede: "Este capabil de a primi prin donațiune între vii oricine este conceput în momentul donațiunii. Este capabil a primi prin testament oricine este conceput la epoca morții testatorului".

Prima condiție - să fie vorba de drepturi în favoarea copilului - decurge din *însăși natura excepției, de a fi o măsură de favoare pentru copilul conceput,* dar nenăscut încă. În explicarea acestui aspect, în doctrină s-a precizat, pe drept cuvânt, că "Prevederea legală la care ne referim (adică art. 7 alin. 2 - n.n.), prezintă un netăgăduit interes. Astfel, de exemplu, dacă în timpul sarcinii mamei, soțul acesteia decedează, în lipsa prevederii care ia în considerare, ca subiect de drept, și pe copilul nenăscut dar conceput, acesta ar fi trebuit să fie exclus de la moștenirea tatălui său, ceea ce ar crea o gravă injustiție"[1].

Din această primă condiție a aplicării excepției rezultă că, dacă regula privește aptitudinea de a avea atâtea drepturi, cât și obligații civile, capacitatea de folosință anticipată are un conținut mai restrâns, el referindu-se *doar la drepturile civile.*

Această primă condiție este întrunită nu numai atunci când e vorba de dobândirea, de către copilul conceput, a unui drept subiectiv civil determinat *(ut singuli),* ci și atunci când el este chemat la o succesiune întreagă ori la o fracțiune dintr-o moștenire, cu toate că aceasta înseamnă atât activ cât și pasiv succesoral. Această soluție se întemeiază pe două considerente de drept: a) copilul dobândește *dreptul,* iar nu *obligația* de a moșteni; b) potrivit art. 19 din Decretul nr. 32/1954: "Acceptarea moștenirii cuvenite unui minor, *indiferent de vârstă...* va fi socotită totdeauna ca fiind făcută sub beneficiu de inventar" (s.n.); or, acceptarea sub beneficiu de inventar prezintă avantajul, printre altele, că exclude răspunderea pentru pasiv dincolo de limitele activului (altfel spus, răspunderea este *intra vires hereditatis,* iar nu *ultra vires hereditatis).*

În legătură cu *a doua condiție* – copilul să se nască viu – este de reținut că legea română în vigoare nu cere, ca alte legislații, și condiția viabilității.

Pentru a fi considerat născut *viu,* este necesar și suficient ca copilul să fi respirat măcar o dată (ceea ce se dovedește prin prezența aerului în plămâni, prin proba numită a docimaziei). Chiar atunci când a murit imediat după naștere, copilului i se întocmesc două acte de stare civilă: actul de naștere și actul de deces[2].

Această a doua condiție trebuie înțeleasă și în sensul că un copil născut mort este considerat că nu a dobândit capacitatea de folosință anticipată; această împrejurare are semnificația unei *condiții rezolutorii.* Prin urmare, pe când capacitatea de folosință anticipată este *condiționată,* cea dobândită potrivit regulii - de la naștere - este pură și simplă, neafectată de modalitatea condiției.

263. PREZUMȚIILE STABILITE DE ART. 61 C.FAM. ȘI NATURA LOR

După cum rezultă din cele de mai sus, excepția dobândirii cu anticipație a capacității de folosință indică drept dată a acestei dobândiri *data concepțiunii.*

[1] **C. Stătescu,** *op. cit.,* p. 51.

[2] Prin dec. nr. 166/1984 (în *C.D. pe 1984,* p. 7-8), S.civ. a fostului T.S. s-a pronunțat în sensul că "Faptul că un copil a decedat mai înainte de a se înregistra nașterea acestuia nu înlătură obligația de înregistrare a nașterii sale".

Cum această dată nu poate fi stabilită *post factum* cu exactitate, legiuitorul a instituit *prezumția timpului legal al concepțiunii.*

Potrivit acesteia, *ca dată a concepțiunii poate fi considerată oricare zi din intervalul de 121 de zile, cuprins între a 300 și a 180-a zi dinaintea nașterii copilului.*

Din redactarea art. 61 C.fam. rezultă că textul instituie *două prezumții:*

– *prezumția celei mai lungi gestații* (de 300 de zile) și *celei mai scurte gestații* (de 180 de zile) și

– *prezumția că era posibilă concepțiunea copilului în oricare dintre zilele intervalului cuprins între a 300-a și a 180-a zi dinaintea nașterii.*

Ce natură - absolută ori relativă – au aceste prezumții?

Este unanim admis că prima prezumție este *iuris et de iure:* aceasta înseamnă că nu poate fi răsturnată prin proba contrarie. Deci, este inadmisibilă proba care ar tinde la o asemenea răsturnare, deoarece s-ar ajunge ca, prin hotărâre judecătorească, să se modifice legea, ceea ce este nepermis[1].

Cea de a doua prezumție formează obiect de *controversă,* sub aspectul naturii sale[2]. Soluția dominantă, pe care o împărtășim, este în sensul calificării acestei prezumții ca o prezumție *iuris tantum.* În consecință, este admisibilă proba care tinde să stabilească - neîndoielnic - că era posibilă concepțiunea numai într-o anumită porțiune a intervalului de 121 de zile, cu excluderea celeilalte părți a acestui interval legal.

SECȚIUNEA a III-a

CONȚINUTUL CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE

§ 1 Noțiunea, regulile și criteriile de determinare a conținutului capacității de folosință a persoanei fizice

264. NOȚIUNEA CONȚINUTULUI CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE[3]

Conținutul capacității de folosință a persoanei fizice este exprimat, sintetic, atât în definiția dată, cât și în acest caracter pe care l-am numit "*generalitatea* capacității de folosință a persoanei fizice".

[1] În acest sens, vezi dec. nr. 13/1991 a S.civ. a C.S.J. în Dreptul nr. 1/1992, p. 111.

[2] Pentru amănunte cu privire la această controversă, a se vedea **I. Filipescu,** *Tratat de dreptul familiei,* 1993, p. 320-331; **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Persoanele,* 1987, p. 48.

[3] Cu privire la istoricul capacității de folosință a persoanei fizice, a se vedea **C. Stătescu,** *Drept civil,* 1970, p. 36-37; **Gh. Beleiu,** *Drept civil. Persoanele,* 1987, p. 20-21.

Într-adevăr, conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice constă tocmai în *aptitudinea omului de a avea toate drepturile şi obligaţiile civile.*

După cum se poate observa, acest conţinut se obţine din reunirea a *două laturi: latura activă* - aptitudinea omului de a avea drepturi subiective civile - şi *latura pasivă* - aptitudinea persoanei fizice de a avea obligaţii civile.

Acest conţinut al capacităţii de folosinţă a persoanei fizice îl întâlnim *în toate cazurile, cu excepţia capacităţii de folosinţă anticipată* (art. 7 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954), în care caz este cuprinsă doar aptitudinea de a dobândi drepturi subiective civile, iar nu şi obligaţii.

265. REGULILE DE DETERMINARE A CONŢINUTULUI CAPACITĂŢII DE FOLOSINŢĂ A PERSOANEI FIZICE

În stabilirea conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice trebuie să se ţină seama de anumite reguli sau principii, pe care le sistematizăm după cum urmează:

1) conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se stabileşte prin raportarea la sistemul legislativ al unui stat, în vigoare la un moment dat; în "sistemul legislativ" amintit se includ nu numai reglementările naţionale, interne, ci şi reglementările internaţionale (Pacte, Convenţii internaţionale privind drepturile *civile* ale omului) adoptate de un anumit stat; această primă regulă impune cerinţa examinării conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice în *dinamica* sa: pentru România, această regulă înfăţişează o *semnificaţie aparte:* anumite îngrădiri ale capacităţii de folosinţă a persoanei fizice, existente *anterior* Revoluţiei române din decembrie 1989, au fost înlăturate; paralel cu aceasta, a intervenit o *îmbogăţire* a conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice prin *introducerea unor noi drepturi ori restabilirea altora*[1];

2) întinderea reală a conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se determină numai prin luarea în considerare a îngrădirilor acestei capacităţi, astfel cum acestea sunt stabilite de legislaţia unui stat, la un moment dat; se poate observa că această a doua regulă decurge din prima, completând-o; prin urmare, adevăratul conţinut al capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se exprimă astfel: *capacitatea de folosinţă a persoanei fizice cuprinde aptitudinea omului de a avea toate drepturile şi obligaţiile civile, dar cu îngrădirile prevăzute expres de lege;* în reţinerea îngrădirilor capacităţii de folosinţă a persoanei fizice trebuie luate în considerare atât îngrădirile, care sunt *măsuri de protecţie* a unor interese individuale ori generale, cât *şi acelea care au un caracter de sancţiune* (sau chiar *pedeapsă*);

3) *pentru stabilirea conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice trebuie avute în vedere nu numai izvoarele specifice ale dreptului civil, ci şi actele normative care sunt izvoare specifice pentru alte ramuri de drept, în*

[1] De aceste aspecte ne vom ocupa, pe larg, în paragraful următor.

măsura în care se referă la elemente ale conţinutului acestei capacităţi (ex.: Codul penal, Legea contenciosului administrativ nr.554/2004), această regulă de determinare a conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice trebuie luată în seamă mai ales în stabilirea corectă şi completă a *îngrădirilor* acestei capacităţi;

4) *stabilirea conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se face cu luarea în considerare numai a aptitudinii omului de a fi titular de drepturi şi obligaţii civile,* iar *nu şi de altă natură, aparţinând altor ramuri de drept* (precum dreptul constituţional, administrativ, muncii şi protecţiei sociale, comerciale, familiei etc.); se poate observa că această regulă dă expresie soluţiei pe care am adoptat-o în problema vocaţiei capacităţii civile, sub aspectul *conţinutului* acestei capacităţi; regula pe care o avem aici în vedere prezintă o importanţă teoretică şi practică în două privinţe, în mod deosebit: a) în ce priveşte drepturile şi obligaţiile fundamentale ale *cetăţeanului* român, prevăzute în Constituţie; dintre acestea, se reţin, pentru conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice, numai acelea care sunt preluate şi dezvoltate de izvoarele specifice ale dreptului civil (nereţinându-se bunăoară, drepturile *politice* ori cele cu caracter *economico-social şi cultural);* b) în ce priveşte drepturile consacrate în Pactele internaţionale privind drepturile omului (ratificate de România, după câte se ştie, prin Decretul nr. 212/1974); sub acest aspect, nu va fi reţinut, pentru conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice, "Pactul internaţional cu privire la *drepturile economice, sociale şi culturale*" ci numai "Pactul internaţional cu privire la *drepturile civile şi politice*", iar din acest Pact, doar dispoziţiile referitoare la drepturile *civile,* iar nu şi cele privitoare la drepturile politice (care fac parte, îndeosebi, din capacitatea de drept constituţional, de drept penal, de drept procesual)[1]; regula de mai sus trebuie observată şi în privinţa dispoziţiilor cuprinse în Convenţia internaţională cu privire la drepturile copilului (ratificată de România prin Legea nr. 18/1990), republicată şi în Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, cu protocoalele adiţionale la această convenţie (ratificată prin Legea nr. 30/1994)[2].

În concluzie, putem spune că cele patru reguli de determinare a conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se pot exprima în două propoziţii:

1 – conţinutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice este dat de aptitudinea omului de a avea toate drepturile şi obligaţiile civile;

2 – în acest conţinut nu intră drepturile interzise prin îngrădirile capacităţii de folosinţă şi cele aparţinând altor ramuri de drept.

[1] Pentru conţinutul acestor două Pacte, vezi B.Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

[2] A se vedea Convenţia internaţională cu privire la drepturile copilului, publicată în M.Of. nr. 109 din 28 septembrie 1990 şi republicată în M.Of. nr. 314 din 13 iunie 2001, ca urmare a constatării unor diferenţe de traducere din limba engleză în limba română în conţinutul convenţiei, şi Convenţia europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, cu protocoalele adiţionale, publicată în M.Of. nr. 135 din 31 mai 1994.

266. CRITERIILE DE DETERMINARE A CONŢINUTULUI CAPACITĂŢII DE FOLOSINŢĂ A PERSOANEI FIZICE

În prezentarea sistematizată a conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice se poate apela la anumite criterii. Din acestea, două sunt mai semnificative, şi anume:

– *criteriul naturii drepturilor civile:* patrimoniale şi nepatrimoniale;

– *criteriul sursei lor legislative,* adică cel al actului normativ care le consacră; acest criteriu poate fi disjuns în: consacrarea *internă* (naţională) şi consacrarea *internaţională* (pacte, convenţii) a drepturilor civile şi a obligaţiilor civile.

În acest context, sunt de menţionat prevederile art. 20 din Constituţie, republicată: "(1) Dispoziţiile constituţionale privind drepturile şi libertăţile cetăţenilor vor fi interpretate şi aplicate în concordanţă cu Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, cu pactele şi cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanţă între pactele şi tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, şi legile interne, au prioritate reglementările internaţionale cu excepţia cazului în care Constituţia sau legile interne conţin dispoziţii mai favorabile".

Desigur, se poate apela şi la o utilizare *combinată* a celor două criterii[1].

§ 2 Îngrădirile capacităţii de folosinţă a persoanei fizice

267. CATEGORII DE ÎNGRĂDIRI

După cum am precizat mai sus, în determinarea conţinutului capacităţii de folosinţă a persoanei fizice, trebuie avute în vedere îngrădirile aduse acestei capacităţi, prin prevederi legale exprese.

Din caracterul intangibil al capacităţii de folosinţă rezultă consecinţa juridică următoare: nu pot exista îngrădiri ale acestei capacităţi decât în cazurile şi condiţiile prevăzute de lege *expres.*

Îngrădirile capacităţii de folosinţă a persoanei fizice pot fi calificate ca *incapacităţi de drept civil.* Prin urmare, nu trebuie calificate drept îngrădiri ale capacităţii de folosinţă anumite limite, îngrădiri sau incompatibilităţi care

[1] O asemenea folosire combinată a criteriilor am adoptat-o în studiul "Drepturile civile ale omului în România", în R.R.D. nr. 10/1985, p. 5-9. Pentru prezentarea mai recentă, a drepturilor constituţionale (inclusiv civile), a se vedea studiile publicate în revista "Drepturile omului" nr. 1-4/1991. Studiul dreptului civil, în ansamblu, înseamnă, în esenţă studiul conţinutului capacităţii de folosinţă (şi) a persoanei fizice. Pentru acest conţinut este utilă revederea clasificării drepturilor şi obligaţiilor civile (*supra*, nr. 39-43 şi nr. 50-55). Vezi şi Dreptul nr. 10/1992, p. 3 şi urm.

operează în alte ramuri de drept (precum dreptul constituţional, dreptul muncii, dreptul administrativ, dreptul familiei, dreptul comercial etc.)[1].

După finalitatea lor, incapacităţile de drept civil pot fi împărţite în două categorii:

– incapacităţi cu caracter de sancţiuni;

– incapacităţi cu caracter de măsuri de *protecţie* sau de *ocrotire.*

După modul cum operează, incapacităţile de drept civil pot fi împărţite, la fel, în două categorii:

– incapacităţi care operează de plin drept *(ope legis),* prin simpla încadrare a persoanei fizice în ipoteza normei care stabileşte incapacitatea; cele mai multe incapacităţi civile fac parte din această categorie;

– incapacităţile care operează *prin efectul unei hotărâri judecătoreşti* rămase definitive sau irevocabile; aici se încadrează unele incapacităţi - sancţiune.

După izvorul lor, incapacităţile de drept civil pot fi clasificate în:

– incapacităţi stabilite în legea civilă;

– incapacităţi stabilite în legea penală.

Vom prezenta incapacităţile de drept civil urmând primul criteriu, în principal, şi celelalte două criterii, în subsidiar.

268. ÎNGRĂDIRI - SANCŢIUNE[2]

Această primă categorie de incapacităţi civile este formată din două subdiviziuni: 1) *îngrădiri cu caracter de pedeapsă penală şi 2) îngrădiri cu caracter de pedeapsă civilă.*

a. Îngrădiri cu caracter de pedeapsă penală

Din această subcategorie fac parte: 1) pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi şi 2) pedeapsa accesorie a interzicerii unor drepturi.

Potrivit art. 53 din Codul penal, republicat:

"Pedepsele sunt principale, complimentare şi accesorii.

1. Pedepsele principale sunt:

a) detenţiunea pe viaţă[3];

[1] Incapacităţile de drept civil nu trebuie confundate nici cu interdicţiile de înstrăinare a unui bun (cazurile de inalienabilitate). A se vedea, pentru amănunte, **M. Nicolae,** *Discuţii privind interdicţiile legale de înstrăinare a unor bunuri imobiliare,* III, în Dreptul nr. 7/2001, p.44-59.

[2] Pentru o analiză a regimului pierderii drepturilor părinteşti, v. **Marieta Avram, Carmen Bârsan,** *Unele consideraţii cu referire la sancţiunile care au ca efect pierderea drepturilor părinteşti,* în Dreptul nr. 11/2002, p.48-60.

[3] Potrivit art. I din Decretul nr. 6/1990: "Pedeapsa cu moartea prevăzută pentru unele infracţiuni din Codul penal şi legile speciale este abolită şi se înlocuieşte cu pedeapsa detenţiunii pe viaţă". În art. 2 din acelaşi act normativ se prevede: "De la data adoptării prezentului decret-lege (7 ianuarie 1990, - n.n.), toate dispoziţiile privind pedeapsa cu moartea din Codul

b) închisoarea de la 15 zile la 30 de ani;

c) amenda de la 10lei(RON) la 50lei(RON).

2. Pedepsele complimentare sunt:

a) interzicerea unor drepturi de la unu la 10 ani;

b) degradarea militară.

3. Pedeapsa accesorie este interzicerea unor drepturi anume prevăzute de lege".

Potrivit art. 64 C.pen.: "Pedeapsa complimentară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi:

a) dreptul de a alege şi de a fi ales în autorităţile publice sau în funcţii elective publice;

b) dreptul de a ocupa o funcţie implicând exerciţiul autorităţii de stat;

c) dreptul de a ocupa o funcţie sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârşirea infracţiunii;

d) *drepturile părinteşti;*

e) *dreptul de a fi tutore sau curator.*

Interzicerea dreptului prevăzut la lit. b) nu se poate pronunţa decât pe lângă interzicerea drepturilor prevăzute la lit. a), afară de cazul când legea dispune altfel" (s.n.).

Dintre drepturile prevăzute de art. 64, pentru dreptul civil prezintă relevanţă cele menţionate la lit. d) şi e).

Potrivit art. 71 din acelaşi Cod: "*Pedeapsa accesorie constă în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 64.*

Condamnarea la pedeapsa detenţiunii pe viaţă sau închisorii atrage *de drept* interzicerea drepturilor arătate în alineatul precedent din momentul în care hotărârea de condamnare a rămas definitivă şi până la terminarea executării pedepsei, până la graţierea totală sau a restului de pedeapsă, ori până la împlinirea termenului de prescripţie a executării pedepsei.

Dispoziţiile alin. 1 şi 2 se aplică şi în cazul când s-a dispus executarea pedepsei la locul de muncă, cu excepţiile prevăzute în art. 86^8, interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. d) şi e) fiind lăsate la aprecierea instanţei" (s.n.)[1].

penal, Codul de procedură penală şi alte acte normative, în afara celor prevăzute în art. 4, sunt considerate că se referă la pedeapsa detenţiunii pe viaţă". În art. 22 alin. (3) din Constituţie se dispune: "Pedeapsa cu moartea este interzisă". Codul penal al României, cu toate modificările aduse până la acea dată, a fost republicat în M.Of. nr. 65 din 16 aprilie 1997, urmând a fi abrogată la data intrării în vigoare a Noului Cod Penal al României (L. nr. 301/2004, publicată în M.Of. nr. 575 din 29 iunie 2004), dată care a fost însă amânată până la 1 septembrie 2006.

[1] *De lege ferenda*, regimul sancţionator prevăzut de *Noul Cod penal al României* este, în esenţă, similar cu cel actual, singura noutate relevantă fiind reintroducerea distincţiei dintre pedepsele principale pentru crime şi pedepsele principale pentru delicte (art. 57 şi urm.). A se vedea:

– art.58: „(1) Pedepsele care se aplică persoanei fizice sunt: pedepse principale, pedepse complementare şi pedepse accesorii.

(2) Pedepsele principale se împart în: pedepse principale pentru crime şi pedepse principale pentru delicte.

(3) Pedepsele principale pentru crime sunt:

a) detenţiunea pe viaţă;

b) detenţiunea severă între 15 şi 30 de ani;

(4) Pedepsele principale pentru delicte sunt:

a) închisoarea strictă între un an şi 15 ani;

b) închisoarea între 15 zile şi un an;

c) amenda sub forma zilelor-amendă, între 5 şi 360 de zile, fiecare zi fiind socotită între 10 lei (RON) şi 100 lei(RON);

d) munca în folosul comunităţii, între 100 şi 500 de ore.

(5) Pedepsele complementare pentru crime şi delicte sunt:

a) interzicerea exerciţiului unor drepturi de la un an la 10 ani;

b) degradarea militară.

(6) Pedeapsa accesorie pentru crime şi delicte constă în interzicerea exerciţiului tuturor drepturilor prevăzute ca pedeapsă complementară.";

– art.75: „(1) Pedeapsa complementară a interzicerii exerciţiului unor drepturi constă în interzicerea exerciţiului unuia sau mai multora dintre următoarele drepturi:

a) dreptul de a alege şi de a fi ales în autorităţile publice sau în funcţii eligibile publice;

b) dreptul de a ocupa o funcţie care implică exerciţiul autorităţii de stat;

c) dreptul de a ocupa o funcţie, de a exercita o profesiune sau de a desfăşura o activitate de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârşirea infracţiunii;

d) drepturile părinteşti;

e) dreptul de a fi tutore sau curator.

(2) Interzicerea exerciţiului drepturilor prevăzute la alin.(1) lit.b) se poate pronunţa numai pe lângă interzicerea exerciţiului drepturilor prevăzute la alin.(1) lit. a), în afară de cazul când legea dispune altfel.";

– art.79: „(1) Pedeapsa accesorie constă în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art.75.

(2) Condamnarea la o pedeapsă privativă de libertate atrage de drept interzicerea drepturilor prevăzute în alin.(1) din momentul în care hotărârea de condamnare a rămas definitivă şi până la terminarea executării pedepsei, până la graţierea totală sau a restului de pedeapsă ori până la împlinirea termenului de prescripţie a executării pedepsei.

(3) Pe durata amânării sau întreruperii executării pedepsei privative de libertate, condamnatul poate să-şi exercite drepturile părinteşti şi dreptul de a fi tutore sau curator, în afară de cazul în care aceste drepturi au fost anume interzise condamnatului prin hotărârea judecătorească.

(4) Pe durata suspendării executării pedepsei privative de libertate se suspendă şi executarea pedepselor accesorii.";

Se poate observa, din parcurgerea dispoziţiilor legale sus-menţionate, că, pe când îngrădirea constând în pedeapsa penală complementară operează prin efectul hotărârii judecătoreşti, îngrădirea constând în pedeapsa penală accesorie operează de drept.

b. Îngrădiri cu caracter de pedeapsă civilă

În această subcategorie de îngrădiri intră, în primul rând, *decăderea din drepturile părinteşti, în condiţiile art. 109 din Codul familiei.*

cuprinse în Convenția internațională cu privire la drepturile copilului (ratificată de România prin Legea nr. 18/1990)[23].

În concluzie, putem spune că cele patru reguli de determinare a conținutului capacității de folosință a persoanei fizice se pot exprima în două propoziții :

1 — conținutul capacității de folosință a persoanei fizice este dat de aptitudinea omului de a avea toate drepturile și obligațiile civile ;

2 — în acest conținut nu intră drepturile interzise prin îngrădirile capacității de folosință și cele aparținând altor ramuri de drept.

266. CRITERIILE DE DETERMINARE A CONȚINUTULUI CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI FIZICE

În prezentarea sistematizată a conținutului capacității de folosință a persoanei fizice se poate apela la anumite criterii. Dintre acestea, două sunt mai semnificative, și anume :

— *criteriul naturii drepturilor civile :* patrimoniale ori nepatrimoniale ;

— *criteriul sursei lor legislative*, adică cel al actului normativ care le consacră ; acest criteriu poate fi disjuns în : consacrarea *internă* (națională) și consacrarea *internațională* (Pacte, Convenții) a drepturilor civile și a obligațiilor civile.

În acest context, sunt de menționat prevederile art. 20 din Constituție : (1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale".

Desigur, se poate apela și la o utilizare *combinată* a celor două criterii[24].

§ 2 Îngrădirile capacității de folosință a persoanei fizice

267. CATEGORII DE ÎNGRĂDIRI

După cum am precizat mai sus, în determinarea conținutului capacității de folosință a persoanei fizice trebuie avute în vedere îngrădirile aduse acestei capacități, prin vederi legale exprese.

Din caracterul intangibil al capacității de folosință rezultă consecința juridică următoare : nu pot exista îngrădiri ale acestei capacități decât în cazurile și condițiile prevăzute de lege, *expres*.

Îngrădirile capacității de folosință a persoanei fizice pot fi calificate ca *incapacități de drept civil*. Prin urmare, nu trebuie calificate drept îngrădiri ale capacității de folosință anumite limite, îngrădiri sau incompatibilități care operează în alte ramuri de drept (precum dreptul constituțional, dreptul muncii, dreptul administrativ, dreptul civil, dreptul comercial etc).

După finalitatea lor, incapacitățile de drept civil pot fi împărțite în două categorii :

— incapacități cu caracter de sancțiuni ;

— incapacități cu caracter de măsuri de *protecție* sau de *ocrotire*.

După modul cum operează, incapacitățile de drept civil pot fi împărțite, la fel, în două categorii:

— incapacități care operează *de plin drept (ope legis)*, prin simpla încadrare a persoanei fizice în ipoteza normei care stabilește incapacitatea; cele mai multe, incapacități civile fac parte din această categorie;

— incapacități care operează *prin efectul unei hotărâri judecătorești* rămasă definitivă; aici se încadrează unele incapacități — sancțiune.

După izvorul lor, incapacitățile de drept civil pot fi clasificate în:

— incapacități stabilite în legea civilă;

— incapacități stabilite în legea penală.

Vom prezenta incapacitățile de drept civil urmând primul criteriu, în principal, și celelalte două criterii, în subsidiar.

268. ÎNGRĂDIRI — SANCȚIUNE

Această primă categorie de incapacități civile este formată din două subdiviziuni: 1) *îngrădiri cu caracter de pedeapsă penală* și 2) *îngrădiri cu caracter de pedeapsă civilă.*

a. *Îngrădiri cu caracter de pedeapsă penală.*

Din această subcategorief ac parte: 1) pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi și 2) pedeapsa accesorie a interzicerii unor drepturi.

Potrivit art. 53 din Codul penal:

„Pedepsele sunt principale, complementare și accesorii.

1) Pedepsele principale sunt:

a. închisoare de la 15 zile la 25 de ani [25];

b. amenda de la 500 la 20 000 lei.

2) Pedepsele complementare sunt:

a. interzicerea unor drepturi de la 1 la 10 ani;

b. degradarea militară;

c. confiscarea averii, parțială sau totală.

3) Pedeapsa accesorie este interzicerea unor drepturi anume prevăzute de lege”.

Potrivit art. 64 C. pen.: „Pedeapsa complementară a interzicerii unor drepturi constă în interzicerea unuia sau unora din următoarele drepturi:

a. dreptul de a alege și de a fi ales în organele puterii de stat și în funcții elective de stat sau obștești;

b. dreptul de a ocupa o funcție implicând exercițiul autorității de stat;

c. dreptul de a ocupa o funcție sau de a exercita o profesie de natura aceleia de care s-a folosit condamnatul pentru săvârșirea infracțiunii;

d. *drepturile părintești;*

e. *dreptul de a fi tutore sau curator.*

Interzicerea dreptului prevăzute la lit. b nu se poate pronunța decât pe lângă interzicerea drepturilor prevăzute la lit. a, afară de cazul când legea dispune altfel” (s.n.).

Dintre drepturile prevăzute de art. 64, pentru dreptul civil prezintă relevanță cele menționate la lit. d și e.

Potrivit art. 71 din același Cod: „*Pedeapsa accesorie constă în interzicerea tuturor drepturilor prevăzute în art. 64.*

Condamnarea la pedeapsa închisorii atrage *de drept* interzicerea drepturilor arătate în alineatul precedent din momentul în care hotărârea de condamnare a rămas definitivă și până la terminarea executării pedep-

sei, până la graţierea totală sau a restului de pedeapsă, ori până la împlinirea termenului de prescripţie a executării pedepsei.
Dispoziţiile alineatelor precedente se aplică şi în cazul când s-a dispus obligarea la muncă corecţională a condamnatului, interzicerea drepturilor prevăzute în art. 64 lit. d şi e fiind lăsate la aprecierea instanţei" (s.n.).

Se poate observa, din parcurgerea dispoziţiilor legale sus menţionate, că, pe când îngrădirea constând în pedeapsa penală complementară operează prin efectul hotărârii judecătoreşti, îngrădirea constând în pedeapsa accesorie operează de drept.

b. *Îngrădiri cu caracter de pedeapsă civilă*

În această subcategorie de îngrădiri intră, în primul rând, *decăderea din drepturile părinteşti, în condiţiile art. 109 din Codul familiei.*
Potrivit art. 109 : „Dacă sănătatea sau dezvoltarea fizică a copilului este primejduită prin felul de exercitare a drepturilor părinteşti, prin purtarea abuzivă sau prin neglijenţa gravă în îndeplinirea îndatoririlor de părinte, ori dacă educarea, învăţătura sau pregătirea profesională a copilului nu se face în spirit de devotament faţă de România, instanţa judecătorească, la cererea autorităţii tutelare, va pronunţa decăderea părintelui din drepturile părinteşti.
Citarea părinţilor şi autorităţii tutelare este obligatorie" [26].
Potrivit art. 112 din acelaşi Cod ; „Instanţa judecătorească va reda părintelui decăzut din drepturile părinteşti exerciţiul acestor drepturi, dacă au încetat împrejurările care au dus la decădere, astfel încât, prin redarea acestor drepturi, creşterea, educarea, învăţătura, pregătirea profesională şi *interesele patrimoniale ale copilului* nu mai sunt primejduite" (s.n.).

Considerăm că, măsura decăderii din drepturile părinteşti, în temeiul art. 109 C. fam. este, ca natură juridică, *o pedeapsă mixtă*, adică de dreptul familiei şi de drept civil. Pentru dreptul civil, o asemenea pedeapsă prezintă relevanţă în sensul că ea se concretizează în lipsirea părintelui decăzut de : 1) dreptul de a-l reprezenta pe minorul sub 14 ani în actele juridice civile ; 2) dreptul de a încuviinţa actele juridice civile ale minorului între 14 şi 18 ani. La acestea se adaugă incapacitatea de a fi tutore (art. 117 lit. b, C. fam.).
Reţinem că, prin Legea nr. 47/1993, s-a reglementat *declararea judecătorească a abandonului ;* această reglementare conţine soluţii asemănătoare — iar nu identice — cu ceea ce se prevede în art. 109/112 C. fam.
Potrivit art. 4 alin. 1 „În cadrul declarării abandonului, instanţa *va delega exerciţiul* drepturilor părinteşti instituţiei de ocrotire socială sau medicală de stat sau instituţiei private legal constituită ori, după caz, altei persoane, în condiţiile legii" (alin. 1), iar potrivit art. 6. alin. 1 : „Instanţa competentă poate decide oricând, la cererea unuia sau ambilor părinţi, redarea exerciţiului drepturilor părinteşti, dacă au încetat împrejurările care au condus la declararea abandonului şi dacă redarea exerciţiului acestor drepturi este în interesul copilului".
În al doilea rând, din această subcategorie de îngrădiri fac parte *pedepsele civile stabilite în materie succesorală* de Codul civil — art. 655, art. 703 şi 712.

Potrivit art. 655 C. civ. : „Sunt *nedemni de a succede* și prin urmare *excluși de la succesiune :*

1. Condamnatul pentru că a omorât sau a încercat să omoare pe defunct.

2. Acela care a făcut contra defunctului o acuzație capitală, declarată de judecată calomnioasă.

3. Moștenitorul major care, având cunoștință de omorul defunctului, nu a denunțat aceasta justiției".

Art. 703 C. civ. dispune : „Erezii care au dat la o parte, sau au ascuns lucruri ale unei succesiuni, nu mai au facultatea de a se lepăda de dânsa ; cu toată renunțarea lor, ei rămân erezi și nu pot lua nici o parte din lucrurile date la o parte sau ascunse".

Art. 712 C. civ. prevede : „Eredele care a ascuns obiecte ale succesiunii sau care cu știință și rea-credință n-a trecut în inventar efecte dintr-însa, nu se poate folosi de beneficiul de inventar".

Art. 655 reglementează ceea ce se numește *nedemnitatea succesorală ;* art. 703 stabilește un caz de *acceptare forțată* a moștenirii și înlăturarea de la vreun drept asupra lucrurilor dosite sau ascunse ; art. 712 stabilește *decăderea din beneficiul de inventar* [27].

269. ÎNGRĂDIRI CU CARACTER DE PROTECȚIE

În această a doua categorie de îngrădiri ale capacității de folosință a persoanei fizice se încadrează acele incapacități pe care legiuitorul le-a instituit din considerente de ocrotire sau protecție a intereselor anumitor categorii de persoane, dată fiind situația specială în care se află.

Asemenea incapacități sunt prevăzute în Codul civil, Codul familiei, Legea nr. 18/1991.

a. *Incapacități prevăzute în Codul civil*

Acestea sunt următoarele :

— cea prevăzută de art. 806 : „*Minorul mai mic de 16 ani nu poate dispune nici într-un fel...*" *prin donație sau testament*, de bunurile sale ;

— cea prevăzută de art. 807 : „*Minorul de 16 ani poate dispune prin testament și numai pentru jumătate din bunurile de care după lege poate dispune majorele*" ;

— cea prevăzută de art. 809 : „*Minorul de șaisprezece ani nu poate, prin testament, dispune în favoarea tutorelui său.*

Minorul, ajuns la majorat, nu poate dispune nici prin donațiune între vii, nici prin testament, în favoarea fostului său tutore, dacă socotelile definitive ale tutelei n-au fost prealabil date și primite [28].

Sunt exceptați în amândouă cazurile de mai sus ascendenții minorilor, care sunt sau au fost tutori ai lor" ;

— cea din art. 810 : „Doctorii în medicină sau în chirurgie, ofițeri de sănătate și spițerii (adică *medicii și farmaciștii* — n.n.), *care au tratat o persoană în boala de care moare*, nu pot profita de dispozițiile între vii sau testamentare, ce dânsa a făcut în favoarea lor în cursul acestei boli.

Sunt exceptate :

1. Dispozițiile remuneratorii făcute cu titlu particular ; se va ține însă seamă de starea dispunătorului și de serviciile făcute ;

2. Dispozițiile universale, până la al patrulea grad inclusiv, afară numai dacă mortul va avea erezi în linie dreaptă și dacă acela, în profitul căruia s-a făcut dispoziția, nu este el chiar erede în linie dreaptă.

Aceleași reguli sunt aplicabile în privința preoților" ; [29]

— cea din art. 883 : „Testamentul făcut pe mare nu va putea cuprinde nici o dispoziție în favoarea *ofițerilor bastimentului*, dacă dânșii nu sunt rude cu testatorul" ;

— cea din art. 1307 alin. 1 : „*Vânzarea nu se poate face între soți . . .*" ;

— aceea din art. 1308 : „Sub pedeapsă de nulitate, *nu se pot face adjudecatari* nici direct, nici prin persoane interpuse :

1. *tutorii*, ai averii celor de sub a lor tutelă ;
2. *mandatarii*, ai averii ce sunt însărcinați să vândă ;
3. *administratorii*, ai averii comunelor sau stabilimentelor încredințate îngrijirii lor ;
4. oficianții publici (adică *funcționarii publici* — n.n.), ai averilor statului ale căror vânzări se fac printr-înșii" ;

— cea consacrată de art. 1309 : „*Judecătorii* și supleanții, membrii ministerului public (*procurorii* — n.n.) și *avocații* nu se pot face cesionari de drepturi litigioase, care sunt de competența tribunalului județean în a cărui rază teritorială își exercită funcțiunile lor sub pedeapsa de nulitate, speze și daune-interese" (s.n.)

b. *Incapacități prevăzute de Codul familiei*

Potrivit art. 128 C. fam. : „*Este oprit să se încheie acte juridice între tutore, soțul, o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui, de o parte, și minor, de alta*".

Iar potrivit art. 133 alin. 3 C. fam. : „*Minorul nu poate să facă, nici chiar cu încuviințare, donații și nici să garanteze obligația altuia*".

E vorba de minorul care a împlinit 14 ani.

c. *Incapacitatea prevăzută de Legea nr. 18/1991*

Potrivit art. 47 alin. 1 din Legea fondului funciar nr. 18/1991 : „*Persoanele fizice care nu au cetățenia română și domiciliul în România*, precum și persoanele juridice care nu au naționalitate română și sediul în România, *nu pot dobândi în proprietate terenuri de orice fel prin acte între vii*" (s.n.) [30]. Potrivit art. 41 (2) — teza a II-a : „Cetățenii străini și apatrizii nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor".

În legătură cu incapacitățile prevăzute de Codul civil, Codul familiei și Legea nr. 18/1991, se mai cer a fi făcute două *precizări*.

Prima privește caracterul — absolut sau relativ — al acestora

Este *absolută* acea incapacitate care împiedică încheierea actului juridic civil, de către cel incapabil, cu orice altă persoană.

În această categorie intră incapacitățile prevăzute de : art. 806 și 807 C. civ. ; art. 133 alin. 3 C. fam. ; art. 47 alin. 1 din Legea nr. 18/1991.

Este *relativă* acea incapacitate care oprește încheierea actului civil, de către cel lovit de incapacitate, doar cu anumite persoane.

În această categorie se încadrează toate incapacitățile, cu excepția celor menționate că fac parte din categoria incapacităților absolute.

A doua precizare privește sancțiunea nerespectării incapacității adică *felul nulității* care intervine.

Sub acest aspect, este de reţinut că nulitatea *absolută* se aplică în caz de nerespectare a dispoziţiilor art. 806, 807, 1308 şi 1309 C. civ. şi art. 47 alin. 1 din Legea nr. 18/1991.

Per a contrario, în celelalte cazuri se aplică nulitatea relativă [31].

În încheierea problemei îngrădirilor capacităţii de folosinţă a persoanei fizice reamintim că nu trebuie asimilate îngrădirilor dreptului civil acele îngrădiri ori incompatibilităţi care sunt cunoscute în alte ramuri de drept, dintre care amintim următoarele:

a. *în dreptul constituţional*; incapacităţile în materie *electorală* sunt stabilite, în principal, de Constituţie[32] şi Legile nr. 68 şi 69/1992 (M. Of. nr. 164/1992).

b. *în dreptul muncii şi dreptul administrativ;* aici menţionăm, cu titlu de exemplu, prevederile art. 3 alin. 2—4 din Legea nr. 37/1990 pentru organizarea şi funcţionarea Guvernului României: „Membrii guvernului nu pot fi deputaţi sau senatori şi nu pot îndeplini o funcţie de reprezentare naţională cu caracter profesional, o altă funcţie publică sau o funcţie ori activitate profesională salarizată în cadrul regiilor autonome, societăţilor comerciale sau altor organizaţii sau unităţi cu scop lucrativ.

Prevederile alin. 2 se aplică şi persoanelor care îndeplinesc o funcţie de nivel guvernamental.

În afara cazurilor prevăzute la alin. 1 şi 2, cumulul este permis cu condiţia îndeplinirii integrale, de către persoana care cumulează, a atribuţiilor ce îi revin în cadrul guvernului" [33];

c. *în dreptul comercial*, menţionăm:

— art. 52 alin. 1 din Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale: „Asociaţii (dintr-o societate în nume colectiv — n.n.) nu pot lua parte, ca asociaţi cu răspundere nelimitată, în alte societăţi concurente sau având acelaşi obiect, nici să facă operaţiuni în contul lor sau al altora, în acelaşi fel de comerţ sau într-unul asemănător, fără consimţământul celorlalţi asociaţi";

— art. 94: „Persoanele care, potrivit prezentei legi, nu pot fi fondatori, nu pot fi nici administratori, directori sau reprezentanţi ai societăţii iar dacă au fost alese, sunt decăzute din drepturi";

— art. 100: „Nimeni nu poate funcţiona în mai mult de trei consilii de administraţie concomitent.

Interdicţia prevăzută la alin. 1 nu se referă la cazurile când cel ales în consiliul de administraţie este proprietar a cel puţin o pătrime din totalul acţiunilor sau este administrator al unei societăţi ce deţine pătrimea arătată.

Acela care nu va respecta dispoziţia de mai sus va pierde de drept calitatea sa de administrator obţinută prin depăşirea numărului legal, în ordinea cronologică a numirilor, şi va fi condamnat, în folosul statului, la plata remuneraţiei şi a celorlalte beneficii ce i se cuvin, cât şi la restituirea sumelor încasate.

Acţiunea împotriva administratorilor va putea fi exercitată de către orice acţionar sau de Ministerul Finanţelor.

Membrii comitetului de direcţie şi directorii unei societăţi pe acţiuni nu vor putea fi, fără autorizarea consiliului de administraţie, administratori, membri în comitetul de direcţie, cenzori sau asociaţi cu răspundere nelimitată, în alte societăţi concurente sau având acelaşi obiect, nici exercita acelaşi comerţ sau altul concurent, pe cont propriu sau al altei persoane, sub pedeapsa revocării şi răspunderii pentru daune";

— art. 112 alin. 2 : „Nu pot fi cenzori, iar dacă au fost aleşi, decad din mandatul lor :

a) rudele sau afinii până la al patrulea grad inclusiv sau soţii administratorilor ;

b) persoanele care primesc sub orice formă, pentru alte funcţii decât aceea de cenzor, un salariu sau o remuneraţie de la administratori sau de la societate ;

— persoanele cărora le este interzisă funcţia de administrator conform art. 94 ;"

— art. 211 alin. 1 : „O persoană fizică sau o persoană juridică nu poate fi asociat unic decât într-o singură societate cu răspundere limitată" [34].

SECŢIUNEA a IV-a

ÎNCETAREA CAPACITĂŢII DE FOLOSINŢĂ A PERSOANEI FIZICE

§ 1 Capacitatea de folosinţă a persoanei fizice încetează odată cu moartea

270. PREVEDERILE ART. 7 ŞI 18 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Textul legal care reglementează începutul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice — art. 7 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 — stabileşte şi sfârşitul acesteia, în termenii următori : „*Capacitatea de folosinţă* începe de la naşterea persoanei şi *încetează odată cu moartea acesteia*" — s.n.

Pentru declararea judecătorească a morţii persoanei fizice, art. 18 din acelaşi Decret nr. 31/1954 prevede : „De îndată ce hotărârea declarativă de moarte a rămas definitivă, *cel dispărut este socotit că a murit la data stabilită în hotărâre, ca fiind aceea a morţii.*

Data morţii dispărutului se *stabileşte potrivit cu împrejurările.*

În lipsă de indicii îndestulătoare, se va stabili ca dată a morţii ultima zi a termenului după care se poate cere declararea judecătorească a morţii.

Instanţa judecătorească va putea *rectifica data morţii* stabilită potrivit dispoziţiilor prezentului articol, dacă se va dovedi ca adevărată o altă dată" — s.n.

271. IPOTEZE ŞI REGULI PRIVIND STABILIREA DATEI MORŢII

Din chiar enunţarea, de mai sus, a dispoziţiilor legale referitoare la data morţii persoanei fizice rezultă că legiuitorul a avut în vedere, conform realităţilor, două ipoteze, şi anume :

— *ipoteza morţii constatată fizic, direct* (prin examinarea cadavrului) şi

— *ipoteza dispărutului*, a cărui moarte nu poate fi constatată direct, fiind necesară declararea judecătorească a morţii ; este *ipoteza morţii declarată judecătoreşte.*

Esențial de reținut este că, *în ambele ipoteze, data încetării capacității de folosință a* persoanei fizice *este aceeași*, și anume *data morții*. Această dată este înscrisă în actul de stare civilă care este „actul de deces", pe baza și în conformitate cu care se eliberează „certificatul de deces".

În aceste acte de stare civilă, o rubrică specială este destinată tocmai datei morții: an, lună, zi.

Ceea ce diferă, în cele două ipoteze de mai sus, este *modul* în care se ajunge la completarea rubricii menționate, și anume:

— în ipoteza morții fizic constatată, completarea datei morții se face fie pe baza datei trecută în actul medical constatator al morții (când un asemenea act a fost întocmit de personalul medical), fie pe baza declarației făcută de persoana care anunță, la starea civilă, decesul persoanei (când, deci, nu s-a întocmit un „certificat constatator al morții" de către medic);

— în ipoteza morții declarată judecătorește, completarea datei morții, în actul de stare civilă — actul de deces —, se face pe baza hotărârii judecătorești declarativă de moarte, rămasă definitivă, în sensul că data morții, din această hotărâre, este trecută în rubrica corespunzătoare din actul de stare civilă.

Dacă pentru prima ipoteză nu se ridică probleme deosebite, în practică, în ceea ce privește stabilirea datei morții, pentru a doua ipoteză lucrurile nu sunt așa simple, astfel că legiuitorul a reglementat ceea ce se numește „declararea judecătorească a morții" (de care ne vom ocupa în cele ce urmează).

§ 2 Declararea judecătorească a morții

272. SEDIUL MATERIEI, NOȚIUNE, JUSTIFICARE ȘI FELURI

a. *Sediul materiei*

Declararea judecătorească a morții — precedată sau nu de declararea dispariției — este reglementată atât prin norme de drept substanțial ori material — art. 16—21 din Decretul nr. 31/1954 — cât și prin norme de drept procesual — art. 36—43 din Decretul nr. 32/1954.

b. *Noțiune*

Expresia „declararea judecătorească a morții" este folosită în două sensuri.

Într-un *prim înțeles*, expresia desemnează *instituția juridică* având această denumire și cuprinde ansamblul normelor menționate mai sus („sediul materiei").

În cel de al doilea sens, expresia indică *mijlocul juridic* de stabilire a încetării capacității de folosință, când nu-i posibilă constatarea morții fizic, direct.

c. *Justificare*

În esență, instituția declarării judecătorești a morții este justificată de *nevoia, social-juridică*, a clarificării situației persoanei dispărute, despre care nu se mai știe dacă este sau nu în viață.

Într-o asemenea clarificare este interesată societatea însăşi, dar sunt interesate şi persoanele cu care cel dispărut se află în raporturi de familie, precum şi în raporturi civile (creditorii, moştenitorii).

Ieşirea din starea de incertitudine ce planează asupra dispărutului presupune declanşarea mecanismului juridic al declarării judecătoreşti a morţii.

d. *Feluri*

În stabilirea felurilor declarării judecătoreşti a morţii trebuie pornit de la prevederile art. 16 din Decretul nr. 31/1954 : „Cel care lipseşte de la domiciliul său poate fi declarat dispărut prin hotărâre judecătorească, putându-se institui curatela, dacă a trecut un an de la data ultimelor ştiri din care rezultă că era în viaţă.

Cel astfel declarat dispărut poate fi declarat mort, de asemenea prin hotărâre judecătorească, dacă de la data ultimelor ştiri din care rezultă că era în viaţă au trecut patru ani. Declararea morţii nu poate fi însă hotărâtă mai înainte de împlinirea unui termen de şase luni de la data afişărilor extrasului de pe hotărârea prin care s-a declarat dispariţia.

Cel dispărut în cursul unor fapte de război, într-un accident de cale ferată, într-un naufragiu sau *într-o altă împrejurare asemănătoare care îndreptăţeşte a se presupune decesul, poate fi declarat mort, fără a se mai declara în prealabil dispariţia sa*, dacă a trecut cel puţin un an de la data împrejurării în care a avut loc dispariţia".

Din conţinutul acestui articol deducem existenţa a două feluri de situaţii în care intervine declararea judecătorească a morţii, şi anume :

— *declararea judecătorească a morţii precedată de declararea judecătorească a dispariţiei* ; aceasta este situaţia-regulă ;

— *declararea judecătorească a morţii neprecedată de declararea dispariţiei, în cazuri excepţionale* ; aceasta este situaţia-excepţie.

Înainte de a analiza problemele *comune* celor două feluri de declarare judecătorească a morţii este necesar să examinăm „declararea judecătorească a dispariţiei".

273. DECLARAREA JUDECĂTOREASCĂ A DISPARIŢIEI

a. *Condiţia, de fond, necesară pentru declararea dispariţiei : de la data ultimelor ştiri din care rezultă că persoana era în viaţă să fi trecut un an*

Aceasta este singura cerinţă, de fond, necesară pentru a se putea trece la declararea judecătorească a dispariţiei persoanei. Ea rezultă, cu claritate, din redactarea art. 16 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 : „*Cel care lipseşte de la domiciliul său poate fi declarat dispărut prin hotărâre judecătorească*, putându-se institui curate la, *dacă a trecut un an de la data ultimelor ştiri din care rezultă că era în viaţă*" — s.n.

În înţelegerea acestei condiţii este necesar de subliniat că, nu orice lipsă de la domiciliu a persoanei, prin ea însăşi, justifică, automat, trecerea la declararea judecătorească a dispariţiei, ci e necesar să fie vorba de o *lipsă calificată de la domiciliu*, sub dublu aspect : pe de o parte, ea trebuie să aibă o durată minimă de un an şi, pe de altă parte, această lipsă să facă să existe incertitudine asupra existenţei în viaţă a persoanei.

Data ultimelor știri din care rezultă că persoana era în viață. Art. 16 alin. 1 prevede că termenul de un an se calculează „de la data ultimelor știri din care rezultă că era în viață".

Cum se stabilește această dată? Răspunsul la întrebare presupune distingerea a *două ipoteze*, și anume:

— cea în care există probe (înscrisuri, martori) din care rezultă, cu certitudine, care este „ziua ultimelor știri"; pe baza probelor existente se stabilește o anumită zi, ca fiind „data ultimelor știri";

— cea în care nu există probe cu ajutorul cărora să se dovedească ziua ultimelor știri; pentru această ipoteză, legiuitorul a prevăzut modul de determinare a datei ultimelor știri, în art. 17 alin. 1 din același Decret nr. 31/1954, astfel: „Dacă ziua ultimelor știri despre cel care lipsește de la domiciliu nu se poate stabili, termenele prevăzute în art. 16 alin. 1 și 2 se vor socoti *de la sfârșitul lunii ultimelor știri*, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, *de la sfârșitul anului calendaristic*".

Prin urmare, *termenul de un an se calculează*, după caz, *de la*: 1) *data stabilită prin probe* ca fiind ziua ultimelor știri din care rezultă că persoana era în viață; 2) *ultima zi a lunii* ori 3) *ultima zi a anului calendaristic* în care se plasează știrile din care rezultă că persoana era în viață.

În literatura de specialitate s-a precizat că această condiție — să fi trecut cel puțin un an de la data ultimelor știri — trebuie îndeplinită nu numai pentru *pronunțarea hotărârii* declarativă de dispariție, ci și pentru *intentarea acțiunii*. Prin urmare, o acțiune pornită înainte de împlinirea acelui an trebuie respinsă ca prematură.

b. *Procedura declarării dispariției*

Această procedură presupune: 1) formularea cererii de declarare a dispariției; 2) faza prealabilă judecății; 3) faza judecății propriu-zise și 4) faza ulterioară judecății. Conținutul acestor etape sau faze este stabilit în art. 36—39 din Decretul nr. 32/1954.

Potrivit art. 36: „Cererea de declarare a dispariției unei persoane se introduce la instanța judecătorească în circumscripția căreia această persoană și-a avut ultimul domiciliu" [35].

Potrivit art. 37: „Primind cererea, președintele instanței dispune ca, prin organele primăriei și prin organele poliției, să se culeagă cât mai multe informații cu privire la persoane a cărei dispariție se cere a fi declarată.

Totodată, va dispune să se facă, la ultimul domiciliu al acesteia și la primărie, afișarea cererii, cu invitația ca orice persoană care ar putea da informații pentru soluționarea cererii să le comunice instanței.

Președintele instanței va putea sesiza autoritatea tutelară, de la domiciliul celui a cărui dispariție se cere a fi declarată, spre a se face, dacă e cazul, aplicația art. 152 din Codul familiei referitoare la numirea curatorului".

Art. 38 prevede că: „După trecerea a 45 de zile de la afișarea prevăzută de art. 37 alin. 2 din prezentul decret, președintele va fixa termen de judecată, cu citarea părților. Persoana a cărei dispariție se cere a fi declarată se citează la ultimul domiciliu; în cazul când a avut un mandatar general, va fi citată și la acesta.

Judecata se face ascultând concluziile procurorului" [36].

În fine, art. 30 dispune: „Prin îngrijirea instanței, hotărârea de declarare a dispariției, rămasă definitivă, se va afișa timp de 30 zile la ușa instanței de fond și a primăriei ultimului domiciliu al celui dispărut.

De asemenea, hotărârea va putea fi comunicată autorității tutelare spre a se face, dacă va fi cazul, aplicația art. 16 alin 1 din Decretul privitor la persoanele fizice și persoanele juridice".

c. *Efectul hotărârii de declarare a dispariției*

Hotărârea judecătorească de declarare a dispariției, rămasă definitivă, are un singur efect: *constată îndeplinirea unei condiții, de fond, necesară declarării judecătorești a morții, în ipoteza art. 16 alin. 2 din Decretul nr. 31/1964.* Din acest efect este dedusă și *natura juridică* a declarării dispariției, aceea de a fi o *condiție de fond, necesară și prealabilă declarării judecătorești a morții.*

Față de efectul *acesta* al hotărârii declarativă de dispariție, rezultă că:

— hotărârea declarativă de dispariție *nu are* nici un efect asupra capacității de folosință a persoanei fizice, deoarece, potrivit art. 19 din Decretul nr. 31/1954: „Cel dispărut este socotit a fi în viață dacă nu a intervenit o hotărâre *declarativă de moarte*, rămasă definitivă" — s.n.;

— instituirea curatelei dispărutului ori instituirea tutelei minorului dispărutului nu este condiționată de existența unei hotărâri definitive de declarare a dispariției, pentru o asemenea măsură fiind nu numai necesară, ci și suficientă, simpla *stare de fapt* a dispariției persoanei.

În orice caz, trebuie reținut că, pentru a se putea trece la procedura declarării judecătorești a *morții* în cazurile „obișnuite" (deci, nu în cazurile excepționale, la care se referă alin. 3 al art. 16 din Decretul nr. 31/1954) este necesar să fie îndeplinită cerința prealabilă a declarării dispariției persoanei fizice.

274. DECLARAREA MORȚII PRECEDATĂ DE DECLARAREA DISPARIȚIEI

a. *Reglementare*

Această varietate a declarării morții este prevăzută, reamintim, în alin. 2 al art. 16 din Decretul nr. 31/1954, astfel: „*Cel declarat dispărut poate fi declarat mort*, de asemenea prin hotărâre judecătorească, *dacă de la data ultimelor știri din care rezultă că era în viață au trecut patru ani.* Declararea morții *nu poate fi însă hotărâtă mai înainte de împlinirea unui termen de șase luni de la data afișărilor* extrasului de pe hotărârea prin care s-a declarat dispariția" (s.n.).

b. *Condițiile necesare declarării judecătorești a morții*

Din chiar cuprinsul art. 16 alin. 2 citat rezultă că trebuie îndeplinite, cumulativ, *trei condiții* pentru a se putea declara moartea, și anume:

1. *să existe o hotărâre declarativă a dispariției, rămasă definitivă,* care să fi fost afișată timp de 30 de zile, potrivit art. 39 alin. 1 din Decretul nr. 32/1954;

2. *de la data ultimelor știri din care rezultă că persoana era în viață să fi trecut cel puțin 4 ani*; acest termen se calculează ca și termenul de

1 an, prevăzut de alin. 1 al art. 16, pentru declararea dispariţiei (art. 17 trimiţând atât la alin. 1, cât şi la alin. 2 ale art. 16);

3. *de la data afişărilor extrasului de pe hotărârea declarativă a dispariţiei să fi trecut cel puţin 6 luni* [37].

Dacă aceste trei condiţii sunt îndeplinite, se poate declanşa procedura declarării judecătoreşti a morţii.

275. DECLARAREA MORŢII NEPRECEDATĂ DE DECLARAREA DISPARIŢIEI

a. *Reglementare*

La această varietate a declarării morţii se referă alin. 3 al art. 16 din Decretul nr. 31/1954: „Cel dispărut în cursul unor fapte de război, într-un accident de cale ferată, într-un naufragiu sau într-o altă împrejurare asemănătoare care îndreptăţeşte a se presupune decesul, poate fi declarat mort, fără a se mai declara în prealabil dispariţia sa, dacă a trecut cel puţin un an de la data împrejurării în care a avut loc dispariţia".

b. *Condiţii necesare declarării judecătoreşti a morţii*

Din conţinutul art. 16 alin. 3 citat rezultă că trebuie îndeplinite, cumulativ, *două condiţii* pentru a se putea declara moartea persoanei dispărute, şi anume:

1) *persoana să fi dispărut într-o împrejurare excepţională* „care îndreptăţeşte a se presupune decesul", precum: fapte de război, accident de cale ferată, naufragiu şi altele asemănătoare (accident aviatic, cutremur, inundaţie, revoluţie etc.);

2) *de la data împrejurării dispariţiei persoanei să fi trecut cel puţin un an* [38].

Împrejurarea excepţională şi data ei, fiind *chestiuni de fapt*, pot fi probate cu orice mijloc de probă.

Pentru ipoteza în care nu s-ar putea dovedi chiar *ziua* în care s-a produs împrejurarea în care a avut loc dispariţia, art. 17 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 prevede soluţia de dat, astfel: „... dacă nu se poate stabili ziua împrejurării în care a avut loc dispariţia, termenul prevăzut în art. 16 alin. 3 se va socoti de la sfârşitul lunii în care această împrejurare s-a produs, iar în cazul în care nu se poate stabili nici luna, de la sfârşitul anului calendaristic".

c. *Corelaţia dintre alin. 2 şi 3 ale art. 16, în jurisprudenţă*

Doctrina, ca şi jurisprudenţa, admit că declararea judecătorească a morţii precedată de declararea dispariţiei reprezintă *regula* (cazurile obişnuite, cele mai multe), iar declararea morţii neprecedată de declararea dispariţiei (în situaţii excepţionale), constituie *excepţia*.

În jurisprudenţa destul de recentă, într-o speţă, s-a hotărât că: „De vreme ce o persoană (marinar), aflându-se în stare de ebrietate, la 1 ianuarie 1987 s-a aruncat de pe navă în Dunăre (în timp ce nava era ancorată în portul Galaţi) şi, drept urmare, s-a înecat — fără a putea fi salvată, cu toate eforturile echipajului —, dar nu s-a găsit cadavrul ei, ei doar hainele şi buletinul de identitate, în mod temeinic şi legal

instanța de fond l-a declarat pe cel în cauză dispărut, iar nu mort, situația expusă neîncadrându-se în prevederile de excepție din art. 16 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954"[39].

Avem rezerve față de această soluție deoarece, pe de o parte, art. 16 alin. 3 deși se referă la situații excepționale — fapte de război, accident de cale ferată, naufragiu — , nu conține o enumerare *limitativă*, *ci enunțiativă*, a unor asemenea fapte, ceea ce rezultă din formula „altă împrejurare asemănătoare care îndreptățește a se presupune decesul" și, pe de altă parte, ceea ce este hotărâtor, *determinant* în aplicarea art. 16 alin. 3 este că acea împrejurare *să îndreptățească a se presupune decesul*; ori, după părerea noastră, în condițiile *concrete* ale cauzei (deși dispărutul era marinar, fiind în stare de ebrietate, nu se putea salva), erau întrunite condițiile cerute de art. 16 alin. 3, astfel că trebuia a se declara *moartea* persoanei iar *nu dispariția* sa (fiind necesar să se aștepte până după 1 ianuarie 1991, deși era „certă" moartea persoanei încă din ianuarie 1987)[40].

Indiferent că declararea morții este sau nu precedată de declararea dispariției, se pun câteva probleme *comune*, precum: procedura declarării morții, stabilirea datei morții, efectele hotărârii declarativă de moarte, anularea unei asemenea hotărâri. De aceste aspecte ne ocupăm în continuare.

276. PROCEDURA DECLARĂRII JUDECĂTOREȘTI A MORȚII

La această procedură se referă art. 40—41 din Decretul nr. 32/1954.

Potrivit art. 40: „Pentru declararea morții prin hotărâre judecătorească se va urma potrivit dispozițiilor art. 36—38 inclusiv din prezentul decret, care se aplică în mod corespunzător". Deci *procedura de declarare a dispariției este aplicabilă și declarării morții*[41].

Art. 41 dispune: „Hotărârea de declarare a morții, rămasă definitivă, va fi *comunicată serviciului de stare civilă* pentru a *fi înscrisă în registrul actelor de stare civilă*".

277. STABILIREA DATEI MORȚII ÎN HOTĂRÂREA DECLARATIVĂ DE MOARTE ȘI RECTIFICAREA EI

Data morții (an, lună, zi) este un element pe care hotărârea declarativă de moarte *trebuie* să-l cuprindă, adică este *obligatoriu*.

Regulile de stabilire a datei morții, în hotărâre, sunt stabilite în alin. 2—3 ale art. 18 din Decretul nr. 31/1954 astfel:

„*Data morții* dispărutului *se stabilește potrivit cu împrejurările. În lipsă de indicii îndestulătoare, se va stabili ca dată a morții ultima zi a termenului după care se poate cere declararea judecătorească a morții*" — s.n.

Deci, instanța judecătorească *va stabili* data morții în felul următor:

— când, pe baza probelor administrate, rezultă, ca probabilă, o anumită zi, ca dată a morții, „data morții" va fi acea zi;

— când, din probele administrate, nu se poate stabili o asemenea zi ca dată a morții, *obligatoriu* va fi stabilită ca dată a morții, după caz: a) *ultima zi a termenului de 4 ani*, în ipoteza declarării morții precedată

de declararea dispariţiei; b) *ultima zi a termenului de 1 an*, în ipoteza declarării morţii neprecedată de declararea dispariţiei.

De reţinut că „data morţii", aşa cum trebuie stabilită în hotărârea declarativă de moarte, după distincţia cuprinsă în alin. 2—3 ale art. 18 din Decretul nr. 31/1954, *nu trebuie confundată* cu nici una din datele următoare: 1) „data ultimelor ştiri"; 2) „data împrejurării care îndreptăţeşte a se presupune decesul"; 3) „data pronunţării" hotărârii declarativă de moarte; 4) data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti declarativă de moarte.

Rectificarea datei morţii este reglementată de art. 18 alin. final astfel: „*Instanţa judecătorească va putea rectifica data morţii* stabilită potrivit dispoziţiilor prezentului articol, *dacă se va dovedi ca adevărată o altă dată*" — s.n.

Ţinând seama că suntem pe terenul morţii *prezumate*, e greu de spus că o dată sau alta a morţii este „adevărată". În realitate, rectificarea datei morţii va interveni atunci când se dovedeşte că acea dată este *inexactă*, existând mai multe motive pentru a crede că este mai apropiată de adevăr o altă dată.

În art. 43 din Decretul nr. 32/1954 se prevede că „Dispoziţiile art. 42 din prezentul decret (care reglementează anularea hotărârii declarativă de moarte, la care ne vom referi mai jos, nr. 279) sunt aplicabile prin asemănare şi în caz de rectificare a datei morţii în temeiul art. 18 alin. final din Decretul privitor la persoanele fizice şi persoanele juridice" [42].

După rectificarea datei morţii, toate efectele care se leagă de hotărârea declarativă de moarte se vor raporta la noua dată a morţii.

278. EFECTELE HOTĂRÂRII DECLARATIVE DE MOARTE

Hotărârea declarativă de moarte produce aceleaşi efecte juridice, în principiu, ca şi moartea fizic constatată: *încetarea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice.*

Cu referire la acest efect, art. 18 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 prevede că: „*De îndată ce hotărârea declarativă de moarte a rămas definitivă, cel dispărut este socotit că a murit la data stabilită prin hotărâre, ca fiind aceea a morţii*" — s.n.

Este de observat că, deşi constitutivă, hotărârea declarativă de moarte produce efect retroactiv (*ex tunc*), iar nu numai pentru viitor (*ex nunc*), în sensul că persoana dispărută este socotită că a murit pe data stabilită în hortărâre ca fiind a morţii — care, prin ipoteză, este anterioară datei pronunţării hotărârii şi rămânerii ei definitive —, iar nu de la data rămânerii definitive a hotărârii declarativă de moarte.

Hotărârea declarativă de moarte produce efectul său de a constata de la ce dată a încetat capacitatea de folosinţă a persoanei fizice, nu numai în dreptul civil, ci şi în alte ramuri de drept.

În dreptul civil, însă, de *data morţii* sunt legate efecte importante, precum: deschiderea succesiunii, stingerea drepturilor viagere. De reţinut că, deşi succesiunea se deschide pe data morţii, astfel cum a fost stabilită în hotărârea judecătorească, prescripţia dreptului de opţiune succesorală (de 6 luni) începe să curgă doar de la data rămânerii definitive a hotărârii.

Reglementând acest aspect, art. 20 din Decretul nr. 31/1954 dispune: „*Dacă cel declarat mort este în viață, se poate cere, oricând, anularea hotărârii prin care s-a declarat moartea.*

Cel care a fost declarat mort poate cere, după anularea hotărârii declarative de moarte, înapoierea bunurilor sale. Cu toate acestea, dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze decât dacă se face dovada că la data dobândirii știe că persoana declarată moartă este în viață" — s.n.

Cauza anulării hotărârii declarativă de moarte este, așa cum rezultă din art. 20 alin. 1, una singură: persoana declarată moartă *este în viață.*

În doctrină s-a precizat, întemeiat, că tot anularea hotărârii declarativă de moarte va interveni și în ipoteza în care, după darea hotărârii declarativă de moarte, se constată că există o înregistrare a morții persoanei, pe baza morții fizic constatată. Soluția se impune pentru identitate de rațiune [43].

Procedura anulării presupune intentarea unei acțiuni în anulare, care poate fi formulată de orice persoană interesată și, cum e firesc, în primul rând de cel declarat mort; prezența sa în viață este mai puternică decât prezumția stabilită prin hotărârea declarativă de moarte.

Aspectele procedurale ale anulării hotărârii declarativă de moarte sunt reglementate de art. 42 din Decretul nr. 32/1954 astfel: „Cererea de anulare a hotărârii care declară moartea unei persoane, în cazul prevăzut de art. 20 din Decretul privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, se face *la instanța care a pronunțat hotărârea.*

Judecata se face de urgență cu citarea persoanelor care au fost părți la procedura declarativă de moarte și *ascultând concluziile procurorului.*

În cazul în care se dovedește că cel declarat mort trăiește, instanța va anula hotărârea, dispunând să se comunice aceasta serviciului de stare civilă pentru a face cuvenita rectificare în registrul actelor de stare civilă" (s.n.)

Efectul hotărârii de anulare se produce atât în dreptul civil, cât și în alte ramuri de drept [44].

Aici ne interesează efectul hotărârii în dreptul civil.

Aspectul esențial — nepatrimonial — este acela că *încetarea capacității de folosință este înlăturată.*

Aspectul patrimonial, cel mai important, este cel prevăzut de alin. 2 al art. 20: „Cel care a fost declarat mort *poate cere*, după anularea hotărârii declarative de moarte, *înapoierea bunurilor sale.* Cu toate acestea, *dobânditorul cu titlu oneros nu este obligat să le înapoieze*, decât dacă se face dovada că la data dobândirii știa că persoana declarată moartă este în viață" — s.n.

Textul reglementează două rânduri de raporturi: 1) între reapărut și moștenitorii săi; întinderea obligației moștenitorilor de a restitui bunurile diferă după cum ei sunt de bună ori rea credință; 2) între reapărut și subdobânditorul unor bunuri din succesiune; și aici soluția este diferită în funcție de: buna ori reaua credință a subdobânditorului, natura actului — cu titlu oneros sau cu titlu gratuit — prin care s-a dobândit bunul: pentru ipoteza subdobânditorului de bună credință și cu titlu oneros, textul consacră un caz de excepție de la principiul *resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis.*

§ 3 Comorienţii

280. PREVEDERILE ART. 21 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Potrivit art. 21 : *„În cazul în care mai multe persoane au murit în aceeaşi împrejurare, fără să se poată stabili dacă una a supravieţuit alteia, ele sunt socotite că au murit deodată”* — s.n.

Ceea ce reglementează art. 21 este denumit în doctrina *comorienţi* (adică comuritori sau persoane care au murit în aceeaşi împrejurare, fără a se putea stabili că una a supravieţuit alteia).

Situaţia juridică numită *comorienţi* prezintă utilitate practică, îndeosebi, în materie succesorală, deoarece, potrivit art. 654 C. civ. „Pentru a succede trebuie neapărat ca persoana ce succede să existe (adică să fie în viaţă — n.n.) în momentul deschiderii succesiunii” — s.n.

Dovada clipei morţii se poate face cu orice mijloc de probă admis de lege. Există şi cazuri în care o asemenea probă nu poate fi făcută, cum e cazul comorienţilor. Pentru această ipoteză, legiuitorul instituie prezumţia simultaneităţii ori concomitenţei momentului morţii.

Deşi din interpretarea gramaticală a textului ar rezulta că situaţia juridică numită comorienţi presupune că mai multe persoane au murit în *aceeaşi împrejurare*, totuşi, pentru identitatea de raţiune, trebuie admis că există comorienţă şi în cazul în care persoanele au murit ori dispărut în două-trei împrejurări, produse în acelaţi timp, şi fără a se putea stabili care a murit mai înainte (ex. un triplu accident : aviatic, feroviar şi rutier).

În doctrină s-a mai precizat că situaţia comorienţilor presupune persoane între care există vocaţie succesorală reciprocă. În ultimul timp, însă, şi-a făcut simţită prezenţa o a doua teză, care nu condiţionează situaţia juridică numită „comorienţă” de reciprocitatea vocaţiei succesorale”[45].

NOTE

[1] Cu privire la definiţia persoanei fizice şi categoriile de persoane fizice, a se vedea *supra*, nr. 28 şi 29.

Cu privire la instituţia persoanei fizice, a se vedea : *Tr. Ionaşcu* ş.a., Persoana fizică în dreptul R.P.R., Editura Academiei, Bucureşti, 1963 ; *S. Ghimpu*, *S. Grossu*, Capacitatea şi reprezentarea persoanei fizice în dreptul R.P.R., Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1960 ; *C. Stătescu*, Drept civil, E.D.P., Bucureşti, 1970 ; *Gh. Beleiu*, Drept civil, Persoanele, Universitatea Bucureşti, 1982 ; *M. Costin*, Marile instituţii ale dreptului civil, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984 ; *Şt. Răuschi*, op. cit., p. 251 şi urm. ; *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, Universitatea Bucureşti, 1987 ; *E. Lupan*, Drept civil, Persoanele, Universitatea din Cluj-Napoca, 1988 ; *J. Carbonnier*, Droit civil. Tome premier, P.U.F., Paris, 1955, p. 157 şi urm. ; *J. Chevallier*, *L. Bach*, Droit civil, I-re année, 6-e édition, Editions Sirey, 1974, p. 75 şi urm. ; *G. Cornu*, Droit civil. Introduction. Les personnes. Les biens, Editions Montchrestien, Paris, 1985, p. 185 şi urm. ; *I. Dogaru*, op. cit., p. 289 şi urm. E. Lupan, D. A. Popescu, Drept civil, Persoana fizică, Ed. Lumina Lex, Buc. 1993.

[2] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 22.

[3] *E. Lupan*, Drept civil. Persoanele, 1988, p. 17. St. Răuschi (op. cit. p. 251) arată : „Capacitatea de folosinţă — parte componentă a capacităţii civile — este aptitudinea generală a unei persoane de a avea drepturi şi obligaţii” : autorul are în vedere, însă drepturile *civile*.

[4] Pentru definiţia şi elementele (structura) capacităţii civile, în general, vezi *supra*, nr. 33. şi 34.

[5] În doctrină, s-a propus (de către *M. Costin*) denumirea „capacitate subiectivală” în locul celei de „capacitate de folosinţă” ; pentru critica acestei soluţii, a se vedea *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 30.

[6] Pentru amănunte privind această controversă, a se vedea *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1982, p. 44—46 ; *idem*. Drept civil. Persoanele, 1987, p. 31—35 ; *idem*, Capacitatea juridică şi capacitatea civilă în dreptul român, în „Studii de drept românesc" (S.D.R.), nr. 2/1990, p. 163—166 : *idem*, Capacitatea juridică a societăţilor comerciale, în R.D.C. nr. 1/1991, p. 35 şi urm.

[7] De începutul, conţinutul şi încetarea capacităţii de folosinţă a persoanei fizice ne vom ocupa în secţiunile următoare.

[8] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 14.

[9] *Idem*, p. 30.

[10] A se vedea, dec. nr. 1050/1982 a S. civ. a fostului T.S. în C.D. pe 1982, p. 83—85.

[11] Potrivit art. 247 C. pen. : „Îngrădirea de către un funcţionar a folosinţei sau a exerciţiului drepturilor vreunui cetăţean, ori crearea pentru acesta a unor situaţii de inferioritate pe temei de naţionalitate, rasă, sex sau religie, se pedepseşte cu închisoare de la 6 luni la 5 ani".

[12] Vezi *supra*, nr. 6, b.

[13] Încălcarea acestui caracter poate constitui o faptă ce cade sub incidenţa art. 247 C. pen.

[14] Naşterea copilului trebuie declarată în 15 zile, de către cei obligaţi de lege la aceasta. Peste acest termen, dar până la un an de la naştere, înregistrarea naşterii se aprobă de primar. Peste un an de la naştere, înregistrarea naşterii se poate face numai în temeiul unei hotărâri judecătoreşti rămasă definitivă : cu privire la stabilirea „datei naşterii", prin hotărâre judecătorească a se vedea *L. Mihai*, NOTA la sentinţa civilă nr. 1298/1979 a Judecătoriei Sectorului 3 Bucureşti, în R.R.D. nr. 4/1981, p. 95—97.

[15] Aplicaţii ale excepţiei se găsesc şi în materie de donaţie şi testament. Astfel, art. 808 C. civ. prevede. „Este capabil a primi prin donaţie între vii oricine este conceput în momentul donaţiunii. Este capabil a primi prin testament oricine este conceput la epoca morţii testatorului".

[16] *C. Stătescu*, op. cit., p. 51.

[17] Prin dec. 166/1984 (în C.D. pe 1984, p. 7—8), S. civ. a fostului T.S. s-a pronunţat în sensul că „Faptul că un copil a decedat mai înainte de a se înregistra naşterea acestuia nu înlătură obligaţia de înregistrare a naşterii sale".

[18] În acest sens, vezi dec. nr. 13/1991 a C.S.J., în Dreptul, nr. 1/1992, p. 111.

[19] Pentru amănunte cu privire la această controversă, a se vedea *I. Filipescu*. Tratat de dreptul familiei, 1993, p. 320—331 ; *Gh. Beleiu*, Drept civil, Persoanele, 1987, p. 48.

[20] Cu privire la istoricul capacităţii de folosinţă a persoanei fizice, a se vedea *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 36—37 ; *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 20—21.

[21] De aceste aspecte ne vom ocupa, pe larg, în paragraful următor.

[22] Pentru conţinutul acestor două Pacte, vezi B.Of. nr. 146 din 20 noiembrie 1974.

[23] A se vedea Convenţia, publicată în M.Of. nr. 109 din 28 septembrie 1990.

[24] O asemenea folosire combinată a criteriilor am adaptat-o în studiul „Drepturile civile ale omului în România", în R.R.D. nr. 10/1985, p. 5—9. Pentru prezentarea mai recentă, a drepturilor constituţionale (inclusiv civile, a se vedea studiile publicate în revista „Drepturile omului", nr. 1—4/1991, Studiul dreptului civil, în ansamblu înseamnă, în esenţă studiul conţinutului capacităţii de folosinţă (şi) a persoanei fizice. Pentru acest conţinut este utilă revederea clasificării drepturilor şi obligaţiilor civile (*supra*, nr. 39—43 şi nr. 50—55). Vezi şi Dreptul, nr. 10/1992, p. 3 şi urm.

[25] Potrivit art. 1 din Decretul nr. 6/1990 : „Pedeapsa cu moartea prevăzută pentru unele infracţiuni din Codul penal şi legile speciale este abolită şi se înlocuieşte cu pedeapsa detenţiunii pe viaţă" În art. 2 din acelaşi act normativ se prevede : „De la data adoptării prezentului decret-lege (7 ianuarie 1990 — n.n.) toate dispoziţiile privind pedeapsa cu moartea din Codul penal, Codul de procedură penală şi alte acte normative, în afara celor prevăzute în art. 4, sunt considerate că se referă la pedeapsa detenţiunii pe viaţă". În art. 22 (3) din Constituţie se dispune : „Pedeapsa cu moartea este interzisă".

[26] Potrivit art. 110 C. fam. : „Decăderea din drepturile părinteşti nu scuteşte pe părinte de a da întreţinerea copilului", iar potrivit art. 111 : „Autoritatea tutelară va îngădui părintelui decăzut din drepturile părinteşti să presteze legături personale cu copilul, afară numai dacă prin asemenea legături, creşterea, educarea, învăţătura sau pregătirea profesională a copilului ar fi în primejdie".

Art. 109 C. fam. a fost completat prin Legea nr. 48/1991 privitoare la adopţie.

[27] Prin dec. nr. 2520/1989, S. civ. a fostului Tribunal Suprem s-a pronunţat astfel : „Potrivit art. 703 C. civ. succesibilul vinovat de ascunderea sau sustragerea unor bunuri succesorale nu poate lua nimic din bunurile ascunse, el urmând să piardă partea care i-ar fi revenit din acele bunuri. Într-o atare situaţie, succesibilul este considerat că a acceptat succesiunea fără nici o rezervă, fiind decăzut din posibilitatea de a o accepta sub beneficiu de inventar. Pentru a se aplica *sancţiunea* prevăzută de textul menţionat se cer a fi îndeplinite cumulativ

următoarele condiții : în primul rând dosirea sau darea la o parte presupune un element obiectiv — acțiunea clandestină prin sustragere sau tăinuire a unor bunuri succesorale, ceea ce presupune și un element subiectiv, psihologic, anume intenția frauduloasă. Rezultă din redactarea textului invocat că nu este necesar ca fapta de sustragere să constituie un delict penal, fiind suficient ca moștenitorul să fi săvârșit un delict civil, întemeiat pe dol" — în Dreptul, nr. 8/1990, p. 7—9. În același sens, a se vedea dec. nr. 622/1990 a Secției civile a Curții Supreme de Justiție, în Dreptul nr. 9—12/1990, p. 236—237.

[28] Potrivit art. 141 alin. 1 C. fam. : „Dacă predarea bunurilor, verificarea socotelilor și aprobarea lor, autoritatea tutelară va da tutorelui descărcare de gestiunea sa".

[29] Pentru aplicarea art. 810 C. civ. în practică, a se vedea dec. civ. nr. 888/1982 a Trib. jud. Brașov, în R.R.D. nr. 8/1983, p. 64—65.

[30] În alin. 2—3 ale art. 47 se prevede că : „Persoanele prevăzute în alineatul precedent care dobândesc în proprietate terenuri prin moștenire sunt obligate să le înstrăineze în termen de un an de la data dobândirii sub acțiunea trecerii în mod gratuit a acestora în proprietatea statului și administrarea Agenției pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală. Persoanele prevăzute la alin. 1, care au dobândit în proprietate terenuri înainte de data intrării în vigoare a prezentei legi, sunt obligate să le înstrăineze în termen de 1 an de la această dată, sub sancțiunea trecerii în mod gratuit a terenurilor în proprietatea statului și în administrarea Agenției pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală". Amintim, aici, că, potrivit art. 42 din aceeași lege : „Cetățenii români cu domiciliul în străinătate și foștii cetățeni români care redobândesc cetățenia română pot beneficia la cerere de prevederile prezentei legi, dacă își stabilesc domiciliul în țară. Persoanele prevăzute la alin. 1 care nu au formulat cereri de reconstituire sau constituire a dreptului de proprietate în condițiile art. 10 se pot adresa la Agenția pentru dezvoltare și Amenajare Rurală pentru a li se închiria, concesiona sau vinde teren". Mai precizăm că, *lato sensu*, incapacități de drept civil sunt și cele prevăzute de art. 31 alin. 1 și art. 46 alin. 2 din aceeași Lege nr. 18/1991. Potrivit art. 31 alin. 1 : „*Terenul atribuit conform art. 18 alin. 1, art. 20 și art. 39* nu *poate fi înstrăinat prin acte între vii timp de 10 ani* socotiți de la începutul anului următor celui în care s-a făcut înscrierea proprietății, *sub sancțiunea nulității absolute a actului de înstrăinare*", respectiv, „În toate cazurile de dobândire prin juridice între vii, *proprietatea dobânditorului nu poate depăși 100 ha teren agricol* în echivalent arabil, de familie, *sub sancțiunea nulității absolute a actului de înstrăinare*" — s.n. A se vedea și *Fr. Deak*, în Contractele civile și comerciale, p. 33—35.

[31] Spre exemplu, în art. 133 alin. final C. fam. se prevede că „Actele făcute cu călcarea dispozițiilor de mai sus sunt anulabile".

[32] Incapacitățile electorale sunt prevăzute în art. 34 (2), art. 35 și art. 16 (3) din Constituția României.

[33] În art. 12 alin. 2 din Legea nr. 37/1990 se prevede că „Dispozițiile art. 3 se aplică și conducătorilor sau salariaților prevăzuți în alin. 1, precum și salariaților din aparatul guvernului".

[34] Pentru incapacități de drept civil, existente anterior Revoluției din decembrie 1989, stabilite de : Legile nr. 4 și 5/1973, nr. 58 și 59/1974, Decretul nr. 223/1974, Decretul nr. 189/1977 și Legea nr. 4/1980, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 57—62.

[35] *Două precizări* sunt necesare în legătură cu art. 36. Prima, care aparține doctrinei, este în sensul că cererea de declarare a dispariției poate fi formulată de *orice persoană care are interes ;* și procurorul poate formula această cerere. A doua, care aparține jurisprudenței, este în sensul că trebuie avut în vedere ultimul domiciliu al persoanei *din țară*, iar nu din străinătate (dec. nr. 1947/1975 a S. civ. a T.S. în C.D. pe 1975, p. 219).

[36] Cu privire la necesitatea respectării termenului de 45 zile, prevăzut de art. 38, în jurisprudență, a se vedea dec. civilă nr. 160/1981 a Trib. Jud. Cluj, în R.R.D. nr. 6/1982, p. 91 ; dec. nr. 1474/1992 a S. civ. a C.S.J., în Dreptul, nr. 7/1993, p. 97.

[37] Nu trebuie confundat termenul de 30 zile, cât trebuie să dureze afișarea extrasului de pe hotărârea declarativă de dispariție, cu acest termen, de 6 luni, de care este condiționată trecerea la declararea morții. În lipsa unei precizări în text, cu privire la corelația dintre ele, considerăm că primul termen se impută asupra celui de al doilea (adică 6 luni se calculează de la afișare, iar nu de la sfârșitul afișării).

[38] De *lege ferenda*, termenul de un an ar putea fi redus la jumătate.

[39] Dec. civilă nr. 555/1989 a Trib. Jud. Constanța, în Dreptul, nr. 1—2/1990, p. 126.

[40] Pentru jurisprudența ceva mai veche, în materie, a se vedea : dec. nr. 1163/1969 a S. civ. a fostului T.S., în C.D. pe 1969, p. 73 ; dec. nr. 759/1970 a S. civ. a fostului T.S. în Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1969—1975, de I. Mihuță, E.S.E., 1976, p. 84, dec. nr. 107/1976 a S. civ. a fostului T.S. în R.R.D. nr. 8/1976, p. 59 ; dec. nr. 319/1969 a S. civ. a fostului T.S., cu NOTA de O. Căpățînă, în R.R.D. nr. 12/1979, p. 144.

[41] Pentru procedura declarării dispariției, vezi *supra*, nr. 273 b.

[42] Precizarea făcută de art. 43 trebuie să conducă la concluzia că „rectificarea datei morții" nu se confundă cu : 1) „îndreptarea hotărârii judecătorești", pentru greșeală materială, reglementată de art. 281 C.pr.civ. : 2) „rectificarea actului de stare civilă", potrivi art. 10 din Decretul nr. 278/1960 ; 3) „revizuirea", care este cale extraordinară de atac, reglementat de art. 322 C. pr. civ. În literatura de specialitate a făcut obiect de controversă problema de a ști dacă intervine „rectificarea datei morții" ori „anularea parțială a hotărîrii declarativă de moarte" în ipoteza următoare : după darea hotărârii declarativă de moarte, se stabilește, prin probe certe, că data stabilită prin hotărâre nu este adevărată, însă noua dată a morții se situează la un moment *ulterior* pronunțării hotărârii : s-au susținut ambele soluții (a se vedea, pentru amănunte, C. *Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 80—83) : socotim corectă soluția „rectificării datei morții", atât pentru argumentul de interpretare gramaticală a art. 18 alin. final, cât și pentru argumentul de interpretare logică : *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

[43] Pentru amănunte, a se vedea *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 78—79.

[44] Bunăoară, art. 22 din Codul familiei prevede : „În cazul în care soțul unei persoane declarată moartă s-a recăsătorit și, după aceasta, hotărârea declarativă de moarte este anulată căsătoria cea nouă rămâne valabilă. Prima căsătorie este desfăcută pe data încheierii noii căsătorii".

[45] Pentru amănunte, vezi *Fr. Deak*, Moștenirea legală, București, 1991, p. 34—37 ; *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 82—83.

CAPITOLUL II

CAPACITATEA DE EXERCIŢIU A PERSOANEI FIZICE

SECŢIUNEA I

NOŢIUNE ŞI CARACTERE JURIDICE

§ 1 Noţiunea capacităţii de exerciţiu a persoanei fizice

281. DEFINIŢIA CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU A PESOANEI FIZICE

Capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice se bucură atât de o definiţie *legală* — conţinută în art. 5 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954 — cât şi de definiţii date în literatura de specialitate.

Potrivit art. 5 alin. 3 : „Capacitatea de exerciţiu este *capacitatea persoanei de a-şi exercita drepturile şi de a-şi asuma obligaţii, săvârşind acte juridice*" (s.n.).

Definiţiile doctrinare conţin, în general, aceleaşi elemente, existând unele diferenţe, de formulare, de la un autor la altul [1].

Din analiza acestor definiţii se poate observa că ele au în vedere, în realitate, *deplina capacitate de exerciţiu* a persoanei fizice şi mai puţin capacitatea de exerciţiu *restrânsă*, pe care o are minorul între 14 şi 18 ani.

După părerea noastră, definiţia capacităţii de exerciţiu a persoanei fizice nu trebuie să omită aspecte esenţiale, precum : 1) *corelaţia* capacităţii de exerciţiu cu noţiunea de gen, „capacitatea civilă" a omului ; 2) capacitatea de exerciţiu presupune încheierea de acte juridice *civile*, iar nu a oricăror acte juridice (din alte ramuri de drept) ; 3) încheierea de acte juridice civile trebuie să se refere nu numai la exercitarea de drepturi şi asumarea de obligaţii *civile*, ci şi la *dobândirea* de drepturi subiective civile şi *executarea* obligaţiilor civile.

Pe aceste premise, vom defini *capacitatea de exerciţiu a persoanei fizice ca acea parte a capacităţii civile a omului care constă în aptitudinea acestuia de a dobândi şi exercita drepturi civile şi de a-şi asuma şi executa obligaţii civile prin încheierea de acte juridice civile.*

282. PREMISELE ŞI FELURILE CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU A PERSOANEI FIZICE

a. *Premise.* Două sunt aceste premise, şi anume :

— *existenţa capacităţii de folosinţă* a persoanei fizice :
— *existenţa discernământului*, adică a puterii omului de a-şi reprezenta, corect, consecinţele juridice civile ale manifestării sale de voinţă.

Prima premisă nu ridică probleme, în dreptul civil român, deoarece după cum am precizat, un caracter juridic al capacității de folosință a persoanei fizice este *universalitatea* sa: aparține tuturor oamenilor.

A doua premisă se înfățișează diferit în funcție, în principal, de *vârsta* omului: într-o primă perioadă, de frăgezime a vârstei, nu există discernământul vieții juridice civile; apoi, discernământul începe să se formeze, dezvolte, consolideze; în fine, de la o anumită vârstă, omul trebuie prezumat că a dobândit experiența necesară vieții juridice civile proprii.

În afară de vârstă, discernământul mai este în funcție de *sănătatea minții*.

b. *Feluri.*

Ținând seama de existența și calitatea discernământului omului, având în vedere înaintarea ei în vârstă, capacitatea de exrecițiu are *trei ipostaze*:

— *lipsa* capacității de exercițiu;
— capacitatea de exercițiu *restrânsă*;
— capacitatea de exercițiu *deplină*.

Sunt *lipsiți de capacitatea de exercițiu*: 1) minorii sub 14 ani; 2) alienații ori debilii mintal puși sub interdicție judecătorească.

Capacitatea de exercițiu *restrânsă* aparține minorilor între 14 și 18 ani.

Au *deplină* capacitate de exercițiu *majorii* (cei cu 18 ani împliniți) și femeia căsătorită înainte de 18 ani.

Aceste ipostaze ori feluri ale capacității de exercițiu necesită anumite caracterizări, pe care le vom face în secțiunile următoare.

283. SEDIUL MATERIEI

Reglementarea capacității de exercițiu a persoanei fizice se găsește în: Decretul nr. 31/1954 (art. 5 alin. 3; art. 8, 9; art. 10 alin. final.; art. 11); Codul familiei (art. 4, art. 105 alin. 1—2; art. 124, 129, 133, 147); Codul civil (art. 807, 950—952 ș.a.); Decretul nr. 32/1954 (art. 25); alte izvoare de drept civil.

§ 2 Caractere juridice

284. ENUMERARE ȘI CONȚINUT

a. *Enumerarea caracterelor juridice ale capacității de exercițiu a persoanei fizice*

De la început trebuie precizat că însușirile ori caracterele juridice, pe care le avem aici în vedere, se cuvinte să fie raportate doar la „*deplina* capacitate de exercițiu" și „capacitatea de exercițiu *restrânsă*", iar nu și *lipsei* capacității de exercițiu a persoanei fizice.

Apoi, este de menționat că, în comparație cu caracterele juridice ale capacității de folosință a persoanei fizice, capacitatea de exercițiu *nu* se caracterizează prin *universalitate*.

Enumerând caracterele juridice ale capacității de exercițiu a persoanei fizice, vom spune că acestea sunt :

— legalitatea ;
— generalitatea ;
— inalienabilitatea ;
— intangibilitatea ;
— egalitatea.

b. *Conținutul acestor caractere*

Legalitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice înseamnă că instituirea, stabilirea *conținutului* precum și *încetarea* sunt de domeniul *exclusiv* al legii, aceste aspecte nefiind de domeniul voinței individuale.

Generalitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice se referă la *conținutul* acesteia și constă în aptitudinea omului de a dobândi și exercita drepturile civile și de a-și asuma și executa obligațiile civile prin încheierea *oricăror* acte juridice civile, cu excepția celor oprite prin lege. *Gradul* de generalitate diferă, după cum e vorba de capacitatea de exercițiu *deplină* ori de capacitatea de exercițiu *restrânsă* (după cum vom arăta în secțiunile următoare).

Inalienabilitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice este consacrată, expres, în art. 6 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 astfel : „Nimeni nu poate renunța nici în tot și nici în parte... la capacitatea de exercițiu".

Deci, nu e admisibilă *renunțarea* la capacitatea de exercițiu, după cum această capacitate nu poate forma obiectul unei *înstrăinări* sau cesiuni.

Intangibilitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice este stabilită în același art. 6 alin. 1 (ca și intangibilitatea capacității de folosință) în termenii următori : „Nimeni nu poate fi . . . lipsit, în tot sau în parte, de capacitatea de exercițiu, *decât în cauzrile și condițiile stabilite de lege*" (s.n.).

Egalitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice este stabilită, în comun, cu egalitatea capacității de folosință — indiferent de rasă, sex, naționalitate, religie, opinie politică, ori altă opinie sau altă împrejurare — , de art. 4 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954, de Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului.

SECȚIUNEA a II-a

LIPSA CAPACITĂȚII DE EXERCIȚIU A PERSOANEI FIZICE

§ 1 Categoriile de persoane fizice lipsite de capacitate de exercițiu

285. PREVEDERILE ART. 11 ALIN. 1 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Potrivit textului : „*Nu au capacitate de exercițiu :*
a) *minorul care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani ;*
b) *persoana pusă sub interdicție*" (s.n.)

De reținut că această enumerare este *limitativă*. Prin urmare, nu există, potrivit dreptului civil român, și alte persoane fizice lipsite de capacitatea de exercițiu.

Mai precizăm că, în materie *testamentară*, limita este de *16 ani*, iar nu de 14 ani, deoarece art. 806 C. civ. dispune: „Minorul mai mic de 16 ani nu poate dispune nici într-un fel..."

În materie *contractuală civilă*, lipsa capacității de exercițiu este consacrată și de pct. 1 și 2 art. 950 C. civ.: „Necapabili de a contracta, sunt:

1. minorii;
2. interzișii".

§ 2 Reprezentarea legală a persoanelor fizice lipsite de capacitatea de exercițiu

286. PREVEDERILE ART. 11 ALIN. 2 DIN DECRETUL NR. 31/1954.

Potrivit textului: „Pentru cei ce nu au capacitate de exercițiu *actele juridice se fac de reprezentanții lor legali*".

Art. 11 alin. 2 trebuie coroborat cu:

— art. 105 alin. 1 C. fam. „Părinții au dreptul și îndatorirea de a administra bunurile copilului lor minor și de *a-l reprezenta în actele, civile până la data la care el împlinește vârsta de paisprezece ani*" — s.n.;

— art. 124 alin. 1 C. fam: „*Tutorele are obligația* de a administra bunurile minorului și de *a-l reprezenta în actele civile, însă numai până la data când acesta împlinește vârsta de paisprezece ani*" — s.n.

— art. 147 C. fam.: „Regulile privitoare la tutela minorului care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani se aplică și în cazul *tutelei celui pus sub interdicție*, în măsura în care legea nu dispune altfel" — s.n. deci, interzisul judecătoresc este reprezentat de tutore.

După cum vom arăta în capitolul următor, în anumite cazuri, reprezentarea legală este realizată de *curatorul* celui lipsit de capacitatea de exercițiu.

§ 3 Acte juridice civile permise celui lipsit de capacitate de exercițiu

287. ENUMERAREA ȘI CARACTERIZAREA CATEGORIILOR DE ASEMENEA ACTE

Fiind o măsură de *ocrotire* a persoanei fizice, lipsa capacității de exercițiu datorată lipsei de discernământ nu trebuie să funcționeze împotriva acestei finalități, ci numai atât cât e necesar.

Aceasta explică *de ce*, deși lipsit de capacitate de exercițiu minorul sub 14 ani ori pusul sub interdicție judecătorească poate, totuși, face — *valabil* — anumite acte juridice civile.

Cu toate că legea civilă nu prevede, expres, asemenea acte — permise celui lipsit de capacitatea de exercițiu —, totuși, doctrina și juris-

prudența admit, constant, soluția valabilității actelor încheiate de o asemenea persoană, dacă e vorba despre:

— *acte de conservare*, care prin definiție, nu pot fi vătămătoare, indiferent cine le face (majorul, minorul ori interzisul); asemenea acte sunt: somația, punerea peceților, înscrierea unui privilegiu sau a unei ipoteci în registrul de publicitate, întreruperea unei prescripții (prin cererea de chemare în judecată, nu și prin recunoaștere);

— *acte mărunte*, care se încheie zilnic, pentru nevoile obișnuite ale traiului (cumpărare de rechizite școlare, dulciuri și altele asemenea).

Exacta înțelegere a noțiunii de *lipsa capacității de exercițiu a persoanei fizice* cere două *precizări*.

Mai întâi, este de observat că această *lipsă nu este o veritabilă și totală* lipsă de capacitate de exercițiu; există un *minimum* de conținut chiar pentru această „lipsă a capacității de exercițiu a persoanei fizice", exprimat tocmai în cele două categorii de acte juridice *civile* arătate.

Apoi, alin. 2 al art. 25 din Decretul nr. 32/1954: „Actele juridice ce se încheie de minorii ce nu au împlinit vârsta de paisprezece ani sunt anulabile pentru incapacitate, chiar dacă nu este leziune" trebuie interpretat *restrictiv*, în sensul că privește doar *actele civile patrimoniale*, iar nu și alte acte, cum sunt cele de dreptul familiei, spre exemplu (unde, de la 10 ani, minorul are o anumită capacitate).

§ 4 Încetarea stării juridice a lipsei capacității de exercițiu

288. CAZURI

Pentru *minor*, lipsa capacității de exercițiu încetează fie prin împlinirea vârstei de 14 ani (când dobândește capacitatea de exercițiu restrânsă), fie prin moarte.

Pentru *interzisul judecătoresc*, lipsa capacității sale de exercițiu încetează fie prin ridicarea interdicției, fie prin moarte.

SECȚIUNEA a III-a

CAPACITATEA DE EXERCIȚIU RESTRÂNSĂ

§ 1 Noțiunea

289. REGLEMENTARE

Textul, de principiu, care reglementează capacitatea de exercițiu restrânsă este cel al art. 9 din Decretul nr. 31/1954: „*Minorul care a împlinit vârsta de paisprezece ani are capacitate de exercițiu restrânsă.*

Actele juridice ale minorului cu capacitate restrânsă *se încheie de către acesta cu încuviințarea prealabilă* a părinților sau a tutorelui" (s.n.)

Acest text trebuie coroborat cu:

— art. 105 alin. 2 C. fam.: „*După împlinirea vârstei de paisprezece* ani, minorul își exercită singur drepturile și își execută tot astfel obliga-

ţiile, însă numai cu încuviinţarea prealabilă a părinţilor spre a-l apăra împotriva abuzurilor din partea celor de-al treilea";

— art. 133 alin. 1 C. fam.: „Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie actele juridice cu încuviinţarea prealabilă a părinţilor spre a-l apăra împotriva abuzurilor din partea celor de-al treilea";

— art. 133 alin. 2 C. fam.: „Minorul care a împlinit vârsta de 14 ani încheie actele juridice cu încuviinţarea prealabilă a tutorelui, iar în cazurile prevăzute în art. 132 şi 152 lit. c, cu încuviinţarea prealabilă a curatorului";

— art. 10 alin. 4 din Decretul nr. 31/1954: „Minorul cu capacitate restrânsă are dreptul, fără a avea nevoie de încuviinţarea părinţilor sau a tutorelui, să facă depuneri la casele de păstrare de stat şi să dispună de aceste drepturi, potrivit cu prevederile regulamentelor acestor case de păstrare" (în esenţă, e vorba de C.E.C.).

290. DEFINIŢIA CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU RESTRÂNSĂ

Capacitatea de exerciţiu restrânsă este *aptitudinea minorului de 14—18 ani de a dobândi şi exercita drepturi civile şi de a-şi asuma şi executa obligaţii civile prin încheierea, personal, a anumitor acte juridice civile.*

Prin urmare, caracteristicile definitorii ale capacităţii de exerciţiu restrânsă sunt următoarele:

— aparţine numai minorilor cuprinşi între 14 şi 18 ani;

— constă în aptitudinea unui astfel de minor de a-şi exercita drepturile civile şi a-şi asuma obligaţii civile prin încheierea, *personal*, a unor acte juridice civile;

— realizarea ei presupune încheierea, personal, numai a *anumitor acte juridice civile* (după cum vom arăta într-un alt paragraf — §3).

Caracterul acestei capacităţi de exerciţiu de a fi *restrânsă* rezultă din: 1) *titularul* ei este doar minorul între 14—18 ani; 2) deşi presupune încheierea actelor juridice *personal* de către un asemenea minor, ea nu înseamnă şi *singur*, ci cu anumite *încuviinţări* prealabile; 3) *anumite acte civile sunt oprite* minorului de 14—18 ani, dar sunt permise persoanei fizice cu deplină capacitate de exerciţiu.

§ 2 Început

291. MOD DE DOBÂNDIRE: ÎMPLINIREA VÂRSTEI DE 14 ANI

Din conţinutul dispoziţiilor legale sus menţionate, care se referă, *in terminus*, la minorul „care a împlinit paisprezece ani", rezultă că *începutul* capacităţii de exerciţiu restrânsă este marcat de *data împlinirii vârstei de 14 ani.* Nu e suficientă intrarea în anul în care se împlineşte vârsta de 14 ani, ci trebuie ca această vârstă să fie împlinită efectiv (an, lună, zi — doar dacă data naşterii este 1 ianuarie, intrarea în anul calendaristic coincide cu împlinirea efectivă a vârstei cerută pentru dobândirea deplinei capacităţi de exerciţiu: spre exemplu copilul născut la 1 ianuarie 1990 împlineşte 14 ani la 1 ianuarie 2004).

Trebuie precizat că, pentru a funcţiona regula dobândirii capacităţii de exerciţiu restrânsă la împlinirea vârstei de 14 ani, este necesar

ca, până la această vârstă, minorul să nu fi fost pus sub interdicţie judecătorească [2]. Dacă minorul a fost pus sub interdicţie, iar aceasta se ridică în intervalul 14—18 ani, capacitatea de exerciţiu restrânsă va începe pe data ridicării interdicţiei.

§ 3 Conţinutul capacităţii de exerciţiu restrânsă

292. SPECIFICUL DETERMINĂRII ACESTUI CONŢINUT

Înţelegerea, exactă, a conţinutului capacităţii de exerciţiu restrânsă porneşte de la caracteristica acestei capacităţi de a fi *de tranziţie*, adică de trecerea de la *lipsa* capacităţii de exerciţiu la *deplina* capacitate de exerciţiu.

Prin urmare, şi conţinutul capacităţii de exerciţiu restrânsă se plasează între aceste două extreme. De aici *consecinţele* următoare:

— nu vor intra în specificul conţinutului capacităţii de exerciţiu restrânsă acele acte juridice civile care se încheie, valabil, de minorul sub 14 ani, acte care, *à fortiori*, pot fi încheiate de minorul care a împlinit 14 ani;

— nu intră în conţinutul acestei capacităţi nici actele care sunt interzise, cu desăvârşire, minorului între 14—18 ani, dar pe care le poate încheia, valabil, majorul.

În acelaşi timp, specificul conţinutului capacităţii de exerciţiu restrânsă nu poate face abstracţie de două însuşiri de bază ale acestei capacităţi: 1) ea înseamnă posibilitatea încheierii de acte juridice *personal* de către minorul de 14—18 ani; 2) deşi încheie personal actele sale juridice civile, minorul de 14—18 ani are nevoie de anumite *încuviinţări prealabile*.

Pentru determinarea conţinutului capacităţii de exerciţiu restrânsă apare ca utilă clasificarea actelor juridice civile, prin raportarea lor la minorul de 14—18 ani. O asemenea clasificare cuprinde următoarele *categorii*:

— acte juridice civile pe care minorul de 14—18 ani le încheie valabil *personal şi singur*, fără vreo încuviinţare prealabilă;

— acte juridice civile pe care le încheie *personal, dar cu încuviinţarea prealabilă*, fie numai a ocrotitorului legal, fie cu încuviinţare dublă: a ocrotitorului legal şi a autorităţii tutelare;

— acte juridice civile interzise minorului (pe care nu le poate încheia chiar dacă ar exista încuviinţare).

a. *Acte juridice civile pe care minorul de 14—18 ani le poate încheia valabil personal şi singur.*

Minorul cu capacitate de exerciţiu restrânsă nu are nevoie de încuviinţarea prealabilă, încheindu-le personal şi singur, actele civile următoare:

— actele pe care le putea încheia până la împlinirea vârstei de 14 ani (actele de conservare şi actele mărunte);

— depozitul special la CEC (potrivit art. 10 alin. final din Decretul nr. 31/1954 şi Statutului Casei de Economii şi Consemnaţiuni);

— actele de administrare, dacă nu sunt lezionare; este soluţia care rezultă din interpretarea *per à contrario* a art. 25 alin. 1 din Decretul nr. 32/1954 [3];

— dacă a împlinit 16 ani, poate dispune, prin testament, de jumătate din ceea ce ar fi putut dispune dacă ar fi fost major (art. 807 C. civ.).

b. *Acte juridice civile pe care minorul de 14—18 ani le poate încheia valabil, numai cu încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal.* [4]

Din această categorie fac parte *actele de administrare*, atât cele privitoare la un bun *(ut singuli)*, cât și cele care privesc patrimoniul minorului.

Sunt asemenea acte: închirierea unui bun, contractul de antrepriză pentru repararea unui bun etc. Actele de administrare a patrimoniului sunt acte care, în raport cu un anumit bun sunt de dispoziție, dar privite în raport cu întregul patrimoniu au ca finalitate o judicioasă utilizare a patrimoniului; un indiciu, în această privință, ne oferă art. 129 alin. final din Codul familiei, care se referă la „înstrăinarea bunurilor supuse pieirii ori stricăciunii" și la înstrăinarea bunurilor „devenite nefolositoare pentru minor" dacă valoarea acestora nu depășește 250 lei. [5]

Precizăm că, între „actul de administrare" menționat la lit. a de mai sus, și „actul de administrare" menționat în cadrul acestei categorii (lit. b) nu există nici o contradicție reală, ci poate una aparentă, deoarece: *regula* este că minorul de 14—18 ani trebuie să încheie actul de administrare cu încuviințarea prealabilă a ocrotitorului legal; dacă îl încheie *fără* această încuviințare și actul este *lezionar*, el este anulabil pentru leziune; dar dacă îl încheie singur, fără încuviințare, însă actul nu este lezionar, el va fi perfect *valabil*.

c. *Acte juridice civile pe care minorul de 14—18 ani le poate încheia, personal, dar cu dublă încuviințare (la ocrotitorul legal și a autorității tutelare).*

Din această categorie fac parte *actele de dispoziție*, precum înstrăinarea, grevarea cu o sarcină reală (gaj, ipotecă), renunțarea la un drept sau tranzacție. Și acceptarea unei succesiuni este calificată, de doctrină și jurisprudență [7], ca un act de dispoziție.

d. *Acte juridice civile interzise minorului de 14—18 ani (dar permise majorului).*

Aceste acte sunt prevăzute de art. 133 alin. 3 și art. 128 din Codul familiei.

Potrivit art. 133 alin. 3: „Minorul nu poate să facă, nici chiar cu încuviințare, *donații* și nici să *garanteze obligația altuia*".

Iar potrivit art. 128: „Este oprit să se încheie acte juridice între tutore, soțul, o rudă în linie dreaptă ori frații sau surorile tutorelui, de o parte și minor de alta".

§ 4 Încetare

293. CAZURI DE ÎNCETARE A CAPACITĂȚII DE EXERCIȚIU RESTRÂNSĂ

Capacitatea de exercițiu restrânsă încetează în următoarele cazuri:

— la împlinirea vârstei de 18 ani, când se dobândește deplina capacitate de exercițiu;

— dacă femeia se căsătorește înainte de 18 ani (de la 16 ani, iar în anumite condiții, chiar de la 15 ani), când, de asemenea, ea dobândește deplina capacitate de exercițiu;

— dacă minorul este pus sub interdicție judecătorească (ceea ce îl face să devină *lipsit* de capacitatea de exercițiu, total);

— prin moarte (când încetează și capacitatea de folosință).

SECȚIUNEA a IV-a

CAPACITATEA DE EXERCIȚIU DEPLINĂ

§ 1 Noțiune

294. DEFINIȚIE

În materia capacității de exercițiu a persoanei fizice, capacitatea *deplină* formează *regula*, față de *lipsa* și capacitatea *restrânsă*, care constituie *excepții* [8].

Deplina capacitate de exercițiu a persoanei fizice poate fi definită ca *aptitudinea omului de a dobândi și exercita drepturile civile și de a-și asuma și executa obligațiile civile prin încheierea — personal și singur — a tuturor actelor juridice civile.*

Din definiție rezultă că însușirea capacității de exercițiu de a fi deplină rezidă în trei caracteristici: a) actele juridice civile se încheie *personal* (iar nu prin reprezentant *legal*, ca în cazul lipsei capacității de exercițiu); desigur, chiar în cazul în care omul cu deplină capacitate de exercițiu încheie actul juridic civil *prin reprezentare*, aceasta este o reprezentare *convențională* izvorâtă din contractul de mandat, pe care-l încheie *personal*; b) actele juridice civile se încheie *singur* (fără vreo încuviințare prealabilă, ca în cazul capacității de exercițiu restrânsă); c) persoana cu capacitate deplină de exercițiu poate încheia *toate* actele juridice civile (fără a-i fi interzise unele acte, cum e cazul minorului cu capacitate de exercițiu restrânsă); desigur, atributul „toate" nu exclude unele acte interzise, oprite chiar și pentru cel cu capacitate de exercițiu deplină; spunând aceasta, avem în vedere faptul că îngrădirile capacității de folosință reprezintă, în același timp, și îngrădiri ale capacității de exercițiu.

§ 2 Început

295. PREVEDERILE ART. 8 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Data la care se dobândește deplina capacitate de exercițiu este stabilită de art. 8 din Decretul nr. 31/1954 în termenii următori:

„*Capacitatea deplină de exercițiu începe de la data când persoana devine majoră.*

Persoana devine majoră *la împlinirea vârstei de optsprezece ani.*

Minorul care se *căsătorește* dobândește, *prin aceasta*, capacitatea deplină de exercițiu" (s.n.)

Din prevederile acestea rezultă că există *două moduri* de dobândire a deplinei capacităţi de exerciţiu;

— dobândirea *prin împlinirea majoratului civil*, adică la data împlinirii vârstei de 18 ani; acesta este modul — *regulă* de dobândire a deplinei capacităţi de exerciţiu (pentru că este aplicabil în cele mai multe cazuri); [10]

— dobândirea *prin încheierea căsătoriei*, de către femeie înainte de a împlini vârsta de 18 ani; aceasta rezultă din coroborarea art. 8 alin. 3 (sus menţionat) cu art. 4 din Codul familiei, potrivit căruia: „Bărbatul se poate căsători numai dacă a împlinit vârsta de optsprezece ani, iar femeia numai dacă a împlinit *şaisprezece ani*.

Cu toate acestea, pentru motive temeinice, se poate încuviinţa căsătoria femeii care a împlinit *cincisprezece ani*. Încuviinţarea se poate da de Primăria Capitalei României sau de prefectura judeţului în raza căreia îşi are domiciliul femeia şi numai în temeiul unui aviz dat de un medic oficial" (s.n.).

§ 3 Conţinut

296. DETERMINAREA GENERICĂ, A CONŢINUTULUI CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU DEPLINĂ

În dezvoltările de mai sus am evocat conţinutul capacităţii de exerciţiu deplină cu două ocazii, şi anume:

— *caracterul juridic* numit „*generalitatea* capacităţii de exerciţiu" evocă tocmai acest aspect: aptitudinea generală şi abstractă a persoanei fizice de a încheia toate actele juridice prin care dobândeşte ori exercită drepturi subiective sau îşi asumă ori execută obligaţiile civile;

— *definiţia* capacităţii de exerciţiu deplină a persoanei fizice exprimă, sintetic, tocmai conţinutul ei: aptitudinea omului de a încheia, personal şi singur, *orice act* juridic civil, prin care dobândeşte ori exercită un drept subiectiv civil sau îşi asumă ori execută o obligaţie civilă.

Cum nu se poate face o prezentare exhaustivă a drepturilor şi obligaţiilor civile, pe de o parte, iar pe de altă parte, pe lângă actele juridice civile numite, există şi actele nenumite, este evident că nu poate fi prezentat conţinutul capacităţii de exerciţiu deplină decât *generic*, iar nu şi printr-o enumerare — exhaustivă — a actelor juridice civile care sunt la îndemâna persoanei fizice cu capacitate de exerciţiu deplină.

Totuşi, pentru corecta înţelegere a conţinutului capacităţii de exerciţiu deplină este necesar să subliniem că *nu* intră în acest conţinut acele acte care sunt oprite de lege, printr-o limită a capacităţii de folosinţă a persoanei fizice [11].

§ 4 Încetare

297. CAZURI DE ÎNCETARE A CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU DEPLINĂ

Aceste cazuri, exprimate sintetic, sunt următoarele:

— odată cu încetarea capacităţii de folosinţă (adică prin moarte);

— prin punerea sub interdicţie judecătorească;

— prin anularea (desfiinţarea) căsătoriei, înainte ca femeia să fi împlinit 18 ani;

— în cazul căsătoriei putative, dacă femeia a fost de bună credință la încheierea căsătoriei iar hotărârea de anulare rămâne definitivă înainte ca ea să fi împlinit 18 ani; înțelegerea acestui caz presupune menționarea dispoziției art. 23 alin. 1 din Codul familiei: „Soțul care a fost de bună credință la încheierea căsătoriei declarată nulă sau anulată păstrează *până la data când hotărârea instanței judecătorești rămâne definitivă*, situația unui soț dintr-o căsătorie valabilă" (s.n.); *per à contrario*, această „situație" — care înseamnă, din punctul de vedere care interesează aici, și deplina capacitate de exercițiu, dobândită de femeia care s-a căsătorit înainte de 18 ani — *nu* se păstrează *după* rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești prin care s-a anulat căsătoria; este evident că pierderea, temporară, a capacității de exercițiu deplină se va produce numai dacă, între timp, femeia nu a împlinit 18 ani (când, oricum ar fi dobândit această capacitate); de asemenea, această pierdere este temporară și în sensul că ea va dura doar până la încheierea altei căsătorii, valabilă, înainte ca femeia să fi împlinit 18 ani.

Subliniem că soluția care am dat-o nu este împărtășită de toți autorii, susținându-se și teza contrară, a nepierderii deplinei capacități de exercițiu, în cazul pe care l-am avut în vedere [12] (cu această soluție suntem de acord *de lege ferenda*, dar pentru aceasta e nevoie de modificarea actualei dispoziții legale, în sensul de a se prevedea — expres — nepierderea deplinei capacități de exercițiu, dobândită prin încheierea căsătoriei).

SECȚIUNEA a V-a

SANCȚIUNEA NERESPECTĂRII REGULILOR CAPACITĂȚII DE EXERCIȚIU

§ 1 Caracterizare generală

298. CONSECINȚE POSIBILE

Încălcarea regulilor privitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei fizice, în funcție de circumstanțe, se poate solda cu:

— consecințe penale, dacă s-a nerespectat intangibilitatea ori egalitatea capacității de exercițiu (potrivit art. 247 Cod penal);

— consecința aplicabilă încălcării unei incapacități de folosință, dacă a fost nesocotită o asemenea limită; [13]

— nulitatea relativă a actului juridic; aceasta este sancțiunea specifică în materia capacității de exercițiu.

§ 2 Nulitatea

299. CARACTERISTICILE NULITĂȚII ÎN ACEASTĂ MATERIE

Nulitatea aplicabilă pentru nerespectarea dispozițiilor privitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei fizice este, în același timp: a) *relativă* (numită și „de protecție"); [14] b) *de fond*; c) *expresă*, deoarece este consacrată de art. 25 alin. 2 din Decretul nr. 32/1954, art. 133 alin. final și art. 147 din Codul familiei. [15]

NOTE

[1] Bunăoară, pentru *S. Ghimpu* (în op. cit. p. 40), ,,Capacitatea deplină de exercițiu este aptitudinea persoanei de a săvârși ea însăși, nemijlocit și fără ajutorul juridic al altei persoane, acte juridice de drept civil"; pentru Tr. Ionașcu (în op. cit. p. 153): ,,capacitatea de exercițiu... este aptitudinea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații încheind personal și fără autorizarea prealabilă a vreunui ocrotitor, acte juridice (alin. 3 al art. 5 din Decretul nr. 31/1954), precum și, bineînțeles, de a participa, tot astfel, la dezbaterea procesului civil ca reclamant sau ca pârât, în privința realizării drepturilor obligațiilor sale civile"; se poate observa că autorul ,,absoarbe" și definiția capacității de exercițiu de drept procesual civil; pentru *C. Stătescu* (op. cit. p. 224), capacitatea de exercițiu este ,,capacitatea persoanei de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații, săvârșind personal și singură acte juridice"; în același sens se pronunță și E. Lupan (op. cit. p. 65); pentru *M. Costin* (op. cit. p. 162), capacitatea de exercițiu este ,,aptitudinea generală și abstractă a persoanei de a participa direct și nemijlocit la viața juridică, exercitându-și drepturile și asumându-și obligații prin încheierea de acte juridice în nume propriu ori reprezentându-l pe altul"; în afară de alte reproșuri ce pot fi formulate la adresa acestei definiții, menționăm, aici, doar introducerea unei distincți — acte *proprio nomine* și acte *alieno nomine* — care nu ține de *definiție*; în fine pentru *T. Pop* (în Tratat de drept civil, vol. I, Partea generală, 1989, p. 63), capacitatea de exercițiu a persoanei fizice este ,,aptitudinea persoanei fizice de a-și exercita drepturile și de a-și asuma obligații prin săvârșirea de acte juridice".

[2] Potrivit art. 142 alin. 2 C. fam.: ,,Pot fi puși sub interdicție și minorii".

[3] Reamintim că art. 25 alin. 1 prevede: ,,De la data intrării în vigoare a decretului privitor la persoanele fizice și persoanele juridice, aplicarea dispozițiilor legale referitoare la acțiunea în anulare pentru leziune se restrânge la minorii care având vârsta de paisprezece ani împliniți, încheie *singuri*, fără încuviințarea părinților sau a tutorelui, *acte juridice pentru a căror validitate nu se cere și încuviințarea prealabilă a autorității tutelare, dacă aceste acte le pricinuiesc vreo vătămare*" (s.n.).

[4] De reținut că, pentru minorul de 14—18 ani nu vorbim de *reprezentantul legal*, ci de *ocrotitorul legal* (deoarece el are capacitatea de exercițiu, dar restrânsă).

[5] Desigur, *de lege ferenda*, suma de 250 lei trebuie revăzută, limita valorii bunului trebuind stabilită la un nivel superior (ex. 2000 lei).

[6] *C. Bîrsan*, Este necesară încuviințarea autorității tutelare pentru acceptarea succesiunii de către minor? (II), în R.R.D. nr. 5/1982, p. 25—27.

[7] Dec. nr. 590/1986 a S. civ. a fostului T.S., în C.D. pe 1986, p. 82—85.

[8] Dacă am prezentat materia în ordinea în care am făcut-o (*lipsa* capacității de exercițiu, capacitatea de exercițiu *restrânsă*, capacitatea de exercițiu *deplină*) este pentru că am avut în vedere ordinea firească (cronologică) în care se succed lucrurile.

[9] Cu privire la aceste îngrădiri, vezi *supra*, nr. 267—269.

[10] Evident, este necesar ca, la împlinirea vârstei de 18 ani, persoana să nu fie pusă sub interdicție judecătorească.

[11] Vezi *supra*, nr. 269.

[12] În sensul soluției noastre, a se vedea și *V. M. Ciobanu*, Drept procesual civil, Vol.
în sens contrar, a se vedea: *Tr. Ionașcu*, în op cit. p. 155—156; *C. Stătescu*, op.
1, p. 75; în sens contrar, a se vedea: *Tr. Ionașcu*, în op cit. p. 155—156; *C. Stătescu*, op.
cit p. 228: *I. Filipescu*, Tratat de dreptul familiei, p. 220—221; *M. Costin*, op. cit. p. 182.

[13] Pentru amănunte, vezi *supra*, nr. 269.

[14] Cu privire la regimul juridic al nulității relative, a se vedea *supra*, nr. 176.

[15] În alin. 2, art. 25 dispune: ,,Actele juridice, ce se încheie de minorii care nu au împlinit vârsta de paisprezece ani, sunt anulabile pentru incapacitate, chiar dacă nu este leziune". Alin. final al art. 133 C. fam. prevede: ,,Actele făcute cu încălcarea dispozițiilor de mai sus sunt *anulabile*". Art. 147 ,,trimite" la art. 133.

CAPITOLUL III

OCROTIREA PERSOANEI FIZICE PRIN MIJLOACE DE DREPT CIVIL

SECȚIUNEA I

CARACTERIZAREA GENERALĂ A OCROTIRII PERSOANEI FIZICE

§ 1 Sistemul de ocrotire a omului

300. NOȚIUNE ȘI STRUCTURĂ

În ansamblul său, dreptul român are în centrul atenției sale ideea protecției, a ocrotirii omului.

Apoi, fiecare ramură de drept, care intră în alcătuirea sistemului dreptului nostru, are mijloace proprii, specifice de ocrotire a omului.

Totalitatea acestor mijloace formează, ceea ce putem numi „sistemul mijloacelor juridice de ocrotire a omului".

Acest sistem este *alcătuit* din mijloacele juridice de ocrotire „de ramură", adică : de drept constituțional, de drept administrativ, de drept financiar, de drept civil, de drept comercial, de dreptul muncii și securități sociale, de drept penal, de drept procesual (civil și penal), de drept internațional (public și privat), de dreptul familiei, de drept ecologic.

După Revoluția română din decembrie 1989, s-a trecut la accentuarea protecției drepturilor și intereselor legitime ale omului, fiind adoptat un șir de acte normative care au ca principal scop întărirea protecției juridice a omului, dintre care menționăm :

— Decretul-Lege nr. 7/1989 privind repatrierea cetățenilor români (M. Of. nr. 9/1989) ;

— Decretul-lege nr. 138/1990 privind îmbunătățirea condițiilor pentru ocrotirea, educarea, școlarizarea și pregătirea profesională a copiilor și tinerilor cu deficiențe fizice sau intelectuale și a minorilor inadaptați (M.O. nr. 65/1990) ;

— Decretul-lege nr. 76/1990 privind stabilirea unor pensii minime pentru răniții și urmașii celor decedați în timpul revoluției (M.O. nr. 27/1990) ;

— Legea nr. 42/1990 pentru cinstirea memoriei eroilor martiri și acordarea unor drepturi urmașilor acestora, precum și răniților din timpul Revoluției din decembrie 1989 (M.O. nr. 147/1990), modificată și completată prin Legea nr. 43/1991 (M. Of. nr. 135/1991) ;

— Legea nr. 19/1990 pentru aderarea României la Convenția împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (M.O. nr. 112/1990) ;

— Legea nr. 18/1990 pentru ratificarea Convenției cu privire la drepturile copilului (M.O. nr. 109/1990) ;

— Legea contenciosului administrativ nr. 29/1990 (M.O. nr. 122/1990) ;

— Legea nr. 1/1991 privind protecţia socială a şomerilor şi reintegrarea lor profesională (M.O. nr. 1/1991);
— Legea nr. 2/1991 privind cumulul de funcţii (M.O. nr. 1/1991);
— Legea fondului funciar nr. 18/1991 (M.O. nr. 37/1991);
— Legea cetăţeniei române, nr. 21/1991 (M.O. nr. 44/1991);
— Hotărârea Guvernului României nr. 207/1990 privind acordarea de despăgubiri persoanelor fizice care deţin autoturisme proprietate personală, neasigurate facultativ la ADAS, avariate ori distruse în timpul revoluţiei din decembrie 1989;
— H.G. nr. 280/1990 privind vânzarea de mărfuri, prestarea de servicii şi executarea de lucrări cu plata în rate (M.O. nr. 46/1990);
— H.G. nr. 610/1990 privind acordarea unor drepturi nevăzătorilor (M.O. nr. 78/1990);
— H.G. nr. 1302/1990 privind constituirea Comitetului pentru sprijinirea instituţiilor de ocrotire a copilului (M.O. nr. 107/1990);
— H.G. nr. 1065/1990 privind gratuităţile şi reducerile de tarife pentru călătoria cu mijloacele de transport feroviare şi auto acordate invalizilor şi veteranilor de război, pensionarilor invalizi ca urmare a participării la revoluţia din decembrie 1989, văduvelor de război şi văduvelor celor căzuţi în revoluţie (M.O. nr. 113/1990).

Desigur, locul principal al normelor de protecţie a cetăţeanului român îl constituie Constituţia României.

Textul, de principiu, care interesează acum este acela al art. 1 alin. 3 din Legea nr. 21/1991: „*Cetăţenii României se bucură de protecţia statului român*" (s.n.). În art. 17 din Constituţie se prevede: „Cetăţenii români se bucură în străinătate de protecţia statului român şi trebuie să-şi îndeplinească obligaţiile, cu excepţia acelora ce nu sunt compatibile cu absenţa lor din ţară".

301. CATEGORII DE PERSOANE FIZICE SUPUSE OCROTIRII PRIN MIJLOACE DE OCROTIRE DE DREPT CIVIL ŞI ENUNŢAREA ACESTOR MIJLOACE

Se cuvine să precizăm, mai întâi, că întregul drept civil român este dominat de ideea protecţiei omului, a drepturilor sale.

În cadrul instituţiilor de drept civil parcurse am întâlnit această idee, în mai multe locuri, dintre care reamintim: 1) nulitatea relativă este o nulitate „de protecţie" a unui interes personal, individual; 2) suspendarea prescripţiei şi repunerea în termenul de prescripţie sunt dominate de gândul ocrotirii drepturilor subiective civile ale persoanelor aflate în situaţii speciale; 3) capacitatea de folosinţă anticipată *(infans conceptus pro nato habetur quoties de commodis ejus agitur)* este o măsură de protecţie; 4) cele mai multe îngrădiri ale capacităţii de folosinţă a persoanei fizice reprezintă măsuri de ocrotire; 5) lipsa capacităţii de exerciţiu şi capacitatea de exerciţiu restrânsă sunt, de asemenea, soluţii de protejare a persoanei fizice.

Ideea protecţiei drepturilor omului va fi întâlnită şi în alte instituţii ale dreptului civil (drepturi reale, obligaţii civile, contracte civile, succesiuni, dreptul de creaţie intelectuală).

În capitolul de faţă — *Ocrotirea persoanei fizice prin mijloace de drept civil* — vom avea în vedere categoriile de persoane fizice aflate în situaţii speciale, datorită *vârstei, stării de sănătate mintală, altor circumstanţe deosebite*, pentru care legea civilă oferă mijloace *proprii* de ocrotire.

Într-o prezentare sintetică, categoriile de persoane fizice și mijloacele de drept civil pentru ocrotirea lor sunt:

— *minorii*, a căror ocrotire se realizează prin: 1) *părinți*, 2) *tutelă* și 3) *curatelă*; [1]

— *alienații și debilii mintal*, pentru care există *interdicția judecătorească* (urmată de instituirea tutelei ori curatelei); [2]

— *persoane aflate în situații deosebite*, pentru care există măsura de ocrotire numită *curatela*.

Subliniem că, aceste categorii de persoane fizice sunt avute în vedere, într-un fel ori altul, și de normele altor ramuri de drept (constituțional, administrativ, penal, procesual, muncii și securității sociale, familiei), de aceste aspecte ocupându-se, cum e firesc, ramurile corespunzătoare ale științei dreptului român.

SECȚIUNEA a II-a

OCROTIREA MINORULUI

§ 1 Ocrotirea părintească

302. NOȚIUNEA ȘI PRINCIPIILE OCROTIRII PĂRINTEȘTI

a. *Noțiunea ocrotirii părintești*

Ocrotirea părintească este mijlocul juridic obișnuit de ocrotire a minorului. [3]

Titlul III din Codul familiei, intitulat „Ocrotirea celor lipsiți de capacitate, a celor cu capacitate restrânsă și a altor persoane" cuprinde reglementarea „Ocrotirea minorului" în Cap. I, iar Secțiunea I a acestui capitol este intitulată: „Drepturile și îndatoririle părinților față de copiii minori" (art. 97—112).

Încercând o *definiție*, vom spune că prin *ocrotirea părintească* se înțelege *mijlocul juridic de ocrotire a minorului în care drepturile și îndatoririle cu privire la persoana și bunurile minorului se exercită, respectiv se îndeplinesc de către părinții săi.*

De menționat că, sub aspect juridic, noțiunea de „părinți" cuprinde atât pe părinții *firești* (de sânge), cât și pe părinții *adoptatori*.

Ca *natură juridică*, ocrotirea părintească este o instituție juridică de natură *complexă*, în sensul că ea aparține dreptului familiei, mai ales în ceea ce privește *persoana* minorului, dar aparține și dreptului civil, îndeosebi cu privire la *bunurile* minorului, după cum aparține și altor ramuri de drept, precum și dreptul procesual civil, dreptul muncii și securității sociale, etc.

b. *Principiile ocrotirii părintești*

Într-o exprimare sintetică, aceste principii sunt:

— drepturile părintești trebuie exercitate *în interesul copilului* (art. 4 alin. 1 și art. 97 alin. 2 C. fam.);

— *părinţii au aceleaşi drepturi şi obligaţii* faţă de copiii lor minori (art. 1 alin. 3 şi art. 97 alin. 1 — prima parte, C. fam); aceste prime două principii sunt consacrate în art. 18 pct. 1 din Convenţia privind drepturile copilului astfel: „Statele părţi vor depune eforturi pentru asigurarea *principiului potrivit căruia ambii părinţi au o răspundere comună pentru creşterea şi dezvoltarea copilului*. Răspunderea pentru creşterea copilului şi asigurarea dezvoltării sale le revine în primul rând părinţilor sau, după caz, reprezentanţilor săi legali. Aceştia trebuie să se conducă *înainte de orice după interesul superior al copilului*" (s.n.);

— părinţii au aceleaşi drepturi şi obligaţii faţă de copiii lor minori *indiferent că sunt din căsătorie, din afara căsătoriei ori din înfiere* (art. 63 şi 97 alin. 1 — partea a doua — din C. fam. şi art. 44 (3) din Constituţie);

— *părintele nu are nici un drept asupra bunurilor copilului şi nici copilul asupra bunurilor părintelui*, în afară de dreptul la moştenire şi la întreţinere (art. 106 C. fam.); acest principiu este numit şi principiul *independenţei patrimoniale*;

— exercitarea ocrotirii părinteşti se realizează sub controlul societăţii, îndeosebi al statului (art. 108 C. fam.).

303. MODALITĂŢI DE EXERCITARE

Regula este cea a exercitării ocrotirii părinteşti *de către ambii părinţi*.

În acest sens, art. 98 alin. 1 C. fam. prevede: „Măsurile privitoare la persoana şi bunurile copiilor se iau de către părinţi, de *comun acord*" — s.n.

Excepţia o constituie exercitarea ocrotirii părinteşti *de către unul din părinţi*.

Referindu-se la aceasta, art. 98 alin. 2 C. fam. dispune că: „Dacă unul din părinţi este mort, decăzut din drepturile părinteşti, pus sub interdicţie sau, din orice împrejurare, se află în neputinţa de a-şi manifesta voinţa, *celălalt părinte exercită singur drepturile părinteşti*" — s.n.

Anumite particularităţi ale exercitării ocrotirii părinteşti există în caz de divorţ, încredinţare a copilului unei terţe persoane, încredinţare a copilului unei instituţii de ocrotire.

În privinţa modalităţilor exercitării drepturilor părinteşti, în Convenţia privind drepturile copilului se prevede — în art. 9, că: „1. Statele părţi vor veghea ca nici un copil să nu fie separat de părinţii săi împotriva voinţei lor, cu excepţia situaţiei în care autorităţile competente decid, sub rezerva revizuirii judiciare şi în conformitate cu legile şi procedurile aplicabile, că această separare este necesară, în interesul superior al copilului. O decizie în acest sens poate să fie necesară în anumite cazuri particulare, de exemplu atunci când părinţii maltratează sau neglijează copiii sau când părinţii trăiesc separat şi când urmează să se ia o hotărâre cu privire la locul de reşedinţă al copilului. 2. În toate cazurile prevăzute la paragraful I al prezentului articol, toate părţile interesate trebuie să aibă posibilitatea de a participa la dezbateri şi de a-şi face cunoscute părerile lor. 3. Statele părţi vor respecta dreptul copilului separat de cei doi părinţi ai săi sau de unul din ei, de a întreţine relaţii personale şi contacte directe cu cei doi părinţi ai săi, afară dacă acest lucru este contrar interesului superior al copilului. 4. Când separarea rezultă din măsuri luate de către un stat parte, precum şi detenţia, închisoarea, exilul, expulzarea sau

moartea (înţelegându-se moartea indiferent de cauză, survenită în timpul detenţiei), celor doi părinţi sau a unuia din ei, sau a copilului, statul parte dă, la cererea părinţilor, a copilului sau, dacă este cazul, unui alt membru al familiei informaţiile esenţiale asupra locului unde se găseşte membrul sau membrii familiei, afară dacă divulgarea acestor informaţii ar aduce prejudicii bunăstării copilului. Statele părţi vor veghea, de asemenea, ca prezentarea unei astfel de cereri să nu antreneze prin ea însăşi consecinţe dăunătoare pentru persoana sau persoanele în cauză".

304. CONŢINUTUL OCROTIRII PĂRINTEŞTI

Ocrotirea părintească are, în conţinutul ei, două laturi: *personală* şi *patrimonială*.

Latura personală priveşte ocrotirea *persoanei* copilului.

Latura patrimonială se referă la: a) administrarea bunurilor şi reprezentarea minorului sub 14 ani în actele juridice civile; b) încuviinţarea actelor juridice civile ale minorului de 14 ani.

Latura personală priveşte, preponderent, raporturile de dreptul familiei; în consecinţă, aici ne mulţumim să evocăm prevederile art. 101 C. fam.: „Părinţii sunt datori *să îngrijească de persoana copilului*. Ei sunt obligaţi *să crească* copilul, *îngrijind de sănătatea şi dezvoltarea lui fizică, de educarea, învăţătura şi pregătirea profesională a acestuia*, potrivit cu însuşirile lui, în conformitate cu ţelurile statului ..., spre a-l face folositor colectivităţii" (s.n.).

Latura educativă a ocrotirii persoanei minorului este foarte importantă în angajarea răspunderii civile delictuale a părintelui pentru fapta ilicită a minorului, în condiţiile art. 1 000 alin. 2 C. civ.[4]

Latura patrimonială a ocrotirii minorului interesează, preponderent, raporturile de drept civil. Conţinutul ei este stabilit de art. 105 C. fam. astfel: „Părinţii au dreptul şi îndatorirea *de a administra bunurile* copilului minor *şi de a-l reprezenta în actele civile, până la data când el împlineşte vârsta de paisprezece ani.*

După împlinirea vârstei de paisprezece ani, minorul îşi exercită singur drepturile şi îşi execută tot astfel obligaţiile, însă numai *cu încuviinţarea prealabilă a părinţilor spre a-l apăra împotriva abuzurilor din partea celor de al treilea.*

Dispoziţiile secţiunii a II-a din prezentul capitol (adică „Tutela minorului" — n.n.) vor fi aplicabile prin asemănare. Cu toate acestea, nu se va întocmi inventarul prevăzut în art. 126, în cazul în care copilul nu are alte bunuri decât cele de uz personal" (s.n.)

305. RĂSPUNDERE

Pentru neexercitarea ori exercitarea necorespunzătoare a drepturilor părinteşti şi pentru neîndeplinirea ori îndeplinirea necorespunzătoare a îndatoririlor părinteşti, părinţii răspund potrivit legii.

Răspunderea părinţilor priveşte ambele laturi ale ocrotirii (personală şi patrimonială).

În funcție de consecințele faptei lor negative, răspunderea părinților poate îmbrăca forma răspunderii *penale* [5], *contravenționale* [6], *de dreptul familiei* [7] sau *civilă*.

Aici interesează, în mod deosebit, răspunderea părinților pentru neîndeplinirea îndatoririlor cu privire la administrarea bunurilor și reprezentarea minorului până la 14 ani și încuviințarea actelor minorului de peste 14 ani.

Această răspundere civilă se angajează ca *răspundere delictuală pentru fapta proprie*, în condițiile art. 998—999 C. civ. [8]

§ Tutela minorului

306. NOȚIUNE, CARACTERE ȘI PRINCIPII

a. *Reglementare*

Sediul materiei îl constituie Titlul III, Cap. I, Secțiunea a II-a din Codul familiei — „Tutela minorului" — art. 113—141.

b. *Definiție*

Prin tutela minorului se înțelege *mijlocul juridic de ocrotire a minorului lipsit de ocrotirea părintească.*

Sub aspect *terminologic*, semnalăm că expresia „tutela minorului" este folosită cu două înțelesuri: a) de mijloc juridic de ocrotire (sensul din „definiție"); b) instituție juridică, adică totalitate de norme care o alcătuiesc; ca *natură*, această instituție are caracter *mixt*, în sensul că este atât de drept civil, cât și de dreptul familiei. [9]

c. *Caractere juridice*

Dacă pentru minorul lipsit de ocrotire părintească, tutela se înfățișează ca mijloc de ocrotire, pentru tutore ea se prezintă ca o sarcină. Prin urmare, e vorba de caracterele juridice ale sarcinii tutorelui.

Sintetic, tutela minorului are următoarele caractere:

— *legalitate*, în sensul că: instituirea tutelei, cazurile de deschidere, procedura de numire a tutorelui, conținutul ocrotirii prin tutelă și încetarea tutelei minorului sunt stabilite de lege, prin norme imperative;

— *obligativitate;* acest caracter este conținut în art. 118 C. fam., care dispune: „Cel numit tutore nu poate refuza această sarcină"; existența unor cazuri în care sarcina tutelei poate fi refuzată, prevăzute de art. 118 alin. 2 [10], reprezintă excepția, care confirmă regula, principiul;

— *gratuitatea;* consacrând acest caracter, art. 121 alin. 1 C. fam. prevede că „Tutela este o sarcină gratuită"; gratuitatea tutelei este de natura, iar nu de esența ei; [11]

— *personalitatea;* aceasta înseamnă că tutela este strict personală, fiind instituită în considerarea persoanei tutorelui, adică este *intuitu personae;* în consecință, ea trebuie exercitată personal de către tutore, iar nu prin altcineva. [12]

d. *Principii*

Tutela minorului este cârmuită de următoarele principii :

— tutela *se exercită exclusiv în interesul minorului ;* în acest sens, art. 114 C. fam. prevede : „Tutela se exercită numai în interesul minorului".

— *autonomia patrimonială ;* art. 125 C. fam. „trimite" la art. 106 care, după cum se știe, conține principiul independenței patrimoniale dintre minor și părinte ; deci : nici minorul nu are vreun drept asupra bunurilor tutorelui, după cum nici tutorele nu are vreun drept asupra bunurilor minorului ;

— tutela *se exercită sub un permanent control ;* în acest sens, art. 136 C. fam. prevede că „Autoritatea tutelară va exercita un control efectiv și continuu asupra modului în care tutorele își îndeplinește îndatoririle sale cu privire la persoana și bunurile minorului, dispozițiile art. 108 alin. 2 fiind aplicabile".

307. DESCHIDEREA TUTELEI MINORULUI

a. *Cazurile de deschidere a tutelei minorului*

Generic, tutela se deschide „când minorul este lipsit de ocrotirea părintească".

Analitic, cazurile de deschidere a tutelei minorului sunt prevăzute de art. 113 C. fam. astfel : „În cazul în care *ambii părinți fiind morți, necunoscuți, decăzuți din drepturile părintești, puși sub interdicție, dispăruți ori declarați morți, copilul este lipsit de îngrijirea ambilor părinți,* precum *și în cazul prevăzut de art. 85*[13], copilul va fi pus sub tutelă" (s.n.)

b. *Cei obligați să înștiințeze autoritatea tutelară despre ivirea unui caz de deschidere a tutelei minorului*

Aceștia sunt prevăzuți în art. 115 C. fam. : „Au obligația ca, în termen de cel mult cinci zile de la data când află de existența unui minor lipsit de ocrotire părintească, în cazurile prevăzute în art. 113, să înștiințeze autoritatea tutelară :

a) persoanele apropiate minorului, precum și administratorii și locatarii casei în care locuiește minorul ;

b) serviciul de stare civilă, cu prilejul înregistrării morții unei persoane, precum și biroul notarial de stat, cu prilejul deschiderii unei moșteniri ;

c) instanțele judecătorești, procuratura și poliția, cu prilejul pronunțării, luării sau executării unor măsuri privative de libertate ;

d) organele administrației de stat, organizațiile obștești, instituțiile de ocrotire, precum și orice altă persoană".

c. *Numirea tutorelui*

Competența numirii tutorelui aparține autorității tutelare.

În acest sens, art. 116 C. fam. dispune că : „Numirea tutorelui se face de autoritatea tutelară, din oficiu sau la încunoștiințarea acesteia de către cei arătați în art. 115". Potrivit art. 159 lit. a C. fam., autoritatea tutelară competentă este „cea de la domiciliul minorului".

În art. 119 C. fam. se stabilesc următoarele reguli; 1) decizia de numire a tutorelui se comunică, în scris, de către autoritatea tutelară, persoanei numită tutore; 2) decizia de numire se afişează la sediul primăriei de la domiciliul minorului; 3) drepturile şi îndatoririle tutorelui încep de la primirea comunicării; 4) între timp, autoritatea tutelară poate lua măsuri provizorii, cerute de interesele minorului.

308. CAPACITATEA DE A FI TUTORE

Ca şi în alte domenii, şi aici regula este capacitatea, iar excepţia este incapacitatea.

Generic, are capacitatea de a fi tutore orice persoană fizică cu deplină capacitate de exerciţiu şi bune purtări.

Legea nu stabileşte vreo ierarhie între persoanele ce pot fi tutori, ceea ce înseamnă că autoritatea tutelară este suverană în această privinţă esenţial este să se asigure criteriul interesului minorului.

Fiind excepţii incapacităţile de a fi tutore sunt prevăzute expres de art. 117 C. fam [14].

309. CONŢINUTUL OCROTIRII MINORULUI PRIN TUTELĂ

Ca şi ocrotirea părintească, ocrotirea prin tutelă are în conţinutul său cele două laturi: *personală* şi *patrimonială*. Întrucât primul aspect este preponderent de dreptul familiei, vom avea în vedere, în continuare, latura patrimonială a ocrotirii, aceasta fiind, preponderent, de drept civil.

Latura patrimonială a ocrotirii minorului prin tutelă cuprinde:

— administrarea bunurilor minorului de până la 14 ani;

— reprezentarea, în actele civile, a minorului sub 14 ani;

— încuviinţarea prealabilă a actelor civile ale minorului de peste 14 ani.

a. *Administrarea bunurilor minorului*

Administrarea bunurilor minorului implică unele obligaţii pentru tutore: 1) la deschiderea tutelei; 2) pe parcursul tutelei şi 3) la încetarea tutelei.

La deschiderea tutelei există pentru tutore obligaţiile stabilite de art. 126—127 şi 131 C. fam., care, în esenţă, sunt următoarele:

— în prezenţa tutorelui, un delegat al autorităţii tutelare întocmeşte un inventar al bunurilor minorului, care se supune aprobării autorităţii tutelare; creanţele pe care le are minorul faţă de tutore, soţul, o rudă în linie dreaptă ori fraţii şi surorile tutorelui nu pot fi plătite decât cu aprobarea autorităţii tutelare;

— autoritatea tutelară stabileşte suma anuală necesară pentru întreţinerea minorului şi administrarea bunurilor sale; pe parcursul tutelei, această sumă poate fi modificată, potrivit cu împrejurările; cheltuielile necesare întreţinerii minorului şi administrării bunurilor sale se stabilesc din veniturile bunurilor lui; dacă veniturile nu ajung, se va dispune vânzarea bunurilor;

— sumele de bani care întrec nevoile şi hârtiile de valoare se depun, pe numele minorului, la CEC de unde pot fi ridicate cu încuviinţarea autorităţii tutelare; tutorele poate depune şi sumele necesare întreţinerii, tot

pe numele minorului, într-un cont separat, putându-le ridica fără încuviințarea autorității tutelare.

Pe parcursul tutelei minorului se iau următoarele măsuri :

— anual, tutorele trebuie să prezinte autorității tutelare o dare de seamă despre modul cum a îngrijit de bunurile minorului ; aceasta se face în 30 de zile de la sfârșitul anului calendaristic ;

— la cererea autorității tutelare, tutorele e obligat să dea oricând dări de seamă despre modul în care s-a îngrijit de persoana și bunurile minorului ;

— autoritatea tutelară verifică socotelile privind veniturile minorului și cheltuielile făcute cu întreținerea acestuia și cu administrarea bunurilor sale și, dacă sunt bine întocmite, dă descărcare tutorelui (art. 134—135 C. fam.).

La încetarea tutelei minorului se iau următoarele măsuri :

— tutorele trebuie ca, în cel mult 30 de zile, să prezinte autorității tutelare o dare de seamă generală ;

— bunurile se predau, după caz, fostului minor, moștenitorilor lui, noului tutore (art. 140 C. fam.) ;

— după predarea bunurilor, verificarea socotelilor și aprobarea lor, autoritatea tutelară dă tutorelui descărcare de gestiune (cu toată această descărcare, tutorele rămâne răspunzător pentru paguba cauzată prin culpa sa ; tutorele care înlocuiește alt tutore, este obligat să ceară fostului tutore repararea pagubelor pe care le-a cauzat minorului prin culpa sa — art. 141 C. fam.).

b. *Reprezentarea legală, în actele civile, a minorului sub 14 ani*

Administrarea bunurilor minorului presupune efectuarea unor operațiuni materiale, dar și încheierea de acte juridice civile.

Potrivit art. 124 alin. 1 C. fam. „Tutorele are obligația ... de a-l reprezenta în actele civile, însă numai până la data la care acesta împlinește vârsta de paisprezece ani". Pentru a ști în ce condiții funcționează această reprezentare legală, e necesar să precizăm *ce acte civile este în drept să încheie tutorele.*

Sub acest aspect, distingem următoarele *categorii* de acte juridice civile :

— acte pe care tutorele minorului sub 14 ani le poate încheia *singur, fără încuviințarea prealabilă a autorității tutelare ;* din această categorie fac parte : a) *actele de conservare ;* b) *actele de administrare* a patrimoniului ; de reținut că în această categorie se încadrează nu numai acele acte de administrare a unui bun *(ut singuli),* ci și actele de administrare a patrimoniului, care includ și acte care, raportate la un bun determinat, sunt acte de dispoziție ; o astfel de calificare este dată de art. 129 alin. final din C. fam. în termenii următori : „... tutorele poate înstrăina, fără prealabila încuviințare a autorității tutelare, bunurile supuse pieirii ori stricăciunii, precum și bunurile devenite nefolositoare pentru minor, dacă valoarea acestora din urmă nu depășește suma de două sute cincizeci de lei" ;

— acte pe care tutorele minorului sub 14 ani nu le poate încheia valabil decât *cu încuviințarea prealabilă a autorității tutelare ;* referindu-se la această categorie, art. 129 alin. 2 C. fam. prevede că „Tutorele nu poate, fără prealabila încuviințare a autorității tutelare, să facă valabil înstrăi-

narea ori gajarea bunurilor minorului, renunţarea la drepturile patrimoniale ale acestuia, precum şi să încheie orice alte acte care depăşesc dreptul de a administra"; prin urmare, textul are în vedere *actele de dispoziţie*; art. 131 alin. 1 califică drept act de dispoziţie şi ridicarea de la CEC a sumelor de bani care întrec nevoile de întreţinere a minorului şi a administrării bunurilor sale, precum şi a hârtiilor de valoare[15];

— *acte pe care tutorele nu le poate încheia nici cu încuviinţarea autorităţii tutelare*; această categorie de acte este circumstanţiată de art. 128 şi 129 alin. 1 C. fam. Potrivit art. 128: „Este oprit să se încheie acte juridice între tutore, soţul, o rudă în linie dreaptă ori fraţii şi surorile tutorelui, de o parte şi minorul de alta". Act. 129 alin. 1 dispune că „Tutorele nu poate, în numele minorului, să facă donaţii şi nici să garanteze obligaţia altuia".

c. *Încuviinţarea prealabilă a actelor civile de către tutorele minorului între 14 şi 18 ani.*

Potrivit art. 133 alin. 1 şi 2 C. fam., „Minorul care a împlinit vârsta de paisprezece ani încheie actele juridice cu încuviinţarea prealabilă a tutorelui, iar în cazurile prevăzute de art. 132 şi 152 lit. c., cu încuviinţarea prealabilă a curatorului. Dacă actul pe care minorul urmează să-l încheie face parte dintre acelea pe care tutorele nu le poate încheia decât cu încuviinţarea autorităţii tutelare, va fi necesară şi prealabilă încuviinţare a acesteia".

310. ÎNCETAREA TUTELEI MINORULUI

Încetarea tutelei minorului se poate datora unor cauze care privesc persoana tutorelui — când vorbim despre „încetarea funcţiei tutorelui", fie unor cauze care privesc persoana minorului — , când vorbim despre „încetarea tutelei".

Cauzele din prima categorie sunt; a) moartea tutorelui; b) îndepărtarea de la tutelă, potrivit art. 117 alin. 2 şi art. 138 alin. 2 C. fam[16]; c) în locul tutorelui minorului este numit „tutorele interzisului", potrivit art. 150 alin. 2—3 C. fam; d) la cererea sa, tutorele este înlocuit.

Cauzele din a doua categorie cuprind: a) dobândirea deplinei capacităţi de exerciţiu; b) stabilirea filiaţiei faţă de cel puţin unul dintre părinţi; c) ridicarea decăderii din drepturile părinteşti; d) ridicarea interdicţiei judecătoreşti pentru cel puţin unul dintre părinţi; e) reapariţia a cel puţin unuia dintre părinţii declaraţi dispăruţi ori morţi; f) moartea minorului.

311. RĂSPUNDEREA TUTORELUI MINORULUI

Tutorele este răspunzător pentru felul în care asigură ocrotirea persoanei minorului şi îngrijeşte de interesele patrimoniale ale lui.

Tutorele poate avea o răspundere penală şi una civilă, după caz.

Răspunderea penală este angajată, în condiţiile art. 215 C. pen., pentru infracţiunea de gestiune frauduloasă.

Răspunderea civilă poate fi nepatrimonială ori patrimonială.

Răspunderea nepatrimonială se concretizează în „îndepărtarea de la tutelă", potrivit art. 138 C. fam. ; „Minorul, precum și toți cei prevăzuți în art. 115 pot face plângere autorității tutelare cu privire la actele sau faptele tutorelui păgubitoare pentru minor.

Tutorele va fi îndepărtat dacă săvârșește un abuz, o neglijență gravă sau fapte care îl fac nevrednic de a fi tutore, precum și dacă nu și-a îndeplinit mulțumitor sarcina".

Răspunderea patrimonială civilă este angajată ca o răspundere civilă delictuală, în condițiile art. 998—999 C. civ.

De reținut că, potrivit art. 141 alin. 2 C. fam. „Chiar dacă autoritatea tutelară a dat tutorelui descărcare de gestiune, acesta răspunde pentru paguba pricinuită prin culpa sa".

§ 3 Curatela minorului

312. NOȚIUNE

a. *Definiția curatelei minorului*

„Curatela minorului" este *mijlocul juridic, temporar și subsidiar, de ocrotire a minorului.*

Ca și ocrotirea părintească și tutela, „curatela minorului" este tot un mijloc juridic de ocrotire. Se deosebește, însă, față de ele prin caracterul său temporar și subsidiar.

b. *Natura juridică a curatelei minorului.*

Prin finalitatea sa, curatela minorului este o tutelă *ad-hoc*. Aceasta înseamnă că, în esență, curatelei minorului îi sunt aplicabile regulile tutelei minorului.

c. *Procedura instituirii curatelei minorului.*

Ca și tutela, curatela minorului se instituie de autoritatea tutelară de la domiciliul minorului, fie din oficiu, fie la cererea oricărei persoane dintre cele menționate de art. 115 C. fam. (art. 154)

d. *Conținutul ocrotirii minorului prin curatelă.*

Și ocrotirea prin curatelă privește atât *persoana* cât și *bunurile* minorului.

Pentru dreptul civil este de reținut latura patrimonială a ocrotirii, care cuprinde: a) administrarea bunurilor minorului; b) reprezentarea minorului de până la 14 ani în actele civile; c) încuviințarea prealabilă a actelor civile ale minorului între 14 și 18 ani. [17]

e. *Încetarea curatelei minorului*

Potrivit art. 157 C. fam. : „Dacă au încetat cauzele care au provocat instituirea curatelei, aceasta va putea fi ridicată de autoritatea tutelară la cererea curatorului, celui reprezentat, a oricăruia din cei prevăzuți în art. 115 ori din oficiu".

313. CAZURI DE INSTITUIRE A CURATELEI MINORULUI

Codul familiei reglementează *patru cazuri* de instituire a curatelei minorului : — *cazul contrarietății de interese* între minor și reprezentantul ori ocrotitorul legal, prevăzut de art. 132 : „Ori de câte ori se ivesc între tutore și minor interese contrare, care nu sunt dintre cele care trebuie să ducă la înlocuirea tutorelui, autoritatea tutelară va numi un curator"; în baza art. 105 alin. final C. fam. — care trimite la regulile tutelei —, art. 132 se aplică și în caz de contrarietate de interese între minor și părinte ; în practică, un asemenea caz e întâlnit în materie succesorală ; — *cazul înlocuirii unui tutore al minorului cu alt tutore*, dar nu imediat, potrivit art. 139 : „Până la intrarea în funcțiune a noului tutore, autoritatea tutelară va numi cu curator ; — *cazul punerii sub interdicție a minorului*, prevăzut de art. 146 ; „În caz de nevoie și până la rezolvarea cererii de punere sub interdicție, autoritatea tutelară va putea numi un curator pentru îngrijirea persoanei și reprezentarea celui a cărui interdicție a fost cerută, precum și pentru administrarea bunurilor" : — *cazul împiedicării vremelnice a părintelui ori tutorelui minorului de a-l ocroti*, prevăzut de art. 152 lit. c : autoritatea tutelară va putea institui curatela „dacă din cauza bolii sau alte motive, părintele sau tutorele este împiedicat să îndeplinească un anumit act în numele persoanei ce reprezintă sau ale cărei acte le încuviințează".

Întrucât curatelei minorului i se aplică — *mutatis mutandis* — regulile de la tutela minorului, curatorul are *răspunderea* ce revine tutorelui minorului.

SECȚIUNEA a III-a

OCROTIREA BOLNAVULUI PSIHIC PRIN INTERDICȚIA JUDECĂTOREASCĂ

§ 1 Noțiunea interdicției judecătorești

314. SEDIUL MATERIEI

Capitolul II, din titlul III al Codului familiei, reglementează „Interdicția", în art. 142—151.

Decretul nr. 32/1954 reglementează, în Secțiunea I a Cap. III, „Procedura interdicției" (art. 30—35).

315. DEFINIȚIA INTERDICȚIEI JUDECĂTOREȘTI

Interdicția judecătorească *este măsura de ocrotire, de drept civil, care se ia de către instanță față de persoana fizică lipsită de discernământul necesar pentru a se îngriji de interesele sale datorită alienației sau debilității mintale, constând în lipsirea de capacitatea de exercițiu și instituirea tutelei.*

Din definiție rezultă *trăsăturile caracteristice* ale interdicției :

— *este o măsură de ocrotire*, de drept civil (prin aceasta asemănându-se cu ocrotirea părintească, tutela și curatela) ;

— *este judecătorească ;* numai instanța are competența de a hotărî punerea alienatului ori debilului mintal sub interdicție (prin aceasta, interdicția se deosebește de tutelă și curatelă, care se instituie de autoritatea administrativă).

316. DELIMITAREA INTERDICȚIEI JUDECĂTOREȘTI FAȚĂ DE ALTE INSTITUȚII

Interdicția judecătorească nu trebuie confundată cu alte noțiuni juridice.

Astfel, ea nu trebuie confundată cu ceea ce am examinat sub denumirea de *îngrădiri ale capacității de folosință a persoanei fizice, indiferent că acestea sunt măsuri — sancțiuni ori măsuri — ocrotire* [18].

Dacă aceste „îngrădiri" privesc conținutul capacității *de folosință* a persoanei fizice și numai indirect se răsfrâng și asupra conținutului capacității de exercițiu a persoanei fizice, „Interdicția judecătorească" privește numai capacitatea *de exercițiu*, fără a avea vreun efect asupra capacității de folosință.

În al doilea rând, interdicția judecătorească nu se confundă cu *tratamentul medicului obligatoriu* (ambulator sau prin internare într-o unitate sanitară) regulamentat de Decretul nr. 313/1980, care se aplică bolnavului psihic periculos; între aceste două instituții juridice există deosebiri importante, precum : a) interdicția este *judecătorească*, pe când tratamentul medical obligatoriu se hotărăște de o autoritate medicală, pe cale *administrativă*, instanța neavând decât competența soluționării plângerilor formulate în legătură cu măsurile luate într-u cadru administrativ ; b) dacă punerea sub interdicție judecătorească conduce la lipsirea de capacitate de exercițiu, *tratamentul medical obligatoriu nu are nici un efect cu privire la capacitatea civilă* a persoanei fizice. [19]

§ 2 Condițiile de fond cerute pentru punerea sub interdicție

317. PREVEDERILE ART. 142 DIN CODUL FAMILIEI

Condițiile de fond cerute pentru ca o persoană să poată fi pusă sub interdicție judecătorească rezultă din redactarea art. 142 C. fam. : „Cel care *nu are discernământ pentru a se îngriji de interesele sale, din cauza alienației or debilității mintale*, va fi pus sub interdicție" — s.n.

Trei sunt condițiile de fond necesare pentru punerea sub interdicție :

— *persoana să fie lipsită de discernământ ;*

— *cauza lipsei de discernământ să fie alienația ori debilitatea mintală ;* conținutul noțiunilor „alienație mintală" și, debilitate mintală" este stabilit de medicul de specialitate ;

— *lipsa de discernământ să nu-i permită persoanei să se îngrijească de interesele sale ;* luarea măsurii de ocrotire care este punerea sub interdicție judecătorească, se justifică tocmai prin aceea că persoana nu se poate îngriji de interesele sale în cadrul circuitului civil, datorită lipsei de discernământ; fiind o stare de fapt, îndeplinirea acestei condiții poate fi dovedită prin orice mijloc de probă.

318. CARACTERUL LIMITATIV AL CONDIȚIILOR PUNERII SUB INTERDICȚIE

Atât doctrina, cât și jurisprudența subliniază caracterul *limitativ* al condițiilor prevăzute de art. 142 C. fam. pentru punerea sub interdicție. Astfel, într-o decizie de speță, Secția civilă a fostului Tribunal Suprem s-a pronunțat astfel : „Nici Codul familiei și nici un alt act normativ nu prevede alte motive de punere sub interdicție, iar enumerarea din articolul 142 este limitativă.

Rezultă, deci, că numai lipsa de discernământ în ceea ce privește îngrijirea intereselor proprii poate să ducă la punerea sub interdicție, iar dacă o persoană din cauza bătrâneții, a bolii sau a unei infirmități fizice, deși capabilă, deci cu discernământ, nu poate personal să-și apere interesele în condiții mulțumitoare, i se va putea numi un curator, potrivit art. 152 din Codul familiei [20].

§ 3 Procedura punerii sub interdicție

319. ELEMENTELE ACESTEI PROCEDURI

a. *Cine poate cere punerea sub interdicție judecătorească*

Punerea sub interdicție judecătorească poate fi cerută de *oricine are interes.*

Este soluția ce rezultă din art. 143 C. fam., care dispune : „Interdicția poate fi cerută de autoritatea tutelară și de toți cei prevăzuți în art. 115".

b. *Instanță competentă*

Potrivit art. 2, pct. 1, lit. g C. pr. civ., competența aparține tribunalului județean, respectiv Tribunalul municipiului București ;

c. *Fazele procedurii*

Procedura punerii sub interdicție judecătorească cunoaște două faze : prima — *necontradictorie* și a doua — *contradictorie.*

În *faza necontradictorie* sunt pregătite elementele necesare celei de a doua faze. Potrivit art. 30—32 din Decretul nr. 32/1954 această fază cuprinde următoarele acte și fapte procesuale :

— după ce s-a primit cererea de punere sub interdicție, președintele instanței ia măsuri ca aceasta, împreună cu inscrierile anexate să fie comunicată procurorului ;

— procurorul dispune efectuarea cercetărilor pe care le consideră necesare ; procurorul este obligat să ia părerea unei comisii de medici specialiști ; dacă cel a cărui punere sub interdicție se află internat într-o unitate sanitară, trebuie să se ia și părerea medicului sub supravegherea căruia se află ; [21]

— dacă e cazul, se va face aplicația art. 146 C. fam. : „În caz de nevoie și până la rezolvarea cererii de punere sub interdicție, autoritatea tutelară va putea numi un curator pentru îngrijirea persoanei și reprezen-

tarea celui a cărui interdicție a fost cerută precum și pentru administrarea bunurilor" :

— avînd concluziile procurorului, instanța poate dispune internarea provizorie a celui în cauză, pe timp de cel mult 6 săptămâni ; aceasta se dispune numai dacă (cumulativ) : 1) este necesară observarea mai îndelungată a stării mintale a persoanei potrivit avizului medicului specialist ; 2) această observare nu se poate face altfel ;

— după ce primește rezultatul cercetărilor procurorului și avizul comisiei de medici specialiști precum și, dacă este cazul, părerea medicului curant, președintele instanței fixează termen de judecată, dispunând citarea părților și comunicarea cererii și a tuturor inscrisurilor celui a cărui punere sub interdicție este cerută.

Faza contradictorie îmbracă forma unui proces civil obișnuit, cu următoarele particularități :

— judecata se face cu ascultarea — obligatorie — a concluziilor procurorului ;

— interogatoriul pârâtului este obligatoriu [22].

Pe baza probelor administrate, după deliberare, instanța va da hotărârea de admitere ori respingere a cererii.

Faza contradictorie se încheie pe data rămânerii definitive a hotărârii.

§ 4 Efectele punerii sub interdicție judecătorească

320. PRECIZAREA EFECTELOR ȘI CARACTERIZAREA LOR

Punerea sub interdicție judecătorească produce *două efecte :*

— lipsirea de capacitatea de exercițiu și

— instituirea tutelei interzisului.

a. *Lipsirea de capacitatea de exercițiu.*

Se știe că, potrivit art. 11 din Decretul nr. 31/1954, în afară de minorul sub 14 ani, este lipsită de capacitatea de exercițiu și „persoana pusă sub interdicție".

De la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, cel pus sub interdicție este prezumat a nu avea discernământ, cu caracter de continuitate.

Efectul imediat al punerii sun interdicție — lipsirea de capacitatea de exercițiu — se manifestă diferit, în funcție de capacitatea pe care o avea persoana la data punerii sub interdicție, după cum urmează :

— dacă pusul sub interdicție este un minor sub 14 ani, efectul lipsirii de capacitatea de exercițiu nu se produce de la data rămânerii definitive a hotărârii (căci el este, oricum lipsit de capacitatea de exercițiu, datorită vârstei), ci de la data când va împlini 14 ani ;

— dacă pusul sub interdicție este un minor între 14 și 18 ani, se trece de la capacitatea de exercițiu restrânsă la lipsa capacității de exercițiu ;

— în celelalte cazuri, persoana cu deplină capacitate de exercițiu devine o persoană lipsită de capacitatea de exercițiu.

Așa cum prevede alin. 2 al art. 11, cel lipsit de capacitate de exercițiu încheie actele juridice civile prin reprezentantul său legal.

b. *Tutela interzisului judecătoresc.*

Potrivit art. 145 alin. 1 C. fam. : „Hotărârea judecătorească de punere sub interdicţie rămasă definitivă va fi comunicată de instanţa judecătorească autorităţii tutelare, care va desemna un tutore".

Potrivit art. 147 C. fam. : „Regulile privitoare la tutela minorului care nu a împlinit vârsta de paisprezece ani se aplică şi în cazul tutelei celui pus sub interdicţie, în măsura în care legea nu dispune altfel".

Art. 148 C. fam. prevede că „Tutorele celui pus sub interdicţie este în drept să ceară înlocuirea sa după trei ani de la numire".

Conţinutul ocrotirii interzisului prin tutelă este stabilit astfel de art. 149 C. fam. : „Tutorele este dator să îngrijească de persoana celui pus sub interdicţie, spre a-i grăbi vindecarea şi a-i îmbunătăţi condiţiile de viaţă ; în acest scop, se vor întrebuinţa veniturile şi, la nevoie, toate bunurile celui pus sub interdicţie.

Autoritatea tutelară, de acord cu serviciul sanitar competent şi ţinând seama de împrejurări, va hotărî dacă cel pus sub interdicţie va fi îngrijit la locuinţa lui ori într-o instituţie sanitară".

Corelaţia dintre ocrotirea părintească şi tutela minorului interzis este stabilită, de art. 150 C. fam., astfel : „Minorul care, la epoca punerii sub interdicţie, se afla sub ocrotirea părinţilor, va rămâne sub această ocrotire până la data când devine major, fără a i se numi un tutore.

Dispoziţiile art. 149 sunt aplicabile şi situaţiei prevăzute în prezentul aliniat.

Dacă la data când minorul devine major el se află sub interdicţie, autoritatea tutelară va numi un tutore.

În cazul în care la epoca punerii sub interdicţie minorul se află sub tutelă, autoritatea tutelară va hotărî dacă fostul tutore al minorului păstrează sarcina tutelei sau va numi un nou tutore".

c. *Data producerii efectelor punerii sub interdicţie*

În această privinţă, dispoziţiile art. 144 C. fam. prevăd că, Interdicţia . . . îşi produce efectele *de la data când hotărârea a rămas definitivă.*

După ce a rămas definitivă, hotărârea se va comunica, fără întârziere, de către instanţa judecătorească ce a pronunţat-o instanţei locului unde actul de naştere a celui pus sub interdicţie a fost înregistrat spre a fi transcrisă în registrul anume destinat.

Când sentinţa judecătorească prin care s-a pronunţat interdicţia a fost atacată cu recurs şi acesta a fost respins, instanţa de recurs va face ea însăşi comunicarea prevăzută de acest articol trimiţând, în copie, dispozitivul sentinţei.

Incapacitatea celui pus sub interdicţie nu va putea fi opusă unui al treilea decât de la data transcrierii hotărârii, afară numai dacă cel de-al treilea a cunoscut interdicţia pe altă cale" — s.n.

§ 5 Ridicarea interdicţiei judecătoreşti

321. PREVEDERILE ART. 151 C.FAM. ŞI ART. 35 DIN DECRETUL NR. 32/1954.

Potrivit art. 151 C. fam. : „*Dacă au încetat cauzele* care au provocat interdicţia, *instanţa judecătorească va pronunţa ascultând concluziile procurorului, ridicarea ei.*

Cererea se va putea face de cel pus sub interdicție, de tutore precum și de toți cei prevăzuți în art. 115.

Hotărârea care pronunță ridicarea interdicției *își produce efectele de la data când a rămas definitivă.* Ea se va comunica de către instanța judecătorească care a pronunțat-o, instanței locului unde s-a transcris hotărârea de punere sub interdicție, spre a fi de asemenea transcrisă în registrul prevăzut de art. 144 și totodată spre a se face în același registru mențiune despre ridicarea interdicției, pe marginea hotărârii care a pronunțat interdicția" (s.n.)

În art. 35 din Decretul nr. 32/1954 se prevede că „*Ridicarea interdicției se face cu aceeași procedură* ca și pronunțarea ei" (s.n.).

SECȚIUNEA a IV-a

OCROTIREA PERSOANEI FIZICE PRIN CURATELĂ

§ 1 Felurile curatelei și interesul clasificării

322. FELURILE CURATELEI

Din dispozițiile legale care formează *sediul materiei* — art. 132, 139, 146 și 152—157 din Codul familiei : art. 15—16 din Decretul nr. 31/1954 ; art. 34, 37 și 39 din Decretul nr. 32/1954 ; art. 7 din Decretul nr. 40/1953 ; art. 672 din Codul de procedură civilă ; art. 816 din Codul civil — rezultă că există două feluri de curatelă :

— *curatela incapabilului*, adică măsura de ocrotire luată în favoarea celui lipsit de capacitatea de exercițiu sau cu capacitatea de exercițiu restrânsă (la care ne-am referit în secțiunile II și III) și

— *curatela capabilului*, adică măsura de ocrotire luată în favoarea persoanei fizice cu capacitate de exercițiu deplină, dar aflată în anumite situații speciale.

323. INTERESUL CLASIFICĂRII

Distincția între curatela capabilului și curatela incapabilului este esențială în ceea ce privește *regimul juridic aplicabil fiecăreia.*

Într-adevăr, pe când *curatelei capabilului i se aplică regulile de la mandat, curatelei incapabilului i se aplică regulile de la tutelă.*

Astfel, dacă art. 155 alin. 1 C. fam. dispune că „În cazurile în care se instituie curatela, se aplică regulile de la mandat" (textul având în vedere cazurile menționate în art. 152 C. fam. — la care ne vom referi mai jos), curatela incapabilului, fiind o tutelă *ad-hoc*, în esență, urmează regulile tutelei.

§ 2 Cazuri de instituire a curatelei

324. DISTINCȚIA ÎNTRE CAZURILE PREVĂZUTE DE ART. 152 DIN CODUL FAMILIEI ȘI ALTE CAZURI

a. *Cazurile de instituire a curatelei prevăzute de art. 152 din Codul familiei;*

Potrivit art. 152 C. fam. : „În afară de alte cazuri prevăzute de lege, autoritatea tutelară va putea institui curatela:

a) dacă din cauza bătrâneţii, a bolii sau a unei infirmităţi fizice, o persoană, deşi capabilă, nu poate, personal, să-şi administreze bunurile sau să-şi apere interesele în condiţii mulţumitoare şi, din motive temeinice, nu-şi poate numi un reprezentant [23];

b) dacă din cauza bolii sau din alte motive, o persoană, deşi capabilă, nu poate, nici personal, nici prin reprezentant, să ia măsurile necesare în cazuri a căror rezolvare nu suferă amânare [24];

c) dacă din cauza bolii sau din alte motive, părintele sau tutorele este împiedicat să îndeplinească un anumit act în numele persoanei ce reprezintă sau ale cărei acte le încuviinţează [25]:

d) dacă persoana, fiind obligată să lipsească vreme îndelungată de la domiciliu, nu a lăsat un mandatar general [26];

e) dacă o persoană a dispărut fără a se avea ştiri despre ea şi nu a lăsat un mandatar general" [27].

b. *Alte cazuri*

Aici se încadrează:

1) *curatela succesorală notarială;* acest caz de curatelă — prevăzut de art. 7 din Decretul nr. 40/1953 privitor la procedura succesorală notarială şi art. 15 alin. 1 din Decretul nr. 31/1953 — se caracterizează prin: — se instituie numai dacă nu există un custode al succesiunii; — numirea curatorului se face de notar; — curatela este specială;

2) *curatela moştenirii acceptată sub beneficiu de inventar, de succesorul unic;* acest caz e prevăzut de art. 672 C. proc. civ. : „Acţiunile ce moştenitorul beneficiar are a intenta contra moştenirii, le va intenta contra celorlalţi moştenitori, dacă sunt: în *cazul* contrar, el le va intenta în contra unui curator ce se va numi după cum se numesc curatorii la moştenirile vacante". (s.n.)

3) *curatela surdomutului;* potrivit art. 816 C. civ. : „Surdomutul ce nu ştie să scrie nu poate accepta o donaţie decât cu asistarea unui curator special numit ... după regulile stabilite pentru minori".

§ 3 Procedura instituirii conţinutului ocrotirii şi încetarea curatelei

325. PROCEDURA INSTITUIRII CURATELEI

Instituirea curatelei se face fie la cerere, fie din oficiu.

Potrivit art. 154 C. fam. : „Curatela se poate institui la cererea celui care urmează a fi reprezentat, a soţului său, a rudelor, a celor arătaţi în art. 115, precum şi a tutorelui, în cazul prevăzut de art. 152 lit. c. Autoritatea tutelară poate institui curatela şi din oficiu" (alin. 1).

În alin. 2, art. 154 dispune că „Curatela nu se poate institui decât cu consimţământul celui reprezentat, în afară de cazurile în care consimţământul nu poate fi dat".

Competenţa *teritorială* a autorităţii tutelare e stabilită de art. 159 C. fam. : „Autoritatea tutelară competentă este:

a) pentru curatela prevăzută de art. 152 lit. a sau c, cea de la domiciliul persoanei reprezentate sau al minorului de paisprezece ani;

b) în cazul prevăzut de art. 152 lit. b, fie autoritatea tutelară de la domiciliul persoanei reprezentate, fie autoritatea tutelară de la locul unde trebuie luate măsuri urgente;

c) pentru curatela prevăzută în art. 152 lit. d sau e, cea de la ultimul domiciliu din ţară a celui lipsă, ori a celui dispărut".

326. CONŢINUTUL OCROTIRII PRIN CURATELĂ

Conţinutul curatelei capabilului este dat de următoarele *reguli*:

— întrucât potrivit art. 155 alin. 1 C. fam.: „În cazurile în care se instituie curatela, se aplică regulile de la mandat", înseamnă că conţinutul ocrotirii este exprimat în puterile încredinţate de persoana reprezentată;

— potrivit art. 155 alin. 2 C. fam.: „Autoritatea tutelară poate da instrucţiuni curatorului, în locul celui reprezentat, în toate cazurile în care acesta din urmă nu este în măsură să o facă";

— potrivit art. 153 C. fam.: „În cazurile prevăzute de art. 152, instituirea curatelei nu aduce nici o atingere capacităţii celui pe care curatorul îl reprezintă"; în consecinţă, cel reprezentat îl poate revoca pe curator, după cum poate încheia el, personal, actul juridic civil;

— în îndeplinirea sarcinii sale, în fiecare caz în parte, curatorul trebuie să ţină seama de cauza ori motivul instituirii curatelei.

327. ÎNCETAREA CURATELEI

Prin „încetarea curatelei" se poate înţelege atât încetarea funcţiei curatorului, cât şi încetarea măsurii curatelei.

Funcţia curatorului poate înceta: 1) prin consimţământul, în acest sens, al persoanei reprezentată (ceea ce echivalează cu revocarea curatorului); 2) prin înlocuirea, la cerere, a curatorului (art. 156 C. fam. prevede: „Curatorul este în drept să ceară înlocuirea sa după trei ani de la numire").

Măsura curatelei încetează, prin ridicarea ei, la încetarea cauzelor care au generat-o. În acest sens, art. 157 C. fam. prevede că: „Dacă au încetat cauzele care au provocat instituirea curatelei, aceasta va fi ridicată de autoritatea tutelară, la cererea curatorului, a celui reprezentat, a oricăruia din cei prevăzuţi în art. 115 ori din oficiu".

Se subînţelege că, în caz de deces al persoanei ocrotite, curatela încetează.

NOTE

[1] La graniţa dintre dreptul civil şi dreptul familiei se plasează măsurile reglementate de Legea nr. 3/1970 privind ocrotirea unor categorii de minori: *plasamentul şi încredinţarea unor minori*; pentru amănunte, a se vedea, spre exemplu, *I. Filipescu*, Tratat de dreptul familiei, 1993, p. 458—561; *Gh. Beleiu*, Drept civil, Persoanele, 1987, p. 121—126.

[2] Pentru *bolnavul psihic periculos* există reglementarea specială din Decretul nr. 313/1980, care instituie, ca măsură, *tratamentul medical obligatoriu* (ce se realizează într-o procedură dominant administrativă); pentru dezvoltări, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 135—139.

[3] Pentru dezvoltări a se vedea, spre exemplu, *E. Barasch, I. Nestor, S. Zilberstein*, Ocrotirea părintească (Drepturile şii îndatoririle părinţilor faţă de copiii minori), Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1960; *T. Popescu*, Dreptul familiei. Tratat, II, E.D.P., Bucureşti, 1965; I. Filipescu, Tratat de dreptul familiei, Ed. Academiei, Bucureşti, 1993, p. 496 şi urm.

[4] Potrivit art. 1000 alin. 2 C. civ. : ,,Tatăl şi mama... sunt responsabili de prejudiciul cauzat de copiii lor minori ce locuiesc cu dânşii". Pentru amănunte, a se vedea *C. Stătescu*, Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane, E.S.E., Bucureşti, 1984, p. 30 şi urm.

[5] Dacă sunt întrunite condiţiile legii, părintele poate fi tras la răspundere penală pentru săvârşirea infracţiunilor : a) abandonul de familie (art. 305 C. pen.); b) rele tratamente aplicate minorului (art. 306 C. pen.); c) nerespectarea măsurilor privind încredinţarea minorului (art. 307 C. pen.); d) depunerea în primejdie a unei persoane în neputinţă de a se apăra (art. 314 C. pen.); e) gestiune frauduloasă (art. 214 C. pen.).

[6] Această răsounderè poate fi antrenată în condiţiile Legii nr. 61/1991 (M. of. nr. 196/1991).

[7] Forma acestei răspunderi este decăderea din drepturile părinteşti, potrivit art. 109 C. fam.

[8] Pentru dezvoltări cu privire la condiţiile răspunderii civile delictuale pentru fapta proprie, a se vedea, spre exemplu, *C. Stătescu*, în Tratat de drept civil. Teoria generală a obligaţiilor, Ed. Academiei, Bucureşti, 1981, p. 159 şi urm.

[9] Natura juridică a tutelei este controversată în doctrina de specialitate.

[10] În art. 118 alin. 2 se prevede că poate refuza sarcina tutelei : a) cel care are vârsta de 60 de ani împliniţi; b) femeiea însărcinată sau mama unui copil mai mic de opt ani; c) cel care creşte şi educă doi sau mai mulţi copii; d) cel care exercită o altă tutelă sau o curatelă; e) cel care din cauza bolii, a infirmităţii a felului îndeletnicirii, a depărtării domiciliului de locul unde se află bunurile minorului sau din alte motive întemeiate, nu ar putea să îndeplinească această sarcină.

[11] Aceasta rezultă din alin. 2 al art. 121 C. fam. potrivit cu care : ,,Cu toate acestea, autoritatea tutelară, ţinând seama de munca depusă în administrarea averii şi de starea materială a minorului şi a tutorelui va putea acorda acestuia din urmă o remuneraţie, care nu va depăşi zece la sută din veniturile bunurilor minorului. Autoritatea tutelară, potrivit împrejurărilor va putea modifica sau suprima această remuneraţie".

[12] Desigur, tutorele poate da mandat cuiva, pentru un act civil determinat, însă nu un mandat general, pentru toate actele minorului.

[13] Potrivit art. 85 : ,,La desfacerea adopţiei, dacă fostul adoptat este minor, părinţii fireşti redobândesc drepturile părinteşti, afară numai dacă ,,instanţa judecătorească în interesul minorului, hotărăşte instituirea unei tutele".

[14] Potrivit art. 117 : ,,Nu poate fi tutore :

a) minorul sau cel pus sub interdicţie :

b) cel decăzut din drepturile părinteşti sau declarat incapabil de a fi tutore;

c) cel căruia i s-a restrâns exerciţiul unor drepturi politice sau civile, fie în temeiul legii, fie prin hotărârea judecătorească, precum şi cel cu rele purtări;

d) cel lipsit, potrivit legii speciale, de dreptul de a alege şi de a fi ales deputat;

e) cel care exercitând o altă tutelă, a fost îndepărtat din aceasta :

f) cel care, din cauza intereselor potrivnice cu ale minorului, nu ar putea îndeplini sarcina tutelei.

Când vreuna din împrejurările arătate în prezentul articol se iveşte în timpul tutelei, tutorele va fi îndepărtat".

[15] Potrivit art. 130 C. fam. : ,,Autoritatea tutelară va acorda încuviinţarea numai dacă actul răspunde unei nevoi sau prezintă un folos neîndoielnic pentru minor. Încuviinţarea se va da pentru fiecare act în parte. În caz de vânzare, încuviinţarea va arăta dacă vânzarea se face prin bună învoială sau în alt mod. În toate cazurile autoritatea tutelară poate indica tutorelui modul în care se întrebuinţează sumele de bani obţinute."

[16] Îndepărtarea din tutelă, potrivit art. 117, intervine în cazurile în care cauzele de împiedicare a numirii tutorelui survin în timpul tutelei. Îndepărtarea din tutelă potrivit art. 138 este o sancţiune.

[17] Reamintim că art. 133 alin. 1 C. fam. prevede că ,,Minorul care a împlinit vârsta de paisprezece ani încheie actele juridice cu încuviinţarea prealabilă a tutorelui, iar în cazurile prevăzute în art. 132 şi 152 lit. c. cu încuviinţarea prealabilă a curatorului".

[18] A se vedea *supra*, nr. 267, 268, 269.

[19] Pentru regimul juridic al tratamentului medical obligatoriu, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 135—139.

[20] Decizia nr. 691/1978, în C. D. pe 1978, p. 189; în acelaşi sens este şi dec. nr. 438/1976 a aceleiaşi Secţii civile, în R.R.D. nr. 7/1976, p. 61—59.

[21] Pentru acest aspect, a se vedea *E. Lazăr*, Aspecte referitoare la punerea sub interdicţie a bolnavului de alienaţie mintală sau debilitate mintală în R.R.D. nr. 3/1980, p. 23—24. Secţia civilă a fostului Tribunal Suprem (dec. nr. 993/1985, în R.R.D. nr. 4/1986, p. 69) s-a pronunţat astfel : ,,Întrucât punerea sub interdicţie este condiţionată de constatarea stării mintale a aceluia a cărui punere sub interdicţie este cerută, deoarece aşa cum se precizează în art. 142 din Codul familiei, numai acela care nu are dixernământul de a se îngriji de inte-

resele sale din cauza alienației mintale ori debilității mintale, va fi pus sub interdicție, una din măsurile pe care le ia instanța este aceea de a se cere și avizul unei comisii de medici specialiști. În cauză, instanța nu s-a conformat dispozițiilor legale citate, deoarece a soluționat cererea fără a fi dispus efectuarea unei expertize medico-legale de specialitate, care să avizeze asupra stării mintale a persoanei a cărei punere sub interdicție s-a cerut".

[22] Potrivit art. 33 alin. 2—3 din Decretul nr. 32/1954: ,,La termenul de judecată, instanța va asculta pe cel a cărui punere sub interdicție este cerută, pentru a constata starea sa mintală. Dacă cel a cărui punere sub interdicție este cerută nu este în stare să se înfățișeze la instanță, el va fi ascultat, în prezența procurorului, la locul unde se află".

[23] Acest caz se mai numește ,,curatela persoanei aflată în neputință fizică".

[24] Acest caz se mai numește ,,curatela persoanei aflată într-un caz de urgență".

[25] Acest caz se mai numește ,,curatela în caz dacă părintele sau tutorele este împiedicat să reprezinte sau să încuviințeze actele civile".

[26] Acest caz se poate numi și ,,curatela celui care lipsește îndelungat de la domiciliu".

[27] Acest caz se poate numi și ,,curatela dispărutului".

CAPITOLUL IV

IDENTIFICAREA PERSOANEI FIZICE

SECŢIUNEA I

CONSIDERAŢII GENERALE

§ 1 Noţiunea şi mijloacele identificării persoanei fizice

328. NOŢIUNEA IDENTIFICĂRII PERSOANEI FIZICE

a. *Definiţie*

Prin „identificarea persoanei fizice" înţelegem *individualizarea omului în raporturile juridice civile.*

b. *Natura juridică a identificării persoanei fizice*

Este cert că individualizarea omului nu se realizează numai în raporturile de drept civil, ci în toate celelalte raporturi juridice în care el apare ca titular de drepturi şi obligaţii.

Consecinţa care decurge din această împrejurare este aceea că — în calitate de instituţie juridică, adică totalitatea de norme care reglementează individualizarea omului în toate raporturile juridice la care participă — *identificarea persoanei fizice este o instituţie juridică complexă.*

Numai o parte din această instituţie complexă *aparţine dreptului civil*, şi anume aceea formată din normele de drept civil care reglementează mijloacele de individualizare a omului în raporturile civile. Obiectul preocupărilor noastre, din acest capitol, îl constituie tocmai această parte a instituţiei complexe care este „identificarea persoanei fizice".

c. *Necesitatea identificării persoanei fizice*

Identificarea omului este o necesitate generală şi permanentă.

Este o necesitate *generală* pentru că individualizarea omului se realizează în toate raporturile juridice la care participă, adică în toate ramurile de drept.

Este, însă şi o necesitate *permanentă* întrucât omul, de la naştere până la moarte, participă încontinuu la cele mai diferite raporturi civile (şi nu numai civile).

Mai trebuie subliniat că necesitatea identificării persoanei fizice este atât de ordin general, obştesc, cât şi de ordin personal, individual.

Necesitatea individualizării este de ordin *general, obştesc* în sensul că societatea însăşi are interesul ca fiecare component al ei să poată fi identificat în multiplele raporturi juridice la care participă.

Totodată, această nevoie este şi de ordin *personal sau individual* pentru că fiecare om, în calitatea sa de participant la diversitatea raporturilor de drept, este direct interesat să se poată individualiza în aceste raporturi.

După cum este știut, raportul juridic civil are trei elemente constitutive: *subiecte*, conținut, și obiect. Stabilirea, în concret, a primului element implică, necesarmente, individualizarea ori identificarea subiectului de drept civil.

§ 2 Mijloacele de identificare a persoanei fizice

329. ENUMERAREA PRINCIPALELOR MIJLOACE DE IDENTIFICARE

În dreptul civil român, principalele mijloace de identificare — numite și *atribute de identificare* — a persoanei fizice sunt: *numele, domiciliul* și *starea civilă*.

Sub denumirea de NUME se au în vedere: numele de familie, prenumele și pseudonimul (acesta din urmă doesebindu-se de poreclă).

Analiza DOMICILIULUI implică și analiza reședinței.

STAREA CIVILĂ este o noțiune cu conținut complex, după cum se va vedea.

330. SEDIUL MATERIEI

Principalele acte normative, care formează sediul materiei, de *lege lata*, sunt:

— *pentru nume:* Decretul nr. 31/1954 (art. 12), Codul familiei (art. 27, 28, 40, 62, 64, 78); Decretul nr. 975/1968 cu privire la nume, Convenția privind drepturile copilului;

— *pentru domiciliu* (și reședință); Decretul nr. 31/1954 (art. 13 — 15); Legea nr. 5/1971 (republicată) privind actele de identitate și procedura schimbării domiciliului și a reședinței; Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului; Codul familiei; Convenția privind drepturile copilului;

— *pentru starea civilă:* Decretul nr. 31/1954 (art. 22—24) Codul familiei; Decretul nr. 278/1960 privind actele de stare civilă (și reglementările date în aplicarea sa), Convenția privind drepturile copilului.

331. NATURA JURIDICĂ A ATRIBUTELOR DE IDENTIFICARE A PERSOANEI FIZICE

De la „clasificarea drepturilor subiective civile" este cunoscut că o subcategorie a drepturilor personale nepatrimoniale este tocmai aceea care privește identificarea persoanei [1].

Aceasta înseamnă că — sub aspectul *naturii lor juridice* — atributele de identificare a persoanei fizice *sunt drepturi personale nepatrimoniale*.

Argumentul de text care justifică această calificare ne este oferit de art. 54 din Decretul nr. 31/1954: „Persoana care a suferit o atingere în *dreptul său la nume ori la pseudonim*, la denumire, la onoare, la reputație, în dreptul personal nepatrimonial de autor al unei opere științifice,

artistice ori literare, de inventator *sau în orice alt drept personal nepatrimonial* va putea cere instanţei judecătoreşti încetarea săvârşirii faptei care aduce atingere drepturilor mai sus arătate" (alin. 1 — s.n.)

SECŢIUNEA a II-a

NUMELE

§ 1 Noţiune şi caractere juridice

332. NOŢIUNE

a. *Definiţie*

Legea nu defineşte *numele*, dar reglementează structura, stabilirea, modificarea şi schimbarea lui.

Doctrina defineşte în general, numele ca fiind cuvântul ori cuvintele care individualizează persoana fizică în societate [2]. Deşi exactă în fond, o asemenea definiţie prezintă neajunsul de a nu releva calitatea *esenţială* a numelui de a fi un drept personal nepatrimonial din categoria atributelor de identificare.

Definim numele ca *acel atribut de identificare a persoanei fizice care constă în dreptul omului de a fi individualizat, în familie şi societate, prin cuvintele stabilite, în condiţiile legii, cu această semnificaţie.*

Această definiţie ţine seama de dispoziţia, de principiu, a art. 12 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 : „Orice persoană are *drept la numele stabilit* sau dobândit *potrivit legii*" (s.n.) De asemenea, ea este în acord şi cu prevederea art. 7 pct. 1 din Convenţia privind drepturile copilului : „*Copilul* este înregistrat imediat după naşterea sa şi *are de la această dată dreptul la un nume*, dreptul de a dobândi o cetăţenie şi, în măsura posibilului, dreptul de a-şi cunoaşte părinţii şi de a fi crescut de aceştia" [3].

b. *Structură*

Structura — legală — a numelui este stabilită de art. 12 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 astfel : „Numele cuprinde *numele de familie* şi *prenumele*" — s.n.

c. *Conţinutul dreptului la nume.*

Chiar în lipsa unor prevederi exprese, care să enumere componentele dreptului la nume, trebuie admis că prerogativele care-l alcătuiesc sunt : 1) dreptul de a purta numele, adică de a-l folosi ; 2) dreptul de a cere îndreptarea greşelilor de scriere a numelui în orice acte (precum actele de stare civilă ori actele de identificare) ; 3) dreptul de a se opune la folosirea, fără îndreptăţire, a acelui nume de către altcineva.

d. *Terminologie.*

Legislaţia, jurisprudenţa şi doctrina folosesc termenul „nume" atât într-un sens larg, cât şi în unul restrâns.

Lato sensu, prin „nume" se desemnează numele de familie și prenumele.

Stricto sensu, prin „nume" se desemnează numai numele de familie.

„Numele de familie" mai este desemnat și prin formula „nume patronimic", iar „prenumele" se mai exprimă și în expresia „nume de botez".

Numele, în sensurile de mai sus, nu se confundă nici cu pseudonimul, și, cu atât mai mult, nici cu *porecla*.

333. CARACTERELE JURIDICE ALE NUMELUI

Caracterele juridice ale numelui sunt impuse, în esență, de natura acestuia de a fi un drept personal nepatrimonial.

În esență, numele se caracterizează prin :

— *opozabilitatea erga omnes ;* ca toate drepturile personale nepatrimoniale, și dreptul la nume este un drept *absolut ;*

— *inalienabilitate ;* persoana fizică nu poate renunța la nume, după cum nu-l poate nici „vinde" ori „dona", adică înstrăina ; chiar în cazurile în care, în condițiile legii, numele de familie este transmis — prin filiație, căsătorie, adopție — se remarcă faptul că titularul numelui nu este lipsit de acesta ;

— *imprescriptibilitate ;* dreptul la nume este imprescriptibil atât *extinctiv* — oricât ar dura neexercitarea lui, el nu se pierde — , cât și *achizitiv* — oricât s-ar folosi un nume, el nu poate fi dobândit decât în condițiile legii ;

— *personalitate ;* numele este strâns legat de persoana omului ; el nu poate fi exercitat, în principiu decât personal, de către titular iar nu prin reprezentare ; prin excepție, în cazul numelui minorului este admisă reprezentarea în procedura schimbării pe cale administrativă ;

— *universalitate ;* toți oamenii au dreptul la nume ; acest caracter rezultă atât din art. 12 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 : „*Orice persoană are drept la numele* stabilit sau dobândit potrivit legii" (s.n.), cât și din art. 7 pct. 1 din Convenția privind drepturile copilului : „Copilul are ... dreptul la un nume ..." ;

— *legalitate ;* condițiile dobândirii, modificării ori schimbării numelui se pot stabili numai prin lege ; acest caracter rezultă, neîndoielnic, din prevederile art. 12 din Decretul nr. 31/1954 ;

— *unitate ;* acesta este un caracter *specific* al numelui și este exprimat în ideea următoare : deși este alcătuit din numele de familie și prenume, totuși, acestea — împreună — individualizează *aceeași* persoană fizică.

Caracterele sus-enunțate vor rezulta și din dezvoltările ce urmează cu privire la numele de familie și prenume.

§ 2 Numele de familie

334. STABILIREA (DOBÂNDIREA) NUMELUI DE FAMILIE

1. *Reglementare*

Stabilirea numelui de familie este reglementată în art. 2 alin. 1 din Decretul nr. 975/1968 cu privire la nume și în art. 62 și 64 din Codul familiei.

Potrivit art. 2 alin. 1 : „*Numele de familie se dobândește prin efectul filiației*[4] ... în condițiile prevăzute de Codul familiei" — s.n.

Art. 62 C. fam. prevede : „Copilul din căsătorie ia numele de familie comun al părinților.

Dacă părinții nu au un nume de familie comun, copilul va lua numele de familie al unuia dintre ei ori numele lor reunite. În acest caz, numele copilului se va stabili prin învoiala părinților și se va declara, odată cu nașterea copilului, la serviciul de stare civilă. În lipsa unei asemenea învoieli, autoritatea tutelară de la domiciliul copilului va hotărî, ascultând pe părinți, dacă copilul va purta numele unuia dintre ei sau numele lor reunite".

Art. 64 C. fam. dispune : „Copilul din afara căsătoriei dobândește numele de familie al aceluia dintre părinți față de care filiația a fost mai întâi stabilită.

În cazul în care filiația a fost stabilită ulterior și față de celălalt părinte, instanța judecătorească va putea da încuviințarea copilului să poarte numele acestuia din urmă.

În cazul în care copilul a fost recunoscut în același timp de ambii părinți, se aplică dispozițiile art. 62 alin. 2".

De observat că numai alin. 1 și 3 ale art. 64 reglementează ipoteza de *stabilire* a numelui de familie, alin. 2 reglementând un caz de *modificare* a numelui de familie.

În fine, mai trebuie amintită și prevederea art. 2 alin. final din Decretul nr. 975/1968 : „Numele de familie și prenumele copilului găsit, născut din părinți necunoscuți, se stabilesc, prin decizie, de primăria comunei, orașului, municipiului sau a sectorului municipiului București în raza căreia a fost găsit copilul".

b. *Ipoteze și soluții de stabilire a numelui de familie*

Din dispozițiile legale sus-menționate, rezultă că trebuie distinse trei ipoteze de stabilire a numelui de familie, în funcție de situația juridică în care se găsește copilul la naștere, și anume :

— ipoteza copilului din căsătorie ;
— ipoteza copilului din afara căsătoriei ;
— ipoteza copilului găsit născut din părinți necunoscuți.

Stabilirea numelui de familie al copilului din căsătorie.

Două reguli — în funcție de cele două situații ale numelui de familie al părinților — soți — se aplică determinării numelui de familie al copilului din căsătorie, și anume :

— *copilul ia numele de familie comun al părinților*, dacă aceștia au un asemenea nume de famililie ; este regula — imperativă — prevăzută de art. 62 alin. 1 din Codul familiei, intâlnită în cele mai multe cazuri în practică și în concordanță cu tradițiile familiei românești ;

— *copilului i se stabilește*, fie de părinți fie de autoritatea tutelară, *ca nume de familie, fie numele de familie al unui părinte, fie numele de familie al părinților reunite*, în cazul în care părinții *nu au același* nume de familie ; este regula prevăzută de art. 62 alin. 2 din Codul familiei ; două *precizări* sunt de făcut în legătură cu această a doua regulă : 1) autoritatea tutelară are dreptul să stabilească numele de familie al copilului numai dacă părinții nu se înțeleg în această privință, fiind obligatorie, însă, ascultarea lor ; 2) nu există și alte posibilități de determinare a numelui

de familie al copilului, în afara celor prevăzute de lege, nici pentru părinţi şi nici pentru autoritatea tutelară; bunăoară, copilului nu i se poate stabili un nume de familie total străin de numele de familie ale părinţilor; desigur, în cazul unor copii succesivi, din aceeaşi căsătorie, de *lege lata*, este posibilă stabilirea unor nume de familie, diferite (ceea ce, practic nu e bine).

Stabilirea numelui de familie al copilului din afara căsătoriei.

Pentru ipoteza copilului din afara căsătoriei există, de asemenea, două reguli, care-şi găsesc aplicaţie în funcţie de modul de stabilire a filiaţiei lui faţă de ambii părinţi: *concomitent* ori *succesiv*.

O primă regulă este aceasta: dacă copilul a fost recunoscut în acelaşi timp de ambii părinţi (la naşterea sa), copilului i se stabileşte numele de familie în condiţiile art. 62 alin. 2 C. fam., adică el ia numele de familie al unuia dintre părinţi ori numele lor de familie reunite, fie că părinţii s-au înţeles în acest sens, fie prin decizia autorităţii tutelare, în cazul în care părinţii n-au realizat o învoială în această privinţă. Această regulă e conţinută în art. 64 alin. 3 (final), care „trimite" la art. 62 alin 2 C. fam. [5]

Cealaltă regulă priveşte situaţia copilului care şi-a stabilit filiaţia numai faţă de unul din părinţi (de regulă, faţă de mamă) şi constă în stabilirea, ca nume de familie al copilului, tocmai numele de familie al acelui părinte. Regula aceasta e conţinută în alin. 1 al art. 64 C. fam.

Stabilirea numelui de familie al copilului găsit, cu părinţi necunoscuţi.

Numele de familie al unui asemenea copil se stabileşte *pe cale administrativă*, de către primăria locului unde a fost găsit copilul. Art. 2 alin. final din Decretul nr. 975/1968, care instituie această soluţie, nu conţine o altă precizare asupra modului de stabilire a numelui de familie, ceea ce înseamnă că organul local al puterii executive are totată libertatea în determinarea cuvântului, vocabulei care va fi numele de familie al copilului găsit, născut din părinţi necunoscuţi.

335. MODIFICAREA NUMELUI DE FAMILIE

a. *Reglementare şi delimitare*

Legalitatea numelui de familie se manifestă şi în ceea ce priveşte *modificarea* lui. În acest sens, sunt de menţionat următoarele dispoziţii:

— art. 12 alin. 3 din Decretul nr. 31/1954: „*Schimbarea în orice fel a numelui de familie* sau a prenumelui *nu este îngăduită decât în cazurile şi condiţiile stabilite de lege*" (s.n.);

— art. 2 alin. 1 din Decretul nr. 975/1968: „*Numele de familie ... se modifică drept urmare a schimbării stării civile*, în condiţiile prevăzute în Codul familiei" (s.n.).

Deci, modificarea numelui de familie este determinată — *generic* — de schimbări intervenite în starea civilă a persoanei.

„Modificarea" numelui de familie trebuie *net delimitată*, deosebită de „schimbarea pe cale administrativă" a numelui de familie, care se datorează altor cauze şi este supusă altui regim juridic [6].

Schimbările de stare civilă, care determină ori pot determina modificarea numelui de familie, pot fi grupate (având în vedere succesiunea lor normală) astfel:

— schimbări în *filiaţia* persoanei fizice;
— schimbări generate de *adopţie*;
— schimbări determinate de instituţia *căsătoriei*.

b. *Modificarea numelui de familie determinată de schimbări în filiație.*

1. *Ipoteza stabilirii filiației copilului găsit, născut din părinți necunoscuți.*

Chiar în lipsa unui text expres, trebuie să admitem, în virtutea principiilor, că în cazul în care copilul găsit — căruia i s-a stabilit numele de familie prin decizie a primăriei — își stabilește filiația măcar față de unul din părinți, el își schimbă starea civilă, devenind copilul „din căsătorie" ori „din afara căsătoriei", după caz. Numele său de familie inițial va fi înlocuit cu numele de familie care rezultă din aplicarea fie a art. 62 (dacă este „din căsătorie") fie a art. 64 C. fam. (dacă este „din afara căsătoriei").

2. *Ipoteza stabilirii filiației copilului din afara căsătoriei și față de al doilea părinte* (de regulă, față de tată)

Pentru această ipoteză există textul art. 64 alin. 2 C. fam., care prevede : „În cazul în care filiația a fost stabilită ulterior și față de celălalt părinte, *instanța judecătorească va putea da încuviințarea copilului să poarte numele acestuia din urmă*" [7] (s.n.) Este de reținut că, stabilirea filiației și față de celălalt părinte nu conduce — automat — la modificarea numelui de familie ; se cere ca instanța să dea o hotărâre de încuviințare a modificării numelui de familie. Mai trebuie observat că, potrivit textului, instanța n-are decât posibilitatea încuviințării ca modificarea numelui de familie să fie în sensul luării numelui de familie al părintelui față de care s-a stabilit filiația mai în urmă ; se impune, de *lege ferenda*, să existe și posibilitatea încuviințării purtării numelor de familie reunite ale părinților.

3. *Ipoteza tăgăduirii paternității copilului din căsătorie*

Pentru această ipoteză nu există un text expres, distinct, ceea ce a condus la soluții diferite, în doctrină și practică [8].

Admiterea acțiunii în tăgada paternității trebuie să conducă, în opinia noastră, la următoarele soluții : 1) când mama copilului nu are nume de familie comun cu al soțului tăgăduitor, copilul trebuie să ia numele de familie al mamei din momentul nașterii ; soluția aceasta se întemeiază pe aplicarea art. 64 alin. 1 C. fam., deoarece copilul a devenit din afara căsătoriei, cu filiația stabilită față de mamă ; 2) când mama copilului are nume de familie comun cu al soțului tăgăduitor, copilul păstrează acest nume, dar nu în temeiul art. 62 alin. 1, ci în baza art. 64 alin. 1, fiind numele de familie al părintelui față de care are stabilită filiația, adică mama sa ; 3) dacă după tăgăduirea paternității, se stabilește paternitatea față de alt bărbat, devine aplicabil art. 64 alin. 2 C. fam (ipoteza de mai sus).

4. *Ipoteza contestării ori anulării recunoașterii de filiație.*

Într-o astfel de ipoteză, copilul se va afla în una din situațiile examinate la „stabilirea numelui de familie" ; în consecință, își va găsi aplicație regula corespunzătoare situației în care se află copilul.

c. *Modificarea numelui de familie determinată de adopție*

Trebuie distins între adopție „cu efecte restrânse" și adopția „cu efecte depline" sau „ale unei filiații firești".

1. Pentru *ipoteza adopției cu efecte restrânse*, art. 78 C. fam. prevede : *„Adoptatul dobândește, prin adopție, numele celui care adoptă.*

În cazul în care adopţia se face de către doi soţi ori de către soţul care adoptă pe copilul celuilalt soţ, iar soţii au un nume de familie comun, adoptatul va purta acest nume: dacă soţii nu au un nume de familie comun, ei sunt obligaţi ca, la încuviinţarea adopţiei, să declare, potrivit dispoziţiilor art. 62 alin. 2, care se aplică prin asemănare, numele de familie pe care adoptatul urmează să-l poarte.

Instanţa judecătorească[9] *va putea încuviinţa ca adoptatul să continue a purta vechiul său nume, adăugându-l la cel dobândit prin adopţie.*

În toate cazurile, decizia de încuviinţare a adopţiei va arăta numele pe care adoptatul urmează să-l poarte" (s.n.).

2. *Pentru ipoteza adopţiei cu efecte depline*, potrivit art. 79 alin. 3 C. fam., se aplică prevederile art. 78 alin. 1, 2 şi 4. Aceasta înseamnă că, în cazul acestui fel de adopţie, numele de familie al adoptatului se modifică, la fel ca în cazul adopţiei cu efecte restrânse, cu excepţia posibilităţi prevăzută la alin. 3: adăugarea, la numele adoptatorului, a numelui de familie avut înainte de adopţie.

3. *Ipoteza desfacerii adopţiei* este avută în vedere de art. 83 C. fam.: *„La desfacerea adopţiei, adoptatul redobândeşte vechiul său nume de familie;* instanţa judecătorească, *pentru motive temeinice*, va putea însă încuviinţa ca adoptatul *să păstreze numele de familie dobândit prin adopţie*" — s.n.

4. *Ipoteza anulării adopţiei.* În lipsa unui text expres pentru această ipoteză, doctrina şi jurisprudenţa admit că adoptatul redobândeşte numele avut înainte de adopţie, fără a exista posibilitatea păstrării lui, ca la „desfacerea" adopţiei.

d. *Modificarea numelui de familie determinată de căsătorie*

1. *Ipoteza încheierii căsătoriei.* Pentru această ipoteză art. 27 din C. fam. prevede: „La încheierea căsătoriei, viitorii soţi vor declara, în faţa delegatului de stare civilă, numele pe care s-au învoit să-l poarte în căsătorie.

Soţii pot să-şi păstreze numele lor dinaintea căsătoriei, *să ia numele unuia sau altuia dintre ei sau numele lor reunite*" s.n.

După cum se poate observa, încheierea căsătoriei *nu* atrage — întotdeauna — modificarea numelui de familie, deşi ea înseamnă, întotdeauna, schimbarea stării civile.

Mai exact, în două cazuri *nu* se modifică numele de familie şi anume: 1) când soţii şi-au păstrat numele lor dinaintea căsătoriei, 2) când numai un soţ a luat numele de familie al celuilalt (potrivit tradiţiei noastre, femeia ia numele de familie al bărbatului). Dimpotrivă, în alte două cazuri *se modifică* numele de familie, şi anume: 1) când soţii se învoiesc să poarte ca nume de familie comun, numele lor reunite şi 2) pentru soţul care a luat ca nume de familie, numele celuilalt.

De reţinut că posibilităţile oferite de art. 27 sunt limitative; în consecinţă, nu e admisibilă nici luarea unui al treilea nume de familie, total străin, şi nici păstrarea de către un soţ a numelui de familie, iar celălalt să ia numele de familie reunite. Ca orice convenţie şi înţelegerea soţilor cu privire la numele de familie pe care-l vor purta în căsătorie este irevocabilă[10].

2) *Ipoteza divorţului.* Nu se pune nici o problemă de modificare a numelui de familie în cele două cazuri, susmenţionate, în care, la încheierea căsătoriei, nu s-a produs o modificare a numelui de familie.

Divorţul poate antrena modificarea numelui de familie în celelalte două cazuri, adică se va reveni la situaţia dinaintea căsătoriei.

Soarta numelui de familie în caz de divorț este prevăzută de art. 40 C. fam. astfel: „La desfacerea căsătoriei prin divorț, *soții se pot învoi* ca soțul care, potrivit art. 27, a purtat în timpul căsătoriei numele de familie al celuilalt soț, să poarte acest nume și după desfacerea căsătoriei.

Instanța judecătorească *va lua act de această învoială* prin hotărârea de divorț. *Instanța pentru motive temeinice, poate să încuviințeze acest drept, chiar în lipsa unei învoieli între soți.*

Dacă nu a intervenit o învoială sau dacă instanța nu a dat încuviințarea, *fiecare dintre foștii soți va purta numele ce avea înainte de căsătorie*"[11].

3. *Ipoteza nulității căsătoriei.* Pentru această ipoteză nu există un text legal expres. În lumina principiilor efectului nulității, nulitatea căsătoriei va conduce, întotdeauna, la reluarea numelui dinaintea căsătoriei, fără a putea interveni învoiala ori încuviințarea instanței.

4. *Ipoteza încetării căsătoriei prin moartea unuia din soți.*

Pentru această ipoteză, a existat o controversă în doctrină, determinată de lipsa unui text expres.

În prezent, se admite că moartea nu produce nici un efect asupra numelui de familie al soțului supraviețuitor care a luat numele de familie al soțului decedat. Aceasta înseamnă că soțul supraviețuitor este în drept să poarte acel nume de familie, putându-l chiar da, ca nume de familie comun, în căsătoria subsecventă.

336. SCHIMBAREA NUMELUI DE FAMILIE PE CALE ADMINISTRATIVĂ[12]

a. *Reglementare*

Condițiile și procedura schimbării numelui de familie pe cale administrativă sunt stabilite de Decretul nr. 975/1968 cu privire la nume.

b. *Definiție*

Prin „schimbarea numelui de familie pe cale administrativă" se înțelege *înlocuirea numelui de familie cu alt nume de familie, la cerere, prin decizie administrativă.*

Dreptul de a cere schimbarea numelui pe cale administrativă este recunoscut persoanei fizice de către art. 2; „Numele se poate schimba pe cale administrativă".

c. *Procedură*

Procedura schimbării numelui de familie (ca și a prenumelui) pe cale administrativă se declanșează printr-o *cerere* în acest sens.

Pot cere schimbarea numelui pe cale administrativă cetățenii români și apatrizi. Majorul formulează personal și singur cererea.

Pentru minor, cererea se face de părinți sau, cu aprobarea autorității tutelare, de tutore. Dacă minorul a împlinit 14 ani, cererea se semnează și de el. Pentru interzisul judecătoresc cererea se face de tutore, cu încuviințarea autorității tutelare. Schimbarea numelui de familie al minorului se cere odată cu schimbarea numelui de familie al părinților sau, pentru motive temeinice, separat. În cazul în care soții s-au învoit să poarte în timpul căsătoriei un nume de familie comun, pentru schim-

barea acestui nume este necesar consimțămîntul celuilalt soț. Schimbarea numelui de familie al unia dintre soți nu implică schimbarea numelui de familie al celuilalt soț.

Cererea se depune la primăria de domiciliu. Ea trebuie motivată și însoțită de următoarele acte: copii certificate ori legalizate de pe certificatele de stare civilă; actul ce conține consimțământul celuilalt soț (dacă e cazul); orice alte acte pe care solicitantul le consideră necesare motivării cererii sale.

Cererea de schimbare a numelui se publică, în extras, prin grija și pe cheltuiala solicitantului, în Monitorul Oficial al României, partea a III-a, cu unele excepții [13].

În termen de 30 de zile de la publicare, orice persoană poate face *opoziție* la cererea de schimbare a numelui, în scris și motivat, care se depune la aceeași primărie.

Cererea de schimbare a numelui de familie, împreună cu actele însoțitoare și opozițiile (dacă sunt) se înaintează de către primărie, prin organele de poliție, Inspectoratului General al Poliției (IGP) din cadrul Ministerului de Interne.

Competența soluționării cererii aparține acestui organ (IGP).

Potrivit art. 12: „Inspectoratul General al Poliției, verificând dacă sùnt îndeplinite toate condițiile prevăzute de lege și apreciind temeinicia cererii, precum și a opozițiilor făcute, va da o *decizie motivată*, după caz, *de admitere* sau *de respingere* a cererii, în termen de 60 de zile de la primirea dosarului" (s.n.)

Decizia de admitere a cererii de schimbare a numelui de familie se transmite, în copie (și în număr suficient de exemplare) primăriei la care s-a înregistrat cererea. Aceasta trebuie să înștiințeze, de îndată, pe solicitant. După depunerea, de către solicitant, a dovezii plății taxei de timbru, primăria eliberează o copie a deciziei de admitere a cererii de schimbare a numelui de familie [14].

Decizia de schimbare a numelui se înscrie, prin mențiune, pe marginea actului de naștere (art. 15).

Efectele schimbării numelui *se produc de la data efectuării înscrierii, prin mențiune;* de la această dată, solicitantul va purta numai numele obținut prin decizie.

Dovcda schimbării numelui se face cu decizia de admitere a cererii, sau cu certificatul eliberat pe baza acestei decizii (art. 16).

Decizia de *respingere* a cererii se comunică solicitantului de către I.G.P. Această decizie poate fi contestată, în termen de 30 zile. Competența soluționării contestației aparține Ministerului de Interne.

O nouă cerere de schimbare a numelui de familie se poate face dacă au intervenit motive noi ori au încetat cauzele care au dus la admiterea unei opoziții.

337. RETRANSCRIEREA NUMELUI DE FAMILIE

Schimbarea numelui de familie pe cale administrativă nu se confundă cu „retranscrierea" numelui de familie, reglementată de art. 19 din Decretul nr. 975/1968.

Potrivit textului, persoana al cărei nume de familie a fost înregistrat în actele de stare civilă tradus în altă limbă decât cea maternă ori cu ortografia altei limbi poate cere înscrierea, prin mențiune pe aceste acte, a numelui de familie retradus sau cu ortografia limbii materne, atât la rubricile privind pe titular, cât și la cele privind pe părinții săi.

Cererea de retranscriere se depune la primăria în păstrarea căreia se află registrele de stare civilă și se aprobă de primar.

Pe baza acestei aprobări, se efectuează mențiunea pe marginea actelor de stare civilă respective.

Efectele aprobării se extind asupra copiilor minori, iar când soții au un nume de familie comun, și asupra celuilalt soț (dacă acesta își dă consimțământul).

Înscrierile retranscrierii numelui se comunică organului local al poliției în raza căruia domiciliează cel în cauză.

În caz de respingere a cererii, petiționarul poate face plângere la judecătoria locului său de domiciliu, în termen de 30 de zile de la comunicarea deciziei.

Jurisprudența s-a pronunțat, în baza art. 19 citat, în sensul următor: „Așadar, din punct de vedere teritorial instanța competentă să soluționeze cauza este aceea a locului de domiciliu al petiționarului.

Dispoziția cuprinsă în art. 19 alin. 6 din Decretul 975/1968 — care stabilește competența instanței în raport cu domiciliul persoanei care face cererea — nu are caracter absolut, ci constituie o dispoziție legală de favoare, în sprijinul titularului dreptului, la care acesta poate deci renunța, potrivit principiului disponibilității ori de câte ori apreciază, în funcție de condițiile concrete, că își poate promova interesele în modalitatea procesuală obișnuită" [15].

În caz de admitere a cererii de retranscriere, orice persoană interesată poate face contestație la judecătoria locului său de domiciliu în termen de un an de zile de la admiterea cererii.

§ 3 Prenumele

338. NOȚIUNE, ROL ȘI CARACTERE

a. *Noțiune*

Prenumele este acea parte a numelui *lato sensu* care *individualizează persoana fizică, mai ales, în familie.*

Totodată, prenumele distinge o persoană față de alte persoane cu același nume de familie, dar din familii diferite (aceasta se întâmplă în cele mai multe cazuri, fără a fi atotcuprinzătoare).

Persoana fizică are asupra prenumelui un *drept subiectiv* care are același conținut ca și dreptul subiectiv asupra numelui de familie [16].

b. *Rol*

Rolul prenumelui se exprimă în funcția acestuia de a individualiza persoana în familie și societate. Împreună cu numele de familie al unei persoane, prenumele alcătuiește o unitate.

c. *Caractere*

Prenumele are aceleași caractere juridice ca și numele de familie, respectiv : opozabilitate *erga omnes*, inalienabilitate, imprescriptibilitate, personalitate și universalitate.

339. STABILIRE, SCHIMBARE ȘI RETRANSCRIERE

a. *Stabilirea prenumelui*

Potrivit art. 2 alin. 2 din Decretul nr. 975/1968, „Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, pe baza declarației de naștere făcută de cel care declară nașterea".

Stabilirea prenumelui copilului găsit din părinți necunoscuți se face în aceleași condiții ca și stabilirea numelui de familie.

De *lege lata*, nu este stabilit nici un criteriu de determinarea prenumelui, ceea ce înseamnă că părinții sunt liberi în această privință. Tot astfel, legea nu limitează numărul cuvintelor care pot fi atribuite cu titlu de prenume. De *lege ferenda*, ar trebui limitat acest număr (eventual, două), datorită funcției social-juridice a prenumelui, ca și dificultăților practice pe care le comportă un prenume prea larg.

b. *Schimbarea prenumelui pe cale administrativă*

Spre deosebire de „numele de familie" care este supus „modificării", ca urmare a schimbărilor în stare civilă, prenumele nu este supus unor asemenea modificări.

Dar prenumele este supus schimbării pe cale administrativă.

Art. 4 din Decretul nr. 975/1968 prevede că cetățenii români pot obține, pentru motive temeinice „schimbarea numelui de familie și a prenumelui sau numai a unuia dintre acestea".

Regimul juridic al schimbării pe cale administrativă a numelui de familie se aplică și schimbării prenumelui. O regulă specială este cuprinsă în art. 7 : „Schimbarea prenumelui minorului se poate cere oricând".

c. *Retranscriere*

Reglementarea cuprinsă în art. 19 din Decretul nr. 975/1968 (la care ne-am referit în paragraful precedent) își găsește aplicare și în ceea ce privește prenumele. Acest articol, se referă, expres, nu numai la retranscrierea numelui de familie, ci și la retranscrierea prenumelui.

§ 4 Pseudonimul și porecla

340. PSEUDONIMUL

Ca și numele, pseudonimul individualizează persoana fizică în societate, în general, într-un anumit domeniu de activitate, în special printr-un cuvânt ori o grupare de cuvinte.

Pseudonimul formează obiectul dreptului subiectiv la pseudonim.

Legislativ, dreptul la pseudonim este consacrat de :

— art. 54 Decretul nr. 31/1954 (alături de alte drepturi personale nepatrimoniale, cum este dreptul la nume);

— art. 3 pct. 2 din Decrtul nr. 321/1956 privind dreptul de autor (care consacră dreptul de a fi recunoscut ca autor, opera literară, artistică ori științifică urmând să apară, la alegerea autorului, sub numele sau pseudonimul acestuia, sau fără indicare de nume).

Fiind obiect al dreptului subiectiv corespunzător, pseudonimul se bucură de protecția legală a drepturilor personale nepatrimoniale.

Caracteristica dominantă a pseudonimului este *autodesemnarea*.

Spre deosebire de nume, pseudonimul nu e supus ,,stabilirii", ,,modificării", ,,schimbării pe cale administrativă" ori ,,retranscrierii".

341. PORECLA

Pseudonimul nu trebuie confundat cu porecla.

În vorbirea obișnuită, porecla înseamnă *supranume* dat (de obicei, în bătaie de joc) unei persoane, mai ales în legătură cu o trăsătură caracteristică a aspectului său exterior sau a activității sale.

Deși porecla constă, ca și pseudonimul, într-un cuvânt ori o grupare de cuvinte, ea *nu formează obiectul unui drept subiectiv* și, în consecință, nu se bucură de nici o protecție legală [17].

SECȚIUNEA a III-a

DOMICILIUL

§ 1 Noțiune, importanță, caractere și feluri

342. NOȚIUNEA DOMICILIULUI

a. *Reglementare*

Ca și numele, domiciliul persoanei fizice interesează nu numai raporturile de drept civil ci și alte ramuri de drept

Desigur aici avem în vedere ,,domiciliul" ca atribut de identificare în raporturile civile.

De *lege lata*, instituția domiciliului este alcătuită din norme cuprinse în : Decretul nr. 31/1954 (art. 31 — 15, în principal); Codul familiei (art. 11, 100, 102, 122, mai ales); Legea nr. 5/1971 privind actele de identitate și procedura schimbării domiciliului și reședinței (republicată în 1978).

b. *Definiție*

Doctrina a oferit diferite definiții domiciliului [18], plecându-se de la prevederea art. 13 din Decretul nr. 31/1954 : ,,Domiciliul persoanei fizice este *acolo unde ea își are locuința statornică sau principală*" — s. n.

După cum se va vedea, există trei feluri de domicilii — de drept comun, legal și convențional — , ceea ce reclamă o definiție pentru fiecare fel de domiciliu.

Aici vom defini domiciliul în general, făcând abstracție de felurile lui.

Prin *domiciliu* se înțelege *acel atribut de identificare a persoanei fizice care o individualizează în spațiu, prin indicarea unui loc având această semnificație juridică.*

c. *Terminologie*

„Domiciliu" provine de la expresia latină „domum colere", adică, casa pe care o locuiește cineva.

Pentru a se deosebi locuința statornică de cea temporară, se folosesc două noțiuni juridice, respectiv : *domiciliu* și *reședință.*

Față de caracterul *statornic, stabil* al locuinței care este domiciliul persoanei fizice, este criticabilă formula „domiciliu stabil" întrucât conține un mare pleonasm, formulă întâlnită, din păcate, în diferite formulare, în presă, dar și în unele dispoziții legale (exemplul cel mai recent oferindu-ni-l Regulamentul privind operațiunile curente și transferurile de capital cu mijloace de plată străine, elaborat de Banca Națională a României și publicat în Monitorul Oficial nr. 101/1991 — art. 6, 11)[19]

343. IMPORTANȚA DOMICILIULUI

Domiciliul persoanei fizice prezintă importanță în toate ramurile de drept.

Un aspect aparte al acestei importanțe este acela din dreptul civil, pe care-l avem aici în vedere.

Dintre domeniile dreptului civil, în care se invederează rolul domiciliului, menționăm :

— domeniul capacității civile ; astfel, potrivit art. 47 din Legea fondului funciar, nr. 18/1991 : „*Persoanele fizice care nu au* cetățenia română și *domiciliul în România,* precum și persoanele juridice care nu au naționalitate română și sediul în România, *nu pot dobândi* în proprietate te*renuri de orice fel prin acte între vii.*

Persoanele prevăzute în alineatul precedent care dobândesc în proprietate terenuri prin moștenire *sunt obligate să le înstrăineze în termen de 1 an* de la data dobândirii sub sancțiunea trecerii în mod gratuit a acestora în proprietatea statului și administrarea Agenției pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală.

Persoanele prevăzute la alin. 1, care au dobândit în proprietate terenuri înainte de data intrării în vigoare a prezentei legi, *sunt obligate să le înstrăineze în termen de 1 an* de la această dată, sub sancțiunea trecerii în mod gratuit a terenurilor în proprietatea statului și în administrarea Agenției pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală" — s. n. Potrivit art. 41(2) din Constituție : „Cetățenii străini și apatrizii nu pot dobândi dreptul de proprietate asupra terenurilor" ; de amintit sunt și dispozițiile art. 42 și 43 din aceeași Lege ; potrivit art. 42 : „Cetățenii români cu domiciliul în străinătate și foștii cetățeni români care redobândesc cetățenia română pot beneficia la cerere de prevederile prezentei legi, *dacă își stabilesc domiciliul în țară*".

Persoanele prevăzute la alin. 1 care nu au formulat cereri de reconstituire sau constituire a dreptului de proprietate în condițiile dispozițiilor art. 10 se pot adresa la Agenția pentru Dezvoltare și Amenajare

Rurală pentru a li se închiria, concesiona sau vinde teren, iar potrivit art. 43: „Persoanele cărora li s-au constituit drepturi de proprietate asupra terenurilor agricole sunt obligate să respecte întocmai condițiile prevăzute la art. 18, 20 și 39 din prezenta lege, în legătură cu stabilirea domiciliului și întemeierea de noi gospodării [20].

Nerespectarea acestor condiții atrage pierderea dreptului de proprietate asupra terenului și a construcțiilor de orice fel realizate pe acesta. Pentru teren nu se vor acorda despăgubiri, iar pentru construcții proprietarul va primi o despăgubire egală cu valoarea reală a acestora" (alin. 1 — 2) — s.n.;

— *domeniul obligațiilor civile;* potrivit art. 1104 C. civ.: „Plata trebuie a se face în locul arătat în convenție.

Dacă locul nu este arătat, plata, în privința lucrurilor certe și determinate se va face în locul în care se găsea obiectul obligației în timpul contractării.

În orice alt caz, *plata se face la domiciliul debitorului*" (s. n.);

— *domeniul succesoral;* locul deschiderii succesiunii este cel al ultimului domeniu al defunctului; de acesta se leagă o serie de consecințe juridice;

— în fine, potrivit art. 3 din Legea nr. 35/1991: „Prin *investitori străini* se înțeleg persoanele fizice sau persoanele juridice *cu domiciliul* ori, după caz, cu sediul *în străinătate,* care efectuează investiții în România, în oricare din modalitățile prevăzute de prezenta lege" (s. n.)

344. CARACTERELE JURIDICE ALE DOMICILIULUI [21]

Fiind un drept personal nepatrimonial, dreptul la domiciliu este însoțit de caracterele juridice ale unui asemenea drept: opozabilitate *erga omnes,* inalienabilitate, imprescriptibilitate, personalitate și universalitate.

La aceste caractere — generale și comune — trebuie adăugate caracterele juridice *specifice,* și anume *stabilitatea, unicitatea* și *obligativitatea.*

Stabilitatea caracterizează domiciliul de drept comun și pe cel legal (iar nu și domiciliul convențional). Art. 13 și 14 din Decretul nr. 31/1954 desemnează acest caracter juridic specific al domiciliului prin formula — „locuință *statornică*". Prin acest caracter, domiciliul se deosebește față de *reședința* persoanei fizice.

De reținut că stabilitatea domiciliului nu reprezintă o piedică în calea schimbării lui, în condițiile legii.

Unicitatea domiciliului se exprimă în ideea următoare: la un moment dat, persoana fizică are *un singur domiciliu* (de drept comun ori legal). Dacă o persoană fizică are mai multe locuințe statornice, numai una are valoarea juridică a domiciliului și anume cea *principală,* așa cum dispune art. 13 din Decretul nr. 31/1954.

Unicitatea domiciliului, astfel precizată, nu exclude coexistența domiciliului de drept comun cu cel convențional, după cum nu exclude nici schimbarea domiciliului (în decursul timpului, persoana fizică poate avea mai multe domicilii, succesiv).

Obligativitatea domiciliului este caracterul ce decurge din funcția social-juridică, a domiciliului, de a fi mijloc de individualizare, în spațiu,

a persoanei, în care este interesată și societatea, iar nu numai titularul; situațiile de excepție — nomazii și vagabonzii — nu infirmă, ci confirmă regula, care este tocmai obligativitatea domiciliului.

345. FELURILE DOMICILIULUI

În funcție de modul de stabilire, domiciliul este de trei feluri :
— *domiciliul de drept comun* (numit și „voluntar");
— *domiciliul legal*
— *domiciliul convențional* (numit, impropriu, și „ales").

Aceasta este principala clasificare a domiciliului, pe care o vom avea în vedere în paragrafele următoare.

În funcție de teritoriul statului pe care se află, se distinge domiciliul în *țară* (România) față de domiciliul *în străinătate.* [22]

După succesiunea lor, putem vorbi de *vechiul* (fostul) *domiciliu* și *domiciliul actual* al persoanei fizice.

În fine, din punctul de vedere al soților, se poate distinge situația regulă — aceea domiciliului conjugal *comun* — față de situația de excepție — aceea a domiciliilor *separate.*

§ 2 Stabilirea, schimbarea și dovada domiciliului de drept comun

346. STABILIREA DOMICILIULUI DE DREPT COMUN

În lipsa unui text legal care să reglementeze *stabilirea* domiciliului de drept comun, trebuie să admintem că, *de eo quod plerumque fit*, persoana fizică își vede *convertit* domiciliul *legal* — pe care l-a avut până la major — în domiciliu. *de drept comun.* În continuare se va pune problema „schimbării" domiciliului de drept comun.

Ținând seama de art. 13 din Decretul nr. 31/1954 are în vedere, in realitate, domiciliul de drept comun, vom putea *defini* acest fel de domiciliu ca fiind *acel drept al persoanei fizice de a se individualiza, în spațiu prin locuința sa statornică ori principală.*

O ipoteză specială de domiciliu de drept comun este cea reglementată de art. 102 din Codul familiei astfel : „*Autoritatea titulară poate da încuviințare copilului, la cererea acestuia, după împlinirea vârstei de 14 ani*, să-și schimbe felul învățăturii ori pregătirii profesionale stabilită de părinți sau să *aibă locuința pe care o cere desăvârșirea învățăturii ori pregătirii profesionale*" — s. n.

Rezultă, din cele de mai sus, că, *în principiu, domiciliul de drept comun are ca titular persoana fizică cu deplină capacitate de exercițiu* și, prin excepție, poate avea ca titular și pe minorul de peste 14 ani.

347. SCHIMBAREA DOMICILIULUI DE DREPT COMUN

Potrivit art. 25(2) din Constituție : „Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară".

Cap. III din Legea nr. 5/1971 este intitulat „*Procedura schimbării domiciliului* și a reședinței" — s. n. Această procedură este una *administrativă.*

Potrivit art. 17, „Persoana care își schimbă domiciliul este obligată ca, în termen de 5 zile de la data obținerii dovezii din care rezultă că are locuință asigurată, să se prezinte la organul poliției în circumscripția căruia își stabilește noul domiciliu, pentru înscrierea mențiunii în actul de identitate și în fișa de evidență a populației". [23]

Legea nr. 5/1971 nu circumstanțiază *motivele* schimbării domiciliului, ceea ce înseamnă că *principiul* este acela al *libertății* schimbării domiciliului, adică potrivit intereselor persoanei fizice.

Totuși, fără a fi obligatorie, în faza inițială, schimbarea domiciliului este avută în vedere de Legea fondului funciar nr. 18/1991, pentru armonizarea finalității legii cu interesul dobândirii proprietății asupra pământului (terenuri agricole).

Astfel, potrivit art. 18 alin. 1 : „Membrilor cooperatori activi care nu au adus teren în cooperativă sau au adus teren mai puțin de 5000 mp precum și celor care, neavând calitatea de cooperatori, au lucrat în orice mod ca angajați în ultimii 3 ani în cooperativă sau asociații cooperatiste, li se pot atribui în proprietate loturi din terenurile prevăzute de art. 17, *dacă* sunt stabiliți sau *urmează să se stabilească în localitate* și nu dețin teren în proprietate în alte localități. Suprafața atribuită în proprietate se va determina ținând seama de suprafața terenurilor, numărul solicitanților și suprafața atribuită celor care au adus pământ în cooperativă" (s.n.)

Art. 20 alin. 2 prevede că „Familiile fără pământ sau cu pământ puțin din alte localități, care solicită în scris, pot primi în proprietate până la 10 ha teren în echivalent arabil, *cu obligația de a-și stabili domiciliul în comună, oraș sau municipiu*, după caz, și de a cultiva pământul primit, renunțând la proprietatea avută în localitatea lor, din extravilan" (s. n).

Potrivit art. 39 alin. 1 : „În zona montană — defavorizată de factori naturali cum sunt : clima, altitudinea, panta, izolarea — se poate atribui în proprietate, la cerere, o suprafață de teren de până la 10 ha în echivalent arabil *familiilor tinere de țărani care provin din mediul agricol montan*, au priceperea necesară *și se obligă în scris să-și creeze gospodării*, să se ocupe de creșterea animalelor și să exploateze rațional pământul în acest scop" (s. n.)

În art. 42 alin. 1 se prevede că : „Cetățenii români cu domiciliul în străinătate și foștii cetățeni români care redobândesc cetățenia română pot beneficia la cerere, de prevederile prezentei legi, *dacă își stabilesc domiciliul în țară*" (s. n.)

În fine, potrivit art. 43 : „Persoanele cărora li s-au constituit drepturi de proprietate asupra terenurilor agricole sunt obligate să respecte întocmai condițiile prevăzute la art. 18, 20 și 39 din prezenta lege, în legătură cu stabilirea domiciliului și întemeierea de noi gospodării.

Nerespectarea acestor condiții atrage pierderea dreptului de proprietate asupra terenului și a construcțiilor de orice fel, realizate pe acesta. Pentru teren se vor acorda despăgubiri, iar pentru construcții proprietarul va primi o despăgubire egală cu valoarea reală a acestora.

Organul împuternicit să constate aceste situații este Agenția pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală, în administrarea căreia trec terenurile și construcțiile respective.

348. DOVADA DOMICILIULUI DE DREPT COMUN

Potrivit art. 3 din Legea nr. 5/1971: „*Cu actul de identitate se face dovada* identității, a cetățeniei române și a *domiciliului titularului*" — s.n.

Aceeași lege, nr. 5/1971, prevede, în art. 2 alin. 2, că „*Act de identitate*, în înțelesul prezentei legi, este buletinul de identitate. În cazurile și condițiile prevăzute de lege, act de identitate este și adeverința de identitate". Art. 5 din Lege prevede că, cetățeanul român care a împlinit 14 ani este obligat să aibă act de identitate.

§ 3 Domiciliul legal și domiciliul convențional

349. DOMICILIUL LEGAL

a. *Reglementare*

Persoanele fizice care au domiciliul legal sunt prevăzute în art. 14 — 15 din Decretul nr. 31/1954,

Potrivit art. 14: „*Domiciliul minorului* este la părinții săi sau la acela dintre părinți la care el locuiește statornic.

Domiciliul copilului încredințat de instanța judecătorească unei a treia persoane rămâne la părinții săi, iar în cazul în care aceștia au domicilii separate și nu se înțeleg la care dintre ei va avea domiciliu copilul, decide instanța judecătorească.

Domiciliul minorului în cazul în care numai unul dintre părinții săi îl reprezintă ori în cazul în care se află sub tutelă precum și *domiciliul persoanei puse sub interdicție, este la reprezentantul legal* — s. n.

Cu aceste dispoziții se află în armonie prevederile art. 100 și 122 din Codul familiei. Potrivit art. 100: „Copilul minor locuiește la părinții săi.

Dacă părinții nu locuiesc împreună, aceștia vor decide, de comun acord, la care dintre ei va locui copilul.

În caz de neînțelegere între părinți, instanța judecătorească, ascultând autoritatea tutelară, precum și pe copil, dacă acesta a împlinit 10 ani, va decide ținând seama de interesele copilului.

Art. 122 prevede: „Minorul pus sub tutelă locuiește la tutore. Numai cu încuviințarea autorității tutelare, minorul poate avea o altă locuință".

Potrivit art. 15 din Decretul nr. 31/1954: „În cazul în care s-a instituit o curatelă asupra bunurilor celui care a dispărut, *cel dispărut are domiciliul la curator*, în măsura în care acesta este îndreptățit să-l reprezinte.

Dacă un custode sau un curator a fost numit asupra unor bunuri succesorale, *cei chemați la moștenire au domiciliul la custode sau la curator* în măsura în care acesta este îndreptățit să-i reprezinte" — s. n.

b. *Definiție*

Prin *domiciliu legal* se înțelege *acel domiciliu care este stabilit de lege pentru anumite categorii de persoane fizice.*

Caracteristicile domiciliului legal sunt : 1) este stabilit de lege ; 2) are semnificaţia unei măsuri de ocrotire a anumitor persoane fizice ; 3) coincide cu domiciliul (de drept comun) al persoanei fizice care exercită ocrotirea.

c. *Stabilirea domiciliului legal*

După cum rezultă din chiar definiţia sa, domiciliul legal „este stabilit de lege".

Generic, legea stabileşte acest domiciliu prin indicarea domiciliului persoanei care realizează ocrotirea.

Mai corect :

— *minorul* are domiciliul legal, după caz, la : a) părinţii săi ; b) părintele la care locuieşte statornic ; c) părintele care-l ocroteşte ; d) tutore ;

— *interzisul judecătoresc* are domiciliul legal la tutore ;

— *cel ocrotit prin curatelă* are domiciliu legal la curatorele său, în măsura în care acesta este în drept să-l reprezinte.

d. *Schimbarea domiciliului legal*

Domiciliul legal se schimbă odată cu schimbarea domiciliului de drept comun al persoanei fizice care realizează ocrotirea.

Pentru minor, schimbarea domiciliului mai poate interveni în caz de reîncredinţare, prin hotărâre judecătorească.

e. *Dovada domiciliului legal*

În principiu, domiciliul legal se dovedeşte prin probarea domiciliului de drept comun al persoanei care asigură ocrotirea celui cu domiciliu legal.

Mai trebuie precizat că : a) minorul de peste 14 ani îşi dovedeşte domiciliul cu actul de identitate ; b) dacă este necesar, se poate folosi şi hotărârea judecătorească de încredinţare a minorului ori decizia de instituire a tutelei ori curatelei (din care reiese domiciliul de drept comun al ocrotitorului).

350. DOMICILIUL CONVENŢIONAL

a. *Reglementarea*

Nefiind un veritabil domiciliu, reglementarea domiciliului convenţional nu se găseşte în Decretul nr. 31/1954, ci în Codul de procedură civilă şi Codul civil.

Astfel, potrivit art. 19 C. proc. civ. : „Părţile pot conveni, prin înscris sau prin declaraţie verbală în faţa instanţei, ca pricinile privitoare la bunuri să fie judecate de alte instanţe decât acelea care potrivit legii au competenţă teritorială, afară de cazurile prevăzute de art. 13, 14, 15 şi 16". Iar potrivit art. 93 din acelaşi Cod : „În caz de alegere de domiciliu, dacă partea a arătat şi persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură, comunicarea acestora se face la acea persoană, iar în lipsa unei asemenea arătări, la domiciliul părţii".

Potrivit art. 1781 C. civ. : „Spre a opera inscripţia, creditorul şi debitorul, în persoană sau prin mandatari cu procuri autentice, vor pre-

zenta președintelui tribunalului actul autentic al convenției prin care se constituie ipoteca. Totodată creditorul va face și alegere de domiciliu la vreun loc din circumscripția tribunalului".

b. *Definiție*

Prin *domiciliu convențional* se înțelege *locuința (adresa) stabilită prin acordul de voință al părților actului în vederea executării sale în acel loc sau pentru soluționarea litigiului și comunicarea actelor de procedură.*

c. *Natură juridică*

Doctrina califică domiciliul convențional cu *o convenție accesorie, care are ca efect prorogarea de competența teritorială.*

Din această calificare, decurg următoarele consecințe : a) fiind o convenție accesorie, acest domiciliu este supus principiului de drept *accesorium sequitur principale ;* b) fiind, în esență, o convenție, el este supus cerințelor legale privind condițiile și efectele actelor juridice bilaterale.

§ 4 **Reședința**

351. NOȚIUNE, CARACTERE ȘI IMPORTANȚĂ

a. *Noțiune*

Pentru reședință nu există o dispoziție legală, de principiu, cum este art. 13 din Decretul nr. 31/1954, pentru domiciliul de drept comun.

Totuși, din interpretarea *per a contrario* a acestui text, se poate deduce că reședința este acolo unde persoana își are locuința temporară ori secundară.

În consecință, vom defini *reședința* ca *acel atribut de identificare în spațiu, a persoanei fizice, prin indicarea locuinței vremelnice ori temporare.*

Ca drept personal nepatrimonial, dreptul la reședință este consacrat în art. 12 pct. 1 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice astfel : „*Orice persoană* care se află în mod legal pe teritoriul unui stat *are dreptul* de a circula acolo liber și de *a-și alege liber reședința*" (s. n.), ca și în Legea nr. 5/1971, care reglementează *procedura* stabilirii ori schimbării reședinței.

b. *Caractere*

Reședința nu se bucură de caracterele domiciliului : stabilitate, unicitate și obligativitate.

Din definiția de mai sus rezultă că pot fi reținute, drept caractere ale reședinței, *vremelnicia* și caracterul *facultativ.*

c. *Importanță*

Deși legea civilă nu atribuie reședinței aceeași importanță juridică ca și domiciliului, totuși este de menționat că reședința prezintă utilitate

pentru alte ramuri de drept, precum: dreptul constituţional, dreptul administrativ, dreptul fiscal, dreptul comercial, dreptul muncii şi securităţii sociale, dreptul familiei, dreptul procesual ori dreptul penal.

352. STABILIRE, SCHIMBARE ŞI DOVADĂ

a. *Stabilire*

Din art. 12 pct. 1 al Pactului (citat), rezultă că *principiul* este acela al *libertăţii stabilirii reşedinţei*, după cum cer interesele persoanei fizice.

Legea nr. 5/1971 precizează, în art. 22 alin. 2, categoriile de persoane cărora li se poate acorda „viza de reşedinţă în altă localitate". [25]

În alin. 1, art. 22 precizează că persoana care locuieşte mai mult de 5 zile la altă adresă decât cea a domiciliului său este obligată să se prezinte la organul poliţiei în circumscripţia căruia *şi-a stabilit reşedinţa*, pentru a cere înscrierea menţiunii corespunzătoare în actul de identitate.

Menţiunea (viza) de *stabilire a reşedinţei* este reglementată de art. 23 astfel: „Menţiunea de stabilire a reşedinţei se înscrie pe perioada solicitată de titularul actului de identitate, dar nu mai mult de un an, şi are valabilitate pe timpul cât acesta locuieşte la reşedinţa stabilită. La cererea persoanei în cauză, organele poliţiei pot înscrie o nouă menţiune.

Menţiunea de stabilire a reşedinţei se înscrie pe baza consimţământului de primire în locuinţă dat de titularul dreptului de folosinţă asupra acesteia şi dacă se dovedeşte că solicitantul se află într-una din situaţiile prevăzute la art. 22 alin. 2.

Dacă menţiunea de stabilire a reşedinţei s-a efectuat cu încălcarea prevederilor alin. 2, ori persoana nu se mai află în una din situaţiile pentru care se poate acorda viza de reşedinţă, menţiunea înscrisă se anulează sau se radiază, după caz, de către organul poliţiei.

b. *Schimbarea*

Regulile aplicabile stabilirii reşedinţei privesc şi schimbarea ei.

c. *Dovada*

Reşedinţa se probează cu menţiunea înscrisă în actul de identitate, act care are rubrici speciale, destinate reşedinţei.

În principiu, trebuie admis că reşedinţa poate fi dovedită şi cu alte mijloace de probă, decât viza din actul de identitate.

SECŢIUNEA a IV-a

STAREA CIVILĂ

§ Noţiunea şi caracterele juridice ale stării civile

353. NOŢIUNEA STĂRII CIVILE

a. *Definiţie*

În lipsa unei definiţii *legale* a stării civile, în doctrină au fost formulate mai multe definiţii [26].

Vom defini starea civilă ca fiind *mijlocul juridic de individualizare a persoanei fizice prin indicarea calităților personale având această semnificație.*

Ca și numele și domiciliul starea civilă este un drept personal nepatrimonial, menit să individualizeze persoana fizică.

Starea civilă, este, în același timp, *o sumă de calități personale*, calități care intră în conținutul său.

Expresia sinonimă „stării civile" este cea de *statut civil* al persoanei.

b. *Conținut*

Conținutul stării civile diferă după cum aceasta este privită ca drept subiectiv sau ca sumă a unor calități personale de stare civilă.

Dreptul subiectiv de individualizare prin starea civilă cuprinde următoarele prerogative: a) posibilitatea omului de a se individualiza prin starea sa civilă; b) posibilitatea de a pretinde să fie individualizat, de către alții, prin starea sa civilă; c) posibilitatea de a apela, la nevoie, la concursul forței coercitive a statului.

Ca sumă a unor calități personale, starea civilă cuprinde următoarele elemente: din căsătorie, din afara căsătoriei, născut din părinți necunoscuți, adoptat, căsătorit, necăsătorit, divorțat, văduv, recăsătorit, rudă sau afin cu cineva, bărbat ori femeie (sexul), de o anumită vârstă, născut într-o anumită localitate etc. [27]

c. *Delimitarea stării civile față de alte noțiuni juridice*

Starea civilă trebuie deosebită față de: nume, domiciliu, capacitate civilă, cetățenie, acestea fiind noțiuni juridice de-sine-stătătoare.

Autonomia noțiunilor arătate nu înseamnă, nicidecum, faptul că între ele n-ar exista vreo legătură. Dimpotrivă, ele se află într-o relație apropiată, dacă sunt privite ca aparținând *aceleiași* persoane fizice.

Vom evoca, pe scurt, aspectele mai semnificative ale legăturii dintre starea civilă și aceste noțiuni.

Stare civilă — nume. Atât starea civilă, cât și numele, reprezintă atribute (mijloace) de identificare pentru orice persoană fizică.

După cum am arătat, felul filiației (din căsătorie, din afara căsătoriei, din părinți necunoscuți), are incidență directă asupra *stabilirii* numelui de familie. Tot astfel, schimbările în starea civilă (în filiație, adopție, căsătorie) determină ori pot determina *modificarea* numelui de familie.

Cu toate că numele *lato sensu* este trecut în „actul de stare civilă" el nu face parte din „starea civilă" a persoanei fizice, fiind distinct de aceasta.

Stare civilă — domiciliu. Ambele sunt atribute de identificare a persoanei fizice.

Starea civilă are incidență asupra domiciliului. Aceasta poate fi observată, cu ușurință, în cazul domiciliului legal al minorului, ca și în cazul domiciliului soților. Domiciliul și reședința nu trebuie, însă, incluse în starea civilă.

Stare civilă — capacitate civilă. Componentele capacității civile a persoanei fizice — capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu — nu intră în structura stării civile. Totuși, anumite schimbări în starea civilă pot determina sau determină anumite modificări și în capacitate.

Bunăoară, femeia sub 18 ani care se căsătorește dobândește, prin aceasta, deplina capacitate de exercițiu. Tot astfel, între soți există incapacitatea încheierii contractului de vânzare-cumpărare (art. 1307 C. civ.).

Stare civilă — cetățenie. Dacă starea civilă este o noțiune de drept civil, cetățenia este o noțiune de drept constituțional. Unele elemente din starea civilă pot determina anumite modificări în cetățenie (ex. căsătorie, adopție, locul nașterii) [28].

Stare civilă — folosința stării civile (ori posesia de stat). Deși distincte, aceste două noțiuni sunt în strânsă legătură, cum e și firesc. „Starea civilă" are în vedere *statica*, pe când „folosința stării civile" are în vedere *dinamica* atributului de identificare a persoanei fizice, care este tocmai starea sa civilă.

„Folosința stării civile" ori „posesia de stat" este starea juridică ce rezultă din întrunirea, cumulativă, a trei elemente : *nomen*, *tractatus* și *fama*.

Nomen înseamnă individualizarea prin purtarea numelui ce corespunde stării civile pretinse de o persoană fizică.

Tractatus constă în tratarea, considerarea, de către cei apropiați, ca fiind persoana căreia îi aparține starea civilă folosită.

Fama înseamnă recunoașterea, în familie și societate, ca fiind persoana căreia îi aparține starea civilă de care se prevalează.

Efectele posesiei de stat sunt : 1) prezumă că ea corespunde realității (e o prezumție simplă, care poate fi combătută ori chiar completată) ; 2) unită cu actul de naștere concordant, creează prezumția irefragabilă *(juris et de jure)* de existență a *acelei* stări civile ; acest efect rezultă din art. 51 C. fam. : „Copilul nu poate reclama o stare civilă contrarie celeia care rezultă din certificatul de naștere și folosirea stării civile conforme cu acest certificat.

De asemenea, nimeni nu poate contesta starea civilă a copilului care are folosirea unei stări civile conforme cu certificatul său de naștere".

Acest efect nu se aplică în caz de substituire de copil [29].

Stare civilă — elemente (izvoare) de stare civilă. Așa cum nu se confundă partea cu întregul, tot astfel nu trebuie confundat un element ori un izvor de stare civilă cu însăși starea civilă (ca sumă a unor asemenea elemente).

Izvoarele de stare civilă sunt *actele* și *faptele de stare civilă*.

Sunt *acte* de stare civilă : recunoașterea de filiație, adopția (înfierea), căsătoria, hotărârile judecătorești date în acțiunile de stare civilă.

Sunt *fapte* de stare civilă : nașterea (dată, loc), moartea (dată, loc) și sexul. [30]

354. CARACTERELE JURIDICE ALE STĂRII CIVILE

În calitatea sa de drept personal nepatrimonial, starea civilă se bucură de caracterele juridice, știute, ale acestei clase de drepturi : opozabilitate *erga omnes*, inalienabilitate, imprescriptibilitate, personalitate și universialitate.

De reținut că, în doctrină, nu există o reținere uniformă a acestor caractere, existând unele deosebiri, de la un autor la altul.

Pe plan legislativ, este de semnalat consacrarea, expresă, a dreptului *copilului* la o anumită stare civilă, în Convenția privind drepturile copilului.

Potrivit art. 8 din Convenţie: „1. Statele părţi se angajează să respecte *dreptul copilului de a-şi păstra identitatea*, inclusiv cetăţenia, numele său şi *relaţiile familiale*, astfel cum sunt recunoscute de lege, fără amestec ilegal. 2. Dacă un copil este lipsit, în mod ilegal, de *elementele constitutive* ale identităţii sale sau *de unele din acestea*, statele părţi vor acorda asistenţa şi *protecţia corespunzătoare pentru ca identitatea sa să fie restabilită cât mai repede posibil*" (s. n.)

La caracterele juridice *comune*, amintite mai sus, trebuie adăugat un veritabil *caracter juridic specific* al stării civile care este *indivizibilitatea sa*. Aceasta înseamnă că persoana fizică are *una* şi *aceiaşi* stare civilă, la un moment dat, faţă de toate celelalte subiecte de drept; în alţi termeni, starea civilă nu poate fi scindată.

Acest caracter specific — indivizibilitatea — prezintă un deosebit interes în înţelegerea efectelor *(erga omnes)* hotărârilor judecătoreşti date în materia stării civile.

După evocarea acestor aspecte generale ale stării civile, vom avea în vedere în continuare, alte aspecte ale regimului juridic al stării civile, şi anume: *acţiunile* de stare civilă, *înregistrările* de stare civilă, *actele* de stare civilă şi *proba* stării civile.

§ 2 Acţiunile de stare civilă

355. DEFINIŢIE ŞI CLASIFICARE

a. *Definiţia acţiunilor de stare civilă.*

Prin „acţiuni de stare civilă" se înţeleg *acele acţiuni în justiţie care au ca obiect elemente ale stării civile a persoanei fizice.*

b. *Clasificare*

După obiectul ori *finalitatea* lor, acţiunile de stare civilă se împart în:

— acţiuni *în reclamaţie* de stat;
— acţiuni *în contestaţie* de stat;
— acţiuni *în modificare* de stat. [32]

Acţiunea în reclamaţie de stat este acea acţiune prin care se urmăreşte obţinerea altei stări civile decât cea de la data intentării acţiunii; în această categorie intră: acţiunea în stabilirea maternităţii (art. 52 C. fam.); acţiunea în stabilirea paternităţii copilului în afara căsătoriei (art. 60 C. fam.) [33]

Acţiunea în contestaţie de stat este acea acţiune prin care se urmăreşte înlăturarea unei stări civile, pretins nereale, şi înlocuirea ei cu alta, pretins reală, adevărată. Sunt acţiuni de acest fel: acţiunea în tăgăduirea paternităţii copilului din căsătorie [34], acţiunea în contestarea recunoaşterii de maternitate şi de paternitate [35], acţiunea în contestarea filiaţiei din căsătorie, acţiunea în anularea: căsătoriei, adopţiei şi recunoaşterii de filiaţie. [36]

Acţiunea în modificare de stat este acea acţiune prin care se urmăreşte o schimbare, doar pentru viitor, în starea civilă a persoanei, cea anterioară fiind necontestată. Sunt asemenea acţiuni cea de divorţ (art. 37 — 44 C. fam.) [37], cea în desfacerea adopţiei [38].

După sfera persoanelor îndreptățite să le exercite, acțiunile de stare civilă se împart în:

— *acțiuni ce pot fi pornite numai de către titularul stării civile*, cu excluderea altor persoane (din care fac parte: acțiunea de divorț, acțiunea în anulabilitatea căsătoriei);

— *acțiuni ce pot fi intentate de titular, reprezentantul legal și procuror* (din care fac parte: acțiunea în stabilirea maternității, acțiunea în stabilirea paternității, acțiunea în desfacerea adopției);

— *acțiuni ce pot fi intentate de orice persoană interesată* (precum: acțiunea în contestarea recunoașterii de maternitate ori de paternitate, acțiunea în contestarea filiației din căsătorie, acțiunea în nulitate absolută a căsătoriei ori a adopției).

În fine, *după corelația lor cu prescripția extinctivă*, acțiunile de stare civilă se împart în:

— *acțiuni imprescriptibile*, care formează *regula*;

— acțiuni *prescriptibile*, care constituie excepția, și anume: acțiunea în anulabilitatea căsătoriei, adopției ori recunoașterii de filiație, acțiunea în tăgada paternității, acțiunea în stabilirea paternității copilului din afara căsătoriei. [39]

§ 3 Înregistrările de stare civilă

356. DEFINIȚIE ȘI FELURI

a. *Definiția înregistrărilor de stare civilă*

Prin „înregistrări de stare civilă" se înțeleg *operațiunile juridice de consemnare, în registrele de stare civilă, a actelor și faptelor de stare civilă, precum și a altor elemente prevăzute de lege, operații efectuate, în condițiile legii, de către organele cu atribuții de stare civilă.*

Necesitatea și rolul înregistrărilor de stare civilă sunt relevate de art. 1 din Decretul nr. 278/1960 astfel: „Înregistrarea actelor și faptelor de stare civilă se face în interesul statului și al apărării drepturilor personale ale cetățenilor".

b. *Felurile (categoriile) înregistrărilor de stare civilă*

Din dispozițiile Decretului nr. 278/1960 privind actele de stare civilă rezultă că există *două feluri ori categorii* de înregistrări de stare civilă:

— înregistrări sub forma *întocmirii* actelor de stare civilă; această formă este utilizată în trei situații: *naștere*, *căsătorie* și *deces*, întocmindu-se în mod corespunzător: actul de naștere, actul de căsătorie și actul de deces:

— înregistrări sub forma *înscrierii de mențiuni marginale*, pe registrele de stare civilă, formă utilizată în următoarele situații: 1) stabilirea filiației față de mamă (prin recunoaștere ori acțiune în justiție); 2) stabilirea filiației față de tată (prin recunoaștere ori acțiune în justiție); 3) adopție; 4) divorț; 5) schimbarea numelui pe cale administrativă.

„Centralizatorul" înregistrărilor de stare civilă este actul de naștere. Pentru efectuarea înregistrăilor de stare civilă, art. 14 din Decr. nr. 278/

1960 prevede : „Înregistrările efectuate în registrele de stare civilă, hotărârile judecătorești și deciziile organelor administrative, care modifică total sau în parte o stare civilă sau o înregistrare anterioară, referitoare la o stare civilă, se comunică în termen de 10 zile" ; o astfel de comunicare se face din oficiu, atât primăriei care păstrează registrul de stare civilă în care s-a făcut înregistrarea anterioară, cât și celei la care s-a înregistrat nașterea persoanei.

357. ORGANIZAREA ȘI REGULILE ÎNREGISTRĂRILOR DE STARE CIVILĂ

a. *Organizarea înregistrărilor de stare civilă*

Organizarea înregistrărilor de stare civilă comportă două aspecte : 1) *organele competente* să efectueze înregistrări de stare civilă și 2) *registrele de stare civilă*.

Au competență să efectueze înregistrări de stare civilă următoarele organe :

— *organele locale ale puterii executive*, care sunt *primăriile*, comunale, orășenești, municipale și ale sectoarelor municipiului București (din art. 2 al Decr. nr. 278/1960 rezultă că aceste organe au două importante atribuții de stare civilă : 1) țin registrele de stare civilă 2) efectuează înregistrările de stare civilă) ;

— *primăriile locului de debarcare*, pentru nașterea ori decesul care ar avea loc în tren, pe o navă ori aeronavă, în timpul unei călătorii în interiorul țării ;

— *comandantul navei*, în cazul în care nașterea, căsătoria ori decesul are loc pe o navă în timpul unei călătorii în afara granițelor țării ; la sosirea în țară, comandantul navei este obligat să înainteze o copie certificată de pe înregistrarea efectuată, prin căpitănia portului de înscriere a navei, la primăria sectorului 1 București ;

— *comandantul aeronavei*, pentru nașterea ori decesul care are loc pe aeronavă, în timpul călătoriei în afara granițelor țării ; la sosirea în țară, comandantul aeronavei are obligația să înainteze un extras de pe carnetul de drum, prin comandantul de aeroport, la primăria sectorului 1 București ;

— *reprezentanții diplomatici ori consulari ai României :* aceștia sunt în drept să efectueze înregistrări de stare civilă privitoare la cetățenii români aflați în străinătate, precum și la apatrizi.

Registrele de stare civilă se țin, potrivit art. 34 din Decr. nr. 278/1960, în *dublu exemplar*.

Primul exemplar al registrului se păstrează la primăria unde a fost întocmit. Al doilea exemplar se înaintează, spre păstrare, prefecturii județene, respectiv Primăriei municipiului București.

Potrivit art. 35, ținerea registrelor, întocmirea și înscrierea actelor de stare civilă se realizează sub îndrumarea și controlul Ministerului de Interne, prin Inspectoratul General al Poliției.

b. *Regulile înregistrărilor de stare civilă*

Aceste reguli sunt prevăzute în Decr. nr. 278/1960 și actele normative date în aplicare.

Există două categorii de reguli: unele *generale* și celelalte, *speciale*

Ca *reguli generale*, sunt de reținut următoarele:

— înregistrările de stare civilă se fac pe baza unei *declarații*, făcută personal, în scris sau verbal, cu excepția cazurilor în care, potrivit legii, ele se fac *din oficiu* (art. 6 din Decret);

— înregistrările făcute de o persoană necompetentă, care a exercitat public atribuția de delegat de stare civilă, rămân valabile chiar dacă acea persoană nu avea, în realitate, această calitate (art. 7); este consacrarea regulii *error communis facit jus*;

— în caz de refuz, la cererea părții, primăria va înainta, de îndată, lucrările care privesc cauza, judecătoriei, care va hotărî de urgență (art. 8 alin. 1);

— în caz de admitere a unei cereri de înregistrare, peste termen, orice persoană interesată poate face contestație la judecătoria (art. 8 alin. 2);

— *anularea, rectificarea sau completarea* unei înregistrări de stare civilă se poate face *numai în temeiul unei hotărâri judecătorești rămasă definitivă* (art. 10); instanța se pronunță la cererea persoanei interesate, cu citarea procuraturii, a primăriei și după ce poliția a întreprins cercetări, competența aparține instanței de la domiciliul reclamantului;

— pe baza înregistrărilor din registrele de stare civilă se eliberează, numai celui îndreptățit, un *certificat original* constatator; *duplicatele* certificatelor se eliberează numai în condițiile legii; nimeni nu poate reține certificatele de stare civilă ale altor persoane; se pot reține numai copii legalizate sau copii certificate de prezentator; este interzis să se facă mențiuni, ștersături ori adăugiri, de orice fel, pe certificatele originale sau pe duplicate, în afară de cazurile prevăzute expres de lege.

Reguli speciale există pentru înregistrarea: 1) *nașterii*, 2) *recunoașterii ori hotărârii judecătorești de stabilire a filiației*, 3) *adopției*, 4) *căsătoriei*, 5) *divorțului*, 6) *schimbării* pe cale administrativă a *numelui*, 7) *decesului*.

§ 4 Actele de stare civilă

358. DEFINIȚIE ȘI NATURA JURIDICĂ

a. *Definiția actelor de stare civilă*

De la „Teoria generală a actului juridic civil" este cunoscut faptul că termenul *act* are două sensuri: cel de *negotium juris* (ori *negotium*) și cel de *instrumentum probationis* (ori *instrumentum*) [44]. Aceste sensuri sunt prezente și în cazul actelor de stare civilă.

La „noțiunea stării civile, am arătat că sunt *acte (negotium)* de stare civilă: recunoașterea de filiație, adopția și căsătoria.

Aici, în cadrul acestui paragraf, avem în vedere al doilea sens — acela de *instrumentum probations* — al expresiei „actele de stare civilă".

Luate în acest înțeles, actele de stare civilă au atât un *cuprins restrâns* — fiind desemnate doar cele trei acte de stare civilă întocmite: de naștere, de căsătorie și de deces —, cât și un cuprins *larg* — fiind avute în vedere atât cele trei acte de stare civilă, cât și *certificatele* eliberate pe baza lor și *duplicatele* de pe acestea din urmă.

Pe baza acestor precizări, *actele de stare civilă* pot fi definite ca fiind *acele acte, din registrele de stare civilă, în care sunt consemnate, de către organele cu atribuții de stare civilă, în condițiile legii, elementele stării civile a persoanei.*

Concret, sunt acte de stare civilă — *instrumentum probations* — înscrisurile oficiale, special tipărite și completate, având denumirile : *act de naștere, act de căsătorie, act de deces*, precum și : *certificat de naștere, certificat de căsătorie* și *certificat de deces*, ca și *duplicatele* acestor certificate, eliberate în condițiile legii.

b. *Natură juridică*

Actul de stare civilă are o natură juridică *complexă* ori *mixtă*, în sensul că această natură trebuie determinată atât din punctul de vedere al dreptului civil (și familiei, chiar), cât și din punctul de vedere al dreptului administrativ.

Pentru dreptul civil, actele de stare civilă reprezintă o *specie de acte autentice* (încadrându-se în definiția, generică, a înscrisului autentic, dată de art. 1171 Civ. C. [45]), cu toate consecințele juridice care decurg din această calificare, mai ales sub aspectul valabilității și al puterii lor doveditoare.

Pentru dreptul administrativ, actul de stare civilă este înscrisul doveditor — *instrumentum* — al actului administrativ individual — *negotium* — care este tocmai înregistrarea de stare civilă. Totodată, el este și un mijloc de evidență a populației.

359. RECONSTITUIREA ȘI ÎNTOCMIREA ULTERIOARĂ A ACTELOR DE STARE CIVILĂ

Regimul juridic al actelor de stare civilă mai cuprinde pe lângă regulile privind înregistrarea lor, inițială (de care ne-am ocupat mai sus) și regulile privind reconstituirea și întocmirea ulterioară.

Cazurile de reconstituire și de întocmire ulterioară, în condiții derogatorii, sunt prevăzute de art. 32 din Decr. nr. 278/1960 astfel :

„*Reconstituirea* actelor de naștere, căsătorie și deces se va putea cere dacă :

— registrele de stare civilă au fost *distruse sau pierdute;*

— actul a fost întocmit în *străinătate* și *nu poate fi procurat.*

Întocmirea acestor acte, prin derogare de la dispozițiile capitolelor I și II, se va putea cere dacă :

— *n-au existat* registre de stare civilă ;

— întocmirea actului *a fost omisă* din vina delegatului de stare civilă, deși a fost făcută declarația" (s. n.)

Procedura reconstituirii și întocmirii ulterioare a actelor de stare civilă este *administrativă* (iar nu judecătorească). Cererea împreună cu actele doveditoare, se depun la primăria domiciliului petiționarului, care dispune efectuarea de cercetări de către organele de poliție. În caz de respingere a cererii, petiționarul se poate plânge judecătoriei în circumscripția căreia se află sediul primăriei. În caz de admitere a cererii, pot face contestație. la aceeași judecătorie, procurorul și orice persoană interesată

360. ANULAREA, RECTIFICAREA ORI COMPLETAREA ACTELOR DE STARE CIVILĂ

Aceste aspecte ale regimului juridic al actelor de stare civilă — anulare, rectificare ori completare — sunt reglementate atât în art. 23 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, cât și în art. 10 alin. 1 din Decretul nr. 278/1960.

Potrivit primului text: „*Numai instanța judecătorească poate hotărî*, în cazurile prevăzute de lege, *rectificarea actelor de stare civilă*, întocmite în registrele de stare civilă" — s. n.

Cel de-al doilea text dispune: „*Anularea, rectificarea sau complectarea* unei înregistrări în registrul de stare civilă *se poate face numai în temeiul unei hotărâri judecătorești* rămasă definitivă" — s. n.

Anularea actelor de stare civilă, nedefinită de lege, trebuie înțeleasă ca fiind sancțiunea nerespectării dispozițiilor legale care reglementează condițiile de valabilitate a actelor de stare civilă.

Rectificarea și completarea actelor de stare civilă sunt căile juridice de înlăturare ori îndreptare a erorilor strecurate în ele ori de punere de acord a datelor cuprinse în ele cu elementele reale de stare civilă.

Competența aparține instanței în domiciliul reclamantului. Acțiunea poate fi intentată de primărie, procuror sau orice persoană interesată. Este necesar să se ceară poliției să efectueze cercetări. Judecata se face cu citarea primăriei și a procurorului.

Legea nu prevede *cazurile* de anulare a actelor de stare civilă, dar doctrina și jurisprudența au precizat că anularea intervine: 1) dacă înregistrarea a fost făcută de o persoană necompetentă (cu excepția aplicării art. 7: *(error communis facit jus)*; 2) dacă înregistrarea nu s-a făcut în registrul de stare civilă; 3) dacă s-a înregistrat un act sau fapt de stare civilă care n-a avut loc; 4) dacă actul reconstituit a fost procurat; 5) dacă actul *(negotium)* a fost anulat (aplicându-se principiul *resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis)*.

Tot în doctrină și jurisprudență s-a precizat că rectificarea ori completarea poate interveni în caz de: 1) neconcordanță între cele două exemplare ale registrelor de stare civilă; 2) la rubrica „numele tatălui" din actul de naștere s-a trecut alt nume decât cel care trebuia (ex. numele concubinului în loc de numele soțului mamei copilului ori porecla acestuia); 3) între înregistrare și elementele reale ale stării civile au apărut neconcordanțe după înregistrarea de stare civilă.

De reținut că, *procedura judecătorească* a anulării, rectificării ori completării *nu se aplică dacă eroarea privește certificatul de stare civilă*, într-un asemenea caz aplicându-se o procedură *administrativă* (îndreptarea necesară a neregulii făcându-se de chiar organul care a efectuat înregistrarea de stare civilă).

Se cuvine a mai sublinia că, acțiunile în anularea, rectificarea sau completarea actelor de stare civilă *nu se confundă cu acțiunile de stare civilă*[44], între aceste două categorii de acțiuni existând deosebiri de regim juridic, sub mai multe aspecte, precum: *temeiul* juridic (art. 10 din Decr. nr. 278/1960 ori o dispoziție din Codul familiei), *obiectul* (înregistrarea de stare civilă, respectiv un element al stării civile), *competența* instanței, *prescripția extinctivă* etc.

Prin derogare de la principiul relativității efectelor hotărârii judecătorești *(res inter alios judicata, aliis neque nocere, neque prodesse potest)*,

art. 23 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 prevede că : ,,Întocmirea sau rectificarea actelor de stare civilă, făcută în temeiul unei hotărâri judecătorești, este opozabilă și celor de al treilea. Aceștia sunt, însă, în drept să facă dovada contrară".

Această soluție, a opozabilității *erga omnes* a efectelor hotărârii judecătorești dată în materie de stare civilă decurge din (și se întemeiază, în același timp, pe) caracterul *indivizibil* al stării civile.

Opozabilitatea *erga omnes* este numai relativă, iar nu absolută, putându-se face dovada contrarie.

§ 5 Proba stării civile

351. REGULA DOVEDIRII STĂRII CIVILE PRIN ACTELE DE STARE CIVILĂ

Instituind această regulă, art. 22 din Decretul nr. 31/1954 prevede că ,,*Starea civilă se dovedește cu actele* întocmite sau cu cele înscrise, potrivit legii, în registrele *de stare civilă.*

Certificatele eliberate în temeiul registrelor de stare civilă *au aceeași putere doveditoare ca și actele* întocmite sau înscrise în registre" — s. n.

362. EXCEPȚIA DOVEDIRII STĂRII CIVILE PRIN ALTE MIJLOACE DE PROBĂ

Reglementând această excepție, art. 24 din același Decret nr. 31/1954 prevede că : ,,Starea civilă se va putea dovedi, înaintea instanței judecătorești, prin orice mijloc de probă admis de lege dacă :

a) nu a existat registrul de stare civilă ;

b) registrul de stare civilă s-a pierdut ori este distrus, în tot sau în parte ;

c) întocmirea actului de stare civilă a fost omisă ;

d) procurarea certificatului de stare civilă este cu neputință".

Se poate observa că, în esență, starea civilă se poate dovedi cu alte mijloace de probă decât actele și certificatele de stare civilă în cazurile în care poate interveni reconstituirea ori întocmirea ulterioară, în condiții derogatorii, a actelor de stare civilă.

Doctrina și jurisprudența au mai precizat că dovada stării civile poate fi făcută cu alte mijloace de probă, decât actele de stare civilă, și atunci când se urmăresc alte efecte (patrimoniale ori nepatrimoniale) decât cele de stare civilă.

NOTE

[1] Cu privire la subcategoriile de drepturi personale nepatrimoniale, vezi *supra*, nr. 41.

[2] Pentru asemenea definiții, a se vedea : *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 107 ; *D. Lupulescu*, Numele și domiciliul persoanei fizice, B.J.C., Aucurești, 1982, p. 92; *J. Carbonnier*, op. cit., p. 177 ; *Alex Weill*, op. cit., p. 25 ; *Șt. Răuschi*, op. cit., p. 275 ; *E. Lupan*, op. cit., p. 89 ; *G. Cornu*, op. cit., p. 233—234 ; *J. Chevalier, L. Bach*, op. cit., p. 79 ; *I. Dogaru*, op. cit., p.

[3] În același sens, art. 8, pct. 1 din Convenție stabilește că ,,Statele părți se angajează să respecte dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv, cetățenia, *numele său* și relațiile familiale, astfel cum sunt recunoscute de lege, fără amestec".

[4] Titlul II al Codului familiei — ,,Rudenia" — cuprinde reglementarea ,,filiației" în Cap. I, Secțiunea I fiind consacrată,, Filiației față de mamă" (numită și *maternitate*; art. 47 alin. 1 prevede că ,,Filiația față de mamă rezultă din faptul nașterii" iar Secțiunea a II-a,,Filiației față de tată" (numită și *paternitate*; art. 53 alin. 1 instituie prezumția de patenitat :,,Copilul născut în timpul căsătoriei are ca tată pe soțul mamei"; paternitatea copilul din afara căsătoriei se stabilește prin recunoșatere ori acțiune în justiție, în condițiile art. 57—60 C. fam.).

[5] Pentru jurisprudența în materia aplicărli art. 64 al n. 3 C.f m. a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 446/1986 a Secției civile a fostului Tribunal Suprem, în R.D.D. nr. 1/1987, p. 70.

[6] De,,schimbare pe cale administrativă" a numelui ne vom ocupa distinct, mai departe (nr. 336).

[7] Cu privire la jurisprudența în materia aplicării art. 64 alin. 2 C. fam., a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 464/1981 a S. civ. a fostului T.S. în C.D. pe 1981, p. 160—162; dec. nr. 1388/1986 a S. civ. a fostului T.S., în C.D. pe 1986, p. 132—133.

[8] Pentru amănunte, vezi *I. Filipescu*, Tratat de dreptul familii, 1993, p. 341—344.

[9] Textul inițial se referea la,,autoritatea tutelară". Însă, prin Legea nr. 11/1990 privind încuviințarea înfierii, competența încuviințării înfierii a fost trecută de la autoritatea tutelară la instanța judeăctorească, Legea nr. 11/1990 a fost republicată în temeiul Legii nr. 48/1991,,,înfierea" devenind,,adopție" (M. Of. nr. 147/1991).

[10] În acest sens, a se vedea dec. civ. nr. 885/1985 a Trib. jud. Hunedoara, în R.R.D. nr. 6/1986, p. 70.

[11] Pentru jurisprudență, a se vedea dec. nr. 1467/1980 a S. civ. a fostului T.S. în G.D. pe 1980, p. 115—116.

[12] A se vedea, pentru amănunte, *C. Bîrsan*, Schimbarea numelui pe cale administrativă, în R.R.D. nr. 6/1970, p. 25 și urm.

[13] Nu este supusă publicării,,cererea de schimbare a numelui format din expresii indecente, ridicole ori transformat prin traducere sau în alt mod".

[14] În cazul în care solicitantul nu depune dovada de plată a taxei de timbru, în termen de 60 de zile de la încunoștiințare, primăria restituie copia deciziei la I.G.P. Taxa de timbru nu este datorată pentru schimbarea numelui indecent ori ridicol.

[15] Dec. nr. 557/1989 a S. civ. a fostului T.S. în Dreptul, nr. 1—2/1990, p. 133.

[16] Vezi *supra*, nr. 332, c.

[17] Semnalăm, totuși, că legislația referitoare la cazierul judiciar face referire expresă la poreclă.

[18] Pentru asemenea definiții, a se vedea: *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 147: *Gh. Beleiu*, Drept civil, 1987, p. 167; *E. Lupan*, Drept civil. Persoanele, 1988, p. 110; *St. Răuschi*, op. cit., p. 288: *D. Lupulescu* op. cit., p. 65; *M. Costin*, op. cit., 2, p. 295; *P. Andrei*, Domiciliul real al persoanei fizice, în R.R.D. nr. 2/1977m, p. 28—29.

[19] Greșeala semnalată apare, uneori, și în jurisprudență (ex. dec. nr. 2106/1991 a S. civ. a C.S.J., în Dreptul, nr. 6/1992, p. 84).

[20] Art. 18 folosește expresia: foști cooperatori care ,,sunt stabiliți sau urmează să se stabilească în localitate...", art. 20 alin. 2 se referă la familii ,,cu obligația de a-și stabili domiciliul în comună, oraș sau municipiu, după caz"; iar art. 39 are în vedere ,,familiile tinere de țărani care provin din mediul agricol montan, au priceperea necesară și se obligă în scris să-și creeze gospodării, să se ocupe de creșterea animalelor și să exploateze rațional pământul în acest scop".

[21] Pentru dezvoltări, asupra acestui aspect, a se vedea, spre exemplu, *I. Filipescu*, Tratat de dreptul familiei, p. 62—63.

[22] Pentru un aspect al importanței acestei clasificări, în dreptul internațional privat și dreptul procesual civil (în materie de divorț), a se vedea sentința civilă nr. 59/1990 a Trib. Jud. Suceava, în Dreptul, nr. 4—5/1991, p. 82.

[23] Aceeași art. 17 prevede mijloacele de dovedire a locuinței asigurate: actul de proprietate, contract de închiriere ori de subînchiriere; când e vorba de mutarea unui soț la celălalt, de mutarea părintelui la copil (ori invers), dovada se face prin declarația scrisă de primire în spațiu, însoțită de actul din care rezultă că persoana care face declarația este titularul spațiului locativ; în comune, dovada se poate face și cu declarația scrisă dată în fața organului poliției de către persoana care își schimbă domiciliul. Potrivit art. 21 alin. 1: ,,Anulare a actului prin care o persoană a făcut dovada că are louința asigurată, în măsura în care acel act a fost obținut prin manopere frauduloase ori prin săvârșirea unei infracțiuni, atrage anularea mențiunii de schimbare a domiciliului înscrisă în actul de identitate".

[24] A se vedea dec. nr. 953/1965 și 1195/1965 ale S.civ. a fostului T S., citate de *C. Stătescu*, Drept civil, 7, p. 152 3.

[25] Art. 22 alin. 2 prevede: ,,Viza de reședință în altă localitate se acordă:

a) persoanelor încadrate în muncă pe durată nedeterminată;

b) persoanelor încadrate în muncă pe durata determinată ori pe timpul de încercare, pentru a fi încadrate în muncă, la cererea organizaţiilor;

c) persoanelor delegate sau detaşate pe durată mai mare de 30 de zile;

d) persoanelor internate mai mult de 30 zile pentru îngrijirea sănătăţii;

e) persoanelor care urmează o şcoală sau un curs, pe durata anului şcolar sau a cursului;

g) persoanelor inapte de muncă dacă se află în îngrijirea unor persoane la care urmează să locuiască;

h) în alte cazuri temeinic justificate".

[26] Pentru alte definiţii ale stării civile, a se vedea: *Tr. Ionaşcu*, Drept civil. Persoanele, 1959, p. 84 şi urm.; *V. Economu*, în Persoana fizcă în dreptul R.P.R., p. 389 şi urm.: *R. Petrescu*, Acţiunile privind statutul civil al persoanei, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968; Al. Silvan, E. Gheorghe, Actele de stare civilă. Ed. Ştiinţifică, Buc. 1969: *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 164 şi urm.; *D. Lupulescu*, Actele de stare civilă, E.S.E., Bucureşti, 1980; *E. Lupan* Drept civil. Persoanele, 1988, p. 131–132; *Şt. Răuschi*, op. cit., p. 246; *M. Costin*, op. cit., p. 325 şi urm.; *J. Carbonnier*, op. cit., p. 223–245; *Alex Weill*, op. cit., p. 55–92; *I. Filipescu*, Stat şi acţiunea în rectificarea unei înregistrări în registrul de stare civilă, în R.R.D. nr. 6/1987, p. 37–40.

[27] În doctrină este controversată apartenenţa la stare civilă a ,,*Grupei sanguine*"; a se vedea, pentru detalii, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1982, p. 296–297; *idem* Drept civil. Persoanele, 1987, p. 189; *V. Ciorbea*, Probleme juridice privind stabilirea şi schimbarea stării civile a persoanei în situaţii speciale (1) în S.C.J. nr. 3/1987, p. 236–242.

[28] Pentru amănunte, vezi Legea cetăţeniei române, nr. 21/1991.

[29] În acest sens există mai multe soluţii ale jurisprudenţei; a se vedea, spre exemplu, dec. nr. 810/1978 a S. civ. a fostului T.S. în C.D. pe 1979, p. 7; dec. civilă nr. 279/1980 a Trib. jud. Sălaj, în R.R.D. nr. 3/1981, p. 60.

[30] Reamintim că, în dreptul roman, statutul persoanei fizice era dat de reunirea a trei elemente: *status liberalis*, *status civitatis* şi *status familiae*.

[31] Cu privire la noţiunea de acţiune în justiţie, în general, a se vedea, spre exemplu, V. M. Ciobanu, Drept procesual civil, vol. I p. 55 şi urm.

[32] Pentru clasificarea numai în acţiuni ,,în reclamaţie" şi ,,în contestaţie" de stat, vezi *M. Costin*, op. cit., 2, p. 333. Pentru neacceptarea acestei soluţii, vezi *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 193, nota 106.

[33] Potrivit art. 52 C. fam.: ,,Acţiunea pentru stabilirea filiaţiei faţă de mamă aparţine numai copilului; ea poate fi pornită de reprezentantul legal, în cazul în care copilul este minor sau este pus sub interdicţie. Dreptul de a porni acţiunea pentru stabilirea filiaţiei faţă de mamă nu trece asupra moştenitorilor copilului: ei pot continua acţiunea pornită de acesta. Acţiunea pentru stabilirea filiaţiei faţă de mamă poate fi pornită şi împotriva moştenitorilor pretinsei mame. Acţiunea nu se prescrie în timpul vieţii vieţii copilului". Potrivit art. 59 C. fam.: ,,Acţiunea în stabilirea paternităţii din afara căsătoriei aparţine copilului şi se porneşte în numele său de către mamă, chiar dacă este minoră, ori de reprezentantul lui legal. Dreptul de a porni acţiunea în stabilirea paternităţii nu trece asupra moştenitorilor copilului; ei pot continua acţiunea pornită de acesta" (alin. 1–2). Art. 60 prevede: ,,Acţiunea în stabilirea paternităţii din afara căsătoriei poate fi pornită în termen de un an de la naşterea copilului" (alin. 1; în alin. 2–3 sunt prevăzute alte două momente de la care poate începe să curgă termenul de prescripţie de 1 an).

[34] Potrivit art. 54 C. fam.: ,,Paternitatea poate fi tăgăduită, dacă este cu neputinţă ca soţul mamei să fie tatăl copilului. Acţiunea în tăgăduirea paternităţii poate fi pornită numai de soţ: moştenitorii acestuia pot continua acţiunea pornită de el. Dacă soţul este pus sub interdicţie, acţiunea va putea fi pornită de tutore, însă numai cu încuviinţarea autorităţii tutelare. În toate cazurile, mama copilului va fi citată". După cum este ştiut, art. 55 C. fam. reglementează prescripţia acţiunii în tăgăduirea paternităţii.

[35] Potrivit art. 49 C. fam.: ,,Recunoaşterea (de maternitate — n.n.) care nu corespunde adevărului poate fi contestată de orice persoană interesată". Asemănător, art. 58 C. fam. dispune: ,,Recunoaşterea (de paternitate — n.n.) care nu corespunde adevărului poate fi contestată de orice persoană interesantă. Dacă recunoaşterea este contestată de mamă, de cel recunoscut sau de descendenţii acestuia, dovada paternităţii este în sarcina autorului recunoaşterii sau a moştenitorilor săi".

[36] Anulabilitatea căsătoriei este prevăzută în art. 21 C. fam.; pentru adopţie şi recunoaşterea de filiaţie, nu există, *de lege lata*, dispoziţii speciale, astfel că se va aplica dreptul comun în materie.

[37] După ce art. 37 alin. 2 prevede: ,,Căsătoria se poate desface în cazuri excepţionale, prin divorţ", art. 38 dispune: ,,Instanţa nu poate desface căsătoria prin divorţ decât atunci când datorită unor motive temeinice, raporturile dintre soţi sunt atât de grav şi iremediabil vătămate încât continuarea căsătoriei este vădit imposibilă pentru cel ce cere desfacerea ei" (alin. 1).

[38] Desfacerea adopției e reglementată în art. 80—82 C. fam.

[39] Vezi *supra*, nr. 200.

[40] Cetățenii străini aflați în România pot apela la înregistrarea de stare civilă făcută de organul local al administrației de stat ori la reprezentanții lor diplomatici ori consulari.

[41] Menționăm că Legea nr. 10/1990 privind organizarea și funcționarea Ministerului de Interne (M. Of. nr. 146/1990) nu folosește expresia ,,Inspectoratul General al Poliției", ci aceea de ,,Departamentul Poliției", după cum, inexplicabil, printre atribuții, nu menționează pe aceea din domeniul înregistrator de stare civilă.

[42] Pentru jurisprudența, mai recentă, în materie, a se vedea, spre exemplu: dec. nr. 108/1987 a S. civ. a fostului T.S. în R.R.D. nr. 11/1987, p. 74—75; dec. civilă nr. 117/1987 a Trib. jud. Timiș, în R.R.D., nr. 11/1987, p. 74.

[43] Pentru detalii, a se vedea dispozițiile cap. II — ,,Despre înregistrări" — din Decr. nr. 278/1960.

[44] Vezi *supra*, nr. 90.

[45] A se vedea *supra*, nr. 84.

[46] Pentru această idee, aplicată de jurisprudență mai recentă, a se vedea dec. nr. 1151/1990 a S. civ. a C.S.J. (nepublicată).

TITLUL II

PERSOANA JURIDICĂ

CAPITOLUL I

NOȚIUNEA, CLASIFICAREA ȘI ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE PERSOANEI JURIDICE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNEA PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Definiție, terminologie și fundament

363. DEFINIȚIA PERSOANEI JURIDICE

În lipsa unei definiții *legale* a persoanei juridice, în doctrină au fost formulate mai multe definiții pentru subiectul colectiv de drept civil. [1]

Legislația oferă, însă, suficiente elemente pentru formularea unei definiții a persoanei juridice. Avem în vedere, mai ales textul, de principiu, al art. 26 lit. e din Decretul nr. 31/1954, potrivit căruia este persoană juridică orice organizație „care are o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu afectat realizării unui anume scop în acord cu interesul obștesc".

În ce ne privește, după cum am arătat, [2] pentru dreptul civil „persoana juridică este subiectul *colectiv* de drept, adică *un colectiv de oameni care, întrunind condițiile cerute de lege, este titular de drepturi subiective și obligații icvile.*

364. TERMINOLOGIE

În doctrina mai veche, mai ales, ceea ce în prezent se desemnează prin expresia „persoană juridică" era desemnat prin formula *persoană morală* (pentru a o deosebi de persoana *fizică;* adică omul, privit individual).

Deși noțiunea de „persoană juridică" s-a născut în cadrul dreptului privat, în general, al celui civil, în special, ea a fost și este utilizată și în alte ramuri de drept (administrativ, financiar, procesual, muncii, internațional etc.) care, însă, „împrumută" această noțiune de la dreptul civil.

În alte ramuri de drept, entitățile juridice, care pentru dreptul civil sunt *persoane juridice*, sunt desemnate prin alte cuvinte ori expresii, precum : organe de stat, partide politice și alte organizații obștești ori de masă, agenți economici, societăți comerciale (comercianți).

De reținut că, în prezent denumirea de *persoană juridică* este *legală*, în sensul că este utilizată de lege (Decretul nr. 31/1954 cuprinde această

formulare în chiar titlul său; apoi, Legea din 6 februarie 1924, la fel, în chiar titlul său, precizează că privește „persoanele juridice" — asociațiuni și fundațiuni).

365. FUNDAMENTUL PERSOANEI JURIDICE

Noțiunea de „persoană juridică" implică și evocarea problemei de a se ști *ce este* ori *ce reprezintă* persoana juridică pentru drept, în general, pentru dreptul civil, în special. În alți termeni, care este *suportul* persoanei juridice?

În rezolvarea acestei probleme, în decursul timpului, în doctrină s-au formulat mai multe *teorii*.

Întrucât problema prezintă mai mult un interes teoretic, iar nu practic, ne mulțumim, aici, să evocăm teoriile formulate pentru explicarea fundamentului (numit și fundament *juridic*)[3] al persoanei juridice.

Teoriile (cu anumite nuanțe) sunt următoarele:

— teoria *ficțiunii;*

— teoria *realității* (având ca versiuni: „teoria proprietății colective", „teoria patrimoniului de afectațiune", „teoria realității concrete" — cu următoarele curente: „teoria organică", „teoria voinței colective", „teoria instituției", „teoria instituțională" și „teoria realității tehnice")[4].

În doctrina din țara noastră, la fel, s-au susținut mai multe teorii, precum: teoria dublului colectiv (pentru persoanele juridice „de stat"), teoria realității juridice sau tehnice, teoria colectivului specific, teoria colectivului unic.[5]

Soluția pe care o dăm acestei probleme este cuprinsă în chiar *definiția* persoanei juridice. Într-adevăr, persoana juridică este, *în esență*, un *colectiv de oameni*, mai mare ori mai mic, după caz. Acest lucru va reieși din prezentarea *categoriilor* de persoane juridice române. De asemenea, teza adoptată este confirmată și de Constituție [art. 47(2)] și Legea nr. 69/1991 (art. 1 alin. 2).

SECȚIUNEA a II-a

CLASIFICAREA PERSOANELOR JURIDICE

§ 1 Enumerarea persoanelor juridice

366. NECESITATEA ENUMERĂRII CATEGORIILOR DE PERSOANE JURIDICE ROMÂNE ÎN FUNCȚIE DE ACTELE NORMATIVE CARE LE REGLEMENTEAZĂ

Desigur, pentru a face o *clasificare*, este necesar să știm două elemente: *ce* clasificăm și *după ce criterii* facem clasificarea.

Cunoașterea primului element presupune — necesarmente — înfățișarea categoriilor de persoane juridice, astfel cum rezultă acestea din actele normative care formează „sediul materiei". Această operațiune, prealabilă, este cu atât mai necesară cu cât, *enumerarea făcută de art. 26* din Decretul nr. 31/1954 — legea *generală* aplicabilă persoanelor juridice române — *este depășită.*[6]

Prima dispoziţie legală, pe care trebuie s-o avem în vedere, în enumerarea persoanelor juridice române, este primul articol al cap. II din Decretul nr. 31/1954 (intitulat „Persoana juridică") şi anume art. 25, potrivit căruia : „*Statul este persoana juridică* în raporturile în care participă nemijlocit, în nume propriu, ca subiect de drepturi şi obligaţii *(civile* — n.n.).

El participă în astfel de raporturi prin Ministerul Finanţelor, afară de cazurile în care legea stabileşte anume alte organe în acest scop" (s.n.).

Calitatea statului de subiect de drept civil (adică „persoană juridică", cum îl califică art. 25 alin. 1) nu se confundă cu calitatea de persoane juridice care aparţine *organelor statului* din cele trei puteri : *legislativă executivă* şi *judecătorească.* Iată de ce este necesar să enumerăm, imediat după stat, persoanele juridice care sunt organele de stat.

Organele puterii legislative, cu calitate de persoană juridică, sunt cele două camere ale Parlamentului României : *Adunarea Deputaţilor* şi *Senatul* (alese potrivit Legii nr. 68/1992) ; deşi acest act normativ nu precizează, *in terminis,* calitatea acestor corpuri legiuitoare, de a fi persoane juridice, după cum nu o precizează nici Regulamentele lor de funcţionare [7]. este neîndoielnică calitatea lor de persoane juridice, întrucât întrunesc cele trei elemente constitutive, necesare pentru această calitate : organizare proprie, patrimoniu propriu, [8] scop propriu.

Din *organele puterii executive,* cu calitate de persoană juridică, fac parte :

— Preşedinţia Republicii ; aceasta întruneşte elementele constitutive ale calităţii de persoană juridică [9].

— *Guvernul României* care, potrivit Legii nr. 37/1990 privind organizarea şi funcţionarea sa, „este organul central al puterii executive care exercită, în conformitate cu legea, administraţia publică pe întreg teritoriul ţării" (art. 1) ;

— *ministerele şi alte organe centrale ale administraţiei de stat,* în subordinea guvernului ;

— *consiliile locale şi prefecturile,* ca organe locale ale puterii executive. [10]

— *organele locale de specialitate ale administraţiei de stat* [11].

Organele puterii judecătoreşti cuprind, în prezent, atât instanţele judecătoreşti — Curtea Supremă, curţile de apel, şi tribunalele judeţene (judecătoriile nu sunt persoane juridice) — cât şi organele procuraturii. Potrivit art. 130 din Constituţie : „(1) În activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societăţii şi apără ordinea de drept, precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor. (2) Ministerul Public îşi exercită atribuţiile prin procurori constituiţi în parchete, în condiţiile legii" Reglementările de amănunt se găsesc în Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească (M. Of. nr. 197/1992) şi Legea nr. 56/1993 a Curţii Supreme de Justiţie (M. Of. nr. 159/1993.

În enumerarea persoanelor juridice, după stat şi organele de stat, este cazul să menţionăm *unităţile administrativ-teritoriale:* judeţul, municipiul, sectorul municipiului Bucureşti, oraşul şi comuna. [12]

E cazul să enumerăm, în continuare, celelalte persoane juridice de stat : *agenţii economici de stat* — regiile autonome [13] şi societăţile comerciale cu capital integral de stat, înfiinţate prin reorganizarea fostelor unităţi economice de stat (întreprinderi, centrale şi cele asimilate acestora), în condiţiile Legii nr. 15/1990 — şi *instituţiile de stat,* numite şi instituţii bugetare de stat (din domeniile : învăţământ, sănătate, ştiinţă, cultură etc.).

O altă categorie de persoane juridice este cea formată din *cooperative* şi *uniunile acestora*, potrivit Decretului-Lege nr. 66/1990 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei meşteşugăreşti şi Decretul-Lege nr. 67/1990 privind organizarea şi funcţionarea cooperaţiei de consum şi de credit.

Partidele politice şi organizaţiile obşteşti (sindicate, ligi ş.a.) formează o altă categorie de persoane juridice, potrivit Decretului-Lege nr. 8/1989 privind înregistrarea şi funcţionarea partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti din România şi Legii nr. 54/1991, privind sindicatele.

Societăţile comerciale, reglementate de Legea nr. 31/1990 privind societăţile comerciale şi Legea nr. 35/1991 privind regimului investiţiilor străine constituie, de asemenea, o categorie de persoane juridice [14]. Unele particularităţi, de regim juridic, se întâlnesc la societăţile comerciale reglementate de Legea privatizării, nr. 58/1991, sub denumirea de „Fonduri" [15].

Fără a fi *comerciale*, tot persoane juridice sunt şi *societăţile agricole*, reglementate prin Legea nr. 36/1991 privind societăţile agricole şi alte forme de asociere în agricultură.

O categorie distinctă de persoane juridice este cea formată din *asociaţii* şi *fundaţii*, supuse Legii nr. 21/1924 pentru persoanele juridice (fără scop patrimonial), lege promulgată prin Decretul nr. 452/1924. De menţionat că, *asociaţii* sunt şi „asociaţiile de locatari", dar acestea sunt supuse statutului aprobat prin Decretul nr. 387/1977. De asemenea, un regim juridic distinct au fundaţiile înfiinţate, prin act de dispoziţie statal, după Revoluţia din decembrie, 1989, respectiv : fundaţiile pentru tineri (Decretul-Lege nr. 150/1990) şi „Fondul Libertatea" (care, potrivit art. 1 din Decretul-Lege nr. 124/1990 este „fundaţie de utilitate publică, cu personalitate juridică").

O categorie distinctă de persoane juridice este cea în care intră *cultele religioase* [16].

În fine, ca persoane juridice se pot înfiinţa şi asociaţii de cooperare pentru construcţia de locuinţe proprietate personală.

367. CRITERII DE CLASIFICARE ŞI CATEGORIILE CORESPUNZĂTOARE DE PERSOANE JURIDICE

După forma dreptului de proprietate care este sursa formării patrimoniului, distingem următoarele categorii de persoane juridice :

— persoane juridice *de stat;* din această categorie fac parte : statul, organele de stat, ale celor trei puteri (legislativă, executivă şi judecătorească), instituţiile de stat, unităţile administrativ-teritoriale, regiile autonome şi societăţile comerciale cu capital integral de stat ;

— persoane juridice *private sau particulare;* din această categorie fac parte toate persoanele juridice, cu excepţia celor de stat, cooperatiste şi mixte (precum : societăţile comerciale, cele agricole, cultele religioase, asociaţiile de locatari, unele fundaţii) :

— persoane juridice *cooperatiste ori obşteşti;* din această categorie fac parte cooperativele, uniunile cooperativelor, organizaţiile obşteşti (partide politice, alte organizaţii obşteşti, cu caracter profesional : uniuni, asociaţii, ligi, sindicate) ;

— persoane juridice *mixte;* aici se încadrează societăţile mixte, adică cele înfiinţate prin participarea de asociaţi români şi străini.

Această clasificare este *importantă* sub mai multe aspecte, precum : modul de înfiinţare aplicabil, regimul bunurilor din patrimoniu, reorganizare şi încetare.

După naţionalitatea lor, persoanele juridice se împart în două categorii :

— persoane juridice *române;*

— persoane juridice *străine.*

Principalul aspect al importanţei acestei clasificări se manifestă pe planul capacităţii lor juridice, în general, al celei civile, în special [17].

După sediul lor, distingem, la fel, două categorii de persoane juridice :

— cele cu sediul în *România;*

— cele cu sediul *în străinătate.*

Importanţa acestei clasificări este asemănătoare cu cea de la precedenta clasificare.

După corelaţia dintre ele, persoanele juridice se împart în : *principale* şi *anexe.* Regimul juridic al persoanei juridice anexă este, în principiu, acelaşi ca al persoanei juridice principale.

După regimul juridic aplicabil, se disting : 1) persoane juridice *de drept public* şi 2) persoane juridice *de drept privat.*

În fine, *după natura scopului lor*, persoanele juridice pot fi împărţite în :

— persoane juridice cu scop *patrimonial* (numit uneori, impropriu, „lucrativ") ;

— persoane juridice cu scop *nepatrimonial* (non-profit).

Această clasificare prezintă interes pe planul înfiinţării, al regimului juridic al bunurilor din patrimoniu, ca şi sub aspect fiscal.

SECŢIUNEA a III-a

ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Elementele constitutive ale persoanei juridice în legislaţie

368. PREVEDERILE ART. 26 LIT. e DIN DECRETUL NR. 31/1954

Reamintim că, potrivit textului, este persoană juridică „orice organizaţie care are o *organizare de sine stătătoare* şi un *patrimoniu propriu* afectat realizării unui *anume scop* în acord cu interesul obştesc" (s.n.).

Din această dispoziţie, *de principiu*, rezultă că *sunt trei elemente constitutive* ale calităţii de persoană juridică, şi anume :

— *o organizaţie de sine stătătoare* adică *proprie;*

— *un patrimoniu propriu*, adică *distinct;*

— *un scop propriu*, *determinat* şi în acord cu interesul general, *obştesc.*

369. ALTE DISPOZIŢII LEGALE PRIVIND ELEMENTELE CONSTITUTIVE ALE PERSOANEI JURIDICE

În actele normative aplicabile anumitor categorii de persoane juridice există unele dispoziţii care *circumstanţiază* un element constitutiv ori altul, dintre cele trei enumerate de art. 26 lit. e citat mai sus.

Vom evoca unele dispoziţii având această semnificaţie.

Bunăoară, art. 6 din Legea persoanelor juridice din 6 februarie 1924 dispune ca : ,,Nu se poate recunoaşte personalitatea juridică a asociaţiunilor şi aşezămintelor care au *un obiect ilicit, contrar ordinei publice sau bunelor moravuri*, sau care sunt formate în vederea realizării unui asemenea scop" — s.n. Potrivit art. 32 alin. 1 din aceeaşi Lege : ,,*Asociaţiunea*, pentru a putea dobândi personalitate juridică, trebuie *să fie compusă din cel puţin 20 membri* şi să prezinte în statute *o organizare* din care să rezulte o voinţă corporativă independentă de voinţa asociaţilor ca indivizi, constituirea *unui patrimoniu social*, distinct şi autonom de patrimoniul individual al fiecărui asociat" — s.n.

În Legea societăţilor comerciale, nr. 31/1990, sunt dispoziţii, de felul celor care ne interesează aici, următoarele :

— art. 1 alin. 1 : ,,*În vederea efectuării de acte de comerţ*, persoanele fizice şi persoanele juridice se pot asocia şi constitui societăţi comerciale, cu respectarea dispoziţiilor prezentei legi" ;

— art. 8 alin. 3 : pentru societatea pe acţiuni (S.A.) ori societatea în comandită pe acţiuni (S.C.A.) : ,,*Capitalul societăţii nu poate fi mai mic de un milion lei*, iar *numărul acţionarilor mai mic de cinci*" ;

— art. 34 alin. 1—3 : ,,În societatea cu răspundere limitată, *numărul asociaţiilor nu poate fi mai mare de 50.*

Capitalul social nu poate fi mai mic de 100 000 lei şi se divide în părţi sociale egale, care nu pot fi mai mici de 5 000 lei.

În caz de aporturi în natură, acestea vor putea reprezenta *cel mult 60%* din capitalul social" (s.n.) ;

— art. 3 din Decretul-Lege nr. 8/1989 : ,,În vederea înregistrării fiecare partid şi organizaţie obştească trebuie să-şi prezinte statutele de organizare şi funcţionare, programul politic, să-şi declare sediul şi mijloacele financiare de care dispun şi să facă dovada că *are cel puţin 251 de membri*" ;

— art. 8 din Legea nr. 36/1991, pentru societatea agricolă, dispune că : ,,Prin statut se vor determina condiţiile pentru admiterea asociaţilor în societate, *numărul minim de asociaţi, care nu poate fi mai mic de 10* capitalul social format din părţi sociale de egală valoare, a căror mărime, nu poate fi mai mică de 10 000 lei fiecare, numărul de părţi sociale pe care îl poate avea un asociat, modul de evaluare a părţilor sociale în cazul aportului în natură, inclusiv a folosinţei pământului" (s.n.) ;

— în fine, art. 2(1) şi (2) din Legea nr. 54/1991 cu privire la sindicate prevede : ,,(1) Persoanele care au calitatea de salariaţi au dreptul, fără nici o îngrădire sau autorizare prealabilă, să se organizeze în sindicate. (2) Pentru formarea unui sindicat este necesar un număr de *cel puţin 15 persoane*" (s.n.).

§ 2 Elementele constitutive ale persoanei juridice în doctrină

370. PRINCIPALELE OPINII EXPRIMATE ÎN ACEASTĂ PROBLEMĂ

De reţinut că, în doctrina românească, de după adoptarea Decretului nr. 31/1954, opinia majoritară este în sensul că doar cele trei elemente — organizare proprie, patrimoniu propriu şi scop propriu — sunt elemente *constitutive* [18]. Acestea sunt nu numai *necesare*, ci şi *suficiente*.

Izolat, s-a mai susţinut şi teza potrivit căreia, la cele trei elemente ar mai trebui adăugat unul ori altul sau chiar ambele dintre următoarele : *o răspundere proprie* şi *o participare în nume propriu* la raporturile juridice civile [19].

Trebuie, însă, observat că, oricare din aceste două „elemente" nu reprezintă, în realitate, decât o *consecinţă* juridică a existenţei calităţii de persoană juridică, prin întrunirea celor trei elemente constitutive. În alţi termeni : un colectiv de oameni participă la raporturile civile *proprio nomine* şi are o *răspundere proprie* pentru că este persoană juridică, întrunind cele trei elemente constitutive, iar nu invers : un colectiv de oameni este persoană juridică pentru că are o răspundere proprie şi participă, în nume propriu, la circuitul civil.

§ 3 Caracteristicile, conţinutul şi importanţa juridică ale elementelor constitutive

371. CARACTERISTICILE ELEMENTELOR CONSTITUTIVE.

Cele trei elemente constitutive ale persoanei juridice se caracterizează prin aceea că sunt, în acelaşi timp : *generale, legale, cumulative, exclusive* şi *diverse.*

Generalitatea elementelor constitutive reţinute — organizare, patrimoniu şi scop — este caracteristica acestora de a fi aplicabile *tuturor* categoriilor de persoane juridice.

Legalitatea elementelor constitutive înseamnă că ele *sunt instituite prin lege* şi numai legea poate institui un asemenea element constitutiv; în consecinţă, nici în doctrină şi nici în jurisprudenţă nu este permis ca interpretul legii să adauge la aceste elemente constitutive altceva.

Cumulative sunt cele trei elemente constitutive în înţelesul că, pentru existenţa calităţii de persoană juridică, un colectiv de oameni trebuie *să le întrunească pe toate;* în lipsa, fie şi numai a unuia dintre ele, nu va exista calitatea de persoană juridică.

Exclusive sunt cele trei elemente constitutive pentru că ele sunt nu numai necesare, ci *şi suficiente.*

Diversitatea elementelor constitutive se referă la *conţinutul* celor trei elemente constitutive, conţinut care comportă anumite particularităţi de la o persoană juridică la alta, de la o categorie la alta de persoane juridice.

Bunăoară, cele trei elemente constitutive — organizare proprie, patrimoniu propriu, scop propriu — au o anumită configuraţie în cazul unei regii autonome, o altă configuraţie în cazul unei instituţii de stat şi o alta în cazul unei societăţi comerciale ori al unui cult religios.

372. CONŢINUTUL ELEMENTELOR CONSTITUTIVE ALE PERSOANEI JURIDICE

a. *Organizarea de sine stătătoare* (organizarea proprie).

Prin organizarea de sine stătătoare ori organizarea proprie *se înţelege acel element constitutiv al persoanei juridice care constă în alcătuirea ca un tot unitar ori structurarea, compartimentarea colectivului de oameni.* „Organizarea proprie" presupune precizarea a două aspecte esenţiale : *compartimentarea colectivului* pe activităţi de desfăşurat şi *precizarea persoanei ori persoanelor care vor reprezenta persoana juridică în raporturile cu terţii.*

Pentru ilustrarea ideii, vom reda unele prevederi legale care se referă la acel element constitutiv pentru unele persoane juridice reprezentative. Astfel, potrivit art. 4 alin. 2 din Legea nr. 15/1990 : „Regiile autonome pot înființa în cadrul structurii lor : uzine, fabrici, servicii, sucursale și alte asemenea subunități necesare realizării obiectului de activitate. Modalitatea de constituire a acestora și relațiile lor din cadrul regiei autonome cu terții sunt stabilite prin regulamentul de organizare și funcționare al regiei autonome, elaborat de consiliul de administrație și aprobat de organul care a înființat regia respectivă" ; în art. 15 din aceeași lege se prevede că : „Activitatea curentă a regiei autonome este condusă de un director general sau un director numit de consiliul de administrație, cu avizul ministrului de resort, sau, după caz, al conducătorului administrației locale de stat" [20].

Tot astfel, Legea societăților comerciale nr. 31/1990 prevede că actele constitutive — contractul de societate și statutul — vor cuprinde, printre alte elemente obligatorii, și pe acelea care privesc organizarea și funcționarea societății (adică tocmai „organizarea proprie" a acesteia).

b. *Patrimoniul propriu*

Patrimoniul propriu, distinct este *acel element constitutiv care constă în totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale care au ca titular pe însăși persoana juridică.*

Patrimoniul propriu al persoanei juridice este distinct atât față de patrimoniile altor persoane juridice, cât și față de patrimoniul fiecărei persoane (fizice ori juridice) care intră în „colectivul" său.

Ca și la persoana fizică, patrimoniul propriu al persoanei juridice este format din două laturi : cea *activă*, cuprinzând *drepturile* patrimoniale (reale ori de creanță) și cea *pasivă*, cuprinzând *obligațiile* patrimoniale (contractuale ori extracontractuale).

Structura, *conținutul* și *regimul juridic* al drepturilor și obligațiilor diferă, adesea, la categoriile diferite de persoane juridice.

Pentru exemplificare, ne vom referi la câteva dispoziții legale cu această semnificație.

Din Legea nr. 15/1990 pot fi menționate prevederile :

— art. 4 alin. 1 : „Prin actul de înființare a regiei autonome se vor stabili obiectul său de activitate, *patrimoniul*, denumirea și sediul principal" ;

— art. 5 : „Regia autonomă este proprietara bunurilor din patrimoniul său.

În exercitarea dreptului de proprietate, regia autonomă posedă, folosește și dispune, în mod autonom, de bunurile pe care le are în patrimoniu, sau le culege fructele, după caz, în vederea realizării scopului pentru care a fost constituită.

Înstrăinarea bunurilor imobile aparținând regiei autonome sau încheierea de tranzacții în litigiu cu o valoare de peste zece milioane de lei se face cu aprobarea ministerului de resort" ;

— art. 7 alin. 1 : „Regia autonomă întocmește anual buget de venituri și cheltuieli, bilanț contabil și cont de profit și pierderi, după modelele stabilite de Ministerul Finanțelor" ;

— art. 8 : „Din veniturile realizate, după acoperirea cheltuielilor, regia autonomă constituie fondul de rezervă, asigură sumele necesare satisfacerii unor necesități social-culturale și sportive ori de perfectio-

nare — recalificare ale personalului angajat, precum și pentru cointeresarea prin premiere a acestuia, plătește impozitele, taxele, cotele de asigurări și securitate socială și celelalte vărsăminte prevăzute de lege.

Consiliul de administrație al regiei autonome poate hotărî și crearea altor fonduri în afara celor menționate la alineatul precedent.

Partea din venituri rămasă după constituirea fondurilor proprii și efectuarea plăților menționate la alineatul 1 reprezintă profitul net al regiei. Din acest profit 5% se utilizează pentru constituirea unui fond de participare a angajaților la profituri, iar restul se varsă, după caz, la bugetul statului sau al organului administrației locale"[21];

— art. 19 : „Inventarierea patrimoniului unităților economice de stat supuse transformării în societăți comerciale, precum și evaluarea și stabilirea capitalului societăților comerciale înființate pe această cale se fac în condițiile stabilite prin hotărâre a guvernului"[21];

— art. 20 : „Inițial, capitalul social al societăților comerciale constituie potrivit art. 17[22] este deținut integral de statul român sub forma de acțiuni sau părți sociale, în raport cu forma juridică a societății[23] și va fi vărsat în întregime la data constituirii societății.

Bunurile din patrimoniul societății comerciale sunt proprietatea acesteia, cu excepția celor dobândite cu alt titlu";

— art. 53 : „Bunurile care rămân în proprietatea statului, cum ar fi clădiri guvernamentale, bunuri necesare desfășurării activităților administrației de stat, rezerve ale statului și altele asemenea, se înregistrează la Departamentul Rezervelor Statului și se administrează direct de instituțiile cărora le sunt date în folosință.

Actele de decizie cu privire la aceste bunuri se aprobă de Ministerul Finanțelor și Ministerul Resurselor și Industriei, cu excepția situațiilor în care prin lege se dispune altfel".

Din Legea societăților comerciale nr. 31/1990 cităm următoarele dispoziții :

— art. 3 prevede — pentru societatea în nume colectiv și în comandită simplă — că în contractul de societate trebuie să se prevadă, printre altele : „capitalul social subscris și vărsat cu menționarea aportului fiecărui asociat, în numerar sau alte bunuri, valoarea lor și modul evaluării, precum și data la care se va vărsa integral capitalul social subscris" și „Partea fiecărui asociat în beneficii și pierderi" ;

— art. 9 prevede — pentru societatea pe acțiuni și în comandită pe acțiuni — că în contractul de societate și statut trebuie să se prevadă, printre altele : „— capitalul social subscris și cel vărsat. La constituire, capitalul social vărsat nu va putea fi mai mic de 30% din cel subscris, dacă prin lege nu se prevede altfel ;

— valoarea bunurilor aduse ca aport în natură în societate, modul de evaluare și numărul acțiunilor acordate pentru acestea ;

— numărul și valoarea nominală a acțiunilor, cu specificarea dacă sunt nominative sau la purtător, și numărul lor pe categorii ;

— modul de distribuție a beneficiilor ;

— art. 32 — pentru societatea cu răspundere limitată — prevede : „Contractul va cuprinde mențiunile cerute la art. 3 pentru societatea în nume colectiv, precum și repartizarea părților sociale.

Prestațiile în muncă și creanțele nu pot constitui aport.

Bunurile ce reprezintă aporturi în natură se transmit în momentul constituirii societății.

Părţile sociale nu pot fi reprezentate prin titluri negociabile.

Administratorii vor elibera, la cerere, un certificat constatator al drepturilor asupra părţilor sociale, dar cu menţiunea că nu poate servi ca titlu pentru transmiterea drepturilor constatate, sub sancţiunea nulităţii transmiterii";

— art. 34 alin. 2 şi 3, tot pentru S.R.L., prevede : „Capitalul social nu poate fi mai mic de 100 000 lei şi se divide în părţi sociale egale, care nu pot fi mai mici de 5 000 lei.

În caz de aporturi în natură acestea vor putea reprezenta cel mult 60% din capitalul social";

— art. 35 : „În lipsă de stipulaţie contrară, bunurile constituite ca aport în societate devin proprietatea acesteia.

Asociatul care întârzie să depună aportul social este răspunzător de daunele pricinuite, iar dacă aportul a fost stipulat în numerar, este obligat şi la plata dobânzilor legale din ziua în care trebuia să facă vărsământul";

— art. 36 : „Pe durata societăţii, creditorii asociatului pot să-şi exercite drepturile lor numai asupra părţii din beneficiile cuvenite asociatului după bilanţul social, iar după dizolvarea societăţii, asupra părţii ce i s-ar cuveni prin lichidare.

Creditorii prevăzuţi la alin. 1 pot totuşi popri, în timpul duratei societăţii, părţile ce s-ar cuveni asociaţilor prin lichidare sau sechestra şi vinde acţiunile debitorului lor";

— art. 37 : „Cota-parte din beneficiu ce se va plăti fiecărui asociat constituie dividend.

Dividendele se vor plăti asociaţilor în proporţie cu cota de participare la capitalul social.

Nu se vor putea distribui dividende decât din beneficiile reale.

Dividendele plătite contrar dispoziţiilor de mai sus se vor restitui.

Dreptul la acţiunea de restituire a dividendelor se prescrie în termen de trei ani de la data distribuirii lor";

— art. 38 : „Aportul asociaţiilor la capitalul social nu este purtător de dobânzi";

— art. 39 : „Dacă se constată o micşorare a capitalului social, acesta va trebui reîntregit sau redus, mai înainte de a se putea face vreo repartizare sau distribuire de beneficii";

— art. 61 : „În societatea pe acţiuni, capitalul social este reprezentat prin acţiuni emise de societate, care pot fi nominative sau la purtător.

Felul acţiunilor va fi determinat prin contractul de societate şi statut; în caz contrar, ele vor fi la purtător.

Acţiunile nu vor putea fi emise pentru o sumă mai mică decât valoarea nominală.

Acţiunile neplătite în întregime sunt întotdeauna nominative.

Capitalul social nu va putea fi majorat şi nu se vor putea emite noi acţiuni până nu vor fi complet achitate cele din emisiunea precedentă".

c. Scopul propriu (obiectul de activitate propriu)

Ca element constitutiv al persoanei juridice, *scopul propriu* este *obiectul de activitate al subiectului colectiv de drept civil*, el indicând însăşi raţiunea de a fi a persoanei juridice.

Pentru a fi valabil, scopul persoanei juridice trebuie să îndeplinească următoarele condiţii :

— *să fie determinat;*

— *să fie în concordanţă cu interesul obştesc*, general.

Aceste condiţii ale scopului rezultă, cu claritate, din chiar redactarea art. 26 lit. e din Decretul nr. 31/1954.

De asemenea, ele rezultă şi din dispoziţiile, privitoare la acest element constitutiv, cuprinse în alte acte normative, dintre care cităm, în continuare, următoarele :

— art. 4 alin. 1 din Legea nr. 15/1990 : ,,Prin actul de înfiinţare a regiei autonome se vor stabili *obiectul său de activitate*, patrimoniul, denumirea şi sediul principal'' (s.n.) ;

— art. 18 alin. 1 lit. a) din aceeaşi lege : ,,Prin actul de înfiinţare se aprobă statutul societăţii comerciale şi se vor stabili :

a) forma juridică, *obiectul de activitate*, denumirea şi sediul principal al societăţii'' (s.n.) ;

— art. 44, tot din Legea nr. 15/1990 : ,,Regiile autonome şi societăţile comerciale create în temeiul prezentei legi pot efectua direct operaţiuni de comerţ exterior. În acest scop ele urmează să îşi constituie compartimente specializate de export, import, marketing şi conjunctură, cu consultarea prealabilă şi obligatorie a Ministerului Comerţului şi Turismului'' ;

— art. 3, 9 şi 34 alin. final din Legea nr. 3/1990 prevăd că în contractul de societate şi în statutul societăţii comerciale trebuie să se prevadă, printre altele, şi ,,obiectul societăţii'' ;

— art. 2 alin. 3—4 din Decretul-lege nr. 8/1989 : ,,Scopurile partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti trebuie să se întemeieze pe respectul suveranităţii, independenţei şi integrităţii naţionale, al democraţiei, în vederea asigurării libertăţilor şi drepturilor cetăţenilor şi afirmării demnităţii naţiunii române.

Mijloacele de realizare a scopurilor partidelor politice şi organizaţiilor obşteşti trebuie să fie în conformitate cu ordinea de stat şi de drept din România'' ;

— art. 3 din Decretul-Lege nr. 66/1990, care stabileşte ,,obiectul'' activităţii cooperativelor meşteşugăreşti ;

— art. 5 din Decretul-Lege nr. 67/1990 care stabileşte ,,obiectul'' activităţii cooperaţiei de consum şi de credit ;

— art. 5 din Legea nr. 36/1991 : ,,Societatea agricolă este o societate de tip privat, cu capital variabil şi un număr nelimitat şi variabil de asociaţi, având ca *obiect* exploatarea agricolă a pământului, uneltelor, animalelor şi altor mijloace aduse în societate, precum şi realizarea de investiţii de interes agricol. Exploatarea agricolă poate consta din : organizarea şi efectuarea de lucrări agricole şi îmbunătăţiri funciare, utilizarea de maşini şi instalaţii, aprovizionarea, prelucrarea şi valorificarea produselor agricole şi neagricole şi alte asemenea activităţi.

Societatea agricolă nu are caracter comercial (alin. 1—2) ; în art. 11 şi 12 din aceeaşi lege se prevede că în ,,actul de constituire'' şi ,,statut'' trebuie să se cuprindă şi ,,obiectul activităţii'' ori ,,obiectul societăţii'' ;

— art. 3 din Legea privind activitatea bancară, nr. 33/1991 : ,,Societăţile bancare sunt persoane juridice al căror *obiect principal de activitate* îl constituie atragerea de fonduri de la persoane juridice şi fizice, sub formă de depozite sau instrumente nenegociabile, plătibile la vedere sau la termen, precum şi acordarea de credite'' (s.n.) ;

— art. 6 din Legea persoanelor juridice din 6 februarie 1924: „Nu se poate recunoaște personalitatea juridică a asociațiunilor și așezămintelor care au un obiect ilicit, contrar ordinei publice sau bunurilor moravuri, sau care sunt formate în vederea realizării unui asemenea scop".

373. IMPORTANȚA JURIDICĂ A ELEMENTELOR CONSTITUTIVE

a. *Importanța organizării de sine stătătoare.*

În esență, importanța „organizării proprii" constă în aceea că permite subiectului colectiv de drept civil să se înfățișeze, în raporturile cu alte subiecte de drept, ca un tot unitar, iar nu ca ceva amorf.

Totodată, acest element constitutiv este important pentru cunoașterea modului de valorificare, practică, a capacității de exercițiu a persoanei juridice. [24]

b. *Importanța patrimoniului propriu*

Deși nu se poate face un „clasament" al elementelor constitutive, totuși, trebuie precizat că patrimoniul propriu are o importanță deosebită, care se exprimă, în esență, în următoarele aspecte:

— chiar dacă un colectiv are „organizare proprie" și „scop propriu", el nu va avea calitatea de persoană juridică dacă nu are patrimoniu propriu, distinct; prin urmare, acest element constitutiv diferențiază — decisiv — un colectiv care este persoană juridică față de un colectiv care nu are această calitate juridică; spre exemplu, în cadrul unei regii autonome, colectivul acesteia este persoană juridică, pentru că are, pe lângă organizare și scop — proprii —, și patrimoniu propriu, pe când „colectivul" unei uzine ori fabrici sau al unui serviciu ori al unei sucursale (vezi art.4 alin.2 din Legea nr. 15/1990) nu are calitate de persoană juridică, deși are o anumită organizare și un obiect de activitate, tocmai pentru că nu are patrimoniu propriu, distinct;

— patrimoniul propriu permite persoanei juridice să aibă o răspundere patrimonială proprie; o asemenea răspundere este de neconceput în lipsa unui patrimoniu propriu;

— de asemenea, patrimoniul propriu permite persoanei juridice să participe la circuitul civil în nume propriu — *proprio nomine* — îndeosebi în raporturile civile patrimoniale;

— în fine, numai patrimoniul propriu poate explica soluția conținută în art. 37 din Decretul nr. 31/1954: în cazul persoanelor juridice dispuse în sistem, nici persoana juridică supraordonată nu răspunde pentru obligațiile civile ale persoanei juridice subordonate, după cum nici persoana juridică subordonată nu răspunde pentru obligațiile civile ale persoanei juridice supraordonate; e cazul, spre exemplu, al statului ori al persoanelor juridice de stat care sunt organele de stat (ale puterii legislative, executive și judecătorești ori instituțiile de stat celelalte) ori cazul persoanelor juridice cooperatiste; în asemenea cazuri funcționează principiul pe care-l numim al reciprocității nerăspunderii patrimoniale civile

c. *Importanța scopului propriu*

Aspectele în care se exprimă importanța scopului propriu sunt, în esență, următoarele :

— scopul persoanei juridice exprimă însăși rațiunea de a fi a fiecărei persoane juridice ;

— scopul propriu determină limitele capacității de folosință a persoanei juridice, în conformitate cu principiul specialității acestei capacități (art. 34 din decretul nr. 31/1954 ; [25]

— scopul propriu dă sens celorlalte două elemente constitutive în înțelesul că organizarea proprie și patrimoniul propriu sunt afectate realizării obiectului de activitate al subiectului colectiv de drept civil.

NOTE

[1] Astfel, *Stătescu C.* arată că: ,,Persoana juridică este un subiect colectiv de drept civil Spre deosebire de persoana fizică — omul privit individual — *persoana juridică* — subiect de drept care participă de sine stătător la raporturile juridice, având o răspundere civilă proprie — *este un colectiv de oameni având structură organizatorică bine determinată, dispunând de independență patrimonială și care urmărește realizarea unui scop în acord cu interesele obștești*'' (Drept civil, 1970, p. 365). Pentru *Yolanda Eminescu*, persoana juridică este ,,o entitate căreia, în anumite condiții (dacă sunt întrunite integral sau chiar parțial elementele constitutive...) dreptul îi recunoaște o capacitate civilă (mai largă sau mai restrânsă), cu alte cuvinte, facultatea (abstractă și generală) de a dobândi, în anumite limite, drepturi și de a-și asuma obligații'' (în Subiectele colective de drept în România, Ed. Academiei, București, 1981, p. 39); *E. Lupan* definește persoana juridică astfel: ,,O colectivitate umană formată direct din persoane fizice sau din asocierea altor persoane juridice, în condițiile stabilite de lege, care participă în nume propriu la raporturi juridice, ca subiect de drept distinct, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu distinct, afectat realizării unui scop determinat în acord cu interesul obștesc'' (op. cit. p. 207; asemănătoare este și definiția dată de *M. Costin* op. cit. 2, 355).

J. Carbonnier (op. cit. p. 247 și urm.) nu definește persoanele morale, dar face o clasificare a lor.

La fel procedează și *G. Cornu* (op. cit. p. 291 și urm.). A se vedea și: *Șt. Răuschi*, op cit. p. 386; *I. Dogaru*, op. cit. p. 358.

[2] Vezi *supra*, nr. 28, c. Reamintim că definind ,,subiectul de drept civil'', în general, am arătat că acesta este ,,acea specie de subiecte de drept care cuprinde persoana fizică și persoana juridică, în calitate de titulari de drepturi subiective și de obligații civile''.

[3] De amintit că în doctrină s-a vorbit și de un ,,fundament economic'' al persoanei juridice, prin care se înțelegea, în esență principiul — economic — de utilizare a patrimoniului persoanei juridice; pentru amănunte, a se vedea *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 379; *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 236—251.

[4] Pentru prezentarea, pe larg a acestor teorii, a se vedea *Y. Eminescu*, în op. cit p. 15—23; *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1982, p. 427—431; *M. Costin*, op. cit. 2, 387—391. Pentru doctrina franceză, mai recentă, a se vedea, spre exemplu, *J. Carbonnier*, op. cit. p. 273 —276; G. Cornu, op. cit. p. 303—305.

[5] Pentru aceste teorii, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele 1987, p. 242. Amintim că, în doctrina sovietică s-au susținut și alte teorii, precum: ,,teoria statului socialist care activează într-un anumit sector'' ,,teoria directorului'' ,,teoria realității sociale'', ,,teoria colectivului dublu''.

[6] În redactarea sa din 1954, art. 26 prevedea: ,,Sunt, în condițiile legii, persoane juridice: a) organele locale ale puterii de stat, organele centrale și locale ale administrației de stat și celelalte instituții de stat, dacă au un plan de cheltuieli propriu și dreptul să dispună independent de creditele bugetare acordate; b) întreprinderile și organizațiile economice de stat și celelalte organizații socialiste de stat cu gospodărire socialistă deplină: c) gospodăriile agricole colective, celelalte organizații cooperatiste și orice organizații obștești, ca și societățile de colaborare economică, dacă, potrivit legii ori actului administrativ care le înființează sau potrivit prevederilor actului de înființare ori statutului, au un patrimoniu distinct; d) instituțiile anexe dacă au un plan de cheltuieli propriu și dreptul să dispună independent de creditele acordate, precum și întreprinderile anexe, dacă au gospodărire socialistă deplină; e) orice altă organizație socialistă care are o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu afectat realizării unui anume scop în acord cu interesul obștesc''.

[7] În afară de Regulamentul fiecărei camere există și Regulamentul ședințelor comune aprobat prin Hotărârea nr. 4/1992 (M. Of. nr. 34/1992).

[8] Bunăoară, în Legea nr. 22/1991 privind „bugetul administrației centrale de stat pe anul 1991", există poziții distincte pentru Senat și Adunarea Deputaților (art. 10).

[9] A se vedea art. 10 din Legea nr. 22/1991 și Legea nr. 1/1990.

[10] Art. 120 (1) din Constituția prevede: „Autoritățile administrative publice, prin care se realizează autonomia locală în comune și orașe sunt *consiliile locale* alese și primarii aleși, în condițiile legii". Potrivit art. 121 (1), tot din Constituție: „*Consiliul județean* este autoritatea administrației publice pentru coordonarea activității consiliilor comunale și orășenești, în vederea realizării serviciilor publice de interes județean" — s.n.

[11] Legea administrației publice locale, nr. 69/1991, prevede, în art. 66, că: „Reședințele consiliului județean este șeful *administrației publice județene* și răspunde de buna funcționare a administrației județului", iar în art. 99 că: „Prefectul este șeful *serviciilor publice ale ministerelor și ale celorlalte autorități ale administrației centrale organizate în unitățile administrativ-teritoriale*" (s. n.).

[12] Art. 4 din Legea nr. 69/1991 dispune: „*Comunele, orașele și județele sunt persoane juridice.* Ele au deplină capacitate, posedă un patrimoniu și au inițiativă în tot ceea ce privește administrarea intereselor publice locale, exercitând, în condițiile legii, autoritatea în limitele administrativ-teritoriale stabilite.

Ca persoane juridice civile (?!) au în proprietate bunuri din domeniul privat, iar ca persoane juridice de drept public sunt proprietare ale bunurilor domeniului public de interes local, potrivit legii" (s.n.).

[13] Pentru dezvoltări, vezi *V. D. Zlătescu*, Regia autonomă ca persoană juridică, în Revista de drept comercial nr. 3/1991, p. 5—12. Vezi și Ordonanța nr. 15/1993.

[14] Potrivit art. 1 și alin. 2 din Legea nr. 31/1990: „Societățile comerciale cu sediul în România sunt persoane juridice române".

[15] Pentru amănunte, vezi *O. Căpățînă*, Instituții ale noului drept comercial. Societățile comerciale, Ed. Lumina, Buc. 1991, *St. Cărpenaru*, Drept comercial român, I. p. 88 și urm.

[16] Există mai multe acte normative pentru această categorie de persoane juridice. E necesară o nouă lege a cultelor religioase din România.

[17] Bunăoară, potrivit art. 47 din Legea nr. 18/1991 și art. 1 lit. d) din Legea nr. 35/1991 persoanele juridice străine, care n-au sediul în România, nu pot dobândi, prin acte între vii dreptul de proprietate asupra vreunui fel de teren situat în România.

[18] În acest sens, a se vedea: *Tr. Ionașcu*, în Organizațiile... p. 7—8; *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 372—373; *Gh. Beleiu*, în Subiectele colective de drept în România, p. 88—95; *T. Pop*, în Tratat de drept civil, 1989, p. 57—58. Această opinie o întâlnim și în doctrina franceză: a se vedea *G. Cornu*, op. cit. p. 312—316.

[19] Pentru dezvoltări, în acest sens, a se vedea *Y. Eminescu*, în Subiectele colective de drept în România, p. 28; *Raul Petrescu*, Probleme de drept comercial, Partea I, Business

[20] În alin. 1, art. 41 dispune: „*Structura organizatorică și funcțională* a regiilor autonome și a societăților comerciale se stabilesc de organele de conducere ale acestora" s.n.

[21] A fost adoptată, în acest scop, Hotărârea Guvernului nr. 945/1990. Dispozițiile acestea au fost, parțial, modificate prin Ordonanța nr. 15/1993.

[22] Art. 17 prevede: „Unitățile economice de interea republican se organizează ca societăți comerciale prin hotărâre a guvernului iar cele de interes local, prin decizia organului administrației locale de stat".

[23] Art. 16 prevede că: „Unitățile economice de stat, cu excepția celor care se constituie ca regii autonome, vor fi organizate ca societăți *pe acțiuni* sau societăți *cu răspundere limitată*, în condițiile prevăzute de lege" (s. n.).

[24] De acest aspect ne vom ocupa, pe larg, în capitolul consacrat capacității civile a persoanei juridice.

[25] De acest principiu ne vom ocupa în capitolul III al acestui titlu.

CAPITOLUL II

ÎNFIINȚAREA PERSOANEI JURIDICE

SECȚIUNEA I

ASPECTE GENERALE

§ 1 Noțiunea și rolul statului în înființarea persoanelor juridice

374. NOȚIUNEA ÎNFIINȚĂRII PERSOANEI JURIDICE

Prin *înființarea persoanei juridice* înțelegem *crearea unui subiect colectiv de drept civil, în condițiile legii.*

În unele cazuri, înființarea persoanei juridice presupune *un singur act juridic*, căruia legea îi recunoaște efectul acesta creator; alteori, înființarea persoanei juridice presupune *o suită de acte juridice* care, numai luate împreună, conduc la efectul creator de persoană juridică; într-un asemenea caz, înființarea persoanei juridice reprezintă un adevărat *proces pe constituire* a subiectului colectiv de drept.

375. ROLUL STATULUI ÎN ÎNFIINȚAREA PERSOANELOR JURIDICE

Societatea românească actuală, organizată într-un stat de drept, este direct interesată în nașterea subiectelor colective de drept.

Asigurarea respectării interesului general, la înființarea persoanelor juridice, este realizată de către stat, prin organele sale, în modalități juridice diferite.

Desigur, prima modalitate — generală — constă în însăși *reglementarea modurilor și condițiilor înființării* diferitelor categorii de persoane juridice.

Apoi, participarea statului la înființarea persoanelor juridice se concretizează în aceea că, prin acte ale organelor sale competente, statul înființează — *direct* — unele persoane juridice; este cazul, în general, al înființării organelor de stat — care sunt și persoane juridice —, precum și acela al înființării agenților economici de stat și înființării instituțiilor de stat.

Alteori, participarea statului la înființarea persoanelor juridice se concretizează în *recunoașterea* actului de înființare al celor care constituie persoana juridică, cum este cazul centralelor organizațiilor cooperatiste, ori „împuternicește" unele organisme, chiar obștești, să recunoască înființarea unor persoane juridice, sub aspectul legalității creării lor (cum e cazul înființării cooperativelor meșteșugărești ori de consum ori credit).

În fine, în alte cazuri, statul își face simțită prezența la înființarea persoanelor juridice prin investirea unor organe ale sale cu prerogativa *autorizării* înființării, cu care ocazie se verifică nu numai legalitatea, ci și oportunitatea creării unor subiecte colective de drept.

După cum se poate observa, participarea statului la înființarea persoanelor juridice este menită să asigure, în acest domeniu, respectarea principiului fundamental al dreptului civil care este principiul îmbinării interesului individual cu interesul general, obștesc.

§ 2 Reglementarea înființării persoanelor juridice

376. REGLEMENTAREA GENERALĂ. PREVEDERILE ART. 28 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Normele *generale* privind înființarea persoanelor juridice se găsesc cuprinse în art. 28 din Decretul nr. 31/1954. Redactarea acestui articol fiind, în parte, depășită, vom reda numai acele părți ale sale care își mențin valabilitatea și, deci, actualitatea.

Potrivit art. 28 : „Persoana juridică ia ființă, după caz :

a) prin actul de dispoziție al organului competent ... de stat ;

b) prin actul de înființare al celor care o constituie, recunoscut de organul ... competent a verifica numai dacă sunt întrunite cerințele legii pentru ca acea persoană juridică să poată lua ființă ;

c) prin actul de înființare al celor care o constituie, cu prealabilă autorizare a organului ... competent a aprecia oportunitatea înființării ei ;

d) printr-un alt mod reglementat de lege".

Brevitatis causa, modurile de înființare prevăzute de art. 28 pot fi denumite astfel :

— înființarea *prin actul de dispoziție al organului de stat competent;*
— înființarea *prin actul de înființare recunoscut;*
— înființarea *prin actul de înființare autorizat;*
— înființarea *prin alt mod reglementat de lege.*

377. REGLEMENTAREA SPECIALĂ A ÎNFIINȚĂRII PERSOANELOR JURIDICE

Normele speciale privind înființarea diferitelor categorii de persoane juridice se găsesc în actele normative aplicabile acestora.

Desigur, enumerarea acestor categorii trebuie să înceapă cu Constituția României, unde se găsește reglementarea fundamentală privind înființarea organelor statului, din cele trei categorii : ale puterii legislative, ale puterii executive și ale puterii judecătorești.

Sunt de menționat, cu acest titlu, dispozițiile cuprinse în Titlul III „Autoritățile publice", cu cele 6 capitole : I — Parlamentul ; II — Președintele României ; III — Guvernul ; IV — Raporturile Parlamentului cu Guvernul ; V — Administrația publică ; VI — Autoritatea Judecătorească (art. 58—133). Mai sunt de menționat și :

— Legea nr. 37/1990 privind organizarea și funcționarea Guvernului României ;

— Legea nr. 92/1992 privind organizarea judecătorească și Legea nr. 56/1993 privind Curtea Supremă de Justiție ;

— Legea nr. 69/1991 privind administrația publică locală.

La acestea se adaugă Legea nr. 2/1968 privind împărțirea administrativ-teritorială a țării și prevederile art. 3(3) din Constituție.

În ce privește înființarea *regiilor autonome și a societăților comerciale cu capital de stat*, sunt de menționat următoarele dispoziții din Legea nr. 15/1990.

— art. 3 : „Regiile autonome sunt persoane juridice și funcționează pe bază de gestiune economică și autonomie financiară. Regii autonome se pot înființa prin hotărâre a guvernului, pentru cele de interes național, sau prin hotărâre a organelor județene și municipale ale administrației de stat, pentru cele de interes local, din ramurile și domeniile stabilite potrivit art. 2" ;

— art. 17 : „Unitățile economice de interes republican se organizează ca societăți comerciale prin hotărâre a guvernului, iar cele de interes local, prin decizia organului administrației locale de stat".

În ce privește înființarea *persoanelor juridice cooperatiste*, reținem următoarele prevederi :

— art. 7, 9, 10 și 11 din Decretul-Lege nr. 66/1990 :

— art. 7 : „Cooperativele meșteșugărești se înființează, se organizează și funcționează potrivit statutelor adoptate de adunările generale meșteșugărești" ;

— art. 9 : „Uniunile de cooperative și Uniunea centrală a cooperativelor meșteșugărești iau ființă, se organizează și funcționează potrivit statutelor adoptate, după caz, de conferințe sau de Congresul cooperației meșteșugărești. Acestea sunt conduse de organele alese potrivit statutelor" ;

— art. 10 : „Recunoașterea înființării cooperativelor meșteșugărești și a uniunilor de cooperative se face de către consiliul organizației cooperatiste meșteșugărești ierarhic superioare. Acestea dobândesc personalitate juridică prin înregistrare la organele de stat competente, potrivit legii.

Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești dobândește personalitate juridică, în temeiul prezentului decret-lege, prin adoptarea statutului său de către Congresul cooperației meșteșugărești" ;

— art. 11 : „Unitățile de producție și de prestări servicii ale organizațiilor cooperației meșteșugărești se înființează de acestea prin hotărâre a adunării generale a fiecăreia dintre aceste organizații" ;

— art. 6, 8 și 9 din Decretul-Lege nr. 67/1990 :

— art. 6 : „Cooperativele de consum și cooperativele de credit, uniunile județene ale acestora și Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum și Credit se înființează, se organizează și funcționează potrivit prezentului decret-lege și statului" ;

— art. 8 : „Organizațiile, întreprinderile și alte unități ale cooperației de consum și de credit dobândesc personalitate juridică prin înregistrare la organele de stat competente, potrivit legii.

Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum și de Credit dobândește personalitate juridică în temeiul prezentului decret-lege" ;

— art. 9 : „Uniunea centrală, uniunile județele și cooperativele pot înființa întreprinderi și unități proprii cu sau fără personalitate juridică, în vederea realizării activităților economice.

Criteriile de înființare, organizare și funcționare a acestora se stabilesc de către Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum și de Credit".

Din Legea *societăților comerciale*, nr. 31/1990, reținem, aici, următoarele dispoziții :

— art. 3 (prima parte) : „Societatea în nume colectiv sau în comandită simplă se constituie prin contract de societate, încheiat în formă autentică" ;

— art. 4 : „În termen de 15 zile de la data actului autentic, administratorii sau oricare dintre asociaţi vor înregistra contractul de societate la instanţa în a cărei rază teritorială îşi va avea sediul societatea.

La înregistrare, judecătorul va verifica îndeplinirea condiţiilor prevăzute de art. 3. după care va dispune înscrierea actului în registrul comerţului şi la administraţia financiară unde societatea îşi are sediul, precum şi publicarea lui în Monitorul Oficial.

Societatea este persoană juridică din ziua înmatriculării în registrul comerţului. Înmatricularea se face cu condiţia prezentării dovezii că s-a solicitat publicarea în Monitorul Oficial" ;

— art. 6 alin. 1 : „Dacă societatea înfiinţează o sucursală sau filială în afara judeţului în care îşi are sediul, administratorii sunt obligaţi să ceară înmatricularea acesteia în registrul comerţului din judeţul unde va funcţiona, înainte de începerea activităţii sucursalei sau filialei" ;

— art. 8 alin. 1 : „Societatea pe acţiuni sau în comandită pe acţiuni se va constitui prin contract de societate şi statut", (care, potrivit art. 9, trebuie să îmbrace forma autentică) ;

— art. 22 : „Funcţionarea societăţii pe acţiuni şi a societăţii în comandită pe acţiuni este supusă autorizării instanţei în a cărei rază teritorială îşi va avea sediul societatea.

Pentru autorizare, în termen de 15 zile de la autentificarea contractului de societate şi a statutului, acestea se vor depune, împreună cu cererea de autorizare, însoţite de :

— dovada efectuării vărsămintelor ;

— actele privind proprietatea altor aporturi decât cele în numerar, iar în cazul în care printre ele figurează şi imobile, certificatul constatator al sarcinilor de care sunt grevate ;

— actele constatatoare ale operaţiunilor încheiate în contul societăţii şi aprobate de adunarea constitutivă" ;

— art. 23 : „Preşedintele instanţei, primind cererea de autorizare, fixează un termen de înfăţişare şi cere avizul camerei de comerţ şi industrie a judeţului respectiv, în ce priveşte utilitatea societăţii, mărimea capitalului faţă de scopul urmărit, onorabilitatea fondatorilor şi, după caz, a asociaţilor. Avizul camerei de comerţ şi industrie este consultativ.

În cazul în care consideră necesar, instanţa va putea dispune efectuarea unei expertize, în contul părţilor, pentru evaluarea aportului în natură, prevederile art. 18 şi 19 fiind aplicabile în mod corespunzător.

În cazul în care, prin contract sau statut, se încalcă o prevedere legală de la care părţile nu pot deroga, instanţa va autoriza funcţionarea societăţii numai dacă se aduc clauzelor respective modificările necesare.

Împotriva sentinţei instanţei se poate face recurs (apel) în termen de 15 zile de la pronunţare" ;

— art. 24 : „Sentinţa va fi depusă în termen de 15 zile de la data când a rămas definitivă, împreună cu contractul, la registrul comerţului sediului social, pentru a fi înscrise, şi la administraţia financiară. Sentinţa, contractul de societate şi statutul vor fi publicate în Monitorul Oficial.

Societatea este persoană juridică din ziua înmatriculării în registrul comerţului. Înmatricularea se face numai cu respectarea art. 4 alin. ultim.

Dispoziţiile art. 5 şi 6 se vor aplica atât societăţilor pe acţiuni, cât şi celor în comandită pe acţiuni" ;

— art. 26 alin. 1 : „Societatea nu se consideră legal constituită mai înainte de îndeplinirea formalităţilor prevăzute de art. 22 şi 24" ;

— art. 32 alin. 1 : „Societatea cu răspundere limitată se va constitui prin contract de societate și statut, care se încheie în formă autentică. Contractul va cuprinde mențiunile cerute la art. 3 pentru societatea în nume colectiv, precum și repartizarea părților sociale";

— art. 34 alin. final : „Dispozițiile art. 3, 5, 6 și 26 se vor aplica și societăților cu răspundere limitată".

Din Legea nr. 36/1991 sunt de menționat :

— art. 10 : „Societățile agricole se constituie prin act scris autentificat de notariatul de stat și statut.

Actul de constituire va fi semnat de membrii fondatori, iar semnăturile acestora și împuternicirile vor fi legalizate de primărie. Acesta împreună cu statutul vor fi prezentate notariatului de stat de către împuterniciții membrilor fondatori ai societății";

— art. 15 : „Cererea de înscriere a societății agricole însoțită de actul de constituire și statut, ambele în 4 exemplare, se depune la judecătoria în circumscripția căreia își va avea sediul societatea. La aceasta se vor anexa și specimenele de semnături a doi împuterniciți care o reprezintă";

— art. 16 : „Președintele judecătoriei sau judecătorul desemnat de acesta va examina actul de constituire și statutul și, dacă acestea îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 11 și 12, va dispune, prin încheiere, înscrierea societății agricole în registrul rezervat anume acestor societăți, ce se va înființa la fiecare judecătorie, de la data prezentei legi. De la data înscrierii societatea agricolă dobândește personalitate juridică.

Încheierea judecătoriei se va afișa în extras la sediul acesteia și al primăriei pe raza căreia își are sediul societatea, urmând a se publica în Monitorul Oficial al României.

De la data afișării, constituirea societății devine publică și opozabilă tuturor, sub rezerva îndeplinirii cerințelor prevăzute în art. 17".

Din Legea privind activitatea bancară, nr. 33/1991, menționăm :

— art. 5 : „Societățile bancare, persoane juridice române, se constituie cu respectarea prevederilor Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale ; ele nu pot fi constituite sub formă ce societăți cu răspundere limitată. Societățile bancare se pot constitui și funcționa numai pe baza autorizației eliberate de Banca Națională a României" ;

— art. 6 : „Documentația care trebuie prezentată pentru solicitarea autorizației și condițiile în care aceasta poate fi acordată vor fi stabilite prin norme de Banca Națională a României.

Banca Națională a României va stabili norme privind volumul minim al capitalului social și cota minimă de vărsământ la momentul subscrierii, care nu poate fi mai mică de 50%, precum și perioada de subscriere".

Din Decretul-Lege nr. 8/1989 privind înregistrarea și funcționarea partidelor politice și a organizațiilor obștești în România menționăm ;

— art. 3 : „În vederea înregistrării, fiecare partid și organizație obștească trebuie să-și prezinte statutele de organizare și funcționare, programul politic, să-și declare sediul și mijloacele financiare de care dispun și să facă dovada că are cel puțin 251 de membri" ;

— art. 4 : „Înregistrarea partidelor politice se face la Tribunalul municipiului București, care, în termen de 5 zile, se pronunță asupra legalității constituirii lor.

Împotriva deciziei Tribunalului Municipiului București se poate face contestație la Curtea Supremă de Justiție, în termen de 3 zile de la comunicarea deciziei.

Curtea Supremă de Justiţie se pronunţă în termen de 5 zile de la înregistrarea contestaţiei.

De la data rămânerii definitive a deciziei de admitere a înregistrării, partidele politice dobândesc personalitate juridică".

Din Legea pentru persoanele juridice din 6 februarie 1924 cităm art. 3 (alin. 1 şi 2): „Asociaţiunile şi aşezămintele fără scop lucrativ sau patrimonial nu pot dobândi personalitatea juridică decât pe temeiul unei deciziuni motivate a tribunalului civil în circumscripţia căruia s-au constituit.

Această deciziune nu se poate da decât la cererea celor interesaţi;

a) După ce s-a cerut avizul ministerului în competenţa căruia cade scopul asociaţiunii sau aşezământului;

b) După ce s-au ascultat concluziunile ministerului public şi s-a constatat că statutele sau actele constitutive, compunerea organelor de direcţiune şi administraţiune, şi celelalte condiţiuni, nu contravin la dispoziţiunile legii de faţă".

Mai amintim că, potrivit art. 1 lit. a din Legea privind regimul investiţiilor străine nr. 35/1991: „În sensul prezentei legi, prin *investiţii străine* în România se înţeleg:

a) constituirea de societăţi comerciale, filiale sau sucursale, cu capital integral străin sau în asociere cu persoane fizice sau persoane juridice române, potrivit prevederilor Legii nr. 31/1990 privind societăţile comerciale". Acest text trebuie coroborat cu prevederile art. 19—23 din aceiaşi lege [2].

În fine, Legea nr. 54/1991 prevede, în art. 15 (1), că „Pentru dobândirea de către *sindicat* a personalităţii juridice, împuternicitul special al membrilor fondatori ai sindicatului, prevăzut în procesul-verbal de constituire, trebuie să depună o cerere de înscriere la judecătoria pe a cărei rază teritorială îşi are sediul sindicatul", iar art. 10: „Sindicatul dobândeşte personalitate juridică de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de admitere a cererii de înscriere".

Am făcut o prezentare *in extenso* a dispoziţiilor legale care reglementează înfiinţarea diferitelor categorii de persoane juridice în scopul unei mai lesnicioase înfăţişări şi reţineri a *conţinutului modurilor de înfiinţare* a persoanelor „juridice.

SECŢIUNEA a II-a

CONŢINUTUL MODURILOR DE ÎNFIINŢARE

§ 1 Conţinutul înfiinţării prin actul de dispoziţie al organului de stat competent

378. DOMENIUL DE APLICARE A MODULUI DE ÎNFIINŢARE „PRIN ACTUL DE DISPOZIŢIE AL ORGANULUI DE STAT COMPETENT"

În concepţia legii generale a persoanelor juridice — Decretul nr. 31/1954 — modul de înfiinţare enunţat de art. 28 lit. a) a fost rezervat creării persoanelor juridice *de stat*. Este concluzia ce se desprinde din art. 29 care, într-o redactare depăşită, prevede: „Instituţiile de stat, ca persoane

juridice, pot fi înființate, prin lege, decret sau hotărâre a Consiliului de de Miniștri, iar întreprinderile și organizațiile economice de stat și prin actul unui organ al puterii de stat ori prin actul unui organ central sau local al administrației de stat, în condițiile stabilite prin lege, decret sau hotărâre a Consiliului de Miniști.

Instituțiile și întreprinderile anexe se înființează în același mod ca și organizațiile... pe lângă care funcționează".

Și după 22 decembrie 1989, *principalul domeniu de aplicare* a modului de înființare „prin actul de dispoziție al organului de stat competent" *îl constituie categoria persoanelor juridice de stat.*

Pentru concretizarea ideii, vom ilustra cu înființarea principalelor categorii de persoane juridice de stat.

Organele puterii legislative — cele două camere ale Parlamentului României : Adunarea Deputaților și Senatul — s-au înființat ca urmare a alegerilor ce au avut loc în condițiile Decretului Lege nr. 92/1990.

Organele puterii executive sunt creația :

— Decretului-Lege nr. 92/1990, pe baza căruia a fost ales Președintele României ;

— Legii nr. 1/1990 privind organizarea și funcționarea serviciilor Președinției României ;

— Legii nr. 37/1990 pentru organizarea și funcționarea Guvernului României ;

— Legii nr. 69/1991 privind administrația publică locală ;

— Legii nr. 6/1990 privind reorganizarea ministerelor și salarizarea funcțiilor din Guvernul României și a unor funcții de nivel guvernamental [3].

Organele puterii judecătorești s-au înființat în baza :

— Legii nr. 92/1992 ;

— Legii nr. 56/1993.[4]

Unitățile administrativ-teritoriale sunt cele create pe baza Legii nr. 2/1968.[5]

După 22 decembrie 1989 s-au înființat mai puține *instituții de stat* (continuându-și, încă, existența cele create anterior, precum cele din domeniul învățământului, științei, culturii, artei etc.). Totuși, cele care s-au înființat au la bază, în general, legi ori hotărâri ale Guvernului României, precum :

— Legea nr. 9/1991 privind înființarea Institutului Român pentru Drepturile Omului ; [6]

— H.G. nr. 48/1992 privind înființarea și organizarea Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Magistraților [7].

Cel mai întins domeniu de înființare a persoanelor juridice de stat „prin actul de dispoziție al organului de stat competent" îl reprezintă acela al creării *regiilor autonome* și *societăților comerciale* cu capital de stat, prin reorganizarea unităților economice de stat, în aplicarea Legii nr. 15/1990 [8].

Vocația generală a înființării persoanelor juridice „prin actul de dispoziție al organului de stat competent" este ilustrată de înființarea — prin decret-lege, decret ori hotărâre a Guvernului României — a unor persoane juridice care nu sunt „de stat", ci au caracter obștesc ori privat.

Exempli gratia, ne referim la :

— Decretul-lege nr. 124/1990 privind instituirea „Fondului Libertatea ; [9]

— Decretul-lege nr. 150/1990 privind înființarea fundațiilor pentru tineret''; [10]

— H.G. nr. 1351/1990 privind înființarea Societății comerciale pe acțiuni „ROMCONTROL" — S.A.; [11]

— H.G. nr. 21/1991 privind înființarea Institutului biblic baptist cu grad universitar din Oradea [12];

— H.G. nr. 1221/1990 privind înființarea unor institute teologice de grad Universitar ale Bisericii Române Unite cu Roma (Greco-Catolice) [13];

— H.G. nr. 435/1990 privind înființarea și organizarea Asociației generale a crescătorilor de păsări și animale din România.

379. CE SE ÎNȚELEGE PRIN „ACTUL DE DISPOZIȚIE AL ORGANULUI DE STAT COMPETENT"?

Din enunțările de mai sus rezultă că, prin „act de dispoziție al organului de stat competent", care are ca efect crearea persoanei juridice, trebuie să se înțeleagă:

— *lege* adoptată de Parlamentul României;

— *hotărâre* a Guvernului României;

— *hotărâre* a consiliului județean ori consiliului local [art. 214 și art. 59 m) și p) din Legea nr. 69/1991].

Realizarea reformei, sub aspect instituțional, a presupus transformarea fostelor unități economice de stat în regii autonome și societăți comerciale cu capital de stat, potrivit Legii nr. 15/1990. Aceasta explică de ce marea majoritate a „actelor de dispoziție" care au ca efect crearea persoanelor juridice de stat (agenți economici și comerciali) este formată din *hotărâri ale Guvernului României* și *hotărâri* ale organelor locale ale puterii executive.

§ 2 Conținutul înființării „prin actul de înființare recunoscut"

380. DOMENIUL DE APLICARE A MODULUI DE ÎNFIINȚARE „PRIN ACTUL DE ÎNFIINȚARE RECUNOSCUT"

La adoptarea Decretului nr. 31/1954, acest mod de înființare a persoanei juridice, enunțat de art. 28 lit. b, a fost rezervat pentru organizațiile cooperatiste și unitățile lor anexe. Aceasta se desprinde din art. 30 din Decret, potrivit cu care *organizațiile cooperatiste*, „precum și instituțiile și întreprinderile anexe, create de acestea, sunt persoane juridice prin recunoașterea înființării lor de către organele și în condițiile prevăzute de lege".

În legislația de după 22 decembrie 1989, la acest mod de înființare se referă — *in terminis* — Decretele-legi nr. 66 și nr. 67/1990.

Într-adevăr, din Decretul-Lege nr. 66/1990 sunt de menționat:

— art. 7: „*Cooperativele meșteșugărești se înființează*, se organizează și funcționează *potrivit statutelor adoptate de adunările generale*, pe baza statutului cadru aprobat de Congresul cooperației meșteșugărești";

— art. 9: „*Uniunile de cooperative* și Uniunea Centrală a Cooperativelor Meșteșugărești *iau ființă*, se organizează și funcționează *potrivit statutelor* adoptate, după caz, de conferințe sau de Congresul cooperației meșteșugărești. Acestea sunt conduse de organele alese potrivit statutelor";

— art. 10 : „*Recunoașterea înființării* cooperativelor meșteșugărești și a uniunilor de cooperative *se face de către consiliul organizației cooperatiste meșteșugărești ierarhic superioare*. Acestea dobândesc personalitate juridică prin înregistrare la organele de stat competente, potrivit legii" (alin. 1);

— art. 11 : „Unitățile de producție și prestări servicii ale organizațiilor cooperației meșteșugărești se înființează de acestea prin hotărâre a adunării generale a fiecăreia dintre aceste organizații" (s.n.).

Din Decretul-Lege nr. 67/1990, aici sunt de menționat :

— art. 6 : „*Cooperativele de consum și cooperativele de credit, uniunile județene* ale acestora și Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum și de Credit se *înființează*, se organizează și funcționează *potrivit* prezentului decret-lege și *statutului*";

— art. 9 : „Uniunea centrală, uniunile județene și cooperativele pot înființa întreprinderi și unități proprii cu sau fără personalitate juridică, în vederea realizării activităților economice.

Criteriile de înființare, organizarea și funcționarea acestora se stabilesc de către Uniunea Centrală a Cooperativelor de Consum și de Credit" (s.n.).

381. COMPONENTELE MODULUI DE ÎNFIINȚARE „PRIN ACTUL DE ÎNFIINȚARE RECUNOSCUT"

Înființarea unei persoane juridice cooperatiste, prin modul enunțat, presupune adoptarea următoarelor acte :

— *actul de constituire*, adoptat de adunarea generală, conferință ori congres, după caz;

— *statutul organizației*; aceste două acte alcătuiesc ceea ce se numește, generic „actul de înființare";

— *actul recunoașterii* actului de înființare, prin care se verifică doar *legalitatea* (iar nu și oportunitatea) actului de înființare.

Dacă acestea sunt *componentele* modulului de înființare „prin actul de înființare recunoscut „este de reținut că, înființarea *completă* a persoanei juridice mai presupune o operațiune juridică, și anume *înregistrarea* la organul de stat prevăzut de lege (de regulă, la organul *fiscal*).

§ 3 Conținutul modului de înființare „prin actul de înființare autorizat"

382 DOMENIUL DE APLICARE A ACESTUI MOD DE ÎNFIINȚARE

În optica din 1954, înființarea „prin actul de înființare autorizat", anunțată de art. 28 lit. c, era aplicabilă persoanelor juridice menționate în art. 31 astfel : „*Organizațiile obștești*, ca *sindicatele, uniunile de scriitori, artiști* sau *compozitori*, *asociațiile cu scop nepatrimonial*, precum și *instituțiile și întreprinderile anexe* create de acestea sunt persoane juridice, dacă au autorizarea prealabilă a înființării lor, dată de către organele și în condițiile prevăzute de lege" (s.n.)

După 22 decembrie 1989, acest mod de înființare a persoanelor juridice a suferit serioase modificări (art. 31 putând fi socotit implicit modificat ori abrogat), prin trecerea la o democrație reală, întemeiată pe pluralismul politic, pe economia de piață, pe libertatea persoanei, ca și pe separația puterilor în stat.

„Autorizarea înființării" persoanelor juridice este reglementată, în prezent, altfel, de către mai multe acte normative, și anume:

— *pentru partidele politice și organizațiile obștești* „autorizarea" înființării se dă de Tribunalul municipiului București, potrivit art. 2 și 3 din Decretul-Lege nr. 8/1989; cu toate că actul normativ în cauză se referă, *în terminis*, la verificarea *legalității*, în realitate e vorba de o veritabilă apreciere și a oportunității, deoarece, în justiție, oportunitatea nu e independentă de legalitate (cum se poate intâmpla în activitatea executivă);

— *organizațiile de scriitori, artiști plastici și compozitori, creatori de film și de teatru*, potrivit Decretului-Lege nr. 27/1990, funcționează „în temeiul statutului propriu și au dreptul să-și aleagă forma și structura organizatorică pe care le consideră cele mai potrivite specificului activității lor" (art. 1 alin. 2); în alin. 1, art. 1 prevede că „Scriitorii, artiștii plastici, compozitorii, creatorii de film și de teatru se pot asocia, potrivit specificului lor de creație, în organizații profesionale cu personalitate juridică, potrivit prevederilor legale în vigoare"; considerăm că mențiunea „potrivit prevederilor legale în vigoare" se referă la dispozițiile Legii persoanelor juridice din 6 februarie 1924;

— *asociațiile și fundațiile, fără scop patrimonial* (non-profit) sunt supuse în ce privește „autorizarea" înființării lor, prevederilor Legii nr. 21/1924;

— *pentru societățile comerciale* (exclusiv române) este necesară „autorizarea" instanței judecătorești care, la rândul ei, este precedată de „avizul consultativ" al Camerei teritoriale de comerț;

— *pentru societățile comerciale cu participare străină* (ori exclusiv străine) este necesară „autorizarea" instanței judecătorești după obținerea, prealabilă, a „autorizării" Agenției Naționale de Dezvoltare, potrivit Legilor nr. 31/1990 și nr. 35/1991;

— *pentru reprezentanțele societăților comerciale și organizațiilor economice străine*, Decretul-Lege nr. 122/1990 (M. Of. nr. 54/1990) cere „autorizarea" Departamentului Comerțului Exterior din Ministerul Comerțului și Turismului;

— *pentru societățile agricole*, „autorizarea" se dă de judecătorie, iar „înscrierea" are efect constitutiv (art. 15—16 din Legea nr. 36/1991);

— *pentru camerele de comerț și industrie din România*, art. 2 din Decretul-Lege nr. 139/1990 prevede: „Camerele de comerț și industrie teritoriale se înființează din inițiativa comercianților și dobândesc personalitate juridică pe data „*recunoașterii înființării de către guvern*"; deși textul se referă la „recunoașterea" guvernamentală, considerăm că, pe fond, aceasta este o veritabilă „autorizare";

— *pentru societăți bancare și de asigurare* e necesară autorizarea Băncii Naționale a României, urmată de hotărârea Guvernului României; în acest sens cităm Hotărârea nr. 992/1990 (M. Of. nr. 106/1990) „privind aprobarea înființării Băncii de credit cooperatist — societate pe acțiuni" (Bankcoop).

383. COMPONENTELE MODULUI DE ÎNFIINȚARE „PRIN ACTUL DE ÎNFIINȚARE AUTORIZAT"

Sub aspectul acesta al „componentelor" ori „structurii" sale, acest mod de înființare", „prin actul de înființare autorizat" se aseamănă cu cel de al doilea mod de înființare: „prin actul de înființare recunoscut".

Într-adevăr, înființarea persoanei juridice „prin actul de înființare autorizat" cuprinde următoarele acte juridice:

— *actul de constituire* care, de regulă, este „contract de societate" ori „contract de asociere", încheiat în forma autentică notarială (cum prevăd Legile nr. 31/1990 și nr. 36/1991);

— *statutul societății*, asociației etc. (de regulă, tot în formă autentică); împreună, aceste două acte alcătuiesc „actul de înființare";

— *autorizarea*, care este actul ce provine fie de la justiție, fie de la un organ al puterii executive, după caz.

De reținut că aceste trei acte trebuie întrunite *cumulativ*.

Pentru completa înființare a persoanei juridice, supusă acestui mod de înființare, se mai cere uneori, de către lege, să se îndeplinească încă o operațiune juridică: *înmatriculare*, *înregistrare* ori *înscriere*, după caz (această formalitate condiționează, de regulă dobândirea capacității de folosință deplină de către persoana juridică).

§4 Conținutul modului de înființare „printr-un alt mod reglementat de lege"

384. DOMENIUL DE APLICARE, ACTUAL, AL ACESTUI MOD DE ÎNFIINȚARE

De lege lata, sunt supuse înființării „printr-un alt mod reglementat de lege" următoarele categorii de persoane juridice:

— *statul român;* acesta este *declarat*, direct, de către lege ca având calitatea de persoană juridică (art. 25 din Decretul nr. 31/1954); desigur, înființarea unui stat este supusă nu unor norme de drept civil, ci normelor de drept internațional public și celor de drept constituțional;

— *misiunile diplomatice și oficiile consulare;* potrivit „articolului unic" al Legii nr. 37/1991: „*Înființarea*, desființarea și schimbarea rangului misiunilor diplomatice și oficiilor consulare se fac *prin decret al Președintelui României, la propunerea Guvernului*" (s.n.); deci acest mod poate fi numit: înființarea „prin actul șefului statului român la propunerea guvernului țării"; se poate observa, că, în acest mod de înființare, există *două acte juridice succesive:* 1) propunerea Guvernului; 2) decretul prezidențial;

— *asociațiile de locatari*, care iau ființă, *de drept*, prin întrunirea condițiilor prevăzute de lege, adică de art. 65 din Legea nr. 5/1973 și de Statutul asociațiilor de locatari aprobat prin Decretul nr. 387/1977;

— *asociațiile de cooperare pentru construcția de locuințe proprietate personală*, care iau ființă *prin simplă constituire, în condițiile legii*, adică potrivit HCM nr. 2189/1969.

NOTE

[1] Societățile agricole — care sunt persoane juridice — nu trebuie confundate cu „formele de asociere simple", la care se referă art. 2 din Legea nr. 36/1991: „Formele de asociere simple sunt asocierile pe bază de înțelegere între două sau mai multe familii, având ca scop ex-

ploatarea terenurilor agricole, creşterea animalelor, aprovizionarea, depozitarea, condiţionarea, prelucrarea şi vânzarea produselor, prestarea unor servicii, precum şi alte activităţi. Asocierile prevăzute la alin. 1 se pot constitui prin înţelegere verbală sau scrisă, fără altă formalitate juridică, cei în cauză stabilindu-şi singuri obiectul activităţii şi condiţiile în care înţeleg să-şi desfăşoare activitatea. Formele de asociere prevăzute la alin. 2 nu au personalitate juridică. În cazul în care asociaţii doresc, pot încheia contracte de societate în condiţiile prevăzute de Codul civil".

[2] Art. 19 dispune: ,,Efectuarea de investiţii străine în România, indiferent de forma juridică a acestora, se face pe baza unei cereri a investitorului străin, înregistrată la Agenţia Română de Dezvoltare". Potrivit. art. 20: ,,Agenţia Română de Dezvoltare analizează bonitatea investitorului, domeniul şi modalitatea în care urmează a fi efectuată investiţia, precum cuantumul capitalului de investit". Art. 21 prevede: ,,Agenţia Română de Dezvoltare răspunde cererii investitorilor străini în baza datelor şi informaţiilor de care dispune sau pe care le poate obţine, la cerere, de la organele centrale şi locale ale administraţiei publice, precum şi de la regiile autonome şi societăţile comerciale în domeniul cărora urmează a fi efectuată investiţia străină. Ministerele şi celelalte organe centrale şi locale ale administraţiei publice vor răspunde în termen de 10 zile de la data solicitării agenţiei". Art. 22 dispune: ,,Agenţia Română de Dezvoltare este obligată să răspundă cererilor investitorilor străini în termen de 30 de zile de la data înregistrării acestora. Dacă în termenul stabilit la alin. 1 investitorul străin nu primeşte, nici o comunicare se consideră că investiţia poate fi efectuată". Potrivit art. 23: ,,Investitorii străini au dreptul să efectueze investiţiile în condiţiile prevăzute de legea română, stabilite în raport cu modalitatea de realizare a acestora şi în baza confirmării date de Agenţia Română de Dezvoltare sau a cererii investitorului străin, în absenţa comunicării agenţiei". În legătură cu aceste dispoziţii este de menţionat şi art. 216 din Legea nr. 31/1990: ,,Constituirea de societăţi comerciale cu praticipare străină în asociere cu persoane juridice sau persoane fizice române, sau cu capital integral străin, se efectuează cu respectarea dispoziţiilor prezentei legi şi ale legii privind investiţiile de capital străin în România şi cu înregistrare la Agenţia română pentru promovarea investiţiilor şi a asistenţei economice din străinătate. Cererile de investiţii străine care pot afecta interesele majore ale economiei naţionale se avizează, de guvern, la propunerea Agenţiei române pentru promovarea investiţiilor şi a asistenţei economice din străinătate, în termen de 30 de zile de la data înregistrării cererii. Dacă, în termenul stabilit la alin. 2, investitorul nu primeşte nici o comunicare, se consideră că investiţia poate fi efectuată în condiţiile prevăzute în cererea investitorului".

[3] Unele ministere sunt organizate prin legi adoptate de Parlamentul României, iar altele, precum şi alte organe centrale ale administraţiei de stat, sunt înfiinţate prin hotărâri ale Guvernului României. Exemplificăm prin: Legea nr. 40/1990 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului de Interne; Legea nr. 41/1990 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Apărării Naţionale; Hotărârea Guvernului României nr. 978/1990 privind organizarea şi funcţionarea Ministerului Finanţelor.

[4] Pentru înfiinţarea persoanei juridice, a se vedea şi *V. Pătulea*, Cadrul legislativ privind modurile de constituire a diferitelor categorii de organizaţii ca persoane juridice, în Dreptul, nr. 5/1992, p. 3 şi urm.

[5] Această lege a fost repusă în vigoare după Revoluţia, abrogându-se Legea nr. 2/1989.

[6] Publicată în M. Of. nr. 24/1991.

[7] În M. Of. nr. 20/1992.

[8] Exemplele sunt prea numeroase pentru a le menţiona aici.

[9] În M. Of. nr. 54/1990.

[10] În M. Of. nr. 75/1990.

[11] În M. Of. nr. 4/1991.

[12] În M. Of. nr. 9/1991.

[13] În M. Of. nr. 63/1990.

[14] În M. Of. nr. 63/1990.

CAPITOLUL III

CAPACITATEA CIVILĂ A PERSOANEI JURIDICE

SECŢIUNEA I

ASPECTE GENERALE ALE CAPACITĂŢII PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Corelaţia capacităţii civile a persoanei juridice cu capacitatea de drept (juridică) a acesteia

385. NOŢIUNILE DE „CAPACITATE JURIDICĂ" ŞI „CAPACITATE CIVILĂ" APLICATE PERSOANEI JURIDICE ŞI CORELAŢIA DINTRE ELE

Înţelegerea exactă a conţinutului acestui capitol — capacitatea *civilă* a persoanei juridice — presupune stabilirea legăturii acestei capacităţi cu noţiunea, de gen, care este aceea de „capacitate de drept" ori „capacitate juridică".

Subiectul colectiv de drept — persoana juridică — este titularul capacităţii „de drept" sau „juridice", care înseamnă *aptitudinea sa de a avea drepturi şi obligaţii, în general*, adică în diferite ramuri de drept.

Ca şi subiectul individual de drept civil — persoana fizică — şi subiectul colectiv de drept civil — persoana juridică — este titularul capacităţii juridice sau de drept, care este *unică*, adică una singură, pentru fiecare asemenea subiect de drept. Dar, esenţial de reţinut este că, această capacitate „juridică" sau „de drept" există, „trăieşte" prin capacităţile „de ramură", adică din diferitele ramuri de drept.

O parte a capacităţii „juridice" sau „de drept", aparţinând subiectului colectiv de drept, este tocmai *capacitatea sa civilă*. Această capacitate coexistă alături de capacităţile din alte ramuri de drept, precum: drept constituţional, drept administrativ, drept financiar, drept comercial, drept procesual (penal ori civil) etc.

În lipsa unei definiţii *legale* a capacităţii civile a persoanei juridice, vom spune că prin *capacitate civilă a persoanei juridice* înţelegem *aptitudinea subiectului colectiv de drept de a avea drepturi şi obligaţii civile — capacitatea de folosinţă — şi aptitudinea de a dobândi şi exercita drepturi subiective civile şi de a-şi asuma şi îndeplini obligaţii civile prin încheierea de acte juridice civile, de către organele sale de conducere — capacitate de exerciţiu*.

Din compararea celor două noţiuni — „capacitatea juridică" şi „capacitatea civilă" — aplicate persoanei juridice, se poate, uşor trage concluzia că între ele există raportul de tipul *întreg-parte*, prima noţiune incluzând-o pe a doua.

386. VOCAŢIA CAPACITĂŢII CIVILE A PERSOANEI JURIDICE

Problema vocaţiei (întinderii) capacităţii civile nu se pune numai în cazul persoanei fizice [1], ci şi în cazul persoanei juridice.

Din însăşi corelaţia stabilită mai sus, între capacitatea juridică şi capacitatea civilă, aparţinând persoanei juridice, rezultă *concluzia* că, la fel ca şi în cazul persoanei fizice, *capacitatea civilă a persoanei juridice este o capacitate „de ramură"*, adică *de drept civil* [2].

Consecinţa — teoretică şi practică — care decurge din această soluţie este următoarea : regulile privind capacitatea *civilă* a persoanei juridice îşi găsesc aplicaţie în raporturile juridice *civile*, iar nu şi în raporturile aparţinând altor ramuri de drept (unde se aplică regulile stabilite de normele fiecărei ramuri de drept).

§ 2 Structura capacităţii civile a persoanei juridice

387. CAPACITATEA CIVILĂ A PERSOANEI JURIDICE ESTE ALCĂTUITĂ DIN CAPACITATEA DE FOLOSINŢĂ ŞI CAPACITATEA DE EXERCIŢIU

Şi în cazul subiectului colectiv de drept civil — persoana juridică —, capacitatea civilă este alcătuită, ca şi în cazul capacităţii civile a persoanei fizice, din *două elemente* :

— *capacitatea de folosinţă*, adică aptitudinea sa de a avea drepturi şi obligaţii civile ;

— *capacitatea de exerciţiu*, adică aptitudinea sa, de a dobândi şi exercita drepturi civile şi de a-şi asuma şi executa obligaţii civile prin încheierea de acte juridice civile, de către organul de conducere.

De *lege lata*, normele dreptului civil nu prevăd, *expresis verbis*, această structură a capacităţii civile a persoanei juridice, dar reglementează componentele acesteia.

Studiul capacităţii civile a persoanei juridice presupune, prin urmare, analiza elementelor sale : capacitatea de folosinţă şi capacitatea de exerciţiu.

SECŢIUNEA a II-a

CAPACITATEA DE FOLOSINŢĂ A PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Noţiune

388. DEFINIŢIE, TERMINOLOGIE ŞI CARACTERE JURIDICE

a. *Definiţia capacităţii de folosinţă a persoanei juridice*

Dacă, pentru capacitatea de folosinţă a persoanei fizice există o definiţie legală — cuprinsă în art. 5 alin. 2[3] —, pentru capacitatea de folosinţă a persoanei juridice nu există o asemenea definiţie.

Cu toate acestea, ţinând seama de corelaţia stabilită, mai sus, între „capacitatea juridică" a persoanei juridice şi capacitatea sa civilă, pe de o parte şi de formularea — generală — a art. 5 alin. 2, pe de altă parte, este posibilă o corectă definire — doctrinară — a capacităţii de folosinţă a persoanei juridice.

Pe aceste premise, vom *defini* capacitatea de folosință a persoanei juridice ca fiind *acea parte a capacității civile a subiectului colectiv de drept civil care constă în aptitudinea sa de a avea drepturi și obligații civile.*

b. *Terminologie*

Sub aspectul terminologic, al desemnării, „capacității de folosință a persoanei juridice", este de semnalat diferența ce există între doctrină, pe de o parte, și legislație, de cealaltă parte.

Într-adevăr, dacă în doctrină se folosește — cvasiunanim — expresia „capacitate de folosință"[4], în legislație se folosesc, alternativ, expresiile: „capacitatea de a avea drepturi și obligații" (ex. art. 33 din Decretul nr. 31/1954) și „personalitate juridică" (ex. Decretele-Legi nr. 8/1989, nr. 66 și 67/1990, Legea nr. 36/1991 etc.).

De *lege ferenda*, considerăm că ar fi potrivit ca să se folosească noțiunea „capacitate de folosință" și pentru persoana juridică, expresia „personalitate juridică" trebuind să desemneze calitatea de subiect de drept în general, adică „capacitatea de drept".

c. *Caracterele juridice ale capacității de folosință a persoanei juridice*

Capacitatea de folosință a persoanei juridice se caracterizează prin:
— legalitate;
— inalienabilitate;
— intangibilitate;
— generalitate și
— specialitate

Legalitatea capacității de folosință a persoanei juridice înseamnă însușirea acesteia de a fi instruită *numai de către lege*, de a i se stabili începutul, conținutul și încetarea doar prin norme legale.

În alți termeni, capacitatea de folosință a persoanei juridice — ca și cea a persoanei fizice — este exclusiv de domeniul legii.

Inalienabilitatea este trăsătura capacității de folosință a persoanei juridice de a nu putea fi înstrăinată ori cedată și de a nu se putea renunța la ea, nici în tot și nici în parte.

De menționat că inalienabilitatea capacității de folosință a persoanei juridice nu se opune nici „delegării de atribuții" și nici dării de „împuterniciri de reprezentare", aspecte care țin de valorificarea capacității *de exercițiu* a persoanei juridice.

Intangibilitatea este caracterul capacității de folosință a persoanei juridice care constă în însușirea acesteia de a nu i se putea aduce îngrădiri decât în cazurile și condițiile stabilite de lege. Acest caracter este o consecință a acelui caracter care este legalitatea ei.

Generalitatea capacității de folosință a persoanei juridice înseamnă caracterul ei abstract, adică însușirea de a exprima aptitudinea subiectului colectiv de drept civil de a avea drepturi și obligații civile în general, fără o enumerare limitativă a acestora.

Caracterul juridic *distinctiv* al capacității de folosință a persoanei juridice îl constituie *specialitatea* ei și constă în însușirea acesteia de a cuprinde doar posibilitatea subiectului colectiv de drept civil de a avea acele drepturi și obligații civile care se circumscriu *principiului specialității capacității de folosință a persoanei juridice*, adică acelea care sunt în acord cu scopul pentru care persoana juridică a fost înființată[5].

De reținut că între *generalitatea* și *specialitatea* capacității de folosință a persoanei juridice nu există nici o contradicție, ele completându-se reciproc.

§ 2 Începutul capacității de folosință a persoanei juridice

389. PREVEDERILE, DE PRINCIPIU, ALE ART. 32 ȘI 33 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Potrivit art. 32 : „Persoanele juridice sunt supuse înregistrării sau înscrierii, dacă legile care le sunt aplicabile reglementează această înregistrare sau înscriere".

Art. 33 dispune : „*Persoanele juridice care sunt supuse înregistrării* au capacitatea de a avea drepturi și obligații *de la data înregistrării lor.*

Celelalte persoane juridice au capacitatea de a avea drepturi și obligații, *după caz*, potrivit dispozițiilor art. 28, *de la data actului de dispoziție care le înființează, de la data recunoașterii ori a autorizării înființării lor* sau *de la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzută de lege.*

Cu toate acestea, *chiar înainte de data înregistrării* sau *de data actului de recunoaștere* ori de *data îndeplinirii celorlalte cerințe ce ar fi prevăzute, persoana juridică are capacitatea chiar de la data actului de înființare* cât privește drepturile constituite în favoarea ei, îndeplinirea obligațiilor și a oricăror măsuri preliminare ce ar fi necesare, *dar numai întrucât acestea sunt cerute pentru ca persoana juridică ia să ființă în mod valabil*" — s.n.

Din art. 32 este de reținut *distincția* între :

— persoanele juridice *supuse înregistrării* și

— persoanele juridice *supuse înscrierii.*

Art. 32, însă, face trimitere la „legile care le reglementează", adică la actele normative aplicabile diferitelor categorii ori subcategorii de persoane juridice.

Art. 33 împarte persoanele juridice, din punctul de vedere al începutului „capacității de a avea drepturi și obligații" (adică, capacitatea de folosință), în două mari *categorii :*

— *persoanele juridice supuse înregistrăii*, a căror capacitate de folosință (deplină) începe *de la data înregistrăii ;*

— *celelalte persoane juridice* (adică cele nesupuse înregistrării) a căror capacitate de folosință începe, în funcție de înființare care li se aplică, de la : 1) *data actului de dispoziție* care le înființează, 2) *data recunoașterii* actului de înființare, 3) data *autorizării* înființării, 4) *data îndeplinirii altei cerințe* pe care legea o prevede, după caz.

Din același art. 33 mai trebuie să se mai rețină distincția între :

— *începutul capacității de folosință deplină* a persoanei juridice (pe care alin. 1—2 ale art. 33 o numesc „capacitatea de a avea drepturi și obligații", subînțelegându-se ca *civile) ;*

— *începutul capacității de folosință restrânsă ori limitată* a persoanei juridice (pe care alin. 3 al art. 33 o denumește, pur și simplu, „capacitate").

Înțelegerea exactă a prevederilor, *de principiu*, ale art. 32—33 din Decretul nr. 31/1954 privitoare la începutul capacității de folosință a persoanei juridice face necesară cunoașterea și a dispozitivelor *speciale*, cuprinse în actele normative aplicabile diferitelor categorii de persoane juridice.

390. DISPOZIȚII SPECIALE PRIVIND ÎNCEPUTUL CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI JURIDICE

Luând actele normative, care interesează acum, în ordine cronologică, vom reține dispozițiile cuprinse în :

— *Legea nr. 21/1924*, care, în art. 4, prevede : ,,Persoana juridică va avea ființă *numai de la data înscrierii deciziunii de recunoaștere rămasă definitivă, în registrul special* care va fi ținut în acest scop la grefa fiecărui tribunal civil'' (s.n.) ;

— *Decretul nr. 387/1977* de aprobare a Statutului privind organizarea și funcționarea asociației locatarilor ; potrivit art. 1 alin. final din Statut : ,,Asociația locatarilor dobândește personalitate juridică *de la data înregistrării* la organele financiare locale'' (s.n.). ;

— *Decretul-Lege nr. 8/1989*, care, în art. 4 alin. final prevede : ,,*De la data rămânerii definitive a deciziei de admitere a înregistrării* partidele politice dobândesc personalitate juridică'' (s.n.).

— *Decretul-Lege nr. 66/1990* privind organizarea și funcționarea cooperației meșteșugărești care, în art. 10 alin. 1 (partea a doua), prevede că ,,Acestea dobândesc personalitate juridică *prin înregistrare* la organele de stat competente potrivit legii'' (s.n.).

— *Decretul-Lege nr. 67/1990* privind organizarea și funcționarea cooperației de consum și de credit care, în art. 8 alin. 1, prevede că ,,Organizațiile, întreprinderile și alte unități ale cooperației de consum și de credit dobândesc personalitate juridică *prin înregistrare* la organele de stat competente, potrivit legii'' (s.n.) ;

— *Decretul-Lege nr. 122/1990*, privind autorizarea și funcționarea în România a reprezentanților societăților comerciale și organizațiilor economice străine care, în art. 7, prevede : ,,În termen de cel mult 15 zile de la data eliberării autorizației, *reprezentanța se înregistrează la Camera de Comerț și Industrie a României și la administrația financiară* [6] în a cărei rază teritorială își are sediul'' (s.n.) ;

— *Decretul-Lege nr. 139/1990* privind camerele de comerț și industrie din România ; potrivit art. 2 : ,,Camerele de comerț și industrie teritoriale se înființează din inițiativa comercianților și dobândesc personalitate juridică *pe data recunoașterii înființării de către guvern*'' (s.n.)

— *Legea nr. 15/1990* care, în art. 18 alin. 2, prevede : ,,În baza actului de înființare [7], societatea comercială (cu capital de stat — n.n.) *se înscrie* în registrul camerelor de comerț și industrie [8]. Actul de înființare se publică în Monitorul Oficial al României'' [9] (s.n.) ;

—*Legea societăților comerciale nr. 31/1990 ;* din aceasta reținem :

— art. 4 alin. 3 : ,,Societatea este persoană juridică din *ziua înmatriculării în registrul comerțului*. Înmatricularea se face cu condiția prezentării dovezii că s-a solicitat publicarea în Monitorul Oficial'' (s.n.) ; textul privește societatea în nume colectiv și societatea în comandită simplă ;

— art. 24 alin. 2 : ,,Societatea este persoană juridică *din ziua înmatriculării în registrul comerțului*. Înmatricularea se face numai cu respectarea art. 4 alin. ultim'' (s.n.) ; textul privește societatea pe acțiuni și societatea în comandită pe acțiuni ; deși art. 34 nu o supune expres, totuși, din intepretarea sistematică a art. 34 și art. 23 și 24 din lege rezultă că soluția din art. 24 alin. 2 se aplică și societății cu răspundere limitată ;

— *Legea nr. 36/1991* privind societăţile agricole şi alte forme de asociere în agricultură care, în art. 16 alin. 1 *(in fine)*, prevede: „*De la data înscrierii* societatea agricolă dobândeşte personalitate juridică" (s.n.);

— *Legea nr. 54/1991* privind sindicatele, care în art. 19, dispune: „Sindicatul dobândeşte personalitate juridică de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti de admitere a cererii de înscriere".

391. DETERMINAREA ÎNCEPUTULUI CAPACITĂŢII DE FOLOSINŢĂ PE CATEGORII DE PERSOANE JURIDICE

Dispoziţiile legale sus-citate, privitoare la data dobândirii capacităţii de folosinţă, ne permit să facem o *sistematizare* a lor, din care să rezulte soluţia aplicabilă a fiecărei categorii de persoane juridice.

Înainte de aceasta, însă, se impune o *precizare*, de principiu, cât priveşte importanţa şi fundamentul distincţiei făcută de art. 33 alin. 1 şi 2 din Decretul nr. 31/1954, între persoane juridice supuse înregistrării şi persoane juridice nesupuse înregistrării.

La adoptarea Decretului nr. 31/1954 s-a avut în vedere cerinţa *înregistrării* persoanelor juridice, cu scop economic sau patrimonial (de stat, cooperatiste, obşteşti, particulare) *din raţiuni fiscale*, adică în vederea impozitării.

După decembrie 1989, odată cu trecerea României la economia de piaţă, importanţa *înregistrării* a devenit alta, ea fiind necesară, în continuare, pentru unele persoane juridice, dar aria ori domeniul aplicării cerinţei înregistrării s-a diminuat simţitor, în favoarea altei formalităţi ori cerinţe, care este *înscrierea* ori *înmatricularea*.

Din conţinutul art. 33 alin. 1—2 rezultă că începutul capacităţii de folosinţă (deplină) a persoanei juridice este marcat de unul din următoarele momente:

— *data înregistrării*, pentru persoanele juridice supuse acesteia;

— *data actului de dispoziţie* care înfiinţează persoana juridică (nesupusă înregistrării):

— *data recunoaşterii* actului de înfiinţare (la fel, dacă persoana juridică nu este supusă înregistrării);

— *data autorizării înfiinţării* (de asemenea, pentru persoana juridică nesupusă cerinţei înregistrării);

— *data îndeplinirii altei cerinţe* prevăzută de lege (tot astfel, să nu fie cerută, de lege, înregistrarea persoanei juridice)[10].

O problemă, specială, care se ridică aici este următoarea: care este începutul capacităţii de folosinţă a persoanei juridice în cazul în care, *aceiaşi* persoană juridică este supusă, de dispoziţii cuprinse în legi *diferite*, atât cerinţei *înregistrării* (de regulă la organul fiscal teritorial), cât şi formalităţii *înmatriculării* (în registrul comerţului)— *data înregistrării* ori *data înmatriculării*?

Considerăm că, în starea actuală a legislaţiei, *rezolvarea* problemei este următoarea: capacitatea de folosinţă (deplină) începe *de la data înregistrării* la organul competent iar nu de la data, înmatriculării (evident, problema prezintă interes doar în cazul în care, intre cele două operaţiuni s-ar situa un interval de timp de o oarecare întindere sau durată, precum şi în ipoteza — mai mult teoretică — în care ar interveni numai una din cele două operaţiuni).

Această soluție rezultă, pe de o parte, din prevederea expresă a art. 33 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954 și, pe de altă parte, din faptul că pe când *înregistrarea* interesează dreptul civil și cel fiscal, înmatricularea interesează, în primul rând, dreptul comercial și numai apoi dreptul civil și dreptul fiscal.

O a doua *problemă*, specială, pe care o semnalăm, aici, este aceea a *neconcordanței terminologice*, între dispoziții cuprinse în legi diferite, dar care privesc aceeași formalitate ori operațiune juridică. Avem în vedere faptul că, pe când art. 18 alin. 2 din Legea nr. 15/1990 se referă la *înscrierea* societății comerciale (cu capital de stat), Legea privind registrul comerțului, nr. 26/1990, folosește constant termenul de *înmatriculare* pentru toate societățile comerciale, și nu numai [11]).

Considerăm că, de *bun* trebuie luat termenul folosit de legea ulterioară (adică acela de înmatriculare).

După aceste precizări, vom înfățișa *sistematizarea* anunțată a persoanelor juridice, în funcție de data la care începe capacitatea de folosință (deplină) a lor.

a. Capacitatea de folosință începe *de la data înregistrării* la organul de stat competent, pentru următoarele persoane juridice :

— *asociațiile de locatari* (art. 1 alin. final din Statutul aprobat prin Decretul nr. 387/1977) ;

— *reprezentanțele societăților comerciale și organizațiilor economice străine care funcționează în România* (art. 7 din Decretul-Lege nr. 122/1990) ;

— *organizațiile cooperației meșteșugărești* (art. 10 alin. 1 din Decretul-Lege nr. 66/1990) ;

— *organizațiile cooperației de consum și de credit* (art. 8 alin. 1 din Decretul-Lege nr. 67/1990) [12].

b. Capacitatea de folosință începe *de la data înscrierii* în registrul special destinat, ținut de instanța judecătorească, pentru următoarele persoane juridice :

— *asociațiile și fundațiile fără scop patrimonial* (art. 4 din Legea nr. 21/1924)[13] ;

— *societățile agricole* (art. 16. alin. 1 din Legea nr. 36/1991).

c. Capacitatea de folosință începe *de la data înmatriculării* în registrul comerțului, pentru următoarele persoane juridice :

— *regiile autonome* [14] ;

— *societățile comerciale* (atât cele supuse Legii nr. 15/1990, cât și cele supuse Legii nr. 31/1990, deoarece Legea nr. 26/1990 nu face distincție și, în consecință : *ubi lex non distinquit, nec nos distinquere debemus*).

d. *De la data actului de dispoziție* care le înființează începe capacitatea de folosință a *persoanelor juridice de stat*, care sunt : organele de stat (ale puterii : legislative, executive, judecătorești), instituțiile de stat și unitățile administrativ-teritoriale.

e. *De la data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de admitere a înregistrării* începe capacitatea de folosință a persoanelor juridice care sunt *partidele politice* și organizațiile obștești (art. 4 lin. final din Decretul lege nr. 8/1989 și art. 19 din Legea nr. 54/1991).

f. *De la data recunoașterii, de către guvern, a înființării* începe capacitatea de folosință a persoanelor juridice care sunt *camerele de comerț și industrie* (art. 2 din Decretul-Lege nr. 139/1990).

392. ÎNCEPUTUL CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ RESTRÂNSĂ POTRIVIT ART. 33 ALIN. 3 DIN DECRETUL NR. 31/1954

Sistematizarea de mai sus, privind începutul capacității de folosință a persoanei juridice se referă la ceea ce numim capacitatea de folosință *deplină*.

După cum am spus, alin. 3, art. 33 are în vedere o capacitate de folosință a persoanei juridice care este *limitată* ori *restrânsă* (numită, în doctrină și *anticipată de lege*, fiind oarecum, o aplicație a ideii cuprinsă în adagiul *infans conceptus pro nato habetur...*).

Care este *începutul* acestei capacități de folosință?

Răspunsul ni-l dă chiar textul art. 33 alin. 3 (final): „Cu toate acestea, chiar înainte de data înregistrării sau de data actului de recunoaștere ori de data îndeplinirii celorlalte cerințe ce ar fi prevăzute, *persoana juridică are capacitate chiar de la data actului de înființare cât* privește drepturile constitutive în favoarea ei, îndeplinirea obligațiilor și a oricăror măsuri preliminare ce ar fi necesare, dar numai întrucât acestea sunt cerute pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil" — s.n.

Două *precizări* sunt de făcut, aici, în legătură cu acest text.

Mai întâi, este de observat că, în sensul textului, „actul de înființare" poate consta, după caz, în: a) actul de dispoziție al organului de stat competent (cum e cazul pentru o regie autonomă ori pentru o societate comercială cu capital de stat); b) actul de constituire, ce urmează a fi recunoscut (cum e cazul unei organizații cooperatiste); c) actul de constituire ori înființare, ce urmează a fi autorizat (cum e cazul unei societăți comerciale supusă Legii nr. 31/1990).

Apoi, trebuie reținut că, dacă problema începutului capacității de folosință deplină se pune în cazul oricărei persoane juridice (și deci al *tuturor* persoanelor juridice), problema începutului capacității de folosință limitată ori restrânsă nu se pune în toate cazurile, deci nu are caracter general; mai exact, unele persoane juridice dobândesc *ab initio* deplina capacitate de folosință (netranzitând-o și pe cea restrânsă ori limitată); e cazul persoanelor juridice de stat care sunt organele de stat (legislative, executive și judecătorești), instituțiile de stat și unitățile administrativ-teritoriale.

§ 3 Conținutul capacității de folosință a persoanei juridice

393. CONȚINUTUL CAPACITĂȚII RE FOLOSINȚĂ RESTRÂNSĂ (ART. 33 ALIN. 3 DIN DECRETUL NR. 31/1954)

Cu privire la conținutul ori întinderea capacității de folosință restrânsă (anticipată de lege), în doctrină s-a născut o *controversă*, susținându-se două puncte de vedere, opuse.

Într-o părere, caracterul limitat al capacității la care se referă art. 33 în alin. 3 privește numai asumarea de obligații, iar nu și dobândirea de drepturi [15].

În cealaltă opinie, pe care o consideră, corectă, se susține, dimpotrivă, că „. . . din litera expresă a textului rezultă că limitarea capacității în funcție de necesitățile legate de înființare privește atât dobândirea de drepturi cât și asumarea de obligații".

Suntem, prin urmare de părere că, fiind *tranzitorie*, capacitatea de folosință restrânsă a persoanei juridice este limitată atât în ce privește latura pasivă (asumarea de obligații), cât și în ce privește latura activă (dobândirea de drepturi), căci ambele sunt subordonate, aceluiași obiectiv limitat : persoana juridică să poată lua naștere, *complet*, în mod valabil"[16].

394. DETERMINAREA CONȚINUTULUI CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ DEPLINĂ A PERSOANEI JURIDICE

Conținutul capacității de folosință a persoanei juridice poate fi determinat în două *moduri : sintetic* și *analitic*.

Sintetic, conținutul capacității de folosință deplină a persoanei juridice este exprimat în chiar definiția acestuia : *aptitudinea de a avea drepturi și obligații civile*, în general.

Tot sintetic se exprimă conținutul acestei capacități și prin ceea ce am arătat că este *generalitatea* acestei capacități [17].

Analitic, conținutul capacității de folosință a persoanei juridice poate fi exprimat dacă apelăm la două *criterii* : cel al *naturii* drepturilor și obligațiilor civile și cel al *izvorului* acestora.

După primul criteriu, conținutul capacității de folosință a persoanei juridice se exprimă în aptitudinea de a avea : 1) totalitatea drepturilor *patrimoniale* și *personale nepatrimoniale* civile — care formează *latura activă* a conținutului — și 2) totalitatea obligațiilor *patrimoniale* și *nepatrimoniale* civile — care formează *latura pasivă* a conținutului.

După al doilea criteriu se pot distinge drepturile și obligațiile civile care au ca izvor, după caz : legea, actul juridic ori faptul juridic *stricto sensu*. În altă exprimare, în conținutul capacității de folosință a persoanei juridice intră drepturile și obligațiile civile *contractuale* și cele *extracontractuale*.

În determinarea conținutului capacității de folosință a persoanei juridice trebuie să mai ținem seama de anumite *reguli*, care privesc *limitele* acestei capacități.

În esență, aceste reguli — limite sunt următoarele :

— persoana juridică nu are aptitudinea de a avea acele drepturi și obligații civile care nu pot aparține *decât persoanei fizice* (ex. nume, domiciliu, sănătate) ;

— conținutul capacității de folosință a persoanei juridice este determinat și de caracterul (ori natura) fiecărei categorii de persoane juridice, după criteriul ramurilor de drept în care sunt *subiecte reprezentative*, precum : organele puterii legislative sunt subiecte reprezentative în raporturile de drept constituțional ; organele puterii executive sunt subiecte reprezentative în raporturile de drept administrativ ; organele puterii judecătorești sunt subiecte reprezentative în raporturile de drept procesual ;

societățile comerciale sunt subiecte reprezentative pentru dreptul comercial ș.a.m.d.; pentru acestea, conținutul capacității de folosință este mai sărac deoarece ele apar mai rar în raporturile juridice în calitatea lor de subiecte de drept civil, adică persoane juridice;

— *limita esențială* a conținutului capacității de folosință a persoanei juridice este dată de *scopul* său, adică de „obiectul de activitate"; această limită se exprimă în principiul *specialității capacității de folosință.*

395. PRINCIPIUL SPECIALITĂȚII CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ A PERSOANEI JURIDICE

a. *Consacrarea principiului de către art. 34 din Decretul nr. 31/1954*

Potrivit art. 34: „*Persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi care corespund scopului ei*, stabilit prin lege, actul de înființare sau statut.

Orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării acestui scop este nul" — s.n.

b. *Consacrarea principiului de către art. 9 din Legea nr. 21/1924*

Potrivit textului: „Persoanele juridice de drept privat, căzând sub prevederile legii de față, nu se pot folosi decât de drepturile ce le sunt necesare pentru realizarea scopului și destinațiunii lor.

Ele nu pot contracta obligațiuni decât tot în vederea realizării acestui scop și acestei destinațiuni".

c. *Caracterizarea principiului*

După cum se poate observa din conținutul dispozițiilor susmenționate, legea nu utilizează, *in terminis*, formula: principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice. Această denumire este creația doctrinei, fiind preluată și de jurisprudență.

În doctrina noastră, n-a existat totuși, preocuparea pentru *definirea* acestui principiu, deși i s-a precizat conținutul.

Pe baza dispozițiilor evocate, vom putea *defini* principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice ca *acea regulă, de drept civil, potrivit căreia, prin acte juridice, persoana juridică nu poate avea decât acele drepturi și obligații civile care sunt în concordanță cu scopul ei.*

Din definiția de mai sus, care ține seama atât de art. 34 din Decretul nr. 31/1954 (mai ales alin. 2), cât și de art. 9 din Legea nr. 21/1924, se poate trage concluzia că, în realitate, principiul specialității nu acoperă întregul conținut al capacității de folosință a persoanei juridice, *el cantonându-se la aptitudinea de a avea drepturi și obligații civile care au ca izvor actele juridice civile.* Deci, acestui principiu îi scapă aria drepturilor și obligațiilor civile care au ca izvor *legea* (care, prin ipoteză, nu pot fi contrare scopului persoanei juridice) și faptul juridic *stricto sensu* (cum este delictul civil, spre exemplu).

Această soluție este cât de poate de logică deoarece, după cum se știe, numai în cazul *actului* juridic civil există acea condiție de fond, esen-

țială și generală, care este *cauza* (motivul determinant al încheierii actului juridic). Ori, numai prin raportarea acestui element al actului juridic civil individual la elementul constitutiv al persoanei juridice care este „obiectul de activitate" ori „scopul" său se poate trage concluzie că cele două elemente sunt, sau nu, în concordanță.

Soluția pe care o avem în vedere se sprijină, de altfel, pe argumentul de text tras din alin. 2 al art. 34, care, expres, se referă la „orice *act juridic*".

În legătură cu această formulare — generală — a textului, se cuvine să subliniem că, principiul specialității privind capacitatea de folosință a persoanei juridice, iar aceasta fiind o parte a capacității sale *civile*, el trebuie reținut ca limită doar pentru actele juridice *civile*, iar nu pentru „acte juridice" în general (aparținând și altor ramuri de drept). De altfel, această soluție decurge și din *vocația* capacității civile a persoanei juridice de a fi o capacitate *de ramură*, adică de drept civil.

Făcând această precizare, avem în vedere că principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice nu trebuie transpus *tale quale* în alte ramuri de drept. În alte ramuri de drept, altele decât dreptul civil, subiectul colectiv de drept are capacitatea pe care normele acelor ramuri o determină.

Determinarea *limitelor* principiului specialității capacității de folosință a persoanei juridice se face prin luarea în considerare a limitelor ce rezultă din *scopul* persoanei juridice, așa cum acesta e stabilit de lege (scopul *generic*), actul de înființare ori statut (scopul *concret*) .

Prin urmare, în aplicarea sa practică, principiul specialității capacității de folosință a persoanei juridice nu trebuie văzut rigid, static, ci în *dinamica sa*. Spunând acesta, avem în vedere că, în condițiile *concurenței*, care caracterizează economia de piață, limitele principiului specialității trebuie apreciate, de către jurisprudență mai ales, în mod corespunzător, adică cu o oarecare larghețe, care nu era permisă în condițiile „economiei socialiste planificate". Desigur, o astfel de apreciere implică multă chibzuință și pricepere.

De asemenea, mai trebuie avut în vedere că, adesea, în actul de înființare a persoanei juridice este precizat „scopul principal"al său, ceea ce implică și existența unor elemente ce dau contur unui scop „complementar" (secundar). În consecință, aplicarea principiului specialității trebuie să ia în considerare *toate elementele* ce alcătuiesc scopul persoanei juridice, atât cele principale, cât și cele complementare, secundare, precum și cele inițiale, cât și cele subsecvente, ulterioare (modificatoare).

În fine, unele *precizări* sunt necesare în legătură cu *conținutul capacității de folosință a statului român*.

Este de știut că, potrivit art. 25 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954, statul este persoană juridică „în raporturile în care participă nemijlocit, în nume propriu, ca subiect de drepturi și obligații".

Deci, și conținutul capacității de folosință a persoanei juridice care este statul este alcătuit din cele două laturi — *activă* și *pasivă* — prima privind *drepturile civile* ale statului, iar cealaltă referindu-se la *obligațiile civile* ale statului.

Caracteristica conținutului capacității de folosință a statului constă în aceea că legea enumeră *cazurile* în care statul este titular de drepturi și obligații civile *propriu nomine*.

Principalele cazuri, de acest fel, sunt următoarele :

— *statul este titularul dreptului de proprietate* asupra bunurilor care formează obiectul acestui drept ; norme care consacră acest drept (în afară de Constituție) sunt cuprinse în : a) Legea nr. 4/1973 și Legea nr. 5/1973, precum și Decretul-Lege nr. 61/1990, în ce privește *locuințele* din „fondul locativ de stat" ; b) Legea nr 15/1990, art. 53 — pentru „clădiri guvernamentale, bunuri necesare desfășurării activităților administrației de stat, rezerve ale statului și altele asemenea", precum și textele care privesc dreptul de proprietate al statului asupra *acțiunilor* din societățile comerciale cu capital integral de stat ; c) Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, în ce privește *terenurile* care rămân proprietate de stat ;

— *statul în calitate de moștenitor al succesiunilor vacante* (art. 477 și 680 C. civ.)[18] ;

— *statul răspunde pentru erorile judiciare*, în condițiile art. 504—506 din Codul de procedură penală.

Subliniem că, așa cum statul nu trebuie confundat cu persoanele juridice de stat, tot astfel nici conținutul capacității de folosință a statului nu se confundă cu conținutul capacității de folosință pe care o are fiecare persoană juridică de stat.

§ 4. Încetarea capacității de folosință a persoanei juridice

396. ÎNCETAREA CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ RESTRÂNSĂ A PERSOANEI JURIDICE

Capacitatea de folosință a persoanei juridice, la care se referă art. 33 alin. final din Decretul nr. 31/1954, este nu numai restrânsă, ci și anticipată și *tranzitorie*.

Generic, capacitatea de folosință restrânsă încetează odată cu dobândirea deplinei capacități de folosință de către persoana juridică.

Concret, capacitatea de folosință încetează în unul din următoarele momente : 1) data înregistrării persoanei juridice ; 2) data înscrierii persoanei juridice ; 3) data înmatriculării persoanei juridice ; 4) data recunoașterii actului de înființare a persoanei juridice ; 5) data rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de admitere a înregistrării , după caz.

Aceste situații se încadrează în formularea următoare a art. 33 alin. 3 ; „... data înregistrării sau de data actului de recunoaștere ori de data îndeplinirii celorlalte cerințe ce ar fi prevăzute ...".

397. ÎNCETAREA CAPACITĂȚII DE FOLOSINȚĂ DEPLINĂ A PERSOANEI JURIDICE.

În această privință, *de lege lata*, lipsește un text care să prevadă momentul sfârșitului acestei capacități.

În această situație, trebuie să admitem — în lumina principiilor în materie — că *odată cu încetarea ființei persoanei juridice* se sfârșește și capacitatea sa de folosință. Prin urmare, *data* încetării capacității de folosință a persoanei juridice este *data încetării ființei acesteia*[19].

§ 5. Sancţiunea nerespectării regulilor privind capacitatea de folosinţă a persoanei juridice

398. ACEASTĂ SANCŢIUNE ESTE NULITATEA ABSOLUTĂ A ACTULUI JURIDIC CIVIL

Nerespectarea regulilor privind capacitatea de folosinţă a persoanei juridice se poate concretiza în:

— *încheierea actului juridic în lipsa capacităţii de folosinţă*; cum se ştie, „capacitatea de a face actul juridic civil" este o condiţie de fond, generală şi esenţială, deci de validitate pentru actul juridic civil; neîndeplinirea acestei condiţii, în modalitatea arătată (ceea ce înseamnă), practic, că se încheie actul juridic de către un colectiv (subunitate) care nu este persoană juridică) va atrage nulitatea absolută a actului juridic civil; de *lege lata*, această nulitate este *virtuală*;

— *încheierea actului juridic civil cu încălcarea principiului specialităţii capacităţii de folosinţă*; pentru acest caz, art. 34 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 dispune: „Orice act juridic care nu este făcut în vederea realizării acestui scop *este nul*" (s.n.); de data aceasta, suntem în prezenţa unei nulităţi absolute *exprese* (textuală).

Fiind vorba de o nulitate *absolută*, ea este însoţită de regimul juridic aplicabil unei asemenea nulităţi[20].

SECŢIUNEA a III-a

CAPACITATEA DE EXERCIŢIU A PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Noţiune

399. DEFINIŢIE

Capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice este *acea parte a capacităţii civile care constă în aptitudinea subiectului colectiv de drept civil de a dobândi şi exercita drepturi subiective civile şi de a-şi asuma şi îndeplini obligaţiile civile, prin încheierea de acte juridice civile, de către organele sale de conducere.*

400. SPECIFIC

Spre deosebire de persoana fizică — omul privit individual — care este dotat de la natură, cu discernământ, persoana juridică — adică un colectiv de oameni, mai mare ori mai mic — nu poate avea, naturalmente, o voinţă proprie, a sa, distinctă de voinţa celor care compun colectivul; într-adevăr, voinţa, ca şi discernământul, sunt — *esenţialmente* — de origine individual-umană.

Totuşi şi persoana juridică trebuie să participe la circuitul civil (şi) *prin încheierea de acte juridice civile*, acte a căror esenţă este voinţa, bazată pe discernământ.

Față de aceste împrejurări, legiuitorul a adoptat soluția considerării voinței unei sau unor persoane din colectivul persoanei juridice ca fiind însăși voința subiectului colectiv de drept civil. Acest procedeu juridic conține — organic — *reprezentarea legală* a persoanei juridice, de către organele sale de conducere.

Prin urmare, pentru persoana juridică, reprezentarea sa legală este nu numai necesară, ci și obligatorie; sau, mai exact, *este obligatorie pentru că este organic necesară*.

Acesta este, în esență, *specificul* capacității de exercițiu a persoanei juridice. El va reieși, cu pregnanță, din reglementarea legală a acestei capacități.

§ 2 Reglementarea legală a capacității de exercițiu a persoanei juridice

401. REGULILE GENERALE PRIVIND CAPACITATEA DE EXERCIȚIU A PERSOANEI JURIDICE CUPRINSE ÎN ART. 35—36 DIN DECRETUL NR. 31/1954.

Potrivit art. 35; „*Persoana juridică își exercită drepturile și își îndeplinește obligațiile prin organele sale*".

Actele juridice făcute de organele persoanei juridice, în limitele puterilor ce le-au fost conferite, sunt actele persoanei juridice însăși.

Faptele licite sau ilicite săvârșite de organele sale *obligă* însăși persoana juridică, dacă au fost, îndeplinite cu prilejul exercitării funcție lor.

Faptele ilicite atrag și răspunderea personală a celui ce le-a săvârșit, atât față de persoana juridică, cât și față de cel de-al treilea", iar potrivit art. 36: „Raporturile dintre persoana juridică și cei care alcătuiesc organele sale sunt supuse, prin asemănare, regulilor mandatului dacă nu s-a prevăzut altfel prin lege, actul de înființare ori de statut".

402. DISPOZIȚII REFERITOARE LA CAPACITATEA DE EXERCIȚIU CUPRINSE ÎN ACTELE NORMATIVE APLICABILE DIFERITELOR CATEGORII DE PERSOANE JURIDICE

Prezentarea acestor dispoziții — care, după cum se va vedea, nu sunt puține — trebuie făcută pe baza unui criteriu.

Un criteriu care ar putea fi adoptat este cel cronologic (data adoptării actelor normative luate în considerare).

Totuși, — aici — mi se pare mai potrivit criteriul pe care l-am adoptat la clasificarea persoanelor juridice în: *de stat*, *cooperatiste și obștești*, *private și mixte*[21].

Pentru stat, *regula* este stabilită de alin. 2 al art. 25 din Decretul nr. 31/1954: „El participă în astfel de raporturi *prin Ministerul Finanțelor* afară de cazul în care legea stabilește anume alte organe în acest scop" — s.n.

Dintre cazurile în care legea stabilește că alte organe ale statului realizează capacitatea sa de exercițiu menționăm:

— cazul prevăzut de art. 2 alin. 1 (prima parte) din Legea nr. 37/1991 privind activitatea bancară: „Banca Națională a României este banca

centrală a statului român, având personalitate juridică. Ea este organul unic de emisiune al statului ...''[22].

— cazul prevăzut de Legea fondului funciar nr. 18/1991, în sensul că unele terenuri proprietate de stat sunt administrate de Agenția pentru Dezvoltare și Amenajare Rurală[23].

Pentru *instituțiile publice*[24] (de stat), sunt de menționat următoarele dispoziții din Legea finanțelor publice nr. 10/1991 :

— art. 30 : „*Ordonatorii principali de credite* ai bugetului administrației centrale de stat *sunt miniștri și conducătorii celorlalte organe centrale de stat* ;

Conducătorii instituțiilor publice cu personalitate juridică în subordinea ministerelor și celorlalte organe centrale de stat finanțate din bugetul administrației centrale de stat *sunt*, după caz, *ordonatori secundari sau terțiari de credite*'' ;

— art. 55 : „*Ordonatorii principali de credite* ai bugetelor locale *sunt prefecții la județe și primarii* la municipiul București și la celelalte unități administrativ-teritoriale[25].

Conducătorii instituțiilor publice cu personalitate juridică din subordinea organului de decizie al fiecărei unități administrativ-teritoriale *sunt*, după caz, *ordonatori secundari sau terțiari de credite*.

Ordonatorii principali de credite ai bugetelor locale pot delega dreptul de a aproba folosirea și repartizarea creditelor bugetare înlocuitorilor lor de drept sau conducătorilor organelor locale de specialitate ale administrației locale și ale altor unități similare'' (s.n.)

În ce privește *Guvernul României*, art. 15 din Legea nr. 37/1990 prevede : „*Primul ministru reprezintă guvernul* în relațiile acestuia cu parlamentul, președintele României, Curtea Supremă de Justiție, procurorul general, partidele și formațiunile politice, alte organizații centrale de interes național, precum și în relațiile internaționale'' (s.n.).

Pentru *unitățile administrativ-teritoriale*, este menționat : întâi„ art. 42 alin. 2 din Legea nr. 69/1991 : „*Primarul reprezintă* comuna sau orașul în relațiile cu persoanele fizice sau juridice din țară și din străinătate, precum și în justiție'', apoi, art. 43 f) : primarul „exercită drepturile și asigură îndeplinirea obligațiilor ce revin comunei sau orașului în calitate de persoană juridică civilă'', precum și art. 67 d) : președintele consiliului județean „exercită atribuțiile care revin județului în calitate de persoană juridică''.

În ce privește *regiile autonome*, sunt de menționat art. 12 și 15 din Legea nr. 15/1990. Potrivit art. 12 : „*Conducerea regiei autonome revine consiliului de administrație*, compus din 7—15 persoane, din care una este *directorul sau directorul general al regiei*''.

Consiliul de administrație se numește prin ordin al ministrului de resort sau, după caz, prin decizia conducătorului administrației teritoriale locale. Din consiliul de administrație fac parte, în mod obligatoriu, un reprezentant al Ministerului Finanțelor și, după caz, reprezentanți ai Ministerului Resurselor și Industriei, Ministerului Comerțului și Turismului și ministerului economic de resort. Ceilalți membri vor fi numiți dintre ingineri, tehnicieni, economiști și juriști specializați în domeniul de activitate al respectivei regii.

Consiliul de administrație își desfășoară activitatea în conformitate cu propriul său regulament de organizare și funcționare și hotărăște în

toate problemele privind activitatea regiei, cu excepţia celor care, potrivit legii, sunt date în competenţa altor organe"[26] (s.n.)

Art. 15 dispune: „*Activitatea curentă a regiei autonome este condusă de un director general sau director* numit de consiliul de administraţie, cu avizul ministrului de resort, sau, după caz, al conducătorului administraţiei locale de stat" (s.n.)

Pentru societăţile comerciale cu capital de stat, înfiinţate potrivit Legii nr. 15/1990, este de menţionat prevederea art. 212 din Legea societăţilor comerciale nr. 31/1990: „La societăţile pe acţiuni şi cele cu răspunderea limită, cu capital integral de stat, *atribuţiile adunării generale a acţionarilor vor fi exercitate de către un consiliu al împuterniciţilor statului*, alcătuit şi numit în condiţiile prevăzute de lege pentru consiliul de administraţie al regiilor autonome.

Consiliul împuterniciţilor statului îşi desfăşoară activitatea în conformitate cu dispoziţiile specifice prevăzute în statutul aprobat la înfiinţare.

Consiliul de administraţie al societăţilor în care statul este unic acţionar se numeşte în condiţiile prezentei legi, cu acordul ministerului de resort.

Cenzorii în societăţile prevăzute la alin. 1 vor fi reprezentanţi ai Ministerului Finanţelor" — s.n. C.I.S. a devenit C.I.M.S.

Pentru societăţile bancare, este de reţinut că, art. 4 alin. 2 din Legea nr. 33/1991 prevede: „Societatea bancară este angajată numai prin semnăturile a cel puţin doi conducători având funcţiile stabilite prin statutele proprii".

În ce priveşte *persoanele juridice cooperatiste şi obşteşti* menţionăm textul art. 7 din Decretul-Lege nr. 67/1990, potrivit căruia acestea „*sunt reprezentate ... de către conducătorii lor*".

Conducătorii organizaţiilor cooperaţiei de consum şi de credit *pot împuternici şi alte persoane pentru reprezentare*" (s.n.)

Dintre persoanele juridice private (inclusiv mixte), vom avea în vedere, aici, *societăţile comerciale* supuse Legii nr. 31/1991 (şi Legii nr. 35/191), *asociaţiile şi fundaţiile* fără scop patrimonial şi *asociaţiile de locatari*.

Legea nr. 31/1991 — în Titlul III „Despre funcţionarea societăţilor comerciale" — conţine atât unele *dispoziţii comune*, cât şi *dispoziţii specifice* formelor de societăţi (în nume colectiv, în comandă simplă, pe acţiuni, cu răspundere limitată).

Dispoziţiile comune sunt cele cuprinse în art. 40—43.

Potrivit art. 40: „*Administratorii pot face toate operaţiile cerute pentru aducerea la îndeplinire a obiectului societăţii, afară de restricţiile arătate în contractul de societate.*

Ei sunt obligaţi să ia parte la toate *adunările societăţii, consiliile de administraţie* şi organele de conducere similare acestora".

Art. 41 dispune că: „*Administratorii care au dreptul de a reprezenta societatea nu-l pot transmite decât dacă această facultate li s-a acordat în mod expres.*

În cazul încălcării prevederilor alin. 1, *societatea nu este obligată faţă de terţi*, dar poate pretinde de la cel substituit beneficiile rezultate din operaţie.

Administratorul care, fără drept, îşi substituie altă persoană răspunde solidar cu aceasta pentru eventualele pagube produse societăţii".

Potrivit art. 42: „*Obligațiile și răspunderea administratorilor sunt reglementate de dispozițiile referitoare la mandat și de cele special prevăzute în această lege*".

Art. 43 dispune: „Administratorii sunt solidar răspunzători față de societate pentru:

a) realitatea vărsămintelor efectuate de asociați;

b) existența reală a dividentelor plătite;

c) existența registrelor cerute de lege și corecta lor ținere;

d) exacta îndeplinire a hotărârilor adunărilor generale;

e) stricta îndeplinire a îndatoririlor pe care legea, contractul de societate și statutul le impun.

Acțiunea în răspundere împotriva administratorilor aparține și creditorilor societății însă aceștia o vor putea exercita numai în caz de faliment al societății".

Dispozițiile speciale privind societatea în nume colectiv sunt cuprinse în:

— art. 45: „Dreptul de a reprezenta societatea aparține *fiecărui administrator*, afară de stipulație contrară în contractul de societate";

— art. 46: „Dacă contractul de societate dispune ca administratorii să lucreze *împreună*, decizia trebuie luată *în unanimitate*; în caz de divergență între administratori, vor decide asociații care reprezintă majoritatea absolută a capitalului social.

Pentru actele urgente, a căror neîndeplinire ar cauza o pagubă mare societății, *poate decide un singur administrator* în lipsa celorlalți, care se găsesc în imposibilitate, chiar momentană, de a lua parte la administrație";

— art. 47: „Asociații care reprezintă majoritatea absolută a capitalului social pot alege unu sau mai mulți administratori dintre ei, fixându-le puterile, durata însărcinării și eventuala lor remunerație, afară numai dacă, prin contractul de societate, nu se dispune altfel.

Aceiași majoritate poate decide asupra revocării administratorilor sau asupra limitării puterilor lor, afară de cazul în care administratorii au fost numiți prin contractul de societate";

— art. 48: „Dacă un administrator ia inițiativa unei operații ce depășește limitele operațiilor obișnuite comerțului pe care îl exercită societatea, trebuie să înștiințeze pe ceilalți administratori, înainte de a o încheia, sub sancțiunea suportării pierderilor ce ar rezulta din aceasta.

În caz de opoziție a vreunuia dintre ei, vor decide asociații care reprezintă majoritatea absolută a capitalului social.

Operația încheiată în contra opoziției făcute este valabilă față de terții cărora nu li se va fi comunicat această opoziție".

Dispozițiile speciale pentru societatea în comandită simplă sunt cele ale:

— art. 58: „Administrația societății în comandită simplă se va încredința *unuia sau mai multor asociați comanditați*";

— art. 59 alin. 1 și 2: „*Comanditarul* poate încheia operații în contul societății numai în baza unei procuri speciale pentru operații determinate, dată de reprezentanții societății și înscrisă în registrul comerțului. În caz contrar, comanditarul devine răspunzător față de terți nelimitat și solidar pentru toate obligațiile societății contractate de la data operației încheiate de el.

Comanditarul poate îndeplini servicii în administrația internă a societății, face acte de supraveghere, participă la numirea și revocarea administratorilor, în cazurile prevăzute de lege, sau acordă, în limitele contractului de societate, autorizația administratorilor pentru operațiile ce depășesc puterile lor"[27].

Dispozițiile speciale consacrate societăților pe acțiuni sunt mai numeroase și sunt cuprinse în :

— art. 72 : „*Adunările generale* sunt ordinare și extraordinare.

Când contractul de societate sau statutul nu dispune altfel, ele se vor ține la sediul societății și în localul ce se va indica în convocare" ;

— art. 74 : „Pentru validitatea deliberărilor adunării ordinare este necesară prezența acționarilor care să reprezinte cel puțin jumătate din capitalul social, iar hotărârile să fie luate de acționarii ce dețin majoritatea absolută din capitalul social reprezentat în adunare, dacă în contractul de societate, statut sau lege nu se prevede o majoritate mai mare.

Dacă adunarea nu poate lucra din cauza neîndeplinirii condițiilor de la alin. 1, adunarea ce se va întruni, după o a doua convocare, poate să delibereze asupra problemelor puse la ordinea de zi a celei dintâi adunări, oricare ar fi partea de capital reprezentată de acționarii prezenți, cu majoritate" ;

— art. 76 : „Pentru validitatea deliberărilor adunării extraordinare, când contractul de societate sau statutul nu dispune altfel sunt necesare :

— la prima convocare, prezența acționarilor reprezentând trei pătrimi din capitalul social, iar hotărârile să fie luate cu votul unui număr de acționari care să reprezinte cel puțin jumătate din capitalul social ;

— la convocările următoare, prezența acționarilor reprezentând jumătate din capitalul social, iar hotărârile să fie luate cu votul unui număr de acționari care să reprezinte cel puțin o treime din capitalul social" ;

— art. 80 : „Acționarii exercită dreptul lor de vot în adunarea generală, proporțional cu numărul acțiunilor ce posedă, cu excepția prevăzută în art. 67 alin. 2"[28] ;

— art. 81 : „Acționarii reprezentând întreg capitalul social vor putea, dacă nici unul dintre ei nu se opune, să țină o adunare generală și să ia orice hotărâre de competența adunării, fără respectarea formalităților cerute pentru convocarea ei" ;

— art. 83 : „Acționarii nu vor putea fi reprezentați în adunările generale decât prin alți acționari, în baza unei procuri speciale.

Acționarii care nu au capacitatea legală, precum și persoanele juridice, vor fi reprezentați prin reprezentanții lor legali, care, la rândul lor, pot da procură specială altor acționari[29].

Procurile vor fi depuse în original, în termenul în care acționarii sunt obligați să depună acțiunile sau în termenul prevăzut de statut. Ele vor fi reținute de societate, făcându-se mențiunea despre aceasta în procesul verbal.

În contractul de societate sau statut se poate deroga de la dispozițiile privitoare la reprezentare numai prin acționari.

Administratorii și funcționarii societății nu pot reprezenta pe acționari, sub sancțiunea nulității hotărârii, dacă, fără votul acestora, nu s-ar fi obținut majoritatea cerută" ;

— art. 86 : „Dreptul de vot nu poate fi cedat. Orice convenție privind exercitarea într-un anumit fel a dreptului de vot este nulă" ;

— art. 89 alin. 4 și 5 : „Pentru a fi opozabile terților, hotărârile, adunării vor fi depuse în termen de 15 zile la registrul comerțului, pentru a fi menționate în extras în registru și publicate în Monitorul Oficial.

Ele nu vor putea fi executate mai înainte de aducerea la îndeplinire a acestor formalități";

— art. 90 : „Hotărârile luate de adunarea generală în limitele legii, contractului de societate sau statutului sunt obligatorii chiar pentru acționarii care nu au luat parte la adunare sau au votat contra [30].

Hotărârile adunării generale contrare contractului de societate, statutului sau legii pot fi atacate în justiție, în termen de 15 zile de la data publicării în Monitorul Oficial, de oricare dintre acționarii care nu au luat parte la adunarea generală sau au votat contra și au cerut să se insereze aceasta în procesul-verbal al ședinței.

Dacă hotărârea este atacată de toți administratorii, societatea va fi reprezentată în justiție de persoana desemnată de președintele instanței dintre acționarii ei, care va îndeplini mandatul cu care a fost însărcinată, până ce adunarea generală, convocată în acest scop, va alege o altă persoană.

Cererea în anulare se va introduce la instanța pe raza teritorială unde societatea își are sediul, acționarul fiind obligat să depună la grefă cel puțin o acțiune.

Dacă au fost introduse mai multe acțiuni în anulare, ele pot fi conexate.

Cererea se va judeca în camera de consiliu.

Hotărârea definitivă de anulare va fi menționată în registrul comerțului și publicată în Monitorul Oficial. De la data publicării, ea este opozabilă tuturor acționarilor";

— art. 93 : „Societatea pe acțiuni este administrată de unu sau mai mulți administratori, temporari și revocabili.

Când sunt mai mulți administratori, ei constituie un consiliu de administrație.

Unicul administrator sau președintele consiliului de administrație și cel puțin jumătate din numărul administratorilor vor fi cetățeni români, dacă prin contractul de societate sau statut nu se prevede altfel.

Numirea și întocmirea administratorilor se face exclusiv de către adunarea generală.

Primii administratori pot fi numiți prin contractul de societate, însă termenul mandatului lor nu poate fi mai mare de patru ani.

Dacă nu s-a stabilit durata mandatului prin contractul de societate, sau statut, el este pentru doi ani.

Administratorii sunt reeligibili când prin contractul de societate sau statut nu se prevede altfel";

— art. 94 : „Persoanele care, potrivit prezentei legi, nu pot fi fondatori, nu pot fi nici administratori, directori sau reprezentanți ai societății, iar dacă au fost alese, sunt decăzute din drepturi";

— art. 96 : „Semnăturile administratorilor vor fi depuse la registrul comerțului, odată cu prezentarea certificatului eliberat de cenzori, din care rezultă depunerea garanției";

— art. 97 : „Pentru valabilitatea deciziilor consiliului de administrație, este necesară prezența personală a cel puțin jumătate din numărul administratorilor, dacă prin contractul de societate sau statut nu se prevede un număr mai mare.

Deciziile se iau cu majoritatea absolută a membrilor prezenţi";

— art. 98 : „*Consiliul de administraţie* poate delega o parte din puterile sale unui *Comitet de direcţie*, compus din membri aleşi dintre administratori, fixându-le în acelaşi timp şi remuneraţia.

Preşedintele consiliului de administraţie este şi *director general* sau *director*, în care calitate conduce şi comitetul de direcţie.

Decizia consiliului de administraţie privind suma necesară remunerării membrilor comitetului de direcţie va trebui să fie ratificată de adunarea generală, dacă depăşeşte prevederile statutului sau dacă statutul nu prevede nimic în această privinţă.

Deciziile comitetului de direcţie se iau cu majoritatea absolută a voturilor membrilor săi.

Comitetul de direcţie este obligat să prezinte, la fiecare şedinţă a consiliului de administraţie, registrul său de deliberări.

În comitetul de direcţie votul nu poate fi dat prin delegaţie";

— art. 101 : „Administratorii nu vor putea, fără aprobarea adunării generale, să încheie contracte în baza cărora societatea urmează să dobândească imobile, instalaţii şi în general bunuri destinate a servi în mod durabil exploatării obiectului societăţii, pe un preţ ce depăşeşte în total sau în parte o zecime din capitalul social, dacă prin contractul de societate sau statut nu se prevede altfel";

— art. 105 : „Executarea operaţiilor societăţii poate fi încredinţată unuia sau mai multor *directori executivi*, funcţionari ai societăţii.

Directorii executivi nu vor putea fi membri în consiliul de administraţie al societăţii.

Ei sunt răspunzători faţă de societate şi de terţi, ca şi administratorii, pentru neîndeplinirea îndatoririlor lor, conform dispoziţiilor art. 102, chiar dacă ar exista o convenţie contrară" [31].

Dispoziţiile speciale aplicabile societăţii în comandită pe acţiuni sunt cele din :

— art. 136 : „Administrarea societăţii este încredinţată *unuia sau mai multor asociaţi comanditaţi*.

Asociaţilor comanditaţi li se vor aplica dispoziţiile prevăzute în art. 50—53, iar asociaţilor comanditari, cele din art. 59, 60";

— art. 137 : „În societatea în comandită pe acţiuni administratorii vor putea fi revocaţi de adunarea generală a acţionarilor, printr-o hotărâre luată cu majoritatea stabilită pentru adunările extraordinare.

Adunarea generală, cu aceeaşi majoritate şi cu respectarea art. 94, alege altă persoană în locul administratorului revocat, decedat sau care a încetat exercitarea mandatului său.

Numirea trebuie aprobată şi de ceilalţi administratori, dacă sunt mai mulţi.

Noul administrator devine asociat comanditat.

Administratorul revocat rămâne răspunzător nelimitat faţă de terţi pentru obligaţiile pe care le-a contractat în timpul administraţiei sale, putând însă exercita acţiune în regres împotriva societăţii";

— art. 144 : „Dispoziţiile prevăzute pentru societăţile pe acţiuni, în ce priveşte dreptul de a ataca hotărârile adunării generale, se aplică şi societăţilor cu răspundere limitată";

— art. 145 : „Societatea este administrată de *unu sau mai mulţi administratori*, asociaţi sau neasociaţi, numiţi prin contractul de societate sau de adunarea generală.

Administratorii nu pot primi, fără autorizarea adunării asociaţilor, mandatul de administratori în alte societăţi concurente sau având acelaşi obiect, nici să facă acelaşi fel de comerţ ori altul concurent pe cont propriu sau pe contul altei persoane fizice sau juridice, sub sancţiunea revocării şi răspunderii pentru daune.

Dispoziţiile art. 46, 45, 47 şi 49 se aplică şi societăţii cu răspundere limitată";

— art. 210 alin. 1—2 : „În cazul în care, într-o societate cu răspundere limitată, *părţile sociale sunt ale unei singure persoane* aceasta, în calitate de asociat unic, are drepturile şi obligaţiile ce revin, potrivit prezentei legi, adunării generale.

Dacă asociatul unic este administrator îi revin şi obligaţiile prevăzute de lege în această calitate" — s.n.

În ce priveşte societăţile agricole, Legea nr. 36/1991 reglementează, în cap. IV „Administrarea societăţii agricole", *consiliul de administraţie*, iar în cap. V „*Adunarea generală*".

Astfel, potrivit art. 36 alin. 1 : „*Administrarea societăţii se face de consiliul de administraţie.* Numărul membrilor consiliului trebuie să fie de cel puţin 3, dar nu mai mare de 13, ales dintre asociaţi".

Potrivit art. 38 : „Consiliul de administraţie poate alege, dacă e cazul, *comitetul de direcţie*, din care pot face parte şi persoane care nu sunt asociaţi, în condiţiile prevăzute de statut.

Consiliul de administraţie sau, după caz, *comitetul de direcţie*, unde există, *reprezintă societatea în justiţie şi faţă de terţi, putând da mandat de reprezentare* oricărui asociat ori chiar unei persoane care nu este membru al consiliului.

Persoanele împuternicite răspund faţă de societate pentru actele săvârşite cu depăşirea mandatului.

Administratorii îşi desfăşoară personal activitatea fără a putea da împuternicire altei persoane.

Cei care au semnătură socială nu o pot ceda sau transmite".

Art. 40 prevede : „Consiliul de administraţie va alege dintre membrii săi un *preşedinte* şi un *vicepreşedinte*, care nu vor putea fi casieri sau contabili ai societăţii. În lipsa preşedintelui şi vicepreşedintelui, funcţia de preşedinte va fi exercitată de cel mai în vârstă dintre membrii consiliului de administraţie".

Potrivit art. 43 : „Terţilor de bună-credinţă nu li se poate opune decât limitarea puterilor administratorilor, prevăzută în statut".

În fine, art. 54, prevede că : „Adunările generale sunt ordinare şi extraordinare" (s.n.)

Legea investiţiilor străine nr. 35/1991, prevede, în art. 9 lit. a) că „*Investitorii străini au dreptul :*

a) *să participe la conducerea* şi gestionarea *investiţiei*, potrivit contractelor şi statutelor convenite" (s.n.).

Pentru persoanele juridice care cad sub incidenţa Legii nr. **21/1924** (asociaţiuni şi fundaţiuni fără scop patrimonial), sunt de menţionat dispoziţiile cuprinse în art. 11 şi 12.

Potrivit art. 11 : „Persoanele juridice nu-şi pot exercita drepturile decât dacă sunt înzestrate cu *organele de direcţiune şi administraţiune* prevăzute în statute, actul constitutiv sau în legea de faţă".

Art. 12 dispune : „*Voinţa persoanelor juridice se manifestă prin organele lor.*

Actele juridice încheiate de aceste organe, în conformitate cu statutele și în limita puterilor ce le sunt atribuite, sunt considerate ca încheiate de însăși persoana juridică pe care o obligă.

Actele prin care organele persoanei juridice ar urmări un vădit scop străin aceluia pentru care asociațiunea sau fundațiunea a fost constituită sau recunoscută, nu vor avea efect față de persoana juridică.

Persoana juridică răspunde pentru toate faptele contractuale, delictuale și cvasi-delictuale săvârșite de organele ei în timpul exercitării funcțiunii lor.

Membrii care formează organele de direcțiune și administrațiune sunt personal și solidar răspunzători pentru daunele provenite din culpa lor, atât față de terți, cât și față de persoana juridică însăși" — s.n.

În fine, potrivit art. 16 din Statutul asociațiilor locatarilor : „Administratorul asociației locatarilor ... reprezintă asociația față de terți, cu excepția cazurilor în care comitetul asociației deleagă în acest scop pe președinte sau un membru al asociației".

Am prezentat, mai pe larg, dispozițiile referitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice pentru două motive : pe de o parte, în acest fel am realizat o „aducere la zi" a sediului materiei și, pe de altă parte pe această bază, putem trece la caracterizarea acestei capacități sub aspectele sale esențiale : *început*, *conținut*, *încetare*.

§ 3 Începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice

403. CONTROVERSA

În lipsa unei dispoziții legale care să determine începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice, în literatura de specialitate s-a iscat o controversă, dându-se două rezolvări problemei.

Astfel, într-o opinie se consideră că momentul dobândirii capacității de exercițiu coincide cu acela al dobândirii capacității de folosință [32].

În cealaltă opinie dimpotrivă, se arată că „principiul în această privință trebuie să fie acela că momentul dobândirii capacității de exercițiu este marcat de desemnarea organelor de conducere ale persoanei juridice" [33].

404. SOLUȚIA ADOPTATĂ

Așa cum am arătat și cu alte ocazii, „considerăm că soluția privind începutul capacității de exercițiu a persoanei juridice este în sensul că *persoana juridică dobândește această capacitate de la data înființării sale;* această capacitate de exercițiu, astfel dobândită, poate fi pusă în valoare numai de la data desemnării, progresive și efective, a organelor de conducere ale persoanei juridice" [34].

În darea acestei soluții, ne întemeiem pe interpretarea alin. 3 al art. 33 din Decretul nr. 31/1954. Reamintim conținutul textului : „Cu toate acestea, chiar înainte de data înregistrării sau de data actului de recunoaștere ori de data îndeplinirii celorlalte cerințe ce ar fi prevăzute *persoana juridică are capacitate chiar de la data actului de înființare* cât privește drepturile constituite în favoarea ei, *îndeplinirea obligațiilor* și a oricăror măsuri preliminare ce ar fi necesare, dar numai întrucât acestea sunt

cerute pentru ca persoana juridică să ia ființă în mod valabil". Interpretarea pe care o dăm textului, pentru a fundamenta soluția, este atât una gramaticală, cât și una logică. Într-adevăr, textul nu se referă, *în terminis*, numai la capacitatea *de folosință* (cum fac alin. 1—2 ale art. 33), ci utilizează termenul — generic — *de capacitate*. Textului îi este aplicabilă, prin urmare, și regula *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*. Totodată, textul, referindu-se la „îndeplinirea obligațiilor" — iar „îndeplinirea obligației" presupune, cel mai des, încheierea de acte juridice, cum prevede art. 35 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 — nu poate fi interpretat decât în sensul că, deși *implicit*, totuși *neîndoielnic*, el conține ideea încheierii de acte juridice, ceea ce ține de capacitatea de exercițiu.

Reținând, în concluzie, că *persoana juridică dobândește capacitatea de exercițiu odată cu înființarea sa* [35], mai facem următoarele două *precizări* :

— capacitatea de exercițiu nu poate fi dobândită, nici de către persoana juridică, înainte de dobândirea capacității de folosință; și în cazul persoanei juridice, *premisa obligatorie* a capacității de exercițiu este prezența capacității de folosință; această premisă este, însă, asigurată, prin chiar soluții consacrate în art. 33 din Decretul nr. 31/1954 (la care ne-am referit în secțiunea precedentă);

— *titulara* capacității de exercițiu este însăși persoana juridică, ca subiect de drept civil distinct; numai punerea în valoare a acestei capacități se face prin organele de conducere ale persoanei juridice; prin urmare, capacitatea de exercițiu a persoanei juridice — care înseamnă *aptitudinea* sa de a dobândi și exercita drepturile sale civile și de a-și asuma și executa obligațiile civile, prin încheierea de acte juridice civile — nu trebuie confundată cu organele de conducere ale persoanei juridice, care constau într-un colectiv de persoane fizice ori chiar o singură persoană fizică, investit(ă) cu atribuțiile de organ de conducere; dacă recunoașterea capacității de exercițiu a persoanei juridice este *opera legii* (fiind un aspect al *legalității* capacității sale civile) desemnarea organelor de conducere este efectul unui ori unor acte juridice *individuale*.

Deci, dacă *începutul* capacității de exercițiu a persoanei juridice este marcat de data înființării ei, *realizarea* ei efectivă în practică, este condiționată de *desemnarea* persoanelor investite cu atribuțiile de organe de conducere.

§ 4 Conținutul capacității de exercițiu a persoanei juridice

405. LIMITELE CONȚINUTULUI CAPACITĂȚII DE EXERCIȚIU

Generic, conținutul capacității de exercițiu a persoanei juridice este exprimat în chiar definiția sa : aptitudinea *de a dobândi și exercita drepturile și de a-și asuma și îndeplini obligațiile civile, prin încheierea actelor juridice civile* de către organele sale de conducere.

Ca și conținutul capacității sale de folosință, și conținutul capacității de exercițiu a persoanei juridice este alcătuit din *două laturi* : cea *activă*, constând în dobândirea și exercitarea *drepturilor subiective civile* prin încheierea de acte juridice, și cea *pasivă*, constând în asumarea și îndeplinirea *obligațiilor* civile prin încheierea de acte juridice civile.

Determinarea conţinutului exact al capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice presupune cunoaşterea *limitelor* acestei capacităţi.

Prima şi cea mai importantă limită este aceea impusă de capacitatea de folosinţă a persoanei juridice care, după cum este ştiut, este guvernată de *principiul specialităţii* ei. Această limită impune reţinerea următoarelor *reguli* :

— *capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice nu poate fi mai întinsă decât capacitatea de folosinţă*, aceasta fiind valabil atât în ce priveşte capacitatea de folosinţă limitată, restrânsă (anticipată), cât şi cea deplină ;

— dacă capacitatea de folosinţă a persoanei juridice înseamnă aptitudinea ei de a avea drepturi şi obligaţii civile, *indiferent de izvorul lor concret* (acte juridice şi fapte juridice *stricto sensu*) capacitatea de exerciţiu înseamnă aptitudinea de a dobândi şi exercita drepturi civile şi de a-şi asuma obligaţii civile *exclusiv prin încheierea de acte juridice civile;* prin urmare, şi sub acest aspect — al izvorului — capacitatea de exerciţiu a persoanei juridice este mai redusă decât capacitatea de folosinţă.

A doua limită este aceea care este impusă de *pluralitatea organelor de conducere* ale persoanelor juridice. După cum s-a putut remarca, din dispoziţiile legale evocate în 2, la majoritatea persoanelor juridice, există mai multe (2, 3, 4) organe de conducere. Ori, după cum prevede alin. 2 al art. 35 din Decretul nr. 31/1954, actul încheiat de organele persoanei juridice este actul persoanei juridice însăşi numai dacă a fost încheiat „*în limitele puterilor ce le-au fost conferite*".

Înţelegerea exactă a conţinutului capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice presupune reţinerea şi a următorului aspect : această capacitate înseamnă nu numai prerogativa încheierii de acte juridice civile *direct, personal* de către persoanele fizice care au calitate de organ ori organe de conducere, ci şi prerogativa *de a da mandat* altor persoane pentru ca acestea, în numele şi pe seama persoanei juridice, să încheie acte juridice civile, care vor avea ca *parte* pe însăşi persoana juridică astfel *reprezentată*.

406. PRINCIPIILE REALIZĂRII CONŢINUTULUI CAPACITĂŢII DE EXERCIŢIU A PERSOANEI JURIDICE

Atât normele generale, cât şi cele speciale, pe care le-am evocat în alin. 2, ne permit să facem constatarea că, în stadiul actual al legislaţiei, realizarea conţinutului capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice este supusă următoarelor două principii :

1) *principiul pluralităţii* organelor de conducere ale persoanei juridice ;

2) *principiul răspunderii* persoanelor fizice care alcătuiesc organele persoanei juridice pentru modul cum realizează capacitatea de exerciţiu a acesteia.

Marea majoritate a persoanelor juridice prezintă *caracteristica* de a avea mai multe organe de conducere [36], din care unul este *unipersonal* (director, director general, preşedinte, rector, ministru etc.) şi celelalte *colegiale* sau colective (mai numeroase ori mai restrânse : consilii, comitete, colegii etc.)

Pentru dreptul civil, principiul pluralității organelor de conducere prezintă importanță prin *consecințele* care decurg din el, și anume:

— este necesară *respectarea delimitărilor de atribuții*, între diferitele organe de conducere ale *aceleiași* persoane juridice; această cerință rezultă din textul art. 35 alin. 2 al Decretului nr. 31/1954 care declară, ca fiind actul persoanei juridice însăși, numai actul juridic încheiat de organul de conducere *în limitele puterilor ce i-au fost conferite;*

— *în raporturile cu terții*, ca regulă, *persoana juridică este reprezentată prin organul unipersonal de conducere;* acesta are calitatea de *reprezentant legal* al persoanei juridice, întrucât puterile sale, de a reprezenta subiectul colectiv de drept civil, au ca izvor legea; dacă un asemenea organ de conducere dă împuternicire altei persoane, aceasta va fi reprezentat *convențional* al persoanei juridice (cum e cazul juristului acelei persoane juridice) [37].

Al doilea principiu — al răspunderii celor care alcătuiesc organele de conducere ale persoanei juridice — interesează, îndeosebi, raporturile „interne", adică cele dintre persoana juridică și cei ce alcătuiesc organele de conducere, după cum se exprimă art. 36 din Decretul nr. 31/1954. Această răspundere — ca natură juridică — este o răspundere *civilă, de dreptul muncii* ori *de drept comercial*, după caz [38].

§ 5 Încetarea capacității de exercițiu a persoanei juridice

407. CARACTERIZARE

Așa cum legea nu determină *începutul* capacității de exercițiu a persoanei juridice, tot astfel ea nu-i precizează *nici sfârșitul.*

În această situație, soluția trebuie dată ținându-se seama de corelația ce există între capacitatea de folosință și cea de exercițiu, în sensul că, capacitatea de exercițiu nu poate supraviețui celei de folosință. În consecință, trebuie admis că *sfârșitul capacității de exercițiu a persoanei juridice este marcat de momentul încetării capacității de folosință* care, după cum se știe, este acela al *încetării ființei persoanei juridice însăși.*

Precizarea care trebuie făcută aici este următoarea: nu trebuie confundată încetarea capacității de exercițiu *a persoanei juridice* (la care ne-am referit) cu încetarea calității unei persoane fizice de a fi organ de conducere al persoanei juridice; unei „vacanțe" a postului de organ de conducere a persoanei juridice nu-i va corespunde, juridic, o vacanță a capacității de exercițiu care aparține, în continuare, persoanei juridice însăși.

§ 6 Consecințele juridice ale nerespectării regulilor privind capacitatea de exercițiu a persoanei juridice

408. CARACTERIZAREA ACESTOR CONSECINȚE

Ca și în cazul nerespectării regulilor privind capacitatea de folosință a persoanei fizice, nesocotirea dispozițiilor privind capacitatea de exercițiu a persoanei juridice se poate concretiza în fapte diferite, cu consecințe

juridice diferite, adică aparținând unor diferite ramuri de drept (administrativ, financiar, muncii, penal, civil, comercial).

Aici ne interesează numai acele nesocotiri ale dispozițiilor legale privitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice care se răsfrâng în raporturile *de drept civil*.

Sub acest aspect, este de reținut că, dacă pentru încălcarea principiului specialității capacității de folosință există textul expres al art. 34 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954, care consacră sancțiunea nulității absolute a actului, pentru încălcarea regulilor privitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice nu există un text de principiu, care să prevadă consecința, de drept civil, a unei asemenea încălcări.

În practică, nesocotirea regulilor privitoare la capacitatea de exercițiu a persoanei juridice, care interesează raporturile civile, se poate concretiza în : 1) încălcarea delimitărilor de atribuții între organele de conducere ale persoanei juridice ; 2) încheierea actului juridic civil de către o persoană din colectivul acelei persoane juridice, dar neavând calitatea de organ al persoanei juridice ; 3) încheierea actului civil de către o persoană căreia i s-a dat mandat, dar nu respectă puterile încredințate, depășindu-le (ceea ce echivalează, practic, cu lipsa împuternicirii).

În rezolvarea problemei de a se ști care este consecința juridică ce intervine într-o asemenea situație (și în lipsa unei prevederi legale exprese, după cum am arătat), în doctrină s-a născut o *controversă*, iar jurisprudența s-a pronunțat și ea contradictoriu.

În esență, s-a susținut atât teza *inopozabilității*, cât și cea a *nulității* actului juridic încheiat în astfel de condiții. La rândul lor, autorii care au adoptat teza nulității nu au fost de aceeași părere în ce privește felul nulității : absolută ori relativă [39].

În ce ne privește, socotim că soluțiile de adoptat în această materie sunt :

— nerespectarea regulilor privind capacitatea de exercițiu a persoanei juridice atrage sancțiunea *nulității* actului juridic civil, întrucât s-a nesocotit o prevedere ce reglementează *o condiție de fond* a actului juridic (capacitatea);

— această nulitate, în afară de faptul că este *virtuală*, trebuie calificată ca o nulitate *relativă*, întrucât, pe prim plan, în joc sunt interesele acelei persoane juridice ; deci există posibilitatea *confirmării* ei ;

— numai dacă, deși actul este valabil, nu se respectă o condiție de opozabilitate față de terți, devine aplicabilă sancțiunea *inopozabilității* (care, după cum se știe, poate fi înlăturată prin ratificare).

NOTE :

[1] Vezi supra, nr. 246, b.

[2] Pentru fundamentarea acestei soluții, a se vedea *Gh. Beleiu*, Capacitatea juridică, și capacitatea civilă în dreptul român, în Studii de drept românesc nr. 2/1990, p. 163—166; *idem* capacitatea juridică a societăților comerciale, în R.D.C. nr. 1/1991, p. 35 și urm.

[3] Reamintim că art. 5 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 prevede: „Capacitatea de folosință este capacitatea de a avea drepturi și obligații".

[4] Excepție face *M. Costin*, care a propus denumirea „capacității subiectivă", denumire improprie, după părerea noastră, ca putând — cel mult — fi folosită pentru desemnarea capacității „de drept" sau „juridică".

[5] Asupra acestui principiu vom reveni în paragraful 3 al acestei secțiuni.

[6] Denumirea organului local de specialitate al administraţiei de stat „administraţia financiară a judeţului" a fost înlocuită cu denumirea „Direcţia generală a finanţelor publice a judeţului", respectiv „a municipiului Bucureşti".

[7] Reamintim că art. 17 din Lege prevede: „Unităţile economice de interes republican se organizează ca societăţi comerciale prin hotărâre a guvernului, iar cele de interes local, prin decizia organului administraţiei locale de stat".

[8] Condiţiile „înscrierii" sunt prevăzute de Legea registrului comerţului, nr. 26/1990

[9] Deşi textul nu face distincţie între hotărârile Guvernului României şi deciziile organelor locale ale administraţiei de stat, totuşi, în practică s-au publicat în Monitorul Oficial al României doar hotărârile guvernului (vezi cap. II).

[10] Pentru detalii, cu privire la situaţia anterioară lui decembrie 1989, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 263—269.

[11] Potrivit art. 1, alin. 1 şi 2 din Legea nr. 26/1990: „*Comercianţii au obligaţia ca, înainte de începerea comerţului, să ceară înmatricularea în registrul comerţului*, iar în cursul exercitării şi la încetarea comerţului, să ceară înscrierea în acelaşi registru a menţiunilor privind actele şi faptele a' căror înregistrare este prevăzută de lege. În sensul prezentei legi, *comercianţii* sunt persoanele fizice care exercită în mod obişnuit acte de comerţ, *societăţile comerciale, regiile autonome şi organizaţiile cooperatiste*" (s.n.).

[12] De menţionat că „organizaţiile cooperatiste" sunt supuse şi exigenţei *înmatriculării*.

[13] Soluţia promovată în doctrina noastră, potrivit căreia „înscrierea" prevăzută de Legea nr. 21/1924 ar avea doar efect de *evidenţă* (în acest sens, a se vedea C. Stătescu, Drept civil, 1970, p. 424—245), trebuie reexaminată. Considerăm că art. 4 conduce la concluzia efectului *constitutiv* al înscrierii (în sensul că înscrierea condiţionează *începutul* capacităţii de folosinţă): textul este edificator: „Persoana juridică *va avea fiinţă, numai de la data înscrierii* deciziunii de recunoaştere rămasă definitivă, în registrul special care va fi ţinut în acest scop la grefa fiecărui tribunal civil" — s.n.

[14] Potrivit art. 20 din Legea nr. 26/1990 cererea de înmatriculare a regiei autonome trebuie făcută în 15 zile de la data actului de înfiinţare.

[15] *Tr. Ionacu*, în Organizaţiile socialiste ca persoane juridice în România, p. 113—114

[16] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 427—428.

[17] Vezi *supra*, nr. 388 c.

[18] Pentru amănunte, a se vedea *Fr. Deak*, Moştenirea legală, p. 108 şi urm.

[19] De „încetarea persoanei juridice" ne vom ocupa în alt capitol (V).

[20] A se vedea *supra*, nr. 175.

[21] Vezi *supra*, nr. 367.

[22] În acelaşi sens, art. 2 alin. 1 (prima parte) din Statutul Băncii Naţionale a României (Legea nr. 34/1991) prevede: „Banca Naţională a României participă, *în numele statului*, la tratative şi negocieri externe în probleme financiare, monetare şi de plăţi".

[23] În raporturile de drept internaţional public, statul este reprezentat în condiţiile art. 1 din Legea nr. 4/1991 privind încheierea şi ratificarea tratatelor: „Preşedintele României reprezintă statul în relaţiile internaţionale şi, în această calitate, încheie tratate în numele României sau poate da împuterniciri, în acest scop, primului-ministru, ministrului afacerilor externe, altor membri ai guvernului sau unor reprezentanţi diplomatici ai României. Pe baza împuternicirii date de Preşedintele României, guvernul ia măsuri pentru iniţierea şi negocierea tratatelor internaţionale care se încheie în numele României".

[24] În art. 1 alin. final din Legea nr. 10/1991 se prevede că „Instituţiile publice, în sensul prezentei legi, cuprind Preşedenţia României. Guvernul, ministerele, celelalte organe în centrale şi locale ale administraţiei de stat, precum şi instituţiile de stat de subordonare centrală sau locală".

[25] Trebuie menţionat că textul este modificat, parţial, prin art. 67 e) din Legea nr. 69/1991, care dispune că *preşedintele consiliului judeţen* (iar nu prefectul) „exercită funcţia de ordonator principal de credite".

[26] Art. 13 dispune: Membrii consiliului de administraţie:

a) se numesc pentru o perioadă de 4 ani, iar jumătate din ei pot fi înlocuiţi la fiecare doi ani;

b) nu pot face parte din mai mult de două consilii de administraţie sau participa la societăţi comerciale cu care respectiva regie autonomă întreţine relaţii de afaceri sau are interese contrare;

c) îşi păstrează calitatea de angajaţi la instituţia sau unitatea de la care provin şi toate drepturile şi obligaţiile derivând din această calitate;

d) sunt plătiţi cu o indemnizaţie stabilită de consiliul de administraţie pentru activitatea desfăşurată în această calitate. Consiliul de administraţie poate propune organului care l-a numit, potrivit art. 12, înlocuirea unui membru necorespunzător".

[27] Art. 60 prevede că dispoziţiile art. 45, 46 alin. 1, 47 (sus-citate) sunt aplicabile.

[28] Art. 67 prevede următoarele: ,,Orice acţiune dă dreptul la un vot în adunările societăţii. Contractul de societate sau statutul poate limita numărul voturilor aparţinând acţionarilor care posedă mai mult de o acţiune. Exerciţiul dreptului de vot este suspendat pentru acţionarii care nu sunt la curent cu vărsămintele ajunse la scadenţă".

[29] Expresia ,,nu au capacitate legală" nu este potrivită, căci orice persoană fizică are capacitate de folosinţă; în realitate, textul are în vedere persoanele fizice lipsite de capacitatea de exerciţiu (minorii sub 14 ani şi interzişii judecătoreşti). După cum se poate observa, textul lasă ,,descoperită" ipoteza minorului cu capacitate restrânsă (14—18 ani), ceea ce obligă să se facă apel la normele dreptului comun în materie.

[30] Considerăm că acest text consacră o veritabilă excepţie de la principiul *res inter alios acta, aliis neque nocere, neque prodesse potest.*

[31] Art. 102 prevede: ,,Administratorii sunt răspunzători de îndeplinirea tuturor obligaţiilor, potrivit prevederilor art. 42 şi 43. Comitetul de direcţie, toţi administratorii răspund faţă de societate pentru actele îndeplinite de directori sau de personalul încadrat, când dauna nu s-ar fi produs dacă ei ar fi exercitat supravegherea impusă de îndatoririle funcţiei lor. Comitetul de direcţie va trebui să înştiinţeze consiliul de administraţie de toate abaterile constatate în executarea obligaţiei lui de supraveghere. Administratorii societăţii sunt solidar răspunzători cu predecesorii lor imediaţi dacă, având cunoştinţă de neregularităţile săvârşite de aceştia, nu le denunţă cenzorilor. În societăţile care au mai mulţi administratori, răspunderea pentru actele săvârşite sau pentru omisiuni nu se întinde şi la administratorii care au făcut să se constate, în registrul deciziilor consiliului de administraţie, împotrivirea lor şi au încunoştinţat despre aceasta în scris pe cenzori. Pentru deciziile luate în şedinţele la care administratorul nu a asistat, el rămâne răspunzător dacă, în termen de o lună de când a luat cunoştinţă de acestea, nu a făcut împotrivirea în formele arătate la alineatele precedente".

[32] S. N. Bratus, Subiectele dreptului civil, E.S.L.I. Bucureşti, 1953 p. 254.

[33] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 435; în acelaşi sens, *Tr. Ionaşcu*, în Organizaţiile.. p. 141.

[34] Drept civil. Persoanele, 1987, p. 277—278.

[35] De *lege ferenda*, considerăm că ar fi potrivit ca, printr-un text expres, să se determine începutul capacităţii de exerciţiu a persoanei juridice: un asemenea text ar putea avea, spre exemplu, următoarea redactare: ,,Persoana juridică are capacitatea de exerciţiu de la data actului de înfiinţare şi se realizează prin organele sale de conducere".

[36] Excepţie face, spre exemplu, o societate comercială cu răspundere limitată având un unic fondator.

[37] În doctrină a făcut obiect de *controversă* problema ,,poziţiei juridice a organelor de conducere ale persoanei juridice": pentru detalii, a se vedea *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1982, p. 517—522.

[38] Desigur, se poate pune şi problema unei răspunderi penale, administrative, fiscale.

[39] Pentru amănunte cu privire la această controversă, a se vedea, spre exemplu, *Gh. Beleiu*, Drept civil. Persoanele, 1987, p. 298—301.

CAPITOLUL VI

REORGANIZAREA PERSOANEI JURIDICE

SECŢIUNEA I
NOŢIUNE, FORME ŞI EFECTE

§ 1 Noţiunea reorganizării persoanei juridice

409. SEDIUL MATERIEI

Reglementarea *generală* a reorganizării persoanei juridice se găseşte cuprinsă în art. 40—44 şi art. 46—50 din Decretul nr. 31/1954.

Reglementări *speciale* privind reorganizarea anumitor persoane juridice se găsesc cuprinse în:

— Legea societăţilor comerciale nr. 31/1990, art. 153 şi 174—175;

— Legea privind societăţile agricole şi alte forme de asociere în agricultură, art. 66—68.

410. TERMINOLOGIE

Actele normative susmenţionate nu utilizează termenul „reorganizare" ori expresia „reorganizarea persoanei juridice", dar reglementează formele, condiţiile şi efectele reorganizării.

Totuşi, pe plan legislativ, termenul „reorganizare" a fost folosit în titulatura Legii nr. 15/1990 privind „*reorganizarea* unităţilor economice de stat ca regii autonome şi societăţi comerciale"; de reţinut, însă că, în acest context, cuvântul „reorganizare" are un alt înţeles decât cel care se desprinde din Decretul nr. 31/1954.

Formula „reorganizarea persoanei juridice" este creaţia doctrinei juridice, fiind preluată şi utilizată şi de către jurisprudenţă.

Termenul „reorganizare" este folosit, în funcţie de întinderea ori volumul structurilor la care se aplică, în *trei sensuri*:

— *cu privire la o singură persoană juridică*, „reorganizarea" desemnează o prefacere ori restructurare ce se aplică *unui singur* subiect colectiv de drept civil; se mai numeşte şi „reorganizare internă"; acesta este nivelul *micro* de aplicare a reorganizării;

— *cu privire la cel puţin două persoane juridice*, care există sau iau naştere, „reorganizarea" desemnează operaţiunea juridică reglementată de dispoziţiile menţionate mai sus la „sediul materiei"; acest sens desemnează şi *instituţia juridică a reorganizării*, ca sumă a dispoziţiilor care reglementează modificările în structurile sau existenţa privitoare la cel puţin două persoane juridice [1];

— *cu privire la toate persoanele juridice din structura economiei naţionale*, termenul „reorganizare" desemnează *reforma* economico-socială; în acest înţeles, credem, este utilizat cuvântul „reorganizare" în titlul

Legii nr. 15/1990 ; se poate observa că acesta este nivelul *macro* de aplicare a reorganizării.

Precizăm că, în prezentul capitol, folosim termenul „reorganizare" în cel de al doilea înțeles de mai sus.

411. DEFINIȚIA REORGANIZĂRII

Dacă legea civilă nici nu folosește termenul „reorganizare" și nici nu definește „reorganizarea persoanei juridice", doctrina a formulat definiția reorganizării persoanei juridice pe baza — mai ales — a dispozițiilor cuprinse în Decretul nr. 31/1954 în mai multe versiuni aparținând diferiților autori care s-au ocupat de studiul acestei probleme.

Astfel s-a arătat că „*reorganizarea* este un proces de contopire sau de divizare în care sunt antrenate cel puțin două persoane juridice existente sau care iau astfel ființă. În cadrul acestui proces se produc unele modificări care afectează pe toate persoanele juridice participante"[2].

Ca și cu alte ocazii, *definim* reorganizarea ca fiind *operațiunea juridică ce cuprinde cel puțin două persoane juridice și care produce efecte creatoare, modificatoare ori de încetare a lor.*

După cum se poate observa, în esența reorganizării sunt două elemente definitorii : 1) ea antrenează cel puțin două persoane juridice ; 2) ea presupune efecte creatoare, modificatoare ori extinctive, care pot fi întâlnite toate ori în parte, în funcție de formele reorganizării.

Față de definiția dată reorganizării, *problema* care se pune teoretic și practic este următoarea : *constituie ori nu reorganizare* operația juridică în care *locul* unei persoane juridice care încetează nominal ca *acea* persoană juridică este luat de *altă* persoană juridică. Pentru ilustrarea ipotezei ce avem în vedere, dintre multele cazuri din practică vom lua întâmplător, pe acela conținut în Hotărârea Guvernului României nr. 1178/1990 în art. 1 alin. 1 se dispune : „Pe data de 1 decembrie 1990 *se înființează Banca Română pentru Dezvoltare* — societate pe acțiuni, prin preluarea activului și pasivului de la *Banca de Investiții, care se desființează*" (s.n.) ; deci, locul unei persoane juridice — Banca de Investiții — a fost luat de o altă persoană juridică — Banca Română de Dezvoltare — S.A. ; este această operație — de *înființare-desființare — o reorganizare* în sensul definit mai sus ? Desigur, *într-un sens larg* (care nu este cel adoptat mai sus) putem spune că e vorba de reorganizare, deoarece e vorba de *două* persoane juridice, din care una încetează, iar cealaltă se înființează, fiind prezente deci, atât efectul creator, cât și cel extinctiv, după cum asistăm și la o modificare de statut juridic al entității.

Cu toate acestea, considerăm, *de lege ferenda*, că pentru desemnarea unei asemenea operațiuni juridice ar fi mai potrivită expresia *transformarea persoanei juridice*, care apare atât ca *mod de înființare* a persoanei juridice, cât și ca *mod de încetare* a persoanei juridice.

412. NECESITATEA REORGANIZĂRII PERSOANELOR JURIDICE

Reorganizarea persoanelor juridice, în general, este impusă de nevoile economico-sociale, în continuă mișcare. Deci, dinamica vieții se reflectă, pe plan juridic, și în ceea ce numim „reorganizarea persoanelor juridice". Mai precizăm că, după Revoluția din decembrie 1989, *reorgani-*

zarea persoanelor juridice a fost un important instrument juridic de implementare a Reformei, pe plan instituțional. Expresia cea mai elocventă, în acest sens, este Legea nr. 15/1990, „privind *reorganizarea* unităților economice de stat ca regii autonome și societăți comerciale" (s.n.). Desigur reorganizarea n-a privit numai unitățile *economice* de stat, ci și alte unități statale și nestatale.

413. COMPETENȚA DE A DECIDE REORGANIZAREA. PRINCIPIUL SIMETRIEI JURIDICE

Întrucât în legislație lipsește un text, *de principiu*, care să reglementeze competența de a dispune reorganizarea, în doctrină se admite că devin aplicabile — pe baza principiului simetriei juridice — dispozițiile legale care reglementează *înființarea* persoanelor juridice.

Soluția este justă, ținând seama că, în cele mai multe cazuri, reorganizarea are efect creator (după cum vom arăta mai jos).

Pentru societățile comerciale, semnalăm prezența unor *dispoziții specifice*; e vorba de art. 174 alin. 1—2 din Legea nr. 31/1990. potrivit cu care: „Fuziunea mai multor societăți se hotărăște de fiecare societate în parte.

Fiecare dintre societățile care au hotărât fuziunea trebuie să îndeplinească formalitățile prevăzute de art. 153" [3].

La fel, *pentru societățile agricole*, art. 66 din Legea nr. 36/1991 dispune: „Fuziunea mai multor societăți agricole trebuie hotărâtă de adunarea generală extraordinară a fiecăreia, cu majoritatea de 2/3 din numărul membrilor asociați" [4].

§ 2 Formele reorganizării persoanei juridice

414. ENUMERAREA FORMELOR REORGANIZĂRII

Formele reorganizării sunt enunțate — generic și analitic — în art. 40—42 din Decretul nr. 31/1954.

Potrivit art. 40: „Persoana juridică încetează a avea ființă prin *comasare, divizare* sau *dizolvare*".

Iar potrivit art. 41: „*Comasarea se face prin absorbirea* unei persoane juridice de către o altă persoană juridică *sau prin fuziunea* mai multor persoane juridice pentru a alcătui o persoană juridică nouă.

Divizarea se face *prin împărțirea întregului patrimoniu* al unei persoane juridice între mai multe persoane juridice care există sau care iau, astfel, ființă".

Art. 42 prevede: „Persoana juridică nu încetează de a avea ființă în cazul în care *o parte din patrimoniul ei se desprinde și se transmite* la una sau mai multe alte persoane juridice existente sau care iau, astfel, ființă" — s.n.

Din aceste dispoziții rezultă că reorganizarea cunoaște *două forme*:

— *comasarea* și

— *divizarea*

La rândul ei, comasarea se realizează în una din următoarele două forme:

— *absorbție* ori

— *fuziune*.

Tot astfel, divizarea poate îmbrăca una din următoarele două forme:
— *divizarea totală* ori
— *divizarea parțială*.

După această enumerare a formelor reorganizării este necesară definirea și caracterizarea lor.

415. COMASAREA

După cum se poate observa din dispozițiile sus menționate, noțiunea de *comasare* este o denumire *generică*, menită să desemneze cele două forme ale sale: absorbția și fuziunea. Prin urmare, se cer a fi definite aceste forme.

a. *Absorbția*. Dacă art. 41 alin. 1 desemnează această formă a comasării prin formularea „*absorbirea* unei persoane juridice de către o altă persoană juridică", art. 46 alin. 2 din același Decret nr. 31/1954 prevede efectul esențial al absorbției astfel: „În cazul absorbției, persoana juridică dobândește drepturile și este ținută de obligațiile persoanei juridice pe care o absoarbe".

Pe baza acestor elemente legislative, putem *defini* absorbția ca *acea formă a comasării care constă în absorbirea unei persoane juridice, care-și încetează existența, de către o altă persoană juridică, care-și sporește, astfel, ființa, activitatea*.

b. *Fuziunea*. Art. 41 alin. 1 desemnează această formă a comasării prin formularea „fuziunea mai multor persoane juridice pentru a alcătui o persoană juridică nouă" iar alin. 1 al art. 46 din Decretul nr. 31/1954 îi determină efectul esențial astfel: „În cazul fuziunii, drepturile și obligațiile persoanelor juridice fuzionate trec asupra noii persoane juridice astfel înființate".

Pe baza acestor dispoziții, putem *defini* fuziunea ca *acea formă a comasării care constă în unirea, contopirea a două sau mai multe persoane juridice, care-și încetează astfel existența, și înființarea, astfel, a altei persoane juridice*.

Față de această determinare a noțiunii de fuziune — pe baza prevederilor cu caracter general din Decretul nr. 31/1954 — considerăm a fi o *inadvertență* legislativă formularea întrebuințată de alin. final al art. 175 din Legea nr. 31/1990: „Dacă termenul prevăzut în alin. 1 expiră fără să se fi făcut opoziție, fuziunea va fi executată și *societatea care rămâne în ființă* (s. n.) sau cea care rezultă din fuziune va avea drepturile și va lua asupra sa obligațiile societății care își încetează activitatea". Termenul potrivit, în contextul dat, era acela de *comasarea* societăților comerciale (deoarece, după cum s-a văzut, în caz de fuziune, nu se poate vorbi de persoana juridică ce *rămâne în ființă*, deoarece persoanele juridice fuzionate își încetează ființa, existența)[5]. Sensul propriu al „fuziunii", din dreptul comercial, este întâlnit atât în Codul comercial (art. 195—197), cât și în practica Guvernului.

416. DIVIZAREA

Și termenul „divizarea" este denumirea generică a celei de-a doua forme a reorganizării.

Decretul nr. 31/1954 nu folosește expresiile „divizare totală” și „divizare parțială”, prin care se desemnează, de către doctrină, cele două forme ale divizării, ci utilizează formule „desfășurate”, adică : „împărțirea întregului patrimoniu al unei persoane juridice” și „desprinderea și transmiterea unei părți din patrimoniul persoanei juridice”.

Ținând seama de toate prevederile din Decretul nr. 31/1954 care se referă la formele divizării, se pot defini aceste forme.

a. *Divizarea totală.* Aceasta poate fi definită ca *acea formă a divizării care constă în împărțirea întregului patrimoniu al unei persoane juridice, care-și încetează existența, către două sau mai multe persoane juridice existente ori care iau, astfel, naștere.*

b. *Divizarea parțială.* Aceasta poate fi definită ca *acea formă a divizării care constă în desprinderea unei părți din patrimoniul unei persoane juridice, care-și menține ființa, și transmiterea acestei părți către una sau mai multe persoane juridice care există sau care se înființează în acest fel.*

§ 3 Efectele reorganizării juridice

417. PREZENTARE GENERALĂ A EFECTELOR REORGANIZĂRII

Așa cum „înființarea” și (după cum se va vedea) „încetarea” persoanei juridice nu înseamnă efecte numai pentru dreptul civil — ci și pentru alte ramuri de drept: administrativ, financiar, comercial, procesual, muncii ș.a. — tot astfel și *reorgnizarea produce efecte de drept civil, și pentru alte ramuri de drept.*

Cum e firesc, în acest paragraf vom avea în vedere numai efectele *de drept civil* ale reorganizării.

În acest scop, vom înfățișa, întâi, *reglementarea* efectelor reorganizării, apoi, *caracterizarea* acestor efecte.

418. REGLEMENTAREA LEGALĂ A EFECTELOR REORGANIZĂRII

a. *Reglementarea generală a efectelor reorganizării se găsește în Decretul nr. 31/1954.*

O parte din dispozițiile care alcăuiesc această reglementare generală a fost prezentată în primele două paragrafe de mai sus; e vorba de prevederile cuprinse în art. 40, 41, 42 și 46 din Decretul nr. 31/1954.

Celelalte dispoziții sunt cuprinse în :

— art. 47 : „Patrimoniul persoanei juridice care a încetat de a avea ființă *prin divizare se împarte în mod egal între persoanele juridice dobânditoare, dacă* prin actul care a dispus divizarea *nu s-a stabilit o altă proporție.*

În cazul în care o parte din patrimoniul unei persoane juridice se desprinde și se transmite la o singură persoană juridică existentă sau care ia astfel ființă, *împărțirea patrimoniului se face în proporția părții desprinse și transmise.*

În cazul în care partea desprinsă se transmite la mai multe persoane juridice existente sau care iau astfel ființă, împărțirea patrimoniului

între persoana juridică de la care s-a făcut desprinderea și persoanele juridice dobânditoare se va face potrivit dispozițiilor alineatului 2, iar între persoanele juridice dobânditoare, împărțirea părții desprinse se va face potrivit dispozițiilor alineatului 1, care se vor aplica în mod corespunzător";

— art. 48 : „Persoanele juridice care dobândesc bunuri prin efectul divizării *răspund* față de creditori pentru obligațiile persoanei juridice care a încetat de a avea ființă prin divizare, *proporțional cu valoarea bunurilor dobândite*, stabilită la data dobândirii, *dacă* prin actul care a dispus divizarea persoanei juridice *nu s-a prevăzut altfel*. În cazul organizațiilor cooperatiste sau al oricăror organizații obștești, răspunderea nu poate fi decât proporțională cu valoarea bunurilor dobândite.

Dispozițiile alineatului precedent se aplică și persoanelor juridice care au dobândit bunuri ca urmare a desprinderii și transmiterii unei părți din patrimoniul altei persoane juridice";

— art. 49 ; „Transmiterea drepturilor și obligațiilor, în caz de fuziune, absorbție, divizare, precum și de desprindere și transmitere, privind persoane juridice supuse înregistrării, se îndeplinește, atât între părți cât și față de cel de-al treilea, *numai prin înregistrarea operațiunii și pe data acesteia*.

În ceea ce privește celelalte persoane juridice, nesupuse înregistrării, transmiterea drepturilor și obligațiilor, în cazurile prevăzute de alineatul precedent, se îndeplinește atât între părți cât și față de cel de al treilea, numai *pe data aprobării*, de către organul competent, *a inventarului, a bilanțului contabil întocmit în vederea predării-primirii, a oricăror alte asemenea acte pe care legea le-ar prevedea*, precum *și a evidenței contractelor în curs de executare*, care trebuie să cuprindă și repartizarea tuturor contractelor în condițiile art. 50 alin. 2";

— art. 50 : „Divizarea, precum și desprinderea și transmiterea nu se vor putea înregistra decât dacă se vor prezenta aprobate de organul competent determinat potrivit art. 43 sau 44[6], inventarul, bilanțul contabil întocmit în vederea predării-primirii, sau oricare alte asemenea acte pe care legea le-ar prevedea, precum și evidența contractelor în curs de executare, care trebuie să cuprindă și repartizarea tuturor contractelor.

Contractele se vor repartiza astfel încât executarea fiecăruia dintre ele să se facă de o singură persoană juridică dobânditoare. Repartizarea unui singur contract la mai multe persoane juridice se va putea face numai dacă împărțirea executării lui este cu putință. În toate cazurile, în ce privește transmiterea drepturilor și obligațiilor, se va face aplicația art. 47 și 48" [7].

b. *Reglementarea specială a efectelor reorganizării*

În legea societăților comerciale nr. 31/1990, în art. 174—175, sunt stabilite unele reguli speciale, care privesc efectele comasării dintre care menționăm : 1) cerința depunerii la registrul comerțului a bilanțului întocmit în vederea comasării ; 2) cerința depunerii, tot la registrul comerțului, a unei declarații „despre modul cum a hotărât să stingă pasivul" ; 3) producerea efectelor e condiționată de publicarea în Monitorul Oficial ; 4) posibilitatea de a se face opoziție la instanță.

Dispoziții asemănătoare (nu identice) se găsesc în Legea nr. 36/1991 (art. 67—68 — precitate) în ce privește fuziunea societăților agricole.

419. CARACTERIZAREA EFECTELOR DE DREPT CIVIL ALE REORGANIZĂRII PERSOANEI JURIDICE

Pe baza dispozițiilor legale care le reglementează, efectele de drept civil ale persoanei juridice sunt următoarele:
— efectul creator și cel extinctiv;
— efectul translativ (felul transmiterii);
— întinderea răspunderii;
— transmiterea contractelor;
— data producerii efectelor reorganizării.

a. *Efectul creator și efectul extinctiv produse de reorganizare*

Efectul creator al reorganizării înseamnă *înființarea* persoanei juridice ca urmare a operațiunii juridice care este reorganizarea.

Având în vedere formele reorganizării, efectul creator se înfățișează astfel:

— *fuziunea produce, întotdeauna, efectul creator;* este efectul prevăzut de art. 41 alin. 1 din Decretul nr. 31/1954;
— *absorbția, nu produce, niciodată, efect creator;*
— *divizarea* (totală ori parțială) *poate produce efectul creator*; deci, în caz de divizare, efectul creator este *facultativ.*

Efectul extinctiv al reorganizării înseamnă *încetarea* ființei persoanei juridice.

În cadrul formelor reorganizării, efectul extinctiv se prezintă astfel:
— *comasarea produce, întotdeauna, efectul extinctiv;* într-adevăr: 1) în cazul fuziunii își încetează ființa toate persoanele juridice fuzionate; 2) în cazul absorbției încetează persoana juridică absorbită;
— *divizarea totală produce, întotdeauna, încetarea persoanei juridice*;
— *divizarea parțială nu produce, niciodată, efectul extinctiv*

b. *Efectul translativ* (*felul transmisiunii*)

În cazul comasării operează o transmisiune universală, adică o totalitate de drepturi și obligații patrimoniale. Acest fel al transmisiunii rezultă, cu claritate, din dispozițiile art. 46: „În cazul *fuziunii, drepturile și obligațiile persoanelor juridice fuzionate trec asupra noii persoane juridice* astfel înființate.

În cazul *absorbției,* persoana juridică *dobândește drepturile și este ținută de obligațiile persoanei juridice pe care o absoarbe*" — s.n.

În cazul divizării operează o transmisiune cu titlu universal; acesta este felul transmisiunii atât în caz de divizare totală, cât și de divizare parțială: art. 47, care consacră acest efect, îl desemnează prin folosirea termenului „proporție", care înseamnă o *fracțiune* de patrimoniu.

Prin urmare: *dacă în caz de comasare are loc o transmisiune universală, în caz de divizare operează o transmisiune cu titlu universal.*

c. *Întinderea răspunderii persoanei juridice dobânditoare*

Pentru determinarea acestei întinderi este necesară distincția între ipoteza comasării și cea a divizării.

În caz de comasare — indiferent că e vorba de absorbție sau fuziune — persoana juridică dobânditoare, preluând o universalitate, *răspunde*

pentru toate obligațiile preluate, indiferent de raportul concret dintre drepturi și obligații, adică între activ și pasiv. Această soluție este prevăzută, expres, atât de art. 46 din Decretul nr. 31/1954, cât și de art. 175 alin. final din Legea nr. 31/1990 și art. 68 alin. final din Legea nr. 36/1991.

În caz de divizare — totală ori parțială — *principiul este acela al răspunderii proporționale*, reglementat de art. 48 din Decretul nr. 31/1954.

Principiul răspunderii proporționale amintit are caracter *supletiv*, ca regulă, el fiind *imperativ* doar pentru organizațiile cooperatiste și obștești.

Precizându-i-se *semnificația juridică*, principiul răspunderi proporționale a fost caracterizat, reușit, de către doctrină, astfel: „Ce trebuie să înțelegem prin răspundere proporțională? Care este raportul dintre „răspunderea proporțională" și „răspunderea în limitele activului dobândit?" Din formularea expresă a legii ni se pare că singurul răspuns posibil la aceste întrebări este acela că nu se poate pune semnul egalității între „răspunderea proporțională" și „răspunderea în limitele activului dobândit".

Considerăm că atunci când legea a folosit termenul „răspundere proporțională" a voit să exprime ideea că persoana juridică dobânditoare, primind o fracțiune matematică din activul persoanei divizate, va primi aceeași fracțiune și din pasivul acelei persoane. De exemplu, dacă în cazul divizării, s-a dispus ca 1/2 din activul unei persoane juridice să treacă la alta, aceasta din urmă, în lipsa unei prevederi contrarii, va trebui să primească automat 1/2 din pasivul persoanei divizate. Aceasta nu înseamnă echivalență de valoare între activul și pasivul preluat ci numai echivalență de cotă, de proporție. Dacă activul persoanei juridice divizate a fost, de exemplu, de 500 000 de lei, iar pasivul de 200.000 de lei, în urma divizării, persoana dobânditoare, preluând 1/2 din patrimoniu, va prelua 250.000 lei activ și va răspunde pentru 100.000 de lei pasiv.

Arătăm că aceasta nu se confundă cu răspunderea persoanei juridice numai „în limita activului dobândit". Problema apare ca evidentă numai atunci când pasivul întrece activul. Dacă, de exemplu, persoana juridică supusă divizării avea un activ de 500.000 de lei, și un pasiv de 600.000 de lei, răspunderea proporțională, presupunând cota de vânzare de 1/2, înseamnă că întreprinderea dobânditoare va prelua 250.000 de lei activ, dar și 300.000 de lei pasiv.

Întrucât legea folosește termenul de „răspundere proporțională" înseamnă că persoana juridică dobânditoare va avea de suportat un pasiv de 300.000 lei, deși activul preluat a fost numai de 250.000 de lei, deci va suporta un pasiv cu depășirea limitelor activului dobândit" [8].

d. *Transmiterea contractelor în caz de reorganizare*

În cazul comasării, contractele se transmit ca *elemente ale patrimoniului* supus transmisiunii universale.

În cazul divizării, potrivit art. 50 alin. 2 din Decr. nr. 31/1954, *principiul* aplicabil este acela *al transmiterii contractului nefracționat* (executarea contractului urmând a se face de o singură persoană juridică dobânditoare). *Prin excepție*, când natura contractului permite, poate avea loc și o transmitere fracționată a unui contract (executarea lui urmând a se face *pro parte* de o persoană juridică și *pro parte* de o altă persoană juridică dobânditoare).

e. *Data producerii efectelor reorganizării*

În rezolvarea acestei probleme, art. 49 din Decretul nr. 31/1954 face distincție :

— pentru persoanele juridice *supuse înregistrării* [9], efectele reorganizării nu se produc, atât între părți, cât și față de terți, decât *prin înregistrare și de la data efectuării acestei formalități* ;

— pentru persoanele *nesupuse înregistrării*, efectele reorganizării, atât între părți, cât și față de terți, se produc numai *de la data aprobării*, de către organele competente, *a documentelor întocmite în acest scop*, adică : inventarul, bilanțul contabil pentru predare-primire, evidența contractelor și repartizarea acestora, alte asemenea acte.

De la aceste soluții *generale* există soluții *derogatorii*, prevăzute de :

— art. 174 și 175 din Legea nr. 31/1990 (care mai prevăd : depunerea cererii de înscriere la registrul comerțului ; formularea declarației despre modul cum s-a hotărât stingerea pasivului ; trecerea a trei luni de la publicarea în Monitorul Oficial (cu unele excepții) ; rămânerea definitivă a hotărârii dată în opoziția la fuziune) ;

— art. 67 și 68 din Legea nr. 36/1991 (care cer : înscrierea hotărârii de fuzionare în registrul societăților comerciale și afișarea ei ; declarație asupra modului în care a fost stabilită stingerea pasivului ; trecerea unei luni de la îndeplinirea formalităților publicitare).

NOTE

[1] Prin natura dispozițiilor din care este alcătuită, ca și prin întinderea efectelor sale, instituția reorganizării persoanei juridice este o instituție juridică *complexă*.

[2] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 436—437; a se vedea și *Tr. Ionașcu*, în Organizațiile..., p. 331; *V. D. Zlătescu*, Unitatea economică de stat și: personalitatea juridică, p. 191 și următ.; *M. Costin*, op. cit. 2, p. 458; *Șr. Răuschi*, op. cit. p. 353; *E. Lupan*, op. cit. p. 281.

[3] Art. 153 dispune că: „Contractul de societate sau statutul poate fi *modificat* de asociați, cu respectarea prevederilor prezentei legi și *a condițiilor de formă și de publicitate prevăzute pentru încheierea lor*" — s.n.

[4] Tot dispoziții speciale sunt și cele ale art. 44 din Decretul nr. 31/1954: „*Comasarea și divizarea organizațiilor cooperatiste*, precum și desprinderea unei părți din patrimoniul acestora *se fac în temeiul hotărârii organului cooperatist chemat a le decide*, precum *și cu recunoașterea din partea organului competent*, potrivit prevederilor legii. Dispozițiile alineatului precedent sunt aplicabile prin asemănare *și organizațiilor obștești*— s. n.

[5] Considerăm că nu s-ar putea susține, cu temei, că Legea nr. 31/1990 fiind o lege *specială* față de Decretul nr. 31/1954, atribuie un sens propriu, derogator, pentru moștenirea juridică de „fuziune". Potrivit ar fi fost ca, atât în titlul dat Titlului VI — „Despre dizolvarea și fuziunea societăților", cât și în titlul capitolului II al acestui Titlu VI — „Fuziunea societăților", în locul termenului „fuziunea" să se fi utilizat cuvântul „comasarea". În acest cap II sunt rânduite două articole: 174 și 175. Potrivit art. 174: „Fuziunea mai multor societăți se hotărăște de fiecare societate în parte. Fiecare dintre societățile care au hotărât fuziunea trebuie să îndeplinească formalitățile prevăzute de art. 153. Bilanțul întocmit, cu această ocazie, de fiecare societate va fi depus o dată (trebuie *odată* — n.n.) cu cererea de înscriere a hotărârii de fuziune, la registrul comerțului, pentru a fi menționat în registru. Societatea care încetează de a exista în urma fuziunii va depune, pentru a fi fi inscrisă în registrul comerțului, o declarație despre modul cum a hotărât să stingă pasivul său". În alin. 1—4, art. 175 prevede: „Fuziunea nu poate avea efect decât după trei luni de la publicarea în Monitorul Oficial, cu excepția cazurilor în care nu se justifică plata tuturor datoriilor sociale sau depunerea sumei corespunzătoare la Casa de Economii și Consemnațiuni ori la administrația financiară sau când există acordul tuturor creditorilor. Certificatul constatator că s-a efectuat depunerea va trebui să fie publicat în conformitate cu prevederile art. 153. În cursul termenului prevăzut la alin. 1, oricare creditor al societăților care fuzionează va puzea face opoziție la instanță. Opoziția suspendă executarea fuziunii până la rămânerea definitivă a sentinței jude-

cătorești". Mai precizăm că, dispoziții speciale privitoare la fuziunea societăților agricole se găsesc în Legea nr. 36/1991 (art. 66—68 din care art. 66 l-am menționat). Art. 67 prevede: „Fiecare din societățile care au hotărât fuziunea trebuie să înscrie hotărârea în registrul societăților agricole și să ia măsuri pentru afișarea ei în condițiile art. 16 alin. 2. Totodată fiecare societate agricolă va depune la judecătorie bilanțul ultim aprobat de adunarea generală, precum și o declarație asupra modului în care a fost stabilită stingerea pasivului. Bilanțul și declarația se publică în condițiile art. 16 alin. 2 din lege. Dacă societatea care a rezultat din fuziune își stabilește sediul în circumscripția altei judecătorii decât acolo unde își aveau sediu societățile care au fuzionat, noua societate va proceda la înscrierea statutului potrivit legii de față". Cu privire la efectele fuziunii art. 68 dispune: „Fuziunea nu produce efecte decât după ce a trecut o lună de la îndeplinirea formalităților prevăzute în articolul precedent. În tot acest timp orice creditor poate face opoziție la judecătorie, a cărei hotărâre este definitivă. Cât timp opoziția nu este respinsă sau retrasă, executarea fuziunii este suspendată. Dacă termenul a expirat fără opoziție, fuziunea este definitivă. Prin fuziune, societatea care a rezultat ia asupra sa toate drepturile și obligațiile societăților care și-au încheiat existența".

[6] Art. 44 l-am citat; la art. 43 este stabilit principiul simetriei juridice pentru încetarea persoanelor juridice de stat.

[7] În alin. final, art. 50 prevede că: „Aprobarea cerută potrivit alin. 1 nu se va putea da mai înainte ca, în cazul contractelor planificate, să se fi obținut, de la organul de planificare competent, modificarea sarcinii de plan concrete corespunzătoare". Desigur, După abolirea sistemului economic planificat, textul trebuie reexaminat. *Tranzitoriu*, el poate fi luat în considerare, dacă se au în vedere prevederile art. 52 din Legea nr. 15/1990: „Până la liberalizarea totală a schimburilor și eliminarea sistemului de repartiții prin balanțe materiale, regiile autonome și societățile comerciale cu capital de stat integral sunt obligate să execute sarcinile de livrare și stabilite prin balanțele întocmite de Ministerul Resurselor și Industriei În măsura în care beneficiarul de repartiție constată că deține un excedent de material din categoria celor dirijate, el poate proceda la vânzarea acelui excedent la prețuri ce pot depăși prețurile de cumpărare. Asemenea operațiuni vor fi notificate imediat Ministerului Resurselor și Industriei. În mod similar va putea proceda și furnizorul nominalizat prin repartiție dacă beneficiarul său îi notifică, înainte de încheierea contractului, că nu este interesat a-și prelua cota repartizată. Refuzul de încheiere a contractului cu încălcarea prevederilor prezentului articol, atrage răspunderea civilă a regiei autonome sau a societății comerciale vinovate".

[8] *C. Stătescu*, Drept civil, 1970, p. 446—448.

[9] Persoanele juridice supuse înregistrării, în prezent, le-am menționat în capitolul precedent.

CAPITOLUL V

ÎNCETAREA PERSOANEI JURIDICE

SECȚIUNEA I

NOȚIUNE ȘI MODURI DE ÎNCETARE

§ 1 Noțiunea încetării persoanei juridice

420. DEFINIȚIE

Legea civilă reglementează modurile de încetare a persoanei juridice, dar nu definește ce înseamnă „încetarea persoanei juridice".

Ca și cu altă ocazie [1], vom spune că prin încetarea persoanei juridice înțelegem *sfârșitul calității de subiect colectiv de drept civil.*

421. REGLEMENTARE

Reglementarea generală a încetării persoanei juridice se găsește, cum e firesc, în Decretul nr. 31/1954.

Reamintim că art. 40 dispune: „*Persoana juridică încetează de a avea ființă prin comasare, divizare sau dizolvare*" — s.n.

După cum am arătat în capitolul precedent, *efectul extinctiv al reorganizării* este prevăzut de art. 41. În art. 43—44 este stabilită competența de a se hotărî reorganizarea.

În art. 45 și 51—53 se reglementează modul de încetare care este *dizolvarea* persoanei juridice.

Reglementarea specială a încetării diferitelor categorii de persoane juridice este cuprinsă în:

— Legea persoanelor juridice nr. 21/1924 — art. 25—30; art. 53—65; art. 81—83;

— Legea nr. 15/1990 — art. 55 și 57;

— Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale — Titlul VI „Despre dizolvarea și fuziunea societăților" și Titlul VII — „Despre lichidarea societăților" și art. 222;

— Legea nr. 36/1991 — Cap. VI „Dizolvarea, fuziunea și lichidarea societăților agricole" [2].

§ 2 Modurile de încetare a persoanei juridice

422. ENUMERAREA MODURILOR DE ÎNCETARE

Din art. 40 al Decretului nr. 31/1954 rezultă *trei* moduri de încetare a ființei persoanei juridice, și anume:

— prin comasare (deci, absorbție și fuziune);

— prin divizare totală (nu și prin divizarea parțială);

— prin dizolvare.

Ținând seama că „comasarea” și „divizarea” sunt formele *reorganizării*, putem spune că, de fapt, art. 40 consacră două moduri de încetare a persoanei juridice, și anume:

— *prin reorganizare* și

— *prin dizolvare*

Întrucât efectul extinctiv al reorganizării a fost analizat în capitolul anterior, nu e cazul să-l reluăm în acest capitol.

Reamintim doar că încetarea persoanei juridice se produce, în caz de reorganizare, astfel:

— *absorbția* înseamnă încetarea, întotdeauna, a persoanei juridice absorbită;

— *fuziunea* conduce la încetarea tuturor persoanelor juridice fuzionate;

— *divizarea totală* produce, totdeauna, încetarea persoanei juridice supusă acestei forme de reorganizare.

Prin urmare, în prezentul capitol e necesar să-i acordăm atenția necesară modului de încetare care este *dizolvarea*.

Totodată, ținând seama de precizările făcute în legătură cu noțiunea de „reorganizarea persoanei juridice”, apare necesar ca să acordăm un spațiu corespunzător și acelui mod de *înființare-încetare* pe care l-am numit *transformarea* persoanei juridice.

De aceste două moduri — distincte — de încetare a persoanei juridice ne vom ocupa în secțiunile ce urmează.

SECȚIUNEA a II-a

DIZOLVAREA PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Noțiune

423. DEFINIȚIA DIZOLVĂRII PERSOANEI JURIDICE

Legea reglementează dizolvarea persoanei juridice, dar nu o definește.

În această situație, doctrina a oferit câteva definiții, care nici nu diferă prea mult unele de altele [3].

Pe baza legislației în materie, ca și a doctrinei, *vom defini dizolvarea, ca acel mod de încetare a persoanei juridice aplicabil în cazurile prevăzute de lege și presupunând lichidarea.*

Comparând dizolvarea cu reorganizarea, sub aspectul acesteia din urmă de a fi și mod de încetare a persoanei juridice, se poate constata existența unor *deosebiri esențiale*, care țin de chiar definițiile lor, precum:

— dacă pentru reorganizare legea nu enumeră *cazurile*, pentru dizolvare sunt stabilite, legislativ, cazurile în care ea intervine;

— dacă dizolvarea presupune, obligatoriu, *lichidarea* persoanei juridice, reorganizarea nu presupune o asemenea fază în mecanismul încetării subiectului colectiv de drept civil;

— dacă *domeniul* reorganizării este general — în sensul că se aplică tuturor categoriilor de persoane juridice —, domeniul dizolvării este, în

principiu, mai restrâns, referindu-se la persoanele juridice de tip asociativ [4];

— *felul transmisiunii* este diferit, în sensul că, pe când în caz de reorganizare operează, după caz, o transmisiune universală ori cu titlu universal, dizolvarea presupune o transmisiune cu titlu particular.

§ 2 Cauzele de dizolvare

424. CAUZELE (CAZURILE) DE DIZOLVARE PREVĂZUTE DE LEGEA GENERALĂ A PERSOANELOR JURIDICE (DECRETUL NR. 31/1954).

Decretul nr. 31/1954 enumeră cazurile ori cauzele de dizolvare în *art. 45*, în termenii următori: „Organizațiile cooperatiste și orice organizații obștești se dizolvă dacă:

a) *termenul* pentru care au fost constituite s-a împlinit;

b) *scopul a fost realizat* ori *nu mai poate fi îndeplinit*;

c) *scopul* pe care îl urmăresc *sau mijloacele* întrebuințate pentru realizarea acestuia *au devenit contrare legii ori regulilor de conviețuire socială* sau urmăresc alt *scop* decât cel declarat;

d) *numărul membrilor a scăzut sub limita* stabilită de lege, actul de înființare sau statut.

În cazurile prevăzute la lit. a, b și d, dizolvarea se produce de plin drept; în cazul prevăzut la lit. c, ea se face prin actul organului competent.

Organizațiile cooperatiste și orice organizații obștești se pot dizolva, de asemenea, *în condițiile prevăzute în art. 44*, care se vor aplica prin asemănare" [5].

425. CAUZELE DE DIZOLVARE PREVĂZUTE DE LEGI SPECIALE

a. *Cauzele dizolvării prevăzute de Legea nr. 21/1924*

După ce în alin. 1, art. 25 prevede că „*Asociațiunile și fondațiunile își pierd personalitatea juridică*, de plin drept sau prin justiție, *în cazurile determinate prin legea de față*" [6] (s.n.), în art. 26 se dispun următoarele: „*În cazuri urgente* când s-ar constata că o persoană juridică își desfășoară activitatea *împotriva bunelor moravuri, ordinei publice și siguranței statului*, consiliul de miniștri, cu avizul comisiunii superioare a persoanelor juridice [7], *poate interzice funcționarea persoanei juridice*, până la intrarea ei în lege, sau chiar hotărî *dizolvarea ei*. În acest din urmă caz lichidarea persoanei juridice nu se poate face decât *de puterea judecătorească* în condițiunile art. 29, 54 și următorii, 82 și următorul. În afară de cazurile urgente, dizolvarea nu se poate face decât prin justiție" (alin. 1) — s.n.

Legea nr. 21/1924 enumeră — distinct — cazurile de dizolvare pentru *asociațiuni* și pentru *fundațiuni*.

Potrivit art. 53: „Asociația își pierde personalitatea juridică în următoarele *cazuri*:

I. *Prin deciziunea asociațiunii*, atunci *când adunarea generală*, potrivit art. 39, *va fi hotărât dizolvarea*.

II. *De plin drept*: a) Când a *expirat termenul* pentru care asociațiunea a fost constituită sau *când scopul social a fost realizat*; b) *Când scopul asociațiunii nu mai poate fi realizat*; c) Când asociațiunea, din cauza de *insolvabilitate*, nu-și mai poate continua activitatea sa, fiind nevoită să lichideze; d) *Când organele de direcțiune și administrațiune nu mai pot fi constituite* în conformitate cu statutele; e) *Când numărul asociaților va fi scăzut sub limita fixată de statute sau fixată de lege.*

III. *Prin judecată*:

a) Când *scopul sau acțiunea* asociațiunii a devenit *ilicit, contrar bunelor moravuri* sau *ordinei publice;*

b) Când scopul se urmărește prin *mijloace ilicite, contrar bunelor moravuri și ordinei publice;*

c) Când asociațiunea, fără de a fi autorizată după cum se arată în art. 39, relativ la transformarea scopului [8], *urmărește un alt scop* decât acel pentru care s-a constituit și pe care l-a declarat;

d) *Când deciziunile adunării generale sunt luate cu violarea dispozițiunilor statutare, actelor constitutive sau legii.*

IV. *Prin deciziunea puterii executive* în cazurile art. 25 și 26" — s.p.

Articolul 81 [9] dispune: „Personalitatea fondațiunii încetează în următoarele cazuri:

1. *De plin drept*:

a) Când *scopul* ei se găsește *îndeplinit;*

b) Când *scopul ei nu mai poate fi realizat;* și

c) Când fondațiunea a devenit *insolvabilă.*

2. Prin judecată și prin deciziunea puterii executive în cazurile prevăzute de art. 25 și 53" — s.n.

b. *Cazurile de dizolvare a societăților comerciale prevăzute de Legea nr. 31/1990*

Această lege prevede cazurile de dizolvare în art. 169—170.

Potrivit art. 169: „Au ca efect *dizolvarea societății* și dau dreptul fiecărui asociat să ceară lichidarea acesteia:

a) *trecerea timpului* stabilit pentru durata societății;

b) *imposibilitatea realizării obiectului* societății sau *realizarea acestuia;*

c) *hotărârea adunării generale;*

d) *falimentul* [10];

e) *reducerea capitalului social*, în cazul arătat la art. 110 [11], sau micșorarea capitalului social sub minimul legal, dacă asociații nu decid completarea lui;

f) societățile pe acțiuni se dizolvă și când *numărul acționarilor s-a redus sub cinci*, dacă au trecut mai mult de șase luni de la reducerea lui și n-a fost completat..

Dizolvarea societăților comerciale trebuie să fie inscrisă în registrul comerțului și publicată în Monitorul Oficial, afară de cazul prevăzut la lit. a.

Înscrierea și publicarea se vor face conform art. 153 când dizolvarea va avea loc în baza unei hotărâri a adunării generale, și în termen de 15 zile de la data rămânerii definitive a sentinței, în cazul în care dizolvarea a fost pronunțată de justiție" — s.n.

Potrivit art. 170: „Societăţile în nume colectiv şi cu răspundere limitată se dizolvă prin *falimentul*, *incapacitatea*, *excluderea*, *retragerea* sau *moartea unuia dintre asociaţi* când, datorită acestor cauze, numărul asociaţilor s-a redus la unul singur şi nu există clauză de continuare cu moştenitorii, cu excepţia art. 210 şi 211 [12].

În societatea în comandită simplă sau în comandită pe acţiuni dacă este un singur asociat comanditat, moartea sa atrage dizolvarea societăţii, dacă nu există clauză de continuare a acesteia cu moştenitorii; societatea se dizolvă, de asemenea, şi prin *incapacitatea*, *excluderea* [13], *retragerea* sau *falimentul* singurului comanditat.

În societăţile în comandită simplă, cu un singur asociat comanditar, *moartea* acestuia produce dizolvarea societăţii, dacă nu există clauză de continuare a acesteia cu moştenitorii. Societatea *se desfiinţează* [14] şi prin *retragerea*, *excluderea* sau *falimentul* singurului comanditar" — s.n.

c. *Cazurile de dizolvare stabilite de Legea nr. 36/1991*

Potrivit art. 64 din această lege: „*Societatea agricolă se dizolvă*:

a) *la împlinirea termenului* pentru care a fost constituită;

b) la constatarea *imposibilităţii de a realiza obiectul* societăţii;

c) *la terminarea activităţii;*

d) *prin retragerea asociaţilor*, dacă *numărul* celor rămaşi *este mai mic* decât cel prevăzut în statut şi în prezenta lege;

e) *prin hotărârea asociaţilor;*

f) dacă societatea face *operaţiuni contrare legii sau obiectului stabilit prin statut.*

În cazurile prevăzute la lit. a) — e) dizolvarea se hotărăşte de adunarea generală, iar în cazul prevăzut la lit. f) prin hotărârea judecătoriei unde a fost înscrisă, la sesizarea organelor Ministerului Finanţelor sau a procurorului.

Hotărârea adunării generale şi, după caz, a instanţei judecătoreşti se înscrie în registrul societăţilor agricole şi se publică în condiţiile art. 16 alin. 2 din prezenta lege" — s.n.

d. *Legea fondului funciar nr. 18/1991*

Această lege nu prevede *expresis verbis* cauza dizolvării cooperativelor agricole de producţie. Nu mai puţin, din ansamblul dispoziţiilor legii, care reglementează *reîmproprietărirea* celor care au adus terenuri în c.a.p. ori moştenitorilor lor şi *împroprietărirea* altor categorii de locuitori ai satelor, cu terenurile din patrimoniul c.a.p., rezultă că acestea au fost dizolvate *prin actul de dispoziţie al puterii legislative*, care a constatat că această formă de organizare din agricultură a devenit contrară obiectivelor Reformei aplicată în România după decembrie 1989.

426. CLASIFICAREA CAUZELOR DE DIZOLVARE

Un prim criteriu de clasificare este cel *al modului cum operează*, distingând între:

— cauze care conduc la dizolvarea *de drept* a persoanei juridice;

— cauze care produc dizolvarea numai *dacă există un act al organului competent*, în acest sens; acest act poate fi: al *adunării generale*

a persoanei juridice, *al instanței judecătorești* ori *al puterii executive*, după distincțiile conținute de lege.

Această clasificare este cuprinsă în chiar dispozițiile legale în materie, dintre care reamintim :

— art. 45 alin. 2 din Decretul nr. 31/1954 : „În cazurile prevăzute la lit. a, b și d, dizolvarea se produce *de plin-drept* ; în cazul prevăzut la lit. e, ea se face *prin actul organului competent*" — s.n. ;

— art. 53 din Legea nr. 21/1924, care distinge între dizolvarea : I — „prin deciziunea asociațiunii" ; II — „de plin drept" ; III — „prin judecată" și IV — „prin decizia puterii executive" ; pentru dizolvarea fundațiilor, art. 81 distinge între cazuri care operează : I „—de plin drept" și II — „prin judecată și prin decizia puterii executive" ;

— art. 169—180 din Legea nr. 31/1990, deși nu se referă *in terminis* la această clasificare, o conține implicit în prevederile referitoare la publicitatea dizolvării societății comerciale ;

— art. 64 alin. 2 din Legea nr. 36/1991 : „În cazurile prevăzute de lit. a) — e), dizolvarea se hotărăște de adunarea generală, iar în cazul prevăzut la lit. f) prin hotărârea judecătoriei unde a fost înscrisă, la sesizarea organelor Ministerului Finanțelor sau a procurorului".

În funcție de natura ori caracterul lor, cauzele de dizolvare se împart în :

— cauze de dizolvare *forțată* ori silită *și*

— cauze de dizolvare *voluntară.*

Majoritatea cauzelor de dizolvare fac parte din a doua categorie, în prima categorie intrând cazul în care obiectul ori mijloacele de realizare a lui au devenit ilicite ori imorale.

Această clasificare prezintă utilitate sau două aspecte : a) al organului competent să hotărască dizolvarea) ; b) al soartei bunurilor după dizolvarea persoanei juridice (aspect la care ne vom referi în paragraful următor).

După un *al treilea criteriu*, acela al vocației lor, putem deosebi între :

— *cauze generale*, adică aplicabile oricărei persoane juridice care poate înceta prin dizolvare ; majoritatea cauzelor de dizolvare se încadrează în această categorie ; această idee se desprinde din *compararea* dispozițiilor legale care enumeră cauzele de dizolvare (prezentate mai sus) ;

— *cauze speciale sau specifice* „adică cele aplicabile numai anumitor persoane juridice ; intră în această categorie, spre exemplu : 1) retragerea autorizației pentru persoanele juridice autorizate[15] ; 2) moartea, incapacitatea, retragerea ori falimentul unui asociat, în cazurile precizate de Legea nr. 31/1990.

§ 3 Efectele dizolvării. Lichidarea

427. CARACTERIZAREA GENERALĂ A EFECTELOR DIZOLVĂRII

În cadrul relațiilor presupuse de economia de piață a României, încetarea persoanelor juridice *prin dizolvare* va dobândi, neîndoielnic, o altă aplicațiune decât cea de până în decembrie 1989. Aceasta dovedește necesitatea cunoașterii normelor care reglementează efectele dizolvării.

Iată de ce este necesar ca, în continuare, să evocăm reglementarea legală a acestor efecte, distingând între reglementarea generală, din Decretul nr. 31/1954 şi reglementarea specială conţinută în legile aplicabile diferitelor categorii de persoane juridice.

a. *Reglementarea generală a efectelor dizolvării (art. 51—53 din Decretul nr. 31/1954)*

Efectul esenţial al dizolvării — *intrarea persoanei juridice în lichidare* — este prevăzut de art. 51 astfel: „*Prin efectul dizolvării, persoana juridică intră în lichidare, în vederea realizării activului şi a plăţii pasivului* — s.n.

Soarta bunurilor rămase după lichidare este stabilită în art. 52 şi 53 din Decretul nr. 31/1954.

Potrivit art. 52: „*Bunurile* organizaţiei cooperatiste sau ale organizaţiei obşteşti dizolvate, *rămase după lichidare, vor primi destinaţia arătată prin actul de înfiinţare, prin statut sau prin hotărârea luată* cel mai târziu la data dizolvării, *de organele chemate a o decide.*

În lipsa unei atare prevederi în actul de înfiinţare sau statut, ori în lipsa unei hotărâri luate în condiţiile alineatului precedent, precum şi în cazul în care prevederea sau hotărârea este contrară legii ori regulilor de convieţuire socială, bunurile rămase după lichidare *vor fi atribuite* de organul competent *unei persoane juridice cu scop identic sau asemănător*", iar potrivit art. 53: „În cazul în care persoana juridică este dizolvată pentru că scopul ei sau mijloacele întrebuinţate pentru realizarea acestuia au devenit contrare legii ori potrivnice regulilor de convieţuire socială, bunurile rămase după lichidare *trec la stat*" — s.n.

b. *Reglementarea specială a efectelor dizolvării*

Această reglementare conţinută, în principal, în: Legea nr. 21/1954, Legea nr. 31/1990, Legea nr. 36/1991, Legea nr. 18/1991, H.G. nr. 453/1991.

Legea nr. 21/1924 consacră efectelor dizolvării: art. 27—30, art. 54—65 şi art. 82—83.

Potrivit art. 27: „Oricare ar fi cauza încetării personalităţii juridice sau retragerii autorizaţiunii, patrimoniul persoanei juridice va primi destinaţiunea indicată în actul de fondaţiune, în statute sau în actul constitutiv şi la asociaţiuni, în caz de tăcere, a actelor de constituire sau a statutelor, destinaţiunea indicată de hotărârea adunării generale luată înainte de dizolvare.

Nici într-un caz însă adunarea generală nu poate atribui bunurile rămase decât unei alte persoane juridice de drept privat din ţară cu scop identic sau similar, sau persoanei juridice de drept public, reprezentând in stat interesele servite de persoana juridică desfiinţată.

În lipsa unei indicaţiuni statutare sau a unei hotărâri a adunării generale sau în faţa unei hotărâri a adunării generale, contrarii dispoziţiunilor de mai sus, bunurile rămase vor trece în patrimoniul asociaţiunii sau fondaţiunii de drept privat, ori public cu scop analog sau similar ce se va hotărî de comisiunea persoanelor juridice de pe lângă ministerul justiţiei, luându-se şi avizul ministrului, sub autoritatea şi controlul căruia cădea persoana juridică desfiinţată"[18].

În art. 29 se prevede că „Lichidarea patrimoniului persoanelor juridice de drept privat se face conform art. 55 și următorii, precum și 82 și următorul din această lege".

Art. 30 dispune că: „*Radierea* persoanei juridice din registrul persoanelor juridice se face înscriindu-se integral în registru actul care a constatat, declarat sau hotărât dizolvarea" — s.n.

Principalele reguli privind conținutul lichidării sunt conținute în art. 64—65 din Legea nr. 21/1924.

Art. 54 prevede că: „În cazurile de dizolvare prevăzute de art. 53 alin. 1, *lichidarea se face de organele de direcțiune și administrațiune sau de persoanele numite de adunarea generală.*

Lichidatorii, în caz de dizolvare judiciară, *se vor numi prin sentința care hotărăște dizolvarea.*

În caz de dizolvare de drept, la stăruința ministerului public sau a oricărui interesat, lichidatorii se vor numi în camera de consiliu, din tribunalul civil de la sediul asociațiunii" — s.n.

Potrivit art. 55: „*Lichidatorii sunt obligați a îndeplini toate formalitățile cerute de legea de față pentru înscrierea și publicarea lichidării asociațiunii.*

Publicațiile de lichidare vor arăta:

a) *Numele lichidatorilor* și *imobilul* în care și-au instalat birourile, dacă localul fostei administrațiuni nu va putea fi păstrat;

b) *Invitațiunea creditorilor* la producerea creanțelor lor.

Creditorii cunoscuți trebuiesc să fie invitați și prin notificațiuni individuale.

Publicațiunea va fi socotită îndeplinită după 5 zile libere de la ultima inserțiune" — s.n.

Art. 56 dispune că: „Îndată după intrarea lor în funcțiune *lichidatorii sunt obligați* ca, în unire cu organele de direcțiune și administrațiune ale asociațiunii, *să facă inventarul și bilanțul averii*, din care să constate exact situațiunea activului și pasivului.

Atât inventarul cât și bilanțul vor fi contrasemnate de lichidatorii și reprezentanții direcțiunii și administrațiunii în lichidare.

Lichidatorii vor ține un registru-jurnal pentru toate operațiunile relative de lichidare.

Direcțiunea și administrațiunea va indica și încredința lichidatorilor registrele și actele asociațiunii.

Odată cu numirea lichidatorilor încetează mandatul organelor de direcțiune și administrațiune" — s.n.

Potrivit art. 57: „*Asociațiunea nu încetează însă a avea ființă decât la terminarea lichidării*" — s.n.

Art. 58 prevede: „*Lichidatorii sunt obligați să continue afacerile în curs, să încaseze creanțele, să plătească pe creditori* și, dacă pentru aceasta numerariul este insuficient, *să transforme și restul activului în bani*, procedând mai întâi prin licitațiune publică a averii mobile.

Lichidatorii pot face *operațiuni noi necesare lichidării* a afacerilor în curs" — s.n.

În art. 59 se prevede că „Suma cuvenită creditorului cunoscut care nu produce creanța se va consemna în contul lui.

Dacă plata creanței nu se poate face imediat, sau dacă creanța e contestată, lichidarea nu se va declara terminată înainte ca creditorii să fie garantați" — s.n.

Art. 60 dispune că „În orice caz, *lichidatorii nu pot încheia operațiunile să remite celor în drept contul gestiunii, decât după expirarea unui an de la publicarea dizolvării asociațiunii*" — s.n.

Conform art. 61 : „Lichidatorii care vor contraveni la obligațiunile de mai sus vor fi *solidari responsabili față de creditori* pentru daunele ce le vor fi cauzat prin culpa lor" — s.n.

Art. 62, dispune că „Atât față de asociațiune, cât și față de asociați, *lichidatorii sunt supuși regulilor mandatului*" — s.n.

Potrivit art. 63 : „*După terminarea lichidării lichidatorii, sunt obligați să facă bilanțul*, să-l depună la grefa tribunalului, la ministerul competent și totodată să-l publice în Monitorul Oficial și în ziarele mai răspândite. Afară de aceasta, afișe anunțând terminarea lichidării și depunerea bilanțului se vor lipi în sala tribunalului, la primărie și pe ușa imobilului administrațiunii.

Lichidatorii vor mai depune la grefa tribunalului și la ministerul competent *un memoriu* descriind toate operațiunile de lichidare și rezultatul lor.

Ei vor depune tribunalului și registrul lor jurnal" — s.n.

Art. 64 prevede că : „*Dacă* în termen de 30 zile libere de la publicarea bilanțului în Monitorul Oficial *nu se va ivi nici o contestație, bilanțul se va considera definitiv aprobat și lichidatorii vor trebui*, cu autorizarea tribunalului, *să remită celor în drept bunurile și sumele rămase de la lichidare*, dimpreună cu toate registrele și actele asociațiunii și lichidării.

Numai după aceasta lichidatorii vor fi considerați ca descărcați" — s.n.

În art. 65 se prevede că „Contestațiunile la bilanțul lichidatorilor publicat în condițiunile articolului precedent, se pot face de orice interesat la tribunalul sediului lichidării.

Toate contestațiunile se judecă în primă și ultimă instanță de tribunal printr-una și aceeași sentință".

În art. 82, Legea nr. 21/1924 prevede că : „Lichidarea patrimoniului fondațiunii se va face potrivit regulilor de sub art. 54 — 65", iar în art. 83 dispune : „Când dizolvarea va avea lor prin judecată, lichidatorii vor fi numiți prin aceeași sentință care va fi hotărât sau declarat dizolvarea.

În cazul când dizolvarea s-a operat fără a interveni vreo judecată, precum și în cazul alin. c de sub art. 81, lichidatorii vor fi numiți de tribunalul civil de la sediul fondațiunii, în camera de consiliu, la stăruința ministerului public, sau a oricărui interesat".

Legea societăților comerciale nr. 31/1990 consacră un întreg titlu — — Titlul VII — lichidării societăților, cu un cap. I — „Dispoziții generale" și încă două capitole care disting între lichidarea societăților în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată, pe de o parte, și lichidarea societăților pe acțiuni și în comandită pe acțiuni, pe de altă parte.

În afară de acestea, în Titlul VI se găsesc articole care se referă tot la efectele dizolvării, respectiv la lichidare, și anume art. 172 — 173, astfel că e necesar să redăm, întâi, conținutul acestora.

Art. 172 dispune că : „*Societatea fiind dizolvată, administratorii trebuie să înceapă procedura de lichidare*, dacă legea, contractul de societate, statutul, adunarea generală sau autoritatea judecătorească care a pronunțat dizolvarea nu hotărăște altfel.

Din momentul dizolvării, administratorii nu mai pot întreprinde noi operații în caz contrar, ei sunt personal și solidar răspunzători pentru operațiile pe care le-au întreprins.

Interdicția prevăzută la alin. 2 se aplică din ziua expirării termenului fixat pentru durata societății ori de la data la care dizolvarea a fost hotărâtă de adunarea generală sau declarată prin sentință judecătorească".

Potrivit art. 173 : „Dizolvarea societății înainte de expirarea termenului fixat pentru durata sa are ca efect față de terți numai după trecerea unui termen de 30 de zile de la publicarea în Monitorul Oficial.

Terții pot face opoziție împotriva dizolvării societății în termenul prevăzut la alin. 1, opoziția suspendă executarea hotărârii de dizolvare în condițiile art. 155 alin. 4"[17].

În cap. I al Titlului VII sunt stabilite *reguli generale privind lichidarea* societăților comerciale, respectiv art. 176 — 184 din Legea nr. 31/1991.

Potrivit art. 176 : „*Pentru lichidarea și repartizarea patrimoniului social*, chiar dacă în contractul de societate sau statut se prevăd norme în acest scop, *sunt obligatorii următoarele reguli :*

a) până la intrarea în funcție a lichidatorilor administratorii continuă mandatul lor, cu excepția celor prevăzute de art. 172;

b) actul de numire a lichidatorilor sau sentința care-i ține locul și orice act ulterior, care ar aduce schimbări în persoana acestora, trebuie depuse, prin grija lichidatorilor, la registrul comerțului, pentru a fi înscrise de îndată și publicate în Monitorul Oficial.

Numai după îndeplinirea formalităților de la alin. 1, lichidatorii vor depune semnătura lor în registrul comerțului și vor intra în funcție.

În urma efectuării publicării prevăzute de alin. 2, nici o acțiune nu se poate exercita pentru societate sau contra acesteia decât în numele lichidatorilor sau împotriva lor.

În afară de dispozițiile prezentului titlu, se aplică societăților în lichidare regulile stabilite prin contractul de societate, statut și prin lege, în măsura în care nu sunt incompatibile cu lichidarea.

Toate actele emanând de la societate trebuie să arate că aceasta este în lichidare" — s.n.

În art. 177 se dispune că : „*Lichidatorii au aceeași răspundere ca și administratorii.*

Ei sunt datori, îndată după intrarea în funcție, *ca împreună cu administratorii societății să facă un inventar și să încheie un bilanț, care să constate situația exactă a activului și pasivului societății* și să le semneze.

Lichidatorii sunt obligați să primească și să păstreze patrimoniul societății, registrele ce li s-au încredințat de administratori și actele societății.

De asemenea, *ei vor ține un registru cu toate operațiile lichidării, în ordinea datei lor.*

Lichidatorii își îndeplinesc mandatul lor *sub controlul cenzorilor*" — s.n.

Importanța pentru capacitatea civilă a societății aflată în lichidare sunt prevederile art. 178 : „În afară de puterile conferite de asociați, cu aceeași majoritate cerută pentru numirea lor, *lichidatorii vor putea :*

a) *să dea în judecată* și să fie acționată în interesul lichidării;

b) *să execute* și să termine *operațiile de comerț referitoare* la lichidare;

c) *să vândă, prin licitație publică, imobilele și orice avere mobiliară a societății ; vânzarea bunurilor nu se va putea face în bloc ;*

d) *să facă tranzacții ;*

e) *să lichideze și să încaseze creanțele societății*, chiar în caz de faliment al debitorului dând chitanță ;

f) *să contracteze obligații cambiale, să facă împrumuturi neipotecare și să îndeplinească orice alte acte necesare.*

Ei nu pot însă, în lipsă de dispoziții speciale, în contractul de societate, statut sau în actul lor de numire, *să constituie ipoteci* asupra bunurilor societății, dacă nu vor fi autorizați de instanță, cu avizul cenzorilor.

Lichidatorii care întreprind noi operații comerciale ce nu sunt necesare scopului lichidării sunt răspunzători personal și solidar de executarea lor" — s.n.

Conform art. 179 : „*Lichidatorii nu pot plăti asociaților nici o sumă*, în contul părților ce li s-ar cuveni din lichidare, *înaintea achitării creditorilor societății.*

Asociații vor putea cere însă ca sumele reținute să fie depuse în conformitate cu dispozițiile art. 165 alin. 1 și să facă repartizarea asupra acțiunilor sau părților sociale, chiar în timpul lichidării, dacă, afară de ceea ce este necesar pentru îndeplinirea tuturor obligațiilor societății, scadente sau care vor ajunge la scadență, mai rămâne un disponibil de cel puțin 10 la sută din cuantumul lor.

Împotriva deciziilor lichidatorilor, creditorii societății pot face opoziție conform art. 154" — s.n.

Art. 180 prevede că : „Lichidatorii care probează, prin prezentarea bilanțului, că fondurile de care dispune societatea nu sunt suficiente să acopere pasivul exigibil, trebuie să ceară sumele necesare asociaților care răspund nelimitat sau celor care nu au efectul integral vărsămintelor, dacă aceștia sunt obligați să le procure, după forma societății, sau, dacă sunt debitori față de societate, pentru vărsămintele neefectuate, la care au obligația în calitate de asociați".

Potrivit art. 181 : „Lichidatorii care au achitat datoriile societății cu proprii lor bani nu vor putea să exercite împotriva societății drepturi mai mari decât celea ce aparțineau creditorilor plătiți".

Art. 182 instituie regula următoare : „Creditorii societății au dreptul de a exercita contra lichidatorilor acțiunile care decurg din creanțele ajunse la termen, *până la concurența bunurilor existente în parimoniul societății, și numai după aceea de a se îndrepta împotriva asociaților*, pentru plata sumelor datorate din valoarea acțiunilor subscrise sau din aceea a aporturilor la capitalul societății" — s.n.

În art. 183 se dispune că : „*După terminarea lichidării*, lichidatorii trebuie să ceară *radierea societății din registrul comerțului.*

Lichidarea nu liberează pe asociați și nu împiedică declararea în stare de faliment a societății — s.n.

Potrivit art. 184 : „După aprobarea socotelilor și terminarea repartiției, registrele și actele societății în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată, ce nu vor fi necesare vreunuia dintre asociați, se vor depune la asociatul desemnat de majoritate.

În societățile pe acțiuni și în comandită pe acțiuni, acestea vor fi depuse la registrul comerțului, unde orice parte interesată va putea lua cunoștință de ele, cu autorizația instanței.

Registrele tuturor societăţilor vor fi păstrate timp de cinci ani".

Regulile speciale, aplicabile numai lichidării societăţilor în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată, sunt conţinute în art. 185 — 186.

Potrivit art. 185: „Numirea lichidatorilor în societăţile în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată va fi făcută de toţi asociaţii, dacă în contractul de societate nu se prevede altfel.

Dacă nu se va putea întruni unanimitatea voturilor, numirea lichidatorilor va fi făcută de instanţă, la cererea oricărui asociat ori administrator, cu ascultarea tuturor asociaţiilor şi administratorilor.

Împotriva sentinţei se poate declara recurs de către asociaţi sau administratori în termen de 15 zile de la pronunţare".

Iar potrivit art. 186: „*După terminarea lichidării societăţii* în nume colectiv, în comandită simplă sau cu răspundere limitată, *lichidatorii trebuie să întocmească bilanţul de lichidare şi să propună repartizarea activului între asociaţi.*

Asociatul nemulţumit poate face opoziţie la instanţă în termen de 15 zile de la notificarea bilanţului şi a proiectului de repartizare.

Pentru soluţionarea opoziţiei, problemele referitoare la lichidare vor fi separate de acelea ale repartizării, faţă de care lichidatorii pot rămâne străini.

După expirarea termenului prevăzut la alin. 2 sau rămânerea definitivă a sentinţei prevăzute la alin. 3, bilanţul şi repartizarea se consideră aprobate şi lichidatorii sunt liberaţi" — s.n.

Dispoziţiile speciale, aplicabile lichidării societăţilor pe acţiuni şi în comandită pe acţiuni, se găsesc cuprinse în art. 187 — 193.

Potrivit art. 187: „Numirea lichidatorilor în societăţile pe acţiuni şi în comandita pe acţiuni se face de adunarea generală, care hotărăşte lichidarea, dacă, prin contractul de societate sau statut, nu se prevede altfel.

Adunarea generală hotărăşte cu majoritatea prevăzută pentru modificarea statutului.

Dacă majoritatea nu a fost obţinută, numirea se face pe instanţă, la cererea oricăruia dintre administratori sau asociaţi, cu citarea societăţii şi a celor care au cerut-o. Împotriva acestei sentinţe se poate declara recurs în termen de 15 zile de la pronunţare".

În art. 188 se prevede că „*Administratorii vor prezenta lichidatorilor o dare de seamă* asupra gestiunii pentru timpul trecut de la ultimul bilanţ aprobat şi până la începerea lichidării.

Lichidatorii au dreptul să aprobe darea de seamă şi să facă sau să susţină eventualele contestaţii cu privire la acestea".

În art. 189 se prevăd următoarele: „Când unu sau mai mulţi administratori sunt numiţi lichidatori darea de seamă asupra gestiunii administratorilor se va depune la registrul comerţului şi se va publica în Monitorul Oficial, împreună cu bilanţul final de lichidare.

Când gestiunea trece peste durata unui exerciţiu financiar, darea de seamă trebuie anexată la primul bilanţ, pe care lichidatorii îl prezintă adunării generale.

Orice acţionar poate, în termen de 15 zile de la publicare, să facă opoziţie la instanţă.

Toate opoziţiile făcute vor fi conexate, pentru a fi soluţionate printr-o singură sentinţă.

Orice acționar are dreptul să intervină în instanță, iar hotărârea va fi opozabilă și acționarilor neintervenienți".

Potrivit art. 190: „Dacă lichidarea se prelungește peste durata exercițiului financiar, lichidatorii sunt obligați să întocmească bilanțul anual, conformându-se dispozițiilor legii, contractul de societate și statutului".

În art. 191 se prevede că „*După terminarea lichidării*, lichidatorii întocmesc *bilanțul final, arătând partea ce se cuvine fiecărei acțiuni din repartizarea activului societății.*

Bilanțul semnat de lichidatori și însoțit de raportul cenzorilor *se va depune*, pentru a fi menționat, la *registrul comerțului*, și *se va publica în Monitorul Oficial.*

Orice acționar va putea face opoziție conform art. 189" — s. n.

Potrivit art. 192: „Dacă termenul prevăzut la art. 189 alin. 3 a expirat fără să se facă vreo opoziție, bilanțul se consideră aprobat de toți acționarii, iar lichidatorii sunt liberați, sub rezerva repartizării activului societății.

Independent de expirarea termenului, chitanța de primire a celei din urmă repartiții ține loc de aprobare a contului și a repartiției făcute fiecărui acționar".

În fine, potrivit art. 193: „Sumele cuvenite acționarilor, neîncasate în două luni de la publicarea bilanțului, vor fi depuse conform art. 175 alin. 1, cu arătarea numelui și prenumelui acționarului sau numerelor acțiunilor, dacă ele sunt la purtător.

Plata se va face persoanei arătate sau posesorului acțiunilor, reținându-se titlul".

Legea nr. 36/1991 conține multe reguli privind lichidarea societăților agricole *asemănătoare* cu cele din Legea nr. 31/1990, dar *nu identice*. De aceea e necesar să fie evocate și acestea, fiind cuprinse în art. 69 — 77.

Astfel, în art. 69 se dispune că: „În caz de dizolvare a societății, *lichidarea acesteia se va face de către doi lichidatori numiți de adunarea generală, iar în cazul art. 64 lit. f), de către judecătorie.*

Dispozițiile alineatului precedent se aplică și în cazul revocării și numirii altor lichidatori.

Numirea lichidatorilor, precum și revocarea lor *trebuie să fie înscrisă la judecătorie*, o dată (trebuia *odată* — n.n.) cu hotărârea de dizolvare — s.n.

Potrivit art. 70: „Lichidatorii au aceeași răspundere ca și administratorii.

Până la numirea și acceptarea lichidatorilor, și dacă nu s-a dispus altfel prin actul de dizolvare, administratorii sunt depozitarii bunurilor sociale și obligați să dea curs afacerilor urgent. Ei sunt datori ca în tot cursul lichidării să dea concursul lor lichidatorilor când aceștia le-ar cere".

În art. 71 se prevede că: „Toate normele prevăzute pentru societățile agricole se vor aplica și în perioada lichidării, dacă nu sunt incompatibile cu lichidarea.

Toate actele emanate de la o societate dizolvată trebuie să arate că ea este „în lichidare".

Potrivit art. 72: „*Lichidatorii*, îndată după intrarea lor în funcție, *sunt datori* ca, împreună cu administratorii societății, *să încheie inventar și un bilanț* semnat și de unii și de alții, care să constate exact situația activului și pasivului societății.

Sub rezerva restricţiilor prevăzute în statute sau actele de numire, *lichidatorii :*

a) *reprezintă societatea în justiţie ;*

b) *îndeplinesc toate operaţiunile necesare lichidării ;*

c) *vând orice bunuri mobile sau imobile* ale societăţii, *cu aprobarea judecătoriei ;*

d) *lichidează şi încasează orice creanţe,* dând chitanţe liberatorii;

e) fac tranzacţii şi alte acte de compromis;

f) semnează obligaţiuni cambiale şi contractează împrumuturi şi, în general, îndeplinesc actele necesare lichidării.

Lichidatorii care încheie noi operaţiuni ce nu sunt necesare scopului lichidării răspund personal şi solidar pentru operaţiunile întreprinse".

În conformitate cu art. 73 : „Lichidatorii care, cu proprii lor bani, au achitat datoriile societăţii, nu vor putea să exercite împotriva asociaţilor drepturi mai mari decât acelea care s-ar cuveni creditorilor plătiţi".

Potrivit art. 74 : „Dacă lichidarea durează, lichidatorii vor întocmi bilanţuri în fiecare an, supunând adunării generale şi bilanţul întocmit la intrarea lor în funcţiune.

Lichidatorii vor întocmi bilanţul final, indicând ceea ce se cuvine pentru fiecare parte socială din activul societăţii".

Art. 75 dispune : „Bilanţul semnat de lichidatori, însoţit de raportul cenzorilor, va fi depus la grefa judecătoriei, care va face de îndată menţiune despre această depunere în registrul societăţilor agricole.

Timp de 30 de zile de la menţiunea mai sus arătată oricare asociat poate să facă opoziţie la judecătorie, citându-se lichidatorii.

După expirarea celor 30 de zile, toate opoziţiile se vor întruni şi se vor soluţiona printr-o singură hotărâre.

Hotărârea este definitivă şi are autoritate de lucru judecat şi faţă de cei care nu au făcut opoziţie.

După trecerea termenului de 30 de zile, fără să se fi făcut opoziţie, bilanţul se socoteşte aprobat de toţi asociaţii, iar lichidatorii sunt liberaţi, sub rezerva distribuirii activului între asociaţi.

Nici repartiţia între asociaţi şi nici vreun avans nu poate avea loc înainte de a se fi împlinit 6 luni de la afişarea hotărârii de dizolvarea societăţii şi numai după ce bilanţul final a rămas definitiv în modul arătat în alineatul precedent".

Potrivit art. 76 : „Sumele cuvenite asociaţilor, care nu s-au prezentat să le ceară în termen de două luni de la exigibilitatea lor, se vor depune la CEC, cu arătarea numelui asociatului şi partea lui, spre a fi achitate celor în drept.

Sumele ce s-ar cuveni pentru creanţele contestate se vor depune la CEC până la terminarea litigiilor care ar continua după radierea societăţii.

Sumele ce nu au fost reclamate de creditori sau care, din orice motive, nu s-au putut achita se vor depune la CEC, arătându-se pentru fiecare creditor ce anume sume i se cuvin" — s.n.

În sfârşit, art. 77 prevede că „După terminarea repartiţiei între asociaţi şi depunerea sumelor arătate în articolul precedent registrele societăţii trebuie depuse şi conservate la judecătorie timp de 10 ani.

Lichidatorii vor cere radierea societăţii din registrul societăţilor agricole" — s.n.

Legea fondului funciar nr. 18/1991 se referă la lichidarea cooperativelor agricole de producţie prin :

— art. 13 : „*Terenurile* cooperativelor agricole de producţie situate în extravilanul localităţilor *devin proprietatea cooperatorilor sau*, după caz, *a moştenitorilor acestora*, corespunzător suprafeţelor aduse sau preluate în orice mod în patrimoniul cooperativei.

Atribuirea efectivă a terenurilor se face, *în zona colinară, pe vechile amplasamente, iar în zonele de câmpie, pe sole stabilite de comisie*[18] şi nu neapărat pe vechile amplasamente ale proprietăţii, în cadrul perimetrelor actuale ale cooperativelor.

În cazul în care între suprafaţa de teren a cooperativei agricole de producţie, rezultată prin însumarea de teren aduse de cooperatori sau preluate în orice alt mod de cooperativă, şi suprafaţa de teren actuală au intervenit modificări atât în ce priveşte suprafaţa totală iniţială, cât şi pe categorii de folosinţă, stabilirea proprietăţii cooperatorilor sau moştenitorilor acestora se face prin reducerea unei cote proporţionale rezultate din scăderea suprafeţelor legal folosite în alte scopuri din suprafaţa totală iniţială şi proporţional cu categoriile de folosinţă agricolă existente.

Nu vor fi afectaţi deţinătorii de suprafeţe care au proprietăţi mai mici de 1 ha.

Suprafeţele ocupate de plantaţii pomicole, viticole, sere, heleşteu, amenajări piscicole, pepiniere, construcţii administrative şi agrozootehnice, precum şi cele necesare bazei furajere aferente capacităţilor de producţie zootehnice existente în cooperative, pot reprezenta, pe baza opţiunii proprietarilor, aport la constituirea unor forme de asociere de tip privat, cu sau fără personalitate juridică" — s.n. ;

— art. 15 alin. 1 : „În cazurile în care în perimetrul unor cooperative agricole de producţie au fost comasate şi terenuri agricole ale unor proprietari particulari, iar aceştia nu au preluat în compensaţie alte terenuri, la cererea lor sau a moştenitorilor, *ei vor fi repuşi în proprietate* şi li se vor restitui suprafeţele în cotă echivalentă, în cadrul unor sole, stabilite de comisie" — s.n. ;

— art. 17 : „Terenurile din extravilan aduse sau preluate în orice mod în patrimoniul cooperativei de la cooperatori sau alte persoane care au decedat şi nu au moştenitori, precum şi terenurile pentru care nu s-au formulat cereri de restituire *rămân la dispoziţia comisiei*.

Toate terenurile cooperativei care nu sunt atribuite conform art. 13 — 16, precum şi terenurile extravilane proprietatea statului aflate în folosinţa cooperativei, rămân, de asemenea, la dispoziţia comisiei, *urmând a fi atribuite altor persoane îndreptăţite*, potrivit prevederilor prezentei legi.

Terenurile neatribuite, rămase la dispoziţia comisiei, *trec în domeniul privat al statului*, urmând a fi puse la dispoziţia celor care doresc să întemeieze sau să dezvolte plantaţii agricole, prin închiriere, concesiune sau vânzare, în condiţiile legii.

Persoanelor prevăzute la alin. 3 li se pot atribui, în 1991, fără plată, terenurile intrate în domeniul privat al statului, conform prevederilor legii.

În vederea administrării acestor terenuri se va înfiinţa, prin lege, Agenţia pentru Dezvoltare şi Amenajare Rurală.

Până la preluarea în administrare de către agenție, terenurile vor fi administrate de primării" — s.n.;

— art. 23: „Terenurile din intravilan care au fost atribuite de cooperative, potrivit legii, cooperatorilor sau altor persoane îndreptățite, pentru construcția de locuințe și anexe gospodărești, *rămân și se înscriu în proprietatea actualilor deținători*, chiar dacă atribuirea s-a făcut din terenurile preluate, indiferent în ce mod, de la foștii proprietari.

Foștii proprietari vor fi compensați cu o suprafață de teren echivalentă, în intravilan, sau, în lipsă, cu teren extravilan în imediata vecinătate" — s.n.;

— art. 24: „În cazul în care cooperativa agricolă de producție a atribuit loturi în folosință unor cooperatori, în grădinile din intravilan ale foștilor proprietari, *asemenea terenuri revin de drept în proprietatea deținătorilor inițiali.*

Persoanele care au primit terenuri în condițiile alineatului precedent și pe care au efectuat investiții au *dreptul de/la o despăgubire* egală cu contravaloarea acestora, dacă nu pot fi ridicate"?;

— art. 26 alin. 2: „La desființarea cooperativei agricole de producție, *o comisie de lichidare* constituită în termen de 15 zile de la data intrării în vigoare a prezentei legi, prin decizia prefecturii, la propunerea primăriei, *va proceda* în termen de 9 luni de la desființarea cooperativei *la realizarea activului și plata* pasivului, în condițiile prevăzute de lege" — s.n.;

— art. 27: „Comisiile de lichidare prevăzute de art. 26 au obligația de a constata și stabili orice fapte de încălcare a legii, de a lua măsuri de recuperare a pagubelor, conform legii, și de a sesiza dacă este cazul, organele de urmărire penală.

Sumele recuperate în condițiile alineatului precedent *constituie activ lichidat* și urmează destinația celor prevăzute la art. 26.

La expirarea termenului prevăzut la art. 26, *comisiile vor prezenta bilanțul de lichidare și raportul explicativ* organului de specialitate al prefecturii sau al Primăriei municipiului București, investit cu atribuții de control financiar, potrivit legii, *pentru descărcare*.

Actele de constatare a datoriilor față de stat și de alte persoane juridice rămase după terminarea operațiunilor de lichidare, întocmite de către comisie, vor fi avizate și centralizate de către Ministerul Finanțelor, după care Guvernul va prezenta Parlamentului cu propuneri de rezolvare" — s.n.;

— art. 28: „*Construcțiile* agrozootehnice, *atelierele* de industrie mică, *mașinile, utilajele* și alte asemenea *mijloace fixe*, ce au aparținut cooperativei de producție desființate, precum și *terenurile de sub acestea, ca și cele necesare utilizării lor normale, plantațiile de vii și pomi și animalele devin proprietatea membrilor asociațiilor de tip privat*, cu personalitate juridică, dacă se vor înființa.

Drepturile foștilor cooperatori asupra bunurilor prevăzute la alin. 1 se vor stabili în cota valorică, proporțional cu suprafața de teren adusă sau preluată în orice mod în cooperativă și cu volumul muncii prestate. Membrii asociați vor constitui aceste drepturi ca *aport în natură la noua asociație*.

Foștilor cooperatori care nu devin membri ai acestei asociații li *se vor stabili drepturi de creanță* proporțional cu cota valorică ce li se cuvine din patrimoniul cooperativei, dacă nu au fost acoperite în altă modali-

tate. Plata creanțelor se va face de către asociație, în natură sau în bani, potrivit hotărârii comisiei de lichidare.

În cazul în care nu s-au constituit asemenea asociații, bunurile și animalele prevăzute la alin. 1 *se vor vinde prin licitație publică* persoanelor fizice sau juridice, urmând ca *din prețul realizat să se achite datoriile de orice fel ale fostei cooperative*. Fac excepție bovinele și ovinele, precum și plantațiile de vii și pomi, care vor fi atribuite foștilor cooperatori.

În termen de 9 luni de la desființarea *(dizolvarea* — n. n.) cooperativei, *se vor stabili drepturile bănești ce revin fiecărui fost membru cooperator* de comisia de lichidare constituită potrivit art. 26 alin. 2.

Foștii membri cooperatori vor primi cota cuvenită din valorificarea prin licitație a bunurilor comune, proporțional cu suprafața de teren adusă în cooperativă, în echivalent arabil, și volumul valoric de muncă efectuat.

Bunurile prevăzute la alin. 1, *care nu se vând în termen de un an* de la data desființării cooperativei, *trec în proprietatea privată a comunelor, orașelor și municipiilor* unde acestea sunt situate, *fără nici o despăgubire și în administrarea primăriilor.*

Demolarea construcțiilor agrozootehnice, atelierelor de întreținere, instalațiilor și anexelor gospodărești și de industrie mică, care fac obiectul alin. 1, *este interzisă*. Prin excepție, dacă sunt degradate sau din orice alt motiv nu pot fi utilizate, ele pot fi desființate cu autorizația prefecturii, iar materialele vor fi valorificate de primării, urmând ca sumele rezultate să intre în activul operațiilor de lichidare.

Construcțiile afectate unei utilizări sociale sau culturale trec fără plată, în regim de drept public, în proprietatea comunelor orașelor sau municipiilor și în administrarea primăriilor" — s.n.;

În fine, dispoziții întrucâtva asemănătoare se găsesc în *Hotărârea Guvernului nr. 453/1991* „privind constituirea, atribuțiile și funcționarea *Comisiilor de lichidare* a patrimoniului uniunilor județene și a Sectorului agricol Ilfov și Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție".

428. EFECTUL ESENȚIAL AL DIZOLVĂRII ESTE LICHIDAREA PERSOANEI JURIDICE. ASPECTELE PRINCIPALE ALE LICHIDĂRII

Redarea — pe larg — a dispozițiilor legale ce reglementează efectele dizolvării, în paginile anterioare, ne permite să facem o *sinteză* a acestor efecte.

Mai întâi, este de reținut că, dacă art. 40 din Decretul nr. 31/1954 calificǎ *dizolvarea* ca *mod prin care încetează ființa persoanei juridice*, art. 51 din același act normativ, precizează, clar, că: „*Prin efectul dizolvării, persoana juridică intră în lichidare*..." ceea ce înseamnă, pe de, o parte, că *efectul esențial al dizolvării este lichidarea persoanei juridice* și pe de altă parte, că *numai la încetarea lichidării se poate spune că persoana juridică a încetat cu adevărat.*

În alți termeni, *încetarea persoanei juridice prin dizolvare presupune trecerea ei — obligatoriu — prin lichidare.*

Care sunt *principalele aspecte ale lichidării* persoanei juridice?

Acestea pot fi rezumate la :
— noţiunea lichidării ;
— conţinutul lichidării ;
— soarta ori repartizarea bunurilor rămase după lichidare ;
— felul transmisiunii în caz de lichidare ;
— capacitatea civilă a persoanei juridice pe durata lichidării ;
— data producerii efectelor lichidării şi, prin aceasta, ale dizolvării.
La aceste aspecte ne vom referi în continuare.

a. *Noţiunea lichidării persoanei juridice*

Pe baza dispoziţiilor legale evocate, putem spune că *lichidarea este efectul direct şi obligatoriu al dizolvării care constă în operaţiunile juridice de realizare a activului şi plată a pasivului subiectului colectiv de drept civil.*

Totodată lichidarea ne apare ca *mijlocul juridic de încetare propriu-zisă a persoanei juridice intrată în dizolvare.*

Din această caracterizare a lichidării tragem concluzia că *dizolvarea*, nu este un mod de încetare a persoanei juridice care să opereze *uno ictu* ci presupune o suită de operaţiuni juridice, de o anumită durată, mai mare ori mai mică, după împrejurări.

b. *Conţinutul lichidării*

Atât din dispoziţiile evocate, cât şi din definiţia de mai sus, rezultă că *lichidarea are conţinutul format din ansamblul operaţiunilor juridice care urmăresc realizarea activului şi plata pasivului persoanei juridice intrată în dizolvare.*

Acest conţinut are, deci, *două laturi :*

— *realizarea activului*, care însemna *încasarea drepturilor* ce i se cuvin de la alte subiecte de drept civil şi

— *plata pasivului*, care înseamnă *îndeplinirea obligaţiilor* pe care persoana juridică le are faţă de alte subiecte de drept civil.

Desigur, *volumul* acestui conţinut — generic — depinde de întinderea raporturilor juridice în care persoana juridică este *parte*, ca subiect activ şi subiect pasiv.

c. *Soarta ori repartizarea bunurilor rămase după lichidare*

În practică, se poate întâmpla ca, la încheierea operaţiunilor de lichidare, să nu mai rămână nici un element de activ patrimonial al persoanei juridice dizolvată ; dimpotrivă, s-ar putea să rămână elemente de pasiv nesatisfăcute ; într-un asemenea caz, desigur nu se mai pune problema „soartei" ori „repartizării" bunurilor rămase după lichidare ; s-ar putea pune problema juridică a *suportării riscului insolvabilităţii* persoanei juridice dizolvată de către creditorii acesteia.

Aşa cum rezultă, însă din dispoziţiile legale evocate, legiuitorul are în vedere cealaltă situaţie, în care, după dizolvare şi lichidare, mai rămân elemente de activ ale persoanei juridice supusă acestui mod de încetare,

Sintetizând dispozițiile legale incidente, putem spune că *regulile* de care trebuie să se țină seama, în această privință, sunt următoarele:

— după lichidare, bunurile au soarta stabilită în actul de înființare ori statut, deci soarta juridică *prestabilită*;

— în lipsă de prevedere în actul de înființare ori statut, repartizarea bunurilor rămase după lichidare este cea hotărâtă de adunarea generală care a decis dizolvarea;

— în lipsa criteriilor de mai sus, bunurile rămase după lichidare vor fi atribuite unei persoane juridice cu scop asemănător;

— când cauza de dizolvare constă în caracterul ilicit ori imoral al scopului sau mijloacelor de realizare a scopului persoanei juridice, bunurile trec la stat, cu titlu de sancțiune civilă; aceasta este o veritabilă *pedeapsă civilă*;

— activul societăților comerciale și societăților agricole dizolvate se cuvine asociaților, după distincțiile prevăzute în actele lor constitutive ori în legea aplicabilă lor.

d. *Caracterul transmisiunii în caz de dizolvare*

După lichidare pot rămâne elemente de activ concrete, determinate, adică bunuri *ut singuli*. Acestea se mai numesc, în doctrină, și elemente de *activ net*.

Caracterul transmisunii patrimoniale, având ca obiect asemenea elemente de activ, poate fi ușor de stabilit deoarece, după cum se poate observa, netransmițându-se un patrimoniu ori o fracțiune de patrimoniu — cum se întâmplă în caz de reorganizare —, transmisiunea nu poate fi decât *cu titlu particular*. Prin urmare, dobânditorul unui asemenea element de activ poate fi având cauză, dar din *categoria succesorilor cu titlu particular*[10].

e. *Capacitatea civilă a persoanei juridice pe durata lichidării*

Intrarea persoanei juridice în dizolvare nu înseamnă încetarea automată a capacității sale civile. Dimpotrivă, persoana juridică își păstrează *ființa juridică*, adică și capacitatea sa civilă, pe toată durata lichidării.

Nu mai puțin, capacitatea civilă a persoanei juridice *intrată* în dizolvare, respectiv lichidare, *diferă* de cea de *dinaintea* acestui moment, *diferența ce se referă la ambele componente ale capacității sale civile : capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu*.

Într-adevăr, *în ce privește capacitatea de folosință*, este de reținut că, *principiul specialității capacității de folosință*, aplicabil și pe durata lichidării *suferă o reducere a limitelor sale*, la ceea ce înseamnă *realizarea activului și plata pasivului*; în alți termeni, pe durata lichidării, persoana juridică este titulara aptitudinii de a avea drepturile și obligațiile civile necesare realizării activului și plății pasivului. Deci, putem vorbi de o *capacitate de folosință limitată ori restrânsă*, față de cea de dinaintea intrării în lichidare.

Cât privește *capaciattea de exercițiu* a persoanei juridice, pe durata lichidării, este de menționat că ea *se realizează prin lichidatori*, indiferent de cine sunt aceștia numiți : adunarea generală, justiție, alt organ prevăzut de lege.

Se înțelege că și *conținutul* capacității de exercițiu, pe această perioadă, nu poate depăși conținutul capacității de folosință la care ne-am referit mai sus.

f. *Data producerii efectelor lichidării.*

Data producerii efectelor lichidării înseamnă, practic, data producerii efectelor *însăși dizolvării*, în rândul cărora, pe prim plan se situează *încetarea ființei persoanei juridice*, adică încetarea calității de subiect de drept civil.

Teoretic, persoana juridică dizolvată încetează pe data ultimului act de lichidare.

Practic, această dată se concretizează în moduri diferite :

— *înregistrarea dizolvării*, la organul competent, dacă legea prevede această formalitate ;

— *înscrierea dizolvării și lichidării*, în registrul prevăzut de lege (cum dispun legile nr. 31/1990 și nr. 36/1991) ;

— *radierea* din registrul persoanelor juridice (cum prevede Legea nr. 21/1924).

La o asemenea dată încetează *ființa subiectului colectiv de drept civil*, deci capacitatea sa de drept civil, cu cele două componente : capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu.

SECȚIUNEA a III-a

TRANSFORMAREA PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Noțiune

429. DEFINIȚIE

Așa cum am arătat la începutul acestui capitol, la modurile de încetare a persoanei juridice, *nominalizate de lege* — prin *reorganizare* (comasare și divizare totală) și prin *dizolvare* —, de care ne-am ocupat în secțiunile precedente, trebuie să adăugăm un al treilea mod de încetare, pe care-l numim *transformarea persoanei juridice* [20].

Încercând *o definiție*, vom spune că prin *transformarea persoanei juridice* înțelegem *operațiunea juridică intervenită în cazurile și condițiile special reglementate de lege, prin care o persoană juridică își încetează ființa juridică concomitent cu înființarea, în locul ei, a altei persoane juridice.*

Prin urmare, *trăsăturile definitorii, esențiale*, ale transformării persoanei juridice sunt următoarele :

— are un *domeniu restrâns de aplicație*, distinct de domeniul reorganizării și cel al dizolvării, fiind limitat la *cazurile special reglementate* de lege ; în alți termeni, transformarea persoanei juridice *nu este un mod general de încetare* a subiectului colectiv de drept civil, *ci unul special*, limitat la anumite specii de persoane juridice ;

— transformarea are, obligatoriu, *un dublu efect juridic : încetarea persoanei juridice este consecutivă cu nașterea, în locul* ei, a altei persoane juridice, în principiu, cu statut juridic diferit ; deci, prin efectele sale,

transformarea este bivalentă, însemnând nu numai încetare, ci și înființare — concomitent — de persoană juridică.

430. AUTONOMIA TRANSFORMĂRII PERSOANEI JURIDICE

Afirmând *autonomia transformării*, avem în vedere că *transformarea persoanei juridice nu se confundă nici cu reorganizarea și nici cu dizolvarea persoanei juridice*. Deci, „transformarea persoanei juridice" este o *noțiune juridică distinctă*.

Numitorul comun — deci *asemănarea* — celor trei noțiuni (reorganizare, dizolvare, transformare) constă în aceea că *toate trei înseamnă moduri de încetare a persoanei juridice* (ceea ce și justifică analiza lor în *același* capitol).

Între reorganizare, de o parte, și transformare, de cealaltă parte, există importante *deosebiri*, dintre care menționăm:

— *ca domeniu de aplicare*: pe când reorganizarea (prin comasare și divizare totală) este de aplicație generală (adică tuturor categoriilor de persoane juridice), transformarea are un câmp de acțiune limitat, numai în ipotezele special determinate de lege; deci, dacă reorganizarea este *mod comun* de încetare, transformarea este *mod specific* de încetare a persoanei juridice;

— *ca efecte*, dacă reorganizarea produce efecte diferențiate — de încetare ori înființare, câteodată obligatorii, alteori facultative — transformarea produce, întotdeauna aceleași efecte: încetarea unei persoane este însoțită de crearea altei persoane juridice, în locul ei;

— *ca natură a transmisiunii*: dacă în cazul reorganizării operează o transmisiune universală (cazul comasării) ori cu titlu universal (cazul divizării), după caz, în cazul transformării se produce, totdeauna o transmisiune universală.

Între transformare, de o parte și dizolvare, de cealaltă parte deosebirile sunt și mai evidente, atât sub aspectul domeniului de aplicare, cât și sub acela al felului transmisiunii și, mai ales, al efectelor: dizolvarea înseamnă *numai încetarea* persoanei juridice, care trece, obligatoriu, prin *lichidare*, ceea ce nu se întâlnește în cazul transformării persoanei juridice.

În concluzie, transformarea persoanei juridice este o noțiune *autonomă*.

§ 2 Cazurile de transformare a persoanei juridice

431. CAZUL REGLEMENTAT DE LEGEA NR. 15/1990

După cum am arătat în capitolul anterior, Legea nr. 15/1990 utilizează termenul „reorganizare" nu în sensul său din Decretul nr. 31/1954 (comasare și divizare), ci în sensul *macro*, adică cu referire la *toate unitățile economice de stat* (întreprinderi, centrale și unitățile asimilate acestora)[21].

În aplicarea legii nr. 15/1990, s-a apelat atât la mijlocul juridic care este „reorganizarea persoanei juridice", cât și la ceea ce am definit, mai sus, ca fiind *transformarea* persoanei juridice.

Textul de principiu, din această lege, care interesează aici este art. 1 alin. 1 : „*Unitățile economice de stat*, indiferent de organul în subordinea căruia își desfășoară activitatea, *se organizează și funcționează*, în conformitate cu dispozițiile prezentei legi, *sub formă de regii autonome sau societăți comerciale*" — s.n.

Există numeroase hotărâri ale Guvernului României ori ale prefecturilor ori primăriilor, prin care s-au „organizat" unitățile economice de stat, fie ca regii autonome, fie ca societăți comerciale cu capital integral de stat, ceea ce a presupus fie „reorganizare", fie „transformare" a persoanei juridice. Pentru „diagnosticul" juridic exact este necesar să se aibă în vedere fiecare caz în parte. Desigur cazurile fiind prea numeroase, nu e posibilă o prezentare a acestora aici [22].

432. CAZUL REGLEMENTAT DE ART. 222 DIN LEGEA NR. 31/1990

Potrivit art. 222 : „*Întreprinderile mici și asociațiile cu scop lucrativ, persoane juridice*, înființate pe baza Decretului-Lege nr. 54/1990 privind organizarea și desfășurarea unor activități economice pe baza liberei inițiative, *își vor putea continua activitatea dacă*, în termen de nouă luni [23] de la intrarea în vigoare a prezentei legi [24] *se vor reorganiza într-una din formele de societate* prevăzute de legea de față.

Societățile comerciale *constituite prin reorganizare* potrivit alin. 1 sunt *succesoare de drept* ale întreprinderilor mici sau asociațiilor cu scop lucrativ din care provin" — s.n.

În acest articol este evident că termenul potrivit ar fi fost acela de „transformare", în locul aceluia de „reorganizare".

433. CAZURILE REGLEMENTATE DE LEGEA PRIVATIZĂRII SOCIETĂȚILOR COMERCIALE, NR. 58/1991

Potrivit art. 2 din această lege : „Prevederile prezentei legi se aplică societăților comerciale pe acțiuni sau cu răspundere limitată constituite conform dispozițiilor Capitolului III al Legii nr. 15/1990, precum și societăților comerciale înființate prin asocierea societăților comerciale cu acționar unic statul român, în condițiile Legii nr. 31/1990, denumite în continuare societăți comerciale, și unor *regii autonome ce se vor transforma, prin hotărâri ale Guvernului, în societăți comerciale*" — s.n.

De data aceasta, după cum se poate observa, legiuitorul folosește, expres, termenul de *transformare*. E semn bun.

În alin. 1 – 2 art. 14 al Legii dispune: „Fondurile Proprietății Private își vor desfășura activitatea ca societăți comerciale pe acțiuni, în condițiile prevăzute, de prezenta lege și Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, numai pentru o perioadă de cinci ani de la data intrării în vigoare a prezentei legi.

După expirarea termenului prevăzut la alin. 1, Fondurile Proprietății Private *se organizează prin efectul legii, în societăți comerciale pe acțiuni de drept comun, de tipul fondurilor mutuale*" s.n.

Particularitatea acestui caz de transformare constă în aceea că operează *de drept* — *ope legis* — ori, cum spune textul: „prin efectul legii".

§ 2 Efectele transformării

434. CONȚINUT ȘI SPECIFIC

După cum am arătat cu ocazia definirii transformării persoanei juridice „transformarea" produce *două efecte juridice consecutive*, și anume:

— *încetarea unei persoane juridice*, ca o *anumită* persoană juridică (cu un anumit statut juridic) și

— *înființarea*, în locul ei, *a altei persoane juridice*, cu statut juridic *diferit* față de acela al persoanei juridice încetate [25].

În cadrul operațiunii transformării, *noua persoană juridică este succesoarea universală a vechii persoane juridice*, cu mențiunea că drepturile și obligațiile civile dobândite ori preluate au, în multe privințe, regim juridic diferit.

Sub aspectul modului în care se produc aceste efecte, este de reținut că, *în principiu*, ele presupun *acte individuale*, adoptate de cei indrituiți și, numai *prin excepție*, în cazul prevăzut de alin. 2 al art. 14 din Legea privatizării societăților comerciale, aceste efecte se produc *ex vi legis*.

NOTE

[1] Drept civil. Persoanele, 1987, p. 313.

[2] Mai amintim că încetarea cooperativelor agricole de producție a fost dispusă prin Legea fondului funciar nr. 18/1991, care vorbește de *desființarea* lor (art. 26 alin. 2 art. 28

alin. 5 și 7); în alte dispoziții, însă, se reglementează activitatea *comisiilor de lichidare* a c.a.p. De asemenea, prin H.G. nr. 453/1991 sunt reglementate comisiile de *lichidare* a patrimoniului U.J.C.A.P. și S.A.I. și U.N.C.A.P.

[3] Astfel, C. Stătescu arată: Dizolvarea... este un mod tipic de încetare a persoanei juridice, punând capăt definitiv ființei acestei persoane" — Drept civil, 1970, p. 458; pentru T. Pop, „Dizolvarea este un mod de încetare a persoanei juridice, punând capăt definitiv existenței acestei persoane" — în Tratat de drept civil, vol. I, 1989, p. 69.

[4] Această deosebire este semnalată în chiar definiția dată dizolvării de către *E. Ludan*, care arată „Dizolvarea este un mod tipic de încetare a persoanelor juridice *asociative* (s.n.), aplicabil în cazurile prevăzute de lege" — Drept civil. Persoanele, 1988, p. 289.

[5] Art. 44 se referă la dizolvarea prin hotărârea adunării generale.

[6] În alin. 2—3, art. 25 prevede: „Persoanele juridice autorizate, potrivit art. 7, își pierd dreptul de a funcționa în România și *prin retragerea autorizațiunii*. Această retragere se face tot prin decret, pe temeiul unui jurnal al consiliului de miniștri" s.n.

[7] Capitolul VI al Legii nr. 21/1924 reglementează „Comisiunea superioară a persoanelor juridice". Această comisie funcționa, potrivit art. 99 alin. 1 „pe lângă ministerul de justiție". În prezent, această comisie nu există.

[8] În alin. final, art. 39 prevede: „Deciziunile pentru dizolvarea asociațiunii, sau transformarea scopului social trebuie să întrunească cel puțin 2/3 din numărul total al asociaților prezenți și absenți".

[9] Art. 81 e situat sub lit. D — Disolvare".

[10] Falimentul este o instituție de drept comercial. Reglementarea lui este în Codul comercial de la 1887 (Cartea III — art. 695 și urm.). Se așteaptă o nouă lege a falimentului.

[11] Art. 110 prevede: „Dacă administratorii constată pierderea unei jumătăți din capitalul social, sunt obligați să convoace adunarea generală extraordinară pentru a hotărî reconstituirea capitalului, limitarea lui la suma rămasă sau dizolvarea societății. Prin contractul de societate și statut se poate stabili ca adunarea extraordinară să fie convocată și la o pierdere mai mică. În cazul când nici la a doua convocare nu s-a întrunit cvorumul de la art. 76 (3/4; 1/2; 1/3 — din capitalul social — n.n.), administratorii vor cere instanței din raza teritorială în care se găsește sediul societății numirea unui expert, care va verifica pierderea din capitalul social. Instanța, pe baza expertizei, constatând pierderea prevăzută la alin. 1 sau 2, va da o încheiere, autorizând administratorii să convoace adunarea generală, care va putea să hotărască limitarea capitalului la suma rămasă sau dizolvarea societății, cu orice număr de acționari prezenți".

[12] Art. 210 și 211 au în vedere societatea cu răspundere limitată cu unic fondator sau în expresia improprie a legii, „cu asociat unic".

[13] Potrivit art. 165: „Poate fi exclus din societatea în nume colectiv, în comandită, simplă sau cu răspundere limitată: a) asociatul care, pus în întârziere, nu aduce aportul (!?) la care s-a obligat; b) asociatul cu răspundere nelimitată declarat în stare de faliment sau care a devenit legalemente incapabil; c) asociatul cu răspundere nelimitată care se amestecă fără drept în administrație ori contravine dispozițiilor art. 50 și 52; d) asociatul administrator care comite fraudă în dauna societății sau se servește de semnătura socială sau de capitalul social în folosul lui sau al altora. Dispozițiile acestui articol se aplică și comanditaților în societatea în comandită pe acțiuni".

[14] Socotim impropriu termenul de *desființare*, folosit de text, când, din context, rezultă cu claritate că e vorba tot despre *dizolvare*.

[15] Așa e cazul reprezentanțelor în România ale societăților ori organizațiilor economice străine, la care se referă Decretul-lege nr. 122/1990 și acela al societăților de asigurare, în care sens citâm dispozițiile Legii nr. 47/1991 privind constituirea, organizarea și funcționarea societăților comerciale din domeniul asigurărilor (pentru care este necesară autorizarea Oficiului de supraveghere a activității de asigurare și reasigurare din Ministerul Economiei și Finanțelor").

[16] Art. 28 — aflat alături de art. 27 lit. G „Destinaţiunea bunurilor" — prevede: „Patrimoniul persoanelor juridice dizolvate pentru vreuna din cauzele arătate la art. 53 (punctul III) alin. a şi b şi de art. 81 (p. II), trece la fondul de asistenţă socială".

[17] În alin. 4 (final), art. 155 prevede că „Opoziţia suspendă executarea hotărârii până la retragerea sau respingerea acesteia printr-o sentinţă definitivă a instanţei".

[18] Comisiile, comunale şi judeţene, de aplicare a legii, instituite prin art. 11, au fost reglementate, amănunţit, prin Hotărârea Guvernului nr. 131/1991 (în M. Of. nr. 43 din 4 martie 1991), de aprobare a Regulamentului lor)

[19] Cu privire la categoriile de *avânzi-cauză*, în dreptul civil, a se vedea *supra*, nr. 161.

[20] Cu privire la *desfiinţarea* persoanei juridice, noţiunea similară de dinaintea revoluţiei române din decembrie 1989, a se vedea *Gh. Beleiu*, Drept civil, Persoanele, 1987, p. 318—320.

[21] Vezi *supra*, nr. 410.

[22] A se vedea, totuşi, *supra*, nr. 379, notele 15 şi 16.

[23] Iniţial, termenul a fost de şase luni; apoi, prin lege, a fost prelungit cu 3 luni.

[24] Legea nr. 31/1990 a intrat în vigoare la 17 decembrie 1990.

[25] Pentru ilustrare cităm H.G. nr. 451/1991 (în M. Of. nr. 156/1991). „privind înfiinţarea de societăţi comerciale pe acţiuni prin reorganizarea unor asociaţii economice de stat şi cooperatiste din agricultură".

CAPITOLUL VI

IDENTIFICAREA PERSOANEI JURIDICE

SECȚIUNEA I

GENERALITĂȚI

§ 1 Noțiune și importanță

435. NOȚIUNE

a. *Definiție*

Din punctul de vedere al dreptului civil, prin „identificarea persoanei juridice" înțelegem *individualizarea subiectului colectiv de drept civil în raporturile civile la care participă ca subiect distinct.*

b. *Terminologie*

Identificarea persoanei juridice are două înțelesuri.

Într-un prim sens, „identificarea persoanei juridice" înseamnă *instituția juridică* cu această denumire, adică totalitatea normelor care reglementează mijloacele de individualizare a subiectului colectiv de drept civil.

În al doilea sens, prin „identificarea persoanei juridice" se înțeleg chiar *mijloacele ori atributele de identificare : denumire, sediu, naționalitate, cod, telefon, marcă, emblemă* etc.

436. IMPORTANȚĂ

Importanța juridică a identificării persoanei juridice rezultă din *necesitatea* individualizării subiectului colectiv de drept civil.

Această necesitate este atât de *ordin general* — pentru societate și ceilalți participanți la circuitul civil —, cât și de *ordin individual*, în sen-

sul că fiecare persoană juridică are nevoie de autoidentificare în raporturile civile la care participă.

Generic, importanța identificării persoanei juridice este aceea ca și importanța identificării pentru persoana fizică.

Desigur, identificarea persoanei juridice este necesară nu numai în raporturile juridice *civile*, ci și în raporturile din celelalte ramuri de drept la care participă.

Încă un aspect al importanței identificării trebuie reținut: anumite atribute de identificare a persoanei juridice — cum sunt naționalitatea și sediul — au incidența asupra *capacității* persoanei juridice. E suficient să amintim, în acest sens, două dispoziții legale, și anume:

— art. 47 din Legea nr. 18/1981: „...persoanele juridice care nu au naționalitate română și sediul în România nu pot dobândi în proprietate terenuri de orice fel prin acte între vii".

— art. 1 lit. d) și g), coroborat cu art. 3 din Legea nr. 35/1991 privind regimul investițiilor străine: art. 1, prevede, printre altele, că „În sensul prezentei legi, prin *investiții străine* în România se înțeleg:

d) dobândirea dreptului de proprietate asupra unor bunuri mobile sau imobile, altor drepturi reale, *cu excepția dreptului de proprietate asupra terenurilor*" (s.n.);

g) cumpărarea de spații de producție sau alte clădiri, *cu excepția locuințelor*, altele decât cele auxiliare investiției, precum și construirea lor" (s.n.); în art. 3 se prevede că „*Prin investitori străini* se înțeleg ... persoanele juridice ... *cu sediul în străinătate*, care efectuează investiții în România, în oricare din modalitățile prevăzute de prezenta lege".

O semnificație juridică asemănătoare au și unele dispoziții din mai recenta Lege nr. 47/1991 privind constituirea, organizarea și funcționarea societăților comerciale din domeniul asigurărilor, dintre care menționăm, aici, următoarele:

— art. 2: „Constituirea societăților comerciale din domeniul asigurărilor *cu participare străină* se face numai prin asociere cu *persoane juridice* și persoane fizice române" — s.n.;

— art. 4: „Societățile comerciale *străine* și asociațiile asigurătorilor străini pot înființa reprezentanțe, în condițiile legii, și cu respectarea următoarelor cerințe:

a) să aibă personalitate juridică, în țara de origine, să fi desfășurat activitatea în domeniul asigurărilor în ultimii 10 ani și să nu se afle în stare de încetare de plăți sau de faliment, ori în alte asemenea situații;

b) să depună, la o unitate bancară din România, o garanție în numerar echivalentă cu limita minimă a capitalului prevăzut a fi vărsat la constituirea societăților, potrivit prevederilor art. 8;

c) ca să obțină, în prealabil, avizul Oficiului de supraveghere a activității de asigurare și reasigurare din Ministerul Economiei și Finanțelor;

Reprezentanțele înființate în România, potrivit alin. 1, *pot încheia numai :*

a) contracte de asigurare și contracte de reasigurare cu persoane juridice sau persoane fizice *străine*, ori pentru bunuri proprietatea acestora ;

b) contracte de reasigurare cu societăți de asigurare, societăți de asigurare-reasigurare și societăți de reasigurare *române*"[1] — s.n.

Sediul persoanei juridice prezintă importanță deosebită nu numai pentru raporturile de drept material (civil, comercial), dar mai ales pentru cele de drept procesual.

§ 2 Natura juridică și ocrotirea atributelor de identificare

437. NATURA JURIDICĂ

Ca *instituție juridică*, identificarea persoanei juridice trebuie calificată ca o *instituție complexă*, deoarece normele care o alcătuiesc nu aparțin unei singure ramuri de drept (civil), ci mai multor asemenea ramuri (constituțional, administrativ, civil, comercial etc.).

Din punctul de vedere al dreptului civil, *atributele de identificare* a persoanei juridice *sunt drepturi subiective personale nepatrimoniale.*

Subliniem că *această* calificare nu epuizează natura juridică a tuturor atributelor de identificare a persoanei juridice, dimpotrivă, un anumit atribut de identificare poate fi calificat și din punctul de vedere al altei ramuri de drept ori, chiar din punctul de vedere al dreptului civil, un anumit atribut poate fi și *altceva* decât numai drept personal nepatrimonial.

Spre exemplu, *naționalitatea* se califică și din punctul de vedere al dreptului constituțional și din acela al dreptului internațional privat ori al dreptului comercial.

Tot astfel, *marca*, deși are și funcția de mijloc de identificare, aparține dreptului de proprietate industrială și dreptului comercial.

438. OCROTIREA ATRIBUTELOR DE IDENTIFICARE A PERSOANEI JURIDICE

Atributele de identificare a persoanei juridice, ca drepturi subiective, se bucură de protecția nu numai a dreptului civil, ci și a altor ramuri, precum administrativ, penal, comercial etc.

Pe cale civilă, atributele de identificare a persoanei juridice sunt ocrotite în condițiile prevăzute de art. 54—55 din Decretul nr. 31/1954.

Reamintim că, potrivit art. 54 : „Persoana care a suferit o atingere în dreptul său ... la denumire ... sau în orice alt drept personal nepatrimonial va putea cere instanței judecătorești încetarea săvârșirii faptei care aduce atingere drepturilor mai sus arătate.

Totodată, cel care a suferit o atingere a unor asemenea drepturi va putea cere instanței să oblige pe autorul faptei săvârșite fără drept să îndeplinească orice măsuri socotite necesare de către instanță, spre a ajunge la restabilirea dreptului atins".

Protecția penală și administrativă este asigurată, spre exemplu, de reglementările conținute în *Legea nr.* 11/1991 *privind combaterea concurenței neloiale* (care prevede infracțiuni și contravenții).

§ 3 Reglementarea enumerarea și clasificarea mijloacelor de indentificare a persoanei juridice

439. REGLEMENTARE

Reglementarea generală a atributelor de identificare a persoanei juridice se găsește în Decretul nr. 31/1954, art. 38 și 39 (în afară de art. 54—55 la care ne-am referit). Textele privesc *denumirea* și *sediul*.

Reglementarea specială este conținută în mai multe acte normative. Dispozițiile acestora ar putea fi sistematizate astfel :

— cele care privesc *obligativitatea stabilirii*, la înființarea persoanei juridice, a denumirii, sediului și altor mijloace, *specifice*, de identificare, în rândul acestora enumerăm : — art. 4 alin. 1 și art. 18 din Legea nr. 15/1991 (pentru regii autonome și societăți comerciale cu capital de stat); art. 14—16 din Legea nr. 26/1990 (pentru comercianți, persoane juridice : denumire, sediu, naționalitate, firmă, capital social), art. 3, 9, 34 din Legea nr. 31/1990 (denumire, sediu, naționalitate, capital social); art. 11—12 și 14 din Legea nr. 36/1991 (denumirea, firma și sediul) : art. 9 din Legea privind activitatea bancară (denumire, firmă, capital social subscris, înmatriculare);

— cele care *privesc un anumit atribut de identificare*, deși s-ar putea face mai multe trimiteri aici, ne rezumăm la citarea Decretului-Lege nr. 100/1990 privind atribuirea și schimbarea la denumiri (republicat în M. Of. nr. 118/1990, ca urmare a modificării prin Legea nr. 22/1990) și

H. G. nr. 349/1992 privind înregistrarea fiscală a agenţilor economici plătitori de impozite şi taxe (M. Of. nr. 154/1992), care reglementează *codul fiscal*.

440. ENUMERAREA MIJLOACELOR DE IDENTIFICARE A PERSOANEI JURIDICE

Din dezvoltările de mai sus, rezultă că pot fi enumerate, ca atribute de identificare a persoanei juridice, următoarele: 1) denumirea; 2) sediul; 3) naţionalitatea; 4) firma; 5) contul bancar; 6) capitalul social; 7) telefon, telex, fax; 8) marca; 9) codul fiscal.

Această enumerare permite clasificarea atributelor de identificare a persoanei juridice.

441. CLASIFICARE

Deşi s-ar putea face mai multe clasificări, ne rezumăm la una, care prezintă interes teoretic, dar mai ales practic, şi anume la clasificarea, în funcţie de vocaţia lor (adică domeniul de aplicare), în:

— atribute de identificare *generale*, din care fac parte: *denumirea*, *sediul*, *naţionalitatea* şi *contul bancar*. şi

— atribute de identificare *specifice* din care fac parte celelalte atribute de identificare (în sensul că privesc numai *anumite* persoane juridice).

SECŢIUNEA a II-a

DENUMIREA ŞI SEDIUL PERSOANEI JURIDICE

§ 1 Denumirea persoanei juridice

442. DEFINIŢIE

Prin „denumirea persoanei juridice" înţelegem *acel mijloc de identificare a subiectului colectiv de drept civil care constă în cuvântul ori grupul de cuvinte stabilit, cu această semnificaţie, în condiţiile legii* [2].

443. CONȚINUTUL DREPTULUI LA DENUMIRE

Denumirea persoanei juridice nu este numai un drept personal nepatrimonial, ci o obligație, decurgând din funcția socială pe care o îndeplinește.

Ca drept subiectiv nepatrimonial, denumirea conține următoarele prerogative pentru persoana juridică titulară: 1) să folosească acea denumire, prin care se individualizează în raporturile civile concrete la care participă; 2) să ceară altora să o individualizeze prin denumirea sa; 3) să ceară, în justiție, restabilirea dreptului la denumire atunci când i s-a adus vreo atingere.

444. STABILIRE ȘI SCHIMBARE

Potrivit art. 38 din Decretul nr. 41/1954: „Persoana juridică va purta denumirea *stabilită prin actul care a înființat-o sau prin statut.*

Odată cu înregistrarea sau înscrierea persoanei juridice, se va trece în registru și denumirea ei" - s.n.

Și în actele normative la care ne-am referit se prevede *regula stabilirii denumirii prin actul de înființare a persoanei juridice.*

Pentru *schimbarea* denumirii este aplicabil principiul simetriei juridice, în sensul că cine a stabilit denumirea, tot acela o poate și schimba [3]/

Competența în materie este stabilită prin Decretul-Lege nr. 100 1990 (unde se fac delimitările de competență între: parlament, guvern, organe centrale și locale de stat, organe centrale ale organizațiilor cooperatiste și obștești).

Reguli speciale privitoare la denumiri se întâlnesc pentru persoane juridice făcând parte din anumite domenii de activitate.

Vom evoca, în continuare, unele dintre acestea.

Astfel, potrivit art. 44 din Legea nr. 31/1990: „În orice act, scrisoare sau publicație emanând de la societate, pe lângă *denumire și numărul de ordine din registrul comerțului*, trebuie să se arate forma juridică și sediul societății.

Pentru societatea cu răspundere limitată, va trebui arătat și capitalul social, iar pentru societatea pe acțiuni și în comandită pe acțiuni se va arăta și capitalul social, din care cel efectiv vărsat, potrivit ultimului bilanț aprobat" — s.n.

În legea nr. 33/1991, după ce în art. 9 se dispune: „După constituirea legală, *societatea bancară va trebui să se identifice în mod clar*, în toate actele ei oficiale, printr-un minium de date: *denumire completă și firma socială*, capitalul social subscris, adresa sediului principal, numărul și data înmatriculării în registrul comerțului", în art. 56 se prevede: „Se

interzice oricărei firme sau agent economic care nu are autorizație de funcționare ca societatea bancară sau personalului lor să utilizeze o *denumire, o formă de publicitate și orice expresie care ar putea să sugereze ideea că este o societate bancară*".

În fine, Legea nr. 36/1991, după ce în art. 11 lit. a) și art. 12 lit. a) se prevede că actul de constituire și statutul vor cuprinde „denumirea — firma societății", în art. 14 se dispune: „*Firma societății agricole se compune*:

a) *dintr-o denumire* prin care să se deosebească de orice alte societăți;

b) din cuvintele „Societate agricolă", fără prescurtări;

c) din indicarea localității în care își are sediul.

Societățile agricole nu sunt supuse legilor speciale privitoare la firmă" — s.n.

§ 2 Sediul persoanei juridice

445. DEFINIȚIE

Prin „sediul persoanei juridice" înțelegem *acel mijloc de identificare prin indicarea unui anumit loc stabilit, în condițiile legii, cu această semnificație* [4].

446. CLASIFICARE

Adoptând anumite criterii, putem face câteva clasificări ale domiciliului.

Astfel, *după ponderea sa* în volumul activității persoanei juridice, distingem între: a) *sediul principal* (care privește intreaga activitate ori activitatea de ansamblu) și b) *sediul secundar* ori *subsediu* (care privește o parte a activității).

După teritoriul țării, pe care se găsește, deosebim între: a) sediul în țară (în România) și b) sediul *în străinătate*.

După caracterul său, deosebim între: a) sediul *de drept comun*, care este *obligatoriu* și b) *sediul convențional* (ori ales), care este facultativ.

447. CONȚINUTUL DREPTULUI LA SEDIU

Dreptul subiectiv la sediu conferă titularului său aceleași trei prerogative ue care le conferă persoanei juridice titulare și dreptul la denumire.

448. STABILIRE ȘI SCHIMBARE

Textul, de principiu, care privește stabilirea ori determinarea sediului este acela al art. 39 din Decretul nr. 31/1954 : „Sediul persoanei juridice *se stabilește* potrivit actului care a înființat-o sau statutului".

În același sens sunt și dispozițiile din legile speciale.

Schimbarea sediului este supusă principiului simetriei juridice.

SECȚIUNEA a III-a

CELELALTE ATRIBUTE DE IDENTIFICARE

§ 1 Naționalitatea. Contul bancar. Contul fiscal

449. NAȚIONALITATEA PERSOANEI JURIDICE

Ceea ce este *cetățenia* pentru persoana fizică este *naționalitatea* pentru persoana juridică, adică apartenența la un anumit stat și, prin aceasta, la un sistem de drept național.

Nu pentru toate persoanele juridice naționalitatea prezintă același interes practic.

Bunăoară, persoanele juridice de stat sunt persoane juridice *române*, prin ipoteză. Nici nu-i nevoie de o prevedere specială în acest sens.

Dar, pentru alte persoane juridice – cum sunt societățile comerciale — precizarea naționalității este de mare importanță. Așa se și explică de ce, în chiar art. 1, alin. 2, Legea societăților comerciale nr. 31/1990 prevede : „Societățile comerciale cu sediul în România sunt persoane juridice *române*" (subînțelegându-se că e vorba doar de societățile comerciale supuse regimului juridic prescris prin această lege).

Naționalitatea persoanei juridice prezintă interes practic nu atât în dreptul civil, cât în dreptul internațional privat, cu componenta sa esențială : Dreptul comerțului internațional.

450. CONTUL BANCAR AL PERSOANEI JURIDICE

Acesta este un mijloc de identificare a persoanei juridice, de maximă importanță practică. Pe baza contractului de cont bancar, persoana juridică se individualizează prin indicarea unui simbol cifric al sucursalei băncii unde este deschis contul.

În România, conturi bancare ale persoanelor juridice sunt deschise la: Banca Națională a României, Banca Comercială Română, Banca de Dezvoltare, Banca Agricolă, Banca Română de Comerț Exterior, Banca de Credit Cooperatist (Bankcoop), C.E.C. și Banca de Export-Import (Gimbank).

450. BIS CODUL FISCAL

Potrivit art. 4 din H.G. nr. 349/1992: „Începând cu data de 1 ianuarie 1993, *toate documentele* întocmite de agenții economici prevăzuți la art. 1 din prezenta hotărâre, referitoare la vânzarea produselor, prestarea serviciilor, precum și la plata obligațiilor către bugetul de stat și către terți, *vor cuprinde* în mod obligatoriu *Codul fiscal* al agentului economic.

Unitățile bancare, precum și organele fiscale nu vor onora documentele prezentate de agenții economici dacă acestea nu au înscris *codul fiscal*" — s.n.

§ 2 Firma și marca

451. FIRMA

Unele persoane juridice, îndeosebi cele care sunt comercianți, se identifică prin *firma* lor. La unele persoane juridice „firma" se integrează în „denumire". Există o reglementare specială, inclusiv o protecție juridică adecvată, pentru firmă, care face obiectul unor instituții juridice distincte (astfel că nu intrăm în amănunte).

452. MARCA

Marca de calitate este o instituție juridică complexă.

Aici reținem doar funcția mărcii de a servi la individualizarea mai ales în anumite raporturi juridice a producătorilor de bunuri, executanților de lucrări ori prestatorilor de servicii.

§ 3 Telefon, telex, fax

453. GENERALITĂȚI

În condițiile tehnicii actuale, telefonul, telexul și faxul sunt mijloace curente și rapide de identificare îndeosebi a persoanelor juridice.

În esență, acestea constau în simboluri cifrice.

Din punct de vedere juridic, însă, suntem în prezența unor drepturi subiective, cu un regim propriu.

NOTE

[1] În același sens este și art. 14: „Agențiile de intermediere nu pot încheia contracte de asigurare, pentru societăți de asigurare *străine*, cu persoane juridice sau persoane fizice *române* ori pentru bunuri proprietatea acestora" — s.n.

[2] Desigur, în doctrină s-au dat și alte definiții denumirii persoanei juridice; pentru trimiteri bibliografice, a se vedea Drept civil. Persoanele, 1987, p. 324.

[3] Pentru exemplificare, cităm cazul H.G. nr. 379/1991„ privind schimbarea denumirii unor societăți comerciale pe acțiuni din industria alimentară", la care se stabilise denumirea prin H.G. nr. 1353/1990 (M.O. nr. 130/1991).

[4] În doctrină s-au dat și alte definiții: a se vedea trimiterile bibliografice pe care le-am făcut în Drept civil. Persoanele, 1987, p. 328.

Redactor: P. MIHAIL
Tehnoredactor: ELISABETA ZDRU

Dat la cules 21.06.1994. Bun de tipar 25.08.1994
Apărut 1994. Tiraj 10.000 ex. Coli tipo 28. Format 16/70×100.
Tiparul executat la S.C. ,,UNIVERSUL" S.A. sub cd. 126/1994.

Director general al Casei de Editură şi Presă ,,ŞANSA" S.R.L.
MIHAIL PIŞCOCI

